Constantin Olteanu
Alesandru Duțu

ROMÂNIA
36 DE ANI ÎN TRATATUL DE LA VARŞOVIA

NICULESCU

Constantin Olteanu Alesandru Duțu

ROMÂNIA

36 de ani
în Tratatul de la Varşovia

NICULESCU

Autorii adresează respectuoase mulţumiri tuturor celor care i-au susţinut în apariţia volumului de faţă.

În primul rând exprimăm o profundă recunoştinţă pentru actul de mecenat:

• NIRO INVESTMENT S.A., Bucureşti, domnului NICOLAE DUMITRU,

• S.C. MAXIM S.R.L., Bucureşti, domnului GHEORGHE MARINOIU.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
OLTEANU, CONSTANTIN
România: 36 de ani în Tratatul de la Varşovia / Constantin Olteanu, Alesandru Duţu. – Bucureşti: Editura NICULESCU, 2014
Bibliogr.
ISBN: 978-973-748-876-3

I. Duţu, Alesandru

327.51 Tratatul de la Varşovia
327(498)"1955/1968"

© Editura NICULESCU, 2014
Adresa: Bd. Regiei 6D
060204 – Bucureşti, România
Comenzi: (+40)21-312.97.82
Fax: (+40)21-312.97.83
E-mail: editura@niculescu.ro
Internet: www.niculescu.ro

Coperta: *Carmen Lucaci*

Fotografiile incluse la finalul lucrării fac parte din arhiva personală a autorilor.

CNI CORESI

ISBN 978-973-748-876-3

Toate drepturile rezervate. Nicio parte a acestei cărţi nu poate fi reprodusă sau transmisă sub nicio formă şi prin niciun mijloc, electronic sau mecanic, inclusiv prin fotocopiere, înregistrare sau prin orice sistem de stocare şi accesare a datelor, fără permisiunea Editurii NICULESCU. Orice nerespectare a acestor prevederi conduce în mod automat la răspunderea penală faţă de legile naţionale şi internaţionale privind proprietatea intelectuală.

Editura NICULESCU este partener şi distribuitor oficial **OXFORD UNIVERSITY PRESS** în România.
E-mail: oxford@niculescu.ro; Internet: www.oxford-niculescu.ro

Cuvânt-înainte

La 14 mai 1955, la Varşovia, reprezentanţii a opt state din sfera de influenţă a U.R.S.S. au semnat *Tratatul de Prietenie Colaborare şi Asistenţă Mutuală*, care a pus bazele unei noi Alianţe politico-militare în Europa. Decizia de aderare a României fusese deja luată, la 7 mai 1955 Gheorghe Gheorghiu-Dej, preşedintele Consiliului de Miniştri, anunţând, ca pe o formalitate, în şedinţă de guvern, componenţa delegaţiei care urma să se deplaseze la Varşovia. În Capitala Poloniei, reprezentanţii Albaniei, Bulgariei, Cehoslovaciei, R.D. Germane, Poloniei, României, Ungariei şi Uniunii Sovietice şi-au pus semnătura pe un document întocmit într-un singur exemplar (în limbile rusă, poloneză, cehă şi germană), care avea să ţină „în şah", nu doar adversarii instituţionalizaţi din N.A.T.O., dar şi statele participante la noua Alianţă.

Înfiinţarea şi funcţionarea N.A.T.O. (1949) şi a Tratatului de la Varşovia (1955), sub tutela celor două mari puteri – Statele Unite ale Americii, respectiv U.R.S.S. –, au fost prezentate ca instrumente de asigurare a păcii şi stabilităţii pentru statele membre. Până la desfiinţarea Tratatului de la Varşovia, N.A.T.O. nu a desfăşurat nicio acţiune prin care să se pună în aplicare prevederile punctului 5 din documentul de constituire, de răspuns militar, în apărarea unui stat membru la o agresiune inamică. Tratatul de la Varşovia a fost însă mai activ. Intervenţia Armatei Sovietice pentru înăbuşirea revoltei din Ungaria, în octombrie-noiembrie 1956, a fost argumentată ca o *„cerere a Guvernului Republicii Populare Ungare, pe baza încheierii între ţările Lagărului Socialist a Organizaţiei Tratatului de la Varşovia"*. Apoi, în august 1968, trupele a cinci ţări ale Tratatului de la Varşovia (sovietice, bulgare, ungare, poloneze şi est-germane) au intervenit, în Cehoslovacia pentru a *„salva valorile socialismului"*, ameninţate de aşa-numita „Primăvară de la Praga". România, şi ea stat participant la Tratatul de la Varşovia, nu a participat la invazia Cehoslovaciei; mai mult, a condamnat-o vehement, fiind în situaţia iminentă de a avea soarta Cehoslovaciei. În continuare, conducerea politică de la Bucureşti a adoptat o poziţie tot mai independentă în cadrul Alianţei, care era în concordanţă cu interesele naţionale. Scoaterea, graduală, de sub control sovietic a Armatei şi a altor instituţii române, proces manifestat mai ales după retragerea din ţară a trupelor sovietice, în 1958, a făcut ca România să devină o voce distinctă în cadrul Tratatului de la Varşovia, cu precădere după 1964.

După aproape şase decenii de la înfiinţare, Tratatul de la Varşovia, care avea să fie desfiinţat în 1991, constituie un subiect care îşi descoperă încă numeroase faţete, interpretări şi informaţii cuprinse în documente rămase mult timp secretizate. O nouă lucrare consacrată acestei Alianţe politico-militare, dovedeşte că interesul pentru un asemenea subiect s-a păstrat şi este fertil pentru cercetători.

Autorii acestei noi lucrări despre Tratatul de la Varşovia, continuă şi dezvoltă o direcţie de cercetare în care s-au consacrat, făcând, ca istorici, eforturi apreciabile şi bine receptate. Constantin Olteanu şi Alesandru Duţu – valoroşi istorici, care s-au remarcat printr-o prodigioasă activitate de cercetare, didactică şi publicistică –, oferă acum un amplu volum în care termenii referitori la Tratatul de la Varşovia sunt ordonaţi lexicografic. Analiza istorică – realizată în urma unei laborioase documentări în arhive, a valorificării informaţiilor din istoriografie şi memorialistică – este însoţită de documente reprezentative pentru perioada tratată şi de o amplă cronologie, care oferă o mai bună înţelegere problematicii abordate.

Lucrarea, care se constituie într-o piesă trainică a istoriografiei româneşti, reprezintă o realizare editorială laborioasă şi utilă pentru cercetători, cadre militare, diplomaţi etc., dar şi pentru publicul pasionat de istorie. Pentru cei care pătrund sensul schimbărilor din politica României din ultimele şase decenii, lucrarea de faţă se constituie într-un ghid exemplar şi într-un îndemn de a nu uita lecţiile istoriei.

Dan Constantin

Introducere

La 14 mai 1955, România a devenit participantă la nou înfiinţata alianţă politico-militară, intrată în istorie sub denumirea de Tratatul de la Varşovia, alături de Albania, Bulgaria, Cehoslovacia, Republica Democrată Germană, Polonia, Ungaria şi Uniunea Sovietică[1]. Constituia aceasta a şaptea alianţă multinaţională la care a participat România de la constituirea sa ca stat naţional modern în 1859: Tripla Alianţă (1883-1914), Antanta (1916-1918), Mica Înţelegere (1921-1939), Înţelegerea Balcanică (1934-1940), Pactul Tripartit (1940-1944) şi Naţiunile Unite (23 august 1944 – 9 mai 1945; de *facto,* nu şi de *jure*). De la 2 aprilie 2004 ţara avea să devină membră a Alianţei Nord-Atlantice (N.A.T.O.). Cu excepţia perioadei interbelice, când s-a aliat cu state cu potenţial militar, economic şi uman apropiat, în celelalte situaţii România a făcut parte din alianţe asimetrice, aliindu-se cu unele mari puteri pentru a-şi asigura securitatea în faţa manifestărilor agresive ale altor mari puteri.

În cadrul Triplei Alianţe, alături de Austro-Ungaria, Germania şi Italia (ultima din 1882), participarea românească a avut caracter defensiv, prin faptul că ţara era obligată să intervină doar în situaţia în care Austro-Ungaria ar fi fost atacată în *„ţinuturile limitrofe cu România"*, adică de către Imperiul Ţarist sau de către Serbia. Cu toate că a creat dificultăţi luptei de eliberare naţională a românilor din Austro-Ungaria, angajarea României în Triplică a consolidat poziţia ţării pe plan internaţional, în special faţă de Rusia, care îşi manifesta din ce în ce mai deschis intenţiile expansioniste spre Constantinopol şi Strâmtori.

În vara anului 1914, după declanşarea primului război mondial (15/28 iulie), prevalându-se de faptul că agresiunea austro-ungară asupra Serbiei eliminase clauza de *„casus foederis"* prevăzută în Tratatul din 1883, România şi-a proclamat neutralitatea (21 iulie/3 august 1916). Timp de doi ani, ambele coaliţii de forţe aflate deja în război au încercat să obţină, inclusiv prin presiune şi şantaj, sprijinul românesc, considerat a fi decisiv. În final, după intense şi dificile negocieri politico-diplomatice şi militare, guvernul român a obţinut din partea statelor Antantei (prin Tratatul politic şi Convenţia militară din 4/17 august 1916) recunoaşterea integrităţii statului român, a necesităţii reunirii provinciilor româneşti din Imperiul austro-ungar, a egalităţii în drepturi cu marile puteri la viitoarea conferinţă de pace, sprijin şi cooperare militară etc. În schimb, România s-a angajat să intre în război de partea Antantei până la 15/28 august 1916. În

[1] În ordinea în care a fost semnat, la Varşovia, Tratatul de prietenie, colaborare şi asistenţă mutuală.

conformitate cu aceste angajamente, la 14/27 august 1916, România a declarat război Austro-Ungariei cu scopul de a-şi înfăptui unitatea naţională, decizia având un puternic ecou în ţară şi în toate provinciile locuite de români, dar şi un impact puternic în evoluţia evenimentelor politico-militare în favoarea Antantei. Imediat, ţara s-a aflat în stare de război şi cu Germania (15/28 august 1916), Turcia (17/30 august 1916) şi Bulgaria (19 august/1 septembrie 1916)[2].

În urma înfrângerilor militare de pe front şi a evenimentelor din Rusia, România a fost obligată să accepte armistiţiul impus de Puterile Centrale la Focşani (26 noiembrie/9 decembrie 1917) şi pacea de la Bucureşti (24 aprilie/7 mai 1918), continuând însă să se considere ca făcând parte din Antantă, chiar dacă statele aliate nu au înţeles situaţia dramatică în care se afla. Reintrarea în luptă, la 27 octombrie/9 noiembrie 1918, în contextul capitulării Bulgariei, Turciei şi Austro-Ungariei, al forţării Dunării de către trupele franceze comandate de generalul H.M. Berthelot şi înaintea capitulării Germaniei (29 octombrie/11 noiembrie), a confirmat încă odată hotărârea guvernului român de a-şi îndeplini obligaţiile asumate faţă de aliaţi în 1916 şi necesitatea ca aceştia să trateze România ca aliat la viitoarea conferinţă de pace. Chiar dacă interese de ordin politic şi economic au făcut ca marile puteri să adopte unele decizii care afectau independenţa şi suveranitatea naţională, în final, Conferinţa de pace de la Paris, care şi-a deschis lucrările la 5/18 ianuarie 1919, a recunoscut pe plan internaţional unirea cu România a Bucovinei (prin Tratatul de pace cu Austria din 10 septembrie 1919) şi a Transilvaniei (prin Tratatul de pace cu Ungaria din 4 iunie 1920), proces împlinit deja prin hotărârile unanime sau majoritare ale unor structuri alese în mod democratic: Congresul General al Bucovinei de la Cernăuţi (15/28 noiembrie 1918), respectiv Marea Adunare de la Alba Iulia (18 noiembrie/1 decembrie 1918); graniţa româno-bulgară, stabilită prin tratatul de la Bucureşti din august 1913, a fost reconfirmată prin Tratatul cu Bulgaria din 27 noiembrie 1919. În absenţa Rusiei Sovietice de la lucrările Conferinţei de pace, *„suveranitatea României asupra teritoriului Basarabiei"* a fost recunoscută prin Tratatul de la Paris din 28 octombrie 1920, semnat de România, pe de o parte, şi Marea Britanie, Franţa, Italia şi Japonia, pe de altă parte, în baza declaraţiei din 3 martie 1920 a Consiliului Suprem Aliat. Se confirma, astfel, hotărârea Sfatului Ţării de la Chişinău din 27 martie/9 aprilie 1918.

După făurirea statului naţional unitar român, România a promovat în plan extern o politică activă care a vizat apărarea independenţei şi suveranităţii naţionale, a integrităţii teritoriale, precum şi crearea unui climat de securitate în stare să asigure pacea în zonă şi pe întregul continent, în conformitate cu prevederile şi principiile înscrise în Pactul Societăţii Naţiunilor, semnat şi de reprezentanţii săi încă de la elaborare (28 iunie 1919). În acest scop au fost încheiate Tratate bi- şi multilaterale cu caracter defensiv: cu Polonia în 1921; cu

[2] Trupele bulgare au pătruns în Dobrogea în noaptea de 18 spre 19 august/31 august spre 1 septembrie 1916, înaintea proclamaţiei de război.

Iugoslavia şi Cehoslovacia (1921), în cadrul Micii Înţelegeri; cu Franţa şi Italia (1926); cu Iugoslavia, Grecia şi Turcia (1934), în cadrul Înţelegerii Balcanice; la 9 iunie 1934, România a reluat relaţiile diplomatice cu Uniunea Sovietică. În aceeaşi perioadă, a aderat (4 septembrie 1928) la Tratatul multilateral pentru renunţarea la război (Pactul Briand-Kellogg, încheiat la Paris la 27 august 1928), a semnat (3-4 iulie 1933, la Londra) Convenţiile pentru definirea agresiunii (împreună cu U.R.S.S., Estonia, Lituania, Polonia, Letonia, Cehoslovacia, Iugoslavia, Turcia, Persia şi Afganistan), diplomaţii români, în special Nicolae Titulescu, desfăşurând o intensă activitate în cadrul Societăţii Naţiunilor.

Cu toate eforturile făcute pentru stabilirea unor relaţii de bună vecinătate şi crearea unui climat de pace şi stabilitate în Europa, România a trebuit să facă faţă, în special din 1938, unei presiuni puternice din statelor revizioniste (Germania, Uniunea Sovietică, Ungaria şi Bulgaria), fără a beneficia de un sprijin eficient din partea Franţei şi Marii Britanii, care promovau deja o evidentă politică de conciliere.

Deşi precară, în pofida garanţiilor anglo-franceze din 13 aprilie 1939, situaţia României s-a agravat considerabil prin semnarea Pactului de neagresiune germano-sovietic din 23 august 1939 al cărui preambul adiţional secret menţiona interesul Uniunii Sovietice pentru Basarabia şi dezinteresul german pentru acest teritoriu românesc. Declanşarea celui de-al doilea război mondial (1 septembrie 1939), în urma atacării Poloniei de către Germania, faţă de care România s-a declarat neutră, a agravat şi mai mult situaţia ţării, izolată în plan internaţional după capitularea Franţei (22 iunie 1940) şi atacarea Marii Britanii de către Reich. Sub presiune, ţara a fost obligată să accepte ultimatumurile sovietice din 26 şi 28 iunie 1940 prin care Basarabia şi nordul Bucovinei au fost ocupate de către U.R.S.S, dictatul de la Viena din 30 august 1940, prin care o mare parte din Transilvania a fost ocupată de către Ungaria, şi să încheie Tratatul de la Craiova din 7 septembrie acelaşi an, prin care Cadrilaterul a intrat în componenţa Bulgariei. Teritoriul naţional a fost, astfel, grav mutilat, România pierzând circa o treime din teritoriu şi din populaţie (aproximativ 100 000 kmp şi 7 milioane de locuitori).

Într-un asemenea context, aflată deja în sfera de dominaţie a Germaniei, România a fost angrenată, la 23 noiembrie 1941, din iniţiativa noului conducător al statului român, generalul Ion Antonescu, într-o nouă alianţă politico-militară – Pactul Tripartit – care promova şi ducea deja o politică agresivă, expansionistă. Anticipând viitorul război germano-sovietic, Ion Antonescu şi-a asumat singur, la 22 iunie 1941, responsabilitatea angajării ţării în război alături de Reich, cu scopul declarat de a readuce între hotarele naţionale *„glia străbună a Basarabiei şi codrii voievodali ai Bucovinei"*. După reîntregirea ţării la graniţele răsăritene (26 iulie 1941), obţinută cu sprijin german, tot Ion Antonescu a decis continuarea participării la război în adâncimea teritoriului sovietic, decizia sa având, în scurt timp, grave consecinţe pentru ţară. În decembrie 1941, România a fost pusă în stare de război şi cu Marea Britanie (6 decembrie 1941) şi Statele Unite ale Americii

(12 decembrie 1941). Situaţia s-a agravat în urma marilor pierderi umane de la Stalingrad (noiembrie-decembrie 1942), transformării părţii de est a teritoriului naţional în teatru de acţiuni militare (primăvara anului 1944) şi a masivelor bombardamente executate de aviaţia anglo-americană (în special în primăvara şi vara anului 1944). La toate acestea s-a adăugat eşecul preliminariilor de armistiţiu, conducerea de la Bucureşti, dar şi „opoziţia", refuzând să accepte capitularea necondiţionată cerută cu insistenţă de către aliaţi.

Într-o asemenea situaţie, la care s-a adăugat şi ruperea de către sovietici a dispozitivului de luptă din estul ţării, în cadrul operaţiei „Iaşi-Chişinău", la 23 august 1944, regele Mihai I, în acord cu partidele care constituiseră Blocul Naţional Democrat (Partidul Naţional Ţărănesc, Partidul Naţional Liberal, Partidul Social-Democrat şi Partidul Comunist Român), a decis arestarea mareşalului Ion Antonescu, constituirea unui nou guvern şi trecerea ţării de partea Naţiunilor Unite. Din acel moment, România a pus la dispoziţia coaliţiei antihitleriste un important potenţial militar, aducând aliaţilor importante avantaje de ordin strategic, politic şi economic. După ce a eliberat, până la 25 octombrie 1944, în cooperare cu armata sovietică, partea de nord-vest a ţării ocupată de Ungaria în 1940, România a continuat să-i îndeplinească obligaţiile asumate prin Convenţia de armistiţiu din 12 septembrie 1944 până la sfârşitul războiului, perioadă de timp în care armata română a participat la operaţiile militare de pe teritoriile Ungariei, Cehoslovaciei şi Austriei. În pofida amplului efort militar, a contribuţiei aduse la victoria asupra fascismului în ultimele nouă luni de război, România nu a primit calitatea binemeritată de ţară cobeligerantă, fiind tratată la conferinţa de pace de la Paris din 1946 ca un stat învins în război, Tratatul de pace din 10 februarie 1947 incluzând împovărătoare clauze economice şi militare, inclusiv oficializarea staţionării trupelor sovietice pe teritoriul naţional. Cu acelaşi prilej, graniţa cu Uniunea Sovietică a fost stabilită pe traseul rezultat în urma ultimatumului sovietic din 28 iunie 1940 şi a acordului sovieto-cehoslovac din 29 iunie 1945, iar cea cu Bulgaria conform Tratatului româno-bulgar din 7 septembrie 1940. Între părţile luminoase ale Tratatului de pace s-a situat anularea consecinţelor dictatului de la Viena din 30 august 1940, confirmându-se astfel şi de jure revenirea întregii Transilvanii la România.

Concomitent cu îndeplinirea efortului de război şi a împovărătoarelor sarcini de armistiţiu, din toamna anului 1944, România a trebuit să facă faţă exigenţelor rezultate din plasarea ţării în sfera de infuenţă sovietică, în proporţie de 90%, conform acordului de procentaj stabilit în octombrie 1944, la Moscova, de către Winston Churchill şi I.V. Stalin. Ca urmare, relaţiile politico-militare ale României au început să fie influenţate din ce în ce mai mult de către sovietici care au impus, la 6 martie 1945, instaurarea guvernului dr. Petru Groza, dominat de comunişti, şi au determinat întreruperea temporară a relaţiilor diplomatice cu Statele Unite ale Americii şi Marea Britanie. În conformitate cu sfaturile Moscovei, România a întreţinut după 1948, o bună perioadă de timp, relaţii diplomatice, cu

prioritate, cu statele din cadrul sistemului comunist, conducerea de la Bucureşti blamând în 1948, în cadrul Biroului Informativ al Partidelor Comuniste şi Muncitoreşti (Cominformul), dar şi cu alte prilejuri, activitatea Partidului Comunist Iugoslav şi pe cea a conducătorului său – Iosif Broz Tito.

În contextul în care instaurase regimuri comuniste în statele aflate sub control şi în care deţinea bomba atomică, Uniunea Sovietică nu a considerat necesar să realizeze imediat o alianţă militară, ca o contrapartidă la Organizaţia Pactului Nord-Atlantic (N.A.T.O.), înfiinţată în aprilie 1949. În schimb, după începerea războiului din Coreea (25 iunie 1950), conducerea de la Kremlin a trecut (ianuarie 1951) la declanşarea unui accelerat proces de dezvoltare a armatelor statelor aflate în orbita Moscovei şi de reînarmare a acestora, în cazul României, Ungariei şi Bulgariei, în dezacord cu prevederile militare ale Tratatelor de pace din 1947. Semnificativă în acest sens a fost convocarea (în secret), la Moscova (9-12 ianuarie 1951) a conducătorilor politici şi militari ai Bulgariei, Cehoslovaciei, Poloniei, României şi Ungariei cărora li s-au trasat sarcini concrete privind dezvoltarea şi întărirea capacităţii de luptă a armatelor, astfel încât să se dispună, în decurs de câţiva ani, de *„o armată modernă şi puternică"*, de 2 000 000 – 2 500 000 de oameni, care *„să fie complet gata de luptă"*. Cu acel prilej, I.V. Stalin a atras atenţia că în perioada următoare fiecare stat socialist trebuia să se înarmeze în aşa fel încât să se facă *„respectat"* de către *„imperialişti"*. Pentru corelarea activităţilor s-a propus constituirea unui Comitet de coordonare (cu caracter consultativ), condus de ministrul Apărării al Uniunii Sovietice, mareşalul A.M. Vasilevski[3].

Neînţelegerile cu statele occidentale în privinţa soluţionării problemei germane (mai ales), conţinutul acordurilor de la Paris din toamna anului 1954, care prevedeau remilitarizarea Republicii Federale a Germaniei (R.F.G.) şi primirea sa în N.A.T.O. (care ar fi adus faţă în faţă trupele sovietice şi occidentale) şi semnarea Tratatului cu Austria (care a prevăzut retragerea trupelor sovietice din Austria, eliminându-se astfel pretextul menţinerii lor în România şi Ungaria) au făcut ca liderii de la Kremlin să înceapă pregătirile pentru constituirea unei organizaţii politico-militare, similare N.A.T.O. Iniţial (22 martie 1955), guvernele Albaniei, Bulgariei, Cehoslovaciei, Republicii Democrate Germane (R.D.G.), Poloniei, României, Ungariei şi U.R.S.S. şi-au exprimat acordul în ceea ce priveşte principiile unui Tratat de prietenie, colaborare şi asistenţă mutuală şi organizarea unui comandament unic al statelor semnatare ale Tratatului, care să le asigure securitatea. Apoi, după ce R.F.G. a fost primită în N.A.T.O. (5 mai 1955), Uniunea Sovietică a dezavuat (7 mai 1955) Tratatele încheiate cu Marea Britanie (26 mai 1942) şi cu Franţa (10 decembrie 1944) şi a convocat, la Varşovia (11 mai 1955),

[3] Pe larg: Gavriil Preda, Petre Opriş, *România în Organizaţia Tratatului de la Varşovia, 1954-1968*, vol. I, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti, 2008, p. 24-27; Alexandru Oşca, Vasile Popa, *În culisele preliminariilor Tratatului de la Varşovia*, în „Dosarele istoriei", nr. 8/2001, p. 3-8; Colonel Alexandru Oşca, maior Vasile Popa, *Stalin a decis: Lagărul socialist se înarmează*, în „Document" (Buletinul Arhivelor Militare Române), nr. 2-3/1998, p. 71-76; Dr. Alesandru Duţu, *Ianuarie 1951. I.V. Stalin ordonă reînarmarea armatei române*, în „Document", nr. 3-4/2003, p. 31-32.

pe prim-miniştrii, miniştrii de Externe şi ai Apărării din U.R.S.S., Ungaria, Polonia, Bulgaria, Albania, Cehoslovacia, România şi R.D.G., punând, la 14 mai 1955, bazele Tratatului de la Varşovia[4].

Din partea României, la consfătuire au participat Gheorghe Gheorghiu-Dej (preşedinte al Consiliului de Miniştri) – şeful delegaţiei, care a semnat documentul de constituire –, Emil Bodnăraş (vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri şi ministrul Forţelor Armate), Simion Bughici (ministrul Afacerilor Externe), generalul-locotenent Ion Tutoveanu (şeful Marelui Stat Major), Grigore Preoteasa (prim-locţiitor al ministrului Afacerilor Externe), Marin Florea Ionescu (ambasador extraordinar şi plenipotenţiar al României în Polonia). Delegaţia României a participat fără nicio reţinere la lucrările conferinţei de la Varşovia şi a fost de acord în totalitate cu conţinutul documentului încheiat la 14 mai 1955. Referindu-se la *„importanţa istorică"* a conferinţei de la Varşovia, Gheorghe Gheorghiu-Dej a apreciat, în şedinţa C.C. al P.M.R. (19 mai 1955) că *„din punct de vedere ideologic şi al intereselor"* nu exista *„nicio contradicţie între aceste state"*, că între ele existau *„relaţii de prietenie şi colaborare frăţească"*, fiecare urmărind *„aceleaşi ţeluri"*[5]. Apoi, cu prilejul ratificării Tratatului de către Marea Adunare Naţională, a dat asigurări că România *„va face tot ce este necesar pentru a-şi îndeplini cu cinste obligaţiile ce-i revin pentru traducerea în viaţă a Tratatului, care exprimă măreaţa noastră alianţă şi prietenie, pusă în slujba păcii şi progresului omenirii"*. Importanţa încheierii Tratatului de la Varşovia a fost relevată şi de către generalul Leontin Sălăjan, prim-locţiitor al ministrului Forţelor Armate, care a apreciat că aceasta reprezenta *„un act istoric de o deosebită importanţă pentru apărarea păcii şi securităţii în Europa şi în întreaga lume, pentru prevenirea unui nou război mondial"*[6].

În realitate, Tratatul de la Varşovia s-a dovedit a fi, prioritar, un instrument militar la îndemâna Kremlinului, în confruntarea cu Statele Unite ale Americii şi ţările occidentale, dar şi de ţinere sub control a „aliaţilor", care încercau să se emancipeze de sub tutela sovietică. Din acel moment, existenţa în Europa a două coaliţii militare opuse a devenit realitate, cursa înarmărilor, inclusiv a celor nucleare, cunoscând un ritm din ce în ce mai accentuat.

[4] Pentru cercetările anterioare ale autorilor referitoare la această problematică, vezi: General-colonel (r.) dr. Constantin Olteanu, *România. O voce distinctă în Tratatul de la Varşovia. Memorii. 1980-1985. Dialog cu Dumitru Avram*, EdituraALDO, Bucureşti, 1999; General-colonel (r.) dr. Constantin Olteanu, colonel (r.) dr. Alesandru Duţu, Constantin Antip, *România şi Tratatul de la Varşovia. Istoric. Mărturii. Documente. Cronologie*, Editura Pro Historia, Bucureşti, 2005.

[5] Gavriil Preda, Petre Opriş, *op. cit.*, p. 182.

[6] Arhivele Militare Române (în continuare se va cita A.M.R.), fond D.S.P.A., dosar nr. 8 692, f. 118.

Conţinutul documentelor de constituire a Tratatului

Preambul *Tratatului de prietenie, colaborare şi asistenţă mutuală*, semnat la 14 mai 1955, reafirma năzuinţa părţilor contractante de *„a crea un sistem de securitate colectivă în Europa"*, bazat pe *„participarea tuturor statelor europene, indiferent de orânduirea lor socială şi de stat"*, fapt care ar fi permis *„unirea eforturilor lor în interesul asigurării păcii în Europa"*, în contextul în care se considera că aderarea Germaniei occidentale la N.A.T.O. sporea *„primejdia unui nou război"* şi crea *„o ameninţare pentru securitatea naţională a statelor iubitoare de pace"*. În conformitate cu obiectivele şi principiile Cartei Organizaţiei Naţiunilor Unite, cu principiile *„respectării independenţei şi suveranităţii statelor, precum şi neamestecului în afacerile lor interne"*, statele aliate se obligau *„să se abţină, în relaţiile lor internaţionale, de la ameninţarea cu forţa sau de la folosirea ei şi să rezolve litigiile lor internaţionale prin mijloace paşnice în aşa fel încât să nu pericliteze pacea şi securitatea internaţională"* (art. 1), declarau că erau gata *„să participe în spiritul unei colaborări sincere la toate acţiunile având drept scop asigurarea păcii şi securităţii internaţionale şi că îşi vor consacra în întregime forţele atingerii acestor ţeluri"* şi se angajau să depună eforturi pentru ca *„în înţelegere cu alte state care doresc să colaboreze în această direcţie, să se ia măsuri eficiente în vederea reducerii generale a armamentelor şi a interzicerii armelor atomice, cu hidrogen şi a celorlalte tipuri de arme de exterminare în masă"* (art. 2).

Prin urmare, potrivit documentului de constituire, noua alianţă politico-militară îşi propunea doar scopuri defensive[7]. Referindu-se la misiunile Forţelor Armate Unite, generalul A.I.Gribkov, fost şeful Statului Major al acestora în perioada 1976-1989, aprecia, în memoriile sale, că în documentele elaborate la nivelul Tratatului de la Varşovia nicăieri nu se va găsi *„nici un singur cuvânt despre intenţiile agresive ale Tratatului de la Varşovia"*, ci doar referiri la *„pace"*, *„dezarmare"*, *„interzicerea şi distrugerea armelor nucleare şi a mijloacelor de distrugere în masă"*, *„desfiinţarea simultană a blocului N.A.T.O. şi a Tratatului de la Varşovia"*[8]. Agresiunile din Ungaria (1956) şi Cehoslovacia (1968), chiar împotriva statelor participante la Alianţă, îl contrazic însă.

Documentul de constituire a Tratatului mai conţinea prevederi referitoare la natura relaţiilor dintre statele semnatare, prevăzând la art. 3 obligaţia de a se *„consulta neîntârziat, în interesul asigurării apărării comune şi menţinerii păcii şi securităţii ori de câte ori, după părerea oricăreia dintre ele, se va ivi primejdia unui atac armat împotriva unuia sau mai multor state semnatare ale tratatului"*. În cazul *„unui atac armat în Europa din partea vreunui stat sau grup de state împotriva unuia sau mai multor state semnatare ale tratatului"*, art. 4 prevedea că *„fiecare stat semnatar al tratatului, în cadrul exercitării dreptului de autoapărare*

[7] Vezi şi: *Varşavskii dogovor. Soiuz vo imia mira i soţializma*, Voenizdat, Moskva, 1980, p. 84-98.

[8] A.I. Gribkov, *Sudba Varşavskovo Dogovora. Vospominania, dokumentî, faktî*, Moskva, Russkaia kniga, 1998, p. 66.

individuală sau colectivă, în conformitate cu articolul 51 al Cartei Organizației Națiunilor Unite, va acorda statului sau statelor care au fost supuse unui asemenea atac ajutor imediat, în mod individual, și în înțelegere cu celelalte state participante la tratat, prin toate mijloacele care i se par necesare, inclusiv folosirea forței armate". În scopul restabilirii și menținerii păcii și securității internaționale statele semnatare ale Tratatului urmau să se consulte imediat asupra măsurilor ce trebuiau luate în comun, să informeze Consiliul de Securitate în legătură cu deciziile luate, care urmau să fie sistate de îndată ce acesta ar fi adoptat hotărârile necesare pentru restabilirea și menținerea păcii și securității internaționale.

Art. 5 menționa acordul pentru constituirea unui *„Comandament Unificat la forțelor lor armate"* ce urmau a fi puse sub comanda acestuia, care trebuia să acționeze pe *„baza unor principii stabilite în comun"*. Tot de comun acord urmau a fi stabilite și *„alte măsuri necesare pentru întărirea capacității lor de apărare, pentru a apăra munca pașnică a popoarelor lor, pentru a garanta inviolabilitatea frontierelor și teritoriilor lor și a asigura apărarea împotriva unei eventuale agresiuni"*. Pentru înfăptuirea *„consultărilor"* și pentru *„examinarea problemelor ce se vor ivi în legătură cu aplicarea"* prevederilor Tratatului, art. 6 preconiza constituirea Comitetului Politic Consultativ în care fiecare stat participant urma să fie reprezentat *„printr-un membru al guvernului sau printr-un alt reprezentant numit în mod special"*.

Art. 7 obliga părțile contractante *„să nu ia parte la niciun fel de coaliții sau alianțe și să nu încheie niciun fel de acorduri ale căror scopuri ar fi în contradicție cu scopurile prezentului Tratat"* (același articol preciza că obligațiile statelor participante la Tratat, decurgând din tratatele internaționale în vigoare, nu erau în contradicție cu prevederile Tratatului încheiat), iar art. 8 menționa disponibilitatea semnatarilor de a acționa *„într-un spirit de prietenie și colaborare în scopul dezvoltării și întăririi continue a legăturilor economice și culturale dintre ele, călăuzindu-se după principiile respectării reciproce a independenței și suveranității lor și neamestecului în treburile lor interne"*. Conform art. 9, Tratatul era *„deschis și altor state, indiferent de orânduirea lor socială și de stat, care vor declara că sunt gata ca, participând la prezentul tratat, să contribuie la unirea eforturilor statelor iubitoare de pace în scopul asigurării păcii și securității popoarelor"*.

Tratatul urma să intre în vigoare în ziua în care era depus, în păstrarea guvernului polonez, ultimul instrument de ratificare (art. 10) și era valabil timp de 20 de ani (art. 11). Pentru părțile contractante, care nu denunțau Tratatul cu un an înainte de expirarea acestui termen (printr-o declarație prezentată guvernului polonez), Tratatul rămânea în vigoare *„și în următorii 10 ani"*[9]. Art. 11 mai preciza că Tratatul de la Varșovia își mai putea pierde valabilitatea în ziua în care în Europa s-ar fi creat *„un sistem de securitate colectivă"* și ar fi fost încheiat *„un tratat general-european de securitate colectivă, lucru spre care părțile contractante vor tinde neîncetat"*. Tratatul a fost încheiat *„într-un exemplar, în limbile rusă, poloneză, cehă și germană, toate textele având aceeași putere"*, guvernul polonez urmând să trimită guvernelor statelor semnatare copii legalizate[10].

[9] Vezi și: *Varșavskii dogovor. Soiuz vo imia mira i sotializma,* Voenizdat, Moskva, 1980, p. 89.

Tot la 14 mai 1955 au mai fost semnate două documente referitoare la funcționarea propriu-zisă a Tratatului.

Primul document, intitulat *„Cu privire la constituirea Comandamentului Unificat al forțelor armate ale statelor semnatare ale Tratatului de prietenie, colaborare și asistență mutuală de la Varșovia"*, prevedea că *„problemele comune"* privind întărirea capacității de apărare și organizarea *„forțelor armate unificate"* urmau a fi *„supuse examinării"* Comitetului Politic Consultativ, care *„va lua hotărârile corespunzătoare"*. Documentul mai menționa desemnarea în funcția de *„comandant suprem*[11] *al forțelor armate unificate, puse la dispoziție de către statele semnatare ale tratatului"* a mareșalului Uniunii Sovietice I.S. Konev[12] ai cărui locțiitori erau *„miniștrii apărării sau alți conducători militari"* din armatele statelor participante la Tratatul de la Varșovia (S.P.T.V.), în ale căror atribuții intra *„comanda forțelor armate puse la dispoziție de către fiecare stat semnatar al tratatului pentru a face parte din forțele armate unificate"*. *„Pe lângă"* comandantul-șef a fost constituit un *„Stat Major al forțelor armate unificate"* (cu sediul la Moscova), în compunerea căruia intrau *„reprezentanții permanenți"* ai Marilor State Majore ale armatelor S.P.T.V. Dislocarea *„forțelor armate unificate"* pe teritoriul statelor semnatare urma să se facă în conformitate cu *„nevoile apărării mutuale, în baza unei înțelegeri între aceste state"*, iar problema participării R.D.G. la *„măsurile privind forțele armate ale Comandamentului unificat"* urma să fie examinată ulterior[13].

Al doilea document, intitulat *„Protocol cu privire la crearea Comandamentului Unificat al Forțelor Armate ale statelor participante la Tratatul de prietenie, colaborare și ajutor reciproc"*, preciza, responsabilitatea comandantului-șef privind *„conducerea nemijlocită"* a forțelor armate unificate, nominaliza în funcția de șef al Statului Major (cu sediul la Moscova) pe generalul sovietic A.I. Antonov și preciza compunerea *„forțelor armate unificate"*, în total

[10] *Organizația Tratatului de la Varșovia, 1955-1975. Documente*, Editura politică, București, 1976, p. 15-20; vezi și Gavriil Preda, Petre Opriș, *op. cit.*, p. 168-172.

[11] În 1978 denumirea de comandant suprem a fost înlocuită cu cea de comandant-șef, pe care o vom folosi în lucrare.

[12] La 22 august 1955, mareșalul I.S. Konev a comunicat generalului Emil Bodnăraș că a trecut la executarea atribuțiilor comandantului-șef al Forțelor Armate Unite, iar generalul A.I. Antonov pe cele ale șefului Statului Major al Forțelor Armate Unite, și a cerut să i se comunice cine va fi numit locțiitor al comandantului-șef pentru trupele române din compunerea Forțelor Armate Unite și cine va reprezenta armata română în Statul Major al Forțelor Armate Unite.

[12] A.M.R., fond D.S.P.A., dosar nr. 8 692, f. 118.

[13] Gavriil Preda, Petre Opriș, *op. cit.*, p. 172-173.

78 divizii terestre[14], 42 divizii de aviaţie de vânătoare, 8 divizii de aviaţie vânătoare bombardament (fără forţele armate ale R.D.G. şi Albaniei), toate forţele maritime militare poloneze, române şi bulgare, Flota 4 şi Flota Mării Negre (ambele sovietice)[15], însărcina pe comandantul suprem să elaboreze Statutul Comandamentului Unificat şi să-l prezinte Comitetului Politic Consultativ. Documentul mai obliga statele semnatare să *„completeze şi să înzestreze cu armament şi tehnică, în primul rând, trupele destinate în compunerea forţelor armate unificate"*[16]

Poziţia României faţă de încălcarea principiilor înscrise în Tratat

Deoarece de la principiile şi prevederile înscrise în documentul de constituire a Tratatului (respectarea independenţei şi suveranităţii statelor semnatare, neamestecul în treburile interne etc.) la aplicarea lor în practică a fost distanţă mare, mai ales în ceea ce priveşte relaţiile partenerului mai puternic – U.R.S.S. – şi poziţia acestuia faţă de partenerii mai mici, nu au întârziat să apară şi *„rebelii"*: Ungaria şi Polonia, revoltate în 1956, *„pacificate"* imediat şi readuse la *„ordine"*, prin forţă sau ameninţare; Albania, care din 1961 nu a mai participat la activităţile Tratatului şi care în 1968 şi-a făcut cunoscută decizia de retragere din Tratat; România, care a început să se manifeste mai *„liber"* după retragerea trupelor sovietice din ţară (1958) şi adoptarea Declaraţiei Plenarei lărgite a Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român cu privire la problemele mişcării comuniste şi muncitoreşti internaţionale din aprilie 1964, şi care a devenit aliat *„rebel"* după agresiunea forţelor sovietice, poloneze, ungare, bulgare şi est-germane, împotriva Cehoslovaciei (1968). Adoptând politica *„paşilor mărunţi"*, conducerea politico-militară de la Bucureşti a reuşit să reintroducă, treptat, unele structuri militare tradiţionale, să revină la obiceiuri şi practici naţionale în procesul de instruire şi educare a trupelor proprii.

Fără să îşi pună vreodată, ca în cazul ungurilor şi albanezilor, problema părăsirii Tratatului de la Varşovia, pe măsura accentuării politicii de desprindere de sub tutela Moscovei, conducerea de partid, de stat şi militară a României a început să ia, tot mai deschis, poziţie faţă de modul în care organele de conducere ale Tratatului de la Varşovia (încadrate – în funcţiile principale – numai cu mareşali, generali şi ofiţeri sovietici) tratau ministerele Apărării (şi chiar guvernele) statelor participante la Tratat. Pentru conducerea de la Bucureşti era clar că, din nou, după episodul ungar din 1956 şi cel cehoslovac din 1968, principiile puse la baza Tratatului de la Varşovia, în 1955, nu erau respectate, că aplicarea în practică a

[14] Gavriil Preda şi Petre Opriş semnalează inadvertenţe între varianta Protocolului în limba germană şi textul tradus în română, în sensul că în variata românească apar 30 de divizii sovietice faţă de 32 în textul german şi 8 divizii ungare în loc de 6 (Gavriil Preda, Petre Opriş, *op. cit.*, vol. I, p. 174). În lucrare, am folosit datele oferite de cei doi autori români (textul german).

[15] Compunerea forţelor armate destinate în forţele armate unificate putea fi modificată ulterior, pe baza convenţiilor dintre statele interesate.

[16] Gavriil Preda, Petre Opriş, *op. cit.*, vol. I, p. 174-175.

acestora nu constituia o preocupare de bază a Comitetului Politic Consultativ, a Comandamentului Forţelor Armate Unite şi a guvernului sovietic. România a fost fidelă principiilor Tratatului de la Varşovia, pe care le-a respectat cu rigurozitate, însă atunci când a constatat că ele au fost încălcate, conducerea de la Bucureşti a reacţionat cu fermitate, folosind drept suport juridic chiar prevederile respectivului Tratat.

Referindu-se la nerespectarea principiilor puse în 1955 la baza constituirii Tratatului de la Varşovia (pe care le considera a fi *„juste"*), generalul Leontin Sălăjan, ministrul Forţelor Armate, aprecia (la circa 10 ani de la constituirea Tratatului) că *„respectarea şi aplicarea lor în practică nu a constituit o preocupare permanentă din partea guvernelor ţărilor participante la Tratat şi în mod deosebit din partea guvernului sovietic"*[17] şi semnala *„o serie de cazuri de încălcare a principiilor prevăzute în Tratat, atât de către Comitetul Politic Consultativ, cât şi de către Comandamentul Forţelor Armate Unite, fapt ce a dus la ştirbirea independenţei şi suveranităţii noastre naţionale şi la amestec în treburile noastre interne"*[18]. Cu toate că art. 3 şi 4 din Tratat prevedeau consultarea aliaţilor asupra tuturor problemelor internaţionale importante, care le afectau interesele comune (art. 3), şi asupra măsurilor care trebuiau luate în comun pentru restabilirea şi menţinerea păcii şi securităţii internaţionale (art. 4), generalul Leontin Sălăjan arăta că *„au fost cazuri deosebit de importante pe plan internaţional, care nu au fost analizate în comun în cadrul Comitetului Politic Consultativ"* şi argumenta prin: 1. Prezentarea planului de dezarmare generală şi totală de către N.S. Hruşciov, în numele guvernului sovietic, la sesiunea a 14-a a Adunării Generale a O.N.U. din septembrie 1955, precum şi a numeroase alte propuneri ulterioare cu privire la dezarmare şi la măsurile colaterale, care *„s-au făcut fără consultare prealabilă între statele participante la Tratat, cu toate că aceste propuneri afectau în mod direct problemele securităţii naţionale ale fiecărui stat"*; 2. Evenimentele din 1961 de la Berlin şi 1962 din Marea Caraibelor, când *„comandantul suprem al Forţelor Armate Unite a dat ordin de ridicarea capacităţii de luptă a forţelor noastre armate pentru a fi în măsură să intervină în eventualitatea desfăşurării unor acţiuni de luptă"*. Darea unor asemenea dispoziţiuni de către comandantul-şef al Forţelor Armate Unite (F.A.U.), din ordinul preşedintelui Consiului de Miniştri al U.R.S.S., conchidea generalul Leontin Sălăjan, *„demonstrează nu numai că guvernul sovietic nu a respectat prevederile Tratatului, dar şi tendinţa de subordonare a celorlalte ţări Uniunii Sovietice, acestea fiind puse în situaţia începerii unui război fără ca partidele şi guvernele lor să fi hotărât acest lucru, ca unele ce poartă răspunderea faţă de popoarele lor". „Acest procedeu* – continua minstrul român – *a dus la încălcarea independenţei şi suveranităţii ţărilor respective, deoarece numai partidul şi guvernul fiecărei ţări în parte poate hotărî începerea unui război. Procedând în*

[17] A.M.R., fond 3 571, dosar nr. 59, f. 430.

[18] Idem, f. 431.

modul arătat, guvernul sovietic şi Comandamentul Forţelor Armate Unite au pus poporul român şi forţele sale armate, prin surprindere, într-o situaţie de foarte mare răspundere"[19]. În cazul evenimentelor din Marea Caraibelor, generalul Leontin Sălăjan considera că *„era absolut necesar a se informa şi consulta conducerea de partid şi de stat a acestor ţări, cu atât mai mult cu cât statele participante la Tratat nu erau obligate prin prevederile acestuia să ia asemenea măsuri..., deoarece în cazul respectiv nu era atacat niciun stat participant la Tratat şi evenimentele nu se petreceau în Europa"*. Ministerele Apărării şi guvernele statelor participante la Tratat nu au fost consultate, întotdeauna, nici atunci când se făceau recomandări de introducere în înzestrarea trupelor a anumitor categorii de armament şi tehnică de luptă (costisitoare şi, uneori, depăşite din punct de vedere tehnic – pe linie de comunicaţii în 1963, rachetele antiaeriene în 1958 etc.), pentru pregătirea operativă a teritoriului etc. *„Aceasta* – mai consemna generalul Leontin Sălăjan – *demonstrează pe de o parte că în cadrul Comandamentului Forţelor Armate Unite nu se lucrează cu suficientă seriozitate, iar pe de altă parte că organizarea actuală a Comandamentului Forţelor Armate Unite, în cadrul căruia se prevede numai câte un singur reprezentant al ţărilor participante la Tratat, este necorespunzătoare şi este necesară o reexaminare a accestei probleme"*[20]. Totodată, Leontin Sălăjan mai remarca faptul că românii nu cunoşteau, la mijlocul deceniului 7, *„variantele de folosire a trupelor în caz de război"*[21] şi aprecia acest lucru ca fiind foarte grav, deoarece *„conducerea de partid şi guvernul ţării trebuia să hotărască asupra începerii şi ducerii războiului, iar ministrul Forţelor Armate să traducă în fapt hotărârea respectivă"*[22].

Relevante, în acest sens, sunt şi afirmaţiile făcute, la 12 iulie 1968, de generalul Ion Gheorghe, şeful Marelui Stat Major, şi de ministrul Forţelor Armate, generalul Ion Ioniţă, în şedinţa Colegiului Ministerului Forţelor Armate, înaintea ocupării Cehoslovaciei, referitoare la modul de comportare al sovieticilor în timpul aplicaţiei neprogramate desfăşurată în vara anului 1968 în această ţară de forţe ale Tratatului de la Varşovia: *„Este un mod brutal de a se amesteca în treburile interne ale unei ţări socialiste"*, respectiv: *„Nici de imperialism nu este demnă această comportare"*. Puţin mai târziu, în momentul invaziei Cehoslovaciei de către trupele unora dintre statele participante la Tratat, Nicolae Ceauşescu, preşedintele României, avea să conchidă şi el: *„Este o încălcare grosolană a Tratatului de la Varşovia şi o folosire a lui în scopuri nedemne, care va arunca o umbră neagră, o pată neagră pentru lungă durată şi fără îndoială pentru totdeauna"*.

Românii au mai fost nemulţumiţi şi de faptul că, de multe ori, misiunile trupelor destinate de fiecare stat în compunerea Forţelor Armate Unite nu erau

[19] Idem, f. 431-342.
[20] Idem, f. 436.
[21] Idem, f. 433.
[22] Idem, f. 435.

analizate înainte de întocmirea planului operativ, că nu se cunoşteau ipotezele de folosire a trupelor în caz de război şi modul în care acestea ar fi fost conduse. Ei nu au mai acceptat nici situaţiile în care ministrul armatei nu a fost consultat în ceea ce priveşte concepţia aplicaţiilor la care era invitat, aşa cum s-a întâmplat în timpul aplicaţiei operativ-strategice de cooperare, de comandament şi stat major, organizată şi condusă de Comandamentul F.A.U., în Bulgaria (iunie 1963), când generalul Leontin Sălăjan nu a fost informat din timp despre concepţia, organizarea şi desfăşurarea aplicaţiei (deşi fusese numit locţiitor al comandantului aplicaţiei), nu a fost consultat în *„nicio problemă privind rezultatele şi întocmirea materialului pentru critică"* şi nici nu a fost invitat, de la început, în prezidiu, cu prilejul bilanţului acesteia. Informându-l pe mareşalul A.A. Greciko, despre acest lucru şi afirmând că *„un asemenea procedeu nu este normal"*, comandantul-şef al F.A.U. i-a dat dreptate, invocând faptul că nu era *„ajutat suficient"* de către Statul Major al F.A.U. La fel aveau să procedeze şi în timpul aplicaţiei din Ungaria din anul 1962.

Românii nu au acceptat nici faptul că principala structură militară a Tratatului – Comandamentul F.A.U. – aborda un stil de comandă în relaţia cu ministerele Apărării (şi chiar cu guvernele) statelor participante la Tratat, că miniştrii Apărării Naţionale erau consideraţi locţiitori ai comandantului-şef, care la rândul său era locţiitor al ministrului Apărării al U.R.S.S. Ei au contestat şi dreptul de conducere şi control asupra pregătirii operative şi de luptă a armatelor statelor participante la Tratat, atribuit prin Statut comandantului-şef, care încălca principiile independenţei şi suveranităţii naţionale şi ducea la amestec direct în organizarea şi conducerea armatelor naţionale. Această atitudine a făcut ca unele activităţi de cooperare, desfăşurate conform planului Comandamentului F.A.U., să se transforme în activităţi de control a armatelor statelor participante la Tratat (cazul aplicaţiei de antrenament şi verificare a transmisiunilor, de cooperare între statele majore ale Marinei militare române, Flotei Mării Negre a U.R.S.S. şi Marinei militare bulgare, desfăşurată în perioada 10-14 martie 1964)[23]. Românii au mai criticat formalismul manifestat, uneori, în convocările de analiză a desfăşurării pregătirii de luptă şi operative a trupelor din compunerea F.A.U., directivele fiind semnate fără a se ţine seama de propunerile făcute de reprezentanţii armatelor statelor participante la Tratat (în 1962 şi 1963 propunerile făcute nu au fost luate în considerare, comandantul-şef spunând: *„Directiva a fost semnată şi ordinul trebuie executat, fie că place, fie că nu")*[24]. Aceste practici erau determinate şi de faptul că principala structură militară a Tratatului – Comandamentul F.A.U. – nu a reprezentat, multă vreme, un organ conducător de sine stătător al trupelor statelor participante la Tratat, ci o Direcţie (a 10-a) a Statului Major General al armatei sovietice, fiind încadrat numai cu generali şi ofiţeri sovietici. Acest lucru subordona indirect, şi în timp de pace, armatele naţionale guvernului sovietic şi

[23] Idem, f. 434.
[24] Idem, f. 435.

făcea ca unele activităţi de cooperare, desfăşurate conform planului Comandamentului F.A.U. să se transforme în activităţi de control.

Conducerea politică şi militară de la Bucureşti a mai luat poziţie şi faţă de unele deficienţe din stilul de lucru al Comitetului Politic Consultativ şi al Comandamentului F.A.U., care nu făceau cunoscute, întotdeauna şi la timp, problemele importante, care urmau a fi analizate, spre a putea fi studiate şi îmbunătăţite. La 26 iulie 1963, de exemplu, Comandamentul Forţelor Armate Unite nu a informat din timp delegaţia militară română despre toate problemele care urmau a fi discutate, aceasta luând cunoştinţă de ele doar în ajunul plecării la Moscova. Mai mult, proiectul de Hotărâre al Comitetului Politic Consultativ, înmânat delegaţiei române în ziua sosirii la Moscova includea şi unele recomandări pentru guvernele statelor participante la Tratat în ceea ce priveşte constituirea de rezerve de armament, muniţii, alimente şi carburanţi (la pace pentru 30 de zile şi la război pentru 3 luni), asigurarea completă a înzestrării şi pregătirea teatrului de acţiuni militare (constituirea de depozite şi puncte de comandă adăpostite, aerodromuri, şosele, dublarea trecerii peste poduri etc.) până în anul 1970. Aceste recomandări, aprecia generalul Leontin Sălăjan, nu aveau la bază *„un studiu temeinic şi multilateral asupra posibilităţilor de realizare"*, nu ţineau seama de *„capacităţile de producţie de tehnică de luptă existente şi care se vor crea în viitor în fiecare ţară"*, precum şi de planurile de dezvoltare a economiei naţionale care urmau a fi precizate *„abia în anul 1964"*. Numai dintr-un calcul aproximativ, mai constata ministrul român, rezulta că până în anul 1970 ar fi trebuit prevăzute pentru sectorul de apărare, în plus faţă de fondurile alocate, circa 12 miliarde de lei pentru înzestrare (80% din materiale trebuind procurate din import), la care se adăugau costurile pentru constituirea rezervelor pentru 3 luni de război şi 6 miliarde lei pentru pregătirea operativă a teritoriului. Nefiind de acord cu acest lucru, delegaţia română a solicitat o întâlnire cu mareşalul A.A. Greciko propunându-i ca aceste recomandări să fie studiate temeinic de către guvernele fiecărei ţări, iar Comitetul Politic Consultativ să însărcineze pe comandantul-şef al F.A.U. şi pe miniştrii Apărării să elaboreze (până în iunie 1964, nu decembrie 1963), un plan real de măsuri. Mareşalul A.A. Greciko a fost de acord, propunând să rămână în Hotărâre doar sarcina constituirii rezervei de 30 de zile (fără armament) deoarece unele guverne nu luaseră măsurile necesare în acest sens. Deoarece nu s-a ţinut seama, integral, de aceste recomandări, generalul Leontin Sălăjan, pe baza mandatului ce-l avea, a arătat că guvernul român *„nu poate să-şi asume obligaţii fără să cunoască în ce măsură ele pot fi integral îndeplinite"* şi a propus ca aceste probleme *„să fie mai întâi analizate, iar măsurile concrete – volume şi termene de realizare – să fie cuprinse în planurile ce urmează să fie întocmite cu Comandamentul F.A.U. în anul 1964"*. Cu toate că ceilalţi miniştri ai Apărării fuseseră de acord cu textul proiectului de Hotărâre elaborat de către mareşalul A.A. Greciko, N.S. Hruşciov a acceptat propunerea lui Leontin Sălăjan, afirmând: *„Este bine cum se propune, întrucât nu putem să ne stabilim terminarea pregătirii operative a teritoriului în*

anul 1970, fără ca să fi analizat în ce constau aceste lucrări şi cum pot fi ele realizate. Trebuie să punem de acord realizarea acestei sarcini cu planul pe 1966-1970".

Această practică a fost contestată de generalul Leontin Sălăjan şi la 30 mai 1966, cu prilejul conferinţei miniştrilor Apărării, când, referindu-se la timpul scurt avut la dispoziţie pentru a studia prevederile proiectelor noilor Statute, a apreciat că *„modul acesta de rezolvare a lucrurilor în timp aşa de scurt nu este corespunzător, încalcă principiile de muncă, nu respectă drepturile şi nu dă posibilitatea fiecărei ţări de a-şi putea aduce aportul (sic!) la rezolvarea diferitelor probleme"*. Ministrul român a mai făcut cunoscut că *„asemenea situaţii au mai fost şi în trecut când ni s-au înmânat documente de foarte mare importanţă pe care trebuia să le semnăm după numai câteva ore de studiu. Noul proiect de statut mi-a fost înmânat aseară. În mod practic acest document a trebuit să fie tradus şi studiat. A fost necesar să studiem în ce măsură s-a ţinut seama de propunerile noastre, precum şi modul cum sunt oglindite celelalte propuneri. Ori, pentru aceste probleme noi, am dispus doar de câteva ore. Aş vrea să subliniez că practica înmânării unor documente cu puţin timp înaintea discutării lor este necorespunzătoare, deoarece încalcă legăturile normale de colaborare şi muncă statornicite între noi. Aceasta este şi o problemă de respect. Dacă am fi primit acest document cu câteva zile înainte, am fi putut să-l studiem, să raportăm conducerii noastre de partid, iar aportul nostru ar fi fost mai însemnat în dezbaterea acestor probleme"*.

Extrem de periculoasă a fost considerată de conducerea de la Bucureşti şi tendinţa Comandamentului F.A.U. de a se crea comandamente, neprevăzute în Statute, fără acordul guvernelor interesate, precum Comandamentul unic al Flotei Mării Negre, prin care se urmărea subordonarea flotelor maritime române şi bulgare Comandamentului Flotei Mării Negre a U.R.S.S. etc. Acest fapt a fost precizat cu claritate, în noiembrie 1964, de către generalul Ion Tutoveanu, şeful Marelui Stat major, care – confom mandatului primit – a arătat că subordonarea Marinei militare române comandantului Flotei Mării Negre a U.R.S.S., menţionată în proiectul trimis de comandantul-şef al F.A.U., nu era prevăzută în nici o convenţie încheiată între guvernele român şi sovietic şi că nu era normal ca o flotă să fie subordonată altei flote. Şeful Marelui Stat Major român a propus ca problema coordonării acţiunilor militare maritime de către un comandament întrunit al flotelor aliate din Marea Neagră să se stabilească ulterior, de către guvernele ţărilor respective.

Alte poziţii distincte ale României

Reprezentanţii comandantului-şef. Românii au mai considerat că reprezentanţii comandantului-şef pe lângă armata română *„nu erau necesari"*, diferitele probleme ale Comandamentului F.A.U. putând fi rezolvate direct prin Marele Stat Major şi Statul Major al F.A.U. Mai mult, releva (în 1964) generalul Leontin Sălăjan, aceştia erau folosiţi de către Comandamentul F.A.U. *„în mod necorespunzător"*, în unele situaţii amestecându-se *„direct în treburile interne ale partidului*

şi statului nostru, făcând propagandă împotriva liniei partidului"[25]. Aşa au procedat în toamna anului 1962 când au primit ordin de la comandantul-şef al F.A.U. să verifice dacă măsurile luate de conducerea armatei române duceau la ridicarea capacităţii de luptă, deşi documentele de constituire a Tratatului precizau că acestă sarcină revenea locţiitorilor comandantului-şef (miniştii Apărării ai S.P.T.V.), Statutul reprezentanţilor Comandamentului F.A.U. neconţinând nici el vreo prevedere în acest sens. Peste câteva luni, în mai 1963, reprezentanţii comandantului-şef au fost convocaţi, la Moscova, să raporteze asupra capacităţii de luptă a armatelor pe lângă care fuseseră ataşaţi, ocazie cu care li s-au dat noi sarcini, cu precizarea că *„răspund de trupele ce intră în compunerea F.A.U."*[26]. *„Din aceste exemple* – conchidea generalul Leontin Sălăjan – *reise clar modul necorespunzător în care sunt folosiţi aceşti reprezentanţi, lipsa de încredere a Comandamentului Forţelor Armate Unite în comandamentele naţionale, precum şi tendinţa de subordonare a armatelor ţărilor participante la Tratat armatei sovietice"*[27]. În schimb, reprezentantul Marelui Stat Major român în Comandamentul F.A.U. *„nu este consultat în nicio problemă, ci este folosit mai mult ca ofiţer de legătură pentru transmiterea unor dispoziţii ale Comandamentului F.A.U., munca în Comandament fiind dusă numai de generali şi ofiţeri sovietici"*[28]. Prezenţa reprezentantului comandantului-şef al F.A.U. în armata română a fost apreciată şi ca o lipsă de încredere în conducerea militară românească.

Poziţie distinctă faţă de admiterea Mongoliei în Alianţă. Cu puţin timp înainte de consfătuirea Comitetului Politic Consultativ, de la Moscova, din iulie 1960, N.S. Hruşciov a trimis conducătorilor statelor participante la Tratat o scrisoare prin care propunea primirea Mongoliei în cadrul Tratatului de la Varşovia (nu şi scrisoarea trimisă, la 15 iulie 1963, de către Iumjaghiin Ţedenbal, prim-secretar al Partidului Popular Revoluţionar Mongol, lui Józef Cyrankiewicz, prim-ministrul Poloniei). Referindu-se la acest fapt, Ion Gheorghe Maurer a făcut cunoscut, la 18 iulie 1963, în Biroul Politic al C.C. al P.M.R. că a fost întocmit *„un proiect de răspuns"* în care s-a pornit *„de la considerentul că tactic nu este bine să spunem nici da, nici ba, însă să arătăm ce implicaţii ar avea intenţia Mongoliei de a intra în Organizaţia Tratatului de la Varşovia"* şi s-a atenţionat că primirea Mongoliei atrăgea după sine *„extinderea pactului la o altă zonă decât cea europeană"*, că se puteau crea greutăţi încheierii preconizatului pact, întrucât adeziunea presupunea consimţământul tuturor statelor participante la Tratat, inlcusiv a Albaniei, că nu se ştia ce poziţie va adopta aceasta etc. *„Orientarea* – mai preciza Ion Gheorghe Maurer – *a fost să nu dăm niciun răspuns care să ne angajeze pentru o poziţie sau alta"*. La rându-i, Gheorghe Gheorghiu-Dej a precizat că deoarece Mongolia nu conta ca forţă militară, nici *„autoritatea"*

[25] Idem, f. 437.
[26] Idem.
[27] Idem, f. 437-438.
[28] Idem, f. 438.

Tratatului de la Varşovia nu avea cum să crească, dar că *„dacă se va hotărî primirea Mongoliei se vor bucura toţi imperialiştii, o să fie nişte urlete de satisfacţie"*[29]. Atrăgând atenţia că admiterea Mongoliei în Tratatul de la Varşovia trebuia să fie aprobată şi de Albania (stat fondator al Tratatului, dar care nu mai participa la activităţile acestuia), Gheorghe Gheorghiu-Dej a mai adăugat: *„Acest lucru va provoca un zgomot, aşa nişte reacţii... Asta o să placă multora, în primul rând americanilor"*[30]. În final, propunerea pentru aderarea Mongoliei nu a mai fost discutată în cadrul Comitetului Politic Consultativ de la Moscova din 26 iulie 1963.

Folosirea întrunită (în caz de război) a trupelor române. Conducerea de la Bucureşti a mai solicitat, încă din noiembrie 1964, folosirea întrunită (în caz de război) a trupelor române care făceau parte din F.A.U. Cu prilejul discutării proiectului concepţiei de întrebuinţare a Forţelor Armate române, generalul Leontin Sălăjan şi generalul Ion Tutoveanu – exprimând poziţia guvernului român – nu au mai acceptat întrebuinţarea forţelor armate române destinate în Tratat pe direcţii separate (în general pe direcţia generală nord-italiană) şi în subordinea unor comandamente străine. Totodată, ei au solicitat constituirea unui Comandament de Front românesc, în caz de război, care să întrunească majoritatea forţelor armate române şi care să acţioneze într-un sector distinct, eliminându-se astfel situaţiile de până atunci în care trupele române erau prevăzute a acţiona în compunerea mai multor fronturi şi pe direcţii diferite. La scurt timp, Moscova a acceptat acest lucru, în mai-iunie 1965 desfăşurându-se prima aplicaţie românească la nivel de front independent din cadrul Trataului[31]. Chiar dacă concepţia aplicaţiei a fost aprobată la Moscova, ea a fost condusă exclusiv de români. În contextul în care forţele armate române primiseră misiunea să acţioneze (în caz de război) pe direcţia operativă greacă, o atenţie deosebită s-a acordat, menţinerii la dispoziţia Înaltului comandament român, pe teritoriul naţional, în rezervă, a unor forţe care să acţioneze după dispoziţiile guvernului român împotriva desantului maritim care ar fi fost debarcat pe litoral şi pentru lichidarea desantului aerian lansat în interiorul ţării. Deoarece ministrul Forţelor Armate cunoştea cel mai bine capacitatea de luptă a fiecărei mari unităţi şi unităţi în parte s-a mai solicitat ca gruparea forţelor pe comandamente de armată, corp de armată şi de rezervă să fie un atribut al acestuia.

Convenţiile interguvernamentale. Tot în noiembrie 1964, românii au mai solicitat, pentru prima dată, încheierea unor convenţii interguvernamentale româno-sovietice şi româno-bulgare privind tranzitarea teritoriului românesc de către trupele sovietice şi a teritoriului bulgar de către trupele române pentru participarea la aplicaţiile desfăşurate în Bulgaria. Conştienţi că semnarea convenţiilor

[29] *Romania and the Warsaw Pact, 1955-1989*, I, Document Reader compiled for the International Conference *Romania and the WarsawPact*, 3-6 October, 2002, Bucharest, Romania, p. 177-182 (în continuare se va cita *Romania and the Warsaw Pact, 1955-1989*).
[30] *Ibidem*, p. 180.
[31] Alesandru Duţu, *Cea dintâi aplicaţie românească la nivel de front independent şi primele neînţelegeri româno-sovietice în cadrul Tratatului de la Varşovia*, în „Revista de Istorie Militară", nr. 5-6/2002, p. 39-40.

interguvernamentale cu aliaţii din Tratatul de la Varşovia le-ar fi redus libertatea de decizie în cadrul Tratatului de la Varşovia, sovieticii au respins categoric acest lucru, atât în 1964, cât şi în perioada următoare. Intransigenţi s-au dovedit a fi şi românii, Convenţia fiind una din problemele de divergenţă până la desfiinţarea Tratatului de la Varşovia. Cunoscuta şi incalificabila agresiune a trupelor sovietice, ungare, poloneze, bulgare şi est-germane asupra Cehoslovaciei, în august 1968, a sporit exigenţele românilor care, pentru a face faţă presiunilor sporite ale sovieticilor, şi chiar ameninţărilor directe sau indirecte, au adoptat la nivel naţional o serie de decizii menite să creeze cadrul legal/constituţional respingerii cererilor care afectau la independenţa şi suveranitatea naţională. Cea mai importantă a fost decizia Marii Adunări Naţionale la 22 august 1968 conform căreia staţionarea şi tranzitarea oricăror trupe aliate pe teritoriul României trebuia să aibă acordul forului legislativ român şi să fie rezultatul discuţiilor între conducerile statelor respective.

Sugestivă pentru încordarea relaţiilor româno-sovietice în problema convenţiilor interguvernamentale şi tranzitării teritoriului naţional de către trupele statelor participante la Tratat a fost discuţia din 17 mai 1982, de la Bucureşti, dintre generalul Constantin Olteanu, ministrul Apărării Naţionale, cu mareşalul V.G. Kulikov, comandantul-şef al F.A.U., şi generalul Dobri Djurov, ministrul bulgar al Apărării (cu ocazia pregătirii aplicaţiei *„SCUT-82"* care urma să se desfăşoare în Bulgaria). Cu acel prilej, referindu-se la cererea de tranzitare a teritoriului românesc de către trupe sovietice, poloneze, ungare şi est-germane, ministrul român al Apărării Naţionale a reamintit că, în România dreptul de a fi de acord cu acest lucru aparţinea organelor supreme ale puterii de stat, care au fost informate, dar nu şi-au dat asentimentul. Ca urmare, a făcut cunoscut: *„Noi vom participa la aplicaţie cu grupe operative din comandamentul unei armate şi al unei divizii, dar nu vom participa cu trupe şi nici nu vom admite tranzitarea teritoriului ţării noastre de către trupe străine"*. Poziţia ministrului român a nemulţumit pe mareşalul V.G. Kulikov, care a replicat: *„Comunicarea pe care aţi făcut-o este îndreptată spre a crea greutăţi Comandamentului Unificat în pregătirea şi desfăşurarea aplicaţiei. Noi nu am văzut şi nu vedem niciun fel de obstacol ca să nu permită tranzitarea teritoriului R.S.România spre R.P.Bulgaria de către trupele altor ţări care participă la aplicaţie. Deci dvs. creaţi greutăţi în această problemă. Referirea dvs. la organele constituţionale ne pune într-o situaţie neplăcută. Este treaba fiecărui stat ca acestea să adopte hotărâri. Prezidiul Sovietului Suprem nu se adună să aprobe ca unităţile dvs. să vină în Astrahan şi să tragă în poligoanele nostre. Noi considerăm că aceştia sunt aliaţii noştri. Nu s-a adunat nici Consiliul de Stat al R.D.Germane pentru participarea dvs. la aplicaţia care a avut loc în 1980. Dvs. spuneţi că sunteţi gata să participaţi la aplicaţie, dar în acelaşi timp spuneţi ferm că nu permiteţi tranzitarea trupelor de marcare. Eu înţeleg că dvs. transmiteţi hotărârea preşedintelui ţării dvs. Vă rugăm să-i transmiteţi că această formă de desfăşurarea a aplicaţiei este cea mai bună metodă de pregătire a*

statelor majore. Totuşi, prin refuzul dvs. nu ne daţi posibilitatea să îndeplinim sarcinile Comandamentului Unificat şi să prelucrăm problemele aplicaţiei aşa cum doresc miniştrii apărării celorlalte state. Răspunsul şi argumentele dvs. nu sunt convingătoare deoarece este cunoscut că N.A.T.O. acţionează împotriva noastră... Prin poziţia dvs., ne obligaţi să facem un raport la organele cărora ne subordonăm, la Comitetul Politic Consultativ şi să arătăm acest lucru. Dvs. spuneţi că statele majore le pregătiţi fără trupe marcate. Care ţară din blocul N.A.T.O. face vreo aplicaţie cum faceţi dvs.? De când este creat blocul N.A.T.O., aplicaţiile lor se desfăşoară numai cu trupe marcate şi de transmisiuni şi prelucrează toate problemele care se stabilesc. Nicio ţară din Tratatul de la Varşovia nu a spus că forma de desfăşurare a aplicaţiei propusă nu-i cea mai bună. Noi îndeplinim hotărârea Comitetului Politic Consultativ. De aceea, aş ruga ca părerea mea în legătură cu această aplicaţie să fie transmisă tov. Nicolae Ceauşescu". Nemulţumit a fost şi generalul *Dobri Djurov*, ministrul bulgar al Apărării, care a spus: *„Este bine cunoscut că între partidele şi statele noastre s-au statornicit relaţii foarte bune şi avem rezulatate bune, în schimb, însă, pe linia colaborării militare nu avem aceleaşi relaţii şi nu ne este clară poziţia dvs. Declaraţi că vă veţi respecta obligaţiile ce decurg din tratate. Aceste declaraţii pot rămâne declaraţii numai pe hârtie, dacă nu pregătim trupele. Nu se poate proceda aşa... În vorbe ne declaraţi că ne ajutaţi şi în realitate este invers. Prietenia se făureşte în timp de pace. Închipuiţi-vă în ce situaţie ne puneţi... De trei ani ne refuzaţi să facem o activitate comună privind trecerea fluviului Dunărea, odată a fost cutremur, apoi recolta a fost slabă etc. Când va lovi fulgerul, va fi târziu... Trebuie ca buna vecinătate să o avem în practică şi nu în declaraţii. Greutăţi sunt peste tot. Dar faţă de pericolul mare nimeni nu ne asigură că mâine nu vin peste noi. Ştiţi că pe teritoriul Greciei sunt 21 de depozite de arme nucleare şi nu vor fi folosite numai împotriva noastră, ci şi a dvs.?"*. După ce a arătat că *„nimeni nu se aştepta la un asemenea răspuns"* (dat de generalul Constantin Olteanu – n.n.), mareşalul V.G. Kulikov a continuat: *„De câţiva ani noi vedem că nu se face niciun pas în rezolvarea unor probleme importante din cadrul alianţei noastre, nu vedem din partea dvs. niciun fel de dorinţă în privinţa semnării documentului de folosire a forţelor, a statutului la război şi a altor probleme importante. Dacă noi propunem ca pe teatrul de acţiuni militare de Sud-Vest să aibă loc o aplicaţie cu trupe, dvs. nu participaţi. La planul apărării antiaeriene a teritoriului, care nu este semnat, dvs. invocaţi problema convenţiei bilaterale. De ce vreţi să dezbinaţi pe fiecare în parte. Relaţiile noastre an de an trebuie să se întărească, dar nu se face nimic în această direcţie... Cooperarea cu partea română nu prea merge. Când vrem să rezolvăm probleme, dvs. vreţi să le lungiţi. La ce se ajunge. Nu vorbe frumoase, ci fapte trebuie să dovedim... Deşi refuzul dvs. ne obligă la cheltuieli mari, noi vă spunem că aplicaţia se va executa la nivelul cel mai înalt, nimeni nu ne va opri. Noi am considerat că puteţi să ne ajutaţi să nu avem cheltuieli prea mari, dar constatăm că ne faceţi greutăţi. Noi nu vă dăm ultimatum în problema*

tranzitării eşaloanelor militare din celelalte armate. Sprijin pe tov. Djurov şi eu, care reprezint organul colectiv numit de Comitetul Politic Consultativ, şi vă adresez rugămintea să interveniţi la conducerea dvs. de partid pentru ca să aprobe trecerea". În această problemă, România şi-a menţinut poziţia, chiar dacă în perioada următoare teritoriul/spaţiul aerian i-a fost tranzitat (cu aprobare pentru fiecare situaţie în parte) de coloane/eşaloane sovietice reduse numeric (s-au avioane aliate), care s-au deplasat (spre şi dinspre Bulgaria) pe itinerare dinainte stabilite şi într-un timp cât mai scurt[32].

Statutul F.A.U. la război. O poziţie distictă a manifestat conducerea de la Bucureşti şi faţă de Statutul F.A.U. în caz de război, fiind singura care nu a semnat documentul. Statutul a fost semnat la 30 aprilie 1980 de celelate state participante la Tratat. România nici nu a fost informată. În timpul discuţiilor pentru elaborarea Statutului şi după aceea, românii au cerut să se precizeze cu claritate rolul comandamentelor supreme naţionale şi dreptul acestora de a hotărî trecerea de la situaţia de pace la cea de război, de a controla modul în care aceasta se executa şi de a-şi comanda trupele destinate în compunerea F.A.U. Ei au fost de acord cu constituirea comandamentelor F.A.U. pe teatrele de acţiuni militare de „Vest" şi de „Sud-Vest", în compunerea acestora urmând să intre însă reprezentanţii armatelor naţionale de pe teatrul de acţiuni militare respective. Ca organe de lucru acestea urmau să aibă câte un Consiliu militar, care trebuia să decidă asupra tuturor problemelor principale privind organizarea şi ducerea operaţiilor. În baza deciziilor acestor consilii militare, comandanţii teatrelor de acţiuni militare urmau să-şi exercite conducerea prin locţiitorii lor din partea fiecărei armate aliate, care aveau dreptul să dea ordine şi dispoziţii asigurând astfel conducerea nemijlocită a trupelor din armatele proprii destinate să ducă acţiuni comune pe teatrul de război respectiv. S-a mai cerut ca în Statut să se prevadă principiul ca trupele de uscat sau flotele să acţioneze în fâşii de teren sau zone maritime precis delimitate ca mari unităţi operative de sine stătătoare. S-a apreciat că nu era indicat ca F.A.U. să acţioneze fără a se ţine seama de frontierele de stat ale ţărilor participante la Tratat, frontierele constituind elementul fundamental care definea teritoriul unei ţări suverane, neputând fi depăşite, chiar şi la război, decât cu acordul guvernelor şi organelor împuternicite prin legile statului respectiv. Apreciind că acţiunile de luptă de pe Mare necesitau o anumită coordonare a eforturilor flotelor din Marea Baltică şi din Marea Neagră românii au considerat că la război puteau fi create comandamente aliate ale flotelor respective, care să-şi desfăşoare activitatea conform principiilor propuse pentru comandamentele principale de pe teatrele de acţiuni militare, dar că flotele maritime militare ale fiecărei ţări trebuiau să rămână în subordinea comandametului militar naţional. Concomitent, s-a mai solicitat ca în funcţiile de conducere ale F.A.U. să fie numiţi generali, amirali şi ofiţeri din toate armatele, în mod proporţional şi prin rotaţie. Un punct de vedere distinct au avut

[32] Vezi şi locotenent-colonel (r.) dr. Petre Opriş, *Manevre militare ale Organizaţiei Tratatului de la Varşovia în Cehoslovacia şi Bulgaria (mai-iunie 1989)*, în „Document@, nr. 2/2014, p. 69-70.

românii şi în ceea ce privea munca politică în cadrul F.A.U. în timp de război, aceasta neputând fi dusă decât de partidul comunist din fiecare stat şi de propriile organe de profil. Prin urmare, trupele române destinate în F.A.U. urmau să asigure, la decizia organelor supreme naţionale, ajutor statului sau statelor din alianţă agresate de inamic prin orice mijloace, inclusiv prin folosirea forţelor armate, în condiţiile prevăzute de Tratat. Trupele române destinate a duce acţiuni comune cu cele aliate urmau să acţioneze conform planurilor puse de acord, în fâşii distincte, sub comandament naţional. În situaţii speciale, unele mari unităţi tactice române puteau acţiona temporar în subordinea operativă a altor forţe armate aliate. În mod similar, mari unităţi tactice aliate puteau acţionau temporar în subordinea unor comandamente române. În aceste situaţii urmau să se destine grupe operative de legătură sau reprezentanţi ai armatelor. Acesta nu înlocuiau însă atribuţiile organelor principale de conducere.

Doctrina. O problemă de importanţă deosebită, care a făcut obiectul unor aprinse şi îndelungate discuţii între conducerea politico-militară a României şi Comandamentul F.A.U., până în 1987, când a fost adoptat documentul *„Cu privire la doctrina militară a S.P.T.V."*, a constituit-o adoptarea doctrinei militare de coaliţie, românii susţinând că fiecare armată naţională trebuie să-şi aibă doctrina ei, dar că aceasta trebuia să asimileze, în fiecare moment istoric, ceea ce este asimilabil din experienţa universală, situaţia internaţională a momentului respectiv, cât şi în perspectivă, să ţină seama de evoluţia fenomenului militar internaţional, cu precădere de doctrinele militare ale adversarilor probabili, dar şi ale aliaţilor, ceea ce presupunea, din partea autorităţilor competente, un studiu comparativ neîntrerupt. Apreciind că într-un război de coaliţie, doctrina comună îşi găsea concretizarea în participarea efectivă, cu forţe şi mijloace, a fiecărui partener, la planificarea şi executarea acţiunilor de luptă şi a operaţiilor, la pace şi la război, conducerea României a apreciat că pregătirea forţelor armate ale unui stat, chiar şi în eventualitatea participării la un război de coaliţie, nu poate fi realizată decât de comandamentul suprem naţional, învestit cu competenţele necesare de forurile supreme ale ţării, pe baza doctrinei militare proprii. S-a mai apreciat că un transfer de autoritate – indiferent sub ce formă şi din ce motiv – în ceea ce priveşte pregătirea şi întrebuinţarea forţelor armate, în favoarea vreunui organism al alianţei, era dăunător, politic şi militar, atât în timp de pace, cât şi în situaţie de război.

Rachetele cu rază medie de acţiune. Românii au luat poziţie şi faţă de amplasarea în Europa (1976), de către Uniunea Sovietică, a rachetelor cu rază medie de acţiune („S.S.-20 Saber", cu trei capete atomice) pe teritoriile R.D.G., Cehoslovaciei şi Ungariei, precum şi faţă de decizia ţărilor membre N.A.T.O. (mai 1978) privind adoptarea unui Program pe termen lung pentru apărare şi sporirea cu 3% a cheltuielilor pentru înarmare şi (la 12 decembrie 1979) faţă de aceea a modernizării rachetelor cu rază medie de acţiune şi amplasarea în Europa a

rachetelor „Pershing", „Tomahawk"[33], „Pershing-II", „Cruise", în unele țări din vestul Europei (echipate cu focoase nucleare, ultimele putând să lovească tot spațiul european până la Urali). Referindu-se la acest lucru, Larry Watts consemna: *„În 1979, după ce Moscova a desfășurat o nouă generație de rachete nucleare în Europa Centrală, România a refuzat să condamne amplasarea în replică de către N.A.T.O. a mai modernelor rachete Pershing II înainte ca sovieticii să le îndepărteze pe ale lor, recomandând ca U.R.S.S. și Pactul de la Varșovia să se angajeze în dezarmarea unilaterală"*[34]. Tot Larry Watts precizează că în perioada 1979-1982, *„Bucureștiul a militat în Occident pentru împiedicarea altor amplasări de rachete în Europa"*, solicitând Uniunii Sovietice și S.U.A. să își retragă din Europa armamentele tactice nucleare și pe cele cu rază medie de acțiune[35]. Semnificativ în acest sens a fost și *Apelul* din 28 noiembrie 1981 adresat de către Marea Adunare Națională parlamentelor, guvernelor și popoarelor țărilor europene, ale Statelor Unite ale Americii și Canadei în care se sublinia necesitatea opririi amplasării de noi rachete în Europa și retragerea celor existente[36]. Referindu-se la instalarea în Europa de noi tipuri de rachete nucleare, Ștefan Andrei, ministrul de Externe, a apreciat, la rându-i (21 noiembrie 1982), că aceasta făcea *„să sporească primejdia unui război nuclear pe continent"*[37].

Opunându-se propunerilor de amplasare a noi rachete sovietice cu rază medie de acțiune, ca o contramăsură la acțiunea similară americană, conducerea politico-militară a României a declarat, la Praga, în cadrul ședinței Comitetului Politic Consultativ (3-5 ianuarie 1983), că aceasta ar contribui la sporirea tensiunii și încordării în Europa, ar limita și mai mult posibilitățile de cooperare și înțelegere între statele europene, ar duce la accelerarea cursei înarmărilor și la creșterea pericolului de război. Cu acel prilej, delegația română, condusă de Nicolae Ceaușescu, și-a exprimat nemulțumirea că proiectul *Declarației finale* a reuniunii, în care se făceau aprecieri privind situația politico-militară europeană și internațională, nu inclusese toate propunerile românești. În cadrul restrâns al delegației române, șeful statului român a declarat că de escaladarea cursei înarmărilor nu erau de vină doar statele membre N.A.T.O. În cadrul oficial, opunându-se propunerilor de amplasare a rachetelor sovietice cu rază medie de acțiune, în Ungaria, Cehoslocavia și R.D.G., delegația română a argumentat că aceasta ar contribui la sporirea tensiunii și încordării în Europa, ar limita și mai mult posibilitățile de cooperare și înțelegere între statele europene, ar duce la accelerarea cursei înarmărilor și la creșterea pericolului de război. Pentru a se evita

[33] 108 rampe de lansare pentru rachetele „Pershing" și 464 pentru „Tomahawk".

[34] Larry L. Watts, *Cei dintâi vor fi cei din urmă. România și sfârșitul Războiului Rece*, Editura RAO, București, 2013, p. 414-415 (în continuare se va cita: Larry L. Watts, *Cei dintâi vor fi cei din urmă*).

[35] *Ibidem*, p. 415.

[36] *Istoria politicii externe românești*, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 514.

[37] *Documente diplomatice române*, seria III-a, *România și Tratatul de la Varșovia. Conferințele miniștrilor Afacerilor Externe și ale adjuncților lor (1966-1991)*, Editura ALPHA MDN, București, 2009, p. 673 (în continuare se va cita: *Documente diplomatice române*, seria III-a).

asemenea situații, românii au propus să nu se recurgă la măsuri cu caracter militar, să se acționeze prin metode politice și diplomatice pentru a determina statele membre N.A.T.O. să renunțe la instalarea rachetelor cu rază medie de acțiune. Punctul de vedere românesc nu a fost însă însușit. Mai mult, mareșalul D.F. Ustinov, ministrul sovietic al Apărării, a profitat de ședința Comitetului Miniștrilor Apărării, desfășurată tot la Praga, între 11 și 13 ianuarie 1983, și a încercat să condamne acțiunea N.A.T.O. în *Comunicatul* reuniunii. Încercarea a eșuat, datorită opoziției delegației române, condusă de generalul Constantin Olteanu.

Discutarea problemei euro-rachetelor a fost reluată la 28 iunie 1983, în timpul reuniunii Comitetului Politic Consultativ, de la Moscova, special convovată, unde reprezentanții Ungariei, Cehoslovaciei și R.D.G. au acceptat necondiționat punctul de vedere sovietic, János Kádár, secretar general al Partidului Muncitoresc Socialist Ungar, declarând că: *„Ungaria își pune la dispoziție teritoriul pentru amplasarea rachetelor sovietice"*.

Sugestive sunt și diferențele de păreri care au apărut cu prilejul ședinței extraordinare a Comitetului Miniștrilor Apărăriii, de la Berlin, din octombrie 1983. Înainte de desfășurarea ședinței, mareșalul V.G. Kulikov și generalul A.I. Gribkov s-au deplasat la București și au înmânat generalului Constantin Olteanu proiectele unei Hotărâri și al unui Comunicat de presă care urmau a fi adoptate la respectiva ședință, menționând că documentele fuseseră acceptate de conducerile celorlalte state participante la Tratatul de la Varșovia. După ce le-a analizat și a constatat că acestea prevedeau necesitatea unor măsuri practice de răspuns, în cazul amplasării de noi rachete americane cu rază medie de acțiune în unele state vest-europene, ministrul român al Apărării le-a explicat că, în forma prezentată, documentele respective erau *„inacceptabile pentru partea română"*, deoarece nu țineau seama, întrutotul, de declarațiile de la Praga, din ianuarie 1983, și Moscova, din iunie 1983, care se refereau la necesitatea de *„a se face totul pentru ca, în acest an, să se ajungă la o înțelegere privind neamplasarea în Europa de noi rachete nucleare, reducerea și lichidarea celor existente"*. Cu același prilej, generalul Constantin Olteanu a expus poziția fermă a României privind *„continuarea negocierilor în scopul neamplasării de noi rachete în Europa, retragerea și distrugerea celor existente, realizarea unui echilibru de forțe la un nivel cât mai scăzut"*. În timpul discuțiilor cu oficialii Comandamentului F.A.U. s-a convenit ca generalul Constantin Olteanu să trimită mareșalului V.G. Kulikov proiectele documentelor, conform punctului românesc de vedere. Aprobat de către Nicolae Ceaușescu, proiectul de Hotărâre milita pentru *„diminuarea încordării între state și înlăturarea pericolului de război, pentru oprirea escaladării înarmărilor în Europa și trecerea la dezarmare, în primul rând nucleară, pe continent"*, pentru *„continuarea tratativelor de la Geneva, în vederea ajungerii la un acord care să prevadă neamplasarea în Europa de noi rachete cu rază medie de acțiune și reducerea celor existente"*[38]. Deoarece nu a fost de acord cu acest proiect de

[38] A.M.R., fond 3 571, dosar nr. 395, f. 2.

hotărâre românesc, mareşalul V.G. Kulikov a rugat (14 octombrie 1983, printr-o scrisoare) pe generalul Constantin Olteanu să analizeze încă odată documentele, spre a se situa, la şedinţă, pe *„aceleaşi poziţii cu toţi membrii Comitetului Miniştrilor Apărării"*[39]. Apreciind că proiectul de Hotărâre primit reflecta *„în mod unilateral"* prevederile documentelor adoptate în comun la Praga, la 5 ianuarie 1983 şi la Moscova, la 28 iunie 1983, precum şi la ultima şedinţă a Comitetului Miniştrilor Afacerilor Externe, care puneau accentul pe *„realizarea înţelegerilor privind neamplasarea de noi rachete în Europa, reducerea corespunzătoare şi distrigerea mijloacelor nucleare cu rază medie de acţiune existente"* şi că proiectul primit punea *„accentul pe luarea măsurilor de răspuns"*, ministrul român al Apărării a comunicat (17 octombrie 1983) că îşi menţinea *„punctul de vedere trimis anterior"*[40].

Poziţia echilibrată a delegaţiei armatei române la şedinţa Comitetului Miniştrilor Apărării, ţinută la Berlin, în octombrie 1983, a împiedicat adoptarea unui *Comunicat* care să cuprindă etichetări şi condamnări la adresa N.A.T.O. Chiar dacă nici de această dată nu a inclus tot adevărul, documentul a precizat că în respectiva şedinţă, Comitetul Miniştrilor Apărării a analizat *„evoluţia situaţiei politico-militare din Europa şi constată că aceasta a devenit mai încordată şi mai periculoasă. Participanţii la şedinţă au remarcat că, cu toate propunerile constructive făcute în comun de statele participante la Tratatul de la Varşovia la Consfătuirea de la Praga şi reafirmate în iunie a.c. la întâlnirea de la Moscova, orientate spre înlăturarea pericolului nuclear din Europa şi transformarea ei într-un continent al păcii, eliberat de arme nucleare, atât cu rază medie de acţiune, cât şi tactice, statele N.A.T.O., până în prezent, nu numai că nu au răspuns la aceste propuneri paşnice, dar continuă să ducă lucrurile spre amplasarea în unele ţări vest-europene, membre N.A.T.O., a noilor rachete nucleare americane cu rază medie de acţiune, pentru realizarea superiorităţii militare faţă de ţările participante la Tratatul de la Varşovia, ceea ce constituie o ameninţare directă la adresa securităţii acestora şi a păcii generale. Amplasarea în Europa a noilor rachete nucleare americane cu rază medie de acţiune va duce, inevitabil, la agravarea situaţiei pe continent şi în întreaga lume, la creşterea primejdiei unui război nuclear cu urmări catastrofale pentru popoare. În acest cadru, cea mai mare însemnătate o are înlăturarea pericolului confruntării nucleare pe continentul european. Comitetul Miniştrilor Apărării a reafirmat că statele participante la Tratatul de la Varşovia niciodată nu au tins şi nu tind spre obţinerea superiorităţii militare şi nu vor admite în nici un caz superioritatea militară asupra lor"*.

Pronunţându-se împotriva instalării rachetelor sovietice pe teritoriile celor trei state aliate menţionate, România nu a fost de acord nici cu măsura întreprinsă de S.U.A. de a amplasa pe teritoriile unor state din N.A.T.O. cele 572 de rachete cu rază medie de acţiune. În schimb, s-a pronunţat pentru ajungerea la o înţelegere

[39] Idem, f. 66.
[40] Idem, f. 67.

între cele două coaliţii – N.A.T.O. şi Tratatul de la Varşovia – în vederea renunţării de către ambele blocuri politico-militare la aplicarea acestei măsuri. În final, atât N.A.T.O./S.U.A, cât şi Uniunea Sovietică, nu au renunţat şi au amplasat respectivele rachete în Europa.

Politică externă activă. Păstrându-şi identitatea naţională şi afirmându-şi personalitatea şi demnitatea de stat suveran, România a desfăşurat o politică externă activă, militând pentru rezolvarea pe cale paşnică a problemelor apărute pe continent şi în lume, pronunţându-se pentru o largă colaborare în domeniile comercial, economic şi tehnico-ştiinţific. În plan militar, a militat pentru încetarea cursei înarmărilor, pentru înfăptuirea dezarmării generale şi, în primul rând, a celei nucleare, propunând îngheţarea şi reducerea treptată a bugetelor militare, a efectivelor şi armamentelor, retragerea trupelor străine în interiorul graniţelor naţionale, lichidarea bazelor militare de pe teritoriile altor state şi desfiinţarea concomitentă a celor două blocuri militare – N.A.T.O. şi Tratatul de la Varşovia. Până atunci conducerea de la Bucureşti a apreciat necesară restrângerea activităţii militare a celor două organizaţii politico-militare şi dezvoltarea relaţiilor de cooperare între armatele lor.

Militând pentru pace şi înţelegere între popoare, România a făcut numeroase propuneri care să ducă la înţelegere şi destindere militară: realizarea unui program complex de dezarmare, care, având în centru dezarmarea nucleară, să prevadă măsuri de reducere a armamentelor convenţionale, efectivelor şi cheltuielilor militare, cu cel puţin 25 % până în 1990 şi 50% până în 2000 (martie 1986); îngheţarea şi reducerea cheltuielilor militare; desfiinţarea blocurilor militare; lichidarea bazelor militare străine şi retragerea trupelor în interiorul frontierelor naţionale; crearea de-a lungul frontierelor dintre state a unei zone de 50-100 km în care să nu aibă loc manevre militare, deplasări şi concetrări de forţe armate şi armamente; stabilirea de-a lungul frontierelor dintre ţările membre N.A.T.O. şi cele ale Tratului de la Varşovia a unui culoar de securitate, demilitarizat, liber de arme nucleare şi de alte arme de ditrugere în masă (1978 la O.N.U.); reglementerea pe cale paşnică a diferendelor şi instaurarea unor relaţii de bună vecinătate între toate statele (1975 la O.N.U.); negocieri directe de dezarmare convenţională între statele participante la Tratatul de la Varşovia şi statele membre N.A.T.O.; adoptarea de măsuri unilaterale de reducere a forţelor, armamentelor şi cheltuielilor militare (în 1986 le-a redus, unilateral, cu 5%).

Românii au continuat să respingă în mod categoric chiar şi simpla idee a oricărei intervenţii armate în orice ţară, în afara situaţiei în care un stat participant la Tratat devenea obiectul unei agresiuni. În afara poziţiei adoptate în 1968 în *„cazul cehoslovac"*, semnificativă a fost respingerea, de către generalul Constantin Olteanu, la 3 şi 4 decembrie 1981, a propunerii mareşalului D.V. Ustinov, ministru Apărării al U.R.S.S., prezentată în şedinţa Comitetului Miniştrilor Apărării al S.P.T.V., care avea loc la Moscova, de a se prevedea în Comunicatul de presă, ce urma să fie adoptat, că miniştrii Apărării acordă ajutor guvenului Poloniei în

situația dificilă în care se afla. Considerând că această prevedere ascundea o posibilă intervenție militară în Polonia, generalul Constantin Olteanu s-a opus categoric, argumentându-și poziția. Ca urmare, în final, s-a renunțat la introducerea propunerii menționate în Comunicatul de presă. Informat, promt, telefonic, de către generalul Constantin Olteanu despre situația create și poziția adoptată de el, Nicolae Ceaușescu a aprobat modul în care acționase ministrul Apărării român, cerându-i să se mențină pe aceeași poziție.

În august 1989, însă, conducerea politică de la București a luat o cu totul altă atitudine față de noile evoluții politice din Polonia pe care le-a condamnat, inclusiv printr-un mesaj transmis, în noaptea de 19 spre 20 august 1989, conducerilor partidelor comuniste și muncitorești, în care se menționa că Partidul Comunist Român nu putea să privească această problemă ca pe *„una strict internă a Poloniei"* și atrăgea atenția că renunțarea de către Partidul Muncitoresc Unit Polonez la rolul său conducător în Polonia reprezenta *„o serioasă lovitură împotriva Pactului de la Varșovia"*. Cu același prilej s-a apreciat că *„un stat incompatibil cu cerințele Pactului reprezintă o mare primejdie și un puternic și direct sprijin pentru statele N.A.T.O."*. Ca urmare, conducerea politică a României considera că partidele comuniste și muncitorești și statele participante la Tratatul de la Varșovia trebuiau *„să adopte o poziție decisă și să nu admită ca liderii Solidarității să fie însărcinați cu formarea guvernului polonez"*, să facă totul pentru *„a opri cursul evenimentelor care urmăresc îndepărtarea socialismului în Polonia"*. Pe aceeași linie de apreciere, la 21 august 1989, în ședința Comitetului Politic Executiv, Nicolae Ceaușescu a cerut să se elaboreze *„un program de urgență"* pentru a se preveni *„pierderea Poloniei"*[41].

Opoziție față de sporirea cheltuielilor militare. În cadrul consfătuirii Comitetului Politic Consultativ din 22-23 noiembrie 1978, de la Moscova, delegația română, condusă de Nicolae Ceaușescu, a manifestat o opoziție fermă față de sporirea cheltuielilor militare, cerută de Comandamentul F.A.U., considerând că războiul nu era iminent, că atât pe plan continental, cât și global, exista în acel moment un echilibru de forțe suficient[42]. Cu acel prilej, românii nu au fost de acord nici cu proiectul Statutului la război, în forma prezentată de Comandamentul F.A.U. Întrucât nu s-a realizat consensul în cele două probleme, delegația română a semnat numai *„Declarația cu privire la lupta pentru destindere, colaborare și pace"*, părăsind precipitat consfătuirea. Poziția delegației avea să fie aprobată apoi de Plenara C.C. al P.C.R. În cadrul dezbaterilor publice care au avut loc după aceea s-au făcut multiple aprecieri asupra situației internaționale europene, și globale, s-a subliniat necesitatea dezarmării, în primul rând a celei nucleare, a reducerii efectivelor și a cheltuielilor militare, lichidării bazelor militare străine și retragerii trupelor străine de pe teritoriul altor țări, insistându-se asupra desființării blocurilor militare. Problema cheltuielilor militare a fost dezbătută în

[41] *„Clio.1989"*, I, nr. 1-2/2005, p. 167-170.
[42] *Tratatul de la Varșovia, 1955-1980*, București, 1981, p. 78.

strânsă legătură cu situația politico-militară internațională și cu posibilitățile economice ale României, concluzionându-se că fondurile destinate scopurilor militare ar fi trebuit reduse, iar nu sporite. În timpul tuturor întâlnirilor avute în cadrul Tratatului de la Varșovia s-a insistat asupra faptului că România nu va trece la sporirea cheltuielilor militare peste ceea ce era prevăzut în bugetul aprobat de Marea Adunare Națională. Dacă situația internațională s-ar fi complicat și ar fi impus măsuri suplimentare în acest domeniu, structurile de decizie ale țării urmau să ia hotărârile corespunzătoare.

La 4 decembrie 1979, în ședința Comitetului Miniștrilor Apărării de la Varșovia, generalul Ion Coman, ministrul Apărării Naționale, a făcut cunoscut că România a propus înghețarea și reducerea cheltuielilor militare, ca un prim pas cu 10% până în 1985, fondurile astfel eliberate urmând a fi folosite atât pentru progresul fiecărei țări în parte, cât și pentru sprijinirea țărilor în curs de dezvoltare (România redusese cheltuielile militare din bugetul pe 1979 cu 500 de milioane de lei, care au fost destinați alocațiilor pentru copii). Cu același prilej, generalul Ion Coman a apreciat că o importanță deosebită pentru pacea și securitatea europeană ar fi avut: angajamentele de a nu se mai amplasa noi trupe și armamente pe teritoriul altor state, de a se trece la reducerea treptată și apoi la retragerea tuturor trupelor și armamentelor străine în limitele frontierelor naționale; desființarea bazelor militare de pe teritoriul altor state; reducerea și încetarea manevrelor militare și a oricăror demonstrații de forță în apropierea frontierelor altor țări; restrângerea acțiunilor militare a blocurilor; crearea condițiilor pentru desființarea concomitentă a N.A.T.O. și Tratatului de la Varșovia; crearea între blocurile militare a unei zone în care să nu fie amplasate niciun fel de armate și armamente, unde să nu aibă loc niciun fel de manevre și demonstrații militare; încheierea unui Tratat prin care statele posesoare de arme nucleare să-și asume angajamentul de a nu recurge sub nici o formă și în nici o împrejurare și sub nici un pretext la folosirea armelor nucleare și a oricăror altor arme și la amenințarea cu forța împotriva statelor care nu dețin arma nucleară. S-a mai arătat că România se pronunța pentru realizarea unui echilibru militar rațional și a unui raport de forțe care să nu creeze nici un fel de avantaje militare și care să garanteze respectarea principiului *„securității egale a părților"*, să consolideze cursul spre destindere și încredere reciprocă între state[43]. Generalul Ion Coman a propus ca statele participante la Tratatul de la Varșovia să reducă, chiar și simbolic, efective și tehnică de luptă, dar ceilalți miniștri nu au fost de acord.

În cadrul acestei politici, conducerea politico-militară de la București a decis, în septembrie 1980, reducerea unilaterală a cheltuielilor militare proprii cu 2 miliarde de lei. Relevând acest lucru, Ștefan Andrei a făcut cunoscut, la 14 octombrie 1983, în ședința Comitetului Miniștrilor Afacerilor Externe de la Sofia că *„România a luat timp de 3 ani la rând măsuri de reducere a cheltuielilor*

[43] A.M.R., fond 3 571, dosar nr. 270, f. 14-21.

militare, iar în 1982 a hotărât ca până în 1985 să nu mai sporească cheltuielile militare"[44].

Punând în practică acest program, la 23 noiembrie 1986, în România a avut loc un referendum cu privire la reducerea cheltuielilor pentru înarmare cu 5 % (1 350 000 000 lei în 1987). Acest lucru însemna reducerea efectivelor cu 10 000 de ofiţeri, maiştri militari, subofiţeri şi trupă, precum şi scoaterea din dotare a 250 de tancuri şi maşini blindate, 130 de tunuri şi aruncătoare de mine, 26 de avioane şi elicoptere de luptă. Pe o poziţie total diferită s-au situat aliaţii, ministrul bulgar al Apărării apreciind că *„acţiunile unilaterale"* privind reducerea efectivelor, armamentelor au produs *„o serioasă îngrijorare"* ducând la *„diminuarea capacităţii de luptă a grupării Forţelor Armate Unite pe direcţia strategică din Balcani"*, aducând *„prejudicii puterii de apărare a Organizaţiei Tratatului de la Varşovia"*[45]. Pe aceeaşi linie de reducere a cheltuielilor militare, la 31 august 1989, generalul Nicolae Eftimescu, prim-locţiitor al şefului Marelui Stat Major, s-a pronunţat şi el, în conferinţa şefilor Marilor State Majore din armatele statelor participante la Tratat, pentru stabilirea unor plafoane cât mai scăzute pentru fiecare aliat, pentru obligativitatea reducerii cheltuielilor militare proporţional cu cele ale trupelor şi armamentelor, pentru folosirea fondurilor şi resurselor astfel eliberate pentru dezvoltarea economică etc.

Poziţia faţă de dezarmare. Un alt obiectiv al politicii externe româneşti a constat în realizarea dezarmării generale, cu prioritate a celei nucleare. În acest sens, prin Declaraţia Marii Adunări Naţionale din 22 august 1968 s-a precizat că armele nucleare trebuiau scoase *„în afara legii pentru ca oamenii să poată trăi fără teama unui război termonuclear"*[46]. Peste ani (19-23 noiembrie 1979), Nicolae Ceauşescu avea să declare, la Congresul al XII-lea al P.C.R, că *„România va milita în modul cel mai ferm şi în viitor pentru făurirea unei lumii fără arme şi fără război, a unei lumi a securităţii şi colaborării pe întreaga planetă... Noi preferăm măsuri cât de mici, chiar simbolice de dezarmare, de reducere a armamentelor, în locul măsurilor de înarmare"*. Această poziţie a fost ignorată şi chiar combătută de către aliaţi, aşa cum a procedat mareşalul D.F. Ustinov, ministrul sovietic al Apărării, în timpul şedinţei Comitetului Miniştrilor Apărării din 1-4 decembrie 1981, când şi-a manifestat dezacordul faţă de conţinutul expunerii generalului Constantin Olteanu privind dezarmarea, arătând că *„a ne dezarma noi, înseamnă a trăda cauza revoluţiei, a socialismului"*. O poziţie asemănătoare a avut şi mareşalul V.G. Kulikov, comandantul-şef al F.A.U. Peste 4 ani, tot generalul Constantin Olteanu a reiterat aceeaşi pozitie şi făcut cunoscut, cu prilejul celei de-a 18-a şedinţe a Comitetului Miniştrilor Apărării (5 decembrie 1985), la Berlin, că România *„militează activ pentru dezarmare şi pace"*, pentru intensificarea acţiunilor care vizau *„oprirea cursei înarmărilor"*, şi *„realizarea în*

[44] *Documente diplomatice române*, seria III-a, p. 740.
[45] A.M.R., fond 3 571, dosar nr. 483, f. 132.
[46] „Scânteia" din 23 august 1968.

timp scurt a unor acorduri, acceptabile ambelor părţi, care să ducă la dezarmarea nucleară".

Ameninţări din partea aliaţilor

Neadecvate şi extrem de periculoase s-au dovedit a fi şi ameninţările directe sau voalate făcute de către unii oficiali sovietici şi şefi ai structurilor de conducere ale Tratatului de la Varşovia la adresa românilor. În iulie 1964, de exemplu, după ce Charles de Gaulle a declarat lui Ion Gheorghe Maurer că Franţa va acorda sprijin României pentru a deveni membră a Comunităţii Economice Europene şi că va oferi arme şi ajutor dacă aceasta va fi invadată de către trupele sovietice, mareşalul R.I. Malinovski, ministrul sovietic al Apărării, a afirmat că dacă *„de Gaulle va încerca să se ţină de promisiune, vom şti despre asta înainte ca ordinele sale să ajungă la comanda armatei franceze"*, iar N.S. Huşciov a replicat afirmând că *„dacă vor fi atât de orbi încât să încerce să părăsească Tratatul de la Varşovia, atunci soldaţii noştri şi nu cei ai lui de Gaulle vor avea ultimul cuvânt"*[47]. Apoi, în mai 1965, viceamiralul Alexeev, aflat în vizită la Constanţa a afirmat: *„Au loc tot felul de şedinţe de partid unde se învenineză situaţia împotriva sovietelor. În definitiv, dacă se va considera necesar vom termina această istorie în două zile"*. Puţin mai târziu (9-14 august 1965), aflat în misiune de recunoaştere a unor itinerare din Planul operativ pentru deplasarea trupelor sovietice în situaţii speciale, generalul sovietic G.M. Tubolov, din statul major al Regiunii Militare Odessa, a afirmat că aşa cum într-o familie există cineva cu autoritate şi putere, tot aşa şi în lagărul socialist trebuie să fie o astfel de forţă – U.R.S.S. –, care singură poate rezolva orice problemă. Apoi a precizat că România trebuie să fie alături de U.R.S.S. deoarece este o *„ţară mică"*[48].

Atitudinea României în cadrul Tratatului de la Varşovia a fost combătută şi de către ceilalţi aliaţi, la 12 iulie 1966, liderul maghiar János Kádár afirmând: *„În mod evident, trebuie să ne pregătim pentru situaţia în care tovarăşii români vor îngreuna sau chiar vor încerca să blocheze cooperarea. Acest lucru se întâmplă deja, în parte, iar acum ei merg chiar mai departe... În prezent, avem o situaţie în care românii participă de obicei la simulările noastre militare, dar relaţia dintre comandantul suprem şi liderii armatei române este slabă şi cu greu funcţionează în practică"*[49]. La rându-i, Todor Jivkov, liderul bulgar, afirma şi el, la 29 martie 1968, la Plenara C.C. al P.C.B.: *„Suntem obligaţi să luăm măsuri pentru introducerea ordinii în Cehoslovacia, ca şi în România. După aceea, vom face ordine în Iugoslavia"*[50]. Pe aceeaşi linie, la 26 august 1968, Wojciech Jaruzelski, ministrul polonez al Apărării, atragea atenţia că România *„trebuie să se supună*

[47] Apud, Larry L. Watts, *Fereşte-mă, Doamne, de prieteni... Războiul clandestin al Blocului Sovietic cu România, Editura RAO, Bucureşti, 2012*, p. 259 (în continuare se ca cita: *Fereşte-mă, Doamne de prieteni...*).
[48] A.M.R., fond 3 571, dosar nr. 513, f. 242.
[49] Apud Larry L. Watts, *Cei dintâi vor fi cei din urmă*, p. 471.
[50] Apud Larry L. Watts, *Fereşte-mă, Doamne, de prieteni...* p. 367.

ordinelor sau să suporte consecinţele"[51]. În aceeaşi perioadă conflictuală (14 decembrie 1968), cu prilejul consfătuirii unor cadre din armatele S.P.T.V., colonelul de aviaţie Şeşenea i-a spus generalului Constantin Popa că *„Bucureştiul este un oraş frumos şi că este păcat să fie distrus"*. Întrebat de ce spune acest lucru, a răspuns: *„Să lăsăm această problemă"*.

În ianuarie 1969, ataşatul militar al R.F.G. la Atena a apreciat, într-o discuţie purtată cu ataşatul militar român, că în situaţia în care, în perioada următoare, pe teritoriul României se vor desfăşura aplicaţii cu trupe, conducerea U.R.S.S. va urmări, ca şi în Cehoslovacia, să menţină staţionarea de trupe sovietice şi să ia măsuri pentru înlocuirea unor conducători de partid şi de stat, care sub o formă sau alta s-ar opune liniei sovietice. Diplomatul militar vest-german a mai menţionat că în cazul în care trupele sovietice nu vor putea staţiona pe teritoriul României, conducerea U.R.S.S. ar avea elaborat un plan în care s-ar prevedea crearea de disensiuni în rândul populaţiei şi formarea de grupuri prosovietice, care să se împotrivească măsurilor luate de conducerea de partid şi de stat a României pe plan extern şi intern şi care, în final, să ducă la *„înlocuirea secretarului general al Comitetului Central al Partidului Comunist Român, preşedintele Consiliului de Stat, precum şi ministrului Forţelor Armate"*[52]. Nicolae Ceauşescu a fost informat despre acest lucru. Încercând să atenueze temerile, la 20 februarie 1969, în timpul unui dineu oferit de Corneliu Mănescu în cinstea mareşalului I.I. Iakubovski, comandantul-şef al F.A.U., şi a lui V.V. Kuznețov, prim-locţiitor al ministrului de Externe sovietic, după ce ministrul român de Externe a precizat că era de neconceput ca între ţările socialiste să poată să apară situaţii de încordare sau chiar confict, I.I. Iakubovski a răspuns: *„Nu se poate să vă fie frică de Uniunea Sovietcă. Numai un nebun s-ar putea gândi să atace România. Este imposibil să se ajungă la un conflict între ţări frăţeşti!"*. La aceasta, Corneliu Mănescu a replicat că nu era vorba de teamă, ci de necesitatea discutării tuturor problemelor *„într-un spirit tovărăşesc şi constructiv, cu dorinţa sinceră de a depăşi dificultăţile, de a găsi soluţii raţionale şi echitabile"*[53].

Peste un an însă (10 martie 1970), în timpul discuţiei pe care generalul-maior Florian Ţruţă, reprezentantul Marelui Stat Major român în Comandamentul F.A.U., a avut-o cu generalul M.S. Ştemenko, referitoare la concepţia aplicaţiei ce urma să se desfăşoare în România, şeful Statului Major al F.A.U., a afirmat: *„Anul trecut nu s-au făcut aplicaţii cu trupe, iar acum se pun astfel de probleme pentru aplicaţii cu cadre şi transmisiuni. Dacă nu vor să facă nici acum să spună"*. Apoi, la precizarea generalului român că românii erau de acord să se facă aplicaţia, dar în condiţiile legilor române care cereau încheirea de convenţii interguvenamentale – româno-sovietică şi româno-bulgară – generalul sovietic a continuat: *„Ştim că există lege, a fost votată la 21 august 1968 în legătură cu situaţia din Republica*

[51] *Ibidem*, p. 406.
[52] A.M.R., fond 467, dosar nr. 38/1969, f. 4.
[53] *Documente diplomatice române*, seria III-a, p. 182.

Socialistă Cehoslovacă; în Statutul semnat în martie 1969 nu s-a făcut menţiunea că aplicaţiile se pot desfăşura numai pe baza unor convenţii. Legi, legi, dar dacă ar fi vorba de trupe, acestea ar întreba de legi? Dubcek a avut legile lui, dar cine l-a întrebat?"[54]. Despre acest lucru a fost informată imediat (11 februarie 1970) întrega conducere politico-militară a României, inclusiv Nicolae Ceauşescu. Peste câteva zile (16 februarie 1970), generalul Ion Gheorghe a cerut generalului-maior Florian Truţă să protesteze faţă de această ameninţare. Deoarece mareşalul I.I. Iakubovski era bolnav şi se afla într-un sanatoriu, în afara Moscovei, generalul român a solicitat să fie primit de către generalul M.S. Ştemenko pe care l-a întrebat ce a avut în vedere când a făcut afirmaţiile de mai sus, care au fost apreciate la Bucureşti *„ca o ameninţare"*, care venea *„în contradicţie cu relaţiile ce trebuie să existe între ţările şi armatele noastre"*. Şeful Statului Major al F.A.U. a răspuns că s-a referit la trupe şi la legi pentru a explica faptul că nu era nevoie să se încheie o convenţie, că trupele nu cunosc legi, ele trebuind să treacă la ofensivă sau apărare, neştiind dacă se află în perioada iniţială a războiului sau în timpul desfăşurării lui, ci doar că trebuie să ştie să lupte, că nu a avut în vedere nici teritoriul, nici graniţele României şi prin urmare nu a fost vorba de nicio ameninţare, că a fost greşit înţeles. La precizarea generalului român că cei care dau ordine trebuie să respecte legile, generalul sovietic a răspuns că acestea trebuie respectate şi că nimeni nu avea de gând să le încalce.

După ce mai mulţi lideri ai statelor participante la Tratatul de la Varşovia au apreciat, în august 1971, că *„Ceauşescu a mers prea departe. El conduce lupta împotrva noastră şi reprezintă obstrucţia fundamentală în calea liniei noastre"*[55] (L.I. Brejnev), că *„Ceauşescu ne-a abandonat întotdeana în situaţii critice. Ne-a abandonat în executarea politicilor coordonate împotriva Germaniei de Vest şi împotriva a ceea ce se hotărâse referitor la stabilirea relaţiilor diplomatice cu R.F.G. Ne-a abandonat în lupta împotriva contrarevoluţiei din RS Cehoslovacia. Acum ne-a trădat vizitând Beijingul. A trădat poziţia comună pe care am luat-o la consultările internaţionale din 1969. /.../ Acum există o linie Beijing-Bucureşti-Tirana-Belgrad. Totul este direcţionat împotriva Uniunii Sovietice, a Pactului de la Varşovia şi a C.A.E.R.-ului"*[56] (János Kádár), că *„Ceauşescu se distanţează complet de linia stabilită de noi"*[57] (Gustáv Husák), că *„Trebuie să-i identificăm de acum pe acei oameni din România pe care ne putem baza în viitor"*[58] (Edward Gierek). La rându-i, mareşalul A.A. Greciko a afirmat (17 noiembrie 1973), într-o discuţie cu Erich Honecker, că *„Este imposibil ca lucrurile să meargă aşa şi mai departe cu România. Aşadar trebuie luate unele măsuri pentru a se elimina această situaţie"*[59]. Tot el l-a informat pe L.I. Brejnev (1973) că *„armata sovietică*

[54] A.M.R., fond 3 571, dosar nr. 48, f. 25.
[55] Apud Larry L. Watts, *Fereşte-mă, Doamne, de prieteni...*, p. 542.
[56] *Ibidem*, p. 542.
[57] *Ibidem*, p. 529.
[58] Apud Larry L. Watts, *Cei dintâi vor fi cei din urmă*, p. 107.
[59] Apud Larry L. Watts, *Fereşte-mă, Doamne, de prieteni...*, p. 530.

este pregătită şi operaţiunea ar putea avea loc mult mai rapid decât în cazul Republicii Socialiste Cehoslovacia"[60]. Referindu-se la aceste ameninţări, Larry Watts avea să conchidă: *„În prezent se ştie clar că Moscova a intenţionat, de fapt, să intervină, în România în mai multe momente distincte, în perioada 1968-1971"*[61].

Neîncrederea în Nicolae Ceauşescu a continuat, la 25 iulie 1978, L.I. Brejnev afirmând (într-o discuţie cu Erich Honecker): *„Este dificil de spus ceva despre comportamentul lui. În fond este un trădător. Naiba ştie ce altceva ar mai putea face"*[62]. La rându-i, mareşalul V.G. Kulikov se exprima astfel (14 iunie 1982): *„Tovarăşul Ceauşescu nu îşi bazează evaluarea situaţiei pe poziţii clare de clasă. Practic, el trădează interesele lagărului socialist. Ori nu înţelege ce se întâmplă, ori şi-a pierdut minţile"*[63]. Şi următorul secretar general al P.C.U.S., Iuri Andropov, apreciază tot Larry Watts, *„nu a ezitat să-şi demonstreze ostilitatea faţă de Ceauşescu"*[64], fiind *„tot mai exasperat de conducerea de la Bucureşti"*[65].

Încercări de perfecţionare a mecanismelor de conducere şi cooperare în cadrul Tratatului în a doua parte a anilor `80

În anii `60-`70 cei care au acţionat, de regulă, pentru perfecţionarea şi democratizarea structurilor de conducere şi de cooperare în cadrul Tratatului au fost românii, ceilalţi aliaţi acceptând iniţiativele sovieticilor privind integrarea totală. În a doua parte a anilor `80 şi la începutul anilor `90, situaţia s-a schimbat, şi alti lideri ai stelor participante la Tratatul de la Varşovia pronunţându-se pentru reformarea Tratatului şi transformarea acestuia într-o organizaţie politică. În acest sens, Comitetul Politic Consultativ a decis, în iulie 1988, în cadrul consfătuirii de la Moscova, constituirea unui grup de experţi, care avea să se întrunească de cinci ori până la desfiinţarea Tratatului. În cadrul acestor reuniuni s-a căzut de acord asupra diminuării atribuţiilor Secretariatului general şi acceptării principiului rotaţiei în funcţia de comandant-şef al F.A.U. Apoi, în iunie 1989, Comitetul Politic Consultativ a decis constituirea unei Comisii formată din repreprezentanţi ai tuturor guvernelor statelor participante la Tratat, care să facă recomandări privind toate domeniile de activitate din cadrul Tratatului.

La 12 ianuarie 1989, într-o discuţie avută cu generalul A.I. Gribkov, şeful de stat Major al F.A.U., generalul Vasile Milea, ministrul Apărării Naţionale, a

[60] Apud Larry L. Watts, *Cei dintâi vor fi cei din urmă*, p. 108.

[61] Apud Larry L. Watts, *Fereşte-mă, Doamne, de prieteni...*, p. 365. Într-o altă lucrare (*Cei dintâi vor fi cei din urmă*), tot Larry L. Watts mai afirma: *„În prezent se ştie clar că Moscova a intenţionat, de fapt, să intervină în România în mai multe momente distincte, în perioada 1968-1971"* (p. 365); *„Autorităţile comuniste bulgare susţinuseră intervenţia militară împotriva României în 1968, iar în 1971, urmând instrucţiunile primite de la KGB, au rupt în mod oficial relaţiile dintre serviciile de securitate ale celor două ţări (KDS şi DSS)"* (p. 390).

[62] Apud Larry L. Watts, *Cei dintâi vor fi cei din urmă*, p. 114.

[63] *Ibidem*, p. 273.

[64] *Ibidem*, p. 381.

[65] *Ibidem*, p. 510.

informat despre trimiterea de către conducerea P.C.R. a unei scrisori tuturor conducerilor partidelor comuniste din statele participante la Tratat prin care s-a propus reorganizarea Comitetului Politic Consultativ în sensul constituirii unui Comitet Politic Consultativ al statelor socialiste din Europa, care să aibă ca sarcină principală problemele colaborării partidelor şi statelor socialiste în domeniul politic şi economic (cu atribuţii mult mai mari decât Comitetul Politic Consultativ existent în acel moment), Comandamentul F.A.U. devenind organ de lucru al Comitetului Miniştrilor Apărării. La întrebarea generalului sovietic dacă va mai exista sau nu *o „hotărâre comună care să oblige pe toţi din Tratat"*, generalul român a răspuns că misiunile trupelor cuprinse în F.A.U. urmau să fie stabilite de către comandamentul naţional şi să fie puse de acord cu comandantul Teatrului de acţiuni militare din zona respectivă, că românii doreau *„o cooperare pe bază de egalitate, de respect al fiecărei părţi"*.

În toamna aceluiaşi an (26-27 octombrie 1989), la Varşovia, ministrul de Externe al Poloniei a dat asigurări că Polonia îşi va respecta obligaţiile asumate prin Tratatul de la Varşovia, subliniind însă că funcţiile acestuia trebuiau să se limiteze numai la securitatea externă a statelor particpante la Tratat şi să nu lezeze în niciun fel ordinea publică şi economică internă a acestora. Ministrul ungar a cerut o reevaluare a rolului, sarcinilor şi activităţii Tratatului. Ministrul sovietic a relevat că în cadrul Tratatului existau probleme care reclamau găsirea unui echilibru între interesele naţionale şi cele colective[66]. Peste un an, la 4 septembrie 1990, guvernul ungar a propus convocarea unei întruniri extraordinare a Comitetului Politic Consultativ în cadrul căreia să se dezbată transformarea Tratatului de la Varşovia într-o organizaţie politică. În cadrul acestor orientări, Ungaria nu a mai participat la aplicaţiile comune. Un document referitor la transformarea Tratatului de la Varşovia au înaintat şi reprezentanţii Republicii Federative Cehia şi Slovacia.

Dezbateri ample în legătură cu viitorul Tratatului au avut loc în cadrul Comisiei împuterniciţilor guvernamentali, constituită la 7 iunie 1990, în baza hotărârii Comitetului Politic Consultativ, cu misiunea de a elabora propuneri în vederea revizuirii caracterului, funcţiilor şi activităţii Tratatului de la Varşovia. În timpul discuţiilor începute la Praga, la 15 iulie 1990, s-au constatat (după cum apreciau Lucian Petrescu şi Ion Ciubotaru, împuterniciţii guvernamentali români) mai multe orientări: găsirea unor soluţii pentru a se putea efectua modificări de formă sau chiar de fond, care să permită menţinerea alianţei, a posibilităţilor de a continua influenţa acesteia, a căilor de control şi de a o salva de la prăbuşire (U.R.S.S., Bulgaria şi Polonia); desprinderea din alianţă şi crearea condiţiilor de a se alia la politica occidentală (Cehoslovacia şi Ungaria). Reprezentantul est-german a declarat că R.D.G., atât cât va exista, îşi va îndeplini obligaţiile asumate prin Tratat şi că va participa la transformarea Alianţei. Având în vedere previzibila

[66] *Documente diplomatice române*, seria III-a, p. 1 203.

unificare germană, a reafirmat dreptul R.D.G. de a decide împreună cu R.F.G., cu privire la participarea la oricare alianță[67].

Delegația sovietică a propus: transformarea Comitetului Miniștrilor Apărării în Comitet al Apărării sau Consiliu Militar din care să facă parte miniștrii Apărării sau comandanții armatelor naționale și șefii Marilor State Majore (fără comandantul-șef și șeful Statului Major al F.A.U.), care să se întrunească de 1-2 ori pe an spre a examina problemele situației militar-politice din Europa, aspectele militare ale dezarmării, reducerii forțelor armate și armamentelor, măsurile de întărirea încrederii și securității, colaborarea în domeniul industriei militare și conversiunii acesteia; instituționalizarea întâlnirilor șefilor Marilor State Majore (prin constituirea Consiliului șefilor Marilor State Majore), care să se întrunească de 1-2 ori pe an spre a examina problemele strict militare și a elabora recomandări pentru Comitetul Apărării (Consiliul Militar); crearea, în cadrul grupei de coordonare (propusă de delegația cehoslovacă) a unui organ de lucru cu caracter militar (denumit Centrul militar de coordonare), care să înlocuiască Statul Major al F.A.U. și Comitetul tehnic al acestuia; desființarea Comandamentului Unificat (Statul Major al F.A.U., Consiliul Militar și Comitetul tehnic), a funcțiilor de comandant-șef al F.A.U. și de locțiitori ai acestuia (în etape, până la 1 ianuarie 1992). Delegația cehoslovacă a considerat propunerile sovietice ca fiind inacceptabile deoarece menținеau o structură militară greoaie. Apreciind că situația general-europeană s-a schimbat, delegația ungară a apreciat că organele militare ale Tratatului de la Varșovia au devenit anacronice și că a venit timpul să fie desființate[68]. În ceea ce privește structurile politice s-a conturat ideea menținerii Comitetului Politic Consultativ, care să se ocupe de problemele actuale și de perspectivă ale politicii europene, a Comisiei de dezarmare și adaptarea atribuțiilor secretarului general al Comitetului Politic Consultativ la necesitățile de dialog cu N.A.T.O. și alte organizații internaționale.

Delegația sovietică s-a mai pronunțat pentru existența unui organ politic de lucru restrâns, care să se ocupe de schimbul de informații și păreri în problemele curente, care să funcționeze, prin rotație, în capitalele statelor membre. Referindu-se la intensificarea vieții internaționale, sovieticii au respins propunerea delegației cehoslovace privind desființarea Comitetului Miniștrilor Afacerilor Externe. Delegația poloneză a propus ca reprezentarea statelor participante la Tratat să se facă la nivelul miniștrilor de Externe, în anumite situații urmând a se organiza întruniri ale Comitetului Politic Consultativ, la nivel de șefi de state și de guverne, iar în cadrul reuniunilor Tratatului de la Varșovia să nu se mai folosească exclusiv limba rusă, ci să se asigure traducerea simultană în limbile tuturor statelor participante. Delegația ungară a apreciat că locul colaborării politice în cadrul Tratatului trebuia luat de colaborarea *„de tip regional și bilateral"*.

[67] *Ibidem*, p. 1 213.
[68] *Ibidem*, p. 1 217.

Întrunită la Varșovia (22-23 octombrie 1990), Comisia împuterniciților guvernamentali a elaborat un proiect de document conform căruia: structurile politice ale Tratatului de la Varșovia urmau să constea în Comitetul Politic Consultativ; Comisia specială în domeniul dezarmării și secretarul general al Comitetului Politic Consultativ; Comitetul Miniștrilor Afacerior Externe. Grupa multilaterală pentru informare curentă și grupele de experți urmau a fi desființate până la 1 ianuarie 1991, iar structurile militare cu caracter permanent până la 1 iulie 1991, ca și cele nepermanente (Comitetul Miniștrilor Apărării, Comitetul Militar și Consiliul tehnico-științific).

În cadrul mandatului încredințat, delegația română a susținut transformarea Tratatului de la Varșovia într-un tratat de state suverane, egale în drepturi, cu atribuții de natură consultativă, precum și desființarea organelor militare, spre a se accelera crearea noilor structuri de securitate și colaborare în Europa. Cu prilejul vizitei efectuată în Luxembrurg, Petre Roman, prim-ministrul al României, s-a pronunțat pentru abandonarea struturii militare a Tratatului de la Varșovia, acceptând, ca posibilitate, menținerea componentei politice, în măsura în care aceasta s-ar dovedi utilă stabilității din Europa[69].

Peste un an, în ședința din perioada 15 și 17 iulie 1990, desfășurată la Praga, cea mai mare parte a membrilor Comisiei au decis să propună reducerea funcțiilor militare din cadrul Tratatului, și chiar desființarea lor, în funcție de realizarea sistemului general de securitate europeană. În cadrul noului sistem de organizare politico-militară a Tratatului, Comisia a propus patru sectoare, fiecare urmând a fi condus prin rotație de către reprezentanți ai statelor din Alianță: 1. Sectorul apărării și securității; 2. Sectorul dezarmării; 3. Sectorul conversiei industriei apărării; 4. Sectorul juridico-economic. Cu acel prilej, delegația română a militat pentru consolidarea poziției Comitetului Politic Consultativ prin preluarea atribuțiilor Comitetului Miniștrilor de Externe, propus a fi desființat, și prin punerea activității Comitetului Militar sub observația Secretariatului general. Cu același prilej, românii au mai considerat necesar stabilirea unor relații diplomatice continui cu N.A.T.O., înlocuirea Comandamentului F.A.U. cu o structură care să se ocupe, în principal, de problemele dezarmării și ale cooperării politico-militare internaționale.

Un ecou deosebit a avut întâlnirea liderilor comuniști din 4 decembrie 1989, de la Moscova, în absența miniștrilor Apărării Naționale[70], când M.S. Gorbaciov și-a informat aliații despre problemele discutate cu președindele S.U.A., George Bush, la Malta, în perioada 2-4 decembrie același an. După informarea făcută, liderul sovietic a propus celor prezenți adoptarea unei declarații prin care să fie dezaprobată (după 21 de ani) intervenția militară a celor cinci state participante

[69] *Ibidem*, p. 1 219-1 220.
[70] Prin ambasadorii sovietici, Kremlinul a sugerat ca delegațiile statelor participante la Tratat să fie formate din secretarii generali ai partidelor, prim-miniștrii, miniștrii Afacerior Externe, secretarii Comitetelor Centrale ale partidelor cu Relațiile Externe.

la Tratatul de la Varşovia în Cehoslovacia, în august 1968. Comunicarea a fost primită cu emoţie şi aprobare de toţi cei prezenţi. Susţinând propunerea, Nicolae Ceauşescu a reamintit că deoarece *„România n-a participat la intervenţie, a condamnat-o atunci şi după aceea"* nu va semna declaraţia respectivă. Apoi, a propus să fie retrase trupele sovietice din Cehoslovacia. Fără să respingă ideea, M.S. Gorbaciov a replicat că *„aceasta este o problemă ce face obiectul unor discuţii bilaterale sovieto-cehoslovace, posibilitate creată prin faptul că delegaţia Cehoslovaciei rămâne câteva zile în vizită la noi"*. Spre surprinderea tuturor, şeful statului român a continuat, spunând că *„ar fi bine ca retragerea trupelor sovietice să se realizeze cât mai repede şi nu numai din Cehoslovacia, ci şi din celelalte ţări socialiste unde mai sunt asemenea trupe"*. Pe fondul rumorii din sală, M.S. Gorbaciov a conchis: *„Aşa vom proceda"*.

La 30 martie 1990, generalul de armată P.G. Luşev, comandantul-şef al F.A.U., a arătat, în şedinţa-bilanţ a Comandamentului F.A.U., că în ţările din estul Europei se produceau mari prefaceri din punct de vedere economic, politic (conflicte interetnice, cereri de modificaare a frontierelor etc.) şi militar (reduceri ale bugetelor, trupelor, stagiului militar, depolitizarea armatelor prin desfiinţarea organelor politice etc.) şi, ca urmare, tendinţa de a pune miniştri civili impunea reanalizarea funcţiilor Comitetului Miniştrilor Apărării şi a structurilor Tratatului de la Varşovia spre a-i da un caracter politico-militar. A susţinut ideea înfiinţării funcţiei de secretar general şi a unor structuri organizatorice ale Statului Major care să permită contacte cu N.A.T.O.

Concepţia de perfecţionare a F.A.U. până în 2000 (adoptată în aceeaşi lună) a fost elaborată în conformitate cu hotărârile Comitetului Politic Consultativ din 1989 în scopul asigurării suficienţei de apărare a ţărilor aliate. La baza acesteia stăteau principiile doctrinei militare de apărare a statelor participante la Tratat şi ale doctrinelor militare naţionale. Scopul principal al construcţiei militare până în anul 2000 îl reprezenta menţinerea grupărilor de coaliţie de forţe militare, care să garanteze interzicerea războiului, menţinerea capacităţii de apărare a ţărilor aliate la nivelul unei suficinţe naţionale şi sigure de apărare care să asigure securitatea ţărilor Tratatului de la Varşovia şi respingerea garantată a agresiunii inamicului. Referirile la caracteristicile situaţiei internaţionale apreciau că: războiul nu era fatal inevitabil, reducerea tensiunii era posibilă până în 2000, situaţia militar-strategică în lume rămânea complexă şi greu de prognozat (deşi se ajunsese la o paritate militar-strategică între N.A.T.O. şi Tratatul de la Varşovia), competiţia tehnico-militară din partea S.U.A. şi N.A.T.O. se intensifica mereu în scopul obţinerii de avantaje unilaterale pe baze calitative, partea adversă punând accentul pe creşterea posibilităţilor de luptă a forţelor strategice ofensive (inclusiv pentru crearea şi dezvoltarea mijloacelor de lovire cosmice şi a sistemelor de apărare antirachetă). Se aprecia că dezvoltarea forţelor N.A.T.O. era orientată spre crearea unei baze materiale calitativ noi a războiului.

Peste câteva luni (7 iunie 1990), Comitetul Politic Consultativ s-a pronunţat pentru *„crearea unui nou sistem general european de securitate, pentru o Europă unită, a păcii şi colaborării"*, pentru *„revizuirea caracterului şi funcţiilor Tratatului de la Varşovia"*, pentru ca acesta să îndeplinească *„noile sarcini, de actualitate, privind dezarmarea şi crearea unui sistem general european de securitate"*.

În spiritul celor decise la consfătuirea Comitetului Politic Consultativ din 7 iunie 1990, ministrul de Externe al U.R.S.S., Eduard Şevardnadze, a adresat secretarului de stat al S.U.A., James Baker, la 15 iunie 1990, o scrisoare în legătură cu o nouă reglementare a relaţiilor dintre Tratatul de la Varşovia şi N.A.T.O. şi dintre statele participante la cele două alianţe militare, care să permită continuarea dezvoltării procesului Organizaţiei pentru Securitate şi Cooperare în Europa (O.S.C.E.). În mod concret, a propus ca Tratatul de la Varşovia şi N.A.T.O., precum şi statele componente, să nu se mai considere adversare, să colaboreze la constituirea unor noi structuri de cooperare şi securitate în Europa, la edificarea şi dezvoltarea procesului general-european, să recunoască dreptul fiecărei ţări participante la O.S.C.E. de a face parte sau de a nu face parte dintr-o alianţă sau alta, sau chiar din mai multe, respectiv de a se declara neutră, să respecte integritatea teritorială şi inviolabilitatea frontierelor tuturor statelor participante la O.S.C.E., să nu recurgă sub nici o formă la forţă sau la ameninţarea cu forţa, să încheie înţelegeri cu privire la renunţarea la folosirea armei nucleare etc. În cazul izbucnirii unui conflict între Tratatul de la Varşovia şi N.A.T.O., precum şi între statele membre, trebuiau să se consulte pentru a se putea controla situaţia şi a se ajunge la restabilirea păcii. În scrisoare, se mai propunea convenirea şi adoptarea de măsuri energice de reducere a forţelor armate în Europa, de continuare a negocierilor pentru lichidarea tuturor armelor nucleare din Europa, indiferent de amplasamentul lor (inclusiv a celor amplsate pe mare şi pe avioane), crearea de zone de dezangajare militară pe linia de contact dintre cele două blocuri, retragerea din aceste zone a tuturor armamentelor şi materialelor pentru operaţiuni ofensive şi atacuri prin surprindere, eliberarea lor de arme nucleare (în aceste zone trebuiau să fie cuprinse şi spaţiile acvatice ale Mării Baltice şi Mării Mediterane), crearea unor organisme permanente de consultări pe linie politică şi militară între cele două alianţe (inclusiv a unui organism militar permanent), deschise şi participării statelor neutre şi nealiniate, convenirea unor măsuri noi de creştere a încrederii, crearea unor forţe militare multinaţionale cu participarea statelor din cele două blocuri şi a ţărilor neutre şi nealiniate, pentru a fi folosite în situaţii de conflict, la cererea părţilor, pentru combaterea terorismului, lichidarea calamităţilor naturale etc., extinderea colaborării în sfera civilă, intensificarea relaţiilor pe linie parlamentară, inclusiv constituirea unei Adunări parlamentare a celor două alianţe. În scrisoare mai erau menţionate principiile discutate cu S.U.A. pentru unificarea Germaniei: sincronizarea procesului de unificare cu procesul de creare a noilor structuri de securitate europeană, stabilirea plafonului forţelor armate ale Germaniei şi obligaţia

ei de a nu poseda arme nucleare şi alte mijloace de distrugere în masă, angajamentul de a respecta frontierele, stabilirea statutului teritorial al R.D.G. ca neintrând sub incidenţa N.A.T.O., stabilirea statutului forţelor militare ale U.R.S.S. pe teritoriul R.D.G. şi al forţelor militare străine pe teritoriul R.F.G., precum şi modalităţile de reducere treptată a acestor forţe.

Aniversări ale Tratatului

Consfătuirea Comitetului Politic Consultativ de la Moscova, din aprilie 1974, a decis să se aniverseze festiv 20 de ani de la constituirea Tratatului de la Varşovia, şedinţa jubiliară urmând a avea loc la Varşovia. Propunerile Secretariatului Unit, ale Ministerelor de Externe şi Apărării din statele participante la Tratat şi stadiul pregătirilor au fost analizate (29-30 ianuarie 1975), la Moscova, de adjuncţii miniştrilor de Externe. *Comunicatul* întrunirii a precizat că şedinţa jubiliară urma să se desfăşoare în cadrul consfătuirii Comitetului Politic Consultativ (la Varşovia), să aibă un caracter deschis (transmisă în direct la radio şi televiziune, cu participarea presei şi a corespondenţilor, inclusiv din statele capitaliste etc.) şi a precizat principalele activităţi ce urmau să se desfăşoare în fiecare stat participant la Tratat: Polonia – organizarea şedinţei jubiliare, a unei întâlniri a reprezentanţilor parlamentelor statelor participante la Tratat (la Varşovia), a unui concert festiv (cu invitaţi din celelalte state participante la Tratat), transmis la televiziune şi radio; Cehoslovacia – organizarea întrunirii reprezentaţilor opiniei publice (sindicate, organizaţii de tineret, ale veteranilor de război, asociaţii de prietenie etc.), realizarea unor filme documentare privind principalele etape din activitatea Tratatului de la Varşovia (cu participarea cineaştilor din celelalte state participante la Tratat); Bulgaria – organizarea unui simpozion ştiinţific (la nivelul Academiei de Ştiinţe) consacrat istoriei constituirii Tratatului de la Varşovia (cu invitaţi din statele participante la Tratat); Ungaria – emiterea unei medalii jubiliare; R.D.G. – publicarea materialelor şedinţei jubiliare (cu participarea secretarului general al Comitetului Politic Consultativ); U.R.S.S. – elaborarea şi tipărirea unei culegeri de materiale documentare (cu participarea reprezentanţilor armatelor aliate). Concomitent, fiecare stat participant la Tratat urma să organizeze adunări jubiliare, să publice articole de presă consacrate evenimentului, să emită mărci poştale jubiliare.

Pe linie militară s-a prevăzut desfăşurarea următoarelor acţiuni: şedinţa Consiliului Militar al F.A.U., cu efectuarea bilanţului activităţii organelor militare ale Tratatului de la Varşovia; adunări solemne la Statul Major al F.A.U. şi în armatele naţionale; conferinţă militar-ştiinţifică la Statul Major al F.A.U., cu participarea reprezentanţilor armatelor aliate; întâlniri ale militarilor din zonele/garnizoanele armatelor aliate; acţiuni sportive comune; schimb de filme, lectori, ansambluri militare şi participarea la săptămâna filmului artistic; publicarea de articole în presă; oranizarea de emisiuni radio şi de televiziune, cu participarea reprezentanţilor comandamentelor naţionale şi ai Comandamentului F.A.U.;

realizarea unui film documetar despre comunitatea de luptă a armatelor aliate, elaborarea lucrării *„Comunitatea de luptă a popoarelor şi armatelor"*, precum şi a unei culegeri de articole scrise de cadre de conducere din armatele aliate, dedicate celei de-a 20 aniversări a Tratatului de la Varşovia. Acţiunile naţionale pe linie militară urmau să fie organizate după planurile comandamentelor din armatele naţionale, iar cele multilaterale să fie coordonate de Statul Major al F.A.U. Proporţiile şi caracterul acţiunilor jubiliare urmau să fie stabilite de fiecare stat participant la Tratat

Adjunctul ministrului român de Externe, Cornel Pacoste, a făcut cunoscut că nu era *„indicată şi utilă"* organizarea următoarelor acţiuni: întâlnirile reprezentanţilor Parlamentelor şi reprezentanţilor organizaţiilor obşteşti (tineret, sindicate, veterani de război, asociaţii de prietenie etc.)[71], crearea comisiei de redactare în vederea editării comune a unei culegeri de documente ale Tratatului de la Varşovia, publicarea în comun a materialelor şedinţei jubiliare a Comitetului Politic Consultativ, realizarea în comun de filme documentare, emiterea unor medalii şi mărci poştale jubiliare. În legătură cu acţiunile ce urmau a fi întreprinse pe linie militară a mai precizat următoare: întâlnirile militarilor din zonele/garnizoanele şi grupele de trupe de graniţă cu populaţia şi garnizoanele armatelor ţărilor aliate să rămână în competenţa părţilor interesate şi să se realizeze pe bază bilaterală, cu respectarea reglementărior interne din fiecare ţară; schimbul de filme, lectori şi ansambluri militare să se desfăşoare pe baza înţelegerilor bilaterale; organizarea Săptămânii filmului artistic să fie soluţionată de fiecare ţară, ca şi publicarea în presă a unor articole şi organizarea de emisiuni radio şi televiziune. Adjunctul ministrului român de Externe a mai propus schimbarea titlului lucrării în *Prietenia şi colaborarea armatelor ţărilor socialiste participante la Tratatul de la Varşovia*, s-a pronunţat împotriva publicării culegerii de articole semnate de cadre de conducere din armatele naţionale (deoarece urma să fie tipărit *Buletinul jubiliar al Statului Major al Forţelor Armate Unite*), a propus ca, în locul realizării filmului documentar despre comunitatea de luptă a armatelor aliate, să se facă un schimb de filme documentare pe bază de înţelegeri bilaterale[72]. În final, Comitetul Politic Consultativ nu s-a mai întrunit în şedinţă jubiliară, iar aniversarea *„a trecut într-o tăcere totală (aşa cum preferaseră românii)"*, după cum relevă Larry Watts[73].

Peste 10 ani, Comitetul Miniştrilor Afacerilor Externe a discutat (3-4 decembrie 1984), la Berlin, unele probleme referitoare la aniversarea a 30 de ani de la constituirea Tratatului de la Varşovia. Aproape în acelaşi timp (3-5 decembrie 1984), la Budapesta, în şedinţa Comitetului Miniştrilor Apărării, generalul

[71] În locul acestora, Cornel Pacoste a propus să se organizeze, la Varşovia, o întâlnire a reprezentanţilor opiniei publice din statele participante la Tratatul de la Varşovia, inclusiv parlamentari, consacrată problemelor întăririi securităţi şi claborării în Europa.
[72] *Documente diplomatice române*, seria III-a, p. 447-448.
[73] Larry L. Watts, *Cei dintâi vor fi cei din urmă*, p. 278.

Constantin Olteanu a propus reducerea manifestărilor prilejuite de cea de-a 30 aniversare a Tratatului de la Varşovia, pentru a nu se da impresia unei demonstraţii de forţă. Şedinţa comemorativă a Comitetului Politic Consultativ a avut loc la 26 aprilie 1985, la Varşovia, la scurt timp după ce Mihail Gorbaciov fusese ales în funcţia de secretar general al P.C.U.S., prilej cu care a fost semnat şi Protocolul privind prelungirea valabilităţii Tratatului.

Prelungirea valabilităţii Tratatului

În şedinţa Comitetului Miniştrilor de Externe de la Budapesta (19-20 aprilie 1984), delegaţia poloneză a propus crearea unui Grup de lucru, la nivel de experţi, în vederea pregătirii proiectului de protocol pentru prelungirea valabilităţii Tratatului de la Varşovia. Delegaţia română a arătat că problema nu era de competenţa Comitetului Miniştrilor Afacerilor Externe şi că ea trebuia discutată la nivelul conducerilor de partid şi de stat[74].

Problema a fost abordată şi în cadrul Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. (12 februarie 1985)[75], după care K.U. Cernenko, secretarul general al P.C.U.S., a fost înştiinţat (printr-o scrisoare) că *„România s-a pronunţat şi este pentru prelungirea valabilităţii acestui tratat"*, dar şi pentru *„desfiinţarea concomitentă a celor două pacte militare – N.A.T.O. şi Tratatul de la Varşovia"*. Cu acel prilej, Nicolae Ceauşescu a propus prelungirea valabilităţii Tratatului de la Varşovia pe o perioadă de 10 ani, apoi pentru perioade de câte 5 ani, până la o durată totală de 20 de ani[76].

În final, la 26 aprilie 1985, la Varşovia, a fost semnat Protocolul privind prelungirea Tratatului de la Varşovia pe următorii 20 de ani, şi ulterior, pe încă 10 ani. Aşa cum apreciază Larry Watts, *„textul tratatului a fost identic cu cel semnat cu treizeci de ani în urmă, cu toate că preambulul său făcea referire la realităţi internaţionale care nu mai existau încă din anii 1950"*[77]. Referindu-se la prelungirea termenului de valabilitate a Tratatului de la Varşovia, generalul A.I. Gribkov a apreciat că aceasta a fost *„o problemă chinuitor de dificilă, care a necesitat multe eforturi şi timp pentru a se ajunge la un acord"*[78].

Desfiinţarea Tratatului de la Varşovia

Ideea desfiinţării Tratatului de la Varşovia a fost abordată chiar din momentul constituirii acestuia, art. 11, al. 2 precizând că Tratatul urma să îşi înceteze valabilitatea în ziua în care în Europa s-ar fi încheiat un Tratat general-european de securitate colectivă, *„lucru spre care părţile contractante vor tinde neîncetat"*[79]. Chiar dacă nu au luat în calcul vreodată, în mod serios, părăsirea

[74] *Documente diplomatice române*, seria III-a, p. 796.
[75] *Ibidem*, p. 836-837.
[76] *Ibidem*, p. 839.
[77] Larry L. Watts, *Cei dintâi vor fi cei din urmă*, p. 31.
[78] A.I. Gribkov, *op. cit.*, p. 32.
[79] Gavriil Preda, Petre Opriş, *op. cit.*, p. 171.

alianţei, atât sovieticii, cât şi românii au făcut numerase declaraţii în acest sens. În timpul conferinţei de la Geneva (27 octombrie – 16 noiembrie 1955), de exemplu, reprezentantul Uniunii Sovietice a propus, între altele, dizolvarea N.A.T.O., Uniunii Europei Occcidentale şi a Tratatului de la Varşovia. Peste 10 ani (17 mai 1966) guvernul sovietic s-a pronunţat din nou, prin *Nota* de răspuns la *Nota* R.F.G. din 25 martie 1966, pentru *„dizolvarea blocurilor militare, inclusiv a grupărilor militare opuse din Europa, N.A.T.O. şi Organizaţia Tratatului de la Varşovia"*[80].

La rându-i, la 12 august 1955, Gheorghe Gheorghiu-Dej a declarat lui A.L.Bradford, vicepreşedintele Agenţiei Unidet Press, că *„dacă trupele străine aparţinând statelor occidentale ar fi retrase din ţările Europei apusene în limitele graniţelor lor naţionale, iar grupările create în Occident ar fi lichidate, situaţia din Europa s-ar schimba şi ar fi înlăturată necesitatea Tratatului de la Varşovia, precum şi a acelor măsuri de asigurare a securităţii care sunt prevăzute în acest Tratat"*[81]. În aprilie 1964, prin Declaraţia C.C. al P.M.R. se propunea *„un pact de neagresiune"* între Tratatul de la Varşovia şi N.A.T.O., ca un pas spre desfiinţarea acestora. Peste doi ani (mai 1966), Nicolae Ceauşescu avea să afirme că existenţa blocurilor şi practica de a trimite trupe în alte ţări reprezintă un *„anacronism incompatibil cu independenţa şi suveraniatatea naţională a popoarelor şi cu relaţiile fireşti dintre state"*[82]. Cu prilejul sesiunii Marii Adunări Naţionale (24-26 iulie 1967), generalul Ion Ioniţă, ministrul Forţelor Armate, a declarat că România se pronunţa *„pentru desfiinţarea Pactului agresiv N.A.T.O. şi, în acelaşi timp, a Tratatului de la Varşovia, în cadrul înfăptuirii securităţii europene"*. Ideea a fost reluată în 1969, când românii s-au pronunţat, din nou, pentru desfiinţarea Tratatului de la Varşovia concomitent cu N.A.T.O.

După ce, în aprilie 1974, Comitetul Politic Consultativ făcuse public (printr-un Comunicat) că S.P.T.V. erau gata să dizolve organizaţia Tratatului de la Varşovia, simultan cu N.A.T.O., în iunie 1975, cu prilejul consfătuirii cadrelor de conducere din Marile State Majore ale statelor participante la Tratat, desfăşurată la Leipzig (16-20 iunie 1975), generalul S.M. Ştemenko, şeful Statului Major al F.A.U., a declarat că *„problema privind desfiinţarea blocurilor militare şi retragerea trupelor străine de pe teritoriile altor ţări trebuie lăsată politicienilor"*.

La 3 august 1976, în timpul întrevederii cu L.I. Brejnev, în Crimeea, Nicolae Ceaşescu a precizat: *„Desfiinţarea celor două blocuri militare ar fi în avantajul ţărilor socialiste... Chestiunea blocurilor, fără a fi acum actuală, este în Europa mai mult o problemă politică, priveşte mobilizarea popoarelor din ţările N.A.T.O. împotriva acestei politici... Este evident că, cel puţin, noi românii, nu ne gândim să propunem desfiinţarea Tratatului de la Varşovia înainte de desfiinţarea N.A.T.O."*. Pe aceeaşi linie de apreciere, cu prilejul celei de-a 9-a şedinţe a Comitetului Miniştrilor Apărării, desfăşurată la Sofia (10-11 noiembrie 1976), Ion

[80] *Documente diplomatice române*, seria III-a, p. 91.
[81] „Scânteia" din 12 august 1955.
[82] Larry L. Watts, *Cei dintâi vor fi cei din urmă*, p. 469.

Coman, ministrul Apărării Naţionale, a dat asigurări că România era gata *„să-şi facă oricând datoria, să acţioneze în colaborare cu armatele celorlalte ţări membre ale Tratatului de la Varşovia pentru îndeplinirea obligaţiilor pe care şi le-a asumat"* şi a reafirmat poziţia conducerii de la Bucureşti privind intensificarea activităţilor pentru desfiinţarea blocurilor politico-militare, întărirea laturii politice a Tratatului de la Varşovia şi dezangajare militară în Europa spre a se accentua cursul destinderii militare şi colaborarea pe baze noi în Europa şi în lume

Discuţiile referitoare la schimbarea caracterului şi a modului de funcţionare a Tratatului de la Varşovia s-au intensificat din 1989. În anul următor, la 9 iunie 1990, premierul ungar József Antall a reafimat, în cadrul unei conferinţe de presă, intenţia ţării sale de a ieşi din Tratatul de la Varşovia[83]. Peste câteva zile, la 16 iunie 1990, Für Lajos, ministrul ungar al Apărării, a precizat, în cadrul unui interviu, că Ungaria susţine teza potrivit căreia Tratatul de la Varşovia şi-a pierdut importanţa pe care a avut-o în trecut şi, ca urmare, era hotărâtă ca până la sfârşitul anului 1991 să iasă din organismele militare ale acestuia, să nu mai participe la aplicaţiile militare pe teritoriul altor state şi să nu mai accepte desfăşurarea de manevre cu participarea trupelor altor state pe teritoriul său. Ministrul ungar a mai precizat că dorinţa Ungariei de a ieşi din Tratatul de la Varşovia pe o bază negociată ar fi singularizat-o faţă de celelate state participante (chiar dacă a constatat asemănări în poziţiile Poloniei, Cehoslovaciei şi mai ales a R.D.G.)[84] şi că, deocamdată, nu acţiona pentru ieşirea din Tratat spre a nu se autoexclude de la negocierile de la Viena privind reducerea forţelor armate şi armamentelor convenţionale în Europa. În România, Consiliul Suprem de Apărare a Ţării, prezidat de Ion Iliescu, a analizat (6 februarie 1991) evoluţia relaţiilor politico-militare europene şi din cadrul Tratatului de la Varşovia şi a adopatat o *Declaraţie* referitoare la Tratatul de la Varşovia, pronunţându-se pentru desfiinţarea structurilor militare ale acestuia[85].

La scurt timp (25 februarie 1991), la Budapesta, Comitetul Politic Consultativ a adopatat *„Protocolul privind încetarea acordurilor militare încheiate în cadrul Tratatului de la Varşovia şi lichidarea organelor şi structurilor militare ale acestuia"*. Ca urmare, începând cu 31 martie 1991 şi-au încetat valabilitatea prevederile următoarelor documente: Protocolul privind crearea Comandamentului Unificat al Forţelor Armate ale statelor participante la Tratatul de prietenie, colaborare şi asistenţă mutuală din 14 mai 1955; Statutul Comitetului Miniştrilor Apărării al S.P.T.V., în timp de pace, din 17 martie 1969; Statutul Forţelor Armate Unite şi al Comandamentului Unificat ale S.P.T.V., în timp de pace, din 17 martie 1969; Statutul Consiliului Militar al Forţelor Armate Unite ale S.P.T.V., în timp de pace, din 17 martie 1969; Statutul Sistemului Unic al Apărării Antiaeriene a S.P.T.V., în timp de pace, din 17 martie 1969; Statutul Forţelor Armate Unite ale

[83] A.M.R., fond 3 571, dosar nr. 616, f. 117.
[84] Idem, f. 118.
[85] *Documente diplomatice române*, seria III-a, p. 1 220-1 221.

S.P.T.V. şi al organelor de conducere ale acestora, în timp de război, din 18 martie 1980, precum şi toate celelalte documente adoptate în legătură cu aplicarea, schimbarea sau completarea documentelor menţionate mai sus. Începând cu aceeaşi dată şi-au încetat activitatea toate organele şi structurile militare create în cadrul Tratatului de la Varşovia: Comitetul Miniştrilor Apărării, Comandamentul Unificat la Forţelor Armate Unite, Consiliul Militar, Statul Major, Comitetul tehnic, Consiliul tehnico-ştiinţific militar, Sistemul Unic al Apărării Antiaeriene, precum şi militarii aparţinând armatelor naţionale în organele de conducere ale F.A.U., aparatul reprezentanţelor comandantului-şef al F.A.U. de pe lângă Ministerele Apărării, precum şi plata contribuţiilor financiare la Comandamentul Unificat. Cu acel prilej, s-a stabilit ca folosirea, în continuare, a documentelor primite de către ministerele Apărării Naţionale ale S.P.T.V. de la Comandamentul F.A.U., precum şi cele primite de către Comandamentul F.A.U. de la Ministerele Apărării ale S.P.T.V., să fie stabilite de comun acord între Comandamentul F.A.U. şi Ministerele Apărării ale statelor participante la Tratat. Documentele respective nu trebuiau să fie transmise unor terţe state şi nici să fie publicate. Din partea română, Protocolul a fost semant de către Adrian Năstase, ministrul Afacerilor Externe, şi de către generalul-colonel Victor Stănculescu, ministrul Apărării Naţionale[86].

În cadrul consfătuirii, generalul sovietic P.G. Luşev, comandantul-şef al F.A.U., a relevat *„locul important"* pe care l-a avut Tratatul de la Varşovia ca *„factor al păcii şi stabilităţii"*. Mai conciliant, ministrul sovietic de Externe, Eduard Şevarnadze, a spus că *„istoria va depune lucrurile la locul lor"*, a relevat necesitatea dezvoltării legăturilor dintre statele participante la Tratatul de la Varşovia şi după lichidarea structurior militare şi a apreciat că *„înfiinţarea unor structuri regionale politico-militare de alternativă în Europa Centrală şi de Sud-Est ar destabiliza situaţia strategică în Europa, ar genera în perspectivă pericolul revenirii la situaţia antebelică a competiţiei militaro-politice". „Consecinţe şi mai negative* – a considerat Eduard Şevarnadze – *ar avea-o realizarea planurilor de asociere la N.A.T.O. a fostelor state participante la Tratatul de la Varşovia"*[87].

În urma acestor decizii, la 25 martie 1991, generalul P.G. Luşev, comandantul-şef al F.A.U., a transmis o scrisoare generalului-colonel Victor Stănculescu prin care îşi exprima *„sincera recunoştinţă"*, faţă de Guvernul României şi ministrul Apărării Naţionale, pentru *„colaborarea, ajutorul şi sprijinul în rezolvarea problemelor referitoare la organizaţia militară a Tratatului de la Varşovia, îndeosebi la desfăşurarea activităţilor comune majore şi de luptă a statelor majore, trupelor şi forţelor flotelor"*[88]. La rându-i, generalul de armată V.N. Lobov, şeful Statului Major al F.A.U., a trasmis şi el (26 martie 1991) generalului-colonel Victor Stănculescu, ministrul Apărării Naţionale, şi generalului-colonel Vasile Ionel, secretar de stat şi şef al Marelui Stat Major, câte o

[86] A.M.R., fond 3 571, dosar nr. 668, f. 6-10.
[87] *Documente diplomatice române*, seria III-a, p. 1 223-1 224.
[88] A.M.R., fond 3 571, dosar nr. 669, f. 10.

telegramă (cu același conținut) prin care exprima *„recunoștința sinceră pentru colaborarea, ajutorul și sprijinul în rezolvarea problemelor care s-au referit la organizația militară a Tratatului de la Varșovia"* și aprecia: *„Înțelegerea reciprocă, atitudinea dvs. personală binevoitoare și a tuturor celor cu care am avut prilejul să mă întâlnesc, mi-au lăsat cele mai plăcute amintiri despre activitatea comună, întâlnirile noastre și, în ansamblu, despre minunata dvs. țară"*. În final, și-a exprimat convingerea asupra faptului că *„legăturile prietenești dintre țările și armatele noastre se vor dezvolta, întări și îmbogăți în forme noi"*[89].

Peste câteva luni (1 iulie 1991), la Praga, *„în lipsa de interes incredibilă a mass-media internaționale, a Washington-ului și Moscovei"*[90], a fost semnat *Protocolul* privind încetarea valabilității Tratatului de prietenie, colaborare și asistență mutuală, încheiat la Varșovia, la 14 mai 1955 și a Protocolului din 26 aprilie 1985 referitor la prelungirea duratei valabilității Tratatului[91]. *„Luînd această decizie istorică, conformă spiritului Cartei de la Paris pentru a nouă Europă* – se menționa în Declarația comună adoptată cu acel prilej –, *statele semnatare ale acestui Protocol au dovedit prin fapte că și această parte a Europei se eliberează de moștenirea trecutului...Actul semnat astăzi confirmă că era de confruntare și de scindare a Europei a luat sfârșit"*[92]. Deoarece M.S. Gorbaciov nu a participat, din partea Uniunii Sovietice, documentul a fost semnat de către vicepreședintele Ghenadi Ianaev. Din partea României, a participat președintele Ion Iliescu, care a declarat: *„În 1968 ne-am împotrivit să venim aici; acum am făcut-o cu plăcere"*. Referindu-se la acest moment, Jiri Fidler și Petr Mares apreciau că *„din puternicul Tratat de la Varșovia a mai rămas doar un săculeț cu petece, date în grija ministrului de Externe ceh Jiri Dienstbier"*[93]. La 27 noiembrie 1991, președintele Ion Iliescu a semnat Decretul pentru supunerea spre ratificare Parlamentului a celor două Protocoale semnate la Praga, la 1 iulie 1991, prin care Tratatul de la Varșovia își înceta existența[94].

În ansamblul participării românești la activitățile derulate în cadrul Tratatului de la Varșovia, relațiile româno-sovietice s-au caracterizat prin neîncredere și suspiciune reciprocă. Referindu-se la vina părții sovietice, generalul A.I.Gribkov, șeful Statului Major al F.A.U., aprecia: *„Și totuși, dacă conducerea sovietică de partid și de stat, încă de la apariția situațiilor conflictuale, ar fi procedat cu mai multă flexibilitate pentru rezolvarea lor, n-ar fi dat României prilejul de a se izola și de a respinge soluționarea anumitor probleme legate de relațiile reciproce dintre țările din Tratatul de la Varșovia, dacă ar fi manifestat tendința de a atenua conflictele apărute și nu le-ar fi dus până la stadiul de*

[89] Idem, dosar nr. 668, f. 221.
[90] Jiri Fidler, Petr Mares, *Istoria NATO*, Institutul European, 2005, p. 221.
[91] Art. 4 al documentului preciza că Protocolul intră în vigoare *„în ziua care va fi transmis depozitarului spre păstrare ultimul document"* (*Documente diplomatice române*, seria III-a, p. 1 234).
[92] *Documente diplomatice române*, seria III-a, p. 1 232.
[93] Jiri Fidler, Petr Mares, *op. cit.*, p. 221.
[94] *Documente diplomatice române*, seria III-a, p. 1 236- 1237.

neprietenie a unora față de alții, ar fi fost posibil să nu se permită apariția unei „poziții deosebite". Iar timpul a demonstrat că în privința unor probleme de principiu, că partea română a avut dreptate... La vina conducerii române de a avea o „poziție deosebită" au concurat în multe privințe și greșelile grosolane ale conducerii de partid și de stat din Uniunea Sovietică"[95].

În pofida *„reducerii interesului tovarășilor români față de Tratatul de la Varșovia"* (cum aprecia N.V. Podgornîi în iulie 1964)[96] și a numeroaselor neînțelegeri cu sovietici (dar și cu alți aliați), care au creat de nenumărate ori o stare tensionată în relațiile interaliate și care l-au determinat pe mareșalul A.A. Greciko să-și exprime, într-o discuție avută cu ministrul român al Apărării (decembrie 1969), speranța că *„România va rămâne credincioasă Tratatului de la Varșovia și își va întării capacitatea sa de apărare"* (cu același prilej a dat asigurări că armata sovietică *„este gata să apere orice țară socialistă, inclusiv România, dacă va fi atacată de o putere imperialistă, aceasta rezultând din obligațiile ce-i revin din Tratatul de la Varșovia"*), conducerea politică și militară a României nu și-a pus, în mod serios, problema părăsirii Tratatului de la Varșovia, nu a pus la îndoială necesitatea Tratatului, dând, de nenumărate ori, asigurări că România își va îndeplini obligațiile în cadrul Alianței. Așa a procedat, la 10 octombrie 1980, în cadrul convocării-bilanț a cadrelor de conducere a Ministerului Apărării Naționale, și Nicolae Ceaușescu, când a afirmat: *„Avem obligația de a acționa pentru întărirea colaborării cu Armatele statelor socialiste membre ale Tratatului de la Varșovia, să realizăm acțiunile corespunzătoare de pregătire comună pentru a fi întotdeauna gata să ne îndeplinim angajamentele asumate"*. În permanență însă românii au cerut ca la baza colaborării militare să fie puse principiile care stăteau la *„temelia raporturilor dintre statele socialiste – ca state libere, suverane și egale în drepturi"*, după cum releva Nicolae Ceaușescu cu prilejul absolvirii promoției 1968 a Academiei Militare și acordării gradului de ofițer absolvenților școlilor militare. În acest caz, România era gata să așeze colaborarea militară cu aliații *„pe baze trainice care să asigure conlucrarea eficientă"* a armatelor S.P.T.V. și *„posibilitatea ca – la nevoie – acționând în comun, ele să dea riposta cuvenită oricărei agresiuni imperialiste"*.

[95] A.I. Gribkov, *op. cit.*, p. 80
[96] Apud Vasile Buga, *O vară fierbinte în relațiile româno-sovietice. Convorbirile de la Moscova din iulie 1964*, INST, București, 2012, p. 149.

Albania. *Neînțelegeri cu sovieticii*

Fondatoare a Tratatului de la Varşovia, Albania a intrat în conflict cu Uniunea Sovietică, neînțelegerile acutizându-se în 1961, când a încetat să mai participe la activitățile Tratatului din care s-a retras definitiv în 1968. Probleme apăruseră încă din 1960, cu prilejul Convocării-bilanț a F.A.U. şi de trasare a sarcinilor referitoare la pregătirea operativă şi de luptă, desfăşurată la Moscova (17-22 octombrie 1960), când, în timpul unei mese festive (20 octombrie) mareşalul R.I. Malinovski, ministrul sovietic al Apărării, a apreciat că ospitalitatea albaneză s-a schimbat față de primii ani de după război. Imediat, delegații albanezi au replicat (unii fără să se ridice de la masă): *„Nu. Tovarăşe mareşal, nu-i adevărat!"*; *„Tovarăşe mareşal, dvs. nu cunoaşteți poporul albanez, el este alături de poporul sovietic şi luptă hotărât pentru construirea socialismului"*; *„Măcar dacă celelalte popoare ar iubi U.R.S.S. cum o iubeşte poporul albanez !"*; , *„Nu-i adevărat ce ați afirmat, nu cunoaşteți poporul albanez!"*; *„Problema ridicată de dvs. nu o rezolvați dvs., ci partidele noastre!"*.

Neînțelegerile s-au intensificat în timpul şedinței Comitetului Politic Consultativ din zilele de 28 şi 29 martie 1961, de la Moscova, la nivel înalt, cu participarea miniştrilor Afacerilor Externe, a comandantului-şef al F.A.U. şi a şefului său de stat major, când delegația albaneză a fost condusă de prim-vicepreşedintele guvernului şi ministrul Apărării, generalul Beqir Ballucu. Discuția a devenit *„fierbinte"* după ce N.S. Hruşciov a invocat dificultățile pe care le provocau albanezii trupelor sovietice din Albania şi după ce l-a întrebat pe generalul albanez dacă Albania va crea condiții pentru menținerea în continuare pe teritoriul său a trupelor sovietice şi pentru îndeplinirea misiunilor ce le reveneau în cadrul Tratatului de la Varşovia. Aceasta, după ce Beqir Ballucu exprimase, în numele guvernului de la Tirana, mulțumiri guvernului sovietic pentru ajutorul primit din partea Uniunii Sovietice privind înzestrarea armatei albaneze şi ceruse ca Uniunea Sovietică să-şi respecte obligațiile privitoare la întărirea bazei maritime de la Vlora (reprezentantul albanez a mai solicitat ca organele de decizie ale Tratatului să precizeze rolul Albaniei în planurile operative ale F.A.U.).

În continuare, discuția s-a *„aprins"*, în cuvântul său N.S. Hruşciov apreciind că *„tovarăşii albanezi"* au continuat să ducă o *„politică nejustă"* chiar şi după consfătuirea din noiembrie 1960 a reprezentanților partidelor comuniste şi muncitoreşti, împiedicând traducerea în viață a propunerilor de creare în Balcani a *„unei zone denuclearizate"* şi neaducând nici o îmbunătățire relațiilor cu Uniunea Sovietică, în special în ceea ce priveşte baza maritimă sovietică de la Vlora,

înființată pe teritoriul albanez în urma înțelegerii cu guvernul de la Tirana. În continuare, liderul de la Moscova a atras atenția că dacă la această bază nu se creau condițiile necesare ca trupele sovietice să-şi poată îndeplini misiunile ce le reveneau, existența bazei era pusă sub semnul întrebării. *„Dacă tovarăşii albanezi* – a precizat N.S. Hruşciov – *apreciază că şederea flotei sovietice la Vlora este necesară pentru Tratatul de la Varşovia atunci la această bază trebuie să rămână numai flota sovietică, care să se subordoneze nemijlocit Comandamentului Suprem al Forțelor Armate Unite şi să nu fie supusă controlului organelor militare albaneze"*. În continuare, liderul de la Kremlin a mai făcut cunoscut că guvernul sovietic *„nu se putea împăca"* cu starea de fapt existentă în acel moment în Albania. Acuzând pe albanezi de lipsă de respect, el a conchis: *„Nu aveți mândrie. Să nu mai vorbiți de mândrie... Noi suntem prieteni şi ajutăm, dar pe prietenii noştri"* şi a precizat că dacă albanezii vor proceda ca adevărați comuniști vor fi acceptați *„alături, ca tovarăşi"*. În cuvântul de răspuns, generalul Beqir Ballucu a replicat, acuzând Comitetul Politic Consultativ că şedința a depăşit ordinea de zi, transformându-se într-o *„arenă de atac"* împotriva Albaniei, că delegațiile statelor participante la Tratat s-au *„năpustit"* asupra delegației albaneze.

Răspunzând acuzațiilor din scrisoarea mareşalului A.A. Greciko din 27 martie 1961 (ca răspuns la scrisoarea autorităților de la Tirana din 25 februarie același an), generalul albanez a precizat că mareşalul sovietic nu a răspuns la toate întrebările puse de albanezi, afirmând, în schimb, că dacă pe vasele militare din baza de la Vlora nu ar fi rămas numai militari sovietici, Moscova era nevoită să-şi retragă flota. Considerând această afirmație drept *„amestec în treburile interne ale Albaniei"*, Beqir Ballucu a precizat că lichidarea bazei ar fi fost în interesul *„duşmanilor lagărului nostru"* şi a susținut menținerea bazei militare sovieto-albaneze de la Vlora, adică păstrarea statu-quo-ului. Întrerupt de către N.S. Hruşciov prin afirmația că aceasta constituia *„o jignire nepermisă adusă celorlalte țări prietene"*, Beqir Ballucu a replicat: *„Când a vorbit Hruşciov eu nu l-am întrerupt. Cer ca nici el să nu mă întrerupă când vorbesc eu"*. Apoi, a reafirmat că vinovată de situația creată la baza militară sovietică de la Vlora era numai partea sovietică şi a reconfirmat că albanezii se vor strădui să îmbunătățească relațiile cu militarii sovietici din bază, cu condiția ca aceştia să nu-şi depăşească obligațiile ce le reveneau prin convenția bilaterală. Precizând din nou că drumul ales de Uniunea Sovietică pentru lichidarea bazei era *„periculos"*, generalul albanez a afirmat: *„Este bine ca cu guvernul Albaniei să nu se vorbească în felul aceasta. R.P.Albania este membră a Tratatului de la Varşovia nu pentru că vrea tov. Greciko, ci pentru că este țară socialistă. Afirmația că ar trebui exclusă R.P.Albania din Tratatul de la Varşovia eu o consider ca un amestec în treburile interne ale Albaniei"*. Reafirmând hotărârea țării sale de a stabili relații de prietenie cu U.R.S.S., Beqir Ballucu a precizat: *„Noi considerăm că avem dreptul să ne spunem deschis părerea, place sau nu place aceasta tov. Hruşciov... Degeaba vorbeşte Hruşciov că noi nu avem mândria noastră. Dimpotrivă, noi avem mândria*

şi personalitatea noastră. Este adevărat că am cerut ajutor însă nu am întins mâna tov. Hruşciov, ci Partidului Comunist al U.R.S.S., iar pentru acest ajutor mulţumim". În final, Beqir Balluku a concluzionat că toate încercările de *„năpustire"* împotriva *„micii Albanii şi a P.M.A."* nu serveau întăririi lagărului socialist, că Albania nu va urmări alt drum în cadrul Tratatului de la Varşovia. Precizarea nu a fost suficientă, căci N.S. Hruşciov a revenit şi a declarat că Uniunea Sovietică a ajutat mult Albania, dorind să facă din ea un *„mărgăritar"* al lagărului socialist, dar că albanezii au ales *„acelaşi drum al lui Stalin"*. Reacţionând la acuzaţia albaneză că Partidul Comunist al Uniunii Sovietice nu se bucura de încrederea poporului, liderul sovietic a spus, în aplauzele asistenţei: *„Nu voi trebuie să ne judecaţi pe noi. Fără noi voi aţi muri, v-aţi îneca"*. Apoi, respingând acuzaţiile de amestec în treburile interne ale Albaniei (*„Nu eu vă conduc pe voi"*), N.S. Hruşciov a precizat că existenţa bazei de la Vlora era *„pusă în pericol"*, că în afara celor 12 submarine vechi existente în bază, Uniunea Sovietică dispunea de *„submarine înzestrate cu rachete aeriene capabile să treacă peste Peninsula Balcanică"*, iar *„dacă va fi nevoie americanii vor simţi puterea acestor rachete"*. Menţinându-şi poziţia, Beqir Balluku a intervent din nou şi a declarat că lichidarea bazei de la Vlora va crea un pericol pentru menţinerea păcii în zonă şi că delegaţia albaneză va vota împotriva acestei hotărâri[97].

În acord cu *„tonul"* şi conţinutul cuvântării lui N.S. Hruşciov aveau să exprime acuzaţii şi ceilalţi conducători ai delegaţiilor statelor participante la Tratat, inclusiv Gheorghe Gheorghiu-Dej. Todor Jivkov a criticat şi el faptul că albanezii nu au informat despre declaraţia făcută de Enver Hodja la Congresul Partidului Muncii din Albania că forţe militare iugoslave, greceşti şi ale Flotei 6 americane din Mediterana pregătiseră o agresiune în scopul ocupării Albaniei, deşi aceasta constituia o obligaţie în virtutea prevederilor documentelor alianţei din care făceau parte. Conducătorul bulgar şi-a manifestat şi indignarea faţă de măsurile luate de conducătorii albanezi privind trupele sovietice aflate în Albania. János Kádár s-a arătat a fi îngrijorat de *„situaţia nesănătoasă"* creată la baza de la Vlora, Wather Ulbricht a propus să se dea posibilitatea Comandamentului F.A.U. să verifice situaţia de la faţa locului şi să informeze conducerile celorlalte ţări, în timp ce Wladislaw Gomulka a considerat pericolul de care a vorbit Enver Hodja drept o *„înscenare"* care nu folosea nimănui.

În final, neînţelegerile nu aveau să fie aplanate. La 5 aprilie 1961, Mehmet Shehu, prim-ministrul guvernului albanez, a adresat o scrisoare guvernelor S.P.T.V. şi statelor socialiste din Asia prin care a respins acuzaţiile ce fuseseră aduse Albaniei la consfătuirea Comitetului Politic Consultativ de la Moscova (28-29 martie 1961), a precizat că guvernul de la Tirana nu era de acord cu trimiterea în Albania a unor comisii de verificare a veridicităţii *„complotului"* împotriva Albaniei săvârşit de Grecia, Iugoslavia şi Flota 6 americană din Marea Mediterană şi nici cu hotărârea adoptată de Comitetul Politic Consultativ privind deservirea

[97] A.M.R., fond 3 571, dosar nr. 670, f. 31-43.

bazei maritime de la Vlora numai de către echipaje sovietice şi conducerea ei de către un comandament unic sovietic, subordonat comandantului-şef al F.A.U. (în caz de refuz albanez sovieticii urmau să îşi retragă navele şi echipajele din Albania). Nefiind de acord cu predarea bazei (acţiune ce contravenea înţelegerilor încheiate între Albania şi U.R.S.S. la 12 septembrie 1957 şi 3 mai 1959), Mehmet Shehu a făcut cunoscut că dacă Moscova decidea să îşi retragă forţele maritime, guvenul albanez va asigura toate înlesnirile pentru evacuare, chiar dacă Albania se afla într-o situaţie critică în care *„duşmanii externi imperialişti şi revizionişti organizează comploturi împotriva Albaniei şi intensifică activitatea lor împotriva acesteia"*. În încheierea scrisorii exprima speranţa că guvernele S.P.T.V. *„vor reexamina şi schimba pozitiv poziţia lor faţă de Republica Populară Albania"*[98].

Probleme au apărut şi în ceea ce priveşte relaţiile din cadrul Tratatului de la Varşovia, în iulie 1961, mareşalul A.A. Greciko, comandantul-şef al F.A.U., adresându-se, fără rezultat, ministrului albanez al Apărării cu rugămintea de a lua măsurile necesare pentru a asigura condiţii de activitate normală reprezentanţilor săi al căror număr fusese redus, ca urmare a *„născocirilor calomnioase"* la adresa lor[99]. Mai mult, la consfătuirea prim-secretarilor Comitetelor Centrale ale partidelor comuniste şi muncitoreşti de la Moscova şi a Comitetului Politic Consultativ (3-5 august 1961) s-a hotărât excluderea de la şedinţă a delegaţiei albaneze pe motiv că participarea nu era la cel mai înalt nivel.

Din acel moment, reprezentanţii Albaniei nu au mai participat la niciuna dintre întâlnirile Tratatului de la Varşovia, deşi au fost invitaţi la consfătuirea miniştrilor de Externe de la Moscova şi a prim-secretarilor şi şefilor de guverne de la Bucureşti din vara anului 1966[100]. A urmat ruperea relaţiilor diplomatice dintre Albania şi U.R.S.S. (decembrie 1961) şi scrisoarea (9 ianuarie 1962), prin care ministrul albanez al Apărării a trimis-o mareşalului A.A. Greciko prin care cerea ca reprezentanţii comandantului-şef să părăsească imediat Albania. Mareşalul A.A. Greciko l-a informat (15 ianuarie 1962, printr-o scrisoare) pe generalul Leontin Sălăjan, ministrul român al Forţelor Armate, că albanezii *„nu numai că nu au tras concluzii pozitive"* din critica făcută în martie 1961, dar că *„într-o serie de probleme continuă să adâncească şi aşa situaţia nenormală în relaţiile reciproce"* cu comandantul-şef al F.A.U. În mod concret, se imputa faptul că albanezii au înrăutăţit *„brusc"* condiţiile de lucru ale reprezentantului comandantului-şef al F.A.U. şi ale ofiţerilor subordonaţi, lipsindu-i de *„orice informaţii, de posibilitatea de a participa la orice fel de aplicaţie care s-ar desfăşura la trupe şi de posibilitatea schimbului de păreri cu persoanele din conducerea Ministerului Apărării, ceea ce în mod practic a paralizat pe de-a întregul activitatea lor"*[101]. Ministrul român a fost de accord cu aprecierile mareşalului sovietic, considerând că faptele

[98] Gavriil Preda, Petre Opriş, *op. cit.* vol. I, p. 334-338.

[99] *Ibidem*, p. 333-334.

[100] La 19 iulie 1966, minsterul albanez de Externe a transmis o *Notă* tuturor S.P.T.V. prin care nega faptul că Albania ar fi fost invitată la consfătuirea de la Bucureşti, condamnând conţinutul deciziilor adoptate. Partea română nu a răspuns la această *Notă* (*Documente diplomatice române*, seria III-a, p. 68).

[101] A.M.R., fond 948/4, dosar nr. 74, f. 67-68.

relatate în scrisoare erau *„pe deplin juste"*[102]. În continuare, relaţiile sovieto-albaneze s-au deteriorat rapid, Moscova expulzând pe ataşatul militar albanez şi retrăgându-şi trupele şi echipajele maritime din Albania; la rându-i, guvernul de la Tirana şi-a rechemat ofiţerii-elevi aflaţi la studii în U.R.S.S.

Peste câţiva ani, Gheorghe Gheorghiu-Dej s-a pronunţat (18 ianuarie 1965, în timpul unei discuţii cu Wladislaw Gomulka, înaintea şedinţei Comitetului Politic Consultativ de la Varşovia) pentru anularea hotărârii adoptată în august 1961 privind excluderea Albaniei de la lucrările Comitetului Politic Consultativ, apreciind că acea decizie făcea ca guvernul albanez să se considere *„eliberat de orice îndatorire faţă de Tratatul de la Varşovia"*[103]. În anul următor (1 februarie 1966), informând pe Nicolae Ceauşescu că C.C. al P.M.A. a refuzat să primească scrisoarea C.C. al P.C.U.S. (din 5 ianuarie 1966) şi că reprezentantul Ministerului Afacerilor Externe albanez a făcut cunoscut că documentele referitoare la Tratatul de la Varşovia trebuiau trimise pe linie de stat[104], A.I.Iliuhin, ministru consilier al ambasadei sovietice de la Bucureşti, a transmis dorinţa C.C. al P.C.U.S. de a cunoaşte părerea liderului român dacă să se adreseze sau nu albanezilor pe linie de stat, în legătură cu propunerea de a se perfecţiona activitatea Tratatului de la Varşovia. Fiind vorba de un Tratat încheiat între state, Nicolae Ceauşescu a răspuns că *„se poate adresa guvernului Albaniei"*, spre a nu se da motive în plus ca *„tovarăşii albanezi să vadă că sunt ocoliţi"*[105].

Pe aceeaşi linie de reevaluare a relaţiilor cu Albania, la 10 februarie 1966, cu prilejul reuniunii adjuncţilor miniştrilor de Externe de la Berlin, referindu-se la excluderea delegaţiei albaneze de la lucrările Comitetului Politic Consultativ din 3-5 august 1961, de la Moscova, pe motiv că nu era constituită corespunzător (deşi avea împuternicire de la conducerea de partid şi de stat a Albaniei), Mircea Maliţa a spus că *„ar trebui îndreptată greşala de atunci, să ajungem la acordul că hotărârea respectivă este anulată şi – informând despre aceasta R.P.Albania – să o invităm să participe la şedinţele Comitetului Politic Consultativ"*[106]. Reprezentantul U.R.S.S., Iliciov, a răspuns că se întreprinseseră acţiuni spre a determina Albania să participe la lucrări însă acesta a refuzat[107]. La 24 mai 1966, Marian Mihai, adjunctul ministrului de Externe, a reluat problema în timpul întâlnirii cu I.A.Iliuhin, însărcinatul cu afaceri a.i. al U.R.S.S. la Bucureşti, căruia i-a făcut cunoscut că ar fi normal ca albanezii să fie invitaţi la reuniunile miniştrilor Apărării din 27 mai 1966 şi ale miniştrilor de Externe din 6 iunie 1966[108]. În final, la 12 septembrie 1968, Albania şi-a făcut cunoscută decizia de a părăsi Tratatul de la Varşovia.

[102] Idem, f. 71.
[103] *Romania and the Warsaw Pact, 1955-1989*, Bucharest, 2002, p. 190.
[104] Cu acel prilej, a mai menţionat A.I.Iliuhin, diplomatul albanez *„s-a dedat la un atac neprietenesc la adresa partidului nostru"* (*Documnete diplomatice române*, seria III-a, p. 5).
[105] *Documente diplomatice române*, seria III-a, p. 5-6.
[106] *Ibidem*, p. 20.
[107] *Ibidem*, p. 31.
[108] *Ibidem*, p. 46.

Aplicaţii militare

Participarea românească la aplicaţiile comune[109]. Până în 1965, forţe ale armatei române au participat la aplicaţiile desfăşurate în cadrul Tratatului de la Varşovia împreună cu trupe ale altor state aliate, în compunerea mai multor fronturi (*„Balcanic"*, *„Central European"*), de regulă pe direcţia operativ-strategică nord-italiană. În noiembrie 1964, cu prilejul discutării proiectului concepţiei de întrebuinţare a Forţelor Armate române, generalul Ion Tutoveanu, şeful Marelui Stat Major român, a pus, la Moscova, conform mandatului primit de la Bucureşti, problema constituirii unui *Front românesc,* în caz de război, care să întrunească majoritatea forţelor armate române şi care să acţioneze pe o direcţie operativ-strategică independentă. Cu acel prilej s-a mai cerut ca gruparea forţelor române pe comandamente de armată, corp de armată şi în rezervă să devină un atribut al ministrului român al Forţelor Armate, ca unul care cunoştea cel mai bine capacitatea de luptă a fiecărei mari unităţi şi unităţi în parte[110]. În contextul în care, la mijlocul deceniului şapte, armata română primise misiunea să acţioneze pe direcţia operativ-strategică greacă, o atenţie deosebită s-a acordat menţinerii la dispoziţia Înaltului comandament român, pe teritoriul naţional, în rezervă, a unor forţe care să acţioneze după dispoziţiile guvernului român împotriva desantului maritim care ar fi debarcat pe litoral şi pentru lichidarea desantului aerian lansat în interiorul ţării.

După invazia trupelor sovietice, poloneze, est-germane, ungare şi bulgare în Cehoslovacia (august 1968), conducerea de partid şi de stat de la Bucureşti a decis să ia măsuri corespunzătoare pentru apărarea ţării şi pe alte direcţii posibile de atac inamic şi a adoptat o poziţie singulară şi în ceea ce priveşte participarea românească la viitoarele aplicaţii în cadrul Tratatului de la Varşovia, decizând să nu mai permită desfăşurarea de aplicaţii cu trupe străine pe teritoriul naţional şi nici participarea trupelor române la aplicaţii pe teritoriul altor state. S-a acceptat doar desfăşurarea şi participarea la aplicaţii de comandament şi stat major, cu soluţionarea problemelor numai pe hartă. Această poziţie a suscitat ample discuţii între conducerea politică şi militară de la Bucureşti şi Comandamentul F.A.U., care au cunoscut cote de încordare maximă în perioada 1969-1971. Controversele s-au

[109] Pe larg: dr. Constantin Olteanu, dr. Alesandru Duţu, Constantin Antip, *România şi Tratatul de la Varşovia. Istoric. Mărturii. Documente. Cronologie*, Editura Pro Historia, Bucureşti, 2005, p.89-105.
[110] Alesandru Duţu, *Cea dintâi aplicaţie românească la nivel de Front independent*..., în „Revista de Istorie Militară", nr. 5-6/2002, p. 38-42.

declanşat cu prilejul discutării organizării unei aplicaţii comune cu trupe prevăzută a se executa pe teritoriul României în luna octombrie 1969, sub conducerea ministrului Forţelor Armate, generalul-colonel Ion Ioniţă.

Noua poziţie a României faţă de aplicaţiile cu trupe a necesitat rediscutarea acestei aplicaţii cu Comandamentul F.A.U., problema fiind reluată de mai multe ori, inclusiv de către prim-adjunctul ministrului Forţelor Armate şi şef al Marelui Stat Major, generalul-colonel Ion Gheorghe. Un prim dialog s-a desfăşurat la 9 septembrie 1969 cu mareşalul I.I. Iakubovski, comandantul-şef al F.A.U., şi cu generalul de armată S.M. Ştemenko, şeful de Stat Major al F.A.U. Pe baza mandatului primit la plecare, generalul român a explicat că, dată fiind noua situaţie creată, nu mai era posibil să se desfăşoare aplicaţia preconizată, propunând ca în anul 1970 să se organizeze *„o aplicaţie de cooperare pe hartă, condusă de ministrul Forţelor Armate ale Republicii Socialiste România, la care să participe comandamente (grupe operative) din forţele armate ale Republicii Socialiste România, Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste şi Republicii Populare Bulgare"*[111]. Şeful de Stat Major al F.A.U. a fost de acord cu desfăşurarea aplicaţiei în anul următor, însă a afirmat că era *„de neconceput ca ea să fie scoasă complet din plan şi înlocuită cu alta pe hartă, cu atât mai mult cu cât nu este nici un precedent de această natură"*[112]. În încheiere, generalul S.M. Ştemenko a afirmat că *„neexecutarea acestei aplicaţii va da naştere, pe de o parte, la unele comentarii şi speculaţii, că în cadrul Tratatului de la Varşovia ar exista fisuri serioase, iar, pe de altă parte, celelalte ţări participante la Tratat reproşează că pe teritoriul ţărilor lor se execută asemenea aplicaţii, iar pe teritoriul Republicii Socialiste România nu se desfăşoară, ca şi când Republica Socialistă România ar avea un regim preferenţial"*[113]. La terminarea discuţiilor, atât mareşalul I.I. Iakubovski, cât şi generalul S.M. Ştemenko, au acceptat replanificarea aplicaţiei din 1969 în anul 1970 şi transformarea acesteia dintr-o aplicaţie cu trupe într-una de comandament şi stat major cu transmisiuni.

Întors în ţară, generalul Ion Gheorghe a propus lui Nicolae Ceauşescu să aprobe ca *„aplicaţia planificată pentru anul 1969 să fie replanificată pentru anul 1970 şi să se desfăşoare fără trupe sub forma unei aplicaţii de comandament şi stat major cu transmisiuni în teren, cu participarea Republicii Socialiste România, Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste şi Republicii Populare Bulgare, condusă de ministrul Forţelor Armate ale Republicii Socialiste România"*[114]. După primirea acordului, a informat (ianuarie 1970) pe mareşalul I.I. Iakubovski că *„legislaţia Republicii Socialiste România prevede că aplicaţiile comune, indiferent de felul lor, inclusiv cele de comandament şi stat major în teren cu trupe şi transmisiuni, nu se pot desfăşura pe teritoriul României decât după încheierea în prealabil a*

[111] A.M.R., fond V. 2, vol. 3, f. 76.
[112] Idem, f. 76-77.
[113] Idem, f. 77.
[114] Idem, f. 79.

unor convenţii între guvernul Republicii Socialiste România şi guvernele statelor ale căror trupe sau comandamente sunt prevăzute a participa la aplicaţie, convenţii care să fie ratificate de organele competente potrivit legislaţiei fiecărei ţări parte la convenţie"[115]. *„Fără încheierea acestor convenţii* – încheia şeful Marelui Stat Major român – *aplicaţia nu se poate executa"*[116].

La aflarea acestui lucru, generalul S.M. Ştemenko a exclamat (10 februarie 1970) în faţa reprezentantului român în Statului major al F.A.U.: *„Anul trecut nu s-au făcut aplicaţii cu trupe. Acum se pun astfel de probleme pentru aplicaţii cu cadre şi transmisiuni. Dacă nu vor să facă nici acum, să spună"*[117]. Apoi, la 18 februarie 1970, a comunicat generalului-colonel Marin Nicolescu, adjunct al ministrului Forţelor Armate, că pentru punerea de acord a planului aplicaţiei comune de comandament şi stat major de armată, la care urma să participe reprezentanţi ai statelor majore din România, U.R.S.S. şi Bulgaria, comandantul-şef al F.A.U. aştepta pe primul-adjunct al ministrului Forţelor Armate şi şef al Marelui Stat Major român, la Moscova, la ce dată dorea, în perioada 27 februarie - 5 martie 1970[118].

Ca urmare, în zilele de 3 şi 4 martie 1970, generalul-colonel Ion Gheorghe s-a deplasat la Moscova, unde a discutat cu mareşalul I.I. Iakubovski şi generalul S.M. Ştemenko despre concepţia aplicaţiei prevăzută a se desfăşura în martie 1970 pe teritoriul României, sub conducerea ministrului român al Forţelor Armate. După ce a prezentat principalele elemente ale concepţiei aplicaţiei, şeful Marelui Stat Major român a insistat asupra necesităţii încheierii convenţiilor interguvernamentale româno-sovietică şi româno-bulgară (cerute de legislaţia românească), fără a se ajunge la vreun rezultat, cu toate că discuţiile au durat 5 ore. În replică, mareşul I.I. Iakubovski şi generalul S.M. Ştemenko au arătat că până atunci asemenea convenţii nu fuseseră solicitate de niciun stat (nici de către România atunci când trupele sale au participat la aplicaţii şi la trageri în poligoane pe teritoriile altor state), ele nefiind obligatorii nici din punct de vedere juridic, deoarece Statutul F.A.U şi al Comandamentului F.A.U. nu prevăzuse o asemenea cerinţă, cu toate că a fost adoptat după Declaraţia Marii Adunări Naţionale a României din 22 august 1968. Cei doi oficiali sovietici au mai precizat că deoarece în U.R.S.S. nu exista o lege care să prevadă încheierea unei asemenea convenţii, ei nu puteau propune guvernului sovietic să-i împuternicească pentru a o încheia. Prin urmare, mareşalul I.I. Iakuboski a conchis că *„nici nu poate fi vorba de încheierea unei convenţii între guverne"*, că în realitate românii nu doreau ca aplicaţia să aibă loc. Ca o soluţie de compromis au propus ca în locul convenţiilor să fie trecute pe harta cu concepţia aplicaţiei (fie ca o anexă separată la concepţie), datele referitoare la participarea la aplicaţie a comandamentelor de armate din armatele

[115] Idem, f. 86.
[116] Idem.
[117] Idem, fond 3 571, dosar nr. 48, f. 25.
[118] Idem, f. 38.

sovietică şi bulgară (aşa cum era practica în relaţiile cu celelalte armate ale S.P.T.V.). Cu atât mai mult cu cât nu era vorba de trupe, ci doar de o grupă operativă a unui comandament de divizie (30-40 de ofiţeri) şi a unui comandament al unei mari unităţi bulgare, care pătrundea pe teritoriul României doar 3-4 km. Documentele întocmite, puteau fi semnate doar de către şeful Marelui Stat Major român şi de şeful Statului Major al F.A.U., cu aprobarea guvernului român. În plus, generalul de armată S.M. Ştemenko a reproşat *„poziţia negativă"* din ultimele luni a românilor, care refuzau să participe la aplicaţiile ce urma să se desfăşoare, în iulie în Ungaria şi în septembrie în R.D.G., nu făceau observaţii la proiectul de Statut al reprezentantului comandantului-şef, nu erau de acord cu elaborarea de instrucţiuni comune privind păstrarea secretului, nu comunicau datele referitoare la încheierea Protocolului de dezvoltare a forţelor armate pentru perioada 1971-1975. După ce a răspuns la problemele ridicate de către cei doi lideri militari sovietici, generalul-colonel Ion Gheorghe a afirmat că *„fără încheirea convenţiei între guverne nu se poate face niciun fel de aplicaţie comună pe teritoriul ţării noastre"*, că românii îşi îndeplineau obligaţiile asumate, în unele cazuri, chiar şi *„solicitările făcute în afara planului"*. În încheierea discuţiilor, mareşalul I.I. Iakubovski a solicitat generalului-colonel Ion Gheorghe să transmită ministrului român al Forţelor Armate şi lui Nicolae Ceauşescu rugămintea de *„a fi de acord ca aplicaţia să se desfăşoare fără încheierea convenţiilor"*[119].

După reîntoarcea în ţară, şeful Marelui Stat Major a comunicat (printr-o telegramă) mareşalului I.I. Iakubovski că a fost împuternicit să-i comunice că legislaţia românească prevedea că aplicaţiile comune, *„indiferent de felul lor, inclusiv cele de comandament şi stat major în teren cu mijloace de transmisiuni"*, nu se puteau desfăşura pe teritoriul României decât după încheierea, *„în prealabil, a unor convenţii"* între guvernele român şi guvernele ale căror trupe sau comandamente erau prevăzute a participa la aplicaţii, convenţii care *„să fie ratificate de organele competente potrivit legislaţiei fiecărei ţări parte la convenţie"*. Ca urmare, *„fără încheierea acestor convenţii aplicaţia nu se poate executa"*[120]. Insistând, la 28 martie 1970, generalul G. Romanov, reprezentantul comandantului-sef al F.A.U. la Bucureşti, s-a interesat dacă a intervenit vreo schimbare în legătură cu aplicaţia prevăzută a se desfăşura în martie acelaşi an. Generalul-colonel Marin Niculescu, adjunctul ministrului Forţelor Armate, i-a răspuns că legile sunt legi şi cât sunt în vigoare se aplică întotdeauna.

În final, s-a ajuns la înţelegerea ca la aplicaţiile desfăşurate în România, armatele aliate să fie reprezentate doar de comandamente şi state majore, toate situaţiile rezolvându-se exclusiv pe hartă. La aplicaţiile organizate de Tratat pe teritoriul altor state, armata română a fost reprezentată doar cu comandamente şi state majore restrânse, care soluţionau situaţiile strategice şi operativ-tactice numai pe hartă. Tot la lucrul pe hartă a fost limitată şi participarea grupelor de generali şi

[119] *Romania and the Warsaw Pact, 1955-1989*, II, Bucharest, 2002, p. 54-59.
[120] *Ibidem*, p. 60.

ofiţeri români la conducerea aplicaţiilor comune în cadrul Tratatului. Excepţie a făcut aviaţia militară română, care *„a fost autorizată să execute aplicaţii şi antrenamente în cooperare cu vecinii din alianţă, cu survolarea reciprocă a teritoriilor, însă fără a ateriza"*[121].

Relevante în acest sens sunt următoarele două situaţii.

La 13 mai 1985, analizând proiectul Planului de perspectivă cu principalele activităţi comune ale F.A.U. în perioada 1986-1990, generalul-colonel Constantin Olteanu, ministrul Apărării Naţionale, a propus lui Nicolae Ceauşescu să fie de acord cu următoarele: Marele Stat Major român să nu participe la antrenamentele comune de stat major, conduse de comandantul-şef la F.A.U., la convocarea şefilor Marilor State Majore, condusă de şeful Statului Major al F.A.U., şi nici la aplicaţia operativ-strategică *„Soiuz-85"*, deoarece Marele Stat Major român nu făcea parte din forţele destinate în compunerea F.A.U., pregătirea acestuia fiind un atribut al Comandamentului naţional; Marina română să nu participe la antrenamentele de stat major şi nici la convocarea operativă a cadrelor de conducere a flotelor aliate din Marea Neagră, prevăzute a fi conduse de comandantul Flotei U.R.S.S. din Marea Neagră, care era şi comandantul Flotei Unite din Marea Neagră, din care Marina română nu făcea parte; să se refuze executarea în România şi Bulgaria a aplicaţiei de specialitate a organelor de comunicaţii militare, trupelor de căi ferate şi de drumuri din armatele română, bulgară şi sovietică privind construirea căilor de acces şi a podurilor peste Dunăre, deoarece aceasta ar fi presupus aducerea pe teritoriul României a unor trupe străine şi trecerea de subunităţi române în Bulgaria; să nu se participe la aplicaţia de specialitate a trupelor de geniu ale armatei bulgare şi armatei române, planificată a avea loc în Bulgaria, deoarece se prevedea să se execute cu trupe (în cazul în care s-ar fi primit o invitaţie să participe 2-3 generali şi ofiţeri români); la aplicaţiile de comandament şi stat major prevăzute a se executa în teren, cu trupe marcate, armata română să participe, ca şi până atunci, cu grupe operative ale statelor majore de armată sau divizie, desfăşurând activităţile numai pe hartă; să se participe la aplicaţia de apărare antiaeriană a teritoriului şi Forţelor Aviaţiei Militare *„Granit-88"*, cu precizarea că trupele române nu se vor disloca pe teritoriul altor state şi nici trupele altor armate nu vor fi dislocate pe teritoriul României; la aplicaţiile trupelor F.A.U., prevăzute a se executa în Polonia şi Ungaria, să ia parte câte o grupă operativă de divizie mecanizată sau de tancuri, care să desfăşoare activităţile numai pe hartă.

Peste un an (21 martie 1986), Marele Stat Major a avut următoarea poziţie faţă de participarea la aplicaţia de comandament şi stat major, de front, în teren, cu mijloace de transmisiuni şi trupe marcate, desfăşurate în Bulgaria în 1986: toate activităţile privind alarmarea, ridicarea capacităţii de luptă, mobilizarea şi concentrarea trupelor române destinate în compunerea F.A.U. să fie executate la

[121] General-colonel (r.) Gheorghe Zărnescu, *Aviaţia militară română în Tratatul de la Varşovia*, în dr. Constantin Olteanu, dr. Alesandru Duţu, Constantin Antip, *România şi Tratatul de la Varşovia. Istoric. Mărturii. Documente. Cronologie*, Editura Pro Historia, Bucureşti, 2005, p. 170.

ordinul Comandamentului suprem național, conform reglementărilor din armata română; România să acorde ajutor militar Bulgariei, la cererea guvernului bulgar, atunci când împotriva acesteia s-ar fi declanşat o agresiune, neprovocată, de pe teritoriul Greciei sau Turciei; Frontul şi armatele române să aibă componență națională şi nu de coaliție; pe timpul desfăşurării acțiunilor de luptă, armata română putea să ia în subordine operativă şi temporară mari unități tactice din Frontul bulgar sau să pună la dispoziția acestuia, în aceleaşi condiții, temporar, divizii române; în documentele aplicației să se precizeze că trupele române destinate în compunerea F.A.U. vor fi conduse de Comandamentul suprem național; compunerea de luptă a Frontului românesc va fi, în principiu, conform Protocolului, de 9 mari unități, grupate în două armate[122], armata, a cărei grupă operativă va participa la aplicație, având 4 divizii mecanizate sau 3 divizii mecanizate şi una de tancuri; armata română va participa la aplicație cu o grupă operativă, care va acționa în compunerea Frontului român, într-o fâşie distinctă, pe direcția operativă greacă; în situația în care se prevedea tranzitarea teritoriului României de către un Front sovietic să i se stabilească itinerare de deplasare prin România spre Bulgaria şi nu o fâşie de deplasare; în documentele aplicației să se prevadă că deplasarea şi staționarea temporară a trupelor aliate pe teritoriul sau în spațiul aerian românesc, precum şi deplasarea, concentrarea şi ducerea acțiunilor de luptă de către trupele române pe teritoriul Bulgariei se vor face în condițiile prevăzute de convențiile guvernamentale (dacă partea bulgară nu dorea să menționeze acest lucru în documentele ei să se procedeze, ca la aplicațiile anterioare, fiecare parte înscriind problemele pe care le apreciază); în situația în care se va solicita ca Divizia de aviație din compunerea Frontului românesc să execute misiuni în sprijinul trupelor bulgare, până la începerea ofensivei, să se accepte, cu condiția ca acțiunile acesteia să fie conduse de către Frontul românesc; trupele de apărare antiaeriană a teritoriului României să acționeze în limitele teritoriului național; Marina militară română să ducă acțiuni de luptă, în principiu, în zona ei de responsabilitate, creându-se posibilități de cooperare cu Flota Unită din Marea Neagră; repararea tehnicii militare a trupelor aliate în unitățile economice ale altor state să se facă pe bază de convenții guvernamentale. În ceea ce priveşte problemele de ordin organizatoric, s-au precizat următoarele: grupa operativă a comandamentului armatei să aibă în compunere 120 persoane, iar grupa de conducere 20 persoane; documentele necesare conducerii acțiunilor de luptă ale armatei să fie elaborate de grupa de lucru a locțiitorului conducătorului aplicației pentru armata română, în concordanță cu concepția aplicației şi alte documente ale conducerii acesteia, toate documentele (inclusiv cele elaborate de comandamentul armatei), precum şi raportarea hotărârilor de către comandantul armatei să se facă

[122] În situația în care se prevedea ca în compunerea Frontului românesc să fie 3 armate, să se refuze acest lucru, dar dacă situația operativă va impune să se accepte 1-2 mari unități în plus, precizând că, în funcție de nevoi, Comandamentul suprem național va asigura Frontul românesc cu forțele şi mijloacele necesare îndeplinirii misiunii.

în limba română; în raionul aplicației să nu se lucreze cu documente de conducere în secret; să nu se participe la constituirea organului politic de coaliție, la prelucrarea problemelor muncii politice de partid în campanie şi la editarea în comun a vreunei publicații de campanie; hrănirea participanților din armata română la aplicație să se facă, în principiu, cu alimente din țară, solicitând de la armata bulgară numai alimente cu termen scurt de conservare, locțiitorul conducătorului aplicației din partea armatei române să soluționeze problemele noi care vor apărea, conform practicii de la aplicațiile anterioare[123].

Din momentul în care nu a mai participat la aplicații cu trupe pe teritoriul altor state şi nici nu a mai admis asemenea acțiuni pe teritoriul ei, România a organizat, de regulă, odată la doi ani, o aplicație comună, de nivel operativ-strategic, condusă de ministrul Apărării Naționale, care s-a desfăşurat pe hartă, şi la care, în afara românilor, care reprezentau majoritatea forțelor terestre, au participat sovieticii şi bulgarii cu câte un comandament de armată. Aceste forțe erau structurate într-un *„Grup de armate"* (*„Front"* în terminologie sovietică), constituit din două armate române, o armată sovietică şi una bulgară. La aplicațiile pe hartă care aveau loc în România participau numai comandamentele celor patru armate de arme întrunite, în cadrul Frontului regăsindu-se şi grupele operative ale armelor: aviație, marină, apărare antiaeriană a teritoriului, artilerie, geniu, protecția antichimică etc. Comandamentul Frontului românesc era constituit pe structura Comandamentului infanteriei şi tancurilor din cadrul armatei române al cărui comandant era destinat să îndeplinească, la război, funcția de comandant al Frontului.

Concepția aplicațiilor pe hartă se elabora sub formă de text şi grafică. Partea scrisă cuprindea: circumstanțele politico-militare generale şi speciale în care s-ar fi produs o agresiune (neprovocată) împotriva unuia dintre aliații României (Bulgariei, în special), guvernele acestora trebuind să solicite ajutorul militar, în conformitate cu prevederile art. 4 din documentul de constituire al Tratatului, precum şi cu măsurile luate de comandamentul forțelor române pe baza aprobării organelor supreme constituționale naționale pentru trecerea armatei de la starea de pace la starea de război. În continuare, erau înfățişate elementele cu caracter militar cu trimiteri la toate situațiile de ordin strategic, operativ şi tactic ce urmau să fie soluționate de participanți, la dispozitivele de luptă, la succesiunea introducerii forțelor în acțiune, la grupările şi regrupările de trupe, la probleme de cooperare şi de conducere, la modul de asigurare a legăturilor, de asigurare logistică ş.a. Toate documentele necesare desfăşurării activității şi metodologia ce trebuia urmată erau elaborate de către partea română şi puse de acord cu reprezentanții armatei sovietice şi ai armatei bulgare, precum şi cu Comandamentul F.A.U.

Tematica acțiunii era de mare complexitate, fiind gândită să angajeze importante forțe terestre, aeriene şi navale, în conformitate cu cerințele conceptului luptei moderne în cele trei medii: terestru, aerian şi maritim. Acțiunea forțelor terestre, dotate cu tehnică blindată, era precedată de lovituri masive ale aviației,

[123] A.M.R., fond 3 571, dosar nr. 488, f.1-2.

rachetelor tactic-operative pe o mare adâncime. Pe măsura desfăşurării operaţiilor aero-terestre, aviaţia contribuia la sporirea ritmului luptei ofensive şi la creşterea adâncimii misiunilor sau, după caz, la consolidarea defensivei şi la imprimarea unui caracter activ acesteia, atât prin îndeplinirea unor misiuni de cercetare-observare, cât şi prin acţiuni de bombardament şi asalt, de lansare a desantului aerian, de transport trupe, şi de asigurare logistică. Un accent deosebit se punea pe forţarea unor importante cursuri de apă, pe lupta în poziţii fortificate, în teren muntos-împădurit şi în localităţi. În condiţiile în care exista un important decalaj, cantitativ şi calitativ între dotarea tehnică de luptă a forţelor armate sovietice şi cea a armatelor aliate şi, mai ales, existenţa în organica acesteia din urmă a forţelor strategice racheto-nucleare, apare evident că participarea unora din celelalte armate din alianţă la o eventuală confruntare militară se situa pe un plan secundar.

La aplicaţiile pe hartă desfăşurate pe teritoriul României se urmăreau, în esenţă, aceleaşi obiective care se aveau în vedere şi la aplicaţiile cu trupe pe acest Teatru de Acţiuni Militare. Între acestea s-au aflat: măsurile pentru trecerea unităţilor de la starea de pace la cea de război, intrarea forţelor în timpul prevăzut în dispozitivul de luptă pentru respingerea ofensivei agresorului şi trecerea la ofensivă, închegarea şi antrenarea comandamentelor de la toate eşaloanele participante la organizarea şi conducerea luptei şi operaţiei, în acord cu cerinţele luptei moderne; dezvoltarea cooperării interaliate; verificarea unor ipoteze ale planului de campanie; experimentarea unor metode noi în domeniul tactic-operativ; perfecţionarea conducerii şi a lucrului de stat major.

Participarea comandamentelor române la aplicaţii, indiferent de caracterul acestora şi de locul unde se desfăşurau, era precedată de fiecare dată, de o perioadă de pregătire intensă, teoretică şi metodologică, a celor care urmau să ia parte la acţiune. În acest timp, pe baza unei bibliografii orientative se studiau cu atenţie regulamentele de luptă, lucrările, studiile şi articolele care tratau problematica viitoarei aplicaţii, se prezentau expuneri şi se organizau dezbateri în legătură cu particularităţile Teatrului de Acţiuni Militare, cu accent pe caracterul terenului, starea căilor ferate, a drumurilor, starea şi capacitatea mijloacelor de comunicaţii, situaţia cursurilor de apă ce trebuiau trecute sau forţate, situaţia zonelor fortificate ş.a. De asemenea, se emiteau opinii cu privire la situaţiile mai importante ce puteau să apară în dinamica luptei şi la modul de soluţionare a acestora, precum şi la formele şi metodele cooperării interarme şi interaliate. La toate eşaloanele participante la aplicaţie aveau loc antrenamente de stat major, se efectuau recunoaşteri în teren. O mare atenţie se acorda cunoaşterii inamicului probabil: organizarea, dotarea, valoarea şi calitatea forţelor ce le putea angaja, modul lui de acţiune. Tot acest efort de pregătire, bine organizat şi condus, se reflecta pozitiv în rezolvarea cu înaltă competenţă a situaţiilor complexe, dificile, care apăreau în desfăşurarea aplicaţiei. La unele momente din dinamica aplicaţiilor care aveau loc în România şi la bilanţul acestora participau comandantul-şef şi şeful de Stat Major al F.A.U., precum şi ministrul Apărării al Bulgariei.

De regulă, aplicaţiile pe hartă pe teritoriul României s-au desfăşurat în lunile februarie-martie în staţiunea Neptun, pe ţărmul Mării Negre, nu atât pentru frumuseţea staţiunii, cât, mai ales, pentru că operaţia viza şi măsuri privind apărarea litoralului şi a gurilor Dunării. Cu toate că problemele se rezolvau pe hartă, participanţii aveau posibilitatea să cunoască nemijlocit şi o parte din teritoriul luat în considerare în concepţia aplicaţiei. Totodată, gazdele foloseau acest prilej pentru a organiza scurte vizite în unităţi militare române şi la obiective turistice din zonă, întâlniri cu reprezentanţi ai organelor administraţiei locale. Pe lângă analiza elementelor propriu-zise ale concepţiei acestora, miniştrii români ai Apărării foloseau prilejul şi pentru a dialoga cu reprezentanţii F.A.U. asupra problematicii de ansamblu a Teatrului de Acţiuni Militare în care era implicată direct armata română[124].

În a doua parte a anilor `80 numărul aplicaţiilor organizate de Comandamentul F.A.U. a crescut. Cu toate acestea, conducerea politico-militară de la Bucureşti a refuzat să angajeze Marele Stat Major român la antrenamentele comune de stat major sau la convocarea şefilor Marelor State Majore, considerându-se că pregătirea acestei structuri de comandament era un atribut exclusiv al comandamentului naţional. S-au refuzat, de asemenea, invitaţiile de participare la alte aplicaţii de mai mică amploare. S-a decis ca armata română să participe, ca şi până atunci, cu grupe operative ale statelor majore de armată sau divizie, desfăşurând activităţile numai pe hartă. Aplicaţiile pe hartă, oricât de bine ar fi concepute şi apoi executate, nu s-au putut substitui, totuşi, aplicaţiilor cu trupe deoarece o aplicaţie desfăşurată pe teren cu participarea trupelor, asigură instruirea acestora şi creează condiţii comandanţilor şi statelor majore de a acţiona mai aproape de situaţiile existente în campanie, de a verifica mai bine ipotezele planului de campanie, pe baza concluziilor desprinse putându-se aduce corecturile de rigoare, posibilităţi care, în cazul aplicaţiilor pe hartă, sunt mult limitate.

După 1989, generalul Vasile Ionel, şeful Marelui Stat Major român, l-a informat (8 august 1990) pe generalul V.N. Lobov, şeful Statului Major al F.A.U., că în 1990 nu se puteau desfăşura în România aplicaţia de comandament şi stat major de armată a trupelor române, bulgare şi sovietice din Regiunea Militară Kiev şi nici activităţi de inspectare a trupelor din partea reprezentantului Comandamentului F.A.U. Peste o săptămână (15 august 1990), generalul V.N. Lobov a comunicat că înţelege situaţia şi a sugerat desfăşuratea aplicaţiei de comandament şi stat major sau antrenament de stat major cu personal redus pe teritoriul propriu sub comandament naţional.

Aplicaţii româneşti la nivel naţional. Concomitent cu aplicaţiile desfăşurate la nivelul Tratatului de la Varşovia, în România au fost organizate aplicaţii la nivelul întregii armate române, concepute şi conduse de către ministrul Apărării Naţionale, precedate de o amplă pregătire teoretică şi metodică. Concepţia

[124] Constantin Olteanu, *O viaţă de om. Dialog cu jurnalistul Dan Constantin*, Editura Niculescu, Bucureşti, 2012, p. 274-281.

aplicațiilor era aprobată de Nicolae Ceușescu, în calitate de comandant suprem al Forțelor Armate, care participa chiar la unele dintre ele (în zonele Galați în august 1978, Vlădeni-Cheile Râșnoavei în septembrie 1980, Babadag în iulie 1982, cu trageri de luptă etc.). În unele situații s-a procedat, teoretic, la urmărirea inamicului până la înfrângerea sa. Având în vedere rolul important al aplicațiilor pentru pregătirea comandamentelor și trupelor, precum și faptul că de mai mult timp armata română nu mai participase la aplicații cu trupe în cadrul Tratatului de la Varșovia, s-a pus accentul pe organizarea și executarea unor astfel de activități, la alte dimensiuni, în spațiul național. Asemenea activități militare, conduse de ministrul Apărării Naționale, s-au desfășurat în zona Galați (1978), în județul Brașov (1980), la Babadag (1982), și în mai multe zone ale țării (1985), toate fiind precedate de o amplă pregătire teoretică și metodică. La aceste aplicații luau parte și unități ale Ministerului de Interne, subunități de gărzi patriotice și alte formațiuni de factură populară din sistemul național de apărare. Întrucât, din considerente politice, nu era indicată concentrarea unor forțe mari, s-a recurs la îmbinarea rezolvării pe hartă a situațiilor în plan operativ-strategic cu organizarea și desfășurarea unor exerciții tactice complexe, proiectate pe scheletul strategic general, la care participau toate categoriile de forțe. Generalul Constantin Olteanu l-a convins pe comandantul suprem de utilitatea unor aplicații, care să depășească conceptual prejudecata respingerii agresorului potențial doar până la frontiera de stat, inamicul urmând a fi urmărit până la înfrângerea ori capitularea sa.

Importantă a fost aplicația românească de comandament cu tema *„Mobilizarea armatei concomitent cu trecerea la acoperire și ulterior la apărare pe frontiera de stat în condițiile loviturilor aviației și a unei intense acțiuni de cercetare-diversiune și teroriste ale agresorului. Conducerea și coordonarea acțiunilor de luptă ale trupelor cu cele ale formațiunilor de apărare pentru oprirea înaintării inamicului și trecerea la ofensivă în vederea eliberării teritoriului național"*, desfășurată între 25 iunie și 4 iulie 1983. Conform scenariului, aplicația s-a desfășurat într-un context internațional agravat de instalarea rachetelor cu rază medie de acțiune pe teritoriul unora dintre statele membre N.A.T.O. (la începutul lunii mai), datorită acumulării de noi armamente de distrugere în masă și creșterii producției de tehnică militară. Concomitent, unele state membre N.A.T.O. desfășurau activități politice, diplomatice și economice ostile statelor socialiste. În acest context, la sfârșitul lunii mai, sub conducerea comandamentului N.A.T.O., s-au executat aplicații de amploare cu trupe la granițele cu statele socialiste. În același timp, au avut loc transporturi de trupe, tehnică militară și alte materiale de război (pe calea aerului și pe mare) din S.U.A. și Canada, s-a intensificat activitatea navală din Marea Mediterană și Marea Egee (inclusiv a submarinelor cu propulsie nucleară și a aviației strategice) etc. Începând cu 5 iunie, aviația de cercetare inamică a violat, la mare înălțime, spațiul aerian al României și al altor state socialiste, grupe de cercetare-diversiune au pătruns pe teritoriul României, iar

elemente iredentiste și-au intensificat acțiunile antistatale. În acest context, guvernele statelor socialiste au acționat pentru destinderea situației internaționale.

Ca urmare a pericolului iminent, Nicolae Ceaușescu, președintele României și comandantul suprem al forțelor armate, a proclamat starea de necesitate pe întreg teritoriul țării, a luat măsuri pentru pregătirea economiei naționale pentru situația de război și a ordonat (25 mai) ridicarea capacității de luptă și de acțiune a forțelor armate și a altor structuri de apărare a țării. La 8 iunie, forțele armate au fost trecute la capacitatea de luptă ridicată și s-au luat măsuri pentru trecerea, în scurt timp, la redislocare în vederea ieșirii de sub loviturile aeriene ale inamicului. Concomitent, unitățile Ministerului de Interne, în cooperare cu cele ale armatei, gărzilor patriotice și celelalte forțe de apărare au trecut la întărirea pazei și la apărarea obiectivelor de importanță deosebită. La 10 iunie, Consiliul de Stat a declarat mobilizarea secretă a unităților de apărare antiaeriană, antitanc, de cercetare, transmisiuni, radiolocație etc. Apoi (25 iunie), Marea Adunare Națională a declarat mobilizarea generală a forțelor armate și a adresat un apel întregii națiuni în care a demascat acțiunile agresive ale N.A.T.O. și a chemat pe toți cetățenii la apărarea țării. Totodată, au fost puse în aplicare planurile de mobilizare ale economiei naționale.

Conform scenariului, după ce la 10 iunie, Frontul de „Vest" inamic a trecut la agresiune în R.D.G., Cehoslovacia și Ungaria, iar la 25 iunie, forțe de intervenție rapidă ale S.U.A. au executat o operație de desant în Câmpia Tisei (spre a interzice manevra de forțe și mijloace ale forțelor armate ale S.P.T.V.), la 26 iunie, forțele inamice au ajuns la granița cu România, pe aliniamentul Satu Mare, Carei, Oradea. Simultan, aviația inamică a executat puternice lovituri aeriene asupra teritoriului României, în special asupra centrelor administrative și industriale. Prin lupte grele, desfășurate pe teritoriul României, ofensiva inamicului a fost oprită pe întregul front (între 10 și 20 septembrie). Apoi, forțele adverse au fost respinse dincolo de granița de vest a țării, trupele române participând la acțiunile militare de pe teritoriul Ungariei, în conformitate cu convențiile bilaterale încheiate din timp cu guvernul de la Budapesta.

Între aplicațiile de amploare desfășurate la nivel național s-a aflat aplicația *„Carpați-85"*, condusă de generalul-colonel Constantin Olteanu, ministrul Apărării Naționale, care a permis verificarea unor metode și procedee de lucru de stat major, în conducerea luptei și operației, în organizarea cooperării interarme, contribuind la închegarea comandamentelor și la ridicarea nivelului de pregătire a cadrelor[125].

La rându-le, trupele apărării antiaeriene a teritoriului au desfășurat aplicații/antrenamente (codificate „GRANIT") în cadrul cărora în spațiul aerian al României evoluau câteva sute de avioane-țintă sovietice, bulgare și române, care erau descoperite de sistemul românesc de radiolocație, inclusiv avioanele „MIG-25", care survolau spațiul aerian românesc, în 4-5 minute, la înălțimi de peste 25 000 metri.

[125] *Ibidem*, p. 272.

Avioanele țintă erau interceptate de către avioanele de vânătoare-interceptare românești („MIG-21", „MIG-23" și „MIG-29"), la peste 100 km în afara frontierelor naționale, pe teritoriile Uniunii Sovietice, Ungariei și Bulgariei, iar asupra celor care intrau în dispozitivul artileriei și rachetelor antiaeriene se executau trageri imitate[126].

Aplicații comune în cadrul F.A.U.

Aplicațiile comune, cu trupe, de comandament și stat major, pe teren sau pe hartă aveau rolul de a contribui la perfecționarea pregătirii comandamentelor și trupelor, la experimentarea de forme și metode noi de ducere a acțiunilor de luptă în comun, la dezvoltarea relațiilor interaliate etc. Cele comune, de mare amploare, erau conduse de miniștrii Apărării aparținând statelor pe teritoriile cărora se desfășurau, de comandantul-șef al F.A.U. (sau de locțiitori ai acestuia), ori de către șeful Statului Major al F.A.U. La sfârșitul aplicațiilor aveau loc bilanțuri în cadrul cărora se analizau acțiunile desfășurate, se evidențiau greșelile săvârșite, se relevau învățăminte și se făceau recomandări care trebuiau să fie introduse în practica pregătirii comandamentelor și instruirii trupelor. La unele aplicații, desfășurate sub coordonarea Comandamentului F.A.U., conducerea acestora a acționat în rolul de Comandament suprem al F.A.U. Unele dintre aplicați au avut loc în perioade de tensiune și chiar în zone de risc armat, constituind o repetiție înaintea unor viitoare agresiuni propriu-zise. Reprezentativă în acest sens a fost aplicația cu nume de cod *„Furtuna"*, desfășurată în octombrie 1961, în timpul crizei Berlinului, pe teritoriile R.D.G., Poloniei, Cehoslovaciei și în zona de vest a U.R.S.S. (cu participarea de trupe aparținând statelor amintite), precum și aplicațiile desfășurate în Cehoslovacia în 1968.

La 17 mai 1982, în timpul pregătirii aplicației operativ-strategice *„Scut-82"*, care urma să se desfășoare în Bulgaria, mareșalul V.G. Kulikov, comandantul-șef al F.A.U., a arătat că aplicațiile desfășurate în cadrul Tratatului de la Varșovia au reprezentat (și vor reprezenta) *„forma de bază a pregătirii statelor majore superioare, cu mijloace de transmisiuni și trupe"*. Răspunzând unei aprecieri făcute de generalul-colonel Marin Nicolescu referitoare la posibilitatea ca aplicația *„Scut-82"* să fi urmărit mai îndeaproape concepția reieșită din planurile operative (pentru a se verifica *„valabilitatea acetora, cu mai puține cheltuieli"*), mareșalul sovietic a apreciat că în cadrul aplicațiilor nu era indicat *„să ne apropiem de planurile reale"*. Prin urmare, concepția aplicațiilor desfășurate, chiar dacă nu a corespuns, întrutotul, concepției prevăzute în planurile operative luate în calcul pentru situații de război, s-au dovedit utile.

Dintre numeroasele aplicații desfășurate în cadrul Tratatului de la Varșovia, ne vom referi, în continuare, la câteva.

[126] General-colonel (r.) Mircea Mocanu, *Poziția românească în sistemul de apărare antiaeriană al F.A.U.*, în dr. Constantin Olteanu, dr. Alesandru Duțu, Constantin Antip, *România și Tratatul de la Varșovia. Istoric. Mărturii. Documente. Cronologie*, Editura Pro Historia, București, 2005, p. 184.

1955. Ungaria. Aplicație comună, cu cadre și transmisiuni în teren, cu participarea unei armate sovietice de tancuri, a unei armate ungare de arme întrunite și a Comandamentului Regiunii 3 militare române (constituit în corp de armată), condusă de generalul P.I. Batov, comandantul Grupului de armate sovietic din Ungaria. Trupele române și ungare au acționat pe propriul teritoriu național, sub supravegherea a numeroși generali și ofițeri sovietici. Bilanțul aplicației s-a ținut la Munkacevo[127].

1961 (5-10 iunie). U.R.S.S. Aplicație comună, în zona Odessa, cu tema *„Organizarea acoperirii granitei de stat și ducerea luptei ofensive în prima operație, în perioada inițială a războiului"*. Armata română a fost reprezentată de comandamentul Diviziei 11 mecanizate (comandant: generalul-maior Ion Gheorghe)[128].

1962 (10-20 aprilie). Ungaria, parțial România. Aplicație de comandament și de stat major de front, condusă de comandantul-șef al F.A.U., mareșalul A.A. Greciko. Ca scenariu, organizatorii aplicației au luat în calcul încordarea situației politice internaționale și intensificarea concentrării de trupe ale statelor N.A.T.O. în vederea dezlănțuirii unei agresiuni împotriva S.P.T.V. (în cadrul acestui scenariu, Austria și-a pus, în final, teritoriul la dispoziția trupelor N.A.T.O., iar Iugoslavia și-a păstrat neutralitatea). Pentru a face față *„agresiunii"*, Comandamentul F.A.U. a constituit Frontul „Central" (Grupul de Trupe de *„Sud"* din Ungaria) în compunerea căruia au intrat o armată ungară, Armata 3 română și un corp de armată sovietic, totalizând 15 mari unități (11 divizii mecanizate, 4 de tancuri, 3 brigăzi de rachete operativ-tactice, un divizion de rachete cu bătaie mare, și 10 divizioane de rachete tactice (pentru toată durata aplicației au fost planificate și întrebuințarea a 115 *„unități atomice"*). Armata 3 română a fost concentrată în zona Oradea-Timișoara, iar armata ungară și corpul de armată sovietic în centrul Ungariei, pe ambele maluri ale fluviului Dunărea. În cadrul concepției de ducere a *„acțiunilor de luptă"*, în cazul în care Austria și-ar fi păstrat neutralitatea, Armata 3 română și corpul de armată sovietic au primit misiunea să *„distrugă"* gruparea de forțe inamice din sudul R.F.G., iar armata ungară să acopere granițele de nord și nord-est ale Ungariei și Austriei. Dacă Austria și-ar fi încălcat neutralitatea, Armata 3 română urma să primească misiunea să forțeze Dunărea, la vest de Viena și, împreună cu armata ungară și un corp de armată sovietic, să *„distrugă"* gruparea de forțe inamice din Austria și să *„elibereze"* Viena. Deoarece, în acest timp, inamicul și-a concentrat o grupare de forțe (6 divizii) la München. Comandamentul Frontului „Central" a primit ordin să o lichideze, în cooperare cu o armată cehoslovacă, și să creeze condițiile necesare pentru ieșirea trupelor Frontului „Central" în nordul Italiei (Lombardia). După terminarea aplicației (17 aprilie 1962) s-a

[127] General-colonel (r) Ion Șuța, *Cooperarea Comandamentului Militar român cu partenerii de alianță*, în dr. Constantin Olteanu, dr. Alesandru Duțu, Constantin Antip, *România și Tratatul de la Varșovia. Istoric. Mărturii. Documente. Cronologie*, Editura Pro Historia, București, 2005, p. 144.

[128] Gavriil Preda, Petre Opriș, *op. cit.*, p. 76.

desfăşurat o aplicaţie demonstrativă cu trupe, cu forţarea fluviului Dunărea, într-un sector situat la 80-100 km sud de Budapesta. Acţiunea a fost executată de către o divizie ungară şi o divizie sovietică, în apărare, pe malul opus aflându-se o altă divizie ungară. Acţiunea a fost desfăşurată în decurs de 3 ore, folosindu-se şi mijloacele de trecere desant (în special de către divizia sovietică). După cucerirea capului de pod, divizia aflată în apărare a executat un contraatac, cu un regiment de tancuri şi unul mecanizat, apoi o contralovitură pe două direcţii concentrice pentru distrugerea grupării de forţe trecută la vest de Dunăre (cu 2 regimente ale aceleeaşi divizii, aflate pe un aliniament intermediar, şi cu o divizie sovietică, aflată în adâncimea apărării). Critica aplicaţiei de comadament şi de stat major a fost făcută de către mareşalul A.A. Greciko, comandantul-şef al F.A.U., şi de mareşalul R.I. Malinovski, ministrul Apărării al U.R.S.S. Comandantul Armatei 3 române, şeful de stat major şi comandamentul armatei au primit calificativul *„Bine"*, cu recomandarea, pentru comandant, să aprofundeze problemele legate de folosirea armei racheto-nucleare. În ziua de 19 aprilie 1962 a avut loc o paradă militară în cadrul căreia au defilat două regimente mecanizate şi unul de tancuri sovietic, un regiment mecanizat şi unul de artilerie ungar şi batalionul de transmisiuni al Armatei 3 române (150 de militari). La aplicaţia cu trupe şi la critica aplicaţiei a participat şi János Kádár, primul-secretar al C.C. al P.M.S.U. La bilanţul aplicaţiei, generalul Leontin Sălăjan, ministrul român al Forţelor Armate, şi-a exprimat acordul faţă de aprecierile făcute de mareşalul A.A. Greciko, a remarcat *„utilitatea aplicaţiei"* şi a subliniat *„necesitatea întăririi vigilenţei şi ridicării continue a capacităţii de luptă a trupelor pentru a putea face faţă oricărei agresiuni"*. După întoarcerea în ţară a considerat că participarea românească la aplicaţie a fost *„utilă, urmând ca învăţămintele trase să fie generalizate în forţele noastre armate, contribuind astfel la ridicarea nivelului de pregătire tactic-operativă şi la cunoşterea unei direcţii de operaţii de pe un teatru de acţiuni militare, pe care forţele noastre armate ar putea fi chemate să acţioneze în caz de agresiune"*. Peste puţin timp, avea să-şi schimbe poziţia despre *„utilitatea"* acestor aplicaţii şi mai ales despre modul de folosire a trupelor române în cadrul F.A.U.

1962 (15-17 octombrie). România. Aplicaţie comună cu trupe române (27 000 de militari), sovietice (7 500) şi bulgare (2 000), desfăşurată în Dobrogea, condusă de generalul P.I. Batov, şeful Statului Major al F.A.U.[129]

1963 (1-11 iunie). Bulgaria. Aplicaţie operativ-strategică de comandament şi stat major, cu participarea unor comandamente sovietice, bulgare şi române, organizată şi condusă de Comandamentul F.A.U., cu următoarea participare: din partea U.R.S.S. – 1 comandament de Front (comandamentul Regiunii Militare Odessa), 1 comandament de armată şi 1 comandament de divizie de infanterie moto, 1 comandament de armată aeriană şi comandamentul Flotei Mării Negre; din partea României – grupe operative din comandamentul Armatei 2, Diviziei 9 mecanizate şi din comandamentul Marinei militare; din partea Bulgarei – 1 comandament de

[129] Ibidem, p. 77-78.

Front, 3 comandamente de armată, 4 comandamente de divizie, 1 comandament de corp de aviaţie mixt. Scenariul a fost următorul: *„Inamicul"* (armatele Greciei şi Turciei, cu organizarea şi dotarea reală) a trecut la ofensivă, fără a reuşi să îşi asigure iniţiativa în desfăşurarea acţiunilor de luptă. În cadrul misiunilor primite, Frontul bulgar (în compunerea căruia a intrat şi Armata 2 română, în eşalonul 2) a acţionat pe direcţia greacă pentru a nimici trupele inamice şi a scoate Grecia din război, iar Frontul sovietic pe direcţia turcă (Bosfor-Dardanele) pentru a forţa Strâmtorile şi a continua ofensiva spre Ankara. Flota sovietică a Mării Negre, marina militară română şi cea bulgară, constituind Flota unită a Mării Negre, trebuiau să asigure convoierea şi nimicirea navelor de desant inamice, să forţeze Bosforul şi Dardanelele şi să asigure comunicaţiile maritime, pregătirea şi organizarea bazei maritime la Atena[130]. Peste un deceniu, românii aveau să respingă orice încercare sovietică de repetare a unor asemenea scenarii. De altfel, chiar în timpul desfăşurării aplicaţiei, generalul Leontin Sălăjan, ministrul Forţelor Armate (care a apreciat că aplicaţia *„în general a fost interesantă şi a dat posibilitatea să se studieze una din variantele probabile de acţiune şi însuşirea particularităţilor teatrului de acţiuni militare"*), avea să ia poziţie faţă de modul în care a fost tratat, nefiind informat despre concepţia, organizarea şi desfăşurarea aplicaţiei, cu toate că România a participat cu un număr mare de comandamente, el însuşi fiind desemnat locţiitor al conducătorului aplicaţiei.

1963 (13-15 septembrie). R.D.G. Aplicaţie operativă de amploare, cu participarea unor comandamente şi trupe sovietice, est-germane, poloneze şi cehoslovace. Tema aplicaţiei a fost următoarea: a) pentru Forţele de Vest[131]: *Introducerea în bătălie a unei armate de arme întrunite în scopul dezvoltării ofensivei în adâncimea operativă a inamicului*; b) pentru Forţele de Est[132]: *Introducerea în bătălie a unei armate de arme întrunite pentru executarrea unei contralovituri în scopul opririi ofensivei inamicului.* Au participat, real, 5 divizii (2 est-germane, 1 poloneză, 1 cehoslovacă şi 1 sovietică, precum şi alte unităţi şi mari unităţi, totalizând peste 40 000 de militari, 760 tancuri, 8 300 transportoare blindate şi autocamioane, 500 tunuri şi aruncătoare de mine, 350 avioane etc.[133]. Diviziile participante, în special cea sovietică, au fost dotate cu tehnică nouă (tancuri „T.-55", transportoare blindate „P.-60", tunuri antiaeriene autopropulsate, calibrul 57 mm etc.). Aplicaţia s-a desfăşurat sub denumirea convenţională *„Cvartet"* şi lozinca *„Fraţi de clasă, fraţi de arme"* şi a avut un caracter demonstrativ (nu s-a condus după hotărârea părţilor), prezentându-se diferite episoade de

[130] A.M.R., fond 948/4, dosar nr. 481, f. 212-220.

[131] În cadrul Frontului de „Vest" au acţionat, real, Armata 3 germană cu Divizia 11 mecanizată şi Divizia 7 tancuri germane şi Divizia 6 tancuri sovietică, iar fictiv armatele 1 şi 6 şi alte mari unităţi de întărire. Pentru ducerea operaţiei ofensive, Armatei 3 i s-au „repartizat" 26 lovituri racheto-nucleare (14 rachete tactice, 9 operativ-tactice şi 3 bombe de aviaţie).

[132] În cadrul Frontului de „Est" au acţionat, fictiv, armatele 10 şi 11 şi, real, Armata 5 cu două divizii de tancuri (una poloneză şi una cehoslovacă).

[133] *Varşavskii dogovor. Soiuz vo imia mira i sotializma,* Voenizdat, Moskva, 1980, p. 154.

luptă în funcție de scopurile de învățământ propuse și de poligoanele de instrucție existente[134]. O atenție deosebită s-a pus pe întrebuințarea aviației de vânătoare-bombardament. Scopul principal al aplicației a constat în perfecționarea *„cooperării trupelor aliate și statelor majore pentru acțiunile în diferite condiții a situației de luptă"*[135]. O mare atenție au acordat organizatorii rezolvării problemelor referitoare la respingerea loviturilor inamicului, organizării și executării marșurilor în condiții complexe, ducerii luptei de întâlnire, folosirii desantului aerian și maritim, realizării cooperării, precum și muncii politice, în rândul militarilor și populației civile din zonă, prin publicarea de materiale în presă, afișe, pavoazarea localităților, informarea prin radio și televiziune, editarea unei gazete ostășești, activități distractive (*„balul manevrei"*, spectacole artistice etc.) etc. După terminarea aplicației s-a prezentat o expoziție cu tehnică de luptă (mașini de stat major, de transmisiuni, aparatură topografică, toate de proveniență est-germană), precum și mijloace pentru activitatea politică (rachete și proiectile pentru agitație cu care se puteau lansa 5 000 de manifeste la 5-10 km, stații de televiziune și cinematografie, două stații puternice de emisie cu bătaie de 5-8 km, o tipografie de campanie cu o capacitate de 40 000 de file pe oră, o stație de agitație pentru transmiterea de muzică, cuvântări etc.). A urmat vizitarea taberei militare în care erau dislocate subunități din armatele celor 4 state participante la aplicație, un miting și o retragere cu torțe a două companii din armata est-germană, însoțită de muzică și jocuri de artificii, în prezența unui public numeros. În ziua de 15 septembrie 1963, în orașul Dresda a avut loc o paradă a trupelor participante la aplicație, după care Walther Ulbrich a oferit o recepție în cinstea delegațiilor statelor aliate[136].

1964 (24-28 ianuarie). Ungaria. Aplicație/joc de război pe hartă cu tema *„Operația ofensivă a frontului pe teatrul de operații de Sud-Vest în perioada inițială a războiului"*, sub conducerea ministrului ungar al Apărării, cu participarea mareșalului A.A. Greciko. Scenariul a fost cel obișnuit: trupe ale Organizației nord-atlantice au încălcat neutralitatea Austriei și au pătruns pe teritoriul Ungariei și Austriei determinând reacția forțelor Tratatului de la Varșovia, care a constituit două fronturi („3 Vest" din trupe sovietice și cehoslovace și „Sud-Vest" din trupe sovietice, române și ungare) care, trecând la contraatac, au respins trupele N.A.T.O. și au înaintat pe direcțiile austriacă și nord-italiană. În cadrul aplicației, Armata 3 română (din eșalonul doi al Frontului de „Sud-Vest") a acționat pe direcția nord-italiană[137].

[134] În poligonul de la Nochten s-au executat forțarea unui curs de apă și ruperea din mișcare de către un regiment de tancuri a apărării organizate în grabă, precum și executarea unui contraatac cu un alt regiment de tancuri. Tot acolo s-a efectuat desantarea unui regiment de desant infanterie moto cu elicoptere și a unui regiment de desant parașutare cu o divizie de aviație de transport. În poligonul de la Königsbruk s-a prezentat introducerea în luptă a eșalonului doi de armată - o divizie de tancuri - și executarea unui contraatac cu un regiment.

[135] *Varșavskii dogovor. Soiuz vo imia mira i sotializma, Moskva*, 1980, p. 154.

[136] A.M.R., fond 948/4, dosar nr. 490, f. 194-200.

[137] Gavriil Preda, Petre Opriș, *op. cit.*, p. 79-80.

1964 (22-27 martie). România. Aplicație pe hartă, organizată de Comandamentul F.A.U., cu tema *Organizarea și ducerea operației ofensive de armata de arme întrunite în perioada inițială a războiului în teren muntos pe Teatrul de Acțuni Militare de „Sud-Vest", inițial fără întrebuințarea armelor nucleare.* Au participat grupe operative din comandamentele armatelor 2 și 3, Brigada 24 fluvială și Regimentul 60 desant parașutare române și din comandamentul Armatei 5 sovietice din Chișinău.

1964 (15-20 septembrie). Bulgaria. Aplicație cu trupe bulgare (2 mari unități, 2 regimente de aviație de vânătoare-bombardament și nave ale marinei), sovietice (1 mare unitate, 1 regiment mecanizat, 1 regiment de desant de aviație, 1 batalion autotunuri, 1 divizon de obuziere calibrul 122 mm, 1 regiment de aviație de vânătoare, 1 regiment de aviație de bombardament, avioane de transport și nave ale Flotei sovietice din Marea Neagră) și române (1 mare unitate cu 1 regiment mecanizat, 2 regimente de aviație de bombardament, 50 de avioane și 1 divizion de nave), condusă de ministrul bulgar al Apărării, generalul Dobri Djurov.

1965 (20-28 mai). România. Aplicație (prima la nivel de Front românesc), de comandament și stat major, la eșalon de front românesc, în teren, cu mijloace de transmisiuni, cu scop de învățământ, sub conducerea ministrului român al Forțelor Armate, generalul de armată Leonitin Sălăjan, inclusă în planul de activități al Comandamentului F.A.U. Concepută de Marele Stat Major și pusă de acord cu organele de conducere ale Tratatului de la Varșovia, aplicația a avut ca temă *Organizarea și planificarea operației ofensive de către front (armata de arme întrunite și corp de armată), concomitent cu executarea contraloviturilor de armată și de front și ducerea acțiunilor de luptă fără și cu întrebuințarea armelor de nimicire în masă.* Forțele participante au fost reprezentate de Comandamentul Frontului 3 „Vest", care a avut în compunere comandamentele armatelor 12 și 18, Corpului 9 armată, Corpului aerian și alte unități și mari unități prevăzute a lua ființă la mobilizare. Direcția aplicației a lucrat concomitent în rolul Comandamentului Suprem (aliat) și a Grupului de armate *„Tisa"* (inamic). Concepția aplicației a fost următoarea: Ca rezultat al insuccesele pe plan politic și economic, statele imperialiste au intensificat cursa înarmărilor și au trecut la agresiune pe teatrele de acțiuni militare europene, fără întrebuințarea armelor de nimicire în masă. În urma operațiilor desfășurate, trupele N.A.T.O. au încălcat neutralitatea Austriei și lugoslaviei și au pătruns în partea centrală și de sud-est a Europei, inclusiv pe teritoriul României (în Transilvania și Oltenia). În urma unor lupte grele, s-a reușit să se micșoreze ritmul de înaintare al inamicului, iar pe unele direcții să se treacă la acțiuni ofensive cu caracter local. La 21 mai, *„Frontul 3 Vest"* român a primit din partea Comandamentului suprem *Directiva operativă* care i-a precizat misiunea de a respinge grupările inamicului pătrunse în Transilvania și Oltenia, de a trece apoi, la 26 mai, la contraofensivă hotărâtoare pentru a nimici, în cooperare cu trupele fronturilor *„2 Vest"* și *„1 Sud"*, rezervele operative din adâncimea dispozitivului inamic și a ieși, la 4 iunie, cu forțele principale pe teritoriul Ungariei, la vest de

Dunăre, la nord şi sud de lacul Balaton, creând condiţii pentru desfăşurarea unei noi operaţii pe direcţia nord-italiană. În cadrul acestei concepţii generale, trupele *„Frontului 3 Vest"* au respins forţele inamicului dincolo de frontiera naţională, după ce au beneficiat, la 24 mai, de efectele *„loviturilor nucleare proprii"* (după loviturile nucleare ale inamicului). În continuare, trupele Frontului au făcut un salt operativ şi au organizat, fără pauză operativă, o nouă operaţie ofensivă de front pentru a înfrânge nou constituitele Grupuri de armată *„Central"* şi *„Alpi"* ale N.A.T.O., care luptau pe aliniamentul general Munţii Pădurea Boemiei, Gorizia, Triest şi în partea de nord-est a peninsulei Istria. La cererea Comandamentului suprem, Frontul a dezvoltat ofensiva spre nordul şi centrul Italiei, inclusiv spre Roma şi Pescara. În acest timp, la flancul drept, *„Frontul 2 Vest"* a dezvoltat ofensiva spre Leipzig, iar la cel stâng *„Frontul 1 Sud"* a ieşit cu forţele principale pe litoralul de nord-est al Mării Adriatice, urmând a duce lupte pentru nimicirea inamicului care rezista în Munţii Bosniei şi în raionul Split. La sfârşitul aplicaţiei, care a avut un caracter de învăţământ, generalii sovietici, care participaseră ca observatori, a întocmit un raport, în care au apreciat că aplicaţia a fost utilă, planificarea corespunzând concepţiei vremii şi particularităţilor ducerii acţiunilor de luptă pe teatrul de operaţii Sud-Vest. Exigenţi, ei au relevat şi numeroase probleme, care nu au fuseseră suficient elucidate, în special în ceea ce priveşte folosirea în luptă a armelor nucleare, protecţia trupelor împotriva acestora, folosirea în luptă a unor categorii de trupe, de care România nu dispunea de fapt. Aplicaţia a depăşit cu mult posibilităţile reale de acţiune ale comandamentelor, marilor unităţi şi unităţi române, inamicul fiind *„înfrânt"* cu prea mare uşurinţă, într-o fâşie de apărare şi de ofensivă a cărei lungime a oscilat între 450 şi 250 km, adâncimea fiind şi mai impresionantă, de la Craiova şi Braşov, la Budapesta, Viena şi dincolo de Roma[138].

1965 (19-23 octombrie). R.D.G. Aplicaţie cu trupe, cu partidă dublă, în imediata vecinătate a graniţei cu R.F.G., organizată şi condusă de către Comandamentul Grupului de trupe sovietice din R.D.G. Din partea Grupului de trupe sovietice din R.D.G. au participat: 1 stat major de armată de arme întrunite, statul major al unei armate aeriene, 2 grupe operative de corp de aviaţie de vânătoare, 2 divizii de infanterie moto, 5 divizii de aviaţie, 5 escadrile de aviaţie independente, 1 escadrilă de elicoptere, 3 state majore de mari unităţi şi unităţi de rachete şi artilerie; din R.D.G.: 1 stat major de armată, 2 divizii (una de tancuri), 1 escadrilă de aviţie de vânătoare, 2 state majore de mari unităţi de rachete şi artilerie; din Cehoslovacia: 1 divizie de infanterie moto, 1 escadrilă de aviaţie de vânătoare-bombardament; din Polonia: 1 divizie de desant aerian (1 regiment de desant şi unităţile de divizie; circa 2 000 de oameni). În total, circa 75 000 de militari, 1 000 de tancuri, 1 000 transportoare blindate, 10 000 maşini de diferite tipuri, 800 de avioane, 7 000 staţii radio etc. din R.D.G., Cehoslovacia, Polonia,

[138] Alesandru Duţu, *Cea dintâi aplicaţie la nivel de front independent şi primele neînţelegeri româno-sovietice în Tratatul de la Varşovia*, în „Revista de Istorie Militară", nr. 5-6/2002, p. 38-42.

precum şi trupe sovietice staţionate în R.D.G. Conform scenariului aplicaţiei, în condiţiile încordării relaţiilor internaţionale, trupele fronturilor de „Vest" (armatele 1, 3, 5 de arme întrunite şi Armata 30 aeriană) şi de „Est" (armatele 2, 4, 6 de arme întrunite şi Armata 4 aeriană) şi-au ridicat capacitatea de luptă şi au fost scoase prin alarmă în raioanele de concentrare. Pe baza directivei primite, comandantul Armatei 3 (care a acţiona real) a decis să treacă la ofensivă, să nimicească Armata 4 (care a acţionat şi ea real)[139] din zona de frontieră şi să dezvolte ofensiva spre Dresda. Armata 4 a primit misiunea să nimicească trupele Armatei 3, printr-o bătălie de întâlnire, şi să continue ofensiva spre Limburg. Prin concepţia de ofensivă cele două armate au primit fâşii de acţiune şi forţe aproximativ egale (spre sfârşitul operaţiei Armata 4 a primit în plus o divizie de desant aerian) şi au acţionat în primele două zile fără întrebuinţare armelor nucleare, apoi cu folosirea acestora[140]. Referindu-se la desfăşurarea aplicaţiei, generalul Leontin Sălăjan aprecia că aceasta a urmărit, în primul rând, scopuri politice (să demonstreze unitatea deplină a S.P.T.V. şi întărirea încrederii populaţiei R.D.G. că F.A.U. erau în stare să o apere împotriva *„planurilor revanşarde ale militarismului vest-german"* etc.), şi numai după aceea obiective militare. În acest scop, aplicaţia s-a desfăşurat în apropierea graniţei cu R.F.G. (40-60 km), într-o zonă dens populată, populaţia locală făcând o primire entuziastă invitaţilor, deschiderea şi închiderea fiind făcute în mod festiv (prin mitinguri la monumentul de la Buchenwald, cu participarea a peste 5 000 de oameni, respectiv la Erfurt, unde a avut loc şi parada militară).

1966 (26 octombrie- 3 noiembrie). România şi Bulgaria. Aplicaţie comună cu trupe sovietice, române şi bulgare, scenariul fiind următorul: inamicul ocupă teritoriul Bulgariei, constituie un cap de pod la nord de Dunăre şi ajunge pe aliniamentul Constanţa, Cernavodă. În acest context, Frontul de „Nord" desfăşoară pe direcţia greacă Armata 12 şi pe direcţia turcă Armata 13 (bulgare) în timp ce Armata 22 română şi Armata 24 sovietică resping inamicul şi pătrund pe teritoriul Bulgariei, acţionând pe direcţia greacă, respectiv turcă.

1967 (19-26 august). Bulgaria. Aplicaţie tactic-operativă cu participarea de trupe terestre şi aero-navale bulgare, sovietice şi române (46 100 oameni, 532 tancuri, 403 tunuri şi aruncătoare, 832 avioane, 160 nave maritime, 5 870 maşini şi T.A.B.-uri) şi a unei delegaţii iugoslave. România a participat cu o divizie mecanizată, un regiment de aviaţie şi unităţi navale ale marinei militare. Cu acel prilej, generalul M.I. Kazakov, şeful de Stat Major al F.A.U. a sugerat că ar fi bine ca în martie 1968 să se organizeze şi în România o aplicaţie operativă la nivel de front, pe hartă şi cu transmisiuni în teren, la care să participe forţe armate române, bulgare, sovietice şi ungare.

1968 (martie). Polonia, Cehoslovacia, R.D.G., Ungaria. Manevre cu 3-4 divizii sovietice, 2 divizii poloneze şi 2 divizii cehoslovace (pe teritoriile Poloniei

[139] În compunerea celor două armate (3 şi 4) au intrat unităţi şi mari unităţi din state diferite.
[140] A.M.R., fond 948, Secţia 3, dosar nr. 2 517, f. 184-187.

şi Cehoslovaciei). Concomitent, pe teritoriul R.D.G. s-au desfăşurat manevre comune ale trupelor sovietice şi est-germane, iar în nordul Ungariei, o aplicaţie a trupelor ungare, cu participarea reprezentanţilor Uniunii Sovietice.

1968 (20 mai – 3 iunie). R.D.G., Cehoslovacia, Polonia, U.R.S.S. Aplicaţia cu nume de cod *„Vuietul"*, la care au participat unităţi şi state majore din armatele statelor menţionate, inclusiv din Ungaria.

1968 (20-30 iunie). Cehoslovacia. Aplicaţie operativ-strategică de comandament şi stat major, la care au participat state majore şi trupe din armatele Cehoslovaciei, R.D.G., Poloniei, Ungariei şi Uniunii Sovietice[141]. Aplicaţia a fost condusă de mareşelul I.I. Iakubovski, comandantul-şef al F.A.U., care a avut ca locţiitori pentru armatele naţionale adjuncţi ai miniştrilor Apărării din statele ale căror trupe au participat la aplicaţie (din partea R.D.G. funcţia de locţiitor al comandantului aplicaţiei a fost încadrată cu şeful Direcţiei operaţii). Ca invitate, au participat grupe de generali din armatele română şi bulgară, conduse de locţiitori ai şefilor Marilor State Majore. Aplicaţia a avut ca temă *Organizarea şi ducerea operaţiei de apărare a frontului (armatelor) pentru respingerea agresiunii inamicului şi trecerea ulterioară la ofensivă în vederea nimicirii grupărilor de forţe ale acestuia, iniţial fără întrebuinţarea armei nucleare şi folosirea acesteia în decursul ducerii acţiunilor de luptă* şi nu s-a desfăşurat după un plan dinainte stabilit de comun acord şi cunoscut de toţi cei aflaţi în conducerea ei, inclusiv de către locţiitorii conducătorului aplicaţiei. Semnificativă în acest sens este declaraţia făcută de locţiitorul ministrului Apărării din Ungaria, generalul-maior Olah, care s-a adresat astfel generalului Ion Gheorghe: *„Am auzit că pe dv. v-au informat asupra concepţiei, eu o voi afla la bilanţ"*. Mai mult, mareşalul I.I. Iakubovski l-a invitat la bilanţul aplicaţiei pe preşedintele Ludvik Svoboda cu numai o oră şi jumătate înainte de începerea activităţii. Referindu-se la acest lucru, generalul-locotenent Muha s-a exprimat astfel: *„Mareşalul Iakubovski a procedat nediplomatic când l-a invitat prin telefon pe preşedinte să participe la ascultarea hotărârii numai cu o oră şi jumătate înainte de începere. Aşa se anunţă un soldat, nu un preşedinte"*. Ca şi celelalte aplicaţii desfăşurate în 1968 şi aceasta a avut ca scop definitivarea dispozitivului de ansamblu pentru viitoarea agresiune împotriva statului cehoslovac şi pentru respingerea unei eventuale reacţii militare din partea N.A.T.O. Concepţia aplicaţiei a pornit de la ideea că trupele S.U.A. şi cele ale unora dintre aliaţii lor au trecut la agresiune împotriva S.P.T.V. pe direcţiile operative Dresda, Praga, Ostrava. În replică, S.P.T.V. au luat măsuri pentru oprirea ofensivei inamicului şi apoi pentru respingerea şi nimicirea trupelor acestuia,

[141] La aplicaţie au participat grupe operative reprezentând: 1 comandament de front (format din comandamentul Grupului de trupe „Nord" al armatei sovietice), 2 comandamente de armată cehoslovace, 2 comandamente de armată sovietice (2 din compunerea Regiunii Militare Subcarpatice şi altul din compunerea Grupului de trupe din R.D.G.) şi 1 comandament de armată aeriană (care a avut în mod real şi unele unităţi de aviaţie de vânătoare-bombardament), 1 comandament de armată polonez, 1 comandament de armată ungar. Pentru marcarea trupelor în cadrul fiecărei armate au fost întrebuinţate 2 comandamente de divizii, regimente şi batalioane.

începând mobilizarea şi trecerea trupelor la capacitate de luptă ridicată. În acest scop a fost constituit Frontul „Central", având în compunere, iniţial, 5 armate de arme întrunite (2 cehoslovace, 1 poloneză, 1 ungară şi 1 sovietcă), apoi încă 2 sovietice (1 de arme întrunite şi 1 aeriană). Aplicaţia s-a desfăşurat în 3 etape: 1. Pregătirea operaţiei de apărare, respectiv agresiunea inamicului (19-21 iunie 1968); 2. Ducerea operaţiei de apărare pentru respingerea agresiunii (22-24 iunie 1968; 3. Trecerea la ofensivă şi ducerea operaţiilor ofensive pentru nimicirea grupării de forţe a inamicului (25-30 iunie 1968); în ultima etapă a aplicaţei s-au desfăşurat două aplicaţii tactice cu trupe la eşalon de regiment în poligoanele cehoslovace. *„Acţiunile de luptă"* s-au desfăşurat, iniţial, fără întrebuinţarea armei nucleare, apoi cu întrebuinţarea acesteia de către ambele părţi (158 de lovituri nucleare de către inamic şi 180 de către Frontul „Central")[142]. O atenţie deosebită s-a acordat forţării fluviului Rin şi cuceririi aliniamentului fortificat „Maginot". În cursul desfăşurării aplicaţiei de comandament şi stat major au mai avut loc două aplicaţii tactice cu regimentul de infanterie moto, cu tema *Regimentul de infanterie moto în lupta ofensivă cu ruperea din mişcare a apărării inamicului*, respectiv *Regimentul de infanterie moto în lupta de întâlnire*. La aplicaţii au participat regimente de infanterie moto sovietice (întărite cu tancuri şi artilerie, sprijinite masiv de aviaţie); la prima a participat şi un batalion cehoslovac. După numărul forţelor *„angajate în luptă"* (inclusiv avioane purtătoare de bombe nucleare) şi amploarea *„acţiunilor militare"* (front de 320 km şi adâncime de 500-550 km (faza ofensivă a fost prevăzută a se desfăşura pe teritoriile Cehoslovaciei, R.F.G., Austriei şi Franţei) şi după scopurile strategice urmărite, aplicaţia (în faza ofensivă urma a fi forţat Rinul, cucerit din mişcare aliniamentul fortificat „Maginot" şi dusă o nouă operaţie ofensivă până la Oceanul Atlantic) poate fi considerată a fi printre cele mai ample aplicaţii desfăşurate până atunci. La bilanţul aplicaţiei (2 iulie 1968, la care a participat şi conducerea de partid şi de stat din Cehoslovacia), mareşalul I.I. Iakubovski a făcut o scurtă prezentare a situaţiei internaţionale subliniind că *„imperialiştii caută prin diferite metode să rupă unele ţări din lagărul socialist"*.

1968 (5-19 iulie). Nordul Oceanului Atlantic, Marea Barenţ şi Marea Baltică. Aplicaţia „Nord", desfăşurată de flotele militare ale R.D.G., Poloniei şi U.R.S.S.

1968 (11-20 august). U.R.S.S., Polonia, R.D.G. Aplicaţie cu forţe din armatele U.R.S.S., Poloniei şi R.D.G.

1969 (24 martie-1 aprilie). Bulgaria. Aplicaţie operativă pe hartă cu participarea unor grupe operative din România (din Marele Stat Major, comandamentul de Front, Comandamentul Apărării Antiaeriene a Teritoriului, Comandamnetul Marinei Militare), Bulgaria şi U.R.S.S. (din Regiunea Militară Odessa, Flota Uniunii Sovietice din Marea Neagră şi din Armata 28 de apărare antiaeriană a teritoriului). Tema: *Mobilizarea şi regruparea trupelor frontului pe distanţe mari, respingerea agresiunii inamicului şi trecerea la ofensivă pe direcţia*

[142] A.M.R., fond 948/4, dosar nr. 550, f. 310.

greacă, în cazul frontului românesc şi pe direcţia turcă, în cazul trupelor sovietice şi bulgare.

1970. Pe teritoriul S.P.T.V. s-a desfăşurat aplicaţia *„Zenit-70"* cu tema *„Ducerea acţiunilor de apărare antiaeriană a teritoriului S.P.T.V. pentru respingerea loviturilor date de aviaţie, rachete cu aripi ale inamicului, în condiţiile folosirii mijloacelor de distrugere obişnuite şi a armei nucleare"*. Amploarea operaţiei rezultă din succinta rememorare făcută de generalul-colonel (r.) Gheorghe Zărnescu, fostul comandant al aviaţiei militare române: *„În total, pentru marcarea ţintelor, au participat 830 de avioane de bombardament, de vânătoare şi vânătoare-bombardament. Dintre acestea, 237, număr destul de mare, au acţionat în spaţiul aerian al României. În acest total s-au inlcus şi cele 72 de ţinte care au survolat teritoriul naţional la înălţimi mici, sub 500 m. Apreciez acum, ca şi atunci, că nouă ni s-a rezervat un număr mare de ţinte, chiar copleşitor pe unitate de timp în anumite perioade ale aplicaţiei, în cele trei zile cât a durat aceasta. Aviaţia noastră militară a dobândit un real succes, ea executând 309 ieşiri-avion, prin care a reuşit să intercepteze 213 ţinte (66 dintre ele la înălţimi mici), diferenţa de ţinte intrând şi în zona de apărare a rachetelor şi artileriei antiaeriene. A fost, după cum îmi amintesc, cea mai mare aplicaţie a Alianţei"*[143].

1970. Bulgaria. Aplicaţie operativ-strategică în teren, cu transmisiuni, executată de un comandament de armată şi un comandament de divizie de infanterie moto din Bulgaria. România a participat cu comandamentul Diviziei 10 mecanizată, care a soluţionat problemele pe hartă.

1970 (19-27 martie 1971). România. Aplicaţie operativ-strategică de comandament, pe hartă (desfăşurată la Mangalia), cu participarea comandamentelor armatelor 2 şi 3 române, 14 sovietică şi a unei armate bulgare, cu tema *Regruparea trupelor frontului (armatei), respingerea agresiunii inamicului şi trecerea la ofensivă pe direcţia operativă greacă, iniţial fără întrebuinţarea armelor de nimicire în masă, iar ulterior, cu folosirea acestora.* Aplicaţia a fost condusă de ministrul român al Apărării Naţionale, generalul Ion Ioniţă[144].

1970 (12-18 octombrie). R.D.G. Aplicaţia (desfăşurată sub lozinca *„Frăţia de arme R.D.G.-70"*), executată de armate şi mari unităţi cu trupe şi state major din R.D.G., câte o divizie de infanterie moto cu trupe sau efective reduse din celelalte armate. Din România a participat comandamentul Diviziei 6 tancuri (50 ofiţeri, 47 maiştri militari şi subofiţeri şi 129 trupă, care a soluţionat misiunile pe hartă.

1972 (martie). Bulgaria. Aplicaţie operativ-strategică, în teren, cu transmisiuni, cu participarea de grupe operative de comandament de front, armate, divizii din U.R.S.S. şi Bulgaria, precum şi o grupă operativă din comandamentul Armatei

[143] General-colonel (r.) Gheorghe Zărnescu, *Aviaţia română şi Tratatul de la Varşovia*, în dr. Constantin Olteanu, dr. Alesandru Duţu, Constantin Antip, *România şi Tratatul de la Varşovia. Istoric. Mărturii. Documente. Cronologie*, Editura Pro Historia, Bucureşti, 2005, p. 171.

[144] Pe larg General-colonel (r.) Iulian Topliceanu, *Despre „debarcarea din Normandia"*, în dr. Constantin Olteanu, dr. Alesandru Duţu, Constantin Antip, *România şi Tratatul de la Varşovia. Istoric. Mărturii. Documente. Cronologie*, Editura Pro Historia, Bucureşti, 2005, p. p. 165-168.

3 române, care a rezolvat misiunile încredinţate pe hartă. Cu acest prilej s-a încercat darea unei dispoziţii în numele Comandamentului F.A.U. pentru trecerea armatei române în subordinea Frontului bulgar.

1972. Bulgaria. Aplicaţie operativă cu trupe şi transmisiuni, cu participarea unui comandament de armată, 3 divizii de infanterie moto şi 2 brigăzi bulgare. Comandamentul Diviziei 9 mecanizate române a soluţionat misiunile pe hartă.

1974. Bulgaria. Aplicaţie operativ-strategică în teren cu transmisiuni, cu participarea comandamentului Frontului şi a unei armate din Bulgaria, a unui comandament de armată din U.R.S.S. Din România o grupă operativă din Armata 2 a soluţionat misiunile pe hartă.

1975. Bulgaria. Aplicaţie operativ-tactică, în teren, cu transmisiuni, cu participarea unui comandament de armată şi a două divizii bulgare, precum şi a unei grupe operative din comandamentul Diviziei 2 munte (pe hartă).

1976 (10-16 septembrie). Polonia. Aplicaţie operativ-strategică (*„SCUT-76"*) de mare amploare, cu tema *Respingerea agresiunii inamice, trecerea trupelor Frontului la ofensivă şi ducerea operaţiei ofensive cu respingerea contraloviturii, încercuirea grupării inamice, forţarea cursurilor de apă şi lasarea unui desant aerian.* Au participat 36 000 de militari, 758 tancuri, 750 T.A.B.-uri, 290 avioane, 148 elicoptere etc., într-un spaţiu cu o suprafaţă de 90 000 kmp. Tot în 1976 au mai avut loc aplicaţii cu trupe în R.D.G. (martie şi iulie) şi Ungaria (iulie).

1977 (7-13 septembrie). R.D.G. şi Polonia. Aplicaţie de comandament şi stat major pe linie de servicii (*„Tranzit-77"*).

1978 (toamna). Bulgaria. Pentru prima dată, sovieticii au încercat să introducă în concepţia aplicaţiei şi acţiunea unui front format de Regiunea Militară Kiev, care urma să constituie eşalonul doi strategic şi să se concentreze, iniţial, pe teritoriul României (în Transilvania, Moldova şi Muntenia), de unde trebuia să fie apoi introdus în operaţie, în adâncimea strategică. Având în vedere evenimentele din Cehoslovacia din 1968 şi neînţelegerile cu sovieticii în ceea ce priveşte prevederile Statutului F.A.U. la război, românii nu au fost de acord cu această concepţie şi, după discuţii desfăşurate la Moscova, au reuşit să determine Statul Major al F.A.U. să scoată din concepţia aplicaţiei Frontul Regiunii Militare Kiev şi să înceapă aplicaţia la sud de Dunăre, pe teritoriul Bulgariei şi nu al României.

1978. (4-7 decembrie 1978). România. Aplicaţie operativ-strategică de comandament şi stat major, pe hartă *„SOIUZ-78"*), la Mangalia, cu tema *Pregătirea şi ducerea operaţiei operativ-strategice în scopul respingerii agresiunii inamicului şi nimicirii grupărilor de forţe ale acestuia pe Teatrul de Acţiuni Militare de Sud-Vest*, cu participarea unor grupe operative din comandamentul Frontului şi armatelor, din apărarea antiaeriană a teritoriului şi marinei militare din armatele română, bulgară şi sovietică. Trupele Frontului românesc au acţionat pe direcţia operativ-strategică greacă, cele bulgare pe direcţia Dardanele, iar cele sovietice spre Bosfor. *„Acţiunile de luptă"* s-au desfăşurat, iniţial, cu mijloace de luptă clasice, apoi, ca urmare a întrebuinţării de către inamic a armamentului nuclear, şi

cu folosirea acestuia. În pofida punctului de vedere al mareşalului V.G. Kulikov, comandantul-şef al F.A.U., marina militară română a acţionat independent (nu în compunerea Flotei unite a Mării Negre) în zona de acţiune proprie, în cooperare cu marina sovietică şi bulgară, iar trupele de apărare antiaeriană a teritoriului în acoperirea teritoriului naţional. De asemenea, nu s-au dislocat forţe străine pe teritoriul României şi nu s-au subordonat mari unităţi operative române altor armate[145]. Cu acel prilej, mareşalul V.G.Kulikov a criticat neparticiparea trupelor române la aplicaţiile comune cu trupe în teren, apreciind că acest lucru împiedica realizarea prieteniei între armatele aliate şi acumularea de experienţă comună de luptă. La rându-i, subliniind iminenţa pericolului unui război din partea S.U.A. şi a N.A.T.O., mareşalul D.F. Ustinov, ministrul Apărării al U.R.S.S., a precizat: *„Greşesc mult cei care gândesc că limitându-se la ei vor reuşi să-şi asigure securitatea ţării proprii".*

1979 (14-18 mai). Ungaria. Aplicaţie operativ-tactică de comandament şi stat major, cu participarea unor comandamente de armată, mari unităţi şi trupe din Ungaria şi U.R.S.S., unităţi şi subunităţi cu trupe din Bulgaria şi Cehoslovacia. Din partea română au participat militari din statele majore ale Diviziei 18 mecanizată (32 ofiţeri, 45 subofiţeri şi 25 trupă) şi Regimentului 32 mecanizat (16 ofiţeri, 18 subofiţeri şi 15 trupă).

1980 (8-12 septembrie). R.D.G. Aplicaţie cu nume de cod *„SCUT-80"* (şi lozinca *„Frăţia de arme în front unit, pentru pace şi socialism, duşmanului nicio şansă"*), la care au participat comandamente şi mari unităţi operative şi tactice, cu trupe marcate din trupele de uscat, forţele aeriene şi flotele maritime din armatele S.P.T.V., mai puţin din armata română, care a participat doar cu state majore, cu efective reduse (comandamentele Diviziei 2 mecanizată şi Regimentului 26 mecanizat, cu 55 ofiţeri, 42 maiştri şi subofiţeri şi 31 trupă), desfăşurând aplicaţia pe hartă. Delegaţia română a fost condusă de ministrul Apărării Naţionale, generalul-maior Constantin Olteanu[146]. Aplicaţia a fost condusă de generalul de armată Heinz Hoffmann, ministrul est-german al Apărării, şi a avut ca temă *Respingerea agresiunii inamicului şi trecerea trupelor frontului la ofensivă în scopul nimicirii grupărilor acestuia.* Prin concepţia aplicaţiei, Frontul 1 (R.D.G.) a cooperat cu Flota unită din Marea Baltică[147], având în eşalonul 1 Armata 3 poloneză (7 mari unităţi, din care 5 poloneze, 1 bulgară şi 1 est-germană), Armata 5 tancuri sovietică (6 mari unităţi, din care 4 sovietice, 1 est-germană şi 1 ungară) şi Armata 8 est-germană

[145] A.M.R., fond 3 571, dosar nr. 248, f. 30.

[146] Din delegaţie au mai făcut parte generalul-maior Dumitru Roşu, comandantul Armatei 3, contraamiralul Ioan Muşat, comandantul Marinei Militare, generalul-locotenent Ion Şuţa, prim-locţiitor al şefului Marelui Stat Major şi şef al Direcţiei operaţii, generalul-locotenent Tiberiu Urdăreanu, şeful Direcţiei tehnice de tancuri şi auto, generalul-maior Gheorghe Ionescu, şeful de stat major al Comandamentului aviaţiei, şi colonelul Vasile Pariş, comandantul Şcolii de maiştri şi subofiţeri de geniu şi construcţii.

[147] Flota Unită din Marea Baltică a avut în compunere Flota 1 sovietică, Flota 1 poloneză şi Flota 3 est-germană.

(7 mari unităţi, din care 5 est-germane, 1 cehoslovacă şi pentru 2 zile 1 română/din eşalonul 2 al Armatei 16 române)[148]. În eşalonul 2 au acţionat armatele 10 şi 12, nenominalizate ca apartenenţă naţională şi, ulterior, pe timpul ducerii operaţiei ofensive, Armata 15, nenominaliazată ca apartenenţă naţională[149]. La nivel de front, lăţimea fâşiei de ofensivă a fost de 320-1 260 km (întreg teritoriul R.D.G.)[150], adâncimea operaţiei 670-700 km (misiunea imediată 330-350 km, misiunea următoare 340-350 km)[151], durata operaţiei 12-15 zile (misiunea imediată 7-8 zile, misiunea următoare 5-7 zile)[152], ritmul mediu 45-60 km/zi (misiunea imediată 40-50 km/zi, misiunea următoare 50-70 km/zi)[153]. În cadrul aplicaţiei au fost folosite diferite tipuri de armament, între care: rachete antiaeriene „KUB", mijloace anti-tanc de tip „RAD" „MALIUTKA", tancuri „T.-72", „T.-54", „T.-55A", „T.-64", maşini de luptă ale infanteriei „BMP", „TOPAZ-2AF", obuziere tractate „D.-30", calibrul 122 mm, obuziere autopropulsate, calibrul 122 mm, pe şasiu de tanc „GVOZDIKA", obuziere, calibrul 152 mm, pe şasiu de tanc cu turelă, avioane de vânătoare bombardament „MIG-27" („SU-20"), „MIG-23", „L-39", elicoptere „MI-8" şi „MI-24", nave de debarcare pe pernă de aer etc. Pe timpul desfăşurării aplicaţiei au fost prezentate, în poligoane (Nochten, Juteborg, Wittstock, Magdeburg) şi în zona unor localităţi (Boxberg, Peenemunde, Kenert), activităţi demonstrative, cu trupe reale. Cu toate că a fost concepută ca o ripostă la agresiunea forţelor N.A.T.O., în toate etapele ei aplicaţia a avut un evident caracter ofensiv, prevăzându-se şi întrebuinţarea mijloacelor de nimicire în masă. La nivel strategic, aplicaţia a fost centrată pe cerinţele conceptului luptei moderne în cele trei medii (terestru, aerian şi maritim). La nivel operativ şi tactic, pentru a putea fi urmările, acţiunile s-au desfăşurat desincronizat în timp şi spaţiu. Susţinute activ de elicoptere şi de avioane, acţiunile trupelor terestre şi cele ale paraşutiştilor s-au desfăşurat în mai multe poligoane şi terenuri de instrucţie, unde au avut loc şi trageri de luptă, la momente de timp diferite, aşa cum au procedat şi forţele terestre din Marea Baltică. Amploarea aplicaţiei a fost determinată şi de folosirea masivă a blindatelor, rachetelor şi avioanelor, care au imprimat luptei ofensive şi defensive un caracter extrem de energic. Cu acelaşi prilej a fost forţat şi fluviul Elba, deşi în zona de acţiune fluviul era canalizat, cu talazuri înalte şi pante foarte mari. Interesantă a fost şi acţiunea de debarcare a unui desant maritim, inclusiv de pe nave, cu pernă de aer, desantul fiind debarcat, în cea mai mare parte, la bordul transportoarelor amfibii blindate şi al maşinilor de luptă ale infanteriei. În final, miniştrilor Apărării le-a fost prezentat un nou tip de rachetă de coastă, de producţie sovietică, cu o bătaie de peste 80 km. Aplicaţia a mai relevat considerabilul decalaj,

[148] La flancul stâng al Frontului 1 a acţionat, fictiv, Armata 16 română (4 divizii mecanizate şi o mare unitate de tancuri), care a acţionat o direcţie de luptă independentă.

[149] Denumirile marilor unităţi au fost convenţionale.

[150] La armată 110-250 km, iar la divizie 40-50 km.

[151] La armată 330-350 km, la divizie 45-50 km.

[152] La armată 7-8 zile.

[153] La armată şi divizie 40-50 km/zi.

cantitativ şi calitativ, în ceea ce priveşte dotarea cu tehnică de luptă, între armata sovietică şi cele aparţinând celorlalţi aliaţi şi s-a încheiat cu un miting (în prezenţa secretarului general al P.S.U.G. şi preşedinte al Consiliului de Stat al R.D.G., Erich Honeker şi a altor oficialităţi est-germane şi străine şi cu participarea unor detaşamente de 150 de militari din toate armele din partea fiecărei armate; din partea armatei române au participat 3 ofiţeri), bilanţ şi paradă militară (în tribună au luat loc şi 6 ofiţeri români), toate la Magdeburg.

1981 (6-11 martie 1981). România. Aplicaţie operativ-strategică pe hartă, cu participarea unor grupe operative din comandamentele Frontului românesc, ale armatelor 2 şi 3, Comandamentului Apărării Antiaeriene a Teritoriului, Comandamentului Aviaţiei Militare şi Comandamentului Marinei Militare române şi din comandamente de armată din U.R.S.S. şi Bulgaria, cu tema *Deplasarea trupelor pe distanţe mari cu trecerea unor obstacole naturale importante; regruparea forţelor pe direcţiile operative turcă şi greacă, în condiţiile unei situaţii aeriene complexe; participarea la respingerea inamicului, refacerea apărării şi pregătirea operaţiei ofensive cu ruperea raioanelor fortificate, forţarea cursurilor de apă şi cucerirea unor obiective de însemnătate operativ-strategică*[154]. În cadrul aplicaţiei pe hartă, cu nume de cod *„Tomis"*, desfăşurată la Neptun, funcţia de comandant al Frontului românesc a fost îndeplinită de către generalul-locotenent Ion Hortopan, comandantul Comandamentului infanteriei şi tancurilor. Conducerea generală a fost exercitată de către generalul Constantin Olteanu, ministrul Apărării Naţionale, care, împreună cu alţi generali şi ofiţeri români, a elaborat şi concepţia generală a aplicaţiei şi metodologia desfăşurării activităţii, care au fost puse de acord cu sovieticii şi bulgarii şi cu Comandamentul F.A.U. Tematica aplicaţiei, care a angajat importante forţe terestre, aeriene şi navale, a vizat obiective precum: închegarea şi antrenarea comandamentelor de la toate eşaloanele participante în organizarea şi conducerea luptei şi operaţiei, verificarea unor ipoteze ale planului de campanie, folosirea unor noi metode tactice. Ca de obicei, participarea comandamentelor române a fost precedată de o intensă pregătire teoretică şi metodologică în cadrul cărei au avut loc expuneri, dezbateri, s-a examinat amănunţit teatrul de acţiuni militare şi diferite moduri de acţiune. Despre elementele principale ale aplicaţiei – obiective (apărarea litoralului Mării Negre şi a gurilor Dunării etc.), durată, forţe participante etc. – a fost informat din timp comandantul suprem al armatei române, Nicolae Ceauşescu. La unele momente din dinamica aplicaţiei a participat şi mareşalul V.G. Kulikov, comandantul-şef al F.A.U., generalul A.A. Gribkov, şeful Statului Major al F.A.U., şi ministrul Apărării al Bulgariei, generalul de armată Dobri Djurov. În calitatea de conducător al aplicaţiei, ministrul român al Apărării Naţionale, generalul Constantin Olteanu, a prezentat concluziile, la încheierea aplicaţiei.

[154] General (r.) Ion Dândăreanu, Armata 2-a în cadrul F.A.U. în perioada 1981-1988, în dr. Constantin Olteanu, dr. Alesandru Duţu, Constantin Antip, *România şi Tratatul de la Varşovia. Istoric. Mărturii. Documente. Cronologie*, Editura Pro Historia, Bucureşti, 2005, p. 173

1981 (4-12 septembrie). U.R.S.S. Aplicaţie operativ-strategică *„VEST-81"*, desfăşurată în zona regiunilor militare Bielorusă şi Baltică şi în Marea Baltică, organizată exclusiv de armata sovietică. Acţiunea a cuprins mai multe operaţii terestre, aeriene, navale, precum şi exerciţii combinate aero-navalo-terestre şi a vizat verificarea unor ipoteze din planurile de campanie pe direcţia strategică Vest, testarea unor noi procedee de acţiune şi de conducere a trupelor (pe lângă mijloacele clasice comandamentele au beneficiat de aportul sateliţilor, al televiziunii şi al avioanelor dotate cu aparatură specială de culegere şi comunicare rapidă a informaţiilor, inclusiv sub formă grafică), precum şi a unor noi mijloace de luptă. Toate acţiunile s-au desfăşurat în condiţiile luptei radioelectronice. În dinamica aplicaţiei s-au folosit blindatele (structurate în mari unităţi tactic-operative – regimente, divizii şi armate) sprijinite activ de avioane şi elicoptere, desantul aerian şi desantul maritim. Focul artileriei, rachetelor tactic-operative, antitanc şi antiaeriene s-a executat în condiţii foarte apropiate de cele reale. S-au executat manevre pe spaţii largi şi pe adâncimi apreciabile. Cu acel prilej au fost testate unele proiectile, grenade şi rachete antitanc pe *„viu"*, în condiţiile în care o formaţie de 80-90 de tancuri „T.-34", fără echipaje şi armament, dirijate prin radio, organizate într-un dispozitiv de luptă adecvat, cu viteza permisă de câmpul tactic, a atacat poziţia în care se aflau dispuse tunuri, aruncătoare de grenade şi instalaţii de rachete antitanc. În final, aproape toate tancurile au fost lovite şi scoase din funcţiune. Impresionant a fost focul executat de rachete şi de mai multe divizioane de artilerie, clasică şi cu reacţie, cu o durată de circa 35 de minute, asupra unui punct de comandă de mare unitate şi a unui punct de sprijin de companie, cu lucrări complete, organizat după norme N.A.T.O., şi prevăzut cu tot armamentul din dotare. În final, punctul de comandă a fost distrus, în cea mai mare parte, ca şi punctul de sprijin al companiei *„inamicului"*. Desantul aerian a fost folosit pe scară largă, chiar în condiţii meteorologice dificile, ziua şi noaptea. Parţial, desantul a fost lansat la bordul maşinilor de luptă ale paraşutiştilor (vehicule blindate de 8-9 tone, lansate cu ajutorul unor paraşute, la aterizare folosindu-se un sistem reactiv de frânare), imediat ce atingeau solul şi degajau paraşuta, autovehiculele se puneau în mişcare fiind gata de luptă. În câmpul tactic, desantul a fost transportat cu elicoptere din care luptătorii săreau cu echipamentul de la o înălţime de peste un metru, aparatele reducând doar viteza. Ca noutate, sovieticii au prezentat miniştrilor Apărării un divizion mobil de rachete cu rază medie de acţiune *„SS-20"*, care a făcut şi o demonstraţie reuşită de punere a rachetelor în poziţie de lansare şi apoi de deplasare pentru a nu fi reperate de *„inamic"*. Aproape de realitate a fost executat şi desantul maritim, concomitent cu executarea unui foc intens, în Marea Baltică, acţiunea fiind sprijinită activ şi eficient de avioane şi elicoptere, de focul rachetelor şi al artileriei navale. În aceeaşi zonă s-a făcut şi o demonstraţie de zbor a avioanelor aflate la bordul port-elicopterului *„Kiev"*, care aparţinea Flotei de Nord sovietice. Amploarea aplicaţiei, desfăşurată în timpul crizei poloneze, a permis verificarea dispozitivului strategic sovietic, în eventualitatea unei intervenţii din partea N.A.T.O. La aplicaţie a participat şi

o delegație a armatei române, în frunte cu generalul Constantin Olteanu, ministrul Apărării Naționale.

1982 (25 septembrie -1 octombrie). Bulgaria. Operație ofensivă de mare amploare (*„SCUT"-82*), cu tema *Deplasarea trupelor pe distanțe mari cu trecerea unor obstacole naturale importante; regruparea forțelor pe direcțiile operativă turcă și greacă și participarea la respingerea inamciului pe teritoriul R.P.Bulgaria; refacerea apărării concomitent cu pregătirea operației ofensive, cu ruperea raioanelor fortificate și cucerirea unor obiective de importanță operativ-strategică, în condițiile unei situații aeriene complexe, a pericolului întrebuințării armelor de nimicire în masă și a desfășurării unor intense acțiuni de luptă radioelectronică*[155], dusă cu forțele principale pe direcția strategică București-Istanbul (direcția turcă) și cu o parte din forțe pe direcția București-sud Viena (direcția nord-italiană). Concepția operației (prezentată la București, la 17 mai 1982, de către generalul-locotenent T. Tanev) a prevăzut că forțele N.A.T.O. au declanșat agresiunea împotriva Bulgariei și, în 7-8 zile, au ajuns pe aliniamentul sud Varna, Razgrad, Ruse, nord Sofia, unde ofensiva a fost oprită de trupele Fronturilor 1 și 2. În continuare, Frontul 1 urma *„să treacă la ofensivă"* pe direcția Ruse-Dardanele, să nimicească forțele principale ale armatelor 1 și 4 (din Turcia) și în a 7-a zi să iasă pe aliniamentul Kardjali, Pehlivanov, Egden Adan și să dezvolte apoi ofensiva spre Dardanele și Bosfor. În acest timp, Frontul 2 trebuia *„să acționeze ofensiv"* pe direcția greacă și să nimicească forțele Armatei 1 elene. Armata 45 română[156] urma să înainteze pe direcția Roșiori de Vede-Plovdiv și să coopereze, la flancul stâng, cu Frontul 1. Aplicația s-a desfășurat fără întrebuințarea armelor nucleare, dar s-a luat în calcul și posibilitatea folosirii lor. În concepția aplicației s-a prevăzut concentrarea trupelor și comandamentelor armatei sovietice în zona sud-vest Tolbuhin, iar cele ale altor armate aliate la 80 km sud de Ruse. De asemenea, s-a prevăzut constituirea unui Front de coaliție cu trupe sovietice, bulgare, est-germane, poloneze, ungare și cehoslovace, spre a dovedi *„că noi toți acționăm în unitate, în înțelegere unică"*, așa cum a precizat mareșalul V.G. Kulikov, comandantul-șef al F.A.U., la București, la 17 mai 1982[157], grupele operative ale comandamentelor din armata română făcând parte din Frontul românesc. Obiectivele strategice și operativ-tactice au vizat realizarea coeziunii comandamentelor și marilor unități aliate, îmbunătățirea cooperării între categoriile de forțe armate în condițiile întrebuințării desantului maritim și aerian. Un obiectiv major l-a reprezentat latura radioelectronică a luptei armate. Aplicația a inclus și lansarea unui puternic desant aerian sovieto-polonez, sovieticii fiind lansați, în mașina de luptă a parașutiștilor,

[155] La 17 mai 1982, la București, mareșalul V.G. Kulikov a anunțat că aplicația va avea tema *Pregătirea și ducerea acțiunilor de luptă ofensive ale Frontului în coordonare cu flota maritimă și pregătirea trupelor de coaliție din mai multe state* (A.M.R., fond 3 571, dosar nr. 941, f. 8).

[156] Denumire convențională.

[157] Cu același prilej, comandantul-șef al F.A.U. a mai precizat: *„Fiecare om care gândește sănătos va considera că R.D.G. nu va acționa spre Bosfor. Dacă însă situația o va cere, va merge și pe această direcție"* (A.M.R., fond 3 571, dosar nr. 391, f. 93).

din avioane „IL-76", în timp ce polonezii au parașutat batalionul care survolase teritoriul românesc (cu aprobare). În total, au participat 70 000 de oameni, 800 de tancuri, 1 100 mașini de luptă, 10 000 de automobile, 500 avioane și elicoptere, peste 100 nave de luptă din toate statele participante la Tratatul de la Varșovia, deși cadrul politico-militar și strategic creat prin concepția aplicației nu justifica o asemenea amploare de forțe. În acest context, Frontul 2 românesc a primit misiunea să treacă la ofensivă pe direcția greacă până pe aliniamentul Petric, Dospat, Smileu, după care să se regrupeze în eșalonul 2. La aplicație, au participat din partea României, ministrul Apărării Naționale, generalul-locotenent Constantin Olteanu, însoțit de o grupă operativă de generali și ofițeri, iar pentru soluționarea concretă a situațiilor create (numai pe hartă) un nucleu de generali și ofițeri din comandamentul Armatei a 2-a, în frunte cu comandantul acestei armate, generalul-maior Ion Dândăreanu, și comandamentul (restrâns) al Diviziei 67 mecanizată. În perioada de pregătire a aplicației, conform mandatului încredințat, ministrul român al Apărării Naționale, generalul Constantin Olteanu, s-a întâlnit, la București (17 mai 1982) cu mareșalul V.G. Kulikov, comandantul-șef al F.A.U., și generalul de armată Dobri Djurov, ministrul bulgar al Apărării. Cu acest prilej, mareșalul V.G. Kulikov a precizat că aplicația *„SCUT-82"* va fi *„cea mai importantă aplicație dintre cele executate în această zonă"* și va avea ca scop să dovedească *„unitatea de monolit a armatelor frățești și popoarelor țărilor Tratatului de la Varșovia în apărarea comună a țărilor socialiste"*. Referindu-se la amploarea acestei activități militare, generalul Constantin Olteanu a atras atenția că prin concepție și amploarea sa aplicația avea un profund caracter politic, că ea urma să aibă loc *„într-o zonă în care se desfășoară o amplă activitate politică de înțelegere între popoare pentru ca această parte a Europei să devină o zonă a păcii, lipsită de arme nucleare"*, că prin forțele desfășurate, aplicația putea avea *„urmări foarte grave la întânirile ulterioare ale șefilor de state"*, nefiind de natură să vină în întâmpinarea politicii de pace promovată de România în Balcani[158]. Ca urmare, a arătat că aplicația nu era indicată[159]. Mareșalul sovietic a replicat că problemele aplicației fuseseră deja discutate în Biroul Politic al Partidului Comunist Bulgar, cu desfășurarea ei fiind de acord și secretarii/secretarii generali ai partidelor comuniste din Ungaria, Cehoslovacia, R.D.G. și Polonia. Ținând seama de amploarea aplicației, mareșalul V.G. Kulikov a mai arătat că se impunea tranzitarea și survolul teritoriului românesc de către trupe (având asupra lor armament, muniții și tehnică de luptă) din armatele U.R.S.S., Poloniei, Ungariei, Cehoslovaciei și R.D.G. (82 de trenuri din U.R.S.S., 14 trenuri din Ungaria, 5 trenuri din Cehoslovacia, 10 trenuri din

[158] A.M.R., fond 3 571, dosar nr. 391, f. 94.

[159] La rându-i, și generalul (r.) Ion Dândăreanu avea să aprecieze, peste ani, că aplicația *„SCUT-82"*, la care a participat, a fost *„o demonstrație de forță, de coeziune și acțiune unitară a Forțelor Armate Unite ale Tratatului de la Varșovia"* (General r. Ion Dândăreanu, *Armata 2-a în cadrul F.A.U. în perioada 1981-1988*, în dr. Constantin Olteanu, dr. Alesandru Duțu, Constantin Antip, *România și Tratatul de la Varșovia. Istoric. Mărturii. Documente. Cronologie*, Editura Pro Historia, București, 2005, p. 174).

R.D.G. şi 8 avioane din Polonia, care urmau să transporte 28 000 de militari, 300 de tancuri, 400 maşini de luptă ale infanteriei, 300 transportoare amfibii blindate, 300 tunuri şi aruncătoare, 122 avioane de luptă, 66 elicoptere, peste 4 000 de autovehicule diferite[160]) şi şi-a manifestat nemulţumirea faţă de refuzul românilor în ceea ce priveşte tranzitarea teritoriului şi survolarea spaţiului aerian de către trupele care urmau să participe la aplicaţie, precizând că era nevoit să informeze despre greutăţile pe care le întâmpina din partea română, dar că, în final, indiferent de aceste dificultăţi aplicaţia se va desfăşura la nivelul cel mai înalt.

1983 (4-9 aprilie 1983). România. Aplicaţie operativ-strategică denumită *„CALLATIS-83"*, cu tema *Deplasarea frontului, armatelor, sub loviturile puternice ale aviaţiei inamicului, cu trecerea fluviului Dunărea şi a unor masivi muntoşi; respingerea agresiunii inamicului pe măsura ieşirii şi regrupării forţelor în raioanele acţiunilor de luptă; refacerea apărării, concomitent cu pregătirea operaţiei ofensive pe direcţiile operativă greacă şi turcă, în condiţiile pericolului întrebuinţării armelor de nimicire în masă şi desfăşurării unor intense acţiuni de luptă radiolelectronică*[161]. La aplicaţia desfăşurată pe hartă au fost angajate comandamentul Frontului românesc, armatelor 2 şi 3 române (precum şi forţe de aviaţie, artilerie antiaeriană, marină militară etc.), câte o grupă operativă, eşalon armate, sovietică şi bulgară, care sau constituit la nivel de grup de armate, sub comanda Frontului românesc. Cu acest prilej, generalul-colonel Constantin Olteanu, ministrul român al Apărării, a discutat, la indicaţia lui Nicolae Ceauşescu, cu mareşalul V.G. Kulikov şi generalul de armată A.I. Gribkov, aspecte esenţiale ale desfăşurării operaţiilor pe direcţiile greacă şi turcă. Această discuţie constituia o continuare a celor care avuseseră loc în anii când la conducerea Ministerului Apărării Naţionale s-au aflat generalul de armată Ion Ioniţă şi generalul-colonel Ion Coman. Principalele subiecte abordate s-au referit la forţele destinate să acţioneze pe cele două direcţii operative, modul de ducere a luptei de către primul şi al doilea eşalon strategic şi, totodată, exercitarea comenzii la război pe acest teatru de acţiuni militare. În ce priveşte cel de-al doilea eşalon strategic, românii ştiau că în concepţia Comandamentului F.A.U. şi a Statului Major General al armatei sovietice această structură strategică avea în compunere numai forţe sovietice care urmau să fie introduse în bătălie, pe teritoriul Bulgariei, pentru dezvoltarea ofensivei în adâncime şi cucerirea obiectivelor strategice finale. Intenţiile comandamentului armatei sovietice în legătură cu întrebuinţarea celui de al doilea Front s-au manifestat şi în anul 1983, cu ocazia pregătirii aplicaţiei de la *„Neptun"*. Lucrurile s-au petrecut astfel: conform cutumei, după ce s-au elaborat concepţia şi celelalte documente ale aplicaţiei, acestea au fost analizate cu comandantul-şef al F.A.U şi cu şeful Statui

[160] A.M.R., fond 3 571, dosar nr. 391, f. 89.

[161] General r. Ion Dândăreanu, *Armata 2-a în cadrul F.A.U. în perioada 1981-1988,* în dr. Constantin Olteanu, dr. Alesandru Duţu, Constantin Antip, *România şi Tratatul de la Varşovia. Istoric. Mărturii. Documente. Cronologie*, Editura Pro Historia, Bucureşti, 2005, p. 175.

Major al F.A.U., apoi au fost discutate şi cu comandantul armatei sovietice, destinată să facă parte din Frontul românesc, şi cu comandantul armatei bulgare, desemnată să participe la aplicaţie. În acest scop, un grup de generali şi ofiţeri români s-a deplasat la Moscova, iar altul la Sofia. De data aceasta, s-a decis ca la Moscova să se deplaseze un colectiv de generali şi ofiţeri condus de generalul-colonel Vasile Milea, şeful Marelui Stat Major. După discutarea concepţiei aplicaţiei şi cooperarea în timpul acesteia, generalul de armată A.I. Gribkov, şeful Statui Major al F.A.U., i-a propus generalului Vasile Milea, iar acesta a acceptat, să se prezinte cu documentele aplicaţiei şi la mareşalul N.V. Ogarkov, şeful Statului Major General al armatei sovietice, deşi aceasta nu se convenise anterior. După ce a privit harta şi a ascultat explicaţiile generalului Vasile Milea, mareşalul N.V. Ogarkov a indicat, pe un ton imperativ, să se modifice partea din concepţie a aplicaţiei care se referea la adâncimea misiunilor, în sensul ca forţele aflate în ofensivă, în primul eşalon strategic, majoritatea românеşti, să înainteze numai până la un anumit aliniament, mult mai puţin adânc decât cel prevăzut în concepţia aplicaţiei. Faptul ca atare constituia o abatere de la modul în care se desfăşuraseră aplicaţiile precedente pe aceste direcţii operative. Ca urmare, trebuia să nu se mai prelucreze, cum zicea mareşalul sovietic, modul de cucerire a obiectivelor până în final. Devenea, astfel, clar că partea mai grea, mai dificilă revenea forţelor din primul eşalon, sovieticii urmând să-şi introducă în bătălie, în momentul şi în locul stabilit de ei, propriul Front pentru a cuceri obiectivele strategice generale, pe care le vizau. În urma situaţiei create, a fost nevoie ca ministrul român al Apărării Naţionale, generalul Constantin Olteanu, să intervină pe lângă comandantul-şef al F.A.U. pentru a se menţine concepţia iniţială a aplicaţiei, aşa cum fusese gândită de partea română. A doua problemă discutată cu ocazia aplicaţiei din 1983, cu mareşalul V.G. Kulikov şi cu generalul de armată A.I. Gribkov s-a referit la modul de exercitare a comenzii pe acest Teatru de Acţiuni Militare, întrucât sovieticii preconizau ca respectiva conducere să revină şi pe acest teatru de război, ca şi pe celelalte, unor mareşali şi generali sovietici, cărora urma să li se confere largi competenţe. Această problemă fusese discutată şi în anii precedenti, însă nu se ajunsese la un consens. Şi de aceasta dată, mareşalul V.G. Kulikov a propus ca românii să ia comanda pe acest Teatru de Acţiuni Militare, de „Sud-Vest", propunere care, dacă ar fi fost acceptată, deschidea calea altor complicaţii. Întrucât unele chestiuni puse în discuţie nu şi-au găsit rezolvarea, s-a convenit continuarea schimbului de păreri pentru clarificarea problemelor aflate în divergenţă.

1984 (12-20 martie). Bulgaria, Ungaria, România, U.R.S.S. (în raioanele de sud-vest) şi în acvatoriul Mării Negre. Aplicaţie comună de comandametnt şi stat major a armatelor şi flotelor denumită convenţional *„SOIUZ-84"*. Pe teritoriul României au participat numai state majore din armata română, care au executat aplicaţia pe hartă. Aplicaţia a fost condusă de mareşalul V.G. Kulikov, comandantul-şef al F.A.U., care s-a deplasat şi la Bucureşti.

1984 (5-4 septembrie). Cehoslovacia. Aplicație operativ-strategică, cu trupe, denumită *„SCUT-84"*, cu tema: *Pregătirea și ducerea operației de apărare și ofensivă de front. Respingerea agresiunii inamice, executarea de contralovituri și trecerea la ofensivă cu folosirea mijloacelor de luptă clasice, în condițiile pericolului întrebuințării de către inamic a armelor nucleare.* Din partea României a participat (în afara delegației oficiale condusă de generalul-colonel Constantin Olteanu, ministrul Apărării Naționale) o grupă operativă a comandamentului Diviziei 18 mecanizată, care a desfășurat aplicația pe hartă. Cu acel prilej a fost constituit un organ politic de coaliție și a fost editat un ziar al aplicației, la care românii, conform mandatului din țară, nu au participat[162].

1985 (8-13 aprilie 1985). România. Aplicație cu nume de cod *„TOMIS-85"*, cu participarea unor grupe operative din comandamentul Armatei 2, Brigada 32 R.O.T. și Regimentul 53 R.A.A. române și grupe operative de eșalon comandament de armată sovietică și bulgară. Marile unități destinate a trece Dunărea au fost angajate în ducerea operației strategice de apărare prin executarea unor puternice contraatacuri și contralovituri, concomitent cu realizarea dispozitivului operativ de ofensivă în condițiile folosirii masive de către inamic a desantului aerian, a trupelor aeromobile și grupărilor de cercetare-diverisiune întrebuințate de inamic, cu predilecție, la punctele de trecere peste fluviul Dunărea, pe trecători și la intrările și ieșirile din acestea, sub loviturile puternice date de inamic cu aviația, rachetele și sistemele de armemnt de înaltă precizie. În afara obiectivelor urmărite și în aplicațiile precedente, de această dată au fost abordate conceptul de bătălie aeroterestră și problema mijloacelor adecvate desfășurării acesteia (sistemele de cercetare-lovire, utilizarea trupelor aeromobile, grupurilor de cercetare-diversiune și a desantului tactic și operativ), folosirea detașamentelor de întoarcere și a desantului aerian, executarea de contraatacuri puternice împotriva trupelor aeromobile ale inamicului pentru deschiderea itinerarelor de deplasare ale armatei și regruparea acesteia în raionul ordonat[163].

1986 (25 mai-1 iunie). Bulgaria. Aplicație de comandament și stat major de front, în teren, cu mijloace de transmisiuni și trupe marcate, denumită *„Balcan-86"*, cu tema *Pregătirea primei operații, respingerea incursiunilor inamicului și nimicirea agresorului pătruns pe teritoriul R.P.Bulgaria de către frontul de coaliție și refacerea apărării pe frontiera de stat a R.P.Bulgaria; ducerea operației în adâncimea apărării strategice cu ruperea raioanelor fortificate, forțarea unor cursuri de apă și cucerirea de obiective importante, în condițiile folosirii masive de către inamic a aviației, armamentului de înaltă precizie și a războiului radioelectronic"*. Cu acest prilej, Armatei 2 române (denumită convențional Armata 21 operativă) i s-au subordonat, temporar, două divizii mecanizate din armata bulgară, aflate în contact cu inamicul, divizii care îi asigurau desfășurarea și introducerea în bătălie și participau la luptă în primele două zile ale operației ofensive, după care se regrupau înapoia forntului și reintrau în subordinea Frontului bulgar, care acționa pe direcția turcă[164].

1987 (4-12 aprilie). România. Aplicație comună de front, pe hartă, cu nume de cod *„Olimp-87"*, cu participarea unei grupe operative din comandamentul Armatei 2 române și a câte o grupă operativă, eșalon armată, sovietică și bulgară, cu tema *Nimicirea grupărilor operative de desant aerian folosite de agresori în adâncimea dispozitivului strategic de apărare pregătirea și ducerea operației ofensive cu ruperea unor aliniamente fortificate pe diirecția operativă greacă; forțarea cursurilor de apă și cucerirea unor obiective importante, în condițiile folosirii masive de către inamic a aviației, armamentului de înaltă precizie și războiului radioelectronic*. Aplicația a fost condusă de generalul-colonel Vasile Milea, ministrul Apărării Naționale[165].

1988 (30 mai-4 iunie), Bulgaria. Aplicație de front, de comandament și stat major, pe hartă și în teren (*„Balcan-88"*), cu tema *Deplasarea trupelor pe distanțe mari cu trecerea unor obstacole importante, regruparea forțelor pe direcțiile oprarative greacă și turcă, concomitent cu participarea la oprirea agresiunii inamicului pe teritoriul R.P.Bulgaria și refacerea apărării pe frontiera de stat; pregătirea și ducerea operației ofensive cu ruperea raioanelor fortificate; forțarea unor cursuri de apă și cucerirea unor obiective de importanță operativ-strategică pe direcția operativă greacă, în condițiile unei situații aeriene complexe, a folosirii de către agresor a sistemelor de cercetare și lovire de înaltă precizie, a unor intense acțiuni de luptă radioelectronică, precum și a pericolului întrebuințării armelor de nimicire în masă"*. Au participat câte o grupă operativă din comandamentele armatelor 2 și 3 române și câte o grupă operativă sovietică și bulgară. Un accent deosebit s-a pus pe cooperarea forțelor de coaliție pentru oprirea agresiuni și refacerea apărării pe frontiera de sud a Bulgariei (operație în cursul căreia au avut loc mai multe subordonări de mari unități bulgare comandamentului românesc și invers), precum și pe regrupările necesare trecerii la contraofensivă (trupele bulgare și sovietice la flancul stâng pe direcția turcă, iar armatele 2 și 3 române pe direcția greacă)[166].

În 1989, în Cehoslovacia s-a desfășurat aplicația cu nume de cod *„Vltava-89"* (mai), iar în Bulgaria, aplicațiile *„Balcan-89"* (iunie) și *„Mariţa-89"* (august)[167].

[162] La 18 iunie 1984, generalul-colonel Constantin Olteanu, ministrul Apărării Naționale, a propus lui Nicolae Ceaușescu ca delegația română să nu ia parte la *„constituirea vreunui organ politic de coaliție sau la redactarea în comun a ziarului de campanie"*.

[163] General r. Ion Dândăreanu, *Armata 2-a în cadrul F.A.U. în perioada 1981-1988,* în dr. Constantin Olteanu, dr. Alesandru Duțu, Constantin Antip, *România și Tratatul de la Varșovia. Istoric. Mărturii. Documente. Cronologie*, Editura Pro Historia, București, 2005, p. 176.

[164] *Ibidem*, p. 177.

[165] *Ibidem*, 178-179.

[166] *Ibidem*, p. 179.

[167] Pe larg: locotenent-colonel (r.) dr. Petre Opriș, *Manevre militare ale Organizației Tratatului de la Varșovia în Cehoslovacia și Bulgaria (mai-iunie 1989)*, în „Document", nr. 2/2014, p. 69-70.

Berlin. *Criza din 1961*

În timpul „războiului rece" reglementarea problemei germane a reprezentat un loc de prim-plan în confruntările dintre cele două superputeri ale vremii – S.U.A. şi U.R.S.S. Divergenţele s-au acutizat în 1958 şi au atins apogeul în a doua jumătate a anului 1961, problemele divergente fiind reprezentate, mai ales, de încheierea Tratatului de pace cu Germania şi de statutul Berlinului Occidental.

Până în 1958, Uniunea Sovietică a îmbrăţişat ideea soluţionării păcii de existenţa unei Germanii unite şi neutre. După ce cancelarul R.F.G., Konrad Adenauer, şi-a dat agrementul, prin declaraţia din martie 1958, pentru o *„soluţie austriacă"* (stat unit şi neutru), liderul Uniunii Sovietice, N.S. Hruşciov a declarat (10 noiembrie 1958), că guvernul sovietic intenţiona să treacă responsabilităţile sale asupra Berlinului guvernului est-german şi a propus (28 noiembrie 1958), ca Berlinul de Vest să devină oraş independent. La scurt timp (14 decembrie 1958), aliaţii occidentali au respins propunerea lui N.S. Hruşciov privind retragerea trupelor aliate din Berlin. Liderul sovietic a mai insistat asupra semnării Tratatului de pace cu cele două state germane. În esenţă, N.S. Hruşciov considera că în cazul în care puterile occidentale insistau în atitudinea lor de a nu semna Tratatul de pace cu R.F.G. şi R.D.G., succesoare legale a Germanei, care capitulase în faţa Naţiunilor Unite în 1945, Uniunea Sovietică urma să semneze Tratatul de pace numai cu R.D.G. Apoi, în situaţia în care dezacordul faţă de transformarea Berlinului Occidental într-un oraş liber persista, R.D.G. urma să preia controlul traficului între Germania Federală şi Berlinul de Vest.

Statele Unite ale Americii, Anglia şi Franţa s-au opus categoric încheierii Tratatului de pace cu cele două Germanii, deoarece aceasta ar fi însemnat recunoaşterea R.D.G. În privinţa legăturilor Berlinului Occidental cu R.F.G., cele trei state amintite cereau ca, în cazul în care Uniunea Sovietică – şi alte state – semnau Tratatul de pace cu R.D.G., să li se asigure *„dreptul de acces în Berlinul Occidental, drept care decurge din statutul de ocupaţie"*[168]. Referindu-se la aceste probleme, N.S. Hruşciov declara în august 1961: *„Când se va încheia Tratatul de pace vor dispare, firește, şi drepturile puterilor învingătoare, care decurg din capitularea ţării învinse. Statele germane cu care va fi semnat Tratatul de pace vor deveni, din acel moment, absolut suverane şi, indiferent dacă celorlalte ţări le va fi sau nu pe plac regimul existent în unul sau altul din aceste state, toate vor trebui să întreţină relaţii cu ele, potrivit uzanţelor dreptului internaţional"*[169].

[168] „Scânteia" din 29 august 1961.
[169] Idem.

Problema încheierii Tratatului de pace cu Germania şi cea a statutului Berlinului Occidental au fost examinate în mai multe rânduri în Comitetul Politic Consultativ al Tratatului de la Varşovia şi în diferite alte structuri ale acestuia, în toate cazurile propunerile U.R.S.S. fiind susţinute în unanimitate. Astfel, în declaraţia S.P.T.V., adoptată de Comitetul Politic Consultativ în consfătuirea din 24 mai 1958, la Moscova, se sublinia că *„Statele participante la Tratatul de la Varşovia înţeleg pe deplin năzuinţele poporului german îndreptate spre lichidarea scindării ţării şi sunt adepte ale stabilirii unităţii Germaniei şi formării unui stat german democratic, iubitor de pace"*[170]. Cu acel prilej, s-a precizat că rezolvarea problemei germane se putea înfăptui *„doar de poporul german însuşi în persoana celor două state germane existente în prezent şi numai pe calea unui acord între ele"*, o altă cale de rezolvare a problemei germane neexistând. Documentul amintit mai menţiona că delegaţiile prezente la consfătuire sprijineau punctul de vedere al guvernului sovietic ca *„o conferinţă la nivel înalt să examineze acea parte a problemei germane pentru care cele patru puteri poartă răspunderea şi anume problema Tratatului de pace cu Germania"*[171], la acţiunea de pregătire a acestuia trebuind să participe şi reprezentanţi ai ambelor state germane. În *Comunicatul* dat publicităţii la sfârşitul conferinţei miniştrilor Afacerilor Externe ai S.P.T.V., care a avut loc în capitala Poloniei, în zilele de 27 şi 28 aprilie 1959, se făcea precizarea că *„ţările participante la conferinţa miniştrilor Afacerilor Externe aprobă şi susţin în unanimitate propunerile Uniunii Sovietice privind încheierea tratatului de pace cu Germania şi lichidarea regimului de ocupaţie în Berlinul occidental"*[172]. În *Comunicat* se arăta că o soluţie acceptabilă ar putea fi acordarea unui statut de oraş liber Berlinului Occidental a cărui securitate şi legături nestânjenite cu lumea exterioară ar fi garantate în viitor de marile puteri cu participarea Organizaţiei Naţiunilor Unite.

Începând din 1960, Uniunea Sovietică şi adepţii ei au insistat pe ideea că dacă eforturile îndreptate spre încheierea Tratatului de pace cu cele două state germane nu vor găsi sprijin în rezolvarea acestei probleme şi dacă se vor lovi de *„încercări de tărăgănare"* nu vor avea o altă soluţie decât aceea de a încheia, împreună cu celelalte state care vor fi gata să facă aceasta, Tratatul de pace cu R.D.G. şi, pe această bază, să soluţioneze problema Berlinului occidental. La 13-14 iunie 1961, la Viena, J.F. Kennedy, preşedintele S.U.A., a încercat să-l convingă pe N.S. Hruşciov că nu putea abroga unilateral acordurile interaliate privind statutul Berlinului de vest, că în conformitate cu prevederile acestora, partea occidentală a Berlinului nu se afla pe teritoriul R.D.G. şi că drepturile celor trei puteri occidentale nu puteau fi transferate nimănui. Interpretând această poziţie ca o aluzie la *„posibilitatea izbucnirii unui război"*, pe care sovieticii nu îl doreau, N.S. Hruşciov a precizat că în situaţia în care trupele aliaţilor occidentali ar fi pătruns în

[170] *Organizaţia Tratatului de la Varşovia. 1955-1975. Documente*, p. 55.
[171] *Ibidem.*
[172] *Ibidem*, p. 69-70.

R.D.G., atunci Uniunea Sovietică se va apăra, considerând actul ca o agresiune. Ca o soluție de compromis, liderul sovietic a propus un acord temporar conform căruia în Berlinul occidental urmau să rămână câte un contingent de trupe americane, britanice, franceze și sovietice, în baza unui acord fixat de O.N.U., după care accesul în Berlinul de vest urma să fie făcut în baza unui acord încheiat cu guvernul R.D.G. Pentru a fi mai clar, a precizat: *„Dacă nu veți fi de acord cu această propunere și veți continua să declanșați niște evenimente care vor putea fi cele mai triste din istoria omenirii, atunci pregătiți-vă. La rându-l nostru, ne vom pregăti și noi, dacă veți dori să rezolvăm prin forță această problemă. Totuși noi nu dorim aceasta"*. La rându-i, președintele american și-a exprimat dorința de pace, precizând: *„Este ușor să dezlănțui un război, dar este greu să asiguri pacea"*[173]. Într-un asemenea context, întâlnirea de la Viena a eșuat.

În 1961, S.P.T.V. și-au intensificat acțiunile și au înăsprit tonul în legătură cu rezolvarea problemei germane, criza atingând apogeul în vară, când situația a ajuns în pragul unei confruntări militare. *Comunicatul* consfătuirii conducătorilor partidelor comuniste și muncitorești din țările Tratatului de la Varșovia, la care au asistat și reprezentanți ai partidelor din țările socialiste din Asia, desfășurată la Moscova, între 3-5 august 1961, conținea un adevărat ultimatum: *„Toți participanții la consfătuire au exprimat părerea unanimă că problema încheierii Tratatului de pace cu Germania și a normalizării pe această bază a situației din Berlinul occidental s-a copt de mult și că rezolvarea ei nu suferă amânare"*[174]. Cu același prilej s-a subliniat că tărăgănarea la infinit a încheierii Tratatului de pace cu Germania contribuia la agravarea primejdiei unui nou război în Europa și nu numai.

Un nou avertisment a fost adresat statelor occidentale prin *Declarația* guvernelor S.P.T.V. din 13 august 1961. După ce se menționa că puterile occidentale respingeau ideea încheierii Tratatului de pace cu Germania, că R.F.G. desfășura acțiuni ostile împotriva țărilor socialiste, *Declarația* atrăgea atenția că *„țările participante la Tratatul de la Varșovia nu pot să nu ia măsurile necesare pentru a asigura securitatea lor și înainte de toate securitatea Republicii Democrate Germane"*[175]. Forțând lucrurile, prin documentul citat, se cerea trecerea la acțiuni mai drastice, propunându-se Camerei Populare și guvernului R.D.G., tuturor oamenilor muncii *„să introducă la granițele cu Berlinul occidental măsuri de natură să împiedice în mod cert activitatea subversivă împotriva țărilor lagărului socialist și prin care să se asigure în jurul întregului teritoriu al Berlinului occidental, inclusiv la granița cu Berlinul democrat, o pază sigură și un control eficient"*. *„Fireşte* – continua documentul – *că aceste măsuri nu trebuie să afecteze actualul sistem de circulație și de control al comunicațiilor dintre Berlinul occidental și Germania occidentală"*[176].

[173] Apud A.I. Gribkov, *op. cit.*, p. 105.
[174] *Organizația Tratatului de la Varșovia, 1955-1975. Documente*, p. 100-101.
[175] *Ibidem*, p. 105.
[176] *Ibidem*, p. 105-106.

Principala măsură luată în acest sens s-a materializat în construirea, în august 1961, a zidului Berlinului, care avea o lungime de 113 km și 13 puncte de trecere din zona estică în cea vestică, devenind o veritabilă graniță, care va dăinui vreme de trei decenii[177].

La scurt timp, între 8 și 9 septembrie 1961, la Varșovia, miniștrii Apărării și șefii Marilor State Majore din armatele S.P.T.V. au examinat problemele concrete referitoare la întărirea capacității de luptă a trupelor din compunerea F.A.U. și au decis să se elaboreze măsuri practice ce decurgeau din această decizie. În temeiul celor stabilite la această reuniune, comandantul-șef al F.A.U., mareșalul A.A. Greciko, a luat o serie de măsuri care au vizat creșterea capacității de luptă a armatelor S.P.T.V. În cazul României, fără a consulta forurile naționale abilitate, el a cerut conducerii militare de la București să ia următoarele măsuri: mobilizarea unor unități și mari unități (fapt care a dus la sporirea temporară a efectivelor militare cu circa 12 000 oameni), executarea de aplicații cu trupe și aplicații de stat major, deplasarea unor mari unități din garnizoanele permanente în alte raioane ș.a.[178]. La rându-le, S.U.A. și alte state membre ale N.A.T.O. au luat măsuri pentru întărirea forțelor militare din Europa.

Disputele în jurul crizei Berlinului, desfășurate pe cale diplomatică și în presă, au continuat sub diferite forme, determinând încordarea dintre țările membre N.A.T.O. și S.P.T.V. La 9 noiembrie 1961, într-o discuție cu G. Krol, ambasadorul R.F.G. la Moscova, N.S. Hrușciov a afirmat că Berlinul trebuia să fie *„un oraș liber"*, în afara R.D.G. sau a R.F.G., și că cele două state germane trebuiau să intre într-o confederație. La precizarea ambasadorului vest-german că trebuia *„lichidat zidul Berlinului"*, liderul de la Kremlin a răspuns că deși acest lucru *„este greu"* el *„este posibil"* dacă se vor normaliza relațiile dintre R.D.G. și R.F.G. și dintre Berlinul de vest și R.D.G. Altfel, zidul *„se va consolida"*. N.S. Hrușciov i-a recomandat, în stilul său caracteristic (prin ambasador), cancelarului Konrad Adenauer să facă *„un duș rece"* deoarece trebuia *„să se curețe de toate straturile care s-au sedimentat în acești ani, să curețe calea spre o politică reală"*, spre a nu-și obliga aliații occidentali *„să ajungă în mormânt"*[179].

Discuții și probleme aveau să apară și în anii următori, la 10 iulie 1969, ministrul de Externe al U.R.S.S., A.A. Gromîko, propunând *„un schimb de opinii"* între U.R.S.S., S.U.A., Marea Britanie și Franța privind Berlinul occidental. La scurt timp (24 august 1969), guvernul R.D.G. a înaintat guvernelor S.U.A., Marii Britanii și Franței *Note de protest* în legătură cu *„violarea repetată de către guvernul federal vest-german a statutului Berlinului Occidental, de zona demilitarizată"* și a cerut să se opună *„energic oricărei integrări a Berlinului Occidental în procesul de militarizare și de înarmare a Germaniei Occidentale"*.

[177] Alina Tudor, Laurențiu Panaite, *Războiul rece: 11 crize, 24 de personaje*, în „Dosarele istoriei" nr. 1/1997, p. 58.
[178] A.M.R., fond V 2, dosar nr. 4/34, f. 124-125.
[179] A.I. Gribkov, *op. cit.*, p. 115.

În final, criza a fost dezamorsată, peste un deceniu, prin Tratatul semnat de Uniunea Sovietică, Statele Unite ale Americii, Marea Britanie şi Franţa, la 3 septembrie 1971, care reglementa statutul Berlinului Occidental, actul fiind urmat de recunoaşterea R.D.G. de către R.F.G. şi de către puterile occidentale.

În noul context internaţional de la sfârşitul anului 1989, la 9 noiembrie, autorităţile R.D.G. aveau să permită libera trecere, în ambele sensuri, fără vize de tranzit, zidul fiind apoi dărâmat. La scurt timp (12 septembrie 1991), la Moscova, a fost semnat un Tratat în formula 2 (R.F.G. şi R.D.G.) + 4 (S.U.A., U.R.S.S., Marea Britanie şi Franţa), care a pus capăt controlului celor patru puteri asupra Germaniei. La nici o lună (3 octombrie 1991), avea să se realizeze unificarea Germaniei, act de importanţă istorică pe plan european şi universal.

Cehoslovacia. *Criza din 1968*

Premisele invaziei. Lansarea programului de reforme în Cehoslovacia, la începutul anului 1968, al cărui obiectiv esenţial îl constituia edificarea unei societăţi socialiste democratice, sau cum s-a mai spus, metaforic, a socialismului cu *„faţă umană"*, a creat o situaţie deosebită în cadrul statelor din sistemul socialist, îndeosebi a celor care făceau parte din Tratatul de la Varşovia. În cadrul acestora au apărut două atitudini opuse: pe de o parte, U.R.S.S., secondată de Polonia, Ungaria, R.D.G. şi Bulgaria (*„Grupul celor cinci"*), care vedeau în politica cehoslovacilor o abatere gravă de la principiile socialismului dogmatic de sorginte sovietică, un pericol pentru sistemul socialist în ansamblu, iar, pe de altă parte, România, care aspirând la o poziţie independentă, aproba şi sprijinea acţiunile lui Alexander Dubcek şi ale adepţilor săi[180].

Discuţiile s-au purtat, fie între Cehoslovacia şi U.R.S.S., fie între *„Grupul celor cinci"* şi Cehoslovacia. Mai grav a fost faptul că reprezentanţii celor cinci state, în mod repetat, au discutat situaţia din Cehoslovacia în lipsa reprezentanţilor acesteia. La nici una dintre aceste întâlniri România nu a fost invitată, întrucât împărtăşea orientarea liderilor cehoslovaci şi nu admitea amestecul în treburile interne ale altei ţări, cu atât mai mult intervenţia militară împotriva unei ţări aliate; şi nici nu a fost informată asupra problemelor discutate cu aceste ocazii. Aşa s-a procedat la Dresda, în martie 1968, la Varşovia, în iulie, la Bratislava, în august acelaşi an, precum şi la celelalte întruniri ale *„Grupului celor cinci"*. Dintre aceste activităţi s-a detaşat întrunirea de la Varşovia (14-15 iulie 1968), la care au luat parte conducătorii de partid şi de guverne din U.R.S.S., Bulgaria, R.D.G., Polonia şi Ungaria, care au informat apoi, printr-un Comunicat al Agenţiei T.A.S.S., doar că participanţii *„au avut un schimb de informaţii asupra evoluţiei evenimentelor din Cehoslovacia şi au adresat o scrisoare comună Comitetului Central al Partidului Comunist din Cehoslovacia"*[181] prin care s-a cerut oficial întreruperea cursului liberalizării. Din scrisoare transpărea deja intenţia de intervenţie. După ce declarau că *„n-am avut şi nu avem intenţia să ne amestecăm în astfel de treburi care sunt chestiuni pur interne ale partidului dvs. şi statului dvs."*, autorii scrisorii

[180] Pe larg: *Corneliu Mănescu în dialog cu Lavinia Betea, Convorbiri neterminate*, Iaşi, 2001; Mihai Retegan, *1968, din primăvară până în toamnă*, Bucureşti, 1998; Alexandru Oşca, Teofil Oroian, Gheorghe Nicolescu, Vasile Popa, *Tentaţia libertăţii*, Bucureşti, 1999; „Dosarele Istoriei", numerele 5 şi 8/1998; Jiri Hoppe, *România şi Primăvara de la Praga*, în Aldine, supliment săptămânal al ziarului „România liberă", 11 august 2001.

[181] „Scânteia" din 19 iulie 1968.

atrăgeau atenţia, în acelaşi timp, că *„noi nu putem fi de acord ca forţele duşmănoase să abată ţara dvs. de pe calea socialismului şi să creeze primejdia ruperii Cehoslovaciei de comunitatea socialistă. Aceasta nu este numai o chestiune care vă priveşte pe dvs. Aceasta este o chestiune comună a tuturor partidelor comuniste şi muncitoreşti şi a statelor unite prin alianţă, colaborare şi prietenie. Aceasta este o chestiune a ţărilor noastre, care s-au unit în Tratatul de la Varşovia"*[182]. Avertismentul *„celor cinci"* avea în vedere nu numai Cehoslovacia, ci şi toată zona de dominaţie sovietică ale cărei graniţe fuseseră stabilite în octombrie 1944 la Moscova de către I.V. Stalin şi Winston Churchill, şi consfinţite de Conferinţa de pace de la Paris. *„Hotarele lumii socialiste* – se afirma în scrisoare – *s-au mutat în centrul Europei, până la Elba şi Munţii Sumavy. Şi noi nu vom accepta niciodată ca aceste cuceriri istorice ale socialismului, independenţa şi securitatea tuturor popoarelor noastre să fie puse în primejdie. După convingerea noastră s-a creat o situaţie în care primejdia pentru bazele socialismului în Cehoslovacia comportă un pericol pentru interesele vitale comune ale celorlalte ţări socialiste. Popoarele ţărilor noastre nu ne-ar ierta niciodată indiferenţa şi nepăsarea faţă de acest pericol. Iată pentru ce noi considerăm că darea unei riposte hotărâte forţelor anticomuniste şi lupta hotărâtă pentru menţinerea orânduirii socialiste în Cehoslovacia este nu numai sarcina dv., ci şi a noastră"*[183].

Scrisoarea *„celor cinci"* din 17 iulie 1968 şi *Punctul de vedere* al Partidului Comunist din Cehoslovacia din 18 iulie, care reprezenta răspunsul la această scrisoare (*„măsurat în formă, conciliant şi persuasiv în conţinut"*[184]) au fost publicate integral în presa românească, fără nici o referire însă la faptul că România n-a fost invitată la reuniunea de la Varşovia de la mijlocul lunii iulie 1968. Înţelegând gravitatea avertismentului *„celor cinci"*, faptul că scrisoarea lor viza pe toţi cei care se abăteau cât de cât de la modelul de socialism sovietic, dorind să dea şi un răspuns acestor ameninţări, ziariştii români stăruiau în comentariile lor asupra necesităţii sprijinirii *„Primăverii de la Praga"* şi a imperativului respectării principiului neamestecului în treburile interne ale popoarelor. *„Poporul nostru* – menţiona un editorial publicat în „Scânteia" – *asigură poporul cehoslovac de toată solidaritatea, de întregul său sprijin activ. Tendinţele de amestec din afară trezesc îngrijorare serioasă în rândul partidului şi a poporului nostru"*[185]. Folosind prilejul aniversării a 20 de ani de la încheierea Tratatului româno-cehoslovac (21 iulie 1948) presa românească a respins presiunile exercitate de cei cinci membri ai Tratatului de la Varşovia asupra Cehoslovaciei, înfăţişând noi dovezi de manifestare a solidarităţii româno-cehoslovace. Condamnând poziţia adoptată de conducerea politică de la Bucureşti

[182] Idem.
[183] „Scânteia" din 19 iulie 1968.
[184] Petre Otu, *Noaptea roşie a Cehoslovaciei*, în „Dosarele Istoriei", nr. 8/1998, p. 20.
[185] „Scânteia" din 20 iulie 1968.

înainte de declanşarea invaziei, L.I. Brejnev aprecia (iulie 1968) : *„Conducerea României s-a grăbit să se disocieze de acţiunea colectivă a partidelor frăţeşti cât de repede a putut. Conducerea României joacă un joc dubios, ca să ne exprimăm cu blândeţe. Bucureştiul îşi arată simpatia faţă de conducerea Partidului Comunist Cehoslovac şi o aplaudă pentru abordarea unui aşa-zis drum politic independent. Conducătorii Partidului Comunist Român intenţionează clar să acţioneze critic faţă de acţiunile convenite de partidele frăţeşti referitoare la evoluţiile din Cehoslovacia. Trebuie să spunem clar, tovarăşi, că această poziţie, care corespunde cu linia politică generală a conducătorilor români, se află la distanţă kilometrică de internaţionalismul proletar"*[186].

Schimbul de documente menţionat mai sus a marcat intrarea situaţiei din Cehoslovacia într-o etapă nouă, caracterizată prin sporirea presiunilor *„celor cinci"* în plan politico-diplomatic şi militar, prin înmulţirea contactelor cu partea cehoslovacă, dar şi prin chemarea rezerviştilor sovietici sub arme. De altfel, în perioada mai-august 1968 pe teritoriile Poloniei, Cehoslovaciei, R.D.G. şi Uniunii Sovietice au avut loc numeroase aplicaţii de comandament, stat major şi trupe, unele prelungite fără justificare (sub pretextul nivelului necorespunzător al pregătirii statelor majore şi armatei cehoslovace). În final, în urma protestelor guvernului de la Praga, trupele au fost retrase (în august) din Cehoslovacia şi dislocate în imediata apropiere a graniţelor statului cehoslovac. În acele circumstanţe, în perioada 29 iulie – 1 august 1968 a avut loc întâlnirea tensionată sovieto-cehoslovacă de la Ciema nad Tisou, apoi întâlnirea de la Bratislava dintre liderii cehoslovaci şi *„Grupul celor cinci"*, în finalul căreia conducătorilor Cehoslovaciei li s-a admis să continue democratizarea în anumite limite, cu condiţia să nu părăsească Tratatul de la Varşovia.

În plan diplomatic, invazia avea să fie precedată de vizitele întreprinse de Iosip Broz Tito (9-11 august) şi Nicolae Ceauşescu (15-17 august) la Praga, care au încurajat pe conducătorii cehoslovaci în acţiunea lor, le-au promis sprijinul, dar i-au şi prevenit că pericolul unei intervenţii militare în Cehoslovacia nu fusese depăşit[187]. Acţiunile diplomatice şi militare desfăşurate în perioada premergătoare intervenţiei au urmărit nu numai exercitarea

[186] Apud Larry L. Watts, *Fereşte-mă, Doamne, de prieteni...*, p. 368.
[187] *„Partidul nostru şi întregul popor român* – a declarat Nicolae Ceauşescu, la sosirea la Praga – *au urmărit şi urmăresc cu caldă simpatie eforturile Partidului Comunist din Cehoslovacia, preocuparea sa intensă pentru perfecţionarea vieţii sociale şi de stat, pentru dezvoltarea democraţiei socialiste, corespunzător cu năzuinţele şi aspiraţiile popoarelor ţării dumneavoastră"* . Evocând momentul prezenţei la Praga a lui Nicolae Ceauşescu, istoricul ceh Jiri Hoppe, în comunicarea *România şi Primăvara de la Praga*, ţinută la *„Memorialul Sighet"*, în 2001, aprecia: *„Ceauşescu a sosit la Praga la 15 august, adică cu câteva zile înainte de invazie. Scopul oficial al vizitei trebuia să-l constituie semnarea unui nou Tratat de prietenie, colaborare şi ajutor reciproc între România şi Cehoslovacia, dar în realitate era vorba de demonstrarea existenţei unei alianţe strânse între cele două state, chiar dacă fusese forţată de împrejurări externe. Pentru majoritatea cetăţenilor cehoslovaci, sosirea lui Ceauşescu (ca şi a lui Tito, care avusese loc cu o săptămână mai înainte) a avut semnificaţia unui sprijin lipsit de echivoc pentru suveranitatea şi independenţa Cehoslovaciei, iar oaspetele român a fost primit în acest sens. Peste tot unde a apărut în acele zile, oamenii izbucneau în ovaţii, iar la Castelul de la Praga a fost întâmpinat de o mare mulţime, care a scandat câteva minute în şir «Trăiască România»"*.

de presiuni asupra conducerii Cehoslovaciei, ci şi testarea de către U.R.S.S. a trăiniciei Tratatului de la Varşovia, pe de o parte, precum şi a comportamentului marilor puteri, îndeosebi al S.U.A., pe de altă parte.

Decizia definitivă privind intervenţia a fost luată în şedinţa Biroului Politic al P.C.U.S. din 16 august 1968 şi acceptată, la Moscova, la 18 august, de Walther Ulbricht, Todor Jivkov, János Kádár şi Władysław Gomułka. Pentru păstrarea secretului, L.I. Brejnev a atras atenţia: *„Trebuie să ne luăm angajamentul că ceea ce am discutat nu va ajunge în altă parte. Noi înşine ne străduim şi vă rugăm şi pe dv. Prin cancelarii n-au voie să circule niciun fel de hârtii, pentru că un singur cuvânt şi o singură neglijenţă ne pot nimici pe noi, dar şi Cehoslovacia. Problema e ca să nu afle mai devreme cel ce n-ar trebui să ştie. E necesar ca niciunul dintre partidele noastre să nu facă vreo greşală. Nu vom interveni în problemele militare. Am primit informaţii despre plan. L-am studiat. Dispunem de suficiente forţe. S-ar părea că totul ar trebui să decurgă bine. De aceea să ne înţelegem ca derularea întregii operaţiuni să o încredinţăm comandamentului unic şi miniştrilor Apărării din ţările noastre. Poartă întreaga răspundere asupra înfăptuirii acestei operaţiuni şi nimeni dintre noi nu le va da ordine. Tovarăşul Greciko a vizitat armatele, nu de mult s-a întors şi a întocmit un raport despre starea de spiri din armatele poloneză, germană, maghiară şi bulgară, a mai spus că peste tot a întâlnit un moral ridicat. În această noapte sau mai degrabă mâine începem dislocarea forţelor armate, unele unităţi se vor deplasa pe poziţiile de plecare. Comandamentul să facă aşa cum şi-a planificat".*

În momentul în care U.R.S.S. şi aliaţii care o secondau s-au convins că cehoslovacii nu vor opune rezistenţă armată, că marile puteri capitaliste vor reacţiona cel mult verbal, fără a se angaja (în consens cu formula cancelarului vest-german Willy Brandt – *„cel mai bun lucru pe care îl putem face pentru Cehoslovacia este să nu facem nimic"*[188]), iar pregătirile militare se încheiaseră, Moscova a dat semnalul pătrunderii trupelor celor cinci state în Cehoslovacia, în noaptea de 20 spre 21 august 1968. Participarea comandamentelor şi a trupelor *„aliate"* la aplicaţii pe teritoriul cehoslovac şi în jurul Cehoslovaciei le-a permis acestora să-şi actualizeze informaţiile cu privire la itinerariile de înaintare şi la obiectivele ce urmau să le ocupe[189]. Deşi exista certitudinea că nu vor întâmpina rezistenţă armată, deşi cunoşteau faptul că dispunea de o superioritate covârşitoare, Comandamentul F.A.U. şi Comandamentul armatei sovietice au conceput şi au executat acţiunea conform principiilor operaţiei modeme combinate aero-terestră, astfel încât din această demonstraţie de forţă să tragă concluziile necesare nu numai victima. Pregătind acţiunea, din punct de vedere militar, acestea au reactualizat datele cu privire la principalele obiective economice, la capacitatea şi starea reţelei de transporturi rutiere, feroviare, aeriene, la sistemul de comunicaţii, la dispunerea unităţilor militare în teritoriu, pentru a se vedea dacă nu s-au produs modificări în dispozitivul strategic cunoscut, dacă se

[188] Apud Jiri Hoppe, *op. cit.*

[189] Valoarea forţelor intervenţioniste terestre sovietice, poloneze, bulgare, ungare şi est-germane s-a ridicat la circa 300 000 de militari, sprijinite de 7 500 de tancuri şi transportoare blindate, 1 500 avioane de vânătoare şi transport şi de elicoptere (Apud, Adrian Pop, *„Iarna"..."primăverii de la Praga"*, în „Dosarele Istoriei" nr. 8/1968, p. 11).

executau lucrări de apărare, la situaţia depozitelor de armament, muniţii şi alimente, a sistemului apărării antiaeriene a teritoriului (unităţi de rachete antiaeriene, sistemul de radiolocaţie), la stabilirea modului de ocupare a obiectivelor strategice în scopul de a paraliza cât mai rapid activitatea conducerii politico-administrative şi militare. În organizarea acţiunii, mareşalii şi generalii sovietici, implicaţi, nu puteau sa nu ia în calcul şi chestiunea *„orgoliului profesional"*, ştiind că omologii din N.A.T.O. le urmăreau şi le analizau activitatea.

Invazia. Pentru a stopa procesul înnoitor cehoslovac şi a preveni o eventuală ieşire a Cehoslovaciei din Tratatul de la Varşovia, în noaptea de 20 spre 21 august 1968 trupe sovietice, ungare, bulgare, poloneze şi est-germane au invadat statul cehoslovac, agresiunea fiind precedată de o intensă activitate politico-diplomatică. În sinteză, agresiunea s-a desfăşurat după scenariul următor. Paraşutişti sovietici au ocupat, cu sprijinul *„elementelor"* deja instalate pe teren, principalele aeroporturi, pe care au aterizat apoi avioane de transport având la bord luptători şi tehnică militară, inclusiv mijloace blindate. Concomitent, trupele celor cinci state au pătruns pe teritoriul Cehoslovaciei din partea de sud a Poloniei (70 000 de oameni şi 1 800 de tancuri ; inclusiv o divizie de desant aerian), din partea de sud a R.D.G. (35 000 de oameni şi 1 300 de tancuri), din nordul Ungariei (40 000 de oameni şi 1 500 de tancuri) şi din estul Uniunii Sovietice (cele mai numeroase trupe)[190]. Acestea au ocupat rapid cele mai importante obiective strategice din Cehoslovacia, în special principalele localităţi, reţeaua de transporturi şi pe cea de telecomunicaţii. O atenţie deosebită s-a acordat graniţei de vest a ţării, spre a preveni o eventuală intervenţie a trupelor N.A.T.O..

Neîntâmpinând nici un fel de rezistenţă armată, invazia s-a desfăşurat cu rapiditate, luând mai degrabă aspectul unei aplicaţii de proporţii cu simplă partidă. În dimineaţa zilei de 21 august au fost arestaţi liderii reformatori, în frunte cu Alexander Dubcek, care au fost duşi la Moscova. Deoarece conducerea politică cehoslovacă nu a dorit să recurgă la soluţia rezistenţei armate, adoptând o poziţie de resemnare în faţa evenimentelor, armata cehoslovacă nu s-a opus sub nicio formă. De altfel, unităţile militare cehoslovace fuseseră blocate în cazărmi, în timp ce o mare parte din depozite, cu prioritate cele de muniţii şi carburanţi, au fost încercuite. Populaţia civilă a încercat să reziste, în variate forme (a ridicat baricade în faţa blindatelor inamice; pe unele chiar le-a atacat cu sticle incendiare, a elaborat şi răspândit manifeste, şi a manifestat cerând retragerea trupelor invadatoare etc. La fel au procedat şi comuniştii cehoslovaci, întruniţi, la 22 august 1968, în mod clandestin în cel de-al XIV-lea congres extraordinar, prilej cu care Alexander Dubcek a fost confirmat în fruntea partidului. Prin urmare, invazia nu şi-a îndeplinit imediat, în totalitate, şi scopul politic.

Au urmat mai multe runde de discuţii sovieto-cehoslovace, desfăşurate la Moscova, în urma cărora s-a semnat, la Praga (18 octombrie 1968) un *Acord* bilateral referitor la staţionarea *„temporară"* a unor trupe sovietice pe teritoriul cehoslovac (circa 60 000 de militari) în scopul *„asigurării securităţii ţărilor comunităţii socialiste din cauza intensificării tendinţelor revanşarde ale forţelor militariste vest-germane"*. Restul trupelor sovietice, bulgare, ungare, poloneze şi est-germane urmau să fie retrase la două luni după

[190] A.I. Gribkov, *op. cit.*, p. 120.

ratificarea documentului de către Adunarea Națională a Cehoslovaciei și de Sovietul Suprem al U.R.S.S.

Consecințe. Consecințele politice, și nu numai, ale invaziei *„aliate"* în Cehoslovacia au fost multiple. Între acestea, se detașează, în sens negativ, elaborarea de către L.I. Brejnev, secretarul general al P.C.U.S., a doctrinei *„suveranității limitate"* prin care liderul de la Kremlin legitima dreptul la intervenție străină ori de câte ori se considera că partidele și guvernele statelor din *„sistem"* adoptau o politică contrară celei acceptate de liderii sovietici[191]. Peste decenii, la întrunirea de la Moscova din 4 decembrie 1989, Comitatul Politic Consultativ a adoptat o Declarație prin care dezaproba agresiunea celor cinci asupra Cehoslovaciei în august 1968; la 5 decembrie 1989, agresiunea împotriva Cehoslovaciei avea să fie dezavuată și de guvernul sovietic, care (printr-o declarație publică) aprecia că *„acțiunea armatelor celor cinci țări socialiste în Cehoslovacia în 1968 n-a fost justificată, iar hotărârea respectivă, în lumina tuturor factorilor cunoscuți astăzi, a fost o eroare"*[192]. Aprecieri asemănătoare au fost făcute, cu o zi înainte, în timpul întrunirii de la la Moscova, în *Declarația* conducerilor celor cinci state care participaseră la agresiune. Ultimele unități sovietice au părăsit teritoriul Cehoslovaciei în 1992, la un an după desființarea Tratatului de la Varșovia.

Poziția României. După ce a luat cunoștință de intervenția trupelor celor cinci state din Tratatul de la Varșovia în Cehoslovacia, conducerea politică de la București a recționat prompt. Chiar în dimineața zilei de 21 august 1968 a avut loc ședința comună a C.C. al P.C.R., Consiliului de Stat și Guvernului în care s-a dezbătut situația gravă ce se crease prin invadarea Cehoslovaciei. În cadrul acesteia, participanții au exprimat în unanimitate *„profunda lor îngrijorare în legătură cu acest act, subliniind că el reprezintă o încălcare flagrantă a suveranității naționale a unui stat socialist frățesc, liber și independent"*[193] Concluziile rezultate din aceste dezbateri, precum și măsurile ce trebuiau întreprinse în plan politico-diplomatic și militar au fost prezentate de Nicolae Ceaușescu în aceeași zi, la mitingul din Piața Palatului. Cu acel prilej, în fața mulțimii adunate, a unei națiuni consternate de ce se întâmplase, liderul român a afirmat: *„Invadarea Cehoslovaciei de către trupele Pactului de la Varșovia constituie o mare greșeală și o amenințare pentru pacea în Europa, pentru soarta socialismului în lume și este o zi a rușinii pentru mișcarea internațională. Nu există nici o justificare și nu există nici un motiv care să facă admisibilă, fie și numai pentru o clipă, ideea unei intervenții în treburile interne ale unui stat socialist frățesc"*[194].

La 22 august 1968, Marea Adunare Națională a adoptat, în unanimitate, o *Hotărâre* cu privire la principiile de bază ale politicii externe românești, în care se

[191] Pe larg: Mihail E. Ionescu, *„Doctrina Brejnev" și politica sferelor de influență*, în „Dosarele Istoriei", nr. 8/1998, p. 3-5.
[192] A.I. Gribkov, *op.cit.*, p. 123.
[193] *„Scânteia"* din 22 august 1968.
[194] Idem.

sublinia că România și-a îndeplinit îndatoririle care îi reveneau în cadrul Tratatului de la Varșovia, că atîta timp cât exista N.A.T.O. era necesară și menținerea acestuia, singura sa misiune constând în apărarea țărilor socialiste împotriva unei agresiuni din afară. Sub nici un motiv și sub nici o formă, se mai menționa în document, Tratatul de la Varșovia nu putea fi folosit pentru acțiuni militare împotriva vreunei țări socialiste, că orice acțiune întreprinsă în numele Tratatului, sau sub egida sa, trebuia să fie rezultatul consultărilor și hotărârilor comune, unanime, a tuturor statelor participante la Alianță, așa cum prevedea, de altfel, documentul de constituire. O mare importanță, avea și precizarea că cererea de ajutor militar sau hotărârea de a participa la acțiuni militare comune erau de resortul exclusiv al organelor legale ale statelor participante, singure să ia hotărâri în probleme de asemenea importanță. Marea Adunare Națională mai considera că tratatele care legau România de alte state trebuiau să fie în mod obligatoriu aprobate de forumul suprem al statului, că îndatoririle poporului român, colaborarea și cooperarea militară cu celelalte state, orice clauze privind staționarea unor trupe aliate pe teritoriul său trebuiau să fie exclusiv rezultatul hotărârii Parlamentului român, ca organ suprem al puterii de stat. Concomitent, Marea Adunare Națională și-a exprimat dezaprobarea față de amestecul în treburile interne ale poporului cehoslovac, față de intervenția militară a celor cinci state aliate. *Hotărârea* Marii Adunări Naționale mai preciza că Tratatul de la Varșovia a fost creat exclusiv ca *„instrument de apărare a țărilor socialiste împotriva unei agresiuni din afară"*, că *„aceasta a fost, este și va fi unica rațiune a existenței sale"*. *„Sub nici un motiv* – se mai menționa în document –, *în nici un caz și în nici o formă Organizația Tratatului de la Varșovia nu poate fi folosită sau invocată pentru acțiuni militare împotriva vreunei țări socialiste"*. În încheierea *Hotărârii* se sublinia faptul că România nu accepta sub nici o formă ca asemenea acte de amestec în treburile altor state să fie săvârșite în numele Tratatului de la Varșovia, mai ales atunci când unii din parteneri se opun, ori nu participă. Documentul mai preciza că *„orice act întreprins în numele Tratatului, orice acțiune militară înfăptuită sub egida sa, trebuie să fie rezultatul consultărilor și al hotărârilor comune unanime, a tuturor statelor membre"*, că măsurile care contravin acestor norme *„nu pot angaja în nici un fel Tratatul de la Varșovia ca organizație, toate statele membre ale acestuia"*[195].

Referindu-se la acest aspect, la 24 august 1968, în timpul întâlnirii cu I.B. Tito de la Vîrșeț, Nicolae Ceaușescu sublinia: *„Am considerat că trebuie să întrunim Marea Adunare Națională, pentru a da mai multă greutate poziției pe care am stabilit-o și a afirma încă o dată principiile pe care înțelegem să așezăm relațiile noastre cu țările socialiste și cu toate țările lumii. Pentru a nu da posibilitatea să se interpreteze"*. Cu același prilej, liderul român a mai precizat că prin *Declarația* respectivă a fost pusă și *„problema că prezența oricăror trupe străine nu poate fi aprobată decât de Marea Adunare Națională, pentru a evita*

[195] „Scânteia" din 23 august 1968.

orice posibilitate să se spună că un grup de activişti a cerut prezenţa trupelor străine"[196]. Cu privire la posibilitatea ca România să facă obiectul unei intervenţii militare străine (dat fiind faptul că la graniţa de est a ţării fuseseră concentrate numeroase trupe sovietice), Nicolae Ceauşescu a precizat că *„s-a luat hotărârea unanimă, a întregului Comitet Central, de a respinge cu armele orice încercare de a pătrunde pe teritoriul ţării noastre. Ne dăm seama că raportul de forţe nu e chiar egal, să zic aşa. Dar considerăm că nu există altă posibilitate, dacă se va ajunge acolo. Însă dorim şi vom acţiona ca să excludem această eventualitate. Însă, după cele întâmplate în Cehoslovacia, se pare că oamenii aceştia nu mai au nici un fel de raţiune şi judecată"*. Ca urmare, atât Nicolae Ceauşescu, cât şi Emil Bodnăraş, care îl însoţea, l-au întrebat pe I.B. Tito dacă într-o asemenea eventualitate puteau conta pe sprijinul iugoslav pentru asigurarea spatelui şi a singurei căi de aprovizionare posibilă pentru România cu armament şi alte materiale necesare rezistenţei. Prudent, liderul iugoslav a invocat reglementările juridice internaţionale şi a afirmat: *„Aici aveţi spatele frontului. Acum este o altă problemă: problema dacă vă strâmtorează pe dv. până la front şi veţi trece frontul în Iugoslavia cu echipament militar cu totul. Dacă dv. veţi mai putea opune rezistenţă aici. Aşa că noi vom opune rezistenţă. Atunci vă vom accepta ca militari, însă armamentul pe care îl aveţi va trebui lăsat. Mă înţelegeţi ce am în vedere, ca U.R.S.S. să nu ne atace şi pe noi. Să nu le dăm pretext... În momentul în care şi Iugoslavia ar fi atacată, indiferent în ce sector, atunci vom merge împreună"*. Apoi, liderul iugoslav a recomandat adoptarea unei *„poziţii pozitive"* ca ţară socialistă, astfel încât *„nimeni să nu poată spune că aveţi o comportare negativă, care să creeze pretext pentru ceva"*. *„Să subliniaţi* – a continuat el în acelaşi sens – *că rămâneţi fideli Tratatului de la Varşovia, fără a sublinia acum necesitatea unor îmbunătăţiri, în aşa fel încât să rămână fără pretext, niciun fel de pretext pentru ei pentru a lua astfel de măsuri. Noi ştim că bulgarii şi ungurii şi presa sovietică vor născoci tot felul de lucruri. Dv. însă trebuie să faceţi în aşa fel încât să arătaţi în presa dv. că nimic din ceea ce se scrie nu e adevărat, că vreţi în continuare să vă menţineţi ca ţară a Tratatului de la Varşovia şi ceea ce se intenţionează nu e din cauza României şi să arătaţi clar scopul lor de a subjuga ţara dv."*. În finalul discuţiei, I.B. Tito şi-a atenţionat interlocutorul: *„Eu vreau să vă spun din inimă: să aveţi grijă de dv. şi la Bucureşti, în ceea ce priveşte securitatea dv., să nu se întâmple ca cu Dubcek"*.

Demersurile preşedintelui Nicolae Ceauşescu privind asigurarea unei susţineri externe a cauzei independenţei României nu s-au mărginit la contactul cu conducerea Iugoslaviei. El a decis trimiterea ministrului de Externe, Corneliu Mănescu, în S.U.A. şi la O.N.U., indicându-i: *„Acţionează la faţa locului aşa cum*

[196] Apud Ioan Scurtu, *„Unaminitatea deplină pentru condamnarea intervenţiei"*, în „Dosarele Istoriei", nr. 8/1968, p. 50-58.

o cere situaţia. Nu am alte indicaţii să-ţi dau"[197]. Cu prestigiul pe care-l avea ca preşedinte în exerciţiu al celei de a XXII-a sesiuni a Adunării Generale a O.N.U., Corneliu Mănescu a pledat în faţa mai multor interlocutori dezideratele României. În discuţia avută reprezentantul S.U.A. la O.N.U., ministrul român de Externe a cerut: *„Faceţi tot ce puteţi şi ajutaţi-ne să evităm invazia... În principal am avea nevoie de o declaraţie a preşedintelui Americii"*. În urma informării făcute de către diplomatul american, preşedintele Lyndon Johnson a dat, în seara zilei de 30 august 1968, celebra declaraţie prin care cerea sovieticilor să nu asmută, *„câinii războiului"*[198]. Cu o zi înainte, secretarul de Stat, Dean Rusk, îl invitase pe ambasadorul sovietic, Anatoli Dobrînin, căruia i-a înmânat o *Notă* oficială prin care se cerea Uniunii Sovietice să nu invadeze Romînia, întrucât consecinţele vor fi *„impredictibile"*. La aceasta, Moscova a reacţionat rapid, a doua zi, ambasadorul sovietic comunicând secretarului de Stat că *„rapoartele privind mişcările de trupe sovietice la graniţa cu România sunt inventate de anumite cercuri pentru a induce în eroare guvernul american şi nu corespund realităţii"*. Cu acelaşi prilej, Moscova făcea cunoscut că *„acelaşi lucru este în întregime valabil şi pentru Berlinul de Vest"*. Concomitent, ambasadorii U.R.S.S. din principalele state occidentale au asigurat guvernele pe lângă care erau acreditaţi că România nu va fi invadată[199].

În pofida acestor asigurări, situaţia României continua să fie dificilă deoarece, cu excepţia Iugoslaviei, ţara era aproape încercuită de adversari potenţiali, care aveau la dispoziţie datele despre potenţialul României, organizarea teritoriului pentru apărare etc. (furnizate de Comandamentul F.A.U.), care cunoşteau în mare parte structura, încadrarea, dotarea cu tehnică şi armament, dispunerea în teritoriu, metodele şi principiile de luptă etc., toate acestea reprezentând elemente favorizante pentru prezumtivii agresori. Mai mult, aşa cum a rezultat şi din convorbirea lui Nicolae Ceuşescu cu I.B. Tito, România ar fi fost pusă în situaţia de a lupta şi a-şi apăra singură teritoriul naţional. Ascultând sfatul dat de I.B. Tito, Nicoale Ceauşescu a adoptat o atitudine mai mult decât ponderată în timpul întâlnirii avute la 28 septembrie 1968 cu mareşalul I.I. Iakubovski, comandantul-şef al F.A.U., în legătură cu probleme referitoare la viitoarele Statute la pace ale structurilor Tratatului de la Varşovia (ca şi când agresiunea din Cehoslovacia nu ar fi avut loc), transmiţând chiar salutări călduroase lui L.I. Brejnev şi A. Kosîghin, aşa cum rezultă din Nota de discuţii întocmită de generalul-colonel Ion Gheorghe, şeful Marelui Stat Major[200].

Măsuri militare româneşti. În această situaţie critică, extrem de complexă, conducerea armatei a fost pusă în situaţia de a elabora, potrivit dispoziţiilor primite, un plan

[197] Apud Constantin Antip, *Corneliu Mănescu, distincţie şi eleganţă în lumea diplomaţiei*, în „Diplomat Club", nr. 2/ 2001.

[198] *„Corneliu Mănescu în dialog cu Lavinia Betea, Convorbiri neterminate"*, Iaşi, 2001, p. 205.

[199] Ion Petcu, *Ceauşescu biografie neretuşată*, Bucureşti, 1994, p. 284.

[200] A.M.R., 948/4, dosar nr. 550, f. 41-47.

de ripostă, care a fost aprobat de comandantul suprem. După ce au fost informaţi comandanţii de armate, de arme şi cei ai principalelor comandamente militare, chiar de la 21 august 1968 au fost luate măsurile adecvate prin: asigurarea capacităţii de luptă a întregii armate; rămânerea în garnizoanele de reşedinţă a tuturor marilor unităţi şi unităţi (împreună cu comandanţii şi şefii de state majore); chemarea din concediu a comandanţilor şi ofiţerilor cu funcţii de răspundere, până la regiment şi batalioane independente (inlcusiv); sistarea plecărilor în concediu; întărirea serviciului de zi şi de gardă; aducerea în unităţi a personalului detaşat la munci agricole, pe şantiere şi în alte locuri de muncă; sistarea exerciţiilor de alarmare a trupelor; sistarea trimiterii în U.R.S.S. a unităţilor planificate pentru trageri; întărirea serviciului de pază, observare şi informare la trupele de grăniceri şi de evitare a oricăror acte de provocare; întărirea pazei aerodromurilor militare; întocmirea planurilor de apărare antiaeriană şi terestră a aerodromurilor civile; interzicerea survolării spaţiului aerian românesc de orice avioane străine cu excepţia celor ce executau curse regulate şi a avioanelor cehoslovace aparţinînd guvernului legal de la Praga; sistarea trimiterii personalului militar în diferite misiuni în străinătate; verificarea planurilor de alarmă, mobilizare şi operaţii; întărirea sistemului de cercetare prin radio şi radiolocaţie; întărirea muncii politice etc. S-a dispus ca aceste măsuri să fie luate în linişte, să se păstreze calmul şi *„să nu se pălăvrăgească"*. În afara măsurilor referitoare la ridicarea capacităţii de luptă a armatei şi a ţării s-a avut în vedere realizarea unei cooperări strânse cu trupele Ministerului de Interne şi Consiliului Securităţii Statului, asigurarea organizării, încadrării şi dotării formaţiunilor populare de luptă, în special a gărzilor patriotice, la mai puţin de 48 de ore de la anunţarea înfiinţării acestora din urmă, pe bază de voluntariat, la Bucureşti, în ziua de 23 august 1968, defilând 51 de batalioane de gărzi patriotice, cu un efectiv de 10 000 de luptători echipaţi şi înarmaţi[201]. A doua zi (22 august 1968) au fost adoptate măsuri speciale de apărare în Dobrogea. Măsurile erau necesare deoarece, în tot acest timp, se semnala o intensă activitate militară la graniţele României cu U.R.S.S., Ungaria şi Bulgaria (zboruri de avioane la graniţa terestră şi navală şi chiar încălcări de frontieră, patrulări de nave maritime şi semnalizări către uscat, însoţite de elicoptere, bruiaj electronic etc.).

Directiva pentru apărarea României, emisă la scurt timp, prevedea că apărarea avea drept scop înterzicerea pătrunderii pe teritoriul României a trupelor străine, în următoarea concepţie: armatele 2 şi 3, Comandamentul Apărării Antiaeriene a Teritoriului, Comandamentul Marinei Militare şi Gărzile Patriotice, trupele Consiliului Securităţii Statului, Ministerul Afacerilor Interne, trupele de grăniceri, şcolile militare de ofiţeri, maiştri militari şi subofiţeri trebuiau să interzică principalele direcţii de pătrundere spre Bucureşti, Caransebeş şi Deva; Armata 2 (cu comandamentul în Capitală) să interzică pătrunderea pe direcţia Huşi-Tecuci-Bucureşti, concentrându-şi majoritatea forţelor pe rîul Siret, între Galaţi şi Munţii Vrancei; diviziile 1 şi 2 mecanizate să apere direcţiile Giurgiu-Bucureşti, respectiv Corabia-Râmnicu Vâlcea; Divizia 9 mecanizată direcţiile Isaccea-Constanţa şi Negru Vodă-Constanţa şi să asigure cooperarea cu forţele Marinei militare; Armata 3 (cu comandamentul la Cluj) trebuia să apere direcţiile Oradea-Cluj şi Oradea-Timişoara-Deva (cu Divizia 11 mecanizată), Timişoara-Caransebeş şi Timişoara-Deva (cu

[201] Vezi şi „Observatorul Militar", nr. 33, 18-24 august 1998.

Divizia 18 mecanizată). Divizia 6 tancuri trebuia să execute, cu aprobarea Ministerului Forţelor Armate, în funcţie de situaţie, nimicirea trupelor străine prin contraatacuri executate pe direcţiile Sebeş-Deva, Ploieşti-Urziceni-Călăraşi sau Piteşti-Giurgiu. Brigada 2 vânători de munte a fost păstrată în rezerva Ministerului Apărării Naţionale.

În cazul pătrunderii pe teritoriul naţional a aviaţiei de vânătoare interceptare inamică, aviaţia de vânătoare interceptare română trebuia să decoleze, să someze de două ori aviaţia inamică să părăsească teritoriul naţional sau să aterizeze pe cel mai apropiat aerodrom. În caz de nesupunere, urma să se deschidă foc cu armamentul de la bord. La ordinul Comandamentului Apărării Antiaeriene a Teritoriului urmau să acţioneze şi trupele de rachete şi artilerie antiaeriană. Asupra desnatului aerian trebuia să se deschidă foc imediat ce era observat. Navele de luptă trebuiau şi ele să deschidă foc asupra navelor străine pătrunse în apele teritoriale române la 5 mile faţă de litoralul românesc. Grănicerii trebuiau să avertizeze inamicul, apoi să se retragă pe aliniamentul următor şi să deschidă foc, fără alt ordin de la eşalonul superior.

În situaţia pătrunderii trupelor străine pe teritoriul naţional, forţele Armatei 2 trebuiau (conform ordinului primit la 27 august 1968) să folosească, iniţial, mijloacele de avertizare, iar dacă forţele inamice nu se opreau, să deschidă foc, fără alt ordin de la eşalonul superior, de pe următoarele aliniamente: Cârlibaba, Moldoviţa, Rădăuţi, Dorohoi, Dângeni, Podeni, Vânători, Iaşi, Huşi, malul drept al Elanului până la Sărăţenii de Jos (15 km sud-vest Fălciu), Băneasa (25 km nord Galaţi), Galaţi, Niculiţel, Tulcea, braţul Sulina, până la oraşul Sulina (la frontiera cu U.R.S.S.); Mangalia, Chimogeni, Deleni, Oltina, Cuza Vodă, Mănăstirea (25 km nord-est Oltenita), Mitreni, Greaca, Daia, Gogoşari, Bragadiru (15 km nord-est Zimnicea), Olteanca, Vişina Veche, Dăbuleni, Poiana Mare, Moţăţei, Cujmir, Pătule (la frontiera cu Bulgaria); Pătule, Prunişoru (15 km est Turnu Severin), Izvorul Bârzei, Topleţ (la frontiera cu Iugoslavia). Armata 3 trebuia să deschidă foc de pe următoarele aliniamente: Cârlibaba, Băile Borşa, Bixad, Livada (la frontiera cu U.R.S.S.); Livada, Satu Mare, Ghenci, Oradea, Salonta, Chişinău Criş, Aiud, Pecica, râul Mureş până la 15 km sud-vest de Pecica. Sânicolau Mare (la frontiera cu Ungaria); Sânicolau Mare, Deta, Surducu Mare, Macoviste, Giuric, Bigăr, Topleţ (la frontiera cu Iugoslavia).

Pentru a evita orice provocare, generalul Ion Gheorghe, şeful Marelui Stat Major, a ordonat, tot la 27 august 1968 (orele 21,39) generalului Vasile Petruţ, comandantul Trupelor de Grăniceri: *„În cazul că intră cineva în fâşia noastră de frontieră se someză regulamentar de mai multe ori până la distanţa de 1,5 km. NU SE TRAGE chiar în cazul cînd infractorul a tras de pe teritoriul vecin sau al nostru. Militarul se ascunde, se fereşte şi caută să raporteze imediat, în aşa fel ca în cel mai scurt timp raportul să ajungă la Comandamentul trupelor de grăniceri sau la prim-adjunctul Ministrului Forţelor Armate şi şeful Marelui Stat Major. Nu se trage decât cu aprobarea ministrului Forţelor Armate sau prim-adjunctului ministrului Forţelor Armate şi şef al Marelui Stat Major pentru a se evita orice provocare sau a da posibilităţi altor pretexte"*. La rându-i, ordinul referitor la *„deschiderea focului asupra trupelor străine pătrunse pe teritoriul Republicii Socialiste România"*, emis de ministrul Forţelor Armate, preşedintele Consiliului Securităţii Statului şi ministrul Afacerilor Externe, preciza că într-o asemenea situaţie *„trupele de toate armele*

subordonate armatelor 2 şi 3, după ce, folosind mijloacele de care dispun pentru a avertiza trupele străine că au pătruns pe teritoriul R.S.România, în cazul că acestea nu îşi opresc deplasarea, pot deschide focul fără alt ordin de la eşaloanele superioare"[202]. După precizarea aliniamentului pe care urma să fie angajată lupta de apărare, ordinul mai menţiona: *„În scopul creării unor condiţii cât mai favorabile ducerii acţiunilor de luptă, comandanţii de la toate eşaloanele vor folosi cu pricepere, în mod obligatoriu, avantajele terenului, punctele obligate de trecere, localităţile, obstacolele naturale şi barajele genistice. În cazul pătrunderii în spaţiul aerian al R.S. România a avioanelor infractoare străine, de luptă sau de transport, artileria antiaeriană, în cazul că avioanele infractoare se găsesc în zona de foc, va deschide, de asemenea, focul pentru distrugerea lor, la ordinul comandanţilor armatelor 2 şi 3. Asupra desantului aerian se va deschide focul, imediat ce a fost observat"*[203].

După unele surse, în acel moment, la graniţa României erau concentrate 16-20 mari unităţi, din care 10-12 mari unităţi sovietice, 4-5 mari unităţi bulgare şi 2-3 mari unităţi maghiare. Pericolul era, deci, imminent pentru România. Intervenţia S.U.A. în sprijinul României, datorită bunelor relaţii dintre cele două state, schimbul de note americano-sovietice din 29 august 1968, care au reconfirmat înţelegerile stabilite la sfârşitul celui de-al doilea război mondial, precum şi convorbirile *„delicate de rezolvare a crizei"*[204] purtate între Nicolae Ceauşescu şi L.I. Brejnev au făcut ca agresiunea asupra României să nu se mai producă.

Poziţia demnă adoptată de întregul popor român şi de conducerea ţării faţă de criza cehoslovacă din august 1968 s-a bucurat de o largă apreciere internaţională. Imediat şi ulterior, analişti politici şi istorici de prestigiu au dat aprecierea meritată atitudinii româneşti. În acest sens, cunoscutul istoric Dennis Deletant consemna următoarele într-o remarcabilă monografie referitoare la regimul comunist din România: *„Cea mai puternică afirmare a independenţei faţă de ordinele sovietice a constituit-o refuzul lui Ceauşescu de a participa la intervenţia Tratatului de la Varşovia în Cehoslovacia în 1968 şi condamnarea acestei invazii. În lumina politicii partidului de «neamestec în treburile interne ale altui stat», expusă în 1964, în timpul rupturii cu Uniunea Sovietică, n-a fost aproape deloc surprinzător refuzul lui Ceauşescu de a se alătura celorlalţi membri est-europeni ai Tratatului de la Varşovia în invadarea de către aceştia a Cehoslovaciei la 21 august. Denunţarea invaziei de către Nicolae Ceauşescu a fost un act de curaj, pentru care el şi ţara sa au câştigat respectul lumii întregi"*[205]. Actul de curaj al conducerii de la Bucureşti a fost apreciat şi de românii din străinătate, reputatul diplomat Viorel Virgil Tilea, care trăia în exil la Londra din 1940, consemnând, între altele, următoarele, în *Apelul* din 23 august 1968, adresat

[202] Apud Mihai Retegan, Alesandru Duţu, *Război politic în blocul communist. Relaţii româno-sovietice. Documente*, vol. 2, Bucureşti, 2004, p. 12-13.
[203] *Ibidem*, p. 13.
[204] Dennis Deletant, *România sub regimul comunist*, Fundaţia Academia Civică, 1997, p. 138.
[205] *Ibidem*, p. 137.

românilor de pretutindeni: *„Trecem din nou prin vremuri catastrofale pentru Europa şi mai ales pentru neamul nostru. Sovietele s-au hotărât să înăbuşe cu tancuri orice tendinţă de libertate personală şi naţională... Ambasadorul rus, Malik, a ameninţat în plin Consiliu de Securitate să nu se amestece în treburile din «zona» lor, că îşi va pierde «nasul». O mai bună indicaţie că Sovietele sunt gata de război nici nu se poate. Guvernul şi-a dat seama de acest pericol, şi mai curajos decât oricare guvern din Apus, a luat o atitudine fermă în contra subjugării ruseşti şi pentru apărarea neamului. Ceauşescu merită nu numai apreciarea Apusului, pe care a câştigat-o, dar şi recunoştinţa şi sprijinul tuturor românilor"*. În finalul *Apelului*, Viorel Virgil Tilea conchidea şi îndemna: *„Este de datoria noastră să luptăm, fără deosebire de culoare politică, dar cu dârzenie, pentru libertatea şi independenţa neamului întreg, azi în pericol de moarte. Organizaţi comitete locale şi manifestaţi viu determinarea noastră de a lupta pe toate căile în comun contra opresiunii ruseşti şi pentru libertatea neamului"*[206].

[206] Apud „Dosarele Istoriei" nr. 8/1998, p. 50.

Comandamentul Forţelor Armate Unite

În baza documentelor de constituire a Tratatului de la Varşovia părţile contractante au căzut de acord (14 mai 1955) asupra creării *„Comandamentului Unificat al Forţelor Armate ale statelor participante la Tratatul de prietenie, colaborare şi ajutor reciproc"*, în fruntea căruia a fost numit (în funcţia de comandant-suprem) mareşalul Uniunii Sovietice I.S. Konev (era şi prim-adjunct al ministrului Apărării al Uniunii Sovietice). La începutul anului 1956 (27-28 ianuarie), Comitetul Politic Consultativ, întrunit la Praga, a adoptat Statutul Comandamentului Unificat, românilor revenindu-le 10% din funcţii[207]. După ce, la 24 aprilie 1978, generalul A.I. Gribkov a comunicat că pentru armata română au fost suplimentate 8 funcţii şi transformate două din cele existente, românii au răspuns, la 15 mai 1978, că erau de acord cu transformarea celor două funcţii, dar că nu vor destina ofiţeri pentru cele nou înfiinţate. Multă vreme, Comandamentul F.A.U. nu a fost o structură de sine stătătoare a trupelor S.P.T.V., ci o Direcţie (a 10-a) a Statului Major Generral al armatei sovietice, fiind încadrat numai cu generali şi ofiţeri sovietici, fapt care subordona, indirect armatele naţionale guvernului sovietic şi făcea ca unele activităţi de cooperare, desfăşurate conform planului Comandamentului să se transforme în activităţi de comandă şi control. De asemenea, conform documentelor de constituire a Tratatului de la Varşovia, miniştrii Apărării Naţionale din S.P.T.V. erau consideraţi a fi locţiitori ai comandantului-şef, care la rândul său era locţiitor al ministrului Apărării al U.R.S.S.[208]

Începând cu 1963-1964, românii au luat poziţie faţă de modul de lucru din cadrul Comandamentului F.A.U., iar din 1966 au cerut reorganizarea acestuia ca un organ de sine stătător, încadrat cu generali şi ofiţeri din toate armatele aliate, în funcţie de efectivele puse la dispoziţie, care trebuia să coordoneze acţiunile stabilite de comun acord cu miniştrii Apărării Naţionale. În urma unor ample dezbateri, la 17 martie 1969, Comitetul Politic Consultativ, întrunit la Budapesta, a adoptat un nou Statut al F.A.U., la pace, şi al Comandamentului Unificat, care a reglementat numeroase probleme privind compunerea, atribuţiile şi modul de lucru al Comandamentului. De această dată, Ministerele Apărării purtau întreaga răspundere, în faţa guvernelor lor, pentru starea, înzestrarea şi capacitatea de luptă a personalului trupelor proprii şi pentru crearea stocurilor de mijloace tehnico-materiale stabilite

[207] În februarie 1983 le-au fost repartizate 24 de funcţii în Statul Major şi în Comitetul tehnic, inclusiv cea de locţiitor al şefului Statului Major, din care una era neîncadrată.

[208] Vezi şi: *Varşavskii dogovor. Soiuz vo imia mira i soţializma,* Voenizdat, Moskva, 1980, p. 166.

pentru acestea. Statutul prevedea funcţiile de răspundere în cadrul Comandamentului (comandantul-şef şi şeful Statului Major al F.A.U., locţiitorii comandantului-şef destinaţi de fiecare S.P.T.V., locţiitorii pentru trupele de apărare antiaeriană şi înzestrare şi şeful Comitetului tehnic) şi organele de conducere a activităţii F.A.U. (Consiliul Militar, Statul Major şi Comitetul tehnic).

Chiar dacă nu au fost acceptate toate propunerile românilor, conducerea de la Bucureşti a apreciat că noul Statut reprezenta un pas înainte faţa de cel vechi, continuând să se pronunţe pentru perfecţionarea structurilor şi a modului de lucru al Comandamentului F.A.U. În 1977, România s-a opus sporirii efectivelor Comandamentului şi, totodată, a solicitat ca una din funcţiile de locţiitor al comandantului-şef pentru Forţele Aeriene Militare, Forţele Marinei Militare sau servicii să fie încadrată cu un general sau amiral român. La 7 iulie 1988, cu prilejul primirii miniştrilor Apărării din S.P.T.V., M.S. Gorbaciov şi-a exprimat dorinţa ca în cadrul Comandamentului F.A.U., fiecare armată să aibă şi reprezentanţi politici şi a rugat ca despre această problemă să fie informaţi secretarii generali ai partidelor comuniste din S.P.T.V.[209].

Referindu-se la modul de lucru in cadrul Comandamentului F.A.U., generalul-maior (r.) Florian Truţă, care a reprezentat armata română la Statul Major al Comandamentului F.A.U. din 1969 până în 1974, avea să consemneze: *„Proiectele de documente elaborate de C.F.A.U. şi primite de partea română erau studiate cu atenţie de către specialişti şi şefii de departamente interesate, iar concluziile şi propunerile privind poziţia reprezentanţilor şi a delegaţiilor române erau prezentate spre aprobare, în raport de importanţă, ministrului Apărării Naţionale sau conducerii superioare de stat. Urmau, deseori, discuţii bilaterale între reprezentanţi ai Ministerului Apărării Naţionale şi cei ai C.F.A.U. şi apoi dezbateri în cadrul şedinţelor organelor militare. Nu de puţine ori aveau loc consultări bilaterale în pauzele dintre şedinţe, mai ales seara, spre a găsi soluţii şi formulări convenabile pentru ambele părţi. Remarc, fără teama de a greşi, că partea română a contribuit în mod eficient la îmbogăţirea proiectelor de documente. Au existat şi cazuri când nu se ajungea la soluţii acceptabile pentru toate părţile, de fapt între delegaţia română şi cea sovietică, împreună cu reprezentanţii C.F.A.U. Fiind vorba de probleme importante care afectau sfera suveranităţii naţionale, ca de exemplu, cele ce vizau subordonarea, conducerea şi pregătirea trupelor destinate a face parte din F.A.U., creşterea cheltuielilor militare, pregătirea operativă a teatrelor de acţiuni militare. Unele probleme depăşeau prevederile statutelor şi ale unor documente convenite anterior. Neajungerea la soluţii acceptabile pentru toate delegaţiile se datora şi faptului că punctul de vedere al delegaţiilor sovietică şi, respectiv, al C.F.A.U. în anumite probleme importante era analizat şi aprobat de organele de partid şi de stat sovietice, inclusiv de Biroul Politic al C.C. al P.C.U.S. Situaţia era similară şi pentru delegaţiile noastre. Atunci când poziţiile nu puteau fi puse de comun acord*

[209] A.M.R., fond 3 571, dosar nr. 547, f. 5.

nimeni nu îndrăznea să încalce aprobările şi indicaţiile de acasă. În asemenea situaţii se apela la consemnarea punctului de vedere separat, fiind singura cale de a nu-şi asuma obligaţii contrare intereselor naţionale sau care, era clar de la început, nu vor putea fi îndeplinite. Nu funcţiona principiul consensului general, iar dacă o delegaţie nu era de acord cu o hotărâre sau recomandare nu se putea opune adoptării ei de către majoritate, însă, prin consemnarea punctului de vedere separat, prevederea respectivă de hotărâre nu devenea obligatorie şi pentru armata pe care o reprezenta"[210]. La rându-i, generalul-maior Dumitru Pănescu, locţiitor al Şefului Statului Major al Comandamentului F.A.U., din partea armatei române, făcea cunoscut, într-un raport din 2 februarie 1979, că ofiţerii români din Comandament nu erau solicitaţi la soluţionarea problemelor majore şi că era tras la răspundere de către mareşalul V.G. Kulikov şi generalul A.I. Gribkov pentru că nu informa despre toate activităţile desfăşurate în armata română.

Sediul Comandamentului F.A.U. (şi principalul post de comandă) s-a aflat de la început la Moscova. După ce, la 3 martie 1971, cu prilejul şedinţei a 3-a a Comitetului Miniştrilor Apărării de la Budapesta, sovieticii au pus problema construirii (până în 1975) a două posturi de comandă protejate, cu noduri de transmisiuni, pentru Comandamentul F.A.U. (unul în Bulgaria – în realitate construcţia acestuia începuse deja – şi altul în Polonia), la 18 decembrie 1971, mareşalul I.I. Iakubovski a comunicat că cele două posturi de comandă vor costa, estimative, 47-50 milioane de ruble, oferite de toate S.P.T.V., care trebuiau să contribuie şi la întreţinerea ulterioară a acestora. În septembrie 1972, tot mareşalul I.I. Iakubovski a transmis că mai era nevoie de încă un post de comandă protejat şi de un centru de emisie radio, într-o zonă din jurul Moscovei, a căror realizare urma să fie făcută tot pe bază de cote părţi. Faţă de noua iniţiativă sovietică, românii au apreciat (18 octombrie 1972) că problema mai trebuia analizată (datorită sumelor mari ce trebuiau asigurate) şi au comunicat (26 octombrie 1972) că nu vor participa la finanţarea construcţiei postului de comandă de pe direcţia „Vest", la suportarea cheltuielilor de întreţinere şi exploatare a posturilor de comandă de pe direcţiile „Sud-Vest" şi „Vest" şi nici la cheltuielile pentru reprezentanţa comandantului-şef, asigurând doar cheltuielile pentru clădirile de serviciu, locuinţă, un autoturism de serviciu (20 000 km) şi 4 posturi telefonice. În februarie 1974, generalul Ion Ioniţă a invocat dificultăţi financiare şi a precizat că România nu putea participa la construirea postului de comandă din Bulgaria decât după 1980 şi atunci dacă va primi credite fără dobândă, pe termen lung (10-15 ani). Divergenţele în legătură cu aceste probleme au continuat şi în perioada următoare, la 25 noiembrie 1974, românii comunicând că vor pune la dispoziţie 2,5 milioane de ruble pentru construierea postului de comandă din Bulgaria (în final au contribuit cu 2 296,6 mii de ruble transferabile), cu precizarea că nu vor participa şi la întreţinerea şi

[210] General-maior (r.) Florian Truţă, *La Statul Major al F.A.U.*, în dr. Constantin Olteanu, dr. Alesandru Duţu, Constantin Antip, *România şi Tratatul de la Varşovia. Istoric. Mărturii. Documente. Cronologie*, Editura Pro Historia, Bucureşti, 2005, p. 160-161.

exploatarea acestuia. În final, la 29 ianuarie 1976, şeful Marelui Stat Major român a semnat şi el acordul pentru construirea postului de comandă din Bulgaria. Între timp, acesta fusese deja construit.

Planul de cheltuieli al Comandamentului F.A.U. (întocmit *„cu mari eforturi"* – în aprecierea generalului A.I. Gribkov – în special datorită părţii române, care nu dorea să contribuie la unele activităţi ale Tratatului[211]) era aprobat, până în 1969, de către miniştrii Apărării, iar după aceea de către Comitetul Miniştrilor Apărării cu care ocazie, Statul Major al F.A.U. prezenta o dare de seamă privind executarea planului de cheltuieli pe anul expirat. Ministerul Forţelor Armate trebuia să verse banii în contul Băncii pentru Comerţ Exterior a U.R.S.S. până la data de 15 ianuarie a fiecărui an, după cursul valutei plăţilor necomerciale.

Pentru 1963, proiectul Planului de cheltuieli al Comandamentului F.A.U. a fost stabilit la 1 704 mii ruble (1 545,1 mii ruble pentru întreţinerea şi paza rezervelor de materiele şi 158,9 mii ruble pentru cheltuielile Comandamentului F.A.U. legate de activităţile pe care acesta le organizea şi conducea). Cotele de participare au fost stabilite în raport cu efectivele la pace ale fiecărui S.P.T.V.: U.R.S.S. – 40%, Polonia – 18%, Cehoslovacia – 13%, România – 10%, Bulgaria – 7%, Ungaria – 6%, R.D.G. – 6%. Ministerul român al Forţelor Armate trebuia să contribuie cu 170 mii de ruble, cheltuielile ce urmau a-i fi rambursate pentru rezervele de materiale pe care le întreţinea şi păstra ridicând-se la suma de 167,5 mii ruble[212]. Referindu-se la discuţiile purtate în cadrul C.A.E.R. privind cheltuielile pentru înarmare ale S.P.T.V., Alexandru Bârlădeanu avea să releve şi poziţia pe care s-a situat N.S. Hruşciov: *„Dumneavoastră ştiţi ce sume enorme cheltuim noi pentru apărarea lagărului nostru. Ce ar fi dacă am împărţi cheltuielile pentru înarmare în mod egal pe cap de locuitor între ţările noastre? Când e vorba de interesele noastre, facem pe hozrasciot*[213], *iar când e vorba de cheltuielile militare să le acopere alţii. Nu trebuie să înţelegeţi că, întradevăr, eu aş dori să aveţi cheltuieli militare egale cu acelea pe care le face Uniunea Sovietică. Dar cel puţin între ele, ţările de democraţie populară trebuie să facă o oarecare sforţare egală. Din acest punct de vedere, cel mai jos nivel al cheltuielilor militare îl are România şi cel mai ridicat Bulgaria"*[214].

În mai 1966, mareşalul A.A. Greciko a propus ca bugetul Comandamentului să crească de 2 – 2,5 ori şi să fie folosit pentru asigurarea activităţilor comune de pregătire operativă şi de luptă ale F.A.U., întreţinerea rezervelor de mijloace materiale, activităţile de servici ale Statului Major şi Comitetului tehnic, folosirea legăturilor guvernamentale şi operative, întreţinerea mijloacelor de transport auto; cheltuielile pentru salarii, echipament, locuinţe, asigurare medicală şi alte categorii

[211] A.I. Gribkov, *op. cit.*, p. 47.
[212] A.M.R., fond 948/4, 490, f. 15-16.
[213] Gospodărie chibzuită.
[214] Apud Vasile Buga, *O vară fierbinte în relaţiile româno-sovietice. Convorbirile de la Moscova din iulie 1964*, INST, Bucureşti, 2012, p. 10.

de întreținere a generalilor și ofițerilor din Comandamentul F.A.U. urmau să fie asigurate de comandamentele naționale. În 1970, bugetul Comandamentului F.A.U. a fost stabilit la suma de 5 000 000 ruble (la fel ca în 1969), din care României îi revenea suma de 500 000 ruble (10%) – cifra fiind aprobată de conducerea de la București –, din care trebuiau plătite numai 350 000 ruble (datorită faptului că în 1969 s-au reportat 175 000 ruble, reprezentând nerealizări ca urmare a faptului că Statul Major și Comitetul tehnic s-au constituit mai târziu decât s-a prevăzut inițial).

În ianuarie 1972, în urma aprobării lui Nicolae Ceaușescu, generalul Ion Ioniță a trimis o scrisoare mareșalului I.I. Iakubovski prin care făcea cunoscut faptul că Ministerul Apărării Naționale nu recunoștea valabilitatea art. 23 din Îndrumarul privind bugetul Comandamentului F.A.U. și, ca urmare, nu va contribui cu fonduri pentru asigurarea materială și bănească a reprezentanților comandantului-șef[215]. Nici în 1981, România nu a fost de acord cu mărirea bugetului la capitolul activități ale Comandamentului F.A.U.

[215] A.M.R., fond 3 571, dosar nr. 109, f. 21-22.

Comandamentul de Front românesc

Inițial, în cadrul aplicațiilor desfășurate în Tratatul de la Varșovia, forțele române au făcut parte din unele fronturi cu compunere multinațională, în sectoare de front și pe direcții diferite. În toamna anului 1964, la Moscova, cu prilejul discutării proiectului de concepție de întrebuințare a Forțelor Armate române (22-28 noiembrie 1964), în conformitate cu mandatul primit la plecarea de la București, generalii Leontin Sălăjan, ministrul Forțelor Armate, și Ion Tutoveanu, șeful Marelui Stat Major, au solicitat constituirea unui comandament de Front românesc, în caz de război, care să întrunească majoritatea forțelor armate române și care să acționeze pe o direcție de operații independentă. Cu acel prilej, s-a mai cerut ca gruparea forțelor pe comandamente de armată, corp de armată și în rezervă să fie un atribut al ministrului Forțelor Armate române, ca unul care cunoștea cel mai bine capacitatea de luptă a fiecărei mari unități și unități în parte. Primul comandant al Frontului românesc a fost generalul-colonel Sterian Țârcă, iar șef de stat major generalul-maior Ion Șuța [216].

În contextul în care forțele armate române au primit misiunea să acționeze pe direcția de operații greacă, o atenție deosebită s-a acordat, menținerii la dispoziția Comandamentului Suprem Român, pe teritoriul național, în rezervă, a unor forțe care să acționeze după dispozițiile guvernului român împotriva desantului maritim, care ar fi fost debarcat pe litoral, și pentru lichidarea desantului aerian lansat în interiorul țării. Pe aceeași linie a consolidării conducerii românești a trupelor proprii, în cazul unui război de coaliție, în august 1969 a fost constituit Comandamentul infanteriei și tancurilor, care la război, urma să formeze comandamentul de *„Front românesc"*.

Pornindu-se de la realitatea că elementele care definesc structura oricărui comandament erau reprezentate de comandant (și locțiitorii săi), statul major, arme, servicii cu profil tehnic și logistic, unități și subunități de pază și deservire, după constituirea Comandamentului infanteriei și tancurilor s-a depus o muncă metodică, stăruitoare, pentru închegarea și omogenizarea comandamentului Frontului românesc spre a-i asigura forța de gândire și acțiune necesare. În acest sens, comandantul Frontului a trebuit să țină seama de experiența românească și universală din care a rezultat că procesul realizării coerenței unui colectiv se

[216] General-colonel r. Ion Șuța, *Cooperarea Comandamentului Militar român cu partenerii de alianță*, în dr. Constantin Olteanu, dr. Alesandru Duțu, Constantin Antip, *România și Tratatul de la Varșovia. Istoric. Mărturii. Documente. Cronologie*, Editura Pro Historia, București, 2005, p.146.

realizează, în principal, prin acţiuni concrete, precum exerciţii şi aplicaţii de comandament, participarea la aplicaţii cu trupe, la aplicaţii şi exerciţii de mobilizare, la inspecţii, controale şi la alte activităţi. În procesul de închegare a comandamentului respectiv, în care funcţionau numeroase specialităţi, comandanţii au trebuit să aibă în vedere faptul că ofiţerii şi generalii care-l formau aveau vârste, pregătire, experienţă şi caractere diferite.

Un alt obiectiv important urmărit de comanda Frontului românesc l-a constituit pregătirea tactic-operativă şi strategică pentru a-şi îndeplini cu succes misiunea într-un război de apărarea ţării, sau în cadrul unui război de coaliţie, în cadrul Tratatului de la Varşovia, pe Teatrul de acţiuni militare „Sud-Vest". În a doua ipostază, s-a impus studierea aprofundată a acestui Teatru de acţiuni militare şi a modului de operare, având în compunere, subordonate, şi mari unităţi operativ-strategice din armata sovietică şi armata bulgară. Acţionând pe un teritoriu străin, militarii români trebuiau să cunoască şi modul de realizare a legăturilor cu autorităţile şi populaţia din acel teritoriu.

Comandamentul Frontului românesc a dovedit o pregătire multivalentă în aplicaţiile pe hartă desfăşurate, împreună cu sovieticii şi bulgarii, aflaţi în subordinea sa, bucurându-se, astfel, de aprecierea ministrului român al Apărării Naţionale, conducătorul acestor aplicaţii, precum şi de aprecierea aliaţilor cu care a cooperat. Comandantul Frontului românesc şi-a desfăşurat întreaga sa activitate sub atenta şi permanenta îndrumare a conducerii Ministerului Apărării Naţionale.

Comandantul-şef al Forţelor Armate Unite

Art. 2 al Protocolului de constituire a Comandamentului Unificat al F.A.U. ale S.P.T.V., încheiat la 14 mai 1955, a prevăzut înfiinţarea funcţiei de *„comandant suprem al forţelor armate unificate"* puse la dispoziţie de către S.P.T.V. căruia îi revenea *„conducerea nemijlocită a acestor forţe"* şi a menţionat faptul că în această funcţie era numit mareşalul Uniunii Sovietice I.S. Konev. Acest lucru a fost confirmat prin Statutul Comandamentului Unificat al F.A.U. ale S.P.T.V. (elaborat de către mareşalul I.S. Konev şi colaboratorii săi şi aprobat de Comitetul Politic Consultativ în ianuarie 1956), care mai prevedea că acesta trebuia să îndeplinească *„hotărârile"* Comitetului Politic Consultativ referitoare la *„organizarea"* F.A.U., luând *„toate măsurile"*, prin locţiitorii săi (din fiecare stat aliat). El mai era *„obligat"* să *„conducă"* pregătirea operativă şi de luptă a F.A.U., să *„organizeze şi execute"* aplicaţii de cooperare a trupelor, flotelor şi statelor majore din compunerea F.A.U., să *„cunoscă, din toate punctele de vedere"* starea trupelor şi flotelor din F.A.U. şi să *„ia măsuri prin guvernele şi miniştrii Apărării"* ai S.P.T.V. pentru asigurarea permanentei capacităţi de luptă a acestora, să *„întocmească şi să prezinte"* Comitetului Politic Consultativ *„propuneri"* pentru măsurile referitoare la schimbările ulterioare (*„numerice şi calitative"*) ale F.A.U. Comandantul-şef avea *„dreptul"* să *„controleze"* capacitatea de luptă, pregătirea operativă şi de luptă a F.A.U. şi să *„dea dispoziţii şi recomandări"* privind rezultatele acestor controale, să se *„adreseze Comitetului Politic Consultativ şi guvernelor statelor participante la Tratat"* în problemele referitoare la activitatea sa, să *„adune, periodic, în funcţie de necesitate"*, pe locţiitorii săi pentru *„dezbaterea şi rezolvarea problemelor ivite"*.

În funcţia de locţiitori ai comandantului-şef au fost numiţi miniştrii Apărării din S.P.T.V., care purtau *„întreaga răspundere"* pentru capacitatea de luptă şi mobilizare, pregătirea operativă, de luptă şi politică a trupelor şi flotelor destinate în F.A.U., pentru completarea cu efective a acestora şi asigurarea lor cu armament, tehnică de luptă şi alte materiale militare etc. *(„în conformitate cu sistemul de înzestrare stabilit")*. Ei erau obligaţi să *„raporteze sistematic"* comandantului-şef despre starea capacităţii de luptă şi de mobilizare, a pregătirii operative, de luptă şi politice a trupelor şi flotelor puse la dispoziţia F.A.U. În afara locţiitorilor din armatele S.P.T.V., comandantul-şef avea şi locţiitori pentru categoriile de forţe armate şi pentru înzestrare, aceste funcţii fiind îndeplinite de către mareşali şi generali sovietici. În activitatea sa, comandantul-şef a fost sprijinit de Statul Major al F.A.U.

Numeroasele şi importantele atribuţii oferite comandantului-şef şi modul în care acestea erau îndeplinite, au lezat deseori independenţa şi suveranitatea S.P.T.V., producând nemulţumiri. În timpul discuţiilor din februarie 1966 privind noul proiect de Statut al Comandamentului Unificat şi al F.A.U., românii au pus problema numirii comandantului-şef *„prin acordul tuturor guvernelor"* (pe o perioadă de 4-5 ani, eliberat din alte funcţii), iar a locţiitorilor acestuia de către guvernele S.P.T.V. Peste câteva luni, în mai 1966, cu prilejul consfătuirii miniştrilor Apărării de la Moscova, mareşalul A.A.Greciko a propus, la rându-i, numirea comandantului-şef de către Comitetul Politic Consultativ din rândul Forţelor Armate ale U.R.S.S., locţiitorii acestuia urmând a fi adjuncţi ai miniştrilor Apărării din armatele S.P.T.V. (locţiitorul comandantului-şef pentru apărarea antiaeriană urma să fie numit prin aprobarea guvernelor, iar locţiitorul pentru înzestrare să fie şi şef al Comitetului tehnic).

În final, în 1969, noul Statut, a prevăzut ca în funcţia de comandant-şef al F.A.U. să fie numiţi, prin hotărârea guvernelor S.P.T.V., mareşali/generali aparţinând oricărui stat participant la alianţă, pe o durată de 4-6 ani. În practică însă, funcţiile principale de conducere au fost încadrate, în permanenţă, cu mareşali şi generali sovietici. Acest lucru *„a influenţat negativ–* aşa cum recunoaşte chiar generalul A.I. Gribkov – *asupra relaţiilor reciproce dintre conducerea militară a ţărilor din Tratatul de la Varşovia"*, determinând *„reproşuri juste la adresa noastră, punându-i pe aliaţii noştri din Tratatul de la Varşovia în condiţii de inegalitate. Cu ochiul liber se vedea poziţia privilegiată a ofiţerilor şi generalilor sovietici în conducerea Forţelor Armate Unite"*[217]. Deşi comandantul-şef trebuia să se conducă după hotărârile guvernelor S.P.T.V. şi indicaţiile Comitetului Politic Consultativ (conform Statutului), generalul A.I. Gribkov recunoaştea în memoriile sale, că toate deciziile importante adoptate erau avizate şi aprobate anterior de către Biroul Politic al C.C. al P.C.U.S., chiar dacă proiectele de documente erau prezentate, *„în majoritatea cazurilor"*, şi conducerilor S.P.T.V.[218].

Conform noului Statut, comandantul-şef nu mai putea organiza controale şi inspecţii în armatele naţionale, ci doar participa la asemenea activităţi organizate de comandamentele naţionale[219]. Înaintea desfăşurării fiecărei şedinţe a Comitetului Politic Consultativ şi a Comitetului Miniştrilor Apărării, comandantul-şef şi şeful Statului Major al F.A.U. se deplasau în capitalele fiecărui stat participant la coaliţie, unde discutau conţinutul documentelor ce urmau să fie dezbătue şi

[217] A.I. Gribkov, *op. cit.*, p. 38.

[218] *Ibidem*, p. 46

[219] La unele din aceste inspecţii au participat şi ofiţeri români din Statul Major şi Comitetul tehnic. În 1980 şi 1981, de exemplu, în grupurile de ofiţeri ai Comandamentului F.A.U., care au inspectat unităţi din Bulgaria a fost inclus şi un ofiţer român. În 1981 şi 1986 s-a refuzat participarea la inspecţiile din R.D.G. În România, au participat la inspecţiile organizate de Ministerul Apărării Naţionale ofiţeri sovietici, bulgari şi maghiari (1980 – la Divizia 9 mecanizată, 1981 – la Divizia 18 mecanizată – la Divizia 6 tancuri).

aprobate, în final fiind primiţi de şeful statului respectiv, unde insistau asupra problemelor aflate în divergenţă.

Comandantul-şef avea ca prim-locţiitor pe şeful Statului Major al F.A.U, iar ca locţiitori reprezentanţi ai S.P.T.V. (care erau şi adjuncţi ai miniştrilor Apărării din statele respective), precum şi pe comandantul trupelor apărării antiaeriene a teritoriului şi pe şeful Comitetului tehnic (până în 1969, locţiitori au fost miniştrii Apărării). Din partea armatei române, singurul locţiitor al comandantului-şef a fost generalul Marin Nicolescu, adjunct al ministrului Apărării Naţionale (1969-1988)[220].

În multe situaţii, românii au contestat modul de lucru necorespunzător al comandantului-şef, apreciind că acesta încălca deseori principiile independenţei şi suveranităţii naţionale şi neamestecului în treburile interne. Ei nu au fost de acord cu dreptul acestuia de a lua măsuri pentru asigurarea capacităţii de luptă a F.A.U. prin guvernele şi miniştrii Apărării Naţionale. După români, comandantul-şef trebuia să se adreseze doar Comitetului Politic Consultativ şi să facă recomandări în baza deciziilor acestuia, care să fie puse în practică după aprobarea lor de către guvernele naţionale. Contestând dreptul comandantului-şef de a da ordine comandamentelor, marilor unităţi şi unităţilor din armatele aliate, românii au făcut cunoscut că acestea trebuiau să execute numai ordinele comandamentului naţional. În aprecierea generalului A.I. Gribkov, însă, atunci când s-a întâmplat acest lucru (la o aplicaţie militară), ordinul dat de comandantul-şef al Direcţiei de Sud-Vest *„a fost atât de mult schimbat, încât operaţia respectivă şi-a pierdut total sensul"*[221]. Neînţelegerile au continuat să existe pe întreaga durată a existenţei Tratatului de la Varşovia, la 17 martie 1980, generalul I.A. Gribkov reproşind următoarele colonelului inginer Mircea Constantinescu, reprezentantul armatei române în Comitetul Tehnic: *„Noi nu suntem de acord cum concepeţi voi comandantul suprem. După noi, comanantul-suprem poate fi şi tov. Husak şi tov. Ceauşescu, dar cu condiţia să fie unul singur... Fenomenul militar îşi are legile sale şi ele nu trebuie călcate. În armată trebuie comandă unică, altfel luăm bătaie pe părţi"*. La precizarea colonelului român că românii aplică comanda unică, dar sub comandă naţională, A.I. Gribkov a conchis: *„Aici este miezul problemei"*. Comandantul-şef al F.A.U. a încercat să îşi aroge atribute de control asupra F.A.U., direct sau prin reprezentanţii săi în armatele naţionale. În timpul discuţiilor pentru elaborarea noilor Statute, românii au cerut ca atributul de control al trupelor naţionale destinate în F.A.U. să revină *„fiecărui minister al Apărării"*, care să fie răspunzător *„în faţa partidului şi guvernului de starea capacităţii de luptă a trupelor"*.

În pofida divergenţelor de păreri care au apărut în relaţiile dintre români şi conducerea F.A.U., aceasta a fost primită în România ori de câte ori a solicitat acest lucru. În afara vizitelor planificate, celelalte se anunţau din timp pentru a se

[220] După pensionarea acestuia nu a mai fost numit altul.

[221] A.I. Gribkov, *op. cit*, p. 32.

obține acordul președintelui țării, Nicolae Ceaușescu. De fiecare dată, după discuțiile avute la Ministerul Apărării Naționale, comandantul-sef și șeful Statului Major erau primiți de către președintele României. Cu prilejul vizitei din aprilie 1980, de exemplu, mareșalul V.G. Kulikov a fost informat și despre înființarea a încă două armate și a altor unități de diferite arme. Fără a se arăta surprins, comandantul-șef al Comandamentului F.A.U. a încercat să interpreteze măsura ca pe o dorință a României de a spori participarea la Tratat, adică invers decât considerau românii.

Atât documentele de constituire a Tratatului de la Varșovia din 1956, cât și Statutele adoptate în perioada următoare nu au precizat cine urma să conducă F.A.U. în timp de război (și nici atribuțiile acestuia), chiar dacă propunerile în acest sens au fost numeroase. În 1966, de exemplu, în timpul dezbaterii noului proiect de Statut al Comandamentului Unificat și al F.A.U. o parte dintre aliați au insistat ca dreptul de a conduce F.A.U. în timp de război să revină Comitetului Politic Consultativ. Românii au propus ca acesta să aparțină comandamentelor naționale și guvernelor S.P.T.V., coordonarea acțiunilor urmând a fi studiată în perioada următoare.

În final, la 30 aprilie 1980, Todor Jivkov, János Kádár, Erich Honeker, Edward Gierek, Gustáv Husák și L.I. Brejnev au semnat un document prin care L.I. Brejnev era numit în funcția de comandant suprem al F.A.U., la război, cu toate că acesta era în vârstă și foarte bolnav. În anul următor, cu prilejul celei de-a 14-a ședințe a Comitetului Miniștrilor Apărării (1-4 decembrie), mareșalul Uniunii Sovietice D.F. Ustinov s-a referit la L.I. Brejnev ca la *„comandantul suprem al FAU"*. În memoriile sale, generalul A.I. Gribkov, menționează faptul că după una dintre rarele situații în care L.I. Brejnev a primit pe miniștrii Apărării S.P.T.V., unul dintre aceștia i-a spus *„cu umor, că acum Comandantul suprem al FAU nu mai este apt de luptă"*[222]. În mod surprinzător, acesta nu a fost înlocuit nici după deces (septembrie 1982). Neclarificată a rămas problema și în timpul lui M.S. Gorbaciov. Referindu-se la acest fapt, generalul A.I. Gribkov consemna: *„Am încercat să reparăm această eroare juridică, dar conducerea noastră a tăcut, iar problema a fost uitată"*[223].

[222] A.I. Gribkov, *op. cit.*, p. 48.
[223] *Ibidem*, c. 48.

Comisia permanentă de politică externă

În cadrul reuniunii de la Praga (27-28 ianuarie 1956), Comitetul Politic Consultativ a hotărât constituirea unei Comisii permanente, cu sediul la Moscova, cu misiunea de a elabora *„recomandări în problemele de politică externă"*[224]. Chestiunea a fost reluată la 2 ianuarie 1964, într-o scrisoare a C.C. al P.C.U.S. Peste un an, cu prilejul reuniunii de la Berlin a Comitetului Politic Consultativ (19-20 ianuarie 1965), delegația R.D.G. a propus un proiect de hotărâre care viza transformarea consfătuirilor miniștrilor de Externe (și ale adjuncților acestora) într-un organism cu caracter permanent și cu un statut juridic propriu. Despre acest lucru s-a mai discutat în februarie 1966 la Berlin, în timpul consfătuirii adjuncților miniștrilor de Externe, și în iunie 1966 la Moscova, la consfătuirea miniștrilor de Externe, fără a se ajunge la o decizie comună.

Referindu-se la această Comisie, proiectul de Statut al Comitetul Politic Consultativ (neadoptat), elaborat de sovietici și discutat la reuniunea adjuncților miniștrilor de Externe de la Berlin (10-12 februarie 1966), prevedea că în cadrul acesteia urma să se elaboreze recomandări de politică externă pentru Comitetul Politic Consultativ, să se înfăptuiască (din însărcinarea Comitetului Politic Consultativ, sau la rugămintea oricărui S.P.T.V.) consultări asupra diferitelor probleme de politică externă care afectau interesele comune ale S.P.T.V., să se elaboreze și examineze măsurile care ar fi contribuit la traducerea în viață a hotărârilor Comitetului Politic Consultativ în probleme de politică externă[225]. În cadrul reuniunii, Mircea Malița, adjunctul ministrului român de Externe, a considerat (10 februarie 1966) preconizata Comisie ca fiind *„inutilă și inadmisibilă"*, precizând că miniștrii de Externe nu puteau participa la *„activitatea unui organism suprastatal menit să facă recomandări asupra politicii externe a partidelor și guvernelor, care au dreptul și datoria de a-și elabora în mod suveran politica lor externă"*[226].

La 16 ianuarie 1970, János Kádár, secretar al C.C. al P.M.S.U., a relansat propunerea (printr-o scrisoare), ideea fiind reluată cu prilejul reuniunii adjuncților miniștrilor de Externe de la Sofia (26-27 ianuarie 1970). În același an (20 august 1970), la ședința Comitetului Politic Consultativ de la Moscova, delegația sovietică a propus din nou constituirea Comisiei, propunerea fiind susținută de delegațiile

[224] *Organizația Tratatului de la Varșovia. 1955-1975. Documente*, București, Editura politică, 1976, p. 26. Decizia nu a fost transpusă în practică.
[225] Urma să se întrunească de două ori pe an.
[226] *Documente diplomatice române, seria III-a*, p. 20.

poloneză, cehoslovacă şi ungară. Şi de această dată, Nicolae Ceauşescu a repetat că nu consideră necesar şi util creare unui organism pentru Afacerile Externe pe lângă Comitetul Politic Consultativ, miniştrii putându-se întruni atunci când Comitetul Politic Consultativ sau guvernele vor decide că era necesar[227].

Peste 5 ani, la Moscova (20-30 ianuarie 1975), adjunctul ministrului sovietic de Externe, N.N. Rodionov, a insistat pentru constituirea Comisiei permanente de politică externă a cărei atribuţie principală urma să fie *„coordonarea acţiunilor privind problemele internaţionale concrete, în conformitate cu linia generală convenită la şedinţele Comitetului Politic Consultativ"*. După o discuţie care a avut loc între N.N. Rodionov şi Cornel Pacoste, adjunctul ministrului român de Externe, s-a ajuns la o formulare acceptabilă pentru toţi, la constituirea Comitetului Miniştrilor de Externe, ca organ consultativ al Tratului de la Varşovia, fără să i se precizeze atribuţiile, acestea urmând a fi stabilite prin regulamentul de funcţionare[228].

[227] *Ibidem*, p. 345.
[228] *Ibidem*, p. 454.

Comitetul Miniştrilor Afacerilor Externe

Până în 1976, miniştrii de Externe ai S.P.T.V. (sau adjuncţii acestora) s-au întâlnit de mai multe ori pentru soluţionarea unor probleme de politică externă considerate a fi importante. Prima confătuire (a miniştrilor) a avut loc la Varşovia, în perioada 27-28 aprilie 1959[229], făcându-se un schimb de păreri privind tratativele dintre statele din vestul şi estul Europei (care urma să se desfăşoare la Geneva), problema germană etc., miniştrii decizând că vor susţine *„propunerile Uniunii Sovietice privind încheierea tratatului de pace cu Germania şi lichidarea regimului de ocupaţie din Berlinul occidental"*[230]. Ca o rezolvare *„acceptabilă a problemei Berlinului"* s-a avasat ideea acordării *„unui statut de oraş liber Berlinului Occidental a cărui securitate şi legături nestânjenite cu lumea exterioară ar fi garantate de marile puteri cu participarea Organizaţiei Naţiunilor Unite"*[231]. Au urmat consfătuirile de la Moscova (18 iunie 1966, când au fost discutate probleme de ordin militar), Varşovia (8-10 februarie 1967; securitatea europeană şi 19-21 decembrie 1967; Orientul Apropiat), Praga (30-31 octombrie 1969; conferinţa general-europeană), Budapesta (21-22 iunie 1970; evoluţia situaţiei din Europa, pregătirea Conferinţei general-europene), Bucureşti (18-19 februarie 1971; securitatea europeană, dezarmarea), Varşovia (30 noiembrie-1 decembrie 1971; securitatea europeană), Moscova (ianuarie 1973; dezangajarea militară, dezarmarea, reducerea forţelor armate şi a armamentelor în Europa). Unele întâlniri ale miniştrilor Afacerilor Externe au precedat consfătuirile Comitetului Politic Consultativ care urmau să dezbată probleme importante ale politicii mondiale, mai ales pe cele ale securităţii internaţionale şi ale pregătirii conferinţei general-europene. Un rol important în activitatea Miniştrilor Afacerilor Externe ai statelor participante la Tratatul de la Varşovia şi a Comitetului Politic Consultativ l-a avut transpunerea în practică a prevederilor Actului final de la Helsinki din 1 august 1975.

Adjuncţii miniştrilor de Externe s-au întrunit şi ei la Berlin (februarie 1966; securitatea europeană), Budapesta (septembrie 1966; sesiunea XXI-a a Adunării Generale a O.N.U.), Berlin (februarie 1967; neproliferarea armelor nucleare), Sofia (septembrie 1967; sesiunea XXII-a a Adunării Generale a O.N.U.), Berlin (26-27 februarie 1968; nedisiminarea armelor nuclerare, situaţia din Vietnam şi unele probleme cu caracter militar), Budapesta (martie 1969;

[229] A participat şi un observator chinez.
[230] *Tratatul de la Varşovia. 1955-1980. Culegere de documente*, Editura politică, Bucureşti, 1981, p. 177.
[231] *Ibidem.*

securitatea eropeană), Berlin (20-21 mai 1969; securitatea europeană), Praga (septembrie 1969; sesiunea XXVI-a a Adunării Generale a O.N.U.), Moscova (30-31 octombrie 1969; securitatea europeană[232]), Sofia (26-27 ianuarie 1970; securitatea europeană), Budapesta (21-22 iunie 1970; securitataea europeană, Comisia permanentă pentru probleme de politică externă), Moscova (15 noiembrie 1972; dezangajarea militară), Moscova (21-22 mai 1973; conferința general-europeană), Moscova (29-30 ianuarie 1975; aniversarea a 20 de ani de la constituirea Tratatului de la Varșovia), Varșovia (10-20 martie 1975; relațiile cu statele din nordul Europei: Finlanda, Suedia, Norvegia, Danemarca și Islanda) etc.

În cadrul consfătuirii Comitetului Politic Consultativ de la București, din zilele de 25 și 26 noiembrie 1976 s-a decis înființarea Comitetului Miniștrilor Afacerilor Externe, ca organ auxiliar al Comitetului Politic Consultativ, cu misiunea de a efectua periodic schimburi de păreri și informații cu privire la probleme de politică externă, de a elaborara recomandări pentru Comitetul Politic Consultativ și propuneri pentru soluționarea deciziilor acestuia. Comitetul Miniștrilor Afacerilor Externe s-a întrunit periodic, de regulă odată pe an, sau când situația o impunea, lucrările desfășurându-se după normele practicate de Comitetul Politic Consultativ; cu acordul miniștrilor se puteau întâlni și adjuncții acestora.

Cronologic, reuniunile Comitetului Miniștrilor Afacerilor Externe au avut loc astfel:

25-26 mai 1977. Moscova. În prima ședință a Comitetului Miniștrilor Afacerilor Externe, miniștrii au făcut un schimb de păreri cu privire la unele aspecte ale întăririi securității și dezvoltării cooperării în Europa și ale reuniunii de la Belgrad a țărilor participante la Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa (C.S.C.E)[233]. Ministrul sovietic de Externe, A.A. Gromîko a reafirmat atașamentul U.R.S.S. față de aplicarea deplină a principiilor și înțelegerilor de la Helsinki, a arătat că sovieticii considerau reuniunea de la Belgrad ca o *„reuniune de lucru, intermediară"* pe drumul inițiat de C.S.C.E.[234]. Referindu-se la *„pregătirile militare"* făcute de statele membre N.A.T.O. și la sporirea cheltuielilor în

[232] Prin *Declarația* adoptată cu acel prilej, miniștrii de Externe au propus înscrierea pe ordinea de zi a viitoarei conferințe general-europene a următoarelor probleme: 1. Asigurarea securității europene și renunțarea la folosirea forței sau la amenințarea cu folosirea acesteia în relațiile reciproce dintre statele din Europa; 2. Lărgirea relațiilor comerciale, economice și tehnico-științifice pe baza egalității în drepturi, în scopul dezvoltării colaborării politice, între statele europene. Ministrul român de Externe, Corneliu Mănescu a constatat că în timpul Conferinței s-a desprins *„interesul URSS"* pentru relațiile sale cu R.F.G. A.A. Gromîko nu a mai reluat *„acuzațiile la adresa R.F.G. în intensitatea cunoscută". „Aprecieri pozitive cu privire la forțele realiste din R.F.G."* au făcut și celelalte delegații. Ministrul român a mai constatat *„preocuparea poloneză ca nu cumva cooperarea est-vest în Europa să se realizeze pe seama sacrificării intangibilității frontierei Oder-Neisse"* (*Romania and the Warsaw Pact, 1955-1989*, vol. II, p. 80, 85).

[233] *Documente diplomatice române*, seria III-a, p. 516-519.

[234] În dezacord cu această poziție, *Comunicatul* reuniunii a prevăzut că aceasta trebuia să fie constructivă și să facă propuneri și recomandări concrete în problemele întăririi securității și colaborării viitoare.

acest domeniu, a cerut S.P.T.V. să acorde importanță pregătirii mijloacelor de apărare și întărire a trupelor destinate în F.A.U. Preluând ideile din cuvântarea ministrului sovietic, miniștrii bulgar, cehoslovac și ungar au susținut că reuniunea de la Belgrad nu trebuia să se ocupe de măsurile privind încrederea în domeniul militar sau de problemele dezarmării, nefiind competentă în aceste domenii. Ministrul est-german a insistat asupra creșterii rolului R.F.G. și al forțelor sale armate în N.A.T.O. și a implicării S.U.A., R.F.G. și a altor state occidentale în conflicte din Africa, Orientul Apropiat sau America Latină. Ministrul cehoslovac s-a referit pe larg la campania dusă în Occident în legătură cu *„Carta 77"*, arătând că prin acesta se urmărea izolarea Cehoslovaciei și înrăutățirea relațiilor sale cu alte țări. Ministrul român, George Macovescu, a prezentat poziția României privind problemele securității europene și ale reuniunii de la Belgrad[235].

24-26 aprilie 1978. Sofia. Reuniunea a avut ca obiect pregătirea în vederea participării la sesiunea specială a Adunării Generale a O.N.U. consacrată dezarmării și analiza rezultatelor reuniunii de la Belgrad. Ministrul român, Ștefan Andrei, a subliniat poziția favorabilă a României privind creșterea rolului O.N.U. în negocierea, realizarea, punerea în aplicare și controlul acordurilor de dezarmare. Cu același prilej, s-a referit la: necesitatea intensificării eforturilor pentru aplicarea deplină a măsurilor Conferinței general-europene; dezvoltarea colaborării între state; amplificarea colaborării economice, științifice, culturale; cultivarea încrederii între state; pregătirea corespunzătoare a reuniunii de la Madrid din 1980; eliminarea folosirii forței și amenințării cu forța; încetarea cursei înarmărilor în Europa; dezangajarea militară pe continent; reducerea concentrării de forțe armate și armamente, limitarea activităților militare etc. *Comunicatul* reuniunii a relevat *„hotărârea fermă"* a S.P.T.V. de a contribui la succesul sesiunii speciale a Adunării Generale a O.N.U. privind dezarmarea, importanța principială a adoptării de măsuri menite *„să completeze destinderea politică cu cea militară"*, să ducă la reducerea confruntărilor militare, la întărirea încrederii și consolidarea păcii[236].

14-15 mai 1979. Budapesta. Miniștrii Afacerilor Externe au făcut un schimb de păreri asupra problemelor securității și cooperării în Europa, încetării cursei înarmărilor și ale dezarmării. Miniștrii au relevat importanța încheierii unui Tratat privind nefolosirea, primul, unul împotriva altuia, a armelor nucleare și clasice, s-au pronunțat pentru consultări bi- și multilaterale cu toate statele *Actului final* de la Helsinki în vederea pregătirii și participării la reuniunea de la Madrid. România a sprijinit inițiativa U.R.S.S. privind convocarea unei conferințe la nivel politic (cu participarea tuturor statelor europene, a S.U.A. și a Canadei), consacrată măsurilor de sporire a încrederii dintre state și dezangajare militară și a propus (fără succes) organizarea unei întâlniri a statelor participante la C.S.C.E. (la nivel de adjuncți de miniștri ai Afacerilor Externe) în care să se facă un schimb de păreri cu privire la tematica reuniunii de la Madrid și la o cât mai bună organizare a

[235] *Documente diplomatice române*, seria III-a, p. 516-519.

[236] *Ibidem*, p. 529-540.

acesteia spre a evita *„neajunsurile care au impietat asupra rezultatelor reuniunii de la Belgrad"*. Celelalte delegații nu au fost de acord cu propunerea românilor ca reprezentarea statelor la această conferință să fie la nivel de ministru al Afacerilor Externe[237]. Conform, *Comunicatului* adoptat la sfârșitul reuniunii, miniștrii s-au pronunțat pentru: încheierea, între toate statele participante la Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa, a unui Tratat privind nefolosirea primul, unul împotriva altuia, a armelor nucleare, cât și a celor clasice; notificarea prealabilă a deplasărilor importante de trupe, a marilor manevre militare aeriene și a marilor manevre militare navale desfășurate în apropierea apelor teritorale ale altor state participante la Conferința general-europeană; neextinderea grupărilor politico-militare în Europa, limitarea nivelului manevrelor militare, cu posibilitatea reducerii ulterioare, extinderea măsurilor de încredere în Marea Meditarană; examinarea și a altor probleme menite să întărească încrederea între state și dezangajarea militară, propunând, în acest scop, convocarea (în 1979) unei Conferințe la nivel politic, cu participarea tuturor statelor europene, a S.U.A. și Canadei; reducerea cheltuielilor militare de către statele deținătoare de cel mai important potențial militar și economic; încheirea de acorduri privind reducerea trupelor și armamentelor, lichidarea bazelor militare de pe teritoriile străine, retragerea trupelor străine de pe teritoriile altor state, crearea de zone denuclearizate și zone ale păcii în diferite regiuni ale lumii, inlcusiv în Europa etc. Cu același prilej, au reafirmat că erau gata să desființeze Tratatul de la Varșovia, simultan cu lichidarea N.A.T.O.[238].

5-6 decembrie 1979. Berlin. Comitetul Miniștrilor Afacerilor Externe a abordat probleme ale convocării unei conferințe privind problemele destinderii militare în Europa și pregătirea reuniunii general-europene de la Madrid, precum și unele măsuri pentru cea de-a 25-a aniversare a Tratatului de la Varșovia. În cadrul reuniunii s-a încercat să se pună în prim plan promovarea poziției U.R.S.S. în legătură cu Tratatul S.A.L.T. II, negocierile S.A.L.T. III și propunerile lui L.I. Brejnev în domeniul armelor racheto-nucleare cu rază medie de acțiune, precum și cu convocarea unei conferințe general-europene, la nivel politic, pentru examinarea măsurilor de întărire a încrederii și dezangajare militară, în defavoarea reuniunii de la Madrid. Participanții la reuniune au acceptat propunerea românească privind echilibrul de forțe pe continentul european, în sensul că acesta *„poate și trebuie să fie menținut nu pe calea intensificării în continuare a cursei înarmărilor, ci pe calea încetării acesteia, a diminuării nivelului de confruntare militară, a trecerii hotărâte la măsuri concrete de dezarmare, îndeosebi de dezarmare nucleară"*. Cu toate că ceilalți participanți au primit, inițial, cu simpatie propunerea românească privind reducerile simbolice de efective militare și armament, aceasta a fost respinsă la intervenția sovieticilor[239].

[237] *Ibidem*, p. 564-565.
[238] *Ibidem*, p. 556-559.
[239] *Ibidem*, p. 575-598.

19-20 octombrie 1980. Varșovia. Comitetul Miniștrilor Afacerilor Externe a discutat probleme referitoare la pregătirea reuniunii de la Madrid (care urma să-și deschidă lucrările la 11 noiembrie 1980) și convocarea Conferinței pentru dezangajare militară. Ștefan Andrei, ministrul Afacerilor Externe român, a arătat că pentru România, reuniunea de la Madrid trebuia *„să asigure reafirmarea puternică și clară a hotărârilor statelor participante de a respecta neabătut, atât în relațiile lor reciproce, cât și în raporturile cu alte state, principiile suveranității și independenței naționale, egalității în drepturi, renunțării la forță și la amenințarea cu forța, integrității teritoriale și inviolabilității frontierelor, neamestecului în treburile interne, toate principiile consacrate în Actul final al C.S.C.E."*, ceea ce constituia *„premisa indispensabilă a realizării oricărui progres pe calea destinderii, edificării securității și dezvoltării colaborării internaționale"*. Ministrul român și-a exprimat speranța că la Madrid se va ajunge și la *„aranjamente"* pentru intensificarea colaborării și cooperării economice (inclusiv pe plan subregional), pentru intensificarea cooperării industriale, a schimbului de mărfuri și obținerea mijloacelor de plată în condiții reciproc avantajoase, pentru crearea de societăți mixte de producție și comercializare, pentru cooperare pe terțe piețe, pentru inițierea și realizarea de programe de cercetare, pentru asigurarea unei circulații mai largi, neîngrădite a rezultatelor cercetării, precum și a noilor procedee tehnice, pentru schimburi în domeniul culturii, învățământului și informației. Nu în ultimul rând, reuniunea de la Madrid trebuia să abordeze și aspectele militare ale securității spre a se trece neîntârziat la înghețarea bugetelor militare (apoi la reducerea continuă a acestora), la retragerea tuturor trupelor de pe teritoriul altor state și lichidarea bazelor militare străine, la reducerea substanțială a efectivelor militare și armamentelor, la restrângerea activității blocurilor militare. În acest sens, a făcut cunoscut că România a hotărât să-și reducă în 1980 bugetul militar cu 16%, fondurile economisite fiind folosite pentru dezvoltarea economică și socială. Apreciind că reuniunea de la Madrid nu putea să epuizeze toate problemele legate de edificarea securității și dezvoltarea cooperării pe continent, Ștefan Andrei s-a pronunțat pentru alte reuniuni periodice ale reprezentanților statelor participante la C.S.C.E., precum și pentru o nouă conferință pentru securitate și cooperare în Europa pe care România era gata să o găzduiască la București. Referindu-se la propunerile U.R.S.S. privind angajarea de tratative legate de orpirea amplasării și dezvoltării de noi rachete nucleare în Europa, ministrul român a arătat că România era de acord cu aceste propuneri, sprijind și negocierile privind reducerea reciprocă a forțelor armate și armamentelor din Europa Centrală[240].

1-2 decembrie 1981. București. Comitetul Miniștrilor Afacerilor Externe a discutat stadiul negocierilor în problema limitării înarmărilor și ale dezarmării și desfășurarea reuniunii de la Madrid a reprezentanților statelor participante la C.S.C.E. A.A. Gromîko, ministrul sovietic, a considerat ca *„nefavorabilă"* situația negocierilor asupra limitării înarmărilor și dezarmării și a apreciat că răspunderea

[240] *Ibidem*, p. 603-608.

pentru agravarea situației internaționale revenea *„în exclusivitate"* S.U.A. și N.A.T.O., cu excepția reprezentantului român, toți ceilalți miniștrii fiind de acord cu această apreciere. Caracterizând politica S.U.A. ca fiind *„agresivă"*, *„aventuristă"* și *„îndreptată spre confruntare militaro-politică"*, A.A. Gromîko s-a declarat sceptic în ceea ce privește perspectivele negocierilor sovieto-americane de la Geneva, precizând: *„N-avem certitudine că S.U.A. vor negocia cu acel grad de responsabilitate, pe care îl reclamă importanța problemei. Se pare că ele sunt mai interesate în amplasarea rachetelor lor în Europa Occidentală, decât în obținerea unui raport echilibrat... De aceea nu se poate exclude că S.U.A. vor căuta să tărăgăneze negocierile, până când se împlinește termenul fixat de N.A.T.O. pentru amplasarea rachetelor"*. Pe același ton de neîncredere s-a referit și la negocierile sovieto-americane în problema limitării și reducerii armelor strategice prevăzute să înceapă în primăvara anului 1982 și a făcut cunoscut că U.R.S.S. *„nu va permite încălcarea echilibrului militar creat în lume"*, că dacă va fi necesar va face totul pentru *„a anihila încercările S.U.A. de a obține superioritatea militară"*. O atenție deoasebită a acordat ministrul sovietic (și ceilalți) creării zonelor denuclearizate. Ignorând propunerile și inițiativele României în acest sens, A.A. Gromîko a declarat: *„Am acordat și acordăm cel mai activ sprijin creării zonelor denuclearizate, fie în nordul Europei, în Balcani, în Africa, în Orientul Apropiat sau în alte părți ale lumii. Propunerea prietenilor bulgari privind zona denuclearizată este constructivă"*. În ampla cuvântare ținută, ministrul sovietic s-a referit și la aderarea Spaniei la N.A.T.O. *(„U.R.S.S. va fi nevoită să tragă concluziile care se impun și să cântărească posibilitățile pentru măsuri corespunzătoatre")*, la China (acuzând-o de șovinism de mare putere, de servilism față de S.U.A. și N.A.T.O.), la Cuba *(„Cuba este prietena noastră")*. Ministrul bulgar a relevat că S.P.T.V. trebuiau să demaște manevrele și conținutul propagandei imperialiste, care încerca *„să manevreze opinia publică cu scopul de a reduce intensitatea mișcării antirăzboinice din Europa occidentală, de a orienta tăișul acesteia împotriva U.R.S.S. și altor țări ale comunității socialiste"*. Ministrul polonez a subliniat faptul că în R.F.G. *„se păstrează puternice forțe revizioniste și revanșarde, precum și tendința de a folosi destinderea pentru realizarea scopului strategic, și anume schimbări politico-teritoriale în Europa sub lozinca unificării Germaniei"* și a menționat că, în funcție de desfășurarea negocierilor sovieto-americane de la Geneva, va promova ideea *„limitării armamentelor nucleare în Europa Centrală, care să servească prevenirii și escaladării în continuare a înarmărilor nucleare și înlăturării lor treptate din această zonă"*. Referindu-se la *„necesitatea extremă"* a trecerii de la *„linia comună"*, la *„acțiuni ferme convenite în detaliu"*, pentru ca *„socialismul real să rămână un factor hotărâtor în politica mondială"*, ministrul est-german a insistat pentru intensificarea coordonării politicii externe a S.P.T.V. Ministrul român s-a referit, între altele, la necesitatea participării, într-o formă sau alta, și a celorlate țări

europene la negocierile de la Geneva, precum și la crearea unui Comitet consultativ special al S.P.T.V. în legătură cu aceste negocieri[241].

21-22 octombrie 1982. Moscova. Comitetul Miniștrilor Afacerilor Externe a abordat probleme ale situației internaționale (mai ales din Europa) și ale reluării reuniunii de la Madrid[242]. Referindu-se la situația internațională, care ajunsese la *„o gravă încordare"*, Ștefan Andrei a caracterizat-o astfel: *„Se intensifică politica imperialistă de dominație, de menținere și reîmpărțire a sferelor de influență, de încălcare a dreptului națiunilor la libertate și suveranitate. Au loc conflicte militare care provoacă victime omenești și mari pierderi materiale, crește pericolul unui nou război mondial. Continuă într-un ritm fără precedent, cursa înarmărilor, în special a celor nucleare; se adâncește criza economică mondială, se măresc decalajele dintre țările dezvoltate și țările în curs de dezvoltare. În lume s-au amplificat vechile contradicții și au apărut altele noi. Se dezvoltă și se accentuează contradicția dintre țările bogate și cele sărace, care devine tot mai mult o contradicție fundamentală a timpului nostru"*. Apoi s-a pronunțat pentru: *„asigurarea succesului negocierilor de la Geneva; oprirea amplasării de noi rachete cu rază medie de acțiune în Europa; reducerea și distrugerea celor existente; eliminarea de pe continent a tuturor armelor nucleare"; „impulsionarea negocierilor de la Viena privind reducerea forțelor armate și armamentelor în Europa centrală, căutându-se în mod constructiv elemente de apropiere între propunerile existente"; „încetarea producției de arme nucleare și trecerea la reducerea treptată a stocurilor existente până la lichidarea lor totală, interzicerea definitivă a tuturor armelor nucleare și a celorlalte arme de distrugere în masă"; „reducerea substanțială a armamentelor nucleare de către puterile care dețin cele mai mari arsenale nucleare, de exemplu, cu 50% în prima fază, ca un pas spre eliminarea totală a armelor nucleare"; înghețarea cheltuielilor militare la nivelul anului 1982 și trecerea la reducerea lor până în 1985 cu 10-15%, iar fondurile eliberate să fie folosite, o parte, pentru dezvoltarea economică și socială a țărilor care efectuează această reducere"; „măsuri eficiente de reducere a armamentelor convenționale, de creștere a încrederii între state"; „convenirea între cele două blocuri militare principale existente în lume, în general între cele două părți, a unui plafon cât mai redus pentru principalele armamente – avioane, tancuri, nave de luptă, rachete, tunuri grele și altele"; „retragerea trupelor și lichidarea bazelor militare de pe teritoriile străine, reducerea forțelor armate și armamentelor, restrângerea activității militare a blocurilor și desființarea lor concomitent, începând cu lichidarea organismelor militare"* etc.[243]. Prin *Comunicatul* dat publicității la Moscova, miniștrii Afacerilor Externe au atras atenția asupra pericolului pe care îl reprezentau hotărârile N.A.T.O. privind amplasarea în Europa occidentală de noi rachete nucleare americane cu rază medie de acțiune, au

[241] *Ibidem*, p. 648-655.
[242] *Ibidem*, p. 667-671.
[243] *Ibidem*, p. 672-679.

condamnat *„ferm, orice forme de amestec din afară în treburile interene ale Republicii Populare Polone"* şi şi-au *„reafirmat sprijinul pentru Polonia socialistă"*, s-au pronunţat pentru încheierea *„cât mai grabnică"* a reuniunii de la Madrid, au acordat *„o mare importanţă reducerii şi limitării armamentelor nucleare în Europa"*, au chemat statele membre N.A.T.O. *„să renunţe la planurile de amplasare în Europa occidentală de noi rachete nucleare americane cu rază medie de acţiune"*, au relevat *„însemnătatea pozitivă a reluării tratativelor sovieto-americane asupra limitării şi reducerii armelor strategice"* etc.[244].

6-7 aprilie 1983. Praga. Comitetul Miniştrilor Afacerilor Externe a făcut un schimb de păreri privind situaţia din Europa şi din lume şi a examinat problemele privind promovarea propunerilor şi iniţiativelor avansate de S.P.T.V. pentru preîntâmpinarea primejdiei unui război nuclear, pentru reluarea şi continuarea destinderii, înfăptuirea dezarmării, întărirea securităţii şi dezvoltarea colaborării pe continentul european şi în întreaga lume. Ministrul român a apreciat că problema fundamentală a omenirii o constituia, în acel moment, *„oprirea cursei înarmărilor, trecerea la dezarmare, şi, în primul rând, la dezarmarea nucleară"*, deoarece cursa înarmărilor luase *„proporţii foarte mari"*, în lume se acumulaseră *„uriaşe cantităţi de armament, cu deosebire armament nuclear"*, planurile N.A.T.O. de instalare de noi rachete cu rază medie de acţiune în Europa constituiau *„un grav pericol la adresa păcii"*, iar bugetele militare atinseseră *„o cifră record"*. Ca urmare, a apreciat Ştefan Andrei, în viziunea României trebuia acţionat în primul rând pentru *„oprirea amplasării rachetelor cu rază medie de acţiune în Europa, trecerea la retragerea şi distrugerea celor existente, realizarea în Europa a unor relaţii bazate pe încredere, pe colaborare, care să ducă – în perspectivă – la eliminarea totală a armamentelor nucleare de pe continent, a tuturor armelor de distrugere în masă, ca şi la o reducere substanţială a armamentelor convenţionale"*. În acest scop, trebuia făcut totul pentru încheierea cu succes a tratativelor de la Geneva dintre U.R.S.S. şi S.U.A., România apreciind că, în afara acestora, trebuiau *„să se întrunească, în paralel"* şi celelalte state ale Tratatului de la Varşovia şi ale N.A.T.O., spre a ajunge la o înţelegere în ceea ce priveşte *„oprirea cursei înarmărilor, trecerea la dezarmare, îngheţarea bugetelor militare şi reducerea lor ulterioară, în procente sau în expresie absolută"*. În acest sens, ministrul român a reamintit că în decembrie 1982, Conferinţa Naţională a P.C.R. decisese menţinerea cheltuielilor militare ale României până în 1985 la nivelul anului 1982. Extrem de utile au fost apreciate şi realizarea unor înţelegeri în ceea ce priveşte reducerea substanţială a armamentelor din Europa Centrală, încheierea între statele celor două blocuri politico-militare a unui Tratat (deschis tuturor statelor) cu privire la nefolosirea reciprocă a forţei militare şi menţinerea de relaţii paşnice, creării de zone denuclearizate pe continent, crearea unor grupuri de lucru în cadrul Tratatului de la Varşovia care să dezbată problematica dezarmării,

[244] *Ibidem*, p. 680-685.

cheltuielilor militare, opririi cursei înarmărilor etc. O altă *„problemă fundamentală"*, în concepţia românească era reprezentată de *„lichidarea subdezvoltării, a decalajelor economice dintre ţările bogate şi ţările sărace şi instaurarea unor noi relaţii între state, bazate pe echitate şi egalitate, care să asigure progresul economic şi social şi prosperitatea tuturor ţărilor şi popoarelor, şi, în primul rând, a celor rămase în urmă"*. Cu privire la locul de desfăşurare a următoarei reuniuni a C.S.C.E., Ştefan Andrei a atras atenţia că *„s-a procedat incorect"* propunându-se o altă candidatură în locul oraşului Bucureşti, înainte să fie consultată şi partea română, care propusese deja Capitala României.

13-14 octombrie 1983. Sofia. Miniştrii de Externe au apreciat, în unanimitate, situaţia internaţională ca fiind încordată şi periculoasă, considerând că răspunderea revenea, în exclusivitate, S.U.A. şi N.A.T.O. Insistând asupra necesităţii unităţii de acţiune a S.P.T.V., A.A. Gromîko a declarat: *„Trebuie ca la Washington şi în alte capitale ale ţărilor N.A.T.O. să se audă că noi vorbim la unison, să se convingă că ţările noastre au aceeaşi orientare, acţionează unit, ferm şi hotărît. Chiar şi cele mai mici neînţelegeri în rândurile noastre pot aduce numai rău. Logica luptei politice se reduce la un singur lucru: dacă adversarii noştri ar putea să descopere o distonanţă cât de mică, ei ar avea în acesta un spaţiu convenabil de manevre şi neîndoielnic ar încerca să beneficieze de aceasta în defavoarea intereselor comune ale ţărilor Tratatului de la Varşovia"*[245]. Această poziţie a fost susţinută de miniştrii din R.D.G., Bulgaria, Cehoslovacia şi Polonia, care au făcut propuneri concrete în vederea coordonării mai riguroase a acţiunilor de politică externă a S.P.T.V. Ministrul est-german de Externe a apreciat, în acest sens: *„Noi privim strânsa coordonare a poziţiilor noastre comune în vederea acestei confruntări politico-diplomatice de durată şi aprigă cu ţările N.A.T.O. ca una din sarcinile centrale ale mecanismului colaborării politice în viitorul apropiat"*[246]. Majoritatea miniştrilor au arătat (cu anumite nuanţe) că în situaţia în care S.U.A. îşi vor instala noile rachete în Europa occidentală se impuneau măsuri de răspuns, *„atât în domeniul politic, cât şi în cel militar"*, aşa cum aprecia A.A. Gromîko[247]. Ştefan Andrei a insistat asupra importanţei finalizării negocierilor sovieto-americane de la Geneva şi a propus ca, în situaţia în care acest lucru nu se va întâmpla în scurt timp, negocierile să continue şi în 1984, urmând ca în acest interval S.U.A. să nu mai amplaseze în Europa noi rachete cu rază medie de acţiune. Ministrul român a apreciat că *„ar avea o mare importanţă ca U.R.S.S. să dea garanţii, în sensul declaraţiilor anterioare, că în perioada continuării negocierilor va opri desfăşurarea de noi rachete cu rază medie de acţiune şi modernizarea lor şi va reduce în mod unilateral o parte a acestora aflate în zona europeană a teritoriului U.R.S.S."*. A mai considerat că *„în condiţiile asigurării paritătii şi securităţii egale, s-ar putea avea în vedere ca rachetele franceze şi*

[245] *Ibidem*, p. 746.
[246] *Ibidem*.
[247] *Ibidem*.

britanice să fie luate într-un calcul general în raportul global de forțe dintre cele două părți și nu neapărat în cadrul negocierilor privind rachetele nucleare cu rază medie de acțiune"[248]. În situația în care nu s-ar fi ajuns la un acord, a sugerat, ca o măsură intermediară, neamplasarea de rachete nucleare cu rază medie de acțiune pe teritoriile R.F.G., R.D.G., Cehoslovaciei și a altor state[249].

19-20 aprilie 1984. Budapesta. În prima ședință a Comitetului Miniștrilor Afacerilor Externe după începerea amplasării rachetelor americane cu rază medie de acțiune și aplicării contramăsurilor anunțate de U.R.S.S., miniștrii și-au exprimat convingerea că *„nu există probleme care să nu poată fi rezolvate pe calea tratativelor dacă se dă dovadă de abordare constructivă și dacă se ține seama pe deplin de interesele vitale ale popoarelor, de interesele păcii și securității internaționale"*, au relevat, încă odată, că S.P.T.V. *„nu tind spre obținerea supremației militare și nu vor admite supremația militară asupra lor"*, s-au pronunțat pentru *„asigurarea echilibrului de forțe la niveluri tot mai scăzute"* și au apreciat că *„locul cel mai important în dialogul politic actual trebuie să-l ocupe problemele înlăturării pericolului unui război nuclear, găsirea de căi practice pentru încetarea cursei înarmărilor și trecerea la dezarmarea nucleară"*. În acest sens, au adresat statelor membre N.A.T.O. un *Apel* insistent la *„conlucrare în vederea opririi amplasării noilor rachete nucleare cu rază medie de acțiune și retragerii celor deja amplasate, a realizării unor măsuri efective de dezarmare nucleară în Europa"*[250]. Referindu-se la trecerea la amplasarea de către S.U.A. a rachetelor cu rază medie de acțiune în unele state din vestul Europei, la contramăsurile nucleare sovietice și la întreruperea negocierilor sovieto-americane în problema armelor nucleare, Ștefan Andrei a apreciat că *„cursa înarmărilor a intrat într-o nouă fază deosebit de periculoasă"*, că se impunea ca *„toate statele continentului să se angajeze și să participe activ la realizarea acordurilor și înțelegerilor privind eliminarea rachetelor din Europa, oprirea drumului spre catastrofa nucleară"*, ca la negocierile în problemele armelor nucleare cu rază medie de acțiune să participe, într-o formă sau alta, *„și țările din cele două blocuri militare, precum și alte state europene"*[251].

3-4 decembrie 1984. Berlin. Miniștrii de Externe au exprimat îngrijorarea în legătură cu *„încordarea periculoasă care se menține în Europa și în lume"* și au subliniat pericolul pe care îl reprezentau pentru pace și securitate *„concepțiile care pun în discuție frontierele existente între statele europene, orânduirea social-politică a acestora, precum și alte realități teritorial-politice statornicite după cel de-al doilea război mondial"*, apreciind că *„frontierele postbelice din Europa sunt de neclintit"*. Și-au mai exprimat îngrijorarea față de hotărârea Consiliului Uniunii Europei Occidentale privind *„anularea interdicției ca R.F.G. să producă rachete*

[248] *Ibidem*, p. 739.
[249] *Ibidem*, p. 738-744.
[250] *Ibidem*, p. 783-788.
[251] *Ibidem*, p. 776-783.

cu rază lungă de acțiune și bombardiere cu destinație strategică"[252]. Ștefan Andrei a apreciat că trebuia făcut totul pentru *„a se opri amplasarea rachetelor nucleare americane cu rază medie de acțiune în unele state vest-europene și a contramăsurilor nucleare luate de către Uniunea Sovietică și unele țări socialiste din Europa, pentru eliminarea rachetelor cu rază medie de acțiune de pe continentul nostru și, apoi, a tuturor armelor nucleare"*. A mai arătat că pentru a se asigura *„o perspectivă de pace popoarelor continentului, colaborare și înțelegere"*, România consideră că *„trebuie să se pornească de la realitățile stabilite după cel de-al doilea război mondial"*, că *„sub niciun motiv nu se poate admite niciun fel de încercare de a pune în discuție aceste realități, de a pune în discuție frontierele stabilite în urma războiului"*[253].

19-20 martie 1986. Varșovia. În cadrul unui schimb de păreri asupra situației din Europa, miniștrii de Externe au constatat că situația internațională continua să rămână *„încordată și periculoasă"*, și-au exprimat îngrijorarea față de *„intensificarea cursei înarmărilor, în special a celor nucleare, față de acțiunile întreprinse pentru extinderea acestora în spațiul cosmic"*. Ministrul român, Ilie Văduva, a prezentat considerentele și propunerile României în legătură cu realizarea unui program complex de reducere și lichidare a armelor nucleare, de înfăptuire a dezarmării generale. În concepția românilor, încă din prima etapă, acest program trebuia să prevadă *„trecerea concomitentă la reducerea armamentelor clasice, a efectivelor și cheltuielilor militare"* spre a se înlătura pericolul ca prin oprirea producției de arme nucleare cheltuielile militare să fie orientate *„spre dezvoltarea și perfecționarea celorlalte tipuri de arme, a armamentelor clasice sau spre creșterea și producerea de noi sisteme și tipuri de arme nucleare"*. Se avea în vedere oprirea perfecționării armamentelor clasice și reducerea lor cu 20% până în 1990 prin limitarea numărului și tipurilor de avioane, nave, tancuri etc. În următoarele două etape urmau să se facă noi reduceri, astfel încât în anul 2000 aceștea să ajungă la 50%. Concomitent, trebuiau reduse efectivele militare (la toate genurile de arme), în procent de 30% până în 1990 și 50% până în 2000. Programul mai trebuia să prevadă reducerea anuală (în aceleași procente) a cheltuielilor militare. În cadrul măsurilor de întărire a încrederii o importanță deosebită ar fi avut, în concepția românilor, realizarea unor acțiuni concrete vizând lichidarea bazelor militare amplasate pe teritoriul altor state și retragerea trupelor străine în limitele teritoriului național (în etape, până la sfârșitul anului 1990), precum și asumarea de către toate statele a angajamentului ferm de a nu mai amplasa noi trupe și armamente pe teritoriul altor state, de a renunța la manevre militare de amploare, la demonstrații de forță etc. Programul de dezarmare trebuia să includă și problema lichidării blocurilor militare (inclusiv a N.A.T.O. și Tratatului de la Varșovia, până cel mai târziu în 2000), în care scop urma să se acționeze (pentru început) pentru diminuarea laturii lor militare, creșterea încrederii și amplificarea

[252] *Ibidem*, p. 807.
[253] *Ibidem*, p. 804.

colaborării politice, economice etc. S-a apreciat că mai trebuiau organizate întâlniri între statele membre N.A.T.O. şi cele ale Tratatului de la Varşovia pentru discutarea modalităţilor de înfăptuire a dezarmării şi înlăturării pericolului de război (inclusiv la tratativele sovieto-americane de la Geneva), încheierea între statele membre ale celor două blocuri a unui Tratat de nerecurgere la ameninţarea cu forţa şi dezvoltarea de relaţii paşnice şi de colaborare între ele. Aplicarea acestui program trebuia să se facă *„sub un control strict şi eficace"*, prevăzându-se forme, metode şi mijloace de control corespunzătoare, *„reciproc acceptabile"* (inclusiv prin crearea unui organism special al O.N.U., cu participare larg reprezentativă). Paralel cu măsurile de dezarmare mai trebuiau intensificate acţiunile pentru soluţionarea rapidă, pe cale paşnică, prin tratative, a tuturor conflictelor existente în lume, precum şi asumarea de agajamente ferme şi stabilirea de măsuri hotărâte privind încetarea oricărui amestec în treburile interne ale altor state, renunţarea la forţă şi ameninţarea cu forţa, la orice presiuni economice, politice şi de altă natură[254].

14-15 octombrie 1986. Bucureşti. Miniştrii de Externe au discutat situaţia din Europa şi din lume, probleme referitoare la dezarmare şi au realizat înţelegeri pentru: elaborarea de propuneri privind intensificarea colaborării internaţionale în problema lichidării terorismului; studierea reacţiilor ţărilor N.A.T.O., a ţărilor neutre şi nealiniate din Europa faţă de Apelul de la Budapesta al consfătuirii Comitetului Politic Consultativ şi discutarea acţiunilor posibile în scopul promovării acestuia; elaborarea de propuneri de dezvoltare a colaborării în vederea creşterii combativităţii activităţii politice în problemele drepturilor omului; examinarea problemelor legate de promovarea iniţiativei ţărilor socialiste la O.N.U. referitoare la edificarea unui sistem cuprinzător de pace şi securitate internaţională.

24-25 martie 1987. Moscova. Comitetul Miniştrilor Afacerilor Externe a făcut un schimb de păreri în legătură cu situaţia politică din Europa şi din lume, o atenţie deosebită acordându-se problemelor dezarmării nucleare, inclusiv celor care se refereau la realizarea de zone denuclearizate în diferite regiuni ale Europei. Miniştrii de Externe au aprobat rapoartele grupurilor de lucru (la nivel de experţi) pentru: examinarea practică a problemelor legate de funcţionarea grupei multilaterale de informare reciprocă; studierea posibilităţilor de înfăptuire a propunerilor referitoare la îngheţarea şi reducerea cheltuielilor militare şi efectivelor trupelor S.P.T.V.; studierea reacţiilor ţărilor N.A.T.O., a ţărilor neutre şi nealiniate din Europa faţă de *Apelul* de la Budapesta al consfătuirii Comitetului Politic Consultativ; elaborarea de propuneri privind intensificarea colaborării internaţionale în problema lichidării terorismului internaţional; examinarea problemelor legate de promovarea iniţiativei ţărilor socialiste la O.N.U. referitoare la edificarea unui sistem cuprinzător de securitate internaţională; elaborarea de propuneri de dezvoltare a colaborării în vederea creşterii combativităţii şi activităţii politice în problemele drepturilor omului; elaborarea proiectului unui document politic în problemele

[254] *Ibidem*, p. 874-876.

lichidării subdezvoltării şi instaurării noii ordini economice internaţionale etc.[255]. Cu acelaşi prilej, miniştrii au adoptat *Declaraţia* privind interzicerea folosirii armei chimice[256] şi *Declaraţia* referitoare la dezvoltarea procesului general-european şi încheierea reuniunii de la Viena[257]. *Comunicatul* şedinţei a relevat susţinerea de către participanţi a hotărârilor la care se ajunsese la Reykjavik, pentru demersurile ce trebuiau făcute în vederea unor noi reduceri substanţiale, radicale, pentru lichidarea armelor nucleare, prevenirea proliferării cursei înarmărilor în cosmos şi respectarea riguroasă a prevederilor cu privire la limitarea sistemelor antirachetă. S-a căzut de acord şi asupra necesităţii semnării *„neîntârziate"* a unui acord separat între U.R.S.S. şi S.U.A., care să prevadă lichidarea completă a rachetelor americane şi europene cu rază medie de acţiune în Europa[258]. Documentul a mai relevat hotărârea S.P.T.V. de a se acţiona pentru: reducerea *„radicală"* a forţelor armate şi armamentelor convenţionale în Europa; reducerea, în etape, a nivelului încordării în Europa, în condiţiile *„asigurării permanente a echilibrului militar, la niveluri tot mai scăzute"*; obţinerea de rezultate pozitive la negocierile de la Viena privind reducerea reciprocă a trupelor şi armamentelor din centrul Europei; realizarea de zone libere de arme nucleare şi chimice în Balcani, în centrul şi alte părţi ale continentului; un sistem *„strict şi eficient"* de control, care să corespundă conţinutului măsurilor de dezarmare, *„mergând până la inspecţii la faţa locului"* etc.[259]. În timpul activităţilor desfăşurate pentru redactarea *Comunicatului,* discuţii îndelungate au fost purtate asupra problemei includerii sau nu a principiilor relaţiilor interstatale. Sprijinită de celelalte delegaţii, cea ungară a arătat că nu era necesară prezentarea pricipiilor cuprinse în ultimele documente adoptate pe linia Tratatului de la Varşovia (independenţa şi suveranitatea naţională, nerecurgerea la forţă şi la ameninţarea cu forţa, inviolabilitatea frontierelor, neamestecul în treburile interne, egalitatea în drepturi) deoarece se repetau la fiecare reuniune şi prezentarea lor ar fi lungit textul. În schimb, ungurii au insistat pentru includerea principiilor din Actul final de la Helsinki, între care aceste principii se regăseau, dar apărea în plus principiul respectării drepturilor omului şi libertăţii fundamentale, inclusiv a libertăţii de gândire, conştiinţă, religie sau de convingere etc. Tot ungurii (de această dată nemaifiind sprijiniţi) au prezentat propuneri de texte din care rezulta că revanşismul, revizionismul şi naţionalismul era promovat numai de cercurile imperialiste[260]. Ministrul român al Afacerilor Externe, Ioan Totu, a apreciat că situaţia internaţională continua să fie *„deosebit de gravă şi complexă"*, în special ca rezultat al *„escaladării cursei înarmărilor, inclusiv a celor nucleare, al politicii de forţă şi de amestec în treburile interne ale altor state,*

[255] *Ibidem*, p. 978-981.
[256] *Ibidem*, p. 981-983.
[257] *Ibidem*, p. 983-986.
[258] *„În ce priveşte alte rachete cu destinaţie operativ-tactică* – mai preciza documentul – *U.R.S.S. este gata să treacă la negocieri în vederea reducerii şi lichidării lor complete"*.
[259] *Documente diplomatice române*, seria III-a, p. 975-976.
[260] *Ibidem*, p. 989, 994.

al menţinerii şi chiar al agravării unor stări de încordare şi conflicte în diferite regiuni ale lumii, al crizei economice mondiale", toate acestea sporind *„pericolul unui război mondial, care s-ar transforma inevitabil într-o catastrofă nucleară ce ar duce la distrugerea vieţii pe planeta noastră"*. Ca urmare, conducerea politică de la Bucureşti a apreciat că problema fundamentală a vieţii internaţionale o constituia *„oprirea hotărâtă a cursei înarmărilor şi trecerea la dezarmare, în primul rând la dezarmarea nucleară, la apărarea păcii"*. Pentru calmarea situaţiei, Ioan Totu a făcut cunoscut că românii *„au primit cu viu interes şi au salutat" Declaraţia* lui M.S. Gorbaciov prin care s-a propus detaşarea problemei privind rachetele nucleare cu rază medie de acţiune din Europa de blocul de probleme care făceau obiectul negocierilor sovieto-americane de la Geneva, şi încheierea imediată a unui acord separat între U.R.S.S. şi S.U.A. în acest domeniu. O importanţă deosebită în acest sens a fost apreciată şi eventuala constituire a unui Comitet al ţărilor europene care să conlucreze cu statele posesoare de arme nucleare, în special cu S.U.A. şi U.R.S.S., pentru a se ajunge la un acord privind retragerea rachetelor cu rază medie de acţiune, eliminarea tuturor armelor şi bazelor nucleare de pe continent. Utile erau considerate şi eventualele negocieri între statele posesoare de armă nucleară în vederea ajungerii la un *„acord internaţional"* privind interzicerea totală a experienţelor cu arme nucleare. Cu acel prilej, ministrul român de Externe a reamintit şi alte principale măsuri care ar fi contribuit, în concepţia românească, la soluţionarea problemelor încordării internaţionale: reducerea armamentelor convenţionale, clasice, a efectivelor şi cheltuielilor militare cu cel puţin 25% până în 1990 şi cu cel puţin 50% până în anul 2000; trecerea de către fiecare ţară la reducerea cu 5% *(„sau chiar cu un procent mai mare")* a armamentelor, efectivelor şi cheltuielilor militare; interzicerea militarizării spaţiului extraatmosferic; renunţarea de către S.U.A. la programul intitulat *„războiul stelelor"*; oprirea producţiei şi a experimentării de arme chimice, lichidarea stocurilor existente, distrugerea sau dezafectarea instalaţiilor producătoare de asemenea arme; transformarea Balcanilor într-o zonă liberă de arme nucleare şi chimice, fără baze militare străine etc. Referindu-se la importanţa lucrărilor reuniunii general-europene de la Viena, Ioan Totu a precizat că era necesar ca delegaţiile ţărilor participante *„să dezbată şi să convină măsuri reale care să determine realizarea unor înţelegeri corespunzătoare pe calea înfăptuirii dezarmării nucleare şi convenţionale"*, precum şi pentru *„dezvoltarea cooperării economice şi tehnico-ştiinţifice"*. Referitor la *„dimensiunea umanitară"* a procesului de făurire a securităţii şi cooperării în Europa, abordată în reuniunea de la Viena, ministrul român de Externe a apreciat că reprezentanţii ţărilor occidentale îşi permiteau *„să se erijeze în apărători ai drepturilor omului..., să reducă procesul complex şi multilateral al C.S.C.E. la abordarea unor probleme marginale, nesemnificative, pentru a sustrage atenţia de la gravele probleme nesoluţionate în propriile ţări"* şi interveneau *„în mod inadmisibil în probleme interne ale altor state"* şi a precizat că *„adevărata dimensiune umanitară o*

reprezenta asigurarea de drepturi egale pentru toţi oamenii muncii, a drepturilor fundamentrale la muncă, la educaţie, la existenţă liberă şi demnă, la înlăturarea inechităţilor care lovesc milioane şi milioane de oameni". Ministrul de Externe român s-a referit, în mod dezaprobator, şi la faptul că se recurgea la *„denaturări grosolane ale realităţii, inclusiv la falsificarea istoriei, promovându-se teze cu caracter iredentist, naţionalist, revanşard"*, încercându-se *„internaţionalizarea discutării lor"*. Considerând aceste manifestări ca *„amestec în problemele interne"*, ministrul român a declarat că *„problemele României, ale dezvoltării socialiste, inclusiv ale naţionalităţilor, se rezolvă de către poporul român, în întregul său, în deplină unitate, de către forţa sa conducătoare – Partidul Comunist Român"*[261].

29-30 octombrie 1987. Praga. Examinând situaţia din Europa şi din lume, miniştrii de Externe au relevat că aceasta continua să fie *„complicată şi complexă"*, dar că în viaţa internaţională au apărut *„elemente încurajatoare"*, pentru prima dată ideea dezarmării nucleare apropiindu-se de *„etapa începerii traducerii sale în practică"*. Eduard Şevarnadze a informat participanţii la şedinţă cu privire la rezultatele negocierilor sovieto-americane de la Moscova (22-23 octombrie 1987) în cursul cărora s-a înregistrat un progres în ceea ce privea definitivarea pregătirii Tratatului referitor la lichidarea rachetelor cu rază medie şi mai scurtă de acţiune şi au fost prezentate noi iniţiative sovietice, orientate spre apropierea poziţiilor părţilor în problema reducerii cu 50% a armamentelor strategice ofensive, concomitent cu respectarea strictă a Tratatului privind apărarea antirachetă şi nerenunţarea la acesta timp de cel puţin 10 ani, precum şi despre propunerea privind instituirea de la 1 noiembrie 1987 a unui moratoriu asupra tuturor lucrărilor legate de producţia, experimetarea şi desfăşurarea de rachete cu rază medie şi mai scurtă de acţiune[262]. Comitetul Miniştrilor Afacerilor Externe a adoptat un *Apel* cu privire la creşterea eficienţei Conferinţei pentru dezarmare de la Geneva în care se sublinia necesitatea intensificării activităţii tuturor forurilor de negocieri bi- şi multilaterale în vederea adoptării unor măsuri concrete în direcţia opririi cursei înarmărilor şi a dezarmării, în primul rând cea nucleară. Ministrul român, Ioan Totu, a apreciat că deşi în viaţa internaţională au apărut *„elemente încurajatoare"*, situaţia continua să fie *„deosebit de gravă şi complexă"*, menţinându-se *„vechile stări de lucruri"* (nivelul ridicat al înarmărilor, experienţele nucleare, conflictele din diferite zone ale lumii, politica de forţă şi amestec în problemele interne, încălcarea independenţei, suveranităţii şi libertăţii unor state etc.). Cu toate acestea, a mai precizat ministrul român, România *„a salutat cu satisfacţie"* situaţia nouă creată în urma înţelegerii de principiu dintre U.R.S.S. şi S.U.A. cu privire la semnarea unui acord referitor la eliminarea rachetelor cu rază medie de acţiune şi a celor operativ-tactice din Europa şi din Asia, precum şi înţelegerea sovieto-americană privind începerea de negocieri cuprinzătoare, pe

[261] *Ibidem*, p. 997-974.
[262] *Ibidem*, p. 1 030.

etape, în cadrul unui for unic, pentru limitarea şi, în final, încetarea completă a experienţelor nucleare. Reamintind poziţia României faţă de securitatea europeană şi dezarmare, Ioan Totu a mai făcut cunoscut că guvernul român susţinea încheierea unei convenţii internaţionale privind oprirea producţiei şi expermentării de arme chimice, lichidarea stocurilor existente, distrugerea sau dezafectarea instalaţiilor producătoare de asemenea arme[263]. După modul în care au decurs lucrările reniunii, Ioan Totu a constatat: tendinţa unei *„supraevaluări"* a rezultatelor obţinute pe calea destinderii internaţionale; preocupările U.R.S.S. privind extinderea sistemului european de securitate şi asupra Arcticii şi Mediteranei (apreciate ca *„zone strategice"*), insistenţa pentru accelerarea dialogului cu statele N.A.T.O. în domeniul *„comparării doctrinelor militare"*, tendinţa ca statele socialiste să facă (în cadrul reuniunii de la Viena) *„unele concesii"* în problemele umanitare faţă de poziţiile promovate de statele occidentale spre a determina paşi asemănători din partea acestora în negocierile pentru reducerea trupelor şi armamentelor convenţionale; situarea *„cu claritate"* a delegaţiei ungare pe poziţiile statelor occidentale în unele aspecte ale problematicii drepturilor omului (prin susţinerea tezei că un factor important al destinderii în Europa şi în lume îl consituia *„componenta umanitară"*); propunerile unor delegaţii (poloneză, ungară, est-germană) de a se spori rolul şi atribuţiile secretarului general al Comitetului Politic Consultativ (prin atribuirea unor funcţii de reprezentare la reuniuni internaţionale), de creare a unui Secretariat unit *„permanent"* (delegaţia poloneză) şi a unui grup de lucru (delegaţia ungară), care să elaboreze noi propunri de perfecţionare a mecanismului colaborării în cadrul Tratatului de la Varşovia[264].

20-30 martie 1988. Sofia. Miniştrii de Externe au analizat situaţia din Europa şi din lume, sarcinile ce reveneau cu privire la reducerea forţelor armate şi armamentelor convenţionale în Europa şi dezvoltarea, în continuare, a procesului general-european. S-au pronunţat pentru încheierea *„cât mai grabnică"* a proceslui de ratificare a Tratatului dintre U.R.S.S. şi S.U.A. privind lichidarea rachetelor cu rază medie şi mai scurtă de acţiune, ca un *„prim pas"* spre realizarea de noi acorduri în direcţia reducerii armamentelor strategice ofensive, preîntâmpinării cursei înarmărilor în cosmos, interzicerii generale şi complete a experienţelor nucleare, chimice şi a celorlalte arme de distrugere în masă, reducerii efectivelor armate şi armamentelor convenţionale în Europa, a cheltuiellor militare şi soluţionării altor probleme din domeniul securităţii şi dezarmării. Au sublinat *„necesitatea"* de a se renunţa la intenţiile de a *„compensa"*, pe orice cale, armamentele nucleare supuse lichidării în conformitate cu Tratatul privind rachetele cu rază medie şi mai scurtă de acţiune[265]. Eduard Şevarnadze a apreciat (pentru prima dată) că se contura ca tendinţă reducerea cheltuieilor militare,

[263] *Ibidem*, p. 1 021-1 028.
[264] *Ibidem*, p. 1 045-1 046.
[265] *Ibidem*, p.1 064-1 069.

menţionând că acest lucru era înţeles şi de S.U.A. Ministrul polonez de Externe a informat despre intenţia Poloniei de a propune crearea unei organizaţii a parlamentelor S.P.T.V. şi şi-a exprimat îngrijorarea faţă de *„poziţia revanşardă a unor cercuri din R.F.G., faţă de axa Bonn-Paris şi faţă de poziţia militaristă a Franţei"*[266]. Ministrul cehoslovac a propus acordarea de atribuţii suplimentare secretarului general al Comitetului Politic Consultativ şi crearea unui organism politic cu sediul la Moscova. Fără a se referi în mod concret la propunerile de mai sus, Ioan Totu a apreciat că acestea erau de competenţa Comitetului Politic Consultativ şi că deoarece de la ultimele reglementări privind perfecţionarea mecanismului de lucru şi al colaborării în cadrul Tratatului trecuseră doar doi ani, românii nu vedeau *„nici necesitatea şi nici oportunitatea de a proceda la schimbarea lor"*[267]. Cu privire la teoria *„descurajării nucleare"*, ministrul român a apreciat că aceasta era *„profund nocivă"*, în *„flagrantă contradicţie cu interesele tuturor popoarelor"* şi se situa *„împotriva cursului istoriei, a vieţii"*, iar *„intenţiile S.U.A. şi N.A.T.O. de a moderniza şi menţine în Europa 4 000 de arme nucleare"* reprezentau *„o intensificare a cursei înarmărilor nucleare"*, care sub masca modernizării sporeau pericolulul *„unui război pustiitor, al distrugerii continentului nostru şi al întregii omeniri"*[268]. Comitetul Miniştrilor Afacerilor Externe a adopat un *Apel* către statele membre N.A.T.O., către toate ţările participante la Conferinţa pentru securitate şi cooperare în Europa[269].

13-14 mai 1988. Berlin. Eduard Şevarnadze a informat miniştrii de Externe despre convorbirile avute cu George Shultz, secretarul de Stat american, la Geneva, apreciind că: în politica americană au început să apară elemente de realism, că U.R.S.S. doreşte să modifice caracterul rivalităţii dintre socialism şi capitalism (fără a se pierde din vedere obiectivul de clasă); în problemele dezarmării dialogul cu S.U.A. era esenţial, dar nu trebuiau neglijate nici flancurile; s-a reuşit să se câştige S.U.A. ca „garant" în soluţionarea problemei Afganistanului; problema retragerii trupelor sovietice din afara teritoriului naţional a fost discutată cu S.U.A. şi N.A.T.O. şi se acţiona pentru transpunerea ei în practică etc.[270]. Miniştrii au exprimat sprijinul lor pentru modul în care a acţionat U.R.S.S. în negocierile cu S.U.A. şi speranţa că negocierile dintre M.S. Gorbaciov şi Ronald Reagan, care urmau a se desfăşura la Moscova, vor duce la înţelegeri esenţiale în domeniul înjumătăţirii arsenalelor strategice ofensive, a altor probleme referitare la dezarmare etc.[271]. La întrebarea ministrului cehoslovac care erau ideile noi în problemele umanitare care urmau a se prezenta la reuniunea C.S.C.E. de la Viena, Eduard Şevarnadze s-a referit la cele religioase precizând că dacă nu se găseau soluţii în acest domeniu nu se puteau rezolva nici celelalte chestiuni.

[266] *Ibidem*, p. 1 082.
[267] *Ibidem*, p. 1 062-1 063.
[268] *Ibidem*, p. 1 058.
[269] *Ibidem*, p. 1 073-1 076.
[270] *Ibidem*, p. 1 086-1 087.
[271] *Ibidem*, p. 1 086-1 090.

28-29 octombrie 1988. Budapesta. Miniştrii de Externe au făcut un schimb de păreri privind situaţia din Europa şi din lume şi au stabilit sarcini referitoare la reducerea forţelor armate şi armamentului convenţional în Europa, la măsurile de întărirea încrederii şi securităţii, precum şi de dezvoltare multilaterală, ulterioară, a procesului general-european. Eduard Şevarnadze a propus ca în prima parte a anului următor reuniunea miniştrilor să se desfăşoare într-un cadru *„neobişnuit", „fără pompă şi paradă, de preferinţă nu în capitală, ci într-un loc liniştit, care îndeamnă la discuţii libere".* Abordând apoi, problematica şedinţei, ministrul sovietic de Externe a apreciat că *„pericoul de război a fost îndepărtat"*, că pe continent începea *„o nouă etapă a proceselor de integrare"*, care implica *„dezvoltarea dialogului politic cu occidetalii"*, în special cu R.F.G. a cărei poziţie *„va defini nivelul european al eforturilor militare ale Occidentului, volumele posibilei modernizări". „Eforturile noastre de a atrage R.F.G. în edificarea căminului general-european* – a mai pecizat ministrul sovietic – *au limite precise, impuse de normele reglementării postbelice din Europa, de prevederile Tratatului de la Moscova şi ale tratatelor dintre R.F.G. şi celelalte ţări socialiste. Politicienii raţionali de la Bonn înţeleg aceste elemente cu caracter restrictiv, aceste limite intangibile".* Referindu-se la concepţia de *„cămin general-european"*, el a precizat că acesta putea *„să stea pe picioare numai pe fundamentul relaţiilor existente, inclusiv de ordin politico-teritorial"*, că Berlinul occidental trebuia să-şi găsească locul în colaborarea europeană pe baza acordului cvadripartit din 17 septembrie 1971 prin care R.F.G. garantase accesul liber în oraş. În concepţia sovieticilor, căminul general-european prevedea *„o comunicare deschisă, liberă între popoare, singura care poate să le elibereze de atavismul temerilor şi neîncredrii reciproce".* El trebuia orientat spre *„problemele umanitare, spre drepturile omului"* pentru a se dovedi că *„valorile socialismului sunt identice cu valorile general-umane". „Lichidarea obstacolelor din calea contactelor dintre oameni* – a mai precizat Eduard Şevarnadze – *facilitarea diferitelor schimburi (parlamentare, culturale, pe linie de tineret, ca şi alte măsuri) constituie singura cale adevărată spre realizarea ideii căminului general-euroepan".* În continuare, ministrul sovietic s-a referit la relaţiile sovieto-americane, la *„pericolul crescând pentru mediul înconjurător"* şi la necesitatea unei *„securităţi interaţionale ecologice"*, la probleme ale domeniului umanitar etc. În final, a propus organizarea, la Moscova, a unei *„mese rotunde"* pentru *„liber schimb de păreri"*, la care să participe tineri diplomaţi şi cercetători din S.P.T.V.[272]. Ministrul român, Ioan Totu, a prezentat poziţia cunoscută a României în problemele securităţii şi cooperării în Europa şi s-a referit la propunerile României în ceea ce priveşte democratizarea şi perfecţionarea organizării şi funcţionării organelor Tratatului de la Varşovia[273]. Comitetul

[272] *Ibidem*, p. 1 118-1 127.
[273] *Ibidem*, p. 1 127-1132.

Miniştrilor Afacerilor Externe a adoptat o *Declaraţie* în legătură cu măsurile de întărire a încrederii şi securităţii şi de dezarmare din Europa[274].

11-12 aprilie 1989. Berlin. Miniştrii de Externe au relevat *„cu satisfacţie"* progresele realizate în direcţia întăririi păcii şi dezarmării, au apreciat că situaţia din lume continua să fie *„complexă şi contradictorie"*, s-au pronunţat pentru extinderea dialogului politic în problemele majore ale dezvoltării mondiale, bazat pe *„o abordare atotcuprinzătare"* a întăririi păcii şi securităţii internaţionale în conformitate cu Carta O.N.U. În cadrul discuţiilor referitoare la perfecţionarea structurilor şi activităţii organelor Tratatului de la Varşovia, delegaţia bulgară a avansat ideea înfiinţării unui organism permanent al S.P.T.V. care să elaboreze şi să promoveze concepţia *„căminului geral-european"*. În cadrul negocierilor asupra proiectului de protocol al şedinţei, delegaţia ungară a propus ca în finalul documentului să se înscrie poziţia sa referitoare la *„sublinirea interdependenţei dintre toate principiile relaţiilor interstatale, precum şi a importanţei respectării drepturilor omului"*. Deoarece celelalte delegaţii nu s-au asociat propunerii, protocolul şedinţei nu a fost semnat[275]. În final, miniştrii au adoptat *Apelul* pentru o lume fără războaie.

26-27 octombrie 1989. Varşovia. Examinând situaţia din Europa, miniştrii de Externe au apreciat că se creau premise pentru realizarea unei schimbări radicale în relaţiile dintre statele europene, înlăturarea treptată a orientărilor de divizare, îndepărtarea definitivă a rămăşiţelor războiului rece[276]. Ministrul sovietic de Externe a relevat că U.R.S.S. va reacţiona, prin măsuri corespunzătoare, în cazul în care S.U.A. vor crea arme antirachetă cu baza în cosmos. Referindu-se la evoluţia situaţiei din Ungaria şi Polonia a arătat că deşi nu se putea vorbi de o criză în cadrul Tratatului de la Varşovia, existau totuşi probleme care reclamau găsirea unui echilibru între interesele naţionale şi cea colective. Ministrul polonez a dat asigurări că, indiferent de schimbarea regimului politic, Polonia îşi va respecta obligaţiile asumate în cadrul Tratatului de la Varşovia, subliniind însă că funcţiile acestuia trebuiau să se limiteze numai la securitatea externă a S.P.T.V. şi să nu lezeze în niciun fel ordinea publică şi economică internă a acestora. Ministrul ungar a cerut o reevaluare a rolului, sarcinilor şi activităţii Tratatului de la Varşovia. În ceea ce priveşte colaborarea economică general-europeană, reprezentaţii U.R.S.S., Ungariei şi Poloniei s-au pronunţat pentru transformări structurale care să corespundă sistemului economic occidental de piaţă, referindu-se la rolul pozitiv al proceselor integraţioniste, la necesitatea deschiderii economiilor statelor socialiste în relaţiile cu statele occidentale, la adaptarea structurală a acestora la crearea *„spaţiului socal-economic şi de drept unic"* în Europa, la încurajarea firmelor mici şi mijlocii, la restructurarea sistemului bancar şi de credit,

[274] *Ibidem*, p. 1 132-1 135.
[275] *Ibidem*, p. 1 189.
[276] *Ibidem*, p. 1 196.

la stimularea formelor de proprietate privată etc.[277] Aşa cum informa Constantin Oancea, adjunctul ministrului român de Externe, misiunile diplomatice ale României (1 noiembrie 1989) *„reprezentanţii români, subliniind importanţa dezvoltării unei largi cooperări economice pe continent, au relevat necesitatea eliminării din raporturile economice a obstacolelor şi restricţiilor de orice natură, a practicii condiţionării dezvoltării schimburilor comerciale şi cooperării economice, de impunere a unor măsuri de restructurări interne, de reprivatizare a sectorului public, introducerea mecanismului de piaţă liberă şi realizare a altor schimbări economice structurale specifice economiei capitaliste"*[278].

[277] *Ibidem*, p. 1 203.
[278] *Ibidem*, p. 1 203.

Comitetul Miniştrilor Apărării

Până în 1969, miniştrii Apărării din S.P.T.V. s-au întâlnit de mai multe ori, în cadrul unor consfătuiri periodice, organizate de către Comandamentul F.A.U., fără a exista însă o structură organizatorică anume constituită. În timpul consfătuirii de la Varşovia (8-9 septembrie 1961)[279], la scurt timp după începerea construirii zidului Berlinului, miniştrii Apărării au apreciat că, în ultimul timp, statele *„blocului agresiv al Atlanticului de Nord (N.A.T.O.) şi-au intensificat considerabil pregătirile de război, înteţesc cursa înarmărilor, măresc efectivele armatelor şi, ca răspuns la propunerile ţărilor socialiste cu privire la încheierea Tratatului de pace cu Germania, recurg chiar la ameninţarea cu dezlănţuirea unui nou război"*. Ca urmare, au examinat problemele concrete referitoare la *„întărirea capacităţii de luptă"* a F.A.U., cerând şefilor Marilor State Majore să elaboreze *„măsuri practice"* în acest sens[280].

Fără a mai aştepta măsurile ce trebuiau luate la nivel naţional, comandantul-şef al F.A.U., mareşalul A.A. Greciko, a cerut conducerii de la Bucureşti să mobilizeze unele unităţi şi mari unităţi (fapt care a dus la sporirea temporară a efectivelor militare cu circa 12 000 oameni), să execute aplicaţii cu trupe şi de stat major, să deplaseze unele mari unităţi din garnizoanele permanente în alte raioane ş.a.[281]. Probleme referitoare la *„întărirea Forţelor Armate Unite"* au fost discutate şi în timpul reuniunii de la Praga (30 ianuarie-1 februarie 1962)[282]. În anul următor, la Varşovia (26-28 februarie 1963), au fost dezbătute documente referitoare la apărarea antiaeriană a teritoriului S.P.T.V., la crearea Sistemului unic de observare şi înştiinţare la radiaţie, la bugetul Comandamentului F.A.U. etc. În 1966, cu prilejul discuţiilor referitoare la elaborarea noilor Statute ale organelor de conducere ale F.A.U., mareşalul A.A. Greciko a propus înfiinţarea, pe lângă Comitetul Politic Consultativ, a unui Consiliu Militar Consultativ, format din miniştrii Apărării S.P.T.V. şi comandantul-şef. Peste doi ani (29-30 octombrie 1968), la Moscova, au fost discutate probleme legate de *„întărirea organizaţiei Tratatului de la Varşovia"*.

[279] Au participat şi şefii Marilor State Majore ale armatelor S.P.T.V. (cu excepţia Albaniei).
[280] *Organizaţia Tratatului de la Varşovia. 1955-1975. Documente*, Editura politică, Bucureşti, 1975, p. 107-108.
[281] A.M.R., fond V 2, dosar nr. 4/34, filele 124-125.
[282] *Organizaţia Tratatului de la Varşovia. 1955-1975. Documente*, Editura politică, Bucureşti, 1975, p. 109.

În final, martie 1969, la întrunirea de la Budapesta, Comitetul Politic Consultativ a decis înființarea Comitetului Miniștrilor Apărării, compus din titularii departamentelor respective, precum și din comandantul-șef și șeful Statului Major al F.A.U., cu misiunea de a analiza problemele care țineau de întărirea capacității de apărare a Tratatului de la Varșovia și a armatelor statelor participante la Alianță, de a face recomandări și propuneri referitoare la întărirea capacității de apărare a S.P.T.V., la sporirea capacității de luptă a F.A.U. în ceea ce privește: aspectele principale ale organizării, pregătirii tactice, operative și strategice, a stării de operativitate și de mobilizare a trupelor și a comandamentelor din alianță, a problemelor logistice, ale infrastructurii etc. Comitetul Miniștrilor Apărării a mai examinat situația politico-militară europeană și mondială, situația bugetului Comandamentului F.A.U., a stabilit puncte de vedere unitare asupra problemelor ce urmau a fi discutate în Comitetul Politic Consultativ, a adoptat decizii (prin consens) în conformitate cu hotărârile Comitetului Politic Consultativ etc.

Recomandările și propunerile Comitetului Miniștrilor Apărării erau analizate și aprobate de către guvernele S.P.T.V., numai după aceea putând deveni hotărâri comune. El se întrunea, de regulă, o dată sau de două ori pe an, pe rând în S.P.T.V. (în ordinea alfabetului chirilic), ordinea de zi a ședințelor stabilindu-se din vreme, la ședința precedentă, prin consens. Ședințele erau conduse de ministrul Apărării din țara gazdă, care anterior se întâlnea cu comandantul-șef și cu șeful Statului Major al F.A.U. pentru a discuta problemele de pe ordinea de zi și, mai ales, pe cele în legătură cu care apăruseră păreri diferite. La fel ca în cadrul Comitetului Politic Consultativ, deciziile erau luate prin consens și sancționate de către guvernele statelor respective. În situația în care un ministru al Apărării nu era de acord cu o problemă (sau cu mai multe) acesta formula, sub semnătură proprie, opinia separată în protocolul ședinței[283]. Fiecare ședință era urmată de un scurt comunicat, dat publicității[284].

La prima ședință a Comitetului Miniștrilor Apărării (*22-23 decembrie 1969, Moscova*), mareșalul A.A. Greciko, comandantul-șef al F.A.U., a prezentat un raport privind situația și planurile *„blocului agresiv N.A.T.O."*, situația și direcțiile de dezvoltare a trupelor de uscat și aviației de front a F.A.U., constituirea și activitatea Statului Major și a Comitetului tehnic, modul de pregătire și desfășurare a viitoarelor ședințe ale Comitetului Miniștrilor Apărării. Miniștrii Apărării au condamnat politica statelor imperialiste, în frunte cu S.U.A., referitoare la continuarea războiului în Vietnam, la provocarea de noi conflicte în Orientul Apropiat și de amestec în treburile interne ale statelor arabe, apreciindu-se că rolul *„cel mai funest"* îl avea *„imperialismul american și Flota 6 din Marea Mediterană"*. Miniștrii apărării au mai apreciat că S.U.A. manifestau tendința de a

[283] Generalul A.I. Gribkov a apreciat că, în perioada în care a fost șef al Statului Major al F.A.U., în toate ședințele Comitetului Miniștrilor Apărării *„avea loc o dezbatere serioasă a problemelor de pe ordinea de zi, fără tergiversări deosebite "* (A.I. Gribkov, *op. cit.*, p. 46).

[284] Vezi și: *Varșavskii dogovor. Soiuz vo imia mira i sotializma,* Voenizdat, Moskva, 1980, p. 165.

soluționa problemele internaționale pe calea războiului, creând încordare în diferite zone ale lumii, că N.A.T.O. continua să rămână *„principala forță agresivă în Europa, care amenință nemijlocit securitatea S.P.T.V."*, că guvernele S.U.A., Angliei și R.F.G., în special, acționau în direcția împiedicării convocării conferinței internaționale în problema securității europene. Deosebit de periculoasă a fost considerată decizia N.A.T.O. de a folosi armele nucleare încă de la începutul războiului pe continentul european și de a-și spori potențialul militar. Ca urmare, s-a apreciat că la fel trebuia să procedeze și Tratatul de la Varșovia. Referindu-se la încercările *„imperialiștilor"* de a scoate Cehoslovacia din Tratatul de la Varșovia, ministrul cehoslovac al Apărării a arătat că țara sa, R.D.G. și Polonia constituiau *„triunghiul de fier și totodată inima acestui tratat"*[285]. La rându-i, ministrul bulgar al Apărării a propus, fără succes, să se menționeze, în *Hotărârea* ce urma să fie adoptată, necesitatea întăririi și activizării flancului de sud al Tratatului.

Ministrul român al Apărării, generalul Ion Ioniță, a condamnat și el imperialismul, care *„atentează la libertățile democratice, sprijină forțele cele mai retrograde din diverse țări, n-a renunțat la politica colonială și neocolonialistă, recurge la comploturi, lovituri de stat, intervenții și agresiuni armate"*, continuând *„să genereze grave primejdii la adresa păcii și securității"*[286]. Pentru îmbunătățirea climatului în Europa și întărirea securității, a mai spus generalul-colonel Ion Ioniță, ar trebui ca *„statele europene să-și asume angajamentul solemn că nu vor folosi forța în rezolvarea problemelor litigioase"*, ca statele cu orânduiri sociale diferite să dialogheze mai mult, să-și extindă legăturile de cooperare în domeniul economic și tehnico-științific. Cu același prilej, a reafirmat faptul că România *„pune în centrul politicii sale externe prietenia și colaborarea cu toate țările sistemului mondial socialist"* și că *„își va îndeplini întotdeauna, cu sfințenie, obligațiile ce-i revin în cadrul alianței sale militare cu țările Tratatului de la Varșovia"*. Ca și alți miniștri ai Apărării prezenți la întrunire, a condamnat și el intervenția S.U.A. în Vietnam și Laos și a arătat că România se pronunța pentru *„intensificarea eforturilor pentru curmarea agresiunii imperialiste în Vietnam, retragerea trupelor americane din această țară, crearea condițiilor ca poporul vietnamez să-și hotărască singur soarta, fără niciun amestec străin"*. În legătură cu războiul din Orientul Apropiat, generalul Ion Ioniță a relevat că România aprecia că aplicarea prevederilor Rezoluției Consiliului de Securitate din noiembrie 1967, ofereau *„o bază rezonabilă pentru soluționarea acestui conflict"*, că guvernul român considera că trebuiau depuse toate străduințele pentru *„rezolvarea în interesul tuturor popoarelor din regiune a problemelor litigioase, pentru retragerea trupelor israeliene din teritoriile arabe ocupate, asigurarea integrității granițelor tuturor statelor din zonă, rezolvarea problemei refugiaților palestinieni în conformitate cu interesele lor naționale"*. În încheierea intervenției sale, ministrul român al Apărării a apreciat că N.A.T.O. reprezenta *„un instrument al*

[285] A.M.R., fond 3 571, dosar nr. 46, f. 99.

[286] Idem, dosar nr. 28, f. 159.

politicii agresive a imperialismului", chiar dacă în cadrul său se manifestau şi unele *„tendinţe pozitive"*, inclusiv în Franţa şi în R.F.G., cu toate că în cadrul acesteia din urmă exitau încă *„cercuri politice revanşarde, militariste, neonaziste, dormice să revizuiască sitaţia creată după cel de-al doilea război mondial"*. Considerând N.A.T.O. o *„ameninţare"* la adresa ţărilor participante la Tratatul de la Varşovia şi a altor state socialiste, generalul-colonel Ion Ioniţă a dat asigurări că guvernul român va acorda toată atenţia realizării măsurilor care vizau întărirea continuă a capacităţii de apărare a ţării şi îşi păstra trează *„vigilenţa faţă de uneltirile agresive imperialiste"*[287]. Spre deosebire de ceilalţi miniştri ai Apărării, ministrul român nu a fost de acord cu formularea din proiectul de *Hotărâre* conform căreia *„Guvernele ţărilor N.A.T.O. şi îndeosebi ale S.U.A., Angliei şi R.F.G. se străduiesc prin diferite mijloace să împiedice convocarea conferinţei pentru securitatea europeană"*. Având în vedere că unele state aveau o atitudine pozitivă faţă de această conferinţă, el a propus ca în loc de *„guverne"* să se scrie *„unele guverne"*. Respinsă iniţial de miniştrii Apărării din R.D.G., Polonia şi Bulgaria, propunerea a fost acceptată, în final, după ce a fost susţinută de mareşalii I.I. Iakubovski, A.A. Greciko şi de generalul S.M. Ştemenko.

La punctul 2 al ordinii de zi, mareşalul I.I. Iakubovski a prezentat situaţia şi direcţiile de dezvoltare a trupelor de uscat şi a aviaţiei de front a F.A.U., dând asigurări că protocoalele bilaterale referitoare la dezvoltarea forţelor armate în perioada 1967-1970 vor fi traduse în viaţă (românii nu încheiaseră un asemenea protocol), că nivelul de înzestrare a armatelor S.P.T.V. era diferit, în unele armate existând încă procente mari de tehnică militară cu caracteristici tehnico-tactice depăşite (tancul „T.-34", complexe de rachete operativ-tactice „R.-11" şi „R.-14", staţii de radio, avioane „MIG-15", „MIG-17" şi „MIG-19" etc), că gradul de asigurare cu transportoare blindate, mijloace de apărare antiaeriană a teritoriului, aparatură radio şi radio-releu, mijloace de apărare antiaeriană a trupelor, artilerie de diferite calibre, avioane de cercetare, de bombardament şi de sprijin nemijlocit a trupelor, precum şi la nivelul stocurilor de materiale, era scăzut. Cu acelaşi prilej, comandantul-şef al F.A.U. a prezentat şi direcţiile de dezvoltare a F.A.U. (îmbunătăţirea structurii organizatorice a marilor unităţi şi unităţi, introducerea în înzestrare a tehnicii moderne şi înlocuirea celei vechi, perfecţionarea sistemului de mobilizare, a organizării serviciilor armatei şi frontului, acumularea stocurilor de mijloace tehnico-materiale pentru trei luni şi îmbunătăţirea conducerii trupelor), a arătat că pentru asigurarea înzestrării armatelor trebuiau folosite toate posibilităţile industriei din S.P.T.V., precum şi livrări reciproce, că până la sfârşitul anului 1970 urma să se încheie şi să se supună guvernelor protocoalele bilaterale privind destinarea trupelor în compunerea F.A.U. şi măsurile de dezvoltare a acestora pentru intervalul 1971-1975.

În perioada următoare au fost discutate probleme referitoare la starea Sistemului unic de apărare antiaeriană a teritoriului a S.P.T.V., starea şi cooperarea

[287] Idem, f. 158-164.

flotelor naţionale (*21-22 mai 1970, Sofia*, şedinţa nr. 2), situaţia mijloacelor de transmisiuni şi a sistemului de conducere a trupelor pe Teatrele de Acţiuni Militare, dezvoltarea F.A.U. în perioada 1971-1975 (*2-3 martie 1971, Budapesta*, şedinţa nr. 3), situaţia trupelor N.A.T.O., perfecţionarea căilor de comunicaţii şi a mijloacelor de transport ale S.P.T.V. (*9-10 februarie 1972, Berlin*, şedinţa nr. 4), contracararea propagandei imperialiste, bilanţul activităţii şi sarcinile Comitetului tehnic al F.A.U. pentru uniformizarea armamentului şi tehnicii în perioada 1972-1975 (*6-8 februarie 1973, Varşovia*, şedinţa nr. 5), întărirea şi dezvoltarea Sistemului unic al apărării antiaeriene a teritoriului a S.P.T.V., perfecţionarea şi dezvoltarea mijloacelor de transmisiuni şi a sistemului de conducere a trupelor pe Teatrele de Acţiuni Militare (*6-7 februarie 1974, Bucureşti*, şedinţa nr. 6), organizarea şi activitatea apărării civile în cadrul S.P.T.V., pregătirea statelor majore şi instrucţia tactică (*7-8 ianuarie 1975, Moscova*, şedinţa nr. 7), întrebuinţarea în luptă a elicopterelor, importanţa automatizării în conducerea trupelor, activitatea Statului Major al F.A.U. în perioada 1969-1975 (*18-19 noiembrie 1975, Praga*, şedinţa nr. 8).

În 1976 (*10-11 noiembrie, Sofia*, şedinţa nr. 9), Comitetul Miniştrilor Apărării a discutat situaţia trupelor N.A.T.O. pe direcţiile „Vest" şi „Sud-Vest" (şi standardizarea producţiei de tehnică militară din înzestrarea F.A.U.). Ministrul român al Apărării, generalul-colonel Ion Coman, s-a referit la *„eforturile cercurilor imperialiste, reacţionare pentru menţinerea şi extinderea politicii anacronice a împărţirii Europei şi a lumii în blocuri militare"*, la accentuarea contradicţiilor dintre ţările N.A.T.O. şi la tendinţele unora dintre acestea *„de a-şi promova propria lor politică, atât pe plan intern, cât şi internaţional"*, la poziţia Turciei şi Greciei faţă de bazele americane de pe teritoriile lor, la poziţia Islandei (şi chiar a Marii Britanii) faţă de N.A.T.O., la refuzul Danemarcei şi Norvegiei de a accepta depozitarea armelor nucleare şi staţionarea trupelor N.A.T.O. pe teritoriile proprii şi a apreciat că aceste contradicţii aveau la bază *„tendinţa S.U.A. de a-şi asigura în continuare hegemonia în Europa prin intermediul N.A.T.O., de a încălca interesele naţionale ale aliaţilor europeni"*. Concluzionând, ministrul român al Apărării a apreciat că toate acestea *„reflectă criza politico-globală a S.U.A., a politicii de hegemon al lumii capitaliste, dar în acelaşi timp constituie o ameninţare gravă la adresa păcii şi securităţii popoarelor"*. Referindu-se la poziţia României, a apreciat că acesta *„ţine seama de faptul că existenţa acestui bloc militar şi a unor puternice grupări de forţe armate pe teatrele de acţiuni militare din Europa constituie în continuare principalul obstacol în calea destinderii militare şi ca urmare un pericol la adresa păcii şi securităţii pe continent şi în întreaga lume"*. În consecinţă, România era gata *„să-şi facă oricând datoria, să acţioneze în colaborare cu armatele celorlalte ţări membre ale Tratatului în îndeplinirea obligaţiilor pe care şi le-a asumat"*, concomitent cu intensificarea luptei pentru *„desfiinţarea blocurilor militare, pentru interzicerea şi mai mult a laturii politice a Tratatului de la Varşovia, pentru dezangajare militară în Europa, în scopul accentuării cursului destinderii militare şi colaborării pe baze noi în Europa şi în lume"*.

În anii următori s-au discutat probleme referitoare la Sistemul unic de apărare antiaeriană a teritorriului a S.P.T.V., structura, înzestrarea şi metodele de lucru ale organelor de conducere ale trupelor de uscat, perfecţionarea structurilor organizatorice a organelor de conducere ale F.A.U., probleme ale apărării civile, standardizarea armamentului (*29 noiembrie-2 decembrie 1977, Budapesta,* şedinţa nr.10), situaţia şi perspectiva forţelor N.A.T.O., dezvoltarea forţelor F.A.U. în perioada 1981-1985, situaţia flotelor maritime, colaborarea S.P.T.V. cu ţările în curs de dezvoltare (*4-7 decembrie 1978, Berlin*, şedinţa nr. 11), activitatea F.A.U. şi conţinutul cuvântării lui L.I. Brejnev din 6 octombrie 1979, proiectul de Statut la război, crearea sistemului unic de înştiinţare în caz de lovituri nucleare, angajarea întreprinderilor industriale şi de reparaţii ale S.P.T.V. pentru repararea armamentului şi tehnicii de luptă în cursul operaţiei pe Teatrele de Acţiuni Militare, proiectul de Statut privind coordonarea acţiunilor pentru cooperarea tehnico-militară a S.P.T.V. cu ţările în curs de dezvoltare, stadiul pregătirilor pentru aniversarea a 25 de ani de la înfiinţarea Tratatului de la Varşovia (*4-6 decembrie 1979, Varşovia*, şedinţa nr. 12). Cu acest prilej, s-a relevat importanţa iniţiativelor U.R.S.S. cu privire la destindere şi dezangajare militară reieşite din cuvâtarea rostită de L.I. Brejnev la Berlin în ziua de 6 octombrie 1979, unii miniştrii precizând că aceste iniţiative nu au avut nici un ecou în rândul statelor N.A.T.O., acestea decizând să amplaseze noi rachete nucleare în Europa. Mareşalul D.F. Ustinov, ministrul Apărării al U.R.S.S., mareşalul V.G. Kulikov, comandantul-şef al F.A.U., generalul Wojciech Jaruzelski, ministrul Apărării al Poloniei, şi generalul Martin Dzur, ministrul Apărării al Cehoslovaciei, au arătat că autorităţile de la Beijing sprijineau deschis statele N.A.T.O. Propunerea făcută de generalul Ion Coman de a se reduce, chiar şi simbolic, efective şi tehnică de luptă ale forţelor proprii a fost respinsă de ceilalţi miniştrii ai Apărării, care au arătat că aceasta nu ar determina măsuri similare din partea statelor N.A.T.O. şi le-ar fi creat acestora un avantaj. Ample discuţii au avut loc şi în ceea ce priveşte proiectul Statutului F.A.U. la război, în special asupra sistemului de organizare şi exercitare a conducerii şi relaţiilor structurilor de conducere cu comandamentele naţionale. Apreciind că acesta nu respecta, în forma prezentată, principiile colaborării politico-militare prevăzute în Tratatul din 14 mai 1955, ministrul român al Apărării nu a fost de acord cu adoptarea lui în acea şedinţă, propunând continuarea activităţilor pentru îmbunătăţirea şi definitivarea documentului spre a putea fi înaintat guvernelor S.P.T.V.

Cea de-a 13-a şedinţă (*1-3 decembrie 1980*) s-a ţinut la *Bucureşti.* Conform protocolului, comandantul-şef al F.A.U. a fost întâmpinat la scara avionului, iar miniştrii Apărării S.P.T.V. au fost primiţi la aeroport de către generalul Constantin Olteanu, ministrul Apărării Naţionale, cu gardă de onoare, intonarea imnului de stat al ţării respective şi al României. Ordinea de zi a fost următoarea: 1. Analiza stării infrastructurii N.A.T.O. şi necesitatea perfecţionării pe mai departe a pregătirii teritoriilor S.P.T.V. din punct de vedere operativ; 2. Schimb de experienţă privind

pregătirea cadrelor militare în instituţiile de învăţământ militar şi civil; 3. Stadiul îndeplinirii Hotărârii şedinţei a 8-a a Comitetului Miniştrilor Apărării privind problema automatizării conducerii trupelor şi direcţiile activităţii ulterioare în acest domeniu; 4. Cu privire la ordinea de zi a şedinţei a 14-a a Comitetului Miniştrilor Apărării. Fiecare problemă a fost prezentată prin unul sau mai multe rapoarte (la prima şi la a 4-a problemă de şeful Statului Major al F.A.U., la a 2-a de miniştrii Apărării din Bulgaria, Polonia şi România, la a 3-a de miniştrii Apărării din Ungaria şi Cehoslovacia), după care au urmat discuţii şi s-a adoptat o hotărâre. Apoi s-a semnat protocolul de şedinţă, s-a adoptat un Comunicat de presă, a fost ascultat cuvântul preşedindelui şedinţei următoare a Comitetului Miniştrilor Apărării. Referindu-se la această şedinţă, viceamiralul (r.) Ştefan Dinu rememora că la primul punct al ordinii de zi sovieticii au exagerat premeditat unele date referitoare la infrastructura N.A.T.O. în Europa, propunînd *„un set de măsuri, între care subordonarea infrastructurii din ţările socialiste aliate unui Comandament central"*[288]. În baza datelor proprii, delegaţia română a demonstrat că modificările intervenite în infrastructura N.A.T.O. erau nesemnificative şi că nu se impuneau măsuri suplimentare de răspuns, cu atât mai mult subordonarea propriei infrastructuri. În final, sovieticii au renunţat la idee.

La sfârşitul activităţii, în cinstea oaspeţilor s-a oferit un dejun, iar ansamblul artistic *„Doina"* al Armatei a prezentat un spectacol. În final, participanţii la şedinţă au fost primiţi de către preşedintele României, care fusese ţinut la curent, în permanenţă, de generalul Constantin Olteanu, cu desfăşurarea lucrărilor. Cu acel prilej, după ce ministrul român al Apărării a prezentat o scurtă informare cu privire la lucrările consfătuirii şi la documentele semnate, Nicolae Ceauşescu a evocat problemele economice, politice şi militare cu care se confrunta Europa şi lumea în acel moment, poziţia României faţă de acestea şi soluţiile oferite de conducerea română. În intervenţia sa, mareşalul V.G. Kulikov, comandantul-şef al F.A.U. a mulţumit, în numele participanţilor, pentru primire şi bunele condiţii de lucru oferite şi a recomandat României să se implice mai mult în activităţile desfăşurate în cadrul Tratatului. În demersul său a fost sprijinit de ministrul bulgar al Apărării, generalul Dobri Djurov. Ambilor le-a răspuns, în încheiere, Nicolae Ceauşescu[289].

Şedinţa nr. 14 (*1-4 decembrie 1981, Moscova*), a avut următoarea ordine de zi: 1. Analiza situaţiei şi a tendinţelor de dezvoltare a forţelor armate ale blocului agresiv N.A.T.O.; 2. Cu privire la starea capacităţii de luptă a trupelor şi forţelor flotelor destinate în compunerea F.A.U. şi sarcinile pentru ridicarea în continuare a acesteia; 3. Cu privire la formele şi metodele pregătirii operative şi de

[288] Viceamiral (r.) Ştefan Dinu, *Direcţia de Informaţii a Armatei pe coordonatele Tratatului de la Varşovia*, în dr. Constantin Olteanu, dr. Alesandru Duţu, Constantin Antip, *România şi Tratatul de la Varşovia. Istoric. Mărturii. Documente. Cronologie*, Editura Pro Historia, Bucureşti, 2005, p.197.

[289] General-colonel (r.) dr. Constantin Olteanu, *România. O voce distinctă în Tratatul de la Varşovia*, Editura ALDO, Bucureşti, 1999, p. 76-77.

luptă a F.A.U. ale S.P.T.V. şi la căile de perfecţionare în continuare a acestora; 4. Cu privire la îndeplinirea hotărârilor S.P.T.V., adoptate la consfătuirile Comitetului Politic Consultatativ şi hotărârile şedinţei a 11-a a Comitetului Miniştrilor Apărării referitoare la elaborarea planurilor de dezvoltare a trupelor şi flotelor destinate în compunerea F.A.U. pe anii 1981-1985.

În cuvântul de deschidere, mareşalul D.F. Ustinov, în calitate de gazdă, s-a referit la propunerile făcute de L.I. Brejnev pentru reducerea înarmărilor şi *„scoaterea armei nucleare complet din Europa"*, a criticat declaraţiile făcute de Ronald Reagan referitoare la dezarmare şi a apreciat că S.U.A. urmăreau schimbarea raportului de forţe din Europa în favoarea lor în domeniul nuclear şi slăbirea unităţii statelor socialiste. Prin amestecul brutal în treburile interne ale Poloniei, a mai subliniat mareşalul sovietic, imperialiştii încercau să destabilizeze situaţia politică din această ţară. Apoi a subliniat necesitatea întăririi, în continuare, a capacităţii de apărare a statelor socialiste prin modernizarea structurilor organizatorice, înzestrarea, îmbunătăţirea conducerii şi pregătirea forţelor armate şi a conchis că *„noi trebuie să contracarăm aceste acţiuni ale imperialismului printr-o cooperare la nivel de Tratat"*. Cu acel prilej, generalul P.I. Ivaşiutin, şeful Direcţiei Generale de Informaţii a armatei sovietice (G.R.U.), a acuzat N.A.T.O. pentru planurile care vizau dislocarea în Europa a rachetelor nucleare cu rază medie de acţiune.

În expunerea sa, generalul Constantin Olteanu, ministrul român al Apărării, a apreciat N.A.T.O. ca fiind un *„bloc militar agresiv"*, care se preocupa intens de consolidarea dispozitivului său strategic în Europa (inclusiv cu rachete cu rază medie de acţiune „Persching" şi „Cruise"), dar a atras atenţia şi asupra responsabilităţilor ce reveneau S.P.T.V. *„în demonstrarea voinţei lor de a acţiona pentru destindere, înlăturarea asperităţilor şi fricţiunilor, trecerea la dezarmare efectivă, în primul rând nucleară, realizarea unui echilibru corespunzător al securităţii tuturor statelor, nu prin mărirea potenţialelor militare, ci prin micşorarea lor constantă şi coordonată"* şi a reamintit faptul că România se pronunţa cu fermitate pentru *„îngheţarea cheltuielilor militare şi trecerea, în anii următori, la reducerea lor, pentru oprirea amplasării de noi rachete nucleare în Europa, pentru retragerea şi înlăturarea completă a celor existente"*[290]. Cu acelaşi prilej, a dat asigurări că România acordă atenţie consolidării capacităţii de apărare, că avea în vedere îndeplinirea obligaţiilor asumate faţă de aliaţii ei[291]. Expunerea ministrului român al

[290] Dr. Constantin Olteanu, dr. Alesandru Duţu, Constantin Antip, *România şi Tratatul de la Varşovia. Istoric. Mărturii. Documente. Cronologie*, Editura Pro Historia, Bucureşti, 2005, p. 104.

[291] Generalul-locotenent Ioan Şuţa, prim-locţiitor al Marelui Stat Major şi şef al Direcţiei operaţii, membru al delegaţiei române, a apreciat expunerea ministrului român al Apărării ca fiind *„realistă şi originală, ieşită din şablonul folosit de ceilalţi vorbitori, şi fără aprecieri şi concluzii standard, reproduse din raportul generalului Ivaşutin"*. *„Analiza politico-militară temeinică şi concluziile trase privind necesitatea obiectivă a dezarmării şi în primul rând a dezarmării nucleare, probleme majore cu care se confruntă omenirea şi care trebuie soluţionate în folosul popoarelor* – a mai apreciat generalul-locotenent Ion Şuţa – *a produs iritare la delegaţia sovietică şi la conducerea Comandamentului Unificat"* (A.M.R., fond 3 571, dosar nr. 327, f. 3).

Apărării nu a plăcut oficialilor militari sovietici, mareşalul D.F. Ustinov arătând că aceasta nu a fost la obiect deoarece Comitetul Miniştrilor Apărării îşi propusese să analizeze situaţia N.A.T.O. din punct de vedere militar, că trecerea la dezarmare însemna trădarea *„cauzei revoluţiei, a socialismului"*. Prin urmare, armatele S.P.T.V. nu trebuiau să fie mai slabe decât ale inamicului, căci altfel nu puteau să reziste. Pentru aceasta a apreciat că se impunea întărirea coeziunii şi colaborării dintre armatele aliate. Dezarmarea, reducerea armamentelor nucleare şi interzicerea folosirii armei nucleare au fost pusă în discuţie şi de generalul de armată Czinege Lajos, ministrul ungar al Apărării, care s-a referit, apoi, la întărirea vigilenţei, la schimbul sistematic de informaţii, la necesitatea dezvoltării teoriei militare, în care scop s-a referit la sarcina Comandamentului F.A.U. privind unificarea regulamentelor de luptă.

La cel de-al doilea punct al ordinii de zi, mareşalul V.G. Kulikov s-a referit la intensificarea ritmului de înzestrare cu noi mijloace de luptă, la unificarea structurilor organizatorice conform recomandărilor comandantului-şef, la intensificarea pregătirii cadrelor şi statelor majore prin sistemul aplicaţiilor de coaliţie, la necesitatea înlăturării barierei de limbă, la călirea ideologică a personalului prin educarea lui în spiritul marxism-leninismului, al internaţionalismului şi devotamentului faţă de cauza socialismului. În aprecierea generalului-locotenent Ioan Şuţa, *„tonul raportului a fost de comandă, cu critici adresate tuturor armatelor, mai puţin armatei sovietice"*[292].

La rându-i, mareşalul D.F. Ustinov a prezentat sarcinile ce reveneau armatelor S.P.T.V. (mai puţin celei sovietice) a atras atenţia că *„succesul depinde de îndeplinirea obligaţiilor faţă de alianţă de către toate statele"*, că *„alianţa noastră va fi tare când toate verigile vor fi tari"* şi a conchis: *„Din această cauză nu ne este indiferent ce se petrece în Polonia"*[293]. În expunerea la acest punct al ordinii de zi, generalul bulgar Dobri Djurov a reluat multe idei din expunerile mareşalilor D.F. Ustinov şi V.G. Kulikov, iar în afara ordinii de zi s-a referit la situaţia din Polonia, apreciind că acolo era vorba de o contrarevoluţie, care punea în pericol *„cuceririle din Polonia"* şi care afecta *„capacitatea noastră a tuturor ţărilor socialiste în întregul ei"*. Prin urmare, a conchis ministrul bulgar al Apărării *„a venit vremea să se ia măsuri energice pentru lichidarea contrarevoluţiei"*. Ministrul cehoslovac al Apărării, generalul Martin Dzur, a arătat că ţara sa

[292] Mareşalul V.G. Kulikov a criticat următoarele aspecte: procesul de trecere la structura organizatorică recomandată, care se desfăşura prea lent; efectivele aflate sub nivelul cifrelor din protocoale; neasigurarea armatelor română, polonă şi bulgară cu „Strela-M.1", „BTR-70" şi „Gvozdika"; amenajarea prea înceată a poziţiilor de rezervă pentru rachete şi a aerodromurilor de rezervă; insuficienta pregătire a rezerviştilor la aplicaţiile executate în armatele est-germană, poloneză şi cehoslovacă; ritmul lent al construcţiilor punctelor de comandă îngropate şi realizarea transmisiunilor; conducerea fronturilor nu se realiza pe baza organelor centrale ale ministerelor; ritmul scăzut de realizare a mijloacelor de automatizare a trupelor prin INTERASU (armata română nu era integrată în sistemul unic de înştiinţare (A.M.R., fond 3 571, dosar nr. 327, f. 4).

[293] A.M.R., fond 3 571, dosar nr. 327, f. 5.

manifestă îngrijorare față de situația din Polonia unde *„forțele imperialiste folosesc forțele diversioniste pentru dezorganizarea economică, socială și politică din interiorul țării"*, declarând că cehoslovacii *„vor acorda un ajutor deplin poporului polonez"*. În cuvântul său, generalul Florian Siwicki, șeful Marelui Stat Major al armatei poloneze, care-l reprezenta pe ministrul Apărării, nu a confirmat, dar nici nu a infirmat faptul că în Polonia avea loc o contrarevoluție, referindu-se doar la anumite greutăți care aveau să influențeze livrările de tehnică militară la datele planificate, la frământările sociale care influențau și armata, precizând însă că măsurile luate au dus la menținerea stării moral-politice și disciplinare din armată la un nivel bun. A mai precizat că forțele imperialiste promovau practica diversiunii politicie, care a pătruns în organismele de propagandă, Radio, Televiziune, și încurajau reacțiunea internă. Generalul est-german Heinz Hoffmann a fost de acord cu mareșalul D.F. Ustinov că țările socialiste trebuie să lupte pentru a-și menține supremația militară asupra N.A.T.O.

La punctul 3 al ordinii de zi, generalul A.I. Gribkov, șeful Statului Major al F.A.U., și coraportorii (generalul-colonel Streletz Fritz, șeful Statului Major General al armatei est-germane, și generalul-colonel Dobrev Hristo, adjunct al ministrului Apărării și comandant al trupelor de uscat bulgare) au subliniat, cu precădere, importanța aplicațiilor de coaliție, cu trupe. La fel a procedat și generalul de armată Vasili Petrov, adjunct al ministrului și comandant-șef al trupelor de uscat sovietice, care a formulat sarcini pentru celelalte armate privind modul în care să se elaboreze aplicațiile, pe ce să se pună accentul, insistând asupra luptei pe timp de noapte și în teren muntos. Aprecierile cu privire la îndeplinirea Directivei comandantului-șef al F.A.U. au fost puține, mai mult, generalul-locotenent Y. Pacek, adjunct al ministrului Apărării din Ungaria, referindu-se, în detaliu, la sarcinile prevăzute în ordinul ministrului ungar al Apărării, lăsând să se înțeleagă că acela era singurul document de organizare și conducere a instruirii trupelor ungare. Generalul A.I. Gribkov s-a mai referit și la planurile de dezvoltare a trupelor destinate în F.A.U. și la elaborarea protocoalelor. În acea ședință s-a discutat și problema achiziționării din U.R.S.S. de către armatele aliate a unui complex destinat automatizării conducerii trupelor în luptă, la nivel de mare unitate tactică, în valoare de 40 milioane de ruble. Miniștrii Apărării, cu excepția celui român, s-au pronunțat ferm pentru cumpărarea respectivului complex. Generalul Constantin Olteanu a subliniat, în cuvântul său, că având în vedere prețul ridicat, precum și faptul că instalația în cauză nu fusese văzută în funcțiune, că nu se știa dacă poate fi utilizată în limba română etc.,nu se poate pronunța pentru achiziționaea ei. În continuare, a luat cuvântul mareșalul Dimitri Ustinov, ministrul Apărării al Uniunii Sovietice, care a spus: *„Tovarășul Olteanu are dreptate. Cred că mai înainte de a cumpăra complexul este bine să-l vedeți și dumneavoastră cum funcționează după care să decideți"*.

În ziua de 3 decembrie 1981, înaintea pauzei de prânz miniștrii Apărării au fost convocați la o întâlnire cu mareșalul D.F. Ustinov (în afara miniștrilor Apărării au mai fost prezenți mareșalul V.G. Kulikov, comandantul-șef al F.A.U., generalul A.I. Gribkov, șeful de Stat major al F.A.U., mareșalul Nikolai Ogarkov, șeful Statului Major General al armatei sovietice, și generalul Alexei Epișef, șeful Direcției Principale Politiice al Armatei și Flotei Militare Sovietice), care a comunicat că generalul W. Jaruzelski, conducătorul Poloniei, a cerut, printr-o telegramă, ajutor, întrucât, zicea mareșalul, situația din țară se deteriorase. În continuare, mareșalul sovietic a propus ca în Comunicatul de presă ce urma să fie adoptat să se introducă un paragraf prin care să se exprime sprijinul Comitetului Miniștrilor Apărării față de acțiunile întreprinse de guvernul polonez pentru *„curmarea amestecului forțelor contrarevoluționare străine și a statelor N.A.T.O., care pun în pericol existența socialismului în Polonia"*[294]. Întrebarea generalului Constantin Olteanu ce fel de ajutor putea oferi Comitetul Miniștrilor Apărării, în afară de unul militar nu a primit niciun răspuns. Au urmat discuțiile privind această solicitare. Generalul Dobri Djurov, ministrul bulgar, generalul Martin Dzur, ministrul cehoslovac, și generalul Heinz Hoffmann, ministrul est-german, s-au pronunțat, fără rezerve, pentru completarea Comunicatului de presă cu propunerea prezentată de mareșalul D.F. Ustinov. Generalul Lajos Czinege, ministrul ungar, a declarat că nu se poate pronunța până nu se consultă cu János Kádár. Generalul Florian Siwicki, șeful Marelui Stat Major al armatei poloneze, nu a spus niciun cuvânt. Generalul Constantin Olteanu, ministrul român al Apărării, care, înțelegând că formulările propuse ascundea o alternativă militară, s-a pronunțat împotriva acestui text, considerând că problema în discuție depășește competența Comitetului Miniștrilor Apărării, fiind un atribut al Comitelui Politic Consultativ al Tatatului. Ca urmare, nerealizându-se consensul, nu s-a hotărât nimic. În pauza ce a urmat, generalul Constantin Olteanu l-a informat, telefonic, pe Nicolae Ceaușescu despre situația creată, acesta aprobând poziția adoptată de ministrul Apărării. În aceeași zi, Nicolae Ceușescu a convocat Comitetul Politic Executiv, care a dezbătut problema respectivă și a aprobat poziția adoptată de generalul Constantin Olteanu. A doua zi, miniștrii Apărării au fost convocați, ca în ziua precedentă, mareșalul D.F. Ustinov întrebându-l pe generalul Constantin Olteanu dacă era de acord cu completarea Comunicatului de presă. Acesta a precizat că își menține poziția exprimată în ziua precedentă și că nu va semna Comunicatul cu adăugirile propuse de sovietici. Atunci, atenția s-a concentrat asupra generalului maghiar Lajos Czinege. Încercând să-l intimideze pe ministrul maghiar, mareșalul N.V. Ogarkov, șeful Statului Major General al armatei sovietice, i-a reproșat că a uitat ce s-a întâmplat în Ungaria, în 1956. Revoltat, acesta la întrebat pe mareșalul sovietic de ce jignește poporul maghiar și P.M.S.U. și a precizat că, tocmai, ținând seama de învățămintele anului

[294] Pentru detalii, vezi general-colonel (r.) dr. Constantin Olteanu, *România. O voce distinctă în Tratatatul de la Varșovia*, Editura ALDO, București, 1999, p. 105-110.

1956, nu va semna documentul referitoar la Polonia. Pus sub presiune, ministrul maghiar al Apărării a declarat că semnează textul dacă acesta va fi semnat şi de către generarul Constantin Olteanu. Deoarece ministrul român al Apărării nu a cedat, în final, s-a renunţat la acest Comunicat, fiind adoptată doar o ştire de presă[295].

În şedinţa nr. 15 *(11-13 ianuarie 1983, Praga)*, Comitetul Miniştrilor Apărării a discutat situaţia înzestrării F.A.U., perfecţionare a sistemului de conducere a armatelor aliate, analiza experienţelor rezultate din conflictele locale. Generalul-colonel Constantin Olteanu a arătat că în ultimii ani în dotarea armatei române a fost introduse noi modele de armament şi tehnică de luptă, produse de industria naţională, precum: aruncătoare de proiectile cu reacţie, calibrul 122 mm, cu 40 de tuburi de ghidare; tunuri de munte, calibrul 76 mm; aruncătoare de mine, calibrele 82 mm şi 120 mm modernizate; tunuri antitanc, calibrul 100 mm; tunuri, calibru 130 mm; obuziere, calibrul 152 mm; tunul binat antiaerian, calibrul 30 mm; tancul „T.R.-77"; avioane de vânătoare-bombardament „I.A.R.-93"; elicoptere „I.A.R.-316" şi „I.A.R.-330"; nave de luptă etc. Cu acelaşi prilej, ministrul român al Apărării a mai făcut cunoscut că în România se pregătea trecerea la producţia de serie a tancului „T.R.-800".

În acea şedinţă s-a discutat şi problema achiziţionării din U.R.S.S. de către armatele aliate a unui complex destinat automatizării conducerii trupelor în luptă, la nivel de mare unitate tactică, în valoare de 40 milioane de ruble. Miniştrii Apărării, cu excepţia celui român, s-au pronunţat ferm pentru cumpărarea respectivului complex. Generalul Constantin Olteanu a subliniat, în cuvântul său, că având în vedere preţul ridicat, precum şi faptul că instalaţia în cauză nu fusese văzută în funcţiune, că nu se ştia dacă poate fi utilizată în limba română etc. nu se poate pronunţa pentru achiziţionareaa ei. În continuare, a luat cuvântul mareşalul D.V. Ustinov, ministrul Apărării al Ununii Sovietice, care a spus: „Tovarăşul Oltenau are dreptate. Cred că înainte de a cumpăra complexul este bine să-l vedeţi şi dumneavoastră cum funcţionează după care să decideţi".

La *20 octombrie 1983*, la *Berlin*, a avut loc o şedinţă extraordinară în cursul căreia au fost analizate consecinţele amplasării în Europa a rachetelor americane cu rază medie de acţiune şi măsurile de răspuns propuse de sovietici. Cu acel prilej, în conformitate cu spiritul *Declaraţiei* de la Praga din 5 ianuarie 1983 şi a celei de la Moscova din 28 iunie 1983 acelaşi an ale Comitetului Politic Consultativ, miniştrii Apărării au constatat că evoluţia situaţiei politico-militare din Europa ajunsese la o încordare deosebită, că în viaţa internaţională continuau să apară probleme deosebit de grave datorită intensificării cursei înarmărilor şi adoptării programelor privind amplasarea de noi rachete cu rază medie de acţiune în unele state europene. După ce au relevat importanţa deosebită a tratativelor de la Geneva în vederea ajungerii la un acord care să prevadă neamplasarea în Europa de noi rachete cu rază medie de acţiune şi reducerea numărului celor existente,

[295] Idem, f.1-16.

miniştrii Apărării au decis să asigure îndeplinirea tuturor măsurilor prevăzute în protocoalele de dezvoltare a trupelor şi forţelor flotelor destinate în compunerea F.A.U., care să ducă la dezvoltarea capacităţii lor de luptă şi combative, la înzestrarea cu armament şi tehnică de luptă modernizată.

Înaintea desfăşurării şedinţei, generalul Constantin Olteanu a primit pe mareşalul Uniunii Sovietice V.G. Kulikov şi pe pe generalul A.I. Gribkov şi le-a explicat că documentele preconizate a fi adoptate la Berlin erau *„inacceptabile"* pentru partea română deoarece nu ţineau seama *„întrutotul"* de declaraţiile de la Praga şi Moscova care prevedeau să se facă totul pentru ca în 1983 să se ajungă la o înţelegere privind neamplasarea în Europa de noi rachete nucleare şi pentru reducerea sau lichidarea celor existente. Ministrul român al Apărării a mai precizat că România militează pentru continuarea negocierilor în scopul neamplasării de noi rachete în Europa, pentru retragerea şi distrugerea celor exisstente, pentru realizarea unui echilibru de forţe la un nivel cât mai scăzut[296].

În timpul şedinţei Comitetului Miniştrilor Apărării, cu excepţia generalului Constantin Olteanu, miniştrii Apărării au considerat *„potrivit să aplice contramăsuri corespunzătoare în cazul amplasării unor noi rachete nucleare americane cu rază medie de acţiune în Europa, astfel încât să nu fie tolerată superioritatea militară N.A.T.O. şi să fie păstrat un echilibru al forţelor în interesul păcii şi pentru a garanta securitatea ţărilor aliate"*[297]. Aşa cum consemna în rapoartele sale generalul Heinz Hoffmann, ministrul Apărării al R.D.G., generalul Constantin Olteanu *„a eliminat* (din proiectul de Comunicat al reuniunii – n.n) *formulările care condamnau statele N.A.T.O. şi în particular pe cele care afirmau că aceste state N.A.T.O. depun toate eforturile pentru a obţine supremaţia militară fără a ţine seama de iniţiativele de pace ale Pactului de la Varşovia"*[298]. Tot la insistenţa ministrului român au fost eliminate propunerile pentru *„a împiedica supremaţia militară a N.A.T.O. şi a menţine egalitatea existentă în privinţa forţelor militare"*[299]. După generalul Heinz Hoffmann, gazda reuniunii, ministrul român îndepărtase toate *„punctele acute"*, fiind de acord doar cu *„datele şi locurile"* viitoarelor reuniuni ale Comitetului Miniştrilor Apărării[300]. Confirmând aprecierile ministrului est-german, *Protocolul* reuniunii consemna că *„toţi ceilalţi membri ai Comitetului Miniştrilor Apărării şi-au exprimat dezaprobarea faţă de propunerile delegaţiei din partea armatei R.S.R., deorece se aflau în opoziţie cu agenda întrunirii. În declaraţiile lor, ei au criticat propunerile României"*[301].

[296] Idem, dosar nr. 395, f. 2
[297] Larry L. Watts, *Cei dintâi vor fi cei din urmă*, p. 441.
[298] *Ibidem*, p. 442.
[299] *Ibidem*.
[300] *Ibidem*, p. 443.
[301] *Ibidem*.

Tot în 1983 (*5-7 decembrie, Sofia*) s-a desfăşurat şedinţa nr. 16 a Comitetului Miniştrilor Apărării, prilej cu care s-a analizat înzestrarea cu armament şi tehnică de luptă a F.A.U., contracararea propagandei imperialiste etc.

În cea de-a 17-a şedinţă (*3-5 decembrie 1984, Budapesta)* s-au dezbătut posibilităţile de acţiune ale N.A.T.O. pe Teatrele de Acţiuni Militare de „Vest" şi de „Sud-Vest", probleme ale Sistemului unic de apărare antiaeriană a teritoriului, pregătirea aniversării a 30 de ani de la înfiinţarea Tratatului de la Varşovia etc. Situaţia politico-militară din Europa a fost prezentată în termeni alarmanţi şi cu sublinieri referitoare la necesitatea de a da o lecţie Occidentului prin adoptarea de contramăsuri dure, după cum rememora viceamiralul (r.) Ştefan Dinu, şeful Direcţiei de Informaţii a armatei române, participant la întrunire. Luând atitudine, delegaţia militară română, condusă de generalul Constantin Olteanu, a îndemnat la calm şi a propus eliminarea măsurilor preconizare care ar fi putut tensiona şi mai mult relaţiile internaţionale[302]. Referitor la planul aniverrsării a 30 de ani de la înfiinţarea Tratatului de la Varşovia, şeful delegaţiei armatei române s-a pronunţat, în esenţă, pentru reducerea ariei şi a numărului manifestărilor aniversare şi să nu li se imprime caracterul unor manifestări de forţă, pentru a nu înrăutăţi şi mai mult relaţiile dintre cele două blocuri militare.

În anul următor, în şedinţa 18-a (*5 decembrie 1985, Berlin*) miniştrii Apărării au dezbătut planul de dezvoltare a F.A.U. în perioada 1986-1990, pregătirea operativ-strategică a trupelor N.A.T.O., problema serviciilor etc. Cu acel prilej, generalul-colonel Constantin Olteanu, ministrul român al Apărării, a precizat că România milita activ pentru dezarmare şi pace, că opinia publică românească a urmărit cu atenţie şi interes întâlnirea de la Geneva dintre M.S. Gorbaciov şi Ronald Reagan, aprecind că dialogul sovieto-american s-a încheiat cu rezultate promiţătoare. Considerând că multe probleme fundamentale au rămas nesoluţionate, oficialul român a făcut cunoscut că România aprecia că trebuiau continuate acţiunile pentru oprirea cursei înarmărilor, pentru încheierea într-un timp scurt a unor acorduri, acceptabile ambelor părţi, care să ducă la dezarmarea nucleară, că, în cadrul obligaţiilor ce-i reveneau în cadrul Tratatului de la Varşovia, armata română va continua colaborarea cu armatele celorlalte state aliate şi va participa, la nevoie, *„la respingerea oricărei agresiuni imperialiste"*. În continuare, s-a referit la situaţia armatei române din punctul de vedere al organizării, înzestrării şi pregătirii de luptă, precum şi la direcţiile de urmat în perioada 1986-1990.

În cadrul întâlnirii nr. 19 *(1-3 decembrie 1986, Varşovia)* s-a făcut o informare despre întâlnirea de la Rekjavik, s-au discutat măsurile ce trebuiau luate pentru întărirea securităţii S.P.T.V., problemele privind activitatea de cercetare ştiinţifică, trupele de desant şi infanterie marină, infrastructura N.A.T.O. în Europa

[302] Viceamiral (r.) Ştefan Dinu, *Direcţia Informaţii a Armatei pe coordonatele Tratatului de la Varşovia*, în dr. Constantin Olteanu, dr. Alesandru Duţu, Constantin Antip, *România şi Tratatul de la Varşovia. Istoric. Mărturii. Documente. Cronologie*, Editura ProHistoria, Bucureşti, 2005, p. 198.

etc. Cu acel prilej, miniştrii Apărării au decis să sprijine propunerile sovietice pentru reducerea radicală a armamentelor strategice ofensive americane şi sovietice din Europa, concomitent cu reducerea numărului rachetelor similare din Asia; îngheţarea numărului de rachete cu rază de acţiune de 1 000 km, interzicerea experienţelor componentelor şi sistemelor de apărare antirachetă în cosmos, interzicerea totală şi desfiinţarea rachetelor nucleare etc.

În şedinţa nr. 20 *(24-26 noiembrie 1987, Bucureşti)* s-a discutat situaţia pregătirii operative şi de luptă, conceptele N.A.T.O. despre ducerea războiului psihologic etc. În 1988 au avut loc şedinţele nr. 21 şi nr. 22.

La *Moscova* (*5-8 iulie 1988*) s-au discutat situaţia şi direcţiile de dezvoltare ale forţelor N.A.T.O., precum şi direcţiile de perfecţionare a F.A.U. în perioada 1991-1995. În expunerile prezentate s-a subliniat că deşi s-au făcut paşi importanţi pentru destindere şi reducerea armamentelor în Europa, situaţia internaţională se menţinea gravă, ca urmare a dotării forţelor militare ale Organizaţiei Nord-Atlantice cu noi modele de armamente care, prin precizie şi putere de distrugere, se apropiau de cele nucleare. Cu acelaşi prilej, s-a recunoscut că şi F.A.U. îşi asiguraseră un grad înalt al capacităţii de luptă, urmând a se perfecţiona în perioada 1991-1995.

La *Praga* (*17-18 octombrie 1988*) s-au discutat probleme ale perfecţionării colaborării între armatele S.P.T.V., prilej cu care generalul-colonel Vasile Milea, ministrul Apărării Naţionale, s-a referit la propunerile făcute de Nicolae Ceauşescu (cu câteva luni înainte) care vizau *„reorganizarea Comitetului Politic Consultativ şi transformarea acestuia dintr-un organ al Tratatului de la Varşovia în Comitet Politic Consultativ al statelor socialiste din Europa, deschis oricărui stat socialist european, care să asigure, în principal, colaborarea multilaterală a partidelor şi statelor noastre în domeniul economic şi politc şi, în acest context, capacitatea de apărrare a acestor state"*[303]. Prin aceste propuneri se aveau în vedere crearea Comitetului Miniştrilor Apărării ca organ militar al Tratatului de la Varşovia, numirea comandantului-şef prin rotaţie din fiecare ţară, pe o perioadă scurtă, îmbunătăţirea organizării şi funcţionării altor organisme militare. În timpul şedinţei, ministrul român al Apărării a relevat că relaţiile dintre armatele S.P.T.V. trebuiau să se realizeze *„într-o concepţie nouă, fără organisme supranaţionale"*, respectându-se aceleaşi principii care stăteau la baza relaţiilor dintre armatele aliate, care *„să excludă orice amestec în treburile interne"*. Generalul Vasile Milea a mai subliniat răspunderea pe care o aveau ministerele Apărării în faţa conducerilor de partid şi de stat din ţările respective şi a apreciat că puteau fi aduse îmbunătăţiri şi sistemului de organizare şi funcţionare a Statului Major al F.A.U., Comitetului tehnic şi altor structuri ale Comandamentului Unificat. După ministrul român al Apărării puteau fi avute în vedere şi numirea prin rotaţie în funcţiile de conducere a unor ofiţeri din celelalte armate ale S.P.T.V. (nu numai din armata sovietică), precum şi intensificarea colaborării bi- şi multilaterale, pe baze egale, în domeniul producerii de armament şi tehnică militară, renunţarea la tendinţa de a

[303] A.M.R., fond 3 571, dosar nr. 548, f. 114.

imprima o linie unică în toate domeniile de activitate, care nu putea fi compatbilă cu principiile noi ale relațiilor dintre state și nu țineau seama de specificul fiecărei armate. În urma examinării atente a acestor probleme, generalul Vasile Milea a apreciat că puteau fi aduse *„unele îmbunătățiri"* Statutului F.A.U. și al Comandamentului Unificat (la pace), Statutului Consiliului Militar și celui al Consiliului tehnico-științific militar spre a avea *„un mai pronunțat caracter democratic, o mai mare eficiență, care să asigure, în final, o colaborare reciproc avantajoasă"*[304]. După părerea sa mai era necesar să se reanalizeze următoarele prevederi ale noului proiect al Statutului la război: a se supune aprobării organului suprem constituțional al țării trecerea de la starea de pace la cea de război, declararea mobilizării, participarea sau neparticiparea la război; comandanții de teatre /militare –n.a./ să fie numiți prin rotație; trupele participate la acțiunile comune să rămână în subordinea nemijlocită a comandamentului național; acțiunile de luptă pe teritoriul unui stat participant la Tratat să se poată desfășura numai cu acordul acestuia, în condițiile stipulate de convenții interguvernamentale, încheiate din timp de pace, care să prevadă și aspectele juridice privind militarii F.A.U.; munca politică în armată să se desfășoare exclusiv pe baza hotărârilor de partid din fiecare țară ș.a."[305].

În 1988 a avut loc ședința nr. 23 *(17-12 decembrie 1988, Sofia),* iar în 1989 ședința nr. 24 (*27-29 noiembrie 1989, Budapesta),* la ultima discutându-se probleme referitoare la perfecționarea F.A.U. până în 2 000.

În cadrul ședinței nr. 25 *(14 iunie 1990, Berlin*) s-au discutat probleme referitoare la marcarea celei de-a 35-a aniversări a Tratatului de la Varșovia, la perspectiva transformării acestuia în spiritul hotărârii consfătuirii de la Moscova a Comitetului Politic Consultativ, la perfecționarea trupelor și forțelor flotelor armate aliate, ținându-se seama de evoluția negocierilor de la Viena. Cu acel prilej, a fost relevată necesitatea depășirii situației de divizare a Europei în două blocuri militare și realizarea unui sistem de securitate la nivelul întregii Europe, comandantul-șef al F.A.U. precizând că Tratatul de la Varșovia va fi menținut atâta timp cât va exista blocul N.A.T.O., că includerea Germaniei unificate în N.A.T.O. nu putea fi acceptată. Ministrul ungar al Apărării a informat că Ungaria dorea să părăsească Tratatul de la Varșovia până la sfârșitul anului 1991 și, ca urmare, nu va încheia *Protocolul* de perfecționare a trupelor și flotelor[306]. A mai subliniat ideea că trupele naționale trebuiau să acționeze, în caz de război, numai pe teritoriul național. Ministrul est-german al Dezarmării și Apărării a apreciat că intrarea trupelor sovietice și ale altor state în Cehoslovacia, în 1968, a reprezentat un amestec brutal în treburile interne ale altui stat și și-a cerut scuze pentru participarea trupelor țării sale. Tot el a subliniat necesitatea includerii Germaniei unificate în N.A.T.O., cu cerința ca pe teritoriul fostei R.D.G. să nu fie dislocate forțe ale Alianței Nord-Atlantice,

[304] Idem, f.15.
[305] Idem.
[306] Ministrul ungar a mai cerut să se anuleze aplicațiile comune și antrenamentele.

armata est-germană urmând a fi restructurată în vederea respingerii oricărui agresor. Împreună cu ministrul polonez al Apărării a mai propus înființarea unor brigăzi mixte, formate din subunități germane și poloneze. Locțiitorul ministrului polonez a propus ca pentru perfecționarea trupelor și forțelor flotelor să nu se încheie protocoale, ci să se elaboreze doar programe de dezvoltare. Totodată, s-a exprimat ideea necesității creării unui grup de lucru, la nivelul adjuncților miniștrilor apărării, în vederea punerii de acord a unor probleme referitoare la perfecționarea și restructurarea Comandamentului unificat, problema urmând a fi examinată de Comisia împuterniciților guvernamentali[307].

[307] A.M.R., fond 3 571, dosar nr. 616, f. 136-139.

Comitetul Politic Consultativ

Comitetul Politic Consultativ a fost înființat în conformitate cu prevederile art. 6 al documentului de constituire a Tratatului de la Varșovia în scopul *„înfăptuirii consultărilor"* și pentru *„examinarea"* problemelor ce se vor ivi în legătură cu aplicarea prevederilor Tratatului. Pentru asigurarea organizării și desfășurării activității, Comitetul Politic Consultativ putea crea *„organele auxiliare care s-ar dovedi necesare". Protocolul* privind crearea Comandamentului Unificat din 14 mai 1955, a prevăzut că în viitor Comitetul Politic Consultativ urma să se ocupe de *„rezolvarea"* problemelor generale referitoare la întărirea capacității de apărare și organizarea F.A.U. Inițial, s-a stabilit că fiecare S.P.T.V. urma să fie reprezentat în Comitetul Politic Consultativ *„printr-un membru al guvernului sau printr-un alt reprezentant numit în mod special"*[308]. În realitate, în compunerea Comitetului Politic Consultativ au intrat șefii statelor aliate, la ședințe participând și prim-miniștrii, miniștrii Afacerilor Externe, secretarii cu relațiile externe ai partidelor comuniste din țările respective, comandantul-șef al F.A.U. și șeful Statului Major al F.A.U. (din 1980 au participat și miniștrii Apărării)[309]. Începând cu anul 1962, reprezentanții Albaniei nu au mai participat la consfătuirile Comitetului Politic Consultativ.

Comitetul Politic Consultativ examina situația internațională (din Europa, cu precădere, dar și din întreaga lume), problemele comune privind întărirea capacității de apărare și organizarea F.A.U., rapoartele comandantului-șef referitoare la activitatea desfășurată în Comandamentul Unificat timp de un an și adopta deciziile corespunzătoare, numea pe comandantul-șef, pe șeful Statului Major al F.A.U. și alte cadre de conducere superioară din aceste structuri. La elaborarea documentelor ce urmau a fi discutate în Comitetul Politic Consultativ participa câte un colectiv din fiecare țară, condus, de regulă, de un adjunct al ministrului Afacerilor Externe. În cazul României, la această activitate pregătitoare luau parte și conducerile Ministerului Afacerilor Externe și Ministerului Apărării Naționale. Problemele asupra cărora existau poziții diferite erau soluționate *„la vârf"* în timpul consfătuirii Comitetului Politic Consultativ prin discuții între

[308] Gavriil Preda, Petre Opriș, *op. cit.*, I, p. 170.

[309] Până în 1961 (inclusiv) la consfătuirile Comitetului Politic Consultativ au participat, în calitate de observatori, și reprezentanți ai R.P.Chineze. La consfătuirea de la Moscova (4 februarie 1960) au participat reprezentanți ai R.P.D.Coreene și R.P.Mongole, iar la cea de la Moscova (28-29 martie 1961) reprezentanți ai R.P.Mongole.

conducătorii delegațiilor. Ședințele erau deschise și închise de șeful statului gazdă și prezidate pe rând de reprezentanți ai fiecărui stat. Deciziile se adoptau prin consens[310].

În activitatea Comitetului Politic Consultativ s-au manifestat și unele deficiențe, față de care românii au luat atitudine (în special din 1963/1964), cerând ca ședințele să fie mai bine organizate, ca problemele ce urmau a fi studiate să fie aduse la cunoștința participanților din timp pentru ca fiecare partid și guvern să le poată studia temeinic și să facă propunerii în cunoștiință de cauză. *„Au fost cazuri* – menționa în acest sens Nicolae Ceaușescu la sesiunea din septembrie 1965 – *când problemele n-au fost deloc pregătite, iar de cele mai multe ori au fost organizate în pripă. S-au prezentat probleme fără să fie studiate, analizate: fiecare a ridicat ce a crezut de cuviință"*[311]. Românii au apreciat că deciziile cu caracter politic și militar trebuiau să nu afecteze atributul organelor constituționale ale S.P.T.V.. și au insistat ca Comitetul Politic Consultativ să își păstreze caracterul consultativ. În acest sens, în 1966, cu prilejul începerii dezbaterilor privind perfecționarea activităților desfășurate în Tratatul de la Varșovia, ei s-au opus elaborării unui Statat al Comitetului Politic Consultativ, care l-ar fi transformat în organ deliberativ, cu caracter suprastatal, care urma să adopte, așa cum sublinia Mircea Malița, la 10 februarie 1966, la reuniunea adjuncților miniștrilor de Externe de la Berlin, *„hotărâri destinate să fie puse în aplicare de către statele membre ale Tratatului, ceea ce înseamnă trecerea unor atribute esențiale ale partidelor și guvernelor din fiecare țară în competența Comitetului Politic Consultativ"*. În același context, adjunctul ministrului român de Externe s-a referit și la nivelul de reprezentare al S.P.T.V. la ședințele Comitetul Politic Consultativ apreciind că acesta trebuia *„să se stabilească de către fiecare dată, prin consultări"*, în funcție de problemele care urmau a fi discutate și nu numai la nivelul cel mai înalt de prim-secretari ai partidelor și șefi de guverne[312]. *În vara anului 1988, românii au propus transformarea Comitetului Politic Consultativ dintr-un organ al Tratatului de la Varșovia în Comitet Politic Consultativ al statelor socialiste din Europa.*

Cronologic reuniunile Comitetului Politic Consultativ s-a desfășurat astfel:

27-28 ianuarie 1956. Praga[313]. Comitetul Politic Consultativ a adoptat măsuri privind includerea în F.A.U. a unor contingente din armata R.D.G. (după constituirea acesteia), a hotărât reducerea forțelor armate și a bugetelor militare ale statelor participante, a aprobat regulamentul C.F.A.U. și a decis constituirea unei Comisii permanente pentru elaborarea de recomandări în problemele de politică externă și a unui Secretariat unit, ambele cu sediul la Moscova. Totodată, s-a decis ca Comitetul Politic Consultativ să se întrunească atunci când va fi necesar, dar nu

[310] Vezi și: *Varșavskii dogovor. Soiuz vo imia mira i soțializma,* Voenizdat, Moskva, 1980, p. 96-98.

[311] *Documente diplomatice române*, seria III-a, p. 2.

[312] *Ibiidem*, p. 19.

[313] A participat și un observator din R.P.Chineză.

mai rar de două ori pe an, şedinţele fiind prezidate, pe rând, de reprezentanţi ai fiecărui stat reprezentat în Comitet[314].

Declaraţia adoptată releva pericolul pe care îl reprezenta cursa înarmărilor şi exprima hotărârea S.P.T.V. de a colabora cu toate celelalte state la *„întărirea securităţii europene, la înlăturarea primejdiei unui nou război în Europa"*. În acest sens, S.P.T.V.. s-au pronunţat pentru: *„crearea unui sistem de securitate colectivă în Europa, care să înlocuiască grupările militare existente în Europa"; „stabilirea în Europa a unei zone în care efectivul şi dislocarea forţelor armate să fie stabilite printr-un acord special între statele interesate"*; stabilirea unei *„zone speciale de limitare şi control a armamentelor, care să includă cele două părţi ale Germaniei şi realizarea pe această bază a unei înţelegeri corespunzătoare între state"*; realizarea unei înţelegeri conform căreia (până la încheierea unui acord cu privire la interzicerea armei atomice) forţele armate staţionate pe teritoriile R.D.G. şi R.F.G. să nu dispună de arma atomică[315]; asumarea obligaţiei (pentru cele două blocuri politico-militare) de a rezolva numai prin mijloace paşnice litigiile şi divergenţele care se iveau între ele; stabilirea de bune relaţii şi reglementarea problemelor litigioase între diferite ţări, indiferent de apartenenţa la un bloc politico-militar sau altul; stabilirea de relaţii de bună vecinătate, în special între U.R.S.S., Turcia, Bulgaria, Grecia, Albania, Italia, Cehoslovacia, R.F.G. şi încheierea unor Tratate de neagresiune între statele respective; încetarea cursei înarmărilor etc. În acelaşi timp, S.P.T.V.. au condamnat decizia adoptată de statele membre N.A.T.O., în decembrie 1955, privind înzestrarea armatelor lor cu armament atomic şi sporirea, cu o treime, a forţelor aeriene militare din Europa, apreciind-o ca fiind *„incompatibilă cu interesele securităţii europene"*[316].

24 mai 1958. Moscova[317]. Comitetul Politic Consultativ a aprobat hotărârera guvernului sovietic de a retrage trupele sovietice din România şi a unei divizii sovietice din Ungaria. Cu acel prijej s-a decis ca, în 1958, S.P.T.V. să îşi reducă efectivele Forţelor Armate cu 419 000 oameni (U.R.S.S. – 300 000, România – 55 000, Bulgaria – 23 000, Polonia – 20 000, Cehoslovacia – 20 000, Albania – 1 000[318]. La consfătuire a fost adoptată o *Declaraţie* cu privire la problemele de politică internaţională şi a fost aprobat proiectul Pactului de neagresune între S.P.T.V. şi statele membre N.A.T.O.. *Declaraţia* a condamnat şi a exprimat îngrijorarea participanţilor la consfătuire faţă de politica statelor membre

[314] *Organizaţia Tratatului de la Varşovia. 1955-1975. Documente*, Editura politică, Bucureşti, 1975, p. 26.

[315] Această înţelegere – mai preciza *Comunicatul* - ar fi putut prevedea *„retragerea sau limitarea efectivului trupelor străine din cele două părţi ale Germaniei, precum şi limitarea contingentelor armate ale Republicii Democrate Germane şi Republicii Federale a Germaniei, instituindu-se controlul necesar asupra respectării acordului respectiv"*.

[316] *Organizaţia Tratatului de la Varşovia. 1955-1975. Documente*, Editura politică, Bucureşti, 1975, p. 27-35.

[317] Au participat observatori din R.P.Chineză, R.P.D.Coreeană şi R.P.Mongolă.

[318] *Organizaţia Tratatului de la Varşovia. 1955-1975. Documente*, Editura politică, Bucureşti, 1975, p. 37. Vezi şi: *Varşavskii dogovor. Soiuz vo imia mira i sotializma*, Voenizdat, Moskva, 1980, c. 92.

N.A.T.O. de: continuare a *„războiului rece şi a încordării internaţionale"*; a pregătirii unui *„război atomic"* de către N.A.T.O.; promovare a *„cursei înarmărilor"*[319]; *„mărirea forţelor armate şi a cheltuielilor militare"*; reînarmarea R.F.G. (inclusiv cu arma atomică şi cu rachete)[320] ; acceptul Angliei, Franţei, Italiei, Turciei privind amplasarea de rampe americane pentru lansarea rachetelor cu încărcături nucleare şi pentru depozite de arme atomice; zborurile forţelor militare aeriene americane (având la bord *„bombe atomice şi cu hidrogen"*) peste regiunile arctice în direcţia U.R.S.S. şi deasupra teritoriului multor state ale Europei occidentale, sub pretextul *„patrulării spaţiului aerian"*; efectuarea de noi explozii nucleare experimentale americane şi engleze în Oceanul Pacific; amestecul guvernelor S.U.A., Angliei, Franţei şi al *„celorlalte puteri coloniale"* în treburile interne ale statelor din Asia şi Africa *„sub ochii Organizaţiei Naţiunilor Unite"*; piedicile care se puneau R.P.Chineze de a-şi ocupa *„locul ce i se cuvine de drept"* în O.N.U.; războiul dus de Franţa în Algeria etc. Faţă de toate acestea, participanţii la consfătuirea Comitetului Politic Consultativ de la Moscova au reamintit: substanţialele reduceri ale forţelor armate (2 477 000 de oameni începând cu 1955[321]); decizia U.R.S.S. de a înceta unilateral experienţele cu toate tipurile de arme atomice şi cu hidrogen; propunerea Poloniei de a se crea în Europa centrală o zonă în care să nu se fabrice, să nu se stocheze şi să nu se folosească arme atomice, cu hidrogen şi rachete; propunerea R.D.G. de a se crea o Confederaţie germană; propunerea U.R.S.S. de a se convoca o conferinţă a *„conducătorilor statelor din Răsărit şi Apus, la nivelul cel mai înalt"* pe a cărei ordine de zi să figureze probleme care să consolideze securitatea europeană, precum: încetarea neîntârziată a experienţelor cu armele atomice şi cu hidrogen; renunţarea de către U.R.S.S., S.U.A. şi Anglia la folosirea armei nucleare; crearea în Europa centrală a unei zone în care să nu existe arme atomice, cu hidrogen şi rachete; încheierea unui acord de neagresiune între statele care fac parte din N.A.T.O. şi Tratatul de la Varşovia; reducerea efectivelor trupelor străine care se aflau pe teritoriul Germaniei; elaborarea unui acord în problemele legate de prevenirea unui atac prin surprindere; măsuri pentru lărgirea legăturilor comerciale internaţionale; încetarea propagandei de război; căile de slăbire a încordării în regiunea Orientului Apropiat şi Orientului Mijlociu; interzicerea folosirii spaţiului cosmic în scopuri militare; lichidarea bazelor militare străine de pe teritorii străine şi colaborarea internaţională în domeniul studierii spaţiului cosmic; încheierea Tratatului de pace cu Germania; dezvoltarea legăturilor şi contactelor dintre ţări etc. *Declaraţia* mai exprima acordul S.P.T.V. pentru lichidarea tuturor blocurilor şi grupărilor militare, până atunci propunându-se încheierea unui *Pact de neagresiune*

[319] S-a apreciat că în perioada 1950-1957 statele membre N.A.T.O. au cheltuit *pentru „pregătiri militare peste 400 miliarde de dolari"*.

[320] La 1 mai 1958, Consiliul permanent al N.A.T.O. a adoptat o hotărâre privind înarmarea cu arma atomică a statelor membre N.A.T.O., care nu o aveau în dotare.

[321] U.R.S.S. – 2 140 000, Polonia – 141 500, Cehoslovacia – 44 000, R.D.G. – 30 000, România – 60 000, Bulgaria – 18 000, Ungaria – 35 000, Albania – 9 000.

între statele N.A.T.O. şi cele ale Tratatului de la Varşovia la baza căruia să fie puse următoarele obligaţii reciproce: *„1. A nu se recurge la folosirea forţei unora împotriva altora sau la ameninţarea cu forţa; 2. Abţinerea de la orice amestec reciproc în afacerile interne; 3. Rezolvarea tuturor problemelor litigioase care pot apărea între ele numai prin mijloace paşnice, în spiritul înţelegerii şi justeţei, pe calea tratativelor între părţile interesate; 4. Consultarea reciprocă în cazul apariţiei unor asemenea situaţii care ar putea periclita pacea în Europa"*[322].

4 februarie 1960. Moscova. Comitetul Politic Consultativ a făcut un schimb de păreri privind dezarmarea generală şi totală şi încheierea Tratatului de pace cu Germania. Cu acelaşi prilej, s-a prezentat o informare cu privire la reducerea forţelor armate ale U.R.S.S. şi la poziţia acesteia la reuniunea la nivel înalt care urma să aibă loc. S-a decis să se continue consultările reciproce în cadrul pregătirilor pentru întâlnirea de la Paris a şefilor de guverne şi s-a adoptat o *Declaraţie* cu privire la situaţia internaţională. În document se aprecia că de la precedenta consfătuire a Comitetului Politic Consultativ de la Moscova, din mai 1958, în situaţia internaţională se conturase *„o anumită deplasare spre bine"*, în sensul că între statele ce făceau parte din grupări politico-militare opuse începuseră să se stabilească *„relaţii normale pentru timp de pace"* prin faptul că *„a slăbit simţitor încordarea"*, se deschideau căi pentru *„întărirea încrederii reciproce"*, că raportul de forţe în lume s-a schimbat tot mai mult *„în favoarea celor care se pronunţă pentru încetarea cursei înarmărilor cu arme rachetă, cu arme nucleare şi cu alte arme, pentru lichidarea războiului rece, pentru coexistenţă paşnică între toate statele, independent de orânduirea lor socială şi ideologică"*, că *„de multă vreme nicio armă atomică sau cu hidrogen nu a explodat nicăieri pe globul pământesc"* etc. Pentru consolidarea situaţiei internaţionale, Comitetul Politic Consultativ a apreciat că se impunea trecerea la dezarmarea generală şi totală a tuturor statelor[323] şi instituirea unui *„sistem eficient de control internaţional"*. Liderii S.P.T.V. au apreciat că statele membre N.A.T.O. continuau *„să întreţină armate exagerate"*, să îşi perfecţioneze armamentele din dotare şi să continue cursa înarmărilor, că guvernul R.F.G. ducea o politică *„revanşardă"*, opunându-se încheierii Tratatului de pace (chiar şi între cele două state germane) şi transformării Berlinului occidental într-un *„oraş liber"*, în speranţa că va sosi un moment prielnic pentru *„modificarea frontierelor stabilite în Europa ca urmare a zdrobirii Germaniei fasciste"*. Reînnoindu-şi acordul pentru încheierea unui Tratat de neagresiune între cele două blocuri politico-militare din Europa, ei şi-au arătat disponibilitatea şi pentru încheierea de tratate bilaterale de neagresiune între statele

[322] *Organizaţia Tratatului de la Varşovia. 1955-1975. Documente*, Editura Politică, Bucureşti, 1975, p. 39-63.

[323] În acest sens s-a reamintit decizia guvernului sovietic de a-şi reduce unilateral forţele armate cu încă 1 200 000 de oameni şi a guvernului R.D.G. de a le reduce cu 90 000, renunţând şi la introducerea serviciului militar obligatoriu.

care făceau parte din grupări militare diferite, pentru crearea în Europa de zone în care să nu existe *„arme atomice şi arme rachetă"*[324].

28-29 martie 1961. Moscova[325]. Comitetul Politic Consultativ a făcut un schimb de păreri în legătură cu situaţia internaţională, s-au luat măsuri pentru întărirea capacităţii de apărare a S.P.T.V.. şi pentru încheierea unui Tratat de pace cu cele două state germane şi transformarea Berlinului Occidental în oraş liber demilitarizat. În cuvântul de deschidere, N.S. Hruşciov a salutat, în numele P.C.U.S. şi al guvernului sovietic, pe participanţi şi a arătat, printre altele, că în acel moment crescuseră *„nemăsurat"* forţele reale ale socialismului şi păcii, care erau capabile să zădărnicească planurile *„imperialiste agresive"*. Cu toate acestea, a relevat liderul sovietic, S.P.T.V. nu puteau rămâne indiferente la pregătirile militare *„tot mai intense ale statelor imperialiste"* pentru contracarare fiind necesar ca armatele aliate să ia măsurile corespunzătoare pentru întărirea continuă a capacităţii de apărare. Referindu-se la poziţia U.R.S.S. faţă de problema germană, liderul sovietic a precizat că dacă în convorbirile pe care urma să le aibă cu preşedintele S.U.A. nu se va ajunge la niciun rezultat, guvernul sovietic va încheia separat Tratatul de pace cu R.D.G., chiar dacă acest lucru va duce la agravarea situaţiei internaţionale. În acest context şi ordinea de zi a consfătuirii s-a referit la capacitatea de luptă şi înzestrarea forţelor armate ale S.P.T.V. (raportor mareşalul A.A. Greciko) şi la măsurile de completare a înzestrării acestora cu noi tipuri de tehnică de luptă, producţie, livrări reciproce şi condiţii de calcul a viitoarelor livrări (raportor: M.V. Hrunicev, vicepreşedinte al Consiliului de Stat al Planificării al U.R.S.S.). Cu excepţia delegatului chinez, fiecare conducător de delegaţie şi-a exprimat punctul de vedere. În final, au fost aprobate, în unanimitate, două hotărâri, corespunzătoare celor două puncte de pe ordinea de zi. În plus, Comitetul Politic Consultativ a adoptat o hotărâre privind baza maritimă sovietică de la Vlora, de pe teritoriul albanez, votată de toate delegaţiile, cu excepţia celei albaneze, deşi problema nu se afla pe ordinea de zi. În cadrul intervenţiei sale, mareşalul A.A. Greciko a exprimat mulţumiri pentru alegerea sa în funcţia de comandant-şef al F.A.U., angajându-se să depună *„toată străduinţa"* pentru îndeplinirea sarcinilor *„de mare răspundere"* ce-i reveneau în contextul în care *„statele imperialiste"* membre N.A.T.O. şi ale altor grupări militare *„agresive"*, continuau cursa înarmărilor, lărgeau pregătirile militare şi încercau să creeze noi baze militare sporind stocurile de arme atomice şi de rachete. Într-un viitor război, a apreciat noul commandant-şef al F.A.U., rolul hotărâtor îl aveau trupele de rachete termonucleare, care permiteau distrugerea centrelor economice şi industriale, a nodurilor de comunicaţii şi a principalelor obiective militare, practic, scoaterea din

[324] *Organizaţia Tratatului de la Varşovia. 1955-1975. Documente*, Editura politică, Bucureşti, 1975, p. 76-95.

[325] Cu excepţia delegaţiei albaneze, conduse de ministrul apărării, generalul Beqir Ballucu, celelalte delegaţii au fost conduse de primi-secretarii Comitetelor Centrale ale partidelor comuniste şi muncitoreşti din ţările respective. Au participat şi miniştrii de Externe, miniştrii Apărării şi comandantul-şef al F.A.U., precum şi observatori din R.P.Chineză, R.P.D.Coreeană şi R.P.Mongolă.

luptă, chiar de la începutul războiului, a unuia sau a mai multor state din cadrul coaliției inamice. Cu toate acestea, liderul militar al F.A.U. a apreciat că războiul nu va fi de scurtă durată și că un rol esențial în obținerea victoriei îl aveau cunoașterea planurilor *„agresive"* ale statelor inamice și luarea din timp a măsurilor de dejucare a acestora. Referindu-se la situația militară a S.P.T.V., el a precizat că în unele dintre acestea a slăbit atenția ce trebuia acordată întăririi capacității de apărare, că pentru remedierea situației era necesară înzestrarea cu diferite tipuri de rachete, tancuri, radiolocatoare, vedete purtătoare de rachete moderne, în domeniul organizatoric fiind necesar a ființa încă din timp de pace un număr de divizii gata în orice moment pentru luptă. Pe aceleași coordonate, M.V. Hrunicev a arătat că era necesar să se organizeze mai bine însușirea producției noi pe baza unei cooperări mai corespunzătoare și a unei specializări mai ferme, cu mijloace financiare minime. La fel ca mareșalul A.A. Greciko, a criticat faptul că România acordase pentru înzestrare, în 1960, mult mai puțin decât alte state ale Alianței. Nu a fost de acord nici cu cheltuielile mici acordate armatei din buget de către R.D.G., Ungaria, România, în timp ce U.R.S.S. alocase mult mai mult. În cadrul specializării, a recomandat României să fabrice pentru nevoile proprii și pentru livrări reciproce transportorul blindat „B.T.R.-60", unele tipuri de stații radio, combustibil și uleiuri speciale. Cu același prilej, a făcut cunoscut că U.R.S.S. nu mai putea acorda credite în cazul livrărilor reciproce pe 10 ani pentru două treimi din valoarea materialelor oferite. Precizând că la multe categorii de armament și tehnică de luptă nevoile armatelor la război nu erau asigurate în condiții suficiente a recomandat să se aloce fonduri minime necesare pentru lărgirea posibilităților de producție militară de război și de asigurare a altor nevoi. În cadrul dezbaterilor pe această temă, referindu-se la problema specializării producției de tehnică militară, Todor Jivkov a rugat celelalte state aliate să acorde Bulgariei specializarea în producția armamentului nou de infanterie și a unor tipuri de aparatură radio. La rându-i, János Kádár a declarat că Ungaria își va îndeplini obligațiile ce decurgeau din hotărârile Comitetului Politic Consultativ în legătură cu înzestrarea armatei și specializarea producției de tehnică militară, precizând că până în 1965 procentul cheltuielilor militare avea să sporească. Declarații asemănătoare au făcut și ceilalți lideri comuniști. Discuția a devenit extrem de tensionată în problema relațiilor încordate dintre sovietici și albanezi[326]. Referindu-se la contextul extern european, *Comunicatul* consfătuirii releva că *„statele imperialiste membre ale N.A.T.O. și ale altor grupări militare agresive continuă cursa înarmărilor, lărgesc pregătirile militare, caută să creeze noi baze militare în Europa și în alte părți ale lumii, sporesc stocurile de arme atomice și rachetă, transformă N.A.T.O. în a patra putere atomică"*. Documentul condamna *„refacerea armatei vest-germane agresive"* și înzestrarea ei cu *„arme racheto-nucleare și cu alte mijloace dintre cele mai moderne de exterminare în masă"*, *„pretențiile teritoriale"* ale R.F.G. și *„propaganda revanșardă"* a acesteia și

[326] A.M.R., fond 3 571, dosar nr., 670, f. 9.

preciza că S.P.T.V. nu puteau rămâne *„martori indiferenți la pregătirile militare tot mai intense ale statelor imperialiste"* și, ca urmare, au căzut de acord asupra *„măsurilor pe care consideră necesar să le întăptuiască în interesul întăririi continue a capacității lor de apărare și întărire a păcii în lumea întreagă"*[327].

3-5 august 1961. Moscova. În cadrul consfătuirii primilor secretari ai Comitetelor Centrale ale partidelor comuniste și muncitorești din S.P.T.V.[328] s-a făcut un schimb de păreri în legătură cu pregătirea încheierii Tratatului de pace cu Germania, afirmându-se faptul că această problemă (și normalizarea situației din Berlinul occidental) *„s-a copt de mult și că rezolvarea ei nu suferă amânare"*, subliniindu-se faptul că tărăgănarea ei ar însemna *„a contribui conștient la agravarea primejdiei unui nou război în Europa, și nu numai în Europa"*. Participanții la consfătuire au mai precizat că în situația încheierii Tratatului de pace cu cele două state germane, Berlinul occidental, *„ca oraș liber, demilitarizat, va putea întreține nestingherit legăturile sale cu lumea exterioară"*, că *„niciuna dintre țările socialiste nu urmărește modificarea orânduirii sociale existente în Berlinul occidental"*, că pentru *„asigurarea unui strict neamestec în treburile Berlinului occidental și a accesului în acest oraș, prin Tratatul de pace se vor oferi garanții sigure și eficace"*. În situația în care puterile occidentale continuau *„să se eschiveze"* de la încheierea Tratatului de pace, *„statele interesate vor fi nevoite să încheie Tratatul de pace cu Republica Democrată Germană"*[329]. În cuvântarea sa, Gheorghe Gheorghiu-Dej și-a exprimat acordul față de propunerile guvernului sovietic și față de declarația lui N.S. Hrușciov cu privire la necesitatea încheierii Tratatului de pace cu *„cele două state germane încă în cursul acestui an"* și a precizat că dacă puterile occidentale ar fi refuzat să semneze un asemenea Tratat, România, alături de celelalte state socialiste era hotărâtă să încheie Tratatul numai cu R.D.G.[330]. Totodată, la consfătuire s-a hotărât excluderea din ședință a delegației albaneze pe motiv că participarea nu era la cel mai înalt nivel. Câteva zile mai târziu (13 august 1961), guvernele S.P.T.V. au emis o *Declarație* (publicată în 14 august 1961) prin care condamnau politica cercurilor imperialiste care transformaseră Berlinul occidental într-un *„centru de activitate subversivă împotriva R.D.G. și a tuturor celorlalte țări ale comunității socialiste"* în care acționau *„numeroase centre subversive"* și *„agenți"* pentru *„a comite diferite acte de diversiune, recrutează spioni și instigă elementele dușmănoase să organizeze acte de sabotaj și diversiune în R.D.G."*. De asemenea, documentul mai preciza că *„cercurile conducătoare din Republica Federală Germania și organele de spionaj ale țărilor N.A.T.O. se folosesc de situația existentă în prezent în ce privește circulația la granița Berlinului occidental pentru a submina economia Republicii*

[327] *Organizația Tratatului de la Varșovia. 1955-1975. Documente*, Editura politică, București, 1975, p. 96-98.

[328] Au participat și reprezentanți ai partidelor din țările socialiste din Asia.

[329] *Organizația Tratatului de la Varșovia. 1955-1975. Documente*, Editura politică, București, 1975, p. 100-102.

[330] *Romania and the Warsaw Pact, 1955-1989*, Bucharest, 2002, p. 137.

Democrate Germane", că *„prin înşelăciune, corupţie şi şantaj, organele guvernamentale şi concerne militare din R.F.G. determină o anumită parte şovăelnică a locuitorilor din R.D.G. să plece în Germania occidentală"*, că *„aceşti oameni înşelaţi sunt siliţi să se înroleze în Bundeswehr, sunt recrutaţi pe scară largă în organele de spionaj din diferite ţări pentru a fi retrimişi în R.D.G. ca spioni şi diversionişti"*. Ca urmare, se mai preciza în *Declaraţie*, *„faţă de tendinţele agresive ale forţelor reacţionare din Republica Federală Germania şi ale aliaţilor ei din N.A.T.O."* S.P.T.V. *„nu pot să nu ia măsurile necesare pentru a asigura securitatea lor şi înainte de toate securitatea Republicii Democrate Germane, aceasta în însuşi interesul poporului german"*. Pentru remedierea situaţiei, guvernele S.P.T.V. propuneau Camerei Populare şi guvernului R.D.G. *„să introducă la graniţele cu Berlinul occidental măsuri de natură să împiedice în mod cert activitatea subversivă împotriva ţărilor lagărului socialist şi prin care să se asigure în jurul întregului teritoriu al Berlinului occidental, inclusiv la graniţa sa cu Berlinul democrat, o pază sigură şi control eficient"* (fără a se afecta *„actualul sistem de circulaţie şi de control al comunicaţiilor dintre Berlinul occidental şi Germania occidentală"*)[331]. În aceeaşi zi, R.D.G. a trecut la construirea zidului Berlinului.

7 iunie 1962. Moscova. A.A. Gromîko, ministrul de Externe al U.R.S.S., a informat Comitetul Politic Consultativ despre tratativele duse între U.R.S.S. şi S.U.A. în problema *„reglementării paşnice germane"*, liderii S.P.T.V. aprobând poziţia U.R.S.S., pronunţându-se pentru continuarea tratativelor dintre guvernele sovietic şi american pentru a se găsi *„o soluţie coordonată a acestei probleme"*, şi au atenţionat că dacă puterile occidentale vor tărăgăna, în continuare, reglementerea paşnică a problemei germane (în cadrul căreia trupele de ocupaţie ale celor trei puteri occidentale trebuiau să părăsească Berlinul occidental şi să pună capăt *„regimului de ocupaţie pe o bază reciproc acceptabilă"*) S.P.T.V. *„ar fi silite să tragă din aceasta concluzii corespunzătoare"*, fiind hotărâte *„să-şi salvgardeze în modul cuvenit securitatea şi să apere pacea cu toate mijloacele de care dispun"*[332].

25-26 iulie 1963. Moscova. A.A. Gromîko a prezentat (în faţa primilor secretari ai Comitetelor Centrale ale partidelor comuniste şi muncitoreşti şi a şefilor de guverne ale S.P.T.V..) o informare referitoare la tratativele dintre guvernele U.R.S.S., S.U.A. şi Angliei cu privre la interzicerea experienţelor cu arma nucleară în cosmos, atmosferă şi sub apă. A doua zi (26 iulie 1963), Comitetul Politic Consultativ a analizat capacitatea de luptă şi situaţia pregătirii F.A.U. şi a recomandat guvernelor S.P.T.V. să pregătească teritoriile naţionale pentru apărare, să constituie (până în 1967-1968) rezerve de muniţii, carburanţi, alimente etc. pentru cel puţin 30 de zile de ducere a luptei cu efectivele prevăzute în caz de război (conform Protocolului din 27-28 februarie 1963), să elaboreze planurile de reînarmare pentru 1965-1970 şi planurile de pregătire a teatrelor de

[331] *Organizaţia Tratatului de la Varşovia. 1955-1975. Documente*, Editura politică, Bucureşti, 1975, p. 103-106.
[332] *Ibidem*, p. 110-112.

acţiuni militare etc. Problemele care urmau a fi analizate, cu toate că erau importante (constituirea de rezerve de armament şi muniţii, alimente şi carburanţi, înzestrare etc.), nu au fost făcute cunoscute din timp delegaţiei române. Mai mult, recomandările nu ţineau seama de capacităţile de producţie de tehnică de luptă existente sau care puteau fi create în viitor de către fiecare stat, de planurile de dezvoltare a economiilor naţionale, de fondurile prevăzute pentru înzestrare etc. (în cazul românesc mai trebuiau prevăzute, până în 1970, 12 miliarde de lei pentru înzestrare, din care 80% din import, fără a include şi constituirea rezervelor pentru 3 luni de război, şi peste 6 miliarde lei pentru pregătirea operativă a teritoriului). În acest context, delegaţia română, nu a fost de acord cu conţinutul proiectului de hotărâre şi a făcut propuneri, prin generalul Leontin Sălăjan, ministrul Forţelor Armate, care să ţină seama de posibilităţile reale de îndeplinire. Cu toate acestea, *Comunicatul* reuniunii a făcut cunoscut că acesta se desfăşurase *„într-o atmosferă de deplină înţelegere reciprocă şi unanimitate"*. O parte dintre propuneri au fost acceptate, altele nu. N.S. Hruşciov, şeful delegaţiei sovietice, a fost de acord ca programul să mai fie studiat[333].

În timpul consfătuirii, mareşalul A.A. Greciko a făcut aprecieri asupra situaţiei politico-militare a Organizaţiei Nord-Atlantice, subliniind că S.U.A. şi conducerea N.A.T.O. şi-au revizuit concepţia de ducere a războiului, înlocuind loviturile masate de răspuns prin *„reacţia elastică" („apărarea împinsă înainte")*, menţinând teoria războiului general şi a celui local, cu şi fără întrebuinţarea armei nucleare. El a mai făcut cunoscut că, spre deosebire de perioada anterioară, când comandamentul N.A.T.O. prevedea o retragere a trupelor cu 100 km (spaţiu în care trebuia oprită ofensiva forţelor Tratatului de la Varşovia şi pregătită contraofensiva), comandamentul N.A.T.O. a elaborat un nou plan strategic care prevedea folosirea loviturilor nucleare după o anumită perioadă de la începerea războiului pentru oprirea şi punerea principalelor forţe ale Tratatului de la Varşovia în situaţia de a nu mai putea duce acţiuni de luptă (apărarea la graniţa estică); în continuare, urmau să intre în acţiune trupele terestre, aviaţia şi desantul aerian. După ce a informat despre potenţialul celor două blocuri militare, mareşalul A.A. Greciko a concluzionat că Tratatul de la Varşovia depăşea N.A.T.O. cu peste 50% în privinţa numărului de divizii şi de tancuri, dar era inferior în privinţa înzestrării cu avioane de luptă. De asemenea, avea mai multe rachete operativ-tactice, dar mai puţine *„tunuri atomice"*. Apoi a reamintit faptul că Tratatul de la Varşovia nu va folosi primul arma atomică, dar că F.A.U. se pregăteau pentru acţiuni ofensive, cu şi fără folosirea armei nucleare. În final, a apreciat că în pofida destinderii situaţiei internaţionale pericolul agresiunii imperialiste nu a fost înlăturat[334].

[333] A.M.R., fond 948/4, dosar nr. 490, f.. 362-365.
[334] Peste puţin timp, în ianuarie 1964, cu prilejul bilanţului jocului de război pe hartă, care a avut loc în Ungaria, mareşalul A.A. Greciko a apreciat că în caz de declanşare a războiului, trupele Tratatului de la Varşovia puteau învinge mai uşor forţele N.A.T.O. dislocate în apropierea graniţelor Ungariei şi Cehoslovaciei, că războiul nuclear general era posibil, dar că în urma creşterii rezervelor de arme nucleare ducerea războiului cu asemenea armament ar însemna distrugerea totală a statelor implicate.

19-20 ianuarie 1965. Varşovia. Comitetul Politic Consultativ a dezbătut noua situaţie creată de planurile unor state membre N.A.T.O. privind crearea forţelor nucleare multilaterale. În acest cadru, mareşalul A.A. Greciko s-a referit la compunerea şi starea pregătirii de luptă a forţelor militare ale N.A.T.O., subliniind eforturile conducerii alianţei pentru constituirea unei forţe nucleare subordonate nemijlocit şi pentru dezvoltarea armamentului clasic. Comandantul-şef al F.A.U. a precizat, din nou, că N.A.T.O. a elaborat o nouă strategie – „apărarea elastică" (varianta americană) –, după care războiul urma să fie dus cu şi fără armament nuclear, în cazul conflictelor locale, care puteau fi transformate în războaie totale. Conform acestei noi strategii, N.A.T.O. urmărea să îşi asigure posibilitatea executării loviturilor şi dezvoltării acestora pe teritoriile statelor socialiste. Pe această linie se înscria şi constituirea forţelor nucleare multilaterale, care cuprindeau 25 de nave de suprafaţă, cu echipaje mixte dotate cu rachete „Polaris". Varianta engleză a strategiei prevedea constituirea forţei nucleare atlantice, cu nave de suprafaţă cu rachete la bord, submarine şi aviaţie strategică engleză. Spre deosebire de americani şi englezi, francezii s-au pronunţat pentru crearea unei forţe atomice europene. R.F.G. susţinea orice plan conform căruia ar fi intrat în posesia armei nuclaere. În concluzie, A.A. Greciko a precizat că S.U.A. şi N.A.T.O., nedispunând de superioritatea numerică necesară, nu riscă să declanşeze un război fără constituirea unei forţe nucleare adecvate. Referindu-se la aceste proiecte, *Comunicatul* reuniunii condamna încercările R.F.G. de a ajunge în posesia armei atomice, care *„ar încuraja străduinţa forţelor revanşarde"* de *„a modifica"* situaţia în Europa, apărută după cel de-al doilea război mondial, de *„a înfăptui pretenţiile teritoriale faţă de R.D.G. şi alte state"*, dovadă în acest sens fiind *„elaborarea de către conducerea Bundeswehrului a planului provocator privind crearea unei centuri de mine atomice de-a lungul frontierei răsăritene şi proclamarea aşa-numitei strategii a poziţiilor înaintate, care cere folosirea armei atomice chiar de la începutul oricărui conflict militar în Europa centrală"*. În situaţia în care statele membre N.A.T.O. ar fi constituit forţele nucleare multilaterale, se mai preciza în *Comunicat*, S.P.T.V. *„vor fi nevoite să înfăptuiască măsurile de apărare necesare pentru asigurarea securităţii lor"*[335]. Discuţii ample şi contradictorii au avut loc în legătură cu propunerea delegaţiei R.D.G. privind dezbaterea unui proiect de Tratat referitor la nediseminarea armelor nucleare. În legătură cu această problemă, înainte de consfătuire (18 ianuarie 1965), delegaţia română, în frunte cu Gheorghe Gheorghiu-Dej, a avut o discuţie cu Wladislaw Gomulka, reproşind faptul că *„cu 24 de ore înainte"* de plecarea delegaţiei române de la Bucureşti, însărcinatul cu afaceri a.i. al R.D.G. la Bucureşti a înmânat, din însărcinarea guvernului R.D.G., un proiect de Tratat pentru nediseminarea armelor nucleare şi proiectele altor documente ce urmau a fi adoptate, care – din lipsă de timp – nu au putut fi *„examinate de organele competente"* şi, ca urmare, delegaţia

[335] *Organizaţia Tratatului de la Varşovia. 1955-1975. Documente*, Editura politică, Bucureşti, 1975, p. 117-123.

română nu avea mandat să se pronunţe asupra lor. *„Noi considerăm* – a adăugat Gheorghe Gheorghiu-Dej – *că metoda şi practica de a trimite proiectele materialelor chiar în preajma unor consfătuiri este nejustă, deoarece pune în imposibilitate organele competente să se pronunţe asupra lor. Noi am subliniat de nenumărate ori necesitatea de a pune capăt acestor practici, de a trimite din timp materialele ce urmează a fi dezbătute, pentru ca organele competente – Comitetul Central, Consiliul de Stat, Guvernul – să le poată studia cu toată atenţia, să se poată pronunţa asupra lor în deplină cunoştinţă de cauză şi să poată da mandat delegaţiei sale asupra poziţiei ce trebuie s-o adopte... Trebuie să vă mărturisesc că nu înţeleg de ce suntem puşi în asemenea situaţie, practic nu ştiu cui să-i reproşez... Dvs., ce credeţi, este potrivită metoda aceasta?"*[336]. În timpul consfătuirii, Gheorghe Gheorghiu-Dej s-a pronunţat împotriva creării forţelor nucleare multilaterale ale N.A.T.O. (implicit a accesului R.F.G. la arma nucleară) şi a proiectului est-german de Tratat privind nediseminarea armelor nucleare. Deoarece a propus eliminarea acestei ultime probleme din proiectul de *Comunicat* al consfătuirii, premierul cehoslovac, A. Novotny a replicat: *„Este ştiut că toată presa occidentală aşteaptă ca România să adopte la această sesiune o poziţie diferită de celelalte ţări socialiste. Dacă nu vom include în Comunicat ideea nediseminării, pentru toţi va fi clar că România nu a fost de acord"*[337]. La rându-i, Todor Jivkov l-a rugat pe liderul român *„să înţeleagă că este necesar să includem această idee în Comunicat, să venim cu această propunere la O.N.U. Altfel, ne vom izola"*. Rugat şi de L.I. Brejnev să expună încă odată poziţia României faţă de nediseminare, Gheorghe Gheorghiu-Dej a precizat: *„Noi suntem pentru nediseminare, pentru nediseminare, pentru nediseminare. Putem repeta de câte ori doriţi pentru a se înţelege. Aceasta este poziţia principială a partidului nostru. Noi ne-am pronunţat de nenumărate ori împotriva diseminării armelor nucleare. Noi nu dorim ca această idee să fie folosită de cineva, chiar dacă este o ţară ca India, cu care avem relaţii bune, pentru a condamna R.P.Chineză. Noi vrem ca înainte de a întreprinde un asemenea pas să fim încredinţaţi că nu ne vom lovi de critici în propriul nostru lagăr. Să ne consultăm cu chinezii, coreenii şi alţii. Eu sunt ferm convins că ei ne vor sprijini. Doar R.P.Chineză a declarat că este alături de noi în lupta împotriva creării F.N.M.* (forţelor nucleare multinaţionale – n.n.), *că sprijinim R.D.G. împotriva R.F.G. Eu sunt convins că şi în această problemă vom găsi un răspuns pozitiv. Dar să stăm de vorbă, să discutăm. De ce manifestăm asemenea grabă?.* Pentru a clarifica şi mai bine poziţia României, Ion Gheorghe Maurer a adăugat: *„După părerea noastră, nediseminarea are sens numai în măsura în care ea reprezintă începutul unui proces, fiind în mod organic legată de dezarmarea nucleară, interzicerea folosirii armei nucleare, distrugerea stocurilor de arme nucleare. Numai astfel nediseminarea poate constitui un pas care să contribuie la înlăturarea pericolului războiului nuclear. Nediseminarea ca un scop*

[336] *Romania and the Warsaw Pact, 1955-1989*, Bucharest, 2002, p. 185-186.
[337] *Ibidem*, p. 233.

în sine, nelegată de aceste măsuri, duce doar la monopolul nuclear, existența și dezvoltarea în continuare a armelor nucleare nu este atinsă și, deci, nu se reduce primejdia unui război nuclear. Este necesar ca mai întâi să ne punem de acord și cu celelalte țări socialiste asupra conținutului pe care-l dăm nediseminării și abia apoi să dăm la iveală acest conținut puternic, mobilizator. De ce trebuie să hotărâm acum și aici această problemă? Pierdem oare ceva dacă o vom pune după consultări cu celelalte țări socialiste?". Lipsă de acord s-a constatat și în ceea ce privește constituirea de noi structuri ale Tratatului de la Varșovia. Întrebat de Wladislaw Gomulka ce poziție avea față de constituirea Statului Major al F.A.U., liderul român a răspuns că nu avea mandat să discute acestă problemă și că, la întoarcerea în România, va supune problema examinării *„forurilor noastre de conducere"*. În afara consfătuirii (la un pahar cu vin), L.I. Brejnev i s-a adresat astfel lui Gheorghe Gheorghiu-Dej: *„Păcat că nu am luat o hotărâre în legătură cu Statul Major. Militarii așteptau foarte mult să fie rezolvată această problemă"*[338].

4-6 iulie 1966. București. Comitetul Politic Consultativ a făcut un *„larg"* schimb de păreri privind problemele păcii și securității în Europa și în lume, inclusiv asupra situației create ca urmare a *„agresiunii"* S.U.A. în Vietnam, în ambele cazuri fiind adoptată câte o declarație. Prin *Declarația privind întărirea păcii și securității în Europa* s-a condamnat, din nou, politica S.U.A. pe continentul european, apreciindu-se că aceasta nu avea *„nimic comun cu interesele vitale ale popoarelor europene, cu sarcinile securității Europei"*, că S.U.A. doreau să devină *„instrument"* al politicii generale pentru a opri și a întoarce înapoi *„procesul istoric de eliberare națională și socială a popoarelor"*, a adânci și mai mult *„sciziunea Europei"*, a înăspri încordarea internațională și a împiedica *„stabilirea și dezvoltarea legăturilor normale dintre statele vest și est-europene"*. *„În numele acestor scopuri, străine adevăratelor interese ale securității popoarelor europene"* – se arăta în *Declarație* –, *în Europa se mențin încă trupe ale Statelor Unite, în țările vest-europene sunt aplasate bazele lor militare, se crează depozite de armament nuclear, în mările care scaldă Europa sunt trimise submarine nucleare, în Marea Mediterană patrulează Flota a 6-a americană, iar pe cer, deasupra țărilor europene, zboară avioane cu bombe nucleare"*. Simultan cu această descriere, care ignora total masiva prezență sovietică în centrul Europei, *Declarația* mai condamna *„cercurile militariste și revanșarde din Germania occidentală"*, care nu doreau să țină seama de *„interesele poporului german"* și care urmăreau scopuri agresive, manifestate prin: *„trecerea potențialului economic al țării pe picior de război"*; crerea Bundeswehr-ului de *„o jumătate de milion de oameni"*; *„cererea de a poseda arma nucleară"; „crearea bazei tehnico-științifice și industriale care la momentul oportun ar servi pentru producerea propriilor bombe atomice și cu hidrogen"*. Din nou, se atrăgea atenția că dacă nu se va renunța la crearea forțelor nucleare multilaterale ale N.A.T.O. și dacă se va da acces R.F.G. la arma nucleară, S.P.T.V.. erau nevoite *„să înfăptuiască măsurile de*

[338] *Ibidem*, p. 210.

apărare necesare pentru asigurarea securității lor". Totodată, S.P.T.V. au respins *„pretențiile teritoriale ale revanșarzilor vest-germani"*, considerate a fi *„neîntemeiate și fără perspectivă"*, precizând că *„problema frontierelor în Europa a fost rezolvată definitiv și ireversibil"*, că inviolabilitatea frontierelor existente între statele europene (inclusiv frontierele R.D.G., Poloniei și Cehoslovaciei) reprezenta *„una din premisele principale ale garantării securității europene"*. În *Declarație* se mai reamineau propunerile făcute de guvernul R.D.G. celui al R.F.G.: *„Să renunțe, pe bază de reciprocitate, la înarmarea nucleară, să reducă armatele ambelor state germane, să-și asume obligația de a nu folosi forța unul împotriva celuilalt, să se așeze la masa tratativelor pentru a rezolva problemele naționale actuale, care interesează atât Republica Democrată Germană, cât și Republica Federală Germania"*. Ca direcții principale de urmat pentru consolidarea păcii și a securității în Europa, S.P.T.V. au propus următoarele: 1. *„Dezvoltarea de relații de bună vecinătate pe baza principiilor independenței și suveranității naționale, egalității în drepturi, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc, pe baza coexistenței pașnice între state cu sisteme sociale diferite"*; 2. *„Stabilirea în Europa a unui sistem eficient de securitate, bazat pe relații de egalitate și respect reciproc între toate statele continentului, pe eforturile unite ale tuturor națiunilor europene"*. Precizând că nu existența blocurilor militare constituia garanția reală a securității europene, liderii S.P.T.V. s-au pronunțat pentru *„desființarea concomitentă a alianțelor militare existente"*, locul acestora urmând a fi luat de *„un sistem de securitate europeană"*. În cazul în care statele membre N.A.T.O. nu erau încă decise să se procedeze astfel, liderii S.P.T.V. au propus încheierea unei înțelegeri privind *„lichidarea organizațiilor militare"* ale N.A.T.O. și Tratatului de la Varșovia, în caz contrar ele fiind decise *„să-și întărească forța și capacitatea lor de apărare"*; 3. Adoptarea de măsuri pentru destinderea militară pe continent: lichidarea bazelor militare străine; retragerea tuturor trupelor de pe teritoriile altor state, în limitele frontierelor lor naționale; reducerea, în cadrul unor limite și termene puse de acord, a efectivelor forțelor armate ale ambelor state germane; măsuri îndreptate spre îndepărtarea pericolului unui conflict nuclear, crearea de zone denuclearizate și asumarea de către puterile ce posedă arma nucleară a obligației de a nu folosi această armă împotriva statelor participante la astfel de zone; încetarea zborurilor avioanelor străine cu bombe nucleare la bord deasupra teritoriilor statelor europene și a intrării în porturile acestor state a unor submarine și nave de suprafață străine cu arme nucleare la bord; 4. Excluderea posibilității ca R.F.G. să obțină accesul la arma nucleară, sub orice formă, direct sau indirect, prin intermediul unor grupări de state, la dreptul de a dispune exclusiv sau de a participa sub orice formă la dreptul de a dispune de această armă; 5. *„Recunoașterea frontierelor existente în realitate între statele europene, frontiere statornicite după cel mai pustiitor război din istoria omenirii, inclusiv a frontierei poloneze de pe Oder și Neisse și a frontierelor între cele două state germane"*; 6. Pentru soluționarea pașnică a problemei germane să se pornească de la realitățile epocii, în

primul rând, de la recunoaşterea existenţei celor două state germane (R.D.G. şi R.F.G.), apoi de la recunoaşterea frontierelor existente şi renunţarea de către ambele state germane la posedarea armei nucleare, participarea pe bază de egalitate a celor două state germane la *„opera de dezvoltare şi întărire a relaţiilor de colaborare internaţională"*, ţinându-se seama de faptul că drumul spre unificarea ambelor state germane trecea prin *„destinderea încordării, apropierea treptată între cele două state germane suverane şi înţelegerea dintre ele, prin acorduri privind dezarmarea în Germania şi Europa, pe baza principiului că, în condiţiile realizării unificării Germaniei, un astfel de stat german unificat va fi un stat cu adevărat iubitor de pace, democrat şi niciodată nu va mai prezenta un pericol pentru vecinii săi şi pentru pacea în Europa"*; 7. Convocarea unei conferinţe general-europene pentru discutarea problemelor referitoare la asigurarea securităţii în Europa şi la stabilirea unei colaborării general-europene, în finalul căreia să se emită o *Declaraţie* europeană în care să se prevadă *„obligativitatea statelor semnatare de a se conduce în relaţiile dintre ele după interesele păcii, de a rezolva problemele litigioase numai pe cale paşnică, de a avea consultări şi schimb de informaţii în probleme care prezintă interes reciproc, de a contribui la dezvoltarea pe toate căile a legăturilor economice, tehnico-ştiinţifice şi culturale dintre ele"*. În final, S.P.T.V. s-au adresat tuturor statelor europene să contribuie la soluţionarea *„problemelor de importanţă mondială"* menţionând pe cele ale *„asigurării neamestecului în treburile interne ale statelor, interzicerii folosirii forţei sau ameninţării cu forţa în relaţiile internaţionale, dezarmării, interzicerii folosirii armei nucleare şi alte măsuri importante spre înlăturarea pericolului unui conflict nuclear, lichidării definitive a colonialismului în toate formele şi manifestările sale, lichidării bazelor militare străine de pe teritoriile altor state, dezvoltării colaborării economice internaţionale pe bază de egalitate în drepturi"*. Multe dintre ideile incluse în *Declaraţie* reprezentau principii de bază după care se conducea şi politica externă a României[339]. Tot la Bucureşti a fost adoptată şi o *Declaraţie cu privire la agresiunea S.U.A. în Vietnam* prin care participanţii la consfătuire considerau *„bombardarea împrejurimilor oraşului Hanoi şi portului Haifong – cele mai mari centre populate din Vietnamul de Nord – ca o treaptă nouă şi mai periculoasă a politicii americanne de «escaladare» a războiului din Vietnam"* şi apreciau agresiunea americană ca o *„batjocorire"* a dreptului internaţional, a acordurilor internaţionale şi o încălcare grosolană a Cartei O.N.U. Cerând guvernului american *„să înceteze imediat războiul agresiv din Vietnam"*, liderii S.P.T.V. au avertizat *„cu cea mai mare hotărâre"* asupra *„răspunderii"* pe care Executivul american şi-o asuma, asupra *„consecinţelor imprevizibile"*, care puteau decurge de aici, inclusiv pentru S.U.A., afirmând că *„acordă şi vor acorda Republicii Democrate Vietnam sprijn militar-politic crescând şi multilateral – inlcusiv economic şi în mijloace de apărare, în materiale, mijloace tehnice şi*

[339] *Organizaţia Tratatului de la Varşovia. 1955-1975. Documente*, Editura politică, Bucureşti, 1975, p. 127-147.

specialişti – necesar", declarându-se gata ca *„la cererea expresă"* a guvernului vietnamez, *„să ofere voluntarilor lor posibilitatea de a pleca în Vietnam"*. Prin acelaşi document se condamnau şi acţiunile S.U.A. *„menite să extindă războiul asupra Laosului şi Cambodgiei"*[340].

6-7 martie 1968. Sofia. Comitetul Politic Consultativ a examinat *„multilateral"* situaţia creată ca urmare a *„intensificării continue a agresiunii Statelor Unite ale Americii împotriva poporului vietnamez şi influenţa acesteia asupra situaţiei internaţionale"* şi a adoptat o *Declaraţie cu privire la ameninţarea la adresa păcii* (ca urmare a acestei agresiuni) în care se preciza că un asemenea curs al evenimentelor complica şi mai mult situaţia din Asia de sud-est, dar şi situaţia internaţională, în ansamblu, şi se atrăgea atenţia că agresorii *„nu vor scăpa de răspundere"* (inclusiv statele care participau *„direct sau indirect, la agresiune şi la toate fărădelegile comise împotriva eroicului popor vietnamez"*, între care Thailanda, Australia, Noua Zeelandă, Filipine şi *„marionetrele sud-coreene"*, precum şi *„cercurile reacţionare revanşarde din R.F.G., care acordă sprijin politic şi material agresorilor americani"*). De asemenea, S.P.T.V. au declarat că *„sprijină în mod ferm"* poziţia guvernului Republicii Democrate Vietnam şi a Frontului Naţional de Eliberare din Vietnamul de Sud, au cerut S.U.A. *„să pună capăt, imediat, definitiv, şi fără niciun fel de condiţii"* bombardamentelor şi altor acte de război în Republica Democrată Vietnam, să retragă trupele americane şi pe cele ale aliaţilor lor în Vietnamul de Sud şi să respecte dreptul poporului vietnamez de *„a-şi rezolva singur treburile"*. Totodată, şi-au reafirmat *„întregul lor sprijin şi tot ajutorul necesar, inclusiv ajutor economic şi prin mijloace de apărare, tehnice şi în specialişti"* pentru poporul vietnamez, declarând că erau gata, ca în cazul solicitării din partea guvernului de la Hanoi, *„să dea posibilitatea voluntarilor lor să meargă în Vietnam"*[341].

După reuniunea Comitetul Politic Consultativ de la *Sofia (6-7 martie 1968)*, majoritatea conducătorilor partidelor comuniste şi muncitoreşti şi guvernelor S.P.T.V. s-au mai întâlnit la *Dresda (23 martie 1968), Moscova (8 mai 1968), Varşovia (14 – 15 iulie 1968)* şi *Bratislava (3 august 1968)*, de fiecare dată conducerea de partid şi de stat din România nefiind invitată sau informată[342], deşi atât la Dresda cât şi la Bratislava au fost abordate probleme privind Tratatul de la Varşovia şi C.A.E.R. Luând atitudine faţă de aceste acţiuni şi procedee, Nicolae Ceauşescu a atras atenţia (la adunarea activului de partid din Bucureşti, la 26 aprilie 1968) că ele nu erau de natură să contribuie la *„întărirea acestor organisme, la sporirea încrederii, colaborării şi unităţii socialiste"*. La scurt timp, cu prilejul vizitei efectuate în Cehoslovacia, a precizat, într-o conferinţă de presă, că

[340] *Ibidem*, p. 148-155.

[341] *Organizaţia Tratatului de la Varşovia. 1955-1975. Documente*, Editura politică, Bucureşti, 1975, *Ibidem*, p. 160-166.

[342] La întrunirile de la Moscova şi Varşovia nu a participat nici conducerea de partid şi de stat a Cehoslovaciei.

conducerea de partid şi de stat a României nu consideră întrunirile de la Dresda şi Varşovia ca fiind ale Tratatului de la Varşova, ci *„ale unor state care sunt membre ale acestei organizaţii"*[343].

17 martie 1969. Budapesta. Comitetul Politic Consultativ a aprobat documente importante pentru perfecţionarea structurii şi organelor de conducere a Tratatului de la Varşovia – Statutul Comitetului Miniştrilor Apărării, Statutul Comandametului Unificat şi F.A.U., Statutul Consiliului Militar, Statutul Sistemului unic al apărării antiaeriene a S.P.T.V., care reglementau activitatea organelor de conducere şi ale F.A.U. la pace (pentru situaţia de război urmau să fie elaborate alte documente)[344] –, precum şi un *Apel* către toate statele europene privind pregătirea şi ţinerea unei conferinţe europene în problemele securităţii şi colaborării în Europa. Astfel, a luat sfârşit „bătălia" pentru Statute, în care România a avut un rol activ. În acelaşi timp, s-a hotărât crearea, în a doua jumătate a anului 1969, a Statului Major al F.A.U. şi a Comitetului tehnic. Înainte de reuniune, delegaţia sovietică, în frunte cu L.I. Brejnev şi A.A. Kosîghin, au încercat să îl convingă pe Nicolae Ceauşescu să accepte includerea în *Comunicatul* şedinţei a problemei incidentelor cu China, deoarece ar fi fost de neconceput, cum au precizat sovietici, *„să ne întâlnim şi să discutăm despre orice şi să nu discutăm despre problema care este cea mai gravă"*. Răspunzând, liderul român a precizat că problema incidentelor trebuia discutată mai întâi în Comitetul Politic Consultativ. În final, sovieticii au renunţat să mai includă această problemă în Comunicat. Prin *Apelul* adoptat, S.P.T.V. şi-au arătat disponiblitatea de a face şi în viitor *„tot ce depinde de ele pentru a feri Europa de pericolul unor noi conflicte militare, pentru a deschide perspectivele dezvoltării colaborării între toate ţările europene, indiferent de sistemul lor social, pe baza principiilor coexistenţei paşnice"* şi au apreciat că exista *„posibilitatea reală, ca prin eforturi comune, să se înfăptuiască securitatea europeană, ţinându-se seama de interesele tuturor statelor şi popoarelor europene"*. Documentul era plin de bune intenţii, dar nu conţinea niciun cuvânt referitor la ocuparea Cehoslovaciei, cu niciun an în urmă, de către trupele propriei organizaţii (în afara celor române).

3-4 decembrie 1969. Moscova. Conducătorii de partid şi de stat din Bulgaria, Cehoslovacia, R.D.G., Polonia, România, Ungaria şi U.R.S.S., au făcut un schimb de păreri cu privire la întărirea păcii şi securităţii europene.

20 august 1970. Moscova. Comitetul Politic Consultativ a discutat, conform *Comunicatului* emis la sfârşitul consfătuirii, *„probleme internaţionale actuale"*, în special din Europa, liderii S.P.T.V. apreciind că tratativele şi semnarea Tratatului dintre U.R.S.S. şi R.F.G., la 12 august 1970, reprezenta *„un pas*

[343] *Documente diplomatice române*, seria III-a, p. 173.

[344] Din partea României documentele au fost semnate de către Nicolae Ceauşescu şi Ion Gheorghe Maurer. Ulterior, la 10 aprilie 1969, documentele respective au fost aprobate, în şedinţă comună, de către Consiliul de Stat şi de Consiliul de Miniştri, cu acel prilej, Nicolae Ceauşescu afirmând că ele *„corespund principiilor politicii noastre"*.

important pe calea destinderii încordării şi normalizării situaţiei din Europa", corespundeau *„intereselor tuturor popoarelor"* şi serveau *„cauzei dezvoltării unor relaţii internaţionale active între toate ţările europene, pe baza principiilor coexistenţei paşnice"*.

2 decembrie 1970. Berlin. Liderii S.P.T.V. au dezbătut probleme referitoare la întărirea securităţii şi dezvoltarea colaborării paşnice în Europa, la agravarea situaţiei din regiunea Indochinei, la situaţia din Orientul Apropiat şi la *„agresiunea colonialiştilor împotriva Republicii Guineea"*[345]. In legătură cu aceste probleme au fost adoptate mai multe declaraţii distincte. Prin *Declaraţia privind problemele întăririi securităţii şi dezvoltării colaborării paşnice în Europa* S.P.T.V. au relevat aspectele pozitive ale situaţiei internaţionale (între care şi încheierea Tratatului dintre U.R.S.S. şi R.F.G. şi parafarea tratatului dintre Polonia şi R.F.G.) şi au luat cunoştinţă *„cu satisfacţie"* de noua iniţiativă a guvernului finlandez privind organizarea la Helsinki a unor întâlniri pregătitoare a reprezentanţilor tuturor statelor interesate în problemele legate de convocarea Conferinţei general-europene. *Declaraţia în legătură cu agravarea situaţiei din regiunea Indochinei* a condamnat *„noile acte de agresiune"* ale S.U.A. împotriva Republicii Democrate Vietnam, precum şi *„extinderea intervenţiei armate în Laos, încălcarea neutralităţii şi agresiunea împotriva Cambodgiei"*, considerate a fi *„părţi componente ale aceleaşi politici, a politicii de înnăbuşire a mişcării de eliberare naţională, a politicii de dictat grosolan imperialist, de a impune popoarelor pretenţiile lor prin forţa armelor"* şi a precizat că realizarea unei reglementări politice rapide în Vietman se putea obţine numai prin *„retragerea totală şi necondiţionată a trupelor americane din Vietnamul de Sud, într-un anumit termen, crearea unui guvern provizoriu de coaliţie, pe baza propunerilor guvernelor Republicii Vietnamului de Sud şi Republicii Demovrate Vietnam"*. Declaraţia *Pentru instaurarea unei păci trainice şi a securităţii în Orientul Apropiat* condamna politica *„cercurilor conducătoare militariste din Israel"*, preciza că *„nu poate fi pace în Orientul Apropiat până când trupele israeliene nu vor pleca din toate teritoriile arabe cucerite"* şi reafirma hotărârea S.P.T.V. de a susţine şi în viitor *„în mod hotărât lupta dreaptă a popoarelor arabe, inclusiv a poporului arab al Palestinei, împotriva politicii agresive a imperialismului în Orientul Apropiat, pentru eliberarea teritoriilor statelor arabe ocupate, pentru libertate şi progres social"*. Declaraţia *„Să se pună capăt provocărilor imperialiste împotriva statelor independente din Africa"* a condamnat *„agresiunea împotriva Republicii Guineea"*, stat suveran şi membru al O.N.U., precum şi încercările de a *„frâna"* lupta de eliberare naţională a popoarelor din Guineea-Bissau, Angola, Mozambic, Africa de Sud, Zimbabwe şi Namibia[346].

[345] *Organizaţia Tratatului de la Varşovia. 1955-1975. Documente*, Editura politică, Bucureşti, 1975, p. 192.

[346] *Organizaţia Tratatului de la Varşovia. 1955-1975. Documente*, Editura politică, Bucureşti, 1975, *Ibidem*, p. 198-207.

25-26 ianuarie 1972. Praga. Comitetul Politic Consultativ a analizat problemele păcii, securităţii şi colaborării în Europa, pe cele ale pregătirii Conferinţei general-europene şi a condamnat *„noile acte de agresiune ale S.U.A. în Indochina"*. Referindu-se la securitatea europeană şi la dezarmare, Nicolae Ceauşescu a spus următoarele: *„Pentru popoarele continentului nostru garantarea securităţii europene este strâns legată de perspectiva eliminării blocurilor militare rivale. Discuţiile dintre ţările implicate ar fi deosebit de semnificative pentru reducerea numerică a trupelor staţionate în Europa şi a armatelor naţionale. Scăderea numărului de militari, retragerea tuturor trupelor în interiorul graniţelor naţionale, eliminarea bazelor militare străine, renunţarea la manevre militare în apropierea frontierelor, crearea unor zone libere de arme nucleare – toate aceste măsuri vor constitui noi paşi înainte pe calea consolidării securităţii europene, dacă toate statele interesate se vor implica"*[347]. Prin *Declaraţia privind pacea, securitatea şi colaborarea în Europa*, participanţii la consfătuire au constatat *„marea importanţă pozitivă a intensificării, în ultimul timp, a contactelor dintre statele europene aparţinând unor sisteme sociale diferite, a dezvoltării raporturilor politice dintre ele, îndeosebi sub forma consultărilor în probleme de interes reciproc"*, au subliniat *„importanţa pozitivă"* a acordului cvadripartit din 3 septembrie 1971 în problemele referitoare la Berlinul occidental, a acordurilor dintre guvernele R.D.G. şi R.F.G. şi dintre guvernul R.D.G. şi Senatul Berlinului occidental, a schimburilor de păreri dintre guvernele Cehoslovaciei şi R.F.G. *„asupra problemelor nerezolvate"* în relaţiile dintre cele două ţări (*„în primul rând, în problema recunoaşterii acordului de la München ca fiind nevalabil de la început"*), s-au pronunţat pentru primirea (*„fără noi amânări"*) a R.D.G. şi R.F.G. în O.N.U. Prin acelaşi document liderii S.P.T.V. s-au pronunţat pentru *„recunoaşterea generală şi înfăptuirea în practică în viaţa politică a continentului"* a următoarelor principii fundamentale ale securităţii europene, care trebuiau să alcătuiască *„conţinutul de bază al ordinii de zi"* a conferinţei: inviolabilitatea frontierelor, nerecurgerea la forţă, coexistenţa paşnică, bazele relaţiilor de bună vecinătate şi colaborare în interesul păcii, legăturile reciproc avantajoase între state, dezarmarea, sprijinirea O.N.U. Totodată, s-a apreciat că după Conferinţa general-europeană *„ar fi util"* să se creeze un organ permanant al tuturor statelor interesate participante la conferinţă, în cadrul căruia să fie continuată activitatea comună în vederea *„punerii de acord a paşilor următori în această direcţie"*[348].

17-18 aprilie 1974. Varşovia. Comitetul Politic Consultativ a dezbătut probleme ale întăririi securităţii europene, constatând că *„tendinţa spre destindere"* constituia *„trăsătura dominantă"* a situaţiei de pe continent, că în practica relaţiilor internaţionale se afirmau *„tot mai mult"* principiile coexistenţei paşnice a statelor cu orânduiri sociale diferite, respectării indepednenţei şi suveranităţii, egalităţii în

[347] Apud Larry L. Watts, *Cei dintâi vor fi cei din urmă*, p. 479.

[348] *Organizaţia Tratatului de la Varşovia. 1955-1975. Documente*, Editura politică, Bucureşti, 1975, p. 220-233.

drepturi, integrităţii teritoriale, inviolabilităţii frontierelor, renunţării la folosirea forţei şi la ameninţarea cu forţa, neamestecului în treburile interne, chiar dacă *„adversarii destinderii internaţionale, partizanii războiului rece nu au depus armele"*, străduindu-se *„să activizeze N.A.T.O."* şi să sporească bugetele militare ale *„acestui bloc militar imperialist închis"*. Considerând că destinderea politică trebuia completată cu destinderea militară, participanţii la conferinţă şi-au reafirmat poziţiile privind *„reducerea forţelor armate şi armamentelor în Europa"*. Totodată, ei au făcut un schimb de păreri cu privire la marcarea aniversării a 20 de ani de la crearea Tratatului de la Varşovia şi şi-au reafirmat poziţia de a trece la desfiinţarea acestuia simultan cu N.A.T.O., sau, ca un prim pas, la dizolvarea organizaţiilor lor militare[349]. Nicolae Ceauşescu s-a pronunţat pentru adoptarea unor măsuri specifice de dezarmare, de reducere a efectivelor militare şi de folosire a sumelor disponibilizate pentru bunăstarea populaţiei, precum şi pentru măsuri de sporire a încrederii între state. Poziţia sa a fost criticată de ceilalţi conducători ai S.P.T.V., care au apreciat că propunerile româneşti veneau în sprijinul N.A.T.O.[350]. Şi de această dată, au fost adoptate 3 declaraţii intitulate: *„Pentru o pace trainică şi dreptă în Orientul Apropiat"*, *„Pentru o pace trainică în Vietnam, pentru asigurarea intereselor naţionale legitime ale poporului vietnamez"*, *„Să se pună capăt arbitrariului şi persecutării democraţilor din Chile"*[351].

23 noiembrie 1978. Moscova. Comitetul Politic Consultativ a adoptat o *Declaraţie* privind soluţionarea principalelor probleme ale contemporaneităţii, în principal ale încetării cursei înarmărilor şi ale dezarmării, lichidării conflictelor militare şi a focarelor de încordare, continuarea destinderii etc. Nicolae Ceauşescu a apreciat că în pofida accentuării *„politicii imperialiste de dominaţie, dictat şi reîmpărţire a zonelor de influenţă"*, nu se putea considera că situaţia mondială evolua direct în direcţia *„unei confruntări militare inevitabile, a unui nou război mondial"*. Ca urmare, S.P.T.V. nu trebuiau să se lase angajate *„pe linia măririi cheltuielilor militare, a cursei înarmărilor"*, ci să acţioneze în direcţia *„diminuării înarmărilor, a cheltuielilor militare"*, mai ales că acestea reprezentau şi pentru S.P.T.V. o *„povară"*, care crea *„serioase dificultăţi în dezvoltarea economică şi socială şi înaintarea mai rapidă pe calea socialismului şi comunismului"*. Liderul român s-a referit din nou la îngheţarea cheltuielilor militare, propunând ca statele socialiste să aibă iniţiativa unei reduceri a trupelor şi cheltuielilor militare cu cel puţin 5% şi retragerea unor unităţi militare de pe teritoriul altor state, precum şi pentru realizarea unei înţelegeri generale în problema dezarmării[352]. De asemenea,

[349] *Ibidem*, p. 236-245.

[350] Apud Larry L. Watts, *Cei dintâi vor fi cei din urmă*, p. 481.

[351] *Organizaţia Tratatului de la Varşovia. 1955-1975. Documente*, Editura politică, Bucureşti, 1975, p. 246-254.

[352] Pronunţându-se împotriva înarmării şi integrării, cum susţinea V.G. Kulikov, Nicolae Ceauşescu a arătat că S.P.T.V. trebuiau să ofere un exemplu în limitarea cheltuielilor militare (indiferent de ce făcea N.A.T.O.) şi a cerut să se acţioneze pentru o politică reală de dezarmare (Larry L. Watts, *Cei dintâi vor fi cei din urmă*, p. 489).

s-a pronunţat pentru desfiinţarea N.A.T.O. şi a Tratatului de la Varşovia şi până atunci pentru diminuarea activităţilor militare ale acestora, pentru încheierea unui Tratat paneuropean care să oblige statele participante la C.S.C.E. să nu folosească forţa şi nici ameninţările cu forţa. Referindu-se la divergenţele dintre state a arătat că P.C.R. era îngrijorat de faptul că acestea degenerează şi în acţiuni *„deosebit de grave, de sprijinire a unor elemente contrarevoluţionare din diferite ţări socialiste, în apeluri adresate acestora de a se ridica împotriva guvernelor ţărilor respective"*[353]. Referindu-se la raportul comandantului-şef al F.A.U., mareşalul V.G.kulikov, Nicolae Ceauşescu a atras atenţia că acesta nu a fost elaborat şi discutat în cadrul Consiliului Militar, aşa cum prevedea Statutul Comandamentului Unificat. Apoi a arătat că nu îşi putea însuşi unele aprecieri din document deoarece s-ar ajunge la concluzia că *„stăm în faţa unui război iminent, că trebuie să adoptăm măsuri extraordinare, aşa cum s-a propus aici, ceea ce nu corespunde realităţii"*. Precizând că *„este imposibil de a accepta propunerile cu privire la înarmările pentru cincinalul următor"*, Nicolae Ceauşescu a făcut cunoscut că *„nu putem să suportăm şi nu ne vom angaja pe această cale"*. Reproşând faptul că mareşalul V.G. Kulikov nu inclusese în raport unele propuneri ale ministrului român al Apărării referitoare la participarea românească la o serie de acţiuni comune, liderul român a reamintit că partea română a ridicat de mult timp problema *„realizării unor acorduri cu statele cu care trebuie să ducem lupta în comun, cu Bulgaria, cu Uniunea Sovietică şi dacă este vorba de vest cu Ungaria"* şi a precizat că nu era posibil ca problemele participării armatelor la diferite acţiuni comune pe teritoriul altor state, condiţiile lor de staţionare, obligaţiile şi drepturile lor să poată fi rezolvate altfel decât prin tratate şi acorduri directe între ţările interesate, conchizând: *„Niciun fel de hotărâre a Pactului sau a Comandamentului Pactului de la Varşovia nu poate să aibă o valabilitate în privinţa aceasta. Suntem gata în orice moment să mergem la realizarea acestor acorduri, care să creeze condiţii juridice corespunzătoare desfăşurării acţiuinilor de luptă comune ale armatelor noastre"*. Cu privire la proiectul de *Hotărâre* a arătat că nu se ţinuse seama de observaţiile părţii române în redactarea proiectului de Hotărâre pentru ca acesta să oglindească punctele de vedere comune. În mod concret, s-a referit la obligaţia creşterii rapide a înarmărilor, schimbării armamentului din dotarea trupelor, sporirii investiţiilor şi cheltuieilor militare, precum şi la stabilirea anticipată a problemelor ce urmau a fi incluse în Statutul F.A.U. în timp de război înainte ca acestea să fie elaborate de către comandantul-şef şi miniştrii Apărării şi prezentate Comitetului Politic Consultativ şi apoi guvernelor S.P.T.V. Atitudine fermă, de respingere, a luat liderul român şi faţă de modul în care era pusă problema conducerii trupelor în caz de război, care trebuia stabilită *„de comun acord"*, că formularea respectivă din proiectul de hotărâre nu putea fi acceptată fiind în *„contradicţie cu Tratatul din 1955"*[354].

[353] *Romania and the Warsaw Pact, 1955-1989*, II, Bucharest, 2002, p. 175-174.
[354] *Ibidem*, p. 193-196.

Spre deosebire de Nicolae Ceauşescu, Gustav Husak a arătat că cele prezentate de mareşalul V.G. Kulikov erau *„reale"* şi că era de acord cu propunerile din proiectul de hotărâre. Erich Honecker a considerat şi el că aprecierea mareşalului V.G. Kulikov (faţă de care şi-a exprimat *„recunoştinţa cordială"*) privind pregătirile de război ale N.A.T.O. era *„absolut precisă şi făcută cu cea mai mare răspundere"*, că a venit timpul să se treacă la *„perfecţionarea"* organizării Tratatului de la Varşovia, că înfiinţarea Comandamentelor unite pe teatrele de operaţii constituia *„o necesitate imperioasă"*. O intervenţie asemănătoare a avut şi Todor Jivkov, care a spus că s-ar face *„o mare crimă"* dacă nu s-ar acorda atenţia cuvenită pregătirilor făcute de N.A.T.O. în vederea războiului, că era de acord cu propunerile mareşalului V.G. Kulikov pentru perfecţionarea conducerii F.A.U., mai ales în timp de război. Întrutotul de acord cu raportul comandantului-şef şi cu conţinutul proiectului de hotărâre au fost şi János Kádár şi Edward Gierek. L.I. Brejnev s-a pronunţat pentru realizarea unei colaborări militare spre a fi gata, în toate cazurile pentru *„orice întorsătură a evenimentelor"* şi a regretat *„punctul de vedere opus"* al delegaţiei române. În acest context, Gustav Husak – cel care conducea lucrările consfătuirii – a precizat că prevederile *Hotărârii* urmau să fie valabile numai pentru S.P.T.V. ai căror reprezentanţi o vor semna, delegaţia română putând (dacă dorea) să-şi precizeze poziţia printr-un protocol separat. Faţă de aceasta, Nicolae Ceauşescu a propus să se ia o pauză spre a se aduce *„îmbunătăţirile corespunzătoare proiectului de hotărâre"* deoarece hotărârea nu putea fi adoptată decât în unanimitate şi a atras atenţia că cei care o vor semna în acea formă îşi vor asuma *„întreaga răspundere"*, conchizând: *„Noi nu vom face punct separat. Suntem împotriva hotărârii şi votăm împotriva ei"*[355]. Referindu-se la raportul prezentat de mareşalul V.G. Kulikov la consfătuirea Comitetului Politic Consultativ de la Praga, Manea Mănescu, prim-ministrul român, a apreciat, în şedinţa Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. din 24 noiembrie 1978, că documentul constiuia *„o emanaţie a cercurilor militariste sovietice, care urmăresc înarmarea excesivă prin înlocuirea armelor actuale, antrenarea ţărilor participante în cursa periculoasă a înarmărilor şi la cheltuielile care decurg din această cale aventuristă"*, pentru a justifica în caz de necesitate *„trecerea comenzii trupelor ţărilor participante la Tratat sub comanda Statului Major sovietic, cu toate consecinţele care decurg de aici privind independenţa şi suveranitatea ţării noastre şi a altor state socialiste participante la Tratatul de la Varşovia"*. *„Prin aceasta* – a continuat prim-ministrul României – *s-ar deschide calea de imixtiune în treburile interne ale ţării noastre de către Uniunea Sovietică"*. Pe aceleaşi coordonate de apreciere, Paul Niculescu-Mizil, ministrul Finanţelor, a precizat şi el: *„Este cea mai brutală expresie a politicii de subordonare"*[356].

14-15 mai 1980. Varşovia. Consfătuirea Comitetului Politic Consultativ a îmbinat caracterul de lucru cu cel festiv, prilejuit de aniversarea a 25 de ani de la

[355] *Romania and the Warsaw Pact. 1955-1989*, II, Bucharest, 2002, p. 198-208.
[356] *Ibidem*, p. 208-209.

înființarea Tratatului de la Varșovia. În *Comunicatul* dat publicității se menționa, între altele: *„La consșfătuirea Comitetului Politic Consultativ s-a făcut bilanțul activivtății de 25 de ani a Tratatului de la Vaarșovia și au fost examinate probleme actuale și sarcinile în lupta pentru destindere și securitate în Europa, pentru consolidarea păcii generale"*[357].

3-5 ianuarie 1983. Praga. Comitetul Politic Consultativ a dezbătut măsurile întreprinse de N.A.T.O. cu privire la amplasarea a circa 600 de rachete balistice americane de tipul „Pershing-2" cu rază medie de acțiune și a rachetelor cu aripi cu baza la sol, având încărcătură nucleară, cu rază de acțiune de până la 2 500 km, în unele state din vestul Europei, care puteau lovi obiective din toată partea europeană a U.R.S.S.[358]. Această măsură luată de guvernul S.U.A., în colaborare cu guvernele R.F.G., Angliei și Italiei, a fost percepută de conducerea Tratatului de la Varșovia ca fiind menită să ducă la modificarea raportului de forțe în Europa, în favoarea N.A.T.O.[359]. În cadrul consfătuirii, I.V. Andropov, conducătorul delegației sovietice, a precizat că sovieticii și Tratatul de la Varșovia nu puteau să permită S.U.A. *„să aibă o superioritate militară"*. După părerea sa, în acel moment *„nu ar trebui nici măcar să vorbim despre o desființare unilaterală a Tratatului de la Varșovia"*, deoarece aceasta *„ar însemna să punem în mod intenționat țările socialiste într-o situație sumbră, în care ar fi nevoite să acționeze singure în fața unui inamic bine organizat și înarmat până în dinți"*[360]. La rându-i, mareșalul V.G. Kulikov a relevat *„importanța deosebită"* pe care o aveau măsurile de răspuns adoptate de către guvernul sovietic, în acord cu guvernele ungar, cehoslovac și est-german, măsuri care aveau scopul de *„a împiedica S.U.A. și aliații lor să dezechilibreze paritatea nucleară stabilită"*[361]. Combătând concluziile celor doi oficiali sovietici conform cărora omenirea se afla în pragul războiului declanșat de N.A.T.O., Nicolae Ceaușescu a replicat: *„Aici situația este prezentată în așa fel, de parcă tot ce se întâmplă în lume este imputabil imperialismului și S.U.A. Dar nu acesta este adevărul. Țările socialiste au un rol important în situația internațională, purtând și ele o responsabilitate pentru tensiunile create. De asemenea, și ele au un cuvânt de spus în eradicarea acelor politici care contribuie la agravarea tensiunilor"*[362]. Echilibrul militar, aprecia Nicolae Ceaușescu, nu trebuia ridicat la nivelul cel mai înalt prin intensificarea cursei înarmărilor, inclusiv nucleare, ci trebuia asigurat prin reducerea numărului de arme nucleare la

[357] General-colonel (r.) Constantin Olteanu, *România. O voce distinctă în Tratatul de la Varșovia*, Editura ALDO, București, 1999, p. 59.

[358] Fiind destinate realizării primei lovituri nucleare, rachetele „Pershing-2" puteau zbura cu viteză mare, nedepășind timpul de 14 minute până la cel mai îndepărtat punct de lovire. Rachetele cu aripi erau destinate pentru zbor scurt, la joasă înălțime, neputând fi detectate de mijloacele de radiolocație de atunci și distruse.

[359] V.G. Kulikov, *Nadejdnîi șcit mira i soțializma*, Moskva, 1985, p. 94-95.

[360] Larry L. Watts, *Cei dintâi vor fi cei din urmă*, p. 416.

[361] *Ibidem*, p. 415-416.

[362] *Ibidem*, p. 498.

minimum, sub un strict control internațional. Mai mult, liderul român a propus înființarea unei Comisii formate din reprezentanți ai S.P.T.V., ai statelor membre N.A.T.O., ai țărilor neutre și nealiniate din Europa, care să colaboreze cu U.R.S.S. și cu S.U.A. pentru încheierea, în acel an a unui Tratat, care *„să specifice neamplasarea de rachete cu rază medie de acțiune și trecerea la retragerea și distrugerea celor deja amplasate"*[363]. *Declarația* politică (adoptată apoi ca document oficial al O.N.U.) și *Protocolul* consfătuirii au inclus următoarele propuneri : 1. Tratative directe în vederea încheierii, în mod practic, a unui acord între S.P.T.V. și statele membre N.A.T.O. privind oprirea creșterii bugetelor militare și reducerea lor ulterioară; 2. Intensificarea negocierilor de la Viena privind reducerea forțelor armate și armamentelor în Europa Centrală și realizarea unui acord într-un interval care să nu depășească 2 ani; 3. Constituirea unei Comisii din reprezentanții S.P.T.V., ai statelor membre N.A.T.O. și ai țărilor neutre și nealiniate, care să acționeze împreună cu Uniunea Sovietică și cu S.U.A. pentru realizarea, în 1983, a unui acord corespunzător privind oprirea amplasării rachetelor cu rază medie de acțiune, retragerea și distrugerea celor existente; 4. Negocieri corespunzătoare privind crearea de zone libere de arme nucleare în nordul Europei, în Balcani și în alte regiuni ale continentului, pentru transformarea Mării Mediterane într-o zonă a păcii și colaborării; 5. Începerea negocierilor privind dizolvarea celor două alianțe, Tratatul de la Varșovia și N.A.T.O. și – ca un prim pas –, pentru lichidarea organizațiilor lor militare pentru a se ajunge la un acord corespunzător, pentru început privind problema reducerii reciproce a activităților militare; 6. Încheierea unui Tratat cu privire la nefolosirea reciprocă a forței militare și menținerea de relații pașnice[364]. În afară de acestea, România a mai propus: 1. Reducerea de către S.P.T.V. și statele membre N.A.T.O. a cheltuielilor militatre, adoptarea de către statele membre ale acestor alianțe a unei hotărâri de înghețare a cheltuielilor militare cu cel puțin 20% până în 1985; 2. Începerea de tratative directe între S.P.T.V. și statele membre N.A.T.O. cu privire la dezarmare și la înlăturarea pericolului de război; 3. Angajamentul solemn de a nu amplasa armament nuclear, de niciun fel, pe teritoriul altor state, acordarea de garanții statelor care renunță la armamentul nuclear că, în nicio împrejurare, nu vor fi folosite asemenea armamente împotriva lor; 4. Renunțarea la manevrele de mare amploare, la demonstrații de forță la granițele altor state; 5. Reducerea cu cel puțin 40 000 – 50 000 de oameni și cu armamentele corespunzătoare de către S.P.T.V. și cu 20 000 -30 000 de oameni și armamentele corespunzătoare de către statele membre N.A.T.O.; 6. Hotărârea unilaterală a tuturor statelor socialiste să nu mai crească cheltuielile militare până în 1985 față de 1983; 7. Constituirea unei Comisii comune a S.P.T.V., care să elaboreze un program detaliat cu privire la acțiunile în vederea dezarmării și asigurării păcii, care să trateze cu statele membre N.A.T.O., cu alte state din Europa, în realizarea acestor obiective; 8. Constituirea unei

[363] *Ibidem*, p. 417-418.

[364] *Documente diplomatice române*, seria III-a, p. 694.

Comisii din reprezentanţii S.P.T.V., ai statelor membre N.A.T.O. şi ai ţărilor neutre şi nealiniate, care să acţioneze împreună cu Uniunea Sovietică şi cu S.U.A. pentru realizarea, în 1983, a unui acord corespunzător privind oprirea amplasării rachetelor cu rază medie de acţiune, retragerea şi distrugerea celor existente; 9. Constituirea unei comisii speciale a S.P.T.V., care să acţioneze în direcţia reducerii cursei înarmărilor, a trecerii la dezarmare, să elabooreze măsuri de dezarmare şi, în primul rând, de dezarmare nucleară[365].

28 iunie 1983. Moscova. În şedinţa extraordinară a Comitetului Politic Consultativ, I.V. Andropov a pus direct problema amplasarii unor rachete similare pe teritoriile Ungariei, Cehoslovaciei şi R.D.G., drept contramăsură faţă de N.A.T.O. În afara lui Nicolae Ceauşescu, ceilalţi şefi ai statelor participante la Tratat, inclusiv cei ai ţărilor vizate direct, au fost de acord[366]. În final, eforturile depuse de reprezentanţii României au rămas fără rezultat[367]. În *Comunicatul* dat publicităţii, între altele, se menţiona: *„Participnţii la întâlnire au examinat problema prelungirii duratei valabilităţii Tratatului de prietenie, colaborare şi asistenţă mutuală, încheiat la Varşovia la 14 mai 1955 şi au semnat Protocolul privind prelungirea Tratatului pe următorii 20 de ani şi, ulterior, pe încă 10 ani".*

26 aprilie 1985. Varşovia. Şedinţa Comitetului Politic Consultativ a avut un caracter predominanat festiv, fiind dedicată marcării a 30 de ani de la înfiinţarea Trataului de la Varşovia. În comunicatul dat publicităţii se menţiona, printre altele: *„Participanţii la întrunire au examinat problema prelungirii duratei valabilităţii Tratatului de prietenie, colaborare şi asistenţă mutuală, încheiat la Varşovia, la 14 mai 1955, şi au semnat Protocolul privind prelungirea Tratatului pe următorii 20 de ani şi, ulterior, pe âncă 10 ani".*

23 octombrie 1985. Sofia. Nicolae Ceauşescu a insistat pentru organizarea unei întruniri a reprezentanţilor S.P.T.V. şi N.A.T.O. pentru a discuta şi face sugestii cu privire la convorbirile sovieto-americane de la Geneva şi pentru menţinerea nivelului cheltuielilor militare şi de forţe armate în S.P.T.V. la nivelul anului 1986 şi apoi reducerea lor cu 10-15%. Liderul român a mai solicitat adoptarea unui document referitor la ţările în curs de dezvoltare şi la instituirea unei noi ordini economice mondiale[368]. Comitetul Politic Consultativ a decis constituirea unei grupe multilaterale pentru informarea reciprocă curentă.

[365] *Ibidem*, p. 695.

[366] Cu o zi înainte, la 27 iunie, a avut loc o întâlnire între miniştrii Afacerilor Externe şi miniştrii Apărării, în cadrul căreia, Ştefan Andrei şi generalul Constantin Olteanu au susţinut, în cadrul mandatului încredinţat, necesitatea găsirii unei soluţii care să ducă la renunţarea sau cel puţin la amânarea hotărârii privind amplasarea rachetelor sovietice. Partea română considera că ar fi fost mai bine ca atât americanii, cât şi sovieticii să renunţe la proiectele de dispunere a rachetelor respective.

[367] Pe larg: General-colonel (r.) Constantin Olteanu, *România. O voce distinctă în Tratatul de la Varşovia,* Editura ALDO, Bucureşti, 1999, p. 150-153.

[368] Larry L. Watts, *Cei dintâi vor fi cei din urmă*, p. 550.

Iunie 1986. Budapesta. Comitetul Politic Consultativ a decis că una din sarcinile importante ale F.A.U. consta în *„asigurararea unei înalte capacităţi de luptă şi de apărare"*, care să garanteze securitatea S.P.T.V.

28-29 mai 1987. Berlin. Comitetul Politic Consultativ a dezbătut probleme referitoare la securitatea europeană, dezarmare etc. Din iniţiativa delegaţiei române a fost adoptată o hotărâre privind crearea unei Comisii speciale a S.P.T.V. în problemele dezarmării (compusă din reprezentanţi ai ministerelor Afacerilor Externe şi Apărării), care să facă schimb de păreri şi informaţii în problemele limitării înarmărilor şi dezarmării, în primul rând nucleare, inclusiv pentru examinarea iniţiativelor statelor aliate şi examinarea de propuneri comune în acest domeniu. Concomitent, s-a discutat şi adoptat un document cu prevederi generale privind o doctrină militară comună. Nicolae Ceauşescu a relevat că evoluţia evenimentelor internaţionale, schimbările intervenite în relaţiile dintre state, interdependenţa crescândă în lume, progresele ştiinţei şi tehnicii, crearea de noi armamente cu o putere de distrugere fără precedent impuneau *„o nouă concepţie, o nouă abordare a problemelor păcii şi războiului, dezarmării şi a celorlalte probleme internaţionale complexe, globale şi regionale, renunţarea cu desăvârşire la concepţia descurajării nucleare"*. Atrăgând atenţia că propunerea de dublare a cheltuielilor militare până în 1990 nu corespundea *„orientăriii noastre generale"*, Nicolae Ceauşescu a propus îmbunătăţirea activităţii Comitetul Politic Consultativ în ceea ce priveşte *„latura militară"*, în sensul ca planificarea în domeniul *„dezvoltării armamentelor, atât calitativ cât şi catitativ, să nu rămână o problemă strict a militarilor"*. A precizat că deşi a semnat documentele reuniunii (*„pentru a nu mai da naştere la discuţii pe această temă"*), România nu va spori cheltuielile militare. Liderul român a propus şi abordarea problemelor generale ale *„dezvoltării socialiste, ale colaborării generale – politice, economice şi militare". „Eu cred* – a apreciat Nicolae Ceauşescu – *mult mai importantă problema dezvoltării, a activităţii generale – problemele economice sunt mult mai importante –, decât să ne ocupăm doar de chestiunile militare, aşa cum facem acum, şi de cele internaţionale"*[369]. La propunerea României, Comitetul Politic Consultativ a decis constituirea unei Comisii speciale în problemele dezarmării.

15-16 iulie 1988. Varşovia. Comitetul Politic Consultativ a dezbătut următoarele probleme: situaţia din Europa şi din lume şi sarcinile ce decurgeau pentru S.P.T.V.; pregătirea pentru negocierile privind reducerea forţelor armate şi armamentelor convenţionale pentru etapa a doua a Conferinţei pentru măsuri de întărirea încrederii şi securităţii şi dezarmaare în Europa; măsuri pentru preîntâmpinarea unui atac prin surprindere în Europa; dezvoltarea colaborării general-europene. M.S. Gorbaciov a propus schimbarea (în următorii 2-3 ani) a structurii organizatorice a F.A.U. pornind de la principiul stategic al obţinerii de maximă rezistenţă cu minimum de resurse folosite. S-a decis ca în decembrie 1988, la Moscova, să aibă loc o întâlnire pregătitoare a reprezentanţilor Ministerelor

[369] *Ibidem*, p. 571.

Afacerilor Externe şi Ministerelor Apărării la care să se examineze probleme referitoare la perfecţionarea mecanismelor de colaborare în cadrul Tratatului de la Varşovia.

7-8 iulie 1989. Bucureşti. Comunicatul reuniunii Comitetului Politic Consultativ a îndemnat la discuţii directe între conducerile celor două blocuri politico-militare din Europa, pentru realizarea unui *„dialog constructiv pe canale politice şi militare"*, menţiona necesitatea consolidării caracterului politic al Tratatului, îmbunătăţirea mecanismelor de cooperare pe baze democratice, soluţionarea prin mijloace paşnice a conflictelor din Orientul Mijlociu, Africa, Asia şi America Centrală, creşterea rolului O.N.U. în stabilirea şi menţinerea păcii în lume, pentru soluţionarea *„prăpastiei crescânde între ţările dezvoltate şi cele în curs de dezvoltare"*, pentru instituirea *„unei noi ordini economice internaţionale"*[370]. Nicolae Ceauşescu a precizat că România se pronunţa pentru dizolvarea *„simultană"* a Tratatului de la Varşovia şi N.A.T.O., nu pentru o dizolvare unilaterală, cum greşit au interpretat unii dintre liderii S.P.T.V., situaţie în care ţările socialiste trebuiau *„să continue să coopereze şi să acţioneze concertat, să menţină cooperarea şi acţiunile comune, inclusiv în domeniul militar"*[371]. Până atunci însă a apreciat că Tratatul de la Varşovia trebuia reformat şi a reamintit propunerile făcute de români în vara anului 1988, care duceau la democratizarea activităţilor din cadrul Tratatului, la sporirea încrederii şi la o mai bună cooperare între aliaţi[372]. Liderul român a mai apreciat că, în acel context istoric, se impunea ca toate statele socialiste să analizeze şi să soluţioneze în comun *„problemele curente ale construcţiei socialiste, modalităţile în care putem colabora mai bine, pregătindu-ne pentru criză şi asigurând dezvoltarea economică şi socială a tuturor popoarelor pe calea socialismului"*.

7 iunie 1990. Moscova. În urma schimbărilor geopolitice care au avut loc în Europa, Comitetul Politic Consultativ[373] a examinat perspectivele procesului general-european şi ale formării noilor structuri de securitate şi întărire a stabilităţii în Europa şi au făcut un schimb de opinii cu privire la revizuirea caracterului, funcţiilor şi activităţii Tratatului de la Varşovia, inclusiv la posibila sa restructurare radicală. S-a realizat o înţelegere referitoare la crearea Comisiei provizorii a împuterniciţilor guvernamentali, care trebuia să examineze funcţiile şi activitatea Tratatului de la Varşovia şi să prezinte Comitetului Politic Consultativ (până la sfârşitul lunii octombrie 1990) principalele propuneri privind revizuirea tuturor aspectelor activităţii Tratatului de la Varşovia, inclusiv restrângerea treptată a organelor de colaborare militară (pe măsura dezvoltării procesului de la Helsinki şi

[370] *Ibidem*, p. 649-650.
[371] *Ibidem*, p. 591.
[372] *Ibidem*, p. 590-592.
[373] Din partea României au participat Ion Iliescu, preşedintele României, conducătorul delegaţiei; Petre Roman, prim-ministru al României, Victor Stănculescu, ministrul Apărării Naţionale, Romulus Neagu, locţiitor al ministrului Afacerilor Externe, Vasile Şandru, ambasador extraordinar şi plenipotenţiar al României în U.R.S.S.

formării structurilor general-europene de securitate şi colaborare)[374]. Comisia trebuia s-ă examineze probleme importante referitoare la Statutul F.A.U. (inclusiv al Statului Major al F.A.U.), caracterul îndeplinirii obligaţiilor de aliat, modificările şi perfecţionările mecanismului politic şi militar al Tratatului etc[375] şi să-şi prezinte concluziile până la sfârşitul lunii noiembrie 1990[376]. În cadrul întrunirii, M.S. Gorbaciov a informat conducătorii statelor aliate despre rezultatele convorbirilor sovieto-americane la cel mai înalt nivel care a avut loc în perioada 30 mai – 4 iunie acelaşi an.

În *Declaraţia* dată publicităţii, participanţii la consfătuire au apreciat că în contextual în care procesul politico-diplomatic european crea condiţii pentru *„depăşirea modelului de securitate şi divizării continentului pe bază de blocuri" era posibilă crearea unui nou sistem general-european de securitate, pentru o Europă unită, a păcii şi colaborării"*. Apreciind că *„elementele de confruntare cuprinse în anii trecuţi ale Tratatului de la Varşovia şi ale Alianţei Nord-Atlantice nu mai corespund timpului"*, reprezentanţii statelor participante la consfătuire au decis să procedeze la *„revizuirea caracterului, funcţiilor şi activităţii Tratatului de la Varşovia, precum şi la transformarea acestuia într-un Tratat între state suverane, egale în drepturi, constituit pe principii democratice"*. Cu acelaşi prilej, a fost confirmată *„disponibilitatea de a conlucra în mod constructiv cu Alianţa Nord-Atlantică, cu membrii acesteia, precum şi cu statele neutre şi nealiniate de pe continent, pe baze bi şi multilaterale, în interesul stabilităţii europene şi dezarmării, al întăririi încrederii şi consacrării principiului suficienţei de apărare"*. În ceeaa ce priveşte aspectele externe ale unificării Germaniei a fost exprimată *„convingerea comună că aceasta trebuie să fie înfăptuită în contextul procesului general-european şi pe baza principiilor acestuia, să stimuleze şi să adâncească dezvoltarea lui, să ţină seama de interesele legitime de securitate ale vecinilor Germaniei, ale tuturor celorlalte state, să asigure garanţii ferme pentru inviolabilitatea frontierelor europene"*[377].

Reuniunea extraordinară a Comitetului Politic Consultativ, care urma să aibă loc la Budapesta, la 4 noiembrie 1990, a fost amânată la rugămintea lui M.S. Gorbaciov spre a se cunoaşte hotărârile reuniunii C.S.C.E. la nivel înalt de la Paris, care urma să adopte decizii importante cu privire la viitoarele structuri general-europene de securitate şi de cooperare, cu relevanţă directă şi pentru Tratatul de la Varşovia. Astfel, s-a evitat şi discutarea multor probleme care nu conveneau sovieticilor, între care şi unele dintre propunerile cehoslovacilor pentru proiectul de *Declaraţie politică*, conform cărora procesele democratice şi transformările

[374] Prima întâlnire a Comisiei a avut loc la Praga între 15 şi 17 iulie 1990, iar a doua între 4 şi 5 septembrie 1990.
[375] Odată cu crearea Comisiei guvernamentale urma să îşi înceteze activitatea Comisia de experţi privind perfecţionarea mecanismului de colaborare în cadrul Tratatului de la Varşovia, creată prin hotărârea consfătuirii Comitetului Politic Consultativ de la Varşovia din 1988.
[376] A.M.R., fond 3 571, dosar nr. 616, f. 67-68.
[377] Idem, f. 63-64.

economice din statele Europei Centrale şi de Est excludeau *„prin însăşi esenţa lor, menţinerea organizaţiilor moştenite din timpurile bipolarismului rigid şi întemeiate pe dominaţia unuia din membrii acestora"*. Proiectul cehoslovac al *Declaraţiei politice* mai sublinia că Tratatul de la Varşovia *„îşi aroga dreptul de a se amesteca brutal în treburile interne ale altor state participante, servind ca instrument de asigurare a unităţii ideologice a ţărilor blocului"*[378].

25 februarie 1991. Budapesta. Reuniuna extraordinară a Comitetului Politic Consultativ, cu participarea miniştrilor afacerilor Externe şi miniştrilor Apărării[379], a avut pe ordinea de zi desfiinţarea organelor şi structurilor militare ale Tratatului de la Varşovia. La consfătuire, generalul P.G. Luşev, comandantul-şef al F.A.U., a elogiat Tratatul de la Varşovia, afirmând că în cei 36 de ani de activitate acesta s-a manifestat ca *„factor al păcii şi stabilităţii în Europa, al asigurării securităţii statelor aliate"* (uitând agresiunile din 1956, din Ungaria şi din 1968, din Cehoslovacia ş.a.), al realizării *„parităţii militaro-strategice între N.A.T.O. şi Tratatul de la Varşovia"*. Afirmând că Tratatul a contribuit la *„formarea şi perfecţionarea armatelor ţărilor participante şi la dezvoltarea colaborării între ele"*, generalul P.G.Luşev a arătat că desfiinţarea structurilor militare nu trebuia să ducă la încetarea conlucrării, ci la dezvoltarea relaţiilor, în primul rând pe baze bilaterale, inclusiv în *„problemele securităţii şi cooperării tehnico-militare"*. În acelaşi timp, şi-a exprimat speranţa că lichidarea structurilor militare va fi urmată de paşi corespunzători din partea statelor N.A.T.O.

Miniştrii de Externe ai Bulgariei, Cehoslovaciei, Poloniei şi Ungariei au evitat aprecierile cu privire la Tratat, referindu-se, în principal, la noile evoluţii din centrul şi estul Europei, la trecerea de la structurile de bloc la politica de securitate general-europeană etc., au arătat că esenţial era ca raporturile dintre statele lor să se dezvolte pe baze bilaterale, precizând că nu aveau în vedere alianţe miliatre ci numai înţelegeri de bună vecinătate. Cu acelaşi prilej, miniştrii de Externe ai Cehoslovaciei, Ungariei şi Poloniei s-au referit şi la obiectivele colaborării trilaterale, subliniind că aceasta nu era îndreptată împotriva cuiva, că ea ar putea fi considerată *„o punte ce duce spre Comunitatea Europeană"*, având la bază *„identitatea direcţiilor principale şi a obiectivelor transformărilor interne din cele trei ţări"* (ministrul ungar), precum şi a *„scopurilor privind integrarea lor în Europa"* (ministrul polonez). În cursul negocierilor la nivel de experţi, delegaţia cehoslovacă a manifestat o preocupare deosebită pentru stabilirea datei de desfăşurare, la Praga, a următoarei consfătuiri a Comitetului Politic Consultativ, la care să se adopte hotărârea de desfiinţare a structurilor politice, adică a Tratatului de la Varşovia ca atare. Ministrul cehoslovac de Externe a insistat ca întâlnirea de

[378] *Documente diplomatice române*, seria III-a, p. 1 219.

[379] A fost prima şedinţă de acest fel (la dorinţa părţii sovietice) în cei 36 de ani de existenţă ai Tratatului de la Varşovia (celelalte având loc la nivelul şefilor de state), M.S. Gorbaciov nedorind să-şi pună semnătura pe un document care prevedea desfiinţarea strructurilor militare ale Tratatului de la Varşovia.

la Praga să aibă loc până la începutul lunii iulie 1991 pentru ca organele legislative ale S.P.T.V. să poată ratifica până la sfârşitul anului protocolul de încetare a valabilităţi Tratatului de la Varşovia, punându-se astfel capăt *„unuia dintre produsele lumii bipolare"* şi ca până la reuniunea C.S.C.E. de la Helsinki din 1992 să se înlăture *„una din relicvele războiului rece"*. Deşi toţi participanţii au fost de accord cu această propunere, în procesul-verbal al şedinţei nu s-a precizat, datorită opoziţiei delegaţiei sovietice, şi scopul acelei întâlniri.

Ministrul sovietic de Externe a fost mai ponderat (decât generalul P.G. Luşev) în referirile făcute la Tratatul de la Varşovia, precizând însă că *„istoria va pune lucrurile la locul lor"*. Apoi a prezentat realizările pe plan european din ultima perioadă, eforturile pentru crearea fundamentului noului sistem de securitate general-europeană şi pentru construirea structurilor şi organelor respective, a subliniat şi a insistat ca în *Declaraţia* ce se va adopta la consfătuire să se consemneze că *„trecerea de la structurile de bloc la cele general-europene de securitate"* era în spiritual reuniunii C.S.C.E. la nivel înalt de la Paris. În continuare, s-a referit la necesitatea dezvoltării legăturilor dintre S.P.T.V., a relaţiilor reciproce, inclusiv în domeniul militar, pe baze bilaterale (în ceea ce priveşte colaborarea militară a întâmpinat opoziţia celorlate delegaţii). Referindu-se la *„trilaterală"* a arătat că *„înfiinţarea oricăror structuri regionale politico-militare alternative în Europa Centrală şi de Sud-Est ar destabiliza atmosfera strategică din Europa şi ar crea, în perspectivă, pericolul întoarcerii la situaţia de dinainte de război, a competiţiei militaro-politice"*. *„Urmări negative* – a mai precizat el – *ar fi legate şi de realizarea planurilor de asociere la N.A.T.O. a fostelor ţări participante la Tratatul de la Varşovia"*[380].

Din partea României a luat cuvântul ministrul de Externe, Adrian Năstase, care a relevat, la început, însemnătatea reuniunii: *„Hotărârile pe care le adoptăm astăzi sunt, întradevăr, istorice. Depăşim perioada de tristă amintire a Războiului Rece, care a «îngheţat», nu numai aspiraţiile de libertate şi progres ale popoarelor, ci şi legăturile fireşti dintre oameni şi naţiuni"*. Referindu-se apoi la esenţa schimburilor produse în ultimul timp în S.P.T.V., Adrian Năstase a subliniat la însemnătatea pe care o va avea desfiinţarea Tratatului de la Varşovia, care *„s-a manifestat din plin ca instrument de înnăbuşire a aspiraţiilor la independenţă şi democraţie ale popoarelor noastre"*, 1956 şi 1968 fiind *„dar două din cazurile cele mai notorii"*. Îndemnând să fie lăsate deoparte nostalgiile, ministrul român de Externe a arătat că era timpul ca interesele de securitate ale statelor din centrul şi estul Europei *„să fie protejate pe cu totul alte baze"*, şi anume pe cele fireşti, pe principiile dreptului internaţional înscrise în Actul final de la Helsinki şi în Carta de la Paris, respectarea scrupuloasă a acestora fiind *„singura temelie pe care putem clădi între ţările noastre relaţii de încredere şi bună vecinătate"*. Cu privire la colaborarea viitoare, Adrian Năstase a arătat că România îşi propunea să încheie acorduri de colaborare şi bună vecinătate în primul rând cu ţările vecine, dar şi cu

[380] A.M.R., fond 3 571, dosar nr. 668, f. 24-25.

celelalte S.P.T.V. şi *„chiar cu ţări occidentale, inlcusiv cele aparţinând N.A.T.O."*. În cadrul colaborării subregionale se avea în vedere colaborarea multilaterală în Balcani, alături de ţări neutre şi nealiniate, de ţări aparţinând N.A.T.O., *„inclusiv în edificarea unei componente politico-militare credibile"*. Prin urmare, România îşi exprima disponibilitatea de a se angaja în proiectul stabilirii unei zone de cooperare între ţările riverane la Marea Neagră, de a colabora activ cu *„Gruparea Pentagonală"* şi de a se asocia la consultările *„triunghiulare Cehoslovacia-Polonia-Ungaria"*. Apreciind ca un factor pozitiv intensificarea conlucrării cu N.A.T.O., ca insituţie, Adrian Năstase a exprimat convingerea că *„un mecanism de conlucrare multilaterală, prin care ţările Europei Centrale şi de Est ar putea deveni parteneri, pe de o parte ai Uniunii Sovietice, iar pe de altă parte ai N.A.T.O., în perspectiva unui sistem general-european de securitate, ar fi benefic din toate punctele de vedere, atât pentru securitatea şi stabilitatea ţărilor noastre, cât şi pentru interesele de pace şi securitate pe întreg continentul european"*. Considerând că *„pasul pe care îl întreprindem astăzi este – să nu uităm – doar un prim pas"*, ministrul român de externe a conchis: *„Este cazul să ne gândim la următorii paşi. Să nu ne lăsăm antrenaţi într-o cursă pentru câştigarea unei competiţii iluzorii şi să nu creăm între ţările noastre diviziuni artificiale, tentaţi de avantajele conjuncturale pe care o asemenea diviziune ni le-ar putea aduce unora sau altora. Opţiunea noastră a guvernului României este de a găsi acele forme de conlucrare bi- şi multilaterală între ţările noastre, care să ajute la integrarea mai rapidă a ţărilor noastre în structurile europene. Noi aşa înţelegem să lucrăm la edificarea Europei noi pe care am schiţat-o prin Carta de la Paris, adoptată de reuniunea la nivel înalt a ţărilor participante la C.S.C.E."*[381].

Ultima consfătuire a Comitetului Politic executiv a avut loc la Praga, la 1 iulie 1991, ocazie cu care participanţii au declarat că erau de acord că *„actuala situaţia din Europa reclamă relaţii calitativ noi de bună vecinătate, parteneriat, respect reciproc şi colaborare prietenească între statele egale în drepturi şi suverane"*, s-au pronunţat pentru *„promovarea în continuare a procesului general-european, în interesul creării noilor structuri de securitate şi cooperare pe continent"*, au constatat *„disponibilitatea ţărilor lor de a realiza, în funcţie de*

[381] În textul cuvântării pe care o pregătise spre a o susţine la acea şedinţă (dacă era cazul), generalul-colonel Victor Stănculescu ar fi apreciat că desfiinţarea structurilor militare ale Tratatului de la Varşovia, avea *„o contribuţie deosebită la diminuarea până la dispariţie a laturii militare a alianţei noastre, la dezamorsarea definitivă a unor tensiuni ce mai pot exista pe continentul european în domeniul relaţiilor est-vest"*. Desfiinţarea structurilor militare ale Tratatului de la Varşovia, şi, *„în perspectivă, a tratatului în sine"*, ar mai fi relevat ministrul român al Apărării *„nu poate şi nu trebuie să reprezinte sfârşitul relaţiilor de colaborare între statele şi armatele noastre, o ruptură în cursul ascendent al acestora"*, pe viitor baza legăturilor viitoare trebuind să fie reprezentată de *„relaţiile bilaterale, pe multiple planuri"*, realizate prin înţelegeri, acorduri sau tratate care vor fi încheiate în condiţii de *„transparenţă şi deschidere"*. În acest sens, ar fi precizat că armata română a încheiat deja acorduri bilaterale de colaborare cu armata ungară şi sovietică. Concomitent, armata română urma să acorde atenţia cuvenită şi demersurilor care se făceau pe căi diplomatice pentru *„realizarea unor înţelegeri regionale, în centrul Europei şi în Balcani"* (A.M.R., fond 3 571, dosar nr. 668, f. 54-58).

interesul lor, pe o bază ad-hoc, consultări bilaterale sau multilaterale, pe probleme actuale de interes comun, incluisv pe probleme legate de îndeplinirea Tratatului privind forţele armate convenţionale în Europa" etc. La această întrunire, şefii delegaţiilor au semnat *Protocolul* privind încetarea valabilităţii Tratatului de prietenie, colaborare şi asistenţă mutuală, încheiat la Varşovia, la 14 mai 1955, şi a Protocolului din 26 aprilie 1985, referitor la prelungirea duratei valabilităţii Tratatului, art. 4 din Protocol prevedea că documentul intra în vigoare în ziua în care va fi transmis depozitarului (guvernul Republicii Federative Cehe şi Slovace) spre păstrare ultimul instrument de ratificare[382]. Documentul a fost semnat de Ion Iliescu, preşedintele României, Jeliu Jelev, preşedintele Republicii Bulgaria, Vaclav Havel, preşedintele Republicii Federative Cehe şi Slovace, Lech Walesa, preşedintele Republicii Polone, Joszef Antall, prim-ministru al Republicii Ungare, G.I. Ianaev, vicepreşedinte al Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste[383].

Declaraţia comună adoptată la întrunire consemna că *„luând această decizie istorică, conformă spiritului «Cartei de la Paris pentru o nouă Europă», statele semnatare ale acestui Protocol au dovedit prin fapte că şi această parte a Europei se eliberează de moştenirea trecutului*, că documentul confirma că *„era de confruntare şi scindare a Europei a luat sfârşit"*, că *„era de democraţie, pace şi unitate în care au intrat ţările Europei presupune practicarea toleranţei şi a respectului reciproc, eliminarea spiritului de adversitate şi confruntare"*.

[382] Preşedintele Ion Iliescu a supus documentul spre ratificare Parlamentului României la 27 noiembrie 1991.

[383] *Documente diplomatice române*, seria III-a, p. 1 233-1 234.

Comitetul tehnic

În februarie 1966, comandantul-şef a F.A.U., mareşalul A.A. Greciko, a propus un nou proiect de Statut al organelor de conducere ale Tratatului de la Varşovia, care prevedea şi constituirea unui Comitet tehnic a cărui încadrare să fie făcută în procent de 60% cu ofiţeri sovietici şi 40% cu ofiţeri din celelalte armate aliate. Românii au fost de acord cu înfiinţarea acestei noi structuri, dar au cerut ca ea să nu facă recomandări pentru Comitetele de Stat ale Planificării din S.P.T.V., coordonarea *„lucrărilor reciproce de tehnică"* urmând a rămâne în sarcina Comisiei C.A.E.R. pentru industria de apărare. Până în 1969, colaborarea tehnico-militară în cadrul S.P.T.V. s-a făcut prin acorduri bilaterale, activitatea fiind coordonată de către Direcţia Generală 10 a Statului Major General sovietic şi de către C.A.E.R., în cadrul căruia funcţiona o Comisie pentru industria de apărare.

Comitetul tehnic a început să funcţioneze la 25 noiembrie 1969, pe lângă comandantul-şef al F.A.U., şeful structurii fiind locţiitorul pentru înzestrare al comandantului-şef al F.A.U., iar locţiitori permanenţi reprezentanţi ai fiecărei armate naţionale[384]. Primul şef al Comitetului tehnic a fost generalul-locotenent inginer I.V. Stepaniuk, primul locţiitor al şefului Direcţiei Generale Racheto-Artileristice a trupelor de uscat ale Forţelor Armate ale U.R.S.S. Din partea română, funcţia de locţiitor al şefului Comitetului tehnic a fost îndeplinită de colonelul inginer (viitor general) Mircea Constantinescu (1969-1990).

Conform art. 32 din Statutul F.A.U. şi Comandamentului Unificat, Comitetul tehnic trebuia să elaboreze recomandări privind sistemul armamentului şi tehnicii de luptă din dotarea armatelor S.P.T.V., să studieze situaţia (starea) şi perspectiva dezvoltării tehnicii militare, să ia măsuri pentru coordonarea lucrărilor de cercetare ştiinţifică şi experimental-constructive care erau legate de înzestrarea armatelor cu armament şi tehnică de luptă şi care prezenta interes reciproc. În acest scop trebuia să lucreze în contact direct cu Comisia permanentă a C.A.E.R. pentru industria de apărare. La propunerea românilor, Statutul Comitetului tehnic a prevăzut că ofiţerii detaşaţi să lucreze în Comitet rămâneau în subordinea miniştrilor Apărării din statul respectiv.

Pe lângă Comitetul tehnic a funcţionat *Consiliul tehnico-ştiinţific militar*, care avea ca atribuţii examinarea celor mai importante recomandări ale Comitetului tehnic referitoare la perfecţionarea sistemelor armamentului şi tehnicii militare, lucrările de cercetări ştiinţifice şi experimental-constructive privind armamentul şi

[384] Vezi şi: *Varşavskii dogovor. Soiuz vo imia mira i soţializma*, Voenizdat, Moskva, 1980, p. 169.

tehnica de luptă, cerinţele tactico-tehnice pentru elaborarea noilor tipuri de armament şi tehnică de luptă, experimentările comune ale noilor tipuri de armament care prezentau interes reciproc, coordonarea ajutorului tehnic reciproc între armatele şi flotele armatelor S.P.T.V. În activitatea sa, a colaborat cu Comisia permanentă a C.A.E.R. pentru industria de apărare, organizarea colaborării militare în probleme tehnico-militare şi a lucrărilor ştiinţifice de profil, al standardizării şi unificării armamentului şi tehnicii militare. Preşedintele Consiliului tehnico-ştiinţific militar era locţiitorul pentru înzestrare al comandantului-şef al F.A.U., în compunerea structurii intrând locţiitorii miniştrilor Apărării, sau ai şefilor Marilor State Majore, cu problemele înzestrării, care se întrunea de 2-3 ori pe an. Propunerile sale, adoptate cu majoritate simplă din numărul celor prezenţi, căpătau caracter de recomandări pentru armatele S.P.T.V., după ce erau aprobate de către comandantul-şef al F.A.U.[385]. Din *„motive ininteligibile"* – aprecia generalul A.I.Gribkov – sovieticii au delegat (în majoritatea cazurilor) la întrunirile Consiliului tehnico-ştiinţific militar *„persoane cu funcţii secundare"*[386]. În prima şedinţă a Comitetului tehnico-ştiinţific militar din zilele de 12 şi 13 martie 1970, generalul Vasile Ionel, reprezentantul armatei române (era şi vicepreşedinte al delegaţiei române în Comisia C.A.E.R. pentru industria de apărare), în baza mandatului primit de la Bucureşti, a propus următoarele: recomandările Comitetului tehnic să se refere la tehnica propusă a intra în înzestrare pentru o perioadă de cel puţin 5 ani şi să se difuzeze în armatele S.P.T.V. cu cel puţin 2 ani înainte de definitivarea planurilor cincinale proprii; hotărârea privind introducerea în înzestrarea armatei proprii să fie luată de fiecare stat; nomenclatorul elaborat pe 5 ani să poată fi completat pe măsură ce apar noi tipuri de tehnică pe care statul respectiv le propune a fi introduse în înzestrarea tuturor armatelor etc[387].

Activitatea Comitetului tehnic şi a celorlalte structuri din cadrul Comandamentului F.A.U. a fost reglementată printr-o *Convenţie specială* încheiată între statele participante la Tratat. La 11 decembrie 1976, comandantul-şef al F.A.U. a propus îmbunătăţirea organizării Comitetului tehnic prin crearea Direcţiei de unificare şi standardizare (concomitent cu sporirea efectivelor), în anul următor (10 iulie 1977) mareşalul V.G. Kulikov făcând cunoscută o schemă cu structura Comitetului tehnic.

[385] General de armată (r.) Vasile Ionel, *Coordonarea şi cooperarea în domeniul cercetări-proiectării şi producţie de tehnică militară*, în dr. Constantin Olteanu, dr. Alesandru Duţu, Constantin Antip, *România şi Tratatul de la Varşovia. Istoric. Mărturii. Documente. Cronologie*, Editura Pro Historia, Bucureşti, 2005, p. 191.

[386] A.I.Gribkov, *op. cit.*, p. 58

[387] Pe larg: General de armată (r.) Vasile Ionel, *Coordonare şi cooperare în domeniul cercetării-proiectării şi producţiei de tehnică militară*, în dr. Constantin Olteanu, dr. Alesandru Duţu, Constantin Antip, *România şi Tratatul de la Varşovia. Istoric. Mărturii. Documente. Cronologie*, Editura Pro Historia, Bucureşti, 2005, p. 192-195.

Consilierii militari sovietici

Pentru prima data, problema consilierilor militari sovietici a fost ridicată de către generalul Constantin Vasiliu-Răşcanu, ministrul de Război, care, la 13 august 1945, a supus mareşalului F.I. Tolbuhin, comandantul Grupului de armate „Sud" sovietic (căruia îi fuseseră subordonate, în iulie 1945, armatele 1 şi 4 române, întoarse de pe front) *„chestiunea creării pe lângă armata română a unei direcţii de îndrumători militari din ofiţerii Armatei Roşii, cu care trebuiau să fie încadrate comandamentele şi unităţile militare, de asemenea Ministerul de Război şi Statul Major"*. Cererea a fost reluată la 27 septembrie acelaşi an, precizându-se că se dorea instruirea armatei române *„după aceleaşi norme ca şi cea sovietică"* şi afectarea la fiecare divizie a câte unui *„îndrumător"* sovietic. Dispunând de alte căi de control asupra armatei române (şi asupra României, aflată în regim de armistiţiu), sovieticii nu au dat un răspuns favorabil acestei cereri.

În 1948, însă, au acceptat solicitarea Secretariatului C.C. al P.M.R., astfel încât, începând cu 29 iulie 1948, în armata română a început să funcţioneze instituţia consilierilor militari sovietici, în anii următori autorităţile de la Bucureşti mulţumind de mai multe ori lui I.V. Stalin pentru *„ajutorul"* dat prin trimiterea acestora. Consilierii militari sovietici au fost solicitaţi şi în anii următori, aşa cum a procedat, la 4 iunie 1951, comandantul Marinei Militare, contraamiralul Emil Grecescu, pentru a contribui la organizarea instrucţiei la noile unităţi navale[388].

În noiembrie 1952 în armata română activau 105 consilieri permanenţi şi 17 nepermanenţi (pentru şcolile militare), Protocolul de dezvoltare a Forţelor Armate din 1955 prevăzând 161 de funcţii de consilieri militari (până la regiment inclusiv). Din acel moment, numărul consilierilor a început să scadă, Protocolul din 2 noiembrie 1955 prevăzând 63 de funcţii (în loc de 72 câte erau în acel moment)[389].

Cu prilejul conferinţei româno-sovietice de la Moscova (16-18 ianuarie 1957), delegaţia română a solicitat transformarea instituţiei consilierilor într-un *„corp de specialişti"* şi a subliniat faptul că în activitatea consilierilor sovietici se manifestau două categorii de lipsuri (în aprecierea generalului Leontin Sălăjan): unii, dintr-un *„sentiment local patriotic rău înţeles"* deveneau *„apărătorii celor pe care îi sfătuiau"*, iar alţii se situau *„deasupra celor pe care-i sfătuiesc ca şi cum ei*

[388] A.M.R., fond 376, dosar nr. 3194, f.111.
[389] Idem, fond 948/4, dosar nr. 177, f. 87.

ar fi comandanţi"[390]. Mareşalul I.S. Konev, comandantul-şef al F.A.U., s-a pronunţat pentru menţinerea vechiului sistem de funcţionare a consilierilor, precizând că aceştia erau răspunzători de modul în care îşi îndeplineau atribuţiile statutare, a făcut referire la fidelitatea comandanţilor şi a cadrelor de conducere superioară din punct de vedere politic, afirmând că se temea să nu se întâmple ce s-a petrecut cu comandanţii a două divizii din Ungaria, în 1956, care au trecut de partea *„contrarevoluţiei"*. Apoi, s-a adresat, astfel, generalului Leontin Sălăjan: *„Gândiţi-vă, gândiţi-vă, tovarăşe ministru !"*[391]. Deoarece românii nu dispuneau de un Statut al consilierilor militari sovietici, comandantul-şef al F.A.U. s-a pronunţat pentru elaborarea, de comun acord, a unui asemenea document, fapt prevăzut în Protocolul încheiat cu acel prilej[392].

La începutul anului 1957 (14 ianuarie), C.C. al P.C.U.S. a apreciat şi el că sistemul consilierilor militari *„nu mai corespunde intereselor cauzei"*. Pronunţându-se chiar pentru renunţarea la această formă de colaborare, considerată a fi depăşită, conducerea de la Kremlin îşi făcea cunoscută disponibilitatea de *„a acorda şi pe viitor, în măsura necesităţii, un ajutor frăţesc, prin specialişti Republicii Populare Române"*. Oferta de retragere a consilierilor a fost acceptată imediat de conducerea de la Bucureşti (13 februarie 1957), C.C. al P.M.R. răspunzând că împărtăşeşte *„pe deplin"* propunerea C.C. al P.C.U.S. Ca urmare, numărul consilierilor militari sovietici a fost redus la 24 în 1957 şi la 10 în 1958[393].

Problema retragerii tuturor consilierilor şi a *„reducerii maxime"* a specialiştilor sovietici a fost reluată de C.C. al P.C.U.S., la 9 septembrie 1958, într-o scrisoare adresată C.C al P.M.R. în care se arăta că sovieticilor le era greu să ţină în câmpul vizual activitatea fiecărui specialist, care nu întotdeauna se descurcau bine în *„situaţia politică şi particularităţile naţionale"*. Acordul românesc a fost exprimat la 26 septembrie 1958 de către Gheorghe Gheorghiu-Dej, care şi-a manifestat, în scrisoarea de răspuns, convingerea că *„dezvoltarea formelor variate ale schimbului de experienţă, în special trimiterea de specialişti pentru studierea experienţei domeniul economiei, culturii, apărării, precum şi trimiterea reciprocă de tineri în instituţiile de învăţământ superior, va contribui la continua dezvoltare a colaborării frăţeşti dintre ţările noastre"*.

Pe această linie de conduită, primul secretar al C.C. al P.M.R. a rugat pe N.S. Hruşciov (22 ianuarie 1959) să fie de acord cu trimiterea în România a 5 specialişti sovietici pentru *„nevoile de pregătire şi perfecţionare"* ale armatei române, care să consilieze conducerea armatei în probleme de stat major (operaţii, organizare, mobilizare), pregătire de luptă a armatei de uscat (de preferinţă la tancuri şi mecanizate), apărare antiaeriană, marină, radiotehnică. La scurt timp,

[390] Idem, f. 119.
[391] Idem, f. 126.
[392] Idem, f. 121.
[393] Vezi şi Locotenent-colonel dr. Vasile Popa, *Consilierii sovietici şi reprezentanţii Comandamentului Forţelor Armate Unite în Armata României*, în „Document", nr. 3-4/2003, p. 3-6.

mareşalul I.V. Konev, comandantul-şef al F.A.U. a răspuns pozitiv, făcând cunoscut numele a 5 specialişti militari sovietici.

În 1961, în timpul consfătuiri din 28-29 martie de la Moscova, Comitetul Politic Consultativ a decis ca specialiştii şi consilierii militari sovietici existenţi în armatele S.P.T.V. să fie numiţi reprezentanţi ai comandantului-şef al F.A.U., denumirea de specialişti militari urmând a se păstra numai pentru persoanele solicitate de guvernele respective (trimise pe termen scurt, pentru ajutor tehnic). În baza acestei decizii, comandantul-şef al F.A.U. a elaborat un Statut special al acestora.

Consiliul Militar al Forţelor Armate Unite

În 1966, în timpul discuţiilor referitoare la noile Statute ale structurilor de conducere ale Tratatului de la Varşovia, românii au insistat pentru constituirea unui Consiliu/Comitet Militar, ca organ deliberativ al Comandamentului F.A.U., compus din comandantul-şef (preşedinte), locţiitorii acestuia şi şeful de Stat Major al F.A.U., care să funcţioneze în baza unui Regulament aprobat de guverne, hotărârile urmând a fi luate în unanimitate[394]. Mareşalul A.A. Greciko s-a opus însă, spunând că dacă va simţi nevoia să se consulte cu cineva în vreo problemă *„o va face, dacă nu, nu"*.

În final, în conformitate cu prevederile Statutului Comandamentului Unificat şi F.A.U., adoptat la Budapesta (17 martie 1969) şi cu hotărârea Comitetului Politic Consultativ din aceeaşi lună, la 9-10 decembrie 1969 a fost înfiinţat Consiliul Militar al F.A.U. – ca organ consultativ şi de recomandare –, compus din comandantul-şef al F.A.U. (preşedinte), şeful Statului Major al F.A.U., locţiitorii comandantului-şef (adjuncţi ai miniştrilor Apărării, care reprezentau armatele naţionale), locţiitorii comandantului-şef pentru categoriile de forţe armate – apărarea antiaeriană a teritoriului, forţele aeriene militare şi marina militară –, locţiitorul pentru înzestrare şi şeful Comitetului tehnic.

Având un rol consultativ, Consiliul Militar a avut misiunea de a analiza problemele militare referitoare la starea şi dezvoltarea F.A.U. S-a întrunit semestrial şi a examinat principalele probleme ale capacităţii de luptă, starea de operativitate şi cea de mobilizare a F.A.U., dotarea cu armament şi tehnică de luptă. Problemele analizate şi hotărârile luate erau aduse la cunoştinţa guvernelor armatelor aliate de către comandantul-şef. Dacă un membru al Consiliului Militar avea o părere deosebită, aceasta se consemna într-un proces-verbal, fiind analizată de către comandantul-şef al F.A.U., împreună cu ministrul Apărării din statul respectiv. La încheierea şedinţelor, membrii Consiliului Militar erau primiţi de ministrul Apărării şi de şeful statului din ţara gazdă.

Reprezentanţii României au formulat numeroase puncte de vedere proprii (puse anterior de acord cu autorităţile de la Bucureşti), pe care ministrul Apărării le supunea spre aprobare lui Nicolae Ceauşescu. O asemenea situaţie s-a petrecut cu prilejul şedinţei Consiliului Militar, desfăşurată la Sofia în zilele de 16-17 mai 1973. Deoarece ceilalţi membrii ai Consiliului Militar nu au acceptat să se

[394] S-a discutat şi varianta ca acest Consiliu Militar să lucreze pe lângă Comitetul Politic Consultativ.

menţioneze în proiectul de *Îndrumar* privind grupele operative trimise la statele majore ale marilor unităţi operative şi unităţi pe timpul acţiunilor comune ale trupelor şi forţelor flotelor că deplasarea sau dislocarea temporară a unor state majore şi trupe ale unui stat pe teritoriul altui stat aliat să se facă pe baza unei convenţii guvernamentale bilaterale, generalul-colonel Marin Nicolescu a înscris în procesul-verbal al şedinţei părerea sa deosebită: *„Membrul în Consiliul Militar al Forţelor Armate Unite – adjunctul ministrului Apărării al Republicii Socialiste România, general-colonel Nicolescu Marin exprimă acordul cu proiectul de Îndreptar, cu excepţia alineatului „c" al articolului 7. El consideră necesar ca acest alineat să fie completat cu următoarea frază: «Problemele deplasării şi dispunerii temporare a trupelor unui stat pe teritoriul altui stat aliat se rezolvă pe baza convenţiilor guvernamentale bilaterale încheiat în acest scop»"*[395].

Probleme au apărut şi la punctul 2 al ordinii de zi *Cu privire la starea şi căile de perfecţionare a forţelor şi mijloacelor de luptă radioelectronică din F.A.U. ale S.P.T.V.*, la care majoritatea membrilor Consiliului au propus să fie introduse în procesul-verbal al şedinţei o serie de măsuri dintre care cele mai multe se refereau la acţiuni comune şi la integrarea în acest domeniu de activitate militară, precum: constituirea unui sistem integrat de luptă radioelectronică; coordonarea de către Statul Major al F.A.U. a activităţilor Marilor State Majore în ceea ce priveşte problema luptei radioelectronice; desfăşurarea unor aplicaţii comune a organelor, unităţilor şi subunităţilor de contraacţiune radioelectronică; elaborarea de către Statul Major al F.A.U., împreună cu Marile State Majore, a unui regulament unic (instrucţiune) privind lupta radioelectronică; organizarea, anual, sau la cel puţin 2-3 ani, a unor consfătuiri pe linie de contraacţiune radioelectronică etc. Generalul-colonel Marin Nicolescu a arătat că aceste probleme trebuiau puse mai întîi de acord cu Marile State Majore, iar ulterior cu miniştrii Apărării, deoarece depăşeau competenţa membrilor Consiliului Militar[396]. Ca urmare, niciuna dintre propunerile făcute nu a fost înscrisă în procesul-verbal al şedinţei, generalul M.S. Ştemenko asigurându-i pe cei care le-au făcut că se va ocupa ca acestea să îşi găsească o rezolvare. Tot în urma intervenţiei generalului român, la acest punct al ordinii de zi s-a adăugat un alineat nou în care se arăta că *„măsurile cuprinse în prezentele recomandări referitoare la dezvoltarea şi perfecţionarea organelor şi unităţilor de luptă radioelectronică, precum şi la îmbunătăţirea înzestrării tehnice, se vor realiza ţinându-se seama de misiunile, nevoile şi posibilităţile fiecărei armate naţionale"*, eliminându-se astfel caracterul obligatoriu al măsurilor preconizate[397].

[395] A.M.R., fond 3 571, doar nr. 125, f. 144.

[396] În urma intervenţiei generalului-colonel Marin Nicolescu, mareşalul Kiril Moskalenko, membru al Consiliului din partea U.R.S.S., a intervenit şi a spus că, în acest caz, din partea armatei române nu era nevoie de un adjunct al ministrului Apărării în Consiliul Militar, ci de un furier. Generalul român i-a replicat că nu acceptă să i se vorbească în acest fel şi că nu era dispus să îi asculte morala.

[397] A.M.R., fond 3 571, doar nr. 125, f. 144-145.

Dintre întrunirile Consiliului Militar le menţionăm pe următoarele: 9-10 decembrie 1969 (Moscova), 27-28 aprilie 1970 (Budapesta)[398], 27-30 octombrie 1970 (Varna), 12-15 mai 1971 (Berlin), 29 octombrie 1971 (Varşovia), 12 aprilie 1972 (Bucureşti), 20 octombrie 1972 (Minsk), 16-17 mai 1973 (Sofia), 30 octombrie 1973 (Praga), 28 martie 1974 (Budapesta), 21 noiembrie 1974 (Berlin), 21 mai 1975 (Bucureşti), 27 mai 1976 (Kiev), 20 septembrie 1977 (Sofia), 19 mai 1978 (Budapesta), 16-19 octombrie 1978 (Berlin), 23-25 aprilie 1979 (Varşovia), 29-31 octombrie 1979 (Bucureşti), 20-23 mai 1980 (Moscova), 15-17 octombrie 1980 (Praga), 21-23 aprilie 1981 (Sofia), 27-30 octombrie 1981 (Budapesta), 20-22 octombrie 1982 (Varşovia), 28 aprilie 1983 (Bucureşti), 26-29 octombrie 1983 (Lvov), 24-26 aprilie 1984 (Praga), 17-19 octombrie 1984 (Sofia), 20-23 mai 1985 (Budapesta), 14 noiembrie 1985 (Berlin), 26 aprilie 1986 (Varşovia), aprilie 1987 (Moscova), septembrie 1987 (Praga) etc. În şedinţa Consiliului Militar de la Moscova (1990), delegaţia română a participat în mod formal, fiind de acord cu toate propunerile, nefăcând vreo obiecţie, ca în alte dăţi.

[398] S-a discutat despre: pregătirea operativă şi de luptă, îndeplinirea planurilor comune pentru F.A.U. în perioada de iarnă şi despre unele probleme referitoare la îndeplinirea activităţilor în perioada de instrucţie de vară din 1970; proiectul de Statut al reprezentantului comandantului-şef al F.A.U. în armatele S.P.T.V.; direcţiile principale ale perfecţionării înzestrării cu armament şi tehnică de luptă a trupelor de uscat ale armatelor S.P.T.V.

Convenţiile interguvernamentale

Cu prilejul discutării proiectului de concepţie privind întrebuinţarea Forţelor Armate române (22-28 noiembrie 1964, la Moscova), generalul Ion Tutoveanu, şeful Marelui Stat Major român, a semnalat mareşalului A.A. Greciko, comandatul-şef al F.A.U., faptul că proiectul planului operativ prevedea concentrarea principalelor forţe ale armatei române pe teritoriul Bulgariei şi trecerea trupelor sovietice pe teritoriul României, fără ca între guvernele României şi Uniunii Sovietice, pe de o parte, şi între guvernele României şi Bulgariei, pe de altă parte, să existe un acord sau convenţie în acest sens prin care conducerea de partid şi de stat a fiecărei ţări să-şi dea consimţământul, în prealabil, pentru tranzitarea teritoriului naţional de către trupe străine, chiar dacă acestea erau aliate[399].

Extrem de supărat, mareşalul A.A. Greciko a replicat că niciuna din ţările participante la Tratatul de la Varşovia nu a ridicat până atunci o asemenea problemă şi a întrebat de ce nu se are încredere în Comandamentul F.A.U., căci el a discutat personal, în principiu, aceste probleme cu Todor Jivkov, care nu a cerut încheierea unei asemenea convenţii. Generalul Ion Tutoveanu a răspuns că nu se punea problema încrederii, dar că era vorba de probleme extrem de importante, de operaţii militare duse în timp de război, care implicau teritorii ale unor ţări independente şi suverane, care atrăgeau după sine drepturi şi obligaţii pentru

[399] Problema tranzitării teritoriului naţional în baza legislaţiei naţionale a fost reglementată încă din secolul al XIX-lea, art. 122 al Constituţiei promulgată la 1/13 iulie 1866 prevăzând că *„nicio trupă străină nu va putea fi admisă în serviciul Statului, nici ocupa teritoriul României, nici trece pe el, decât în puterea unei anume legi"* (*Constituţiile române. Texte. Note. Prezentare comparată*, Regia autonomă „Monitorul Oficial", Bucureşti, 1993, p. 61.). În baza acestei prevederi constituţionale, la 4/16 aprilie 1877, la Bucureşti, a fost semnată Convenţia româno-rusă prin care se permitea trupelor ruseşti să treacă pe teritoriul României spre Balcani. Prin acelaşi document, Rusia se obliga să nu se amestece în treburile interne ale ţării, să-i respecte integritatea teritorială, să suporte cheltuielile de transport, întreţinere etc. (*Istoria României în date*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2003, p. 238-239). Peste 61 de ani, participarea României la primul război mondial a fost reglementată printr-un Tratat de alianţă cu Rusia, Franţa, Marea Britanie şi Italia, completat cu printr-o Convenţie militară, care reglementau drepturile şi obligaţiile fiecărei părţi, structura de comandament, condiţiile cooperării militare etc. (*Istoria României în date*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2003, p. 329). În plan politico-strategic, în Convenţie se sublinia că „în teritoriul naţional, ca şi în cel ocupat de armata uneia din părţile contractante, armatele celeilalte părţi contractante nu vor putea să intre, decât dacă interesul general şi ţinta comună ar reclama şi cu consimţământul în scris şi prealabil pentru fiecare caz particular" (*Istoria militară a poporului român*, vol. V, Editura Militară, Bucureşti, 1988, p. 697).

fiecare stat ce trebuiau consemnate în convenţii interguvernamentale. În final, mareşalul A.A. Greciko s-a declarat de acord cu încheierea Convenţiei, dar a precizat că propunerea românilor urma să fie adusă la cunoştinţa guvernului sovietic şi a ministrului bulgar al Apărării, iar în situaţia în care ar fi fost acceptată, elaborarea şi semnarea convenţiei trebuia să se facă într-un timp cât mai scurt pentru ca planul operativ să fie aprobat până la 1 ianuarie 1965.

Conştient că semnarea convenţiilor interguvernamentale cu aliaţii din Tratatul de la Varşovia i-ar fi redus libertatea de decizie în cadrul Tratatului de la Varşovia, guvernul sovietic a respins categoric acest lucru, atât în 1964, cât şi în perioada următoare. Intransigenţi s-au dovedit a fi şi românii, Convenţia fiind una din problemele de divergenţă până la desfiinţarea Tratatului de la Varşovia.

La începutul anilor `70, conducerea militară de la Bucureşti, în acord cu conducerea politică, a reluat problema încheierii convenţiilor interguvernamentale şi nu a mai permis tranzitarea teritoriului naţional de către trupe aparţinând altor state, având sau nu armament asupra lor, sau survolarea spaţiului aerian de către aeronave militare străine. Între aspectele ce trebuiau reglementate prin aceste convenţii se situau condiţiile de deplasare şi staţionare, modul de suportare a cheltuielilor legate de folosirea căilor de transport, a mijloacelor de comunicaţii, întreţinerea şi repararea tehnicii de luptă, asigurarea cu carburanţi, lubrifianţi, mijloace de subzistenţă, asigurare medicală etc.

La 7 februarie 1970, generalul Ion Gheorghe, şeful Marelui Stat Major, l-a informat pe şeful Statului Major al F.A.U. (generalul S.M. Ştemenko) că a elaborat concepţia aplicaţiei de comandament şi stat major de armată, în teren, cu mijloace de transmisiuni, care urma să se desfăşoare în România, în martie 1970, şi că era în măsură să se deplaseze la Moscova spre a o discuta şi a o pune de acord împreună. Cu acelaşi prilej, şeful Marelui Stat Major român a informat că a fost delegat să discute proiectul de convenţie guvernamentală româno-sovietică, ce urma să reglementeze condiţiile de marş şi staţionare a trupelor sovietice pe teritoriul României, modul de suportare a cheltuielilor legate de folosirea căilor de transport, a mijloacelor de comunicaţii, întreţinerea şi repararea tehnicii de luptă, asigurarea cu carburanţi, lubrifianţi, mijloace de subzistenţă, asigurare medicală etc[400]. La 9 februarie 1970, generalul S.M. Ştemenko a făcut cunoscut (prin generalul Florian Truţă, locţiitor al şefului Statului Major al F.A.U. din partea armatei române) că nu va informa guvernul sovietic despre solicitarea românilor deoarece încheierea respectivei convenţii nu era în practica relaţiilor dintre S.P.T.V. şi că nu era necesară. Apoi, la 10 februarie 1970 s-a exprimat astfel în faţa generalului-maior Florian Truţă: *„Ştim că există lege. A fost votată la 21 august 1968* (22 august – n.a.) *în legătură cu situaţia din Republica Socialistă Cehoslovacă. În Statutul semnat în martie 1969 nu s-a făcut menţiunea că aplicaţiile se pot desfăşura numai pe baza unor convenţii. Legi, legi, dar dacă ar fi vorba de trupe, acestea ar întreba*

[400] A.M.R., fond 3 571, dosar nr. 48, f. 15-16.

de legi? Dubcek a avut legile lui, dar cine l-a întrebat?"[401]. Apoi, (18 februarie 1970) a trimis o telegramă generalului-colonel Ion Gheorghe în care arăta că dorința românilor de a încheia convenții interguvernamentale constituia o *„problemă nouă în practica relațiilor dintre armatele S.P.T.V."*, deoarece până atunci statele majore și trupele participante la aplicații se găseau pe teritoriul altor țări participante ale Tratatului de la Varșovia, pe baza planurilor, puse de acord între comandantul-șef al F.A.U. și miniștrii Apărării statelor pe teritoriul cărora aveau loc activitățile comune. Șeful Statului Major al F.A.U. amintea că așa se procedase și atunci când comandamente, state majore și trupe române participaseră la aplicațiile și jocurile de război din Ungaria și Bulgaria, sau când unitățile de rachete antiaeriene și piloții de interceptare executau trageri și se instruiau în poligoanele sovietice, și atrăgea atenția că nimeni până atunci nu ridicase problema *„de a se încheia acorduri între guverne în asemenea cazuri"*, că necesitatea acestora nu rezulta din Statutul F.A.U. și al Comandamentului Unificat, că aplicația ce urma să se desfășoare în România făcea parte din planul de activități comune, acceptat și de ministrul român al Apărării. Ca urmare, ruga *„să fie menținută practica tradițională ce s-a creat la executarea unor asemenea activități între armatele noastre prietene"*[402].

Problema convențiilor interguvernamentale avea să fie pusă, din nou, la Moscova de către generalul Ion Gheorghe (în zilele de 3 și 4 martie 1970), cu prilejul prezentării concepției aplicației comune care urma să se desfășoare în România. Și de această dată mareșalul I.I. Iakubovski și generalul de armată S.M. Ștemenko au respins categoric această idee, susținând că în practica de până atunci nu s-au încheiat asemenea convenții pentru desfășurarea aplicațiilor comune, că nici un stat, inclusiv România, nu a cerut acest lucru atunci când trupele sau comandamentele sale au participat la aplicații și trageri în poligoane pe teritoriul altor state. De asemenea, au mai precizat că în Statutul F.A.U. și al Comandamentului Unificat, adoptat la consfătuirea Comitetului Politic Consultativ din 17 martie 1969, de la Budapesta, nu se menționa necesitatea încheierii unor convenții pentru a se putea executa aplicații comune, că atunci când a fost elaborat Statutul nimeni nu a cerut includerea unei asemenea prevederi, cu toate că declarația Marii Adunări Naționale a Republicii Socialiste România a fost adoptată (22 august 1968) înainte de semnarea acestuia[403]. În final, mareșalul I.I. Iakubovski a conchis că, întrucât în Uniunea Sovietică nu exista o reglementare juridică în care să se prevadă încheierea de convenții în astfel de situații, *„nici Ștemenko, nici Iakubovski, nici Greciko"* nu puteau propune guvernului sovietic încheierea unei asemenea convenții. În final, sovieticii au concluzionat că românii nu doreau ca pe teritoriul lor să se desfășoare aplicații cu trupe din alte armate. Pentru deblocarea discuțiilor, sovieticii au propus ca datele referitoare la participarea

[401] Idem, f. 25.
[402] Idem, f. 39-40.
[403] Idem.

comandamentelor din U.R.S.S. și Bulgaria să fie trecute pe harta cu concepția aplicației, fie ca o anexă separată la concepție, așa cum era practica în relațiile cu celelalte armate ale S.P.T.V., iar documentele, astfel întocmite, să fie semnate de șeful Marelui Stat Major român și de șeful Statului Major al F.A.U. și aprobate de guvernul român conform prevederilor constituționale.

Pe lângă aceasta, generalul S.M. Ștemenko a reproșat că în ultimele luni românii au avut o atitudine negativă și în legătură cu alte probleme, precum: neparticiparea la aplicația din iulie 1969, planificată a avea loc în Ungaria (și nici la cea din septembrie 1969 din R.D.G.); refuzul de a face observații la proiectul de Statut al reprezentanților comandantului-șef; refuzul de a participa la elaborarea unor instrucțiuni comune pentru păstrarea secretului; necomunicarea datelor referitoare la încheierea Protocolului de dezvoltare a forțelor armate pe perioada 1971-1975 etc.

La toate acestea, șeful Marelui Stat Major român a făcut cunoscut că fără încheierea convenției interguvernamentale nu va avea loc nicio aplicație comună pe teritoriul României[404]. Același lucru l-a repetat, printr-o telegramă, la 10 martie 1970, după ce a informat conducerea politico-militară de la București despre rugămintea conducerii F.A.U. de a mai reflecta asupra desfășurării aplicației. *„Am fost împuternicit să vă răspund* – menționa generalul Ion Gheorghe – *că, așa cum am arătat și în discuția purtată cu dvs., legislația Republicii Socialiste România prevede că aplicațiile comune, indiferent de felul lor, inclusiv cele de comandament și stat major în teren cu mijloace de transmisiuni, nu se pot desfășura pe teritoriul României decât după încheierea, în prealabil, a unor convenții între guvernul Republicii Socialiste România și guvernele statelor ale căror trupe sau comandamente sunt prevăzute a participa la aplicație, convenții care să fie ratificate de organele competente potrivit legislației fiecărei țări parte la convenție... Fără încheierea acestor convenții aplicația nu se poate executa"*[405].

Pe aceeași linie de conduită, la 5 mai 1970, Consiliul Apărării României a decis să condiționeze semnarea Protocolului privind destinarea unor trupe române în compunerea F.A.U. pentru ducerea acțiunilor de luptă comune în caz de război, de *„încheierea unor convenții guvernamentale"* cu Uniunea Sovietică și Bulgaria prin care să fie reglementate problemele referitoare la trecerea, staționarea și dislocarea temporară a trupelor sovietice pe teritoriul României și a trupelor române pe teritoriul Bulgariei pentru acordarea de ajutor militar în conformitate cu art. 4 al Tratatului de la Varșovia.

În acest sens, Ministerul Forțelor Armate a întocmit un proiect de convenție (cu avizul Ministerului Afacerilor Externe), care prevedea că trecerea, staționarea și dislocarea temporară a trupelor sovietice pe teritoriul României se va efectua numai dacă partea română, la cererea părții sovietice, va permite acest lucru în vederea acordării de ajutor Bulgariei, în situația în care aceasta ar fi fost victima

[404] Idem, f. 89-101.
[405] Idem, dosar nr. 59, f. 60.

unui atac armat din partea unui stat sau grup de state *„imperialiste"*. În caz de acordare a permisiunii de trecere pentru trupele sovietice (la ducere şi înapoiere) acestea se obligau să respecte suveranitatea, independenţa şi integritatea teritorială a României şi să nu se amestece în treburile interne ale României, în caz de nerespectare a acestor obligaţii, guvernul român rezervându-şi dreptul de a suspenda de îndată dreptul de trecere, staţionare şi dislocare. Celălalt proiect de convenţei prevedea că acordarea de ajutor Bulgariei urma să se facă în cazul în care organele competente române vor decide acest lucru, ajutorul neacordându-se, prin urmare, automat, în virtutea apartenenţei la Tratatul de la Varşovia.

Problema convenţiilor interguvernamentale a fost ridicată, din nou, de către generalul Ion Gheorghe în discuţia avută, la Bucureşti, cu generalul S.M. Ştemenko, la 17 februarie 1971:

Generalul Ion Gheorghe: *„Mi-aşi permite să trec la a doua problemă şi anume cum ne-am gândit în legătură cu principiile care să stea la baza acestei convenţii. Prin această convenţie vom putea reglementa următoarele probleme mai principale: condiţiile în care se va putea executa trecerea, deplasarea, staţionarea şi dislocarea temporară a trupelor armatei sovietice pe teritoriul Republicii Socialiste România pentru acordarea de ajutor Republicii Populare Bulgaria, potrivit articolului 4 din Tratatul de la Varşovia; reglementarea compunerii şi efectivele trupelor ce vor trece, obligaţia părţilor pentru asigurarea acestei acţiuni (trecerea frontierei, asigurarea comunicaţiilor, asigurarea conducerii – telecomunicaţii, asigurarea tehnic-materială, cum vor fi reglementate şi suportate cheltuielile, obligaţiile ce revin trupelor ce se deplasează, obligaţiile statului nostru, probleme de jurisdicţie etc.). Noi simţim nevoia ca acestea să fie reglementate prin convenţie guvernamentală şi pentru faptul că armata noastră ea însăşi va avea unele greutăţi, complicaţii, în timp de război, dacă nu se vor reglementa din timp, de exemplu telecomunicaţii, vagoane etc., probleme care nu pot fi rezolvate numai de Ministerul Forţelor Armate, ci şi de alte ministere, deci prin guvern. Astfel, stabilind obligaţii reciproce şi ratificând această convenţie considerăm că vom reglementa însuşi planul operativ. Repet ce am spus la început, că în ţara noastră, şi ştiu că în toate ţările socialiste, se pune problema respectării legalităţii şi ideea aceasta cu convenţia, punerea ei în fapt, este de natură să respecte constituţia ad litteram. Această problemă vrem să o ridicăm şi tovarăşilor bulgari fiindcă şi noi mergem la ei, şi simţim nevoia să reglementăm aceste probleme. Nu ştim cum vor privi tovarăşii bulgari această problemă, dar tovarăşul ministru o va ridica tovarăşului Djurov. Se va pune fie individual tov. Greciko şi Djurov, fie că se va discuta cu amândoi deodată. Iată pe scurt tov. Ştemenko cum vedem noi prima problemă cu privire la încheierea protocolului. Vă mai informez că Marele Stat Major a schiţat şi a prezentat tovarăşului ministru într-o formă câte un proiect de convenţie între Republica Socialistă România şi Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste şi Republica Socialistă România şi Republica Populară Bulgaria. Dacă tovarăşii miniştrii vor raporta guvernelor noi am putea*

într-un timp nu prea lung să putem prezenta un proiect de convenţie întocmit de Marele Stat Major. Acesta este deocamdată un document intern al Marelui Stat Major care deocamdată nu are aprobarea tov. ministru Ioniţă".

Generalul S.M. Ştemenko*: „Ce pot să spun? Vă mulţumesc pentru informaţie. Din păcate nu am auzit nimic nou. Poziţia dv. a rămas aceeaşi. Eu de ce am rugat să nu ridicăm problema convenţiei, pentru că eu nu am cu ea nicio legătură. Protocolul este treaba noastră, pentru că îl semnează Comandantul suprem şi ministrul Forţelor Armate pe când convenţia este problema guvernelor. Noi suntem Statul Major al Forţelor Armate Unite, nu suntem reprezentanţii U.R.S.S. sau R.P.B. În locul meu poate sta un polonez, un neamţ sau român. Probabil priviţi problema că suntem ofiţeri sovietici, dar nu avem nimic cu convenţia. Nu suntem împuterniciţi de nimeni, discuţiile să se ducă cu cine trebuie. Eu am spus şi mai repet că legarea aceasta artificială a conveţiei cu protocolul nu e clară, convenţia este una iar protocolul este alta, respectiv destinarea şi dezvoltarea trupelor Republicii Socialiste România unde nu se prevede nici o frază despre planul operativ şi trecerea trupelor sovietice. Protocolul se încheie între Comandantul suprem şi ministrul Forţelor Armate pentru aceea noi socotim că este artificial legarea încheirii protocolului cu a convenţiei, aceasta este o presiune, va fi protocol sau nu. Convenţia va trebui să fie încheiată între ţări, nu se poate lega protocolul de o convenţie care este de valoare internaţională. Eu sunt convins că dv. ştiţi foarte bine că aceste documente nu au nici o legătură, dar vorbim pentru că am venit să discutăm"*[406].

Problema convenţiilor interguvernamentale a fost abordată şi după terminarea şedinţei Comitetului Miniştrilor Apărării de la Budapesta din 2-3 martie 1971, când generalul Dobri Djurov a repetat generalului Ion Ioniţă că nu vede necesitatea convenţiilor deoarece legile bulgare nu prevedeau asemenea lucru, bulgarii considerând suficient planul activităţilor comune al F.A.U., elaborat şi cu acordul miniştrilor Apărării. O poziţie asemănătoare a avut şi mareşalul A.A. Greciko, care a acceptat ideea încheierii unui document între Statul Major General sovietic, Statul Major al F.A.U., pe de o parte, şi Marele Stat Major român, care să fie anexat la planul operativ[407].

O discuţie asemănătoare a avut loc la 19 mai 1971, la Sofia, când o grupă de generali şi ofiţeri români a făcut cunoscut viceamiralului Ormanov, prim-locţiitor al minstrului bulgar al Apărării, că România era dispusă să participe cu o divizie mecanizată, cu efective reduse, la aplicaţia de cooperare prevăzută în planul de acţivităţi comune pe anul 1971 dacă, în prealabil, se va încheia o convenţie interguvernamentală româno-bulgară. Informat despre acest lucru, ministrul bulgar al Apărării, generalul Dobri Djurov, a făcut cunoscut (prin locţiitorul şefului Marelui Stat Major, generalul Radonov) că aplicaţia era prevăzută în planul

[406] Idem, dosar nr. 72, f. 306-308.

[407] Idem, dosar nr. 73, f. 319 (mareşalul A.A. Greciko a menţionat că reglementări similare se realizaseră cu ministerele Apărării din Polonia şi Cehoslovacia).

Statului Major al F.A.U., pus de acord cu ministerele Apărării şi aprobat de guverne, plan cu care şi partea română a fost de acord[408], că legile Bulgariei nu prevedeau încheierea de convenţii, că activităţile comune se hotărau de către Comitetul Politic Consultativ şi se aprobau de către guverne şi, ca urmare, nu putea propune propriului guvern încheierea unor asemenea convenţii. Cu acelaşi prilej, a sugerat ca românii să obţină o derogare din partea Marii Adunări Naţionale pentru a se putea participa la aplicaţie, chiar şi cu o armată. În final, generalul Radonov a insistat ca partea română să participe măcar cu state majore[409]. În acest context, proiectul de convenţie interguvernamentală întocmit de români în 1971, care a fost prezentat la Moscova şi Sofia, nu a fost acceptat de către partenerii de Alianţă[410].

Discuţiile au continuat şi în perioada următoare. La 30 noiembrie 1979, de exemplu, cu ocazia definitivării şi semnării planului operativ, generalul Ion Hortopan a insistat din nou pentru semnarea convenţiilor interguvernamentale. La aprecierea generalului A.I. Gribkov privind inutilitatea acestor documente, generalul român a replicat: *„Nimeni nu poate impune alte reguli în statul român. Nu avem ce discuta"*. La fel de intransigent s-a dovedit a fi şi generalul sovietic, care a spus că nu mai era nevoie să se întâlnească cu conducerea armatei române şi a menţionat că va informa despre aceste divergenţe pe Nicolae Ceauşescu.

La 25 august 1981, în urma insistenţelor mareşalului V.G. Kulikov privind semnarea Planului operativ de întrebuinţare la război, care presupunea tranzitarea şi dislocarea de trupe sovietice pe teritoriul României şi de trupe române pe teritoriul Bulgariei destinate prin protocol să ducă acţiuni de luptă în comun, generalul Constantin Olteanu, ministrul român al Apărării, l-a informat pe Nicolae Ceauşescu că Ministerul Apărării Naţionale şi Ministerul Afacerilor Externe au elaborat un proiect de convenţie interguvernamentală. În final, ca urmare a refuzului sovietic, asemenea documente nu au fost semnate. Problema convenţiilor a fost discutată de militari şi nu a făcut obiectul unor examinări la nivelul guvernelor S.P.T.V. sau în Comitetul Politic Consultativ.

[408] Cu acel prilej, generalul bulgar a mai subliniat că planul Statului Major al F.A.U., ca organ superior, este lege pentru ei şi ca urmare se străduiesc să-l îndeplinească cât mai bine (A.M.R., fond 3 571, dosar nr. 75, f. 12).

[409] A.M.R., fond 3 571, dosar nr 75, f. 12-13.

[410] În 1971, generalul bulgar Dobri Djurov a apreciat propunerea românilor ca fiind *„nejustă"*.

Cuba. *1962. Criza rachetelor*

Un moment de tensiune internaţională, cu deosebire în relaţiile sovieto-americane, şi de încordare a raporturilor interaliate în cadrul Tratatului de la Varşovia, a fost reprezentat de criza din Marea Caraibelor, determinată de instalarea de către U.R.S.S., pe teritoriul Cubei, a unor rampe de lansate a rachetelor, care puteau transporta încărcături nucleare în măsură să atingă multe zone ale S.U.A.

Cu toate că americanii au cunoscut şi urmărit întreaga acţiune sovietică[411], aceştia nu au reacţionat decât în prima parte a lunii octombrie 1962, în momentul în care rachetele sovietice erau pe punctul de a deveni operaţionale. După ce sovieticii au negat implicarea în Cuba, preşedintele J.F. Kennedy a lansat (22 octombrie 1962) un avertisment ultimativ Moscovei subliniind (într-un discurs televizat) că S.U.A. vor recurge la război pentru a opri amplasarea respectivelor rachete.

Poziţia fermă a preşedintelui american a avut efectul dorit, la 24 octombrie, N.S. Hruşciov anunţându-l (printr-o scrisoare particulară) că era dispus să evite confruntarea armată. Afirmând că toate armele amplasate în Cuba aveau un *„caracter defensiv"*, că acestea au fost furnizate *„la solicitarea guvernului cubanez"*, că pe navele destinate Cubei *„nu se găsesc nici un fel de arme"* (ceea ce nu corespundea realităţii *–n.a)*[412]. Folosind formula *„să nu ne certăm acum"*, liderul de la Kremlin s-a pronunţat pentru negocierea soluţionării crizei. În acest sens, la 28 octombrie, printr-un mesaj difuzat prin Radio Moscova, aducea la cunoştinţă lui J.F. Kennedy că în afara dispoziţiilor emise anterior de *„a fi oprite orice lucrări la amplasamentele armelor"* a emis *„un nou ordin de a fi dezafectate şi expediate în Uniunea Sovietică"* armele considerate de americani ca fiind ofensive. Cu acelaşi prilej, îşi exprima speranţa că *„nu va avea loc niciun atac sau invazie asupra Cubei, nu numai din partea Statelor Unite, ci şi din partea altor state din emisfera vestică"*. Considerând că măsura luată era determinată de dorinţa de a acorda Cubei *„un ajutor de această natură"*, N.S. Hruşciov a mai făcut cunoscut că sovieticii erau pregătiţi să se ajungă la *„un acord care să permită Naţiunilor Unite să verifice dezafectarea acelor arme"*[413].

[411] Conform unor versiunii deş vehiculate, la 14 octombrie 1962, un avion al S.U.A., U.2, specializat în acţiuni de spionaj, care zbura la mare altitudine, a descoperit rampele pentru lansarea rachetelor. Ulterior, americanii au identificat şi un convoi de nave sovietice despre care se ştia că se îndrepta spre Cuba şi că transporta componente ale aceloraşi tipuri de rachete.

[412] Martin McCauley, *Rusia, America şi războiul rece, 1949-1991*, Iaşi, 1999, p. 155.

[413] *Ibidem*, p. 155-156.

În final, criza a fost dezamorsată, la 7 noiembrie 1962, printr-o înțelegere semnată de N.S. Hrușciov și J.F. Kennedy prin care Uniunea Sovietică se angaja să retragă rachetele din Cuba, sub control american, iar S.U.A. să nu atace Cuba și să dezasambleze rachetele *„Jupiter"* din Turcia[414]. Referindu-se la consecințele conflictului sovieto-american din Marea Caraibelor, istoricul Martin McCaulny aprecia în lucrarea *Rusia, America și războiul rece* că *„Șocul acestei crize a schimbat natura relațiilor ruso-americane. S-a stabilit o linie directă permanentă Moscova-Washington DC pentru a se evita dificultățile anterioare de comunicare dintre conducătorii celor două națiuni. Era sesizabilă dorința de a evita confruntările și de a destinde relațiile internaționale. Din acest moment, conflictele urmau să fie transferate către Vietnam, Etiopia, Somalia, Angola, Mozambic, Afganistan și altele – ceea ce s-a soldat cu un eșec pentru americani în Vietnam, iar pentru ruși în Afganistan. Nimeni nu a avut nimic de câștigat din aceste conflicte, toți au avut numai de pierdut".*

Decizia de amplasare a rachetelor nucleare în Cuba a fost hotărâtă de către conducerea politică și militară de la Kremlin fără consultarea alinaților din Tratatul de la Varșovia, în pofida faptului că un eventual război i-ar fi implicat și pe aceștia[415]. Mai mult, mareșalul A.A. Greciko, comandantul-șef al F.A.U., a ordonat ridicarea capacității de luptă a trupelor S.P.T.V. care intrau în componența F.A.U., fără să consulte pe conducătorii statelor aliate, eludându-se, astfel, prevederile art. 3 din Tratatul de la Varșovia, conform căruia *„Părțile contractante se vor consulta între ele asupra tuturor problemelor internaționale importante care afectează interesele comune, călăuzindu-se după interesele întăririi păcii și securității internaționale. Ele se vor consulta neîntârziat în interesul apărării comune și menținerii păcii și securității ori de câte ori, după părerea oricăreia dintre ele se va ivi primejdia unui atac armat împotriva unuia sau mai multor state semnatare ale Tratatului".*

Sovieticii și-au informat aliații despre amplasarea rachetelor nucleare în Cuba abia după ultimatumul american din 22 octombrie, spre deosebire de S.U.A., care au făcut acest lucru din vreme, obținând consimțământul partenerilor din N.A.T.O. în legătură cu modul de acțiune. Mai mult, la 23 octombrie 1962, orele 15, mareșalul A.A. Greciko a ordonat conducerii armatei române să ia măsuri pentru ridicarea capacității de luptă a trupelor care făceau parte din compunerea F.A.U., a interzis militarilor (ofițeri și trupă) să nu mai plece în concediu, permisii sau învoiri, rechemarea celor aflați în asemenea situații, precum și a unităților aflate la munci agricole, precum și luarea măsurilor necesare pentru mobilizarea, la ordin, a rezerviștilor. În aceeași zi a fost informată și conducerea politică a

[414] Alina Tudor, Laurențiu Panaite, *Războiul rece: 11 crize, 24 de personaje*, în *Dosarele istorie*, nr. 1/1996, p. 58.

[415] Pe larg: Dan Cătănuș, *Criza din Marea Caraibelor și „desatelizarea" României*, în, „Dosarele Istoriei", nr. 2/2001, p. 42-45.

României, aflată la Moscova, într-o escală, după vizita, la nivel guvernamental, întreprinsă în Indonezia, India și Birmania. Referindu-se la acest lucru, Gheorghe Gheorghiu-Dej preciza următoarele la Plenara C.C. al P.M.R. din 15-24 aprilie 1964, în legătură cu informarea făcută de către N.S. Hrușciov: *„Noi ne-am așteptat să ne facă o informare mai generală ce a determinat trimiterea de rachete în Cuba. De acum, cunoșteam și Declarația guvernului Statelor Unite. În loc de aceasta, tovarășii sovietici ne-au vorbit că până acum americanii n-au îndrăznit să se apropie de navele sovietice care mergeau spre Cuba, lăsând să se înțeleagă că americanii s-ar teme de lucrul acesta... Ne-a lăsat impresia unor oameni care spuneau: le arătăm noi acestora ce înseamnă forțe, organizăm o demonstrație de forțe. N-am avut impresia că ne cere o părere, ci că deja au luat un curs; și după aceea, și noi am dat din cap, ne-am uitat unul la celălalt și n-am zis nimic"*[416]. La rându-i, Ion Gheorghe Maurer, președintele Consiliului de Miniștri, releva următoarele, în mai 1964: *„S-au trimis rachete în Cuba. N-am știut despre treaba asta. Deocamdată nu facem din acest punct de vedere nici un fel de incriminare și nu punem nici o problemă nimănui. Existența acestor rachete în Cuba a prilejuit o anumită încordare internațională... În cadrul acestei încordări, la un moment dat, se preconizează o anumită politică. Comandantul suprem, sau unic* (mareșalul A.A. Greciko – *n.n.*) *al forțelor militare ale Tratatului de la Varșovia, lansează un ordin către toate armatele participante la acest grup de forțe militare, prin care le pune în stare de alarmă. În Pactul de la Varșovia există un articol 3, care obligă statele semnatare să se consulte în problemele politice internaționale cele mai importante. Întreb: problemele acestea n-ar fi justificat o asemenea consultare? Dar măcar ordinul de a pune pe picior de alarmă armatele statelor participante, n-ar fi trebuit să fie dat în urma unor astfel de consultări? Iată probleme! Sunt probleme de relații, dar nu din punct de vedere al apărării unei perfecțiuni ideale în aceste relații, ci din punct de vedere al evitării unor consecințe practice"*[417]. Un episod picant în legătură cu acest lucru este relevant și de Corneliu Mănescu, ministrul Afacerilor Externe: *„Făceam parte din Tratatul de la Varșovia, prin urmare am fi fost obligați, conform tratatului, să intrăm în război alături de sovietici, dacă ar fi început, și noi nu știam nimic. Iar Maurer, șocat, îi spunea lui Kosîghin, făcându-se că nu înțelege, că ar fi fost ei în stare să ne tragă pe sfoară, pe noi și pe celelalte țări din tratat: «Ăștia, adică gazetarii străini, vă cred nebuni; doar nebuni să fi fost să fi făcut așa ceva». Adică s-a făcut că nu înțelege, că nu crede că sovieticii ar fi fost în stare de așa ceva. Adevărul este că noi nu știam nimic. Abia în țară am apucat să ne dezmeticim... și am încercat să găsim căile cele mai bune de a ne pune la adăpost de ce-ar fi putut urma în toamna anului 1962"*[418].

[416] *Ibidem*, p. 43.

[417] Alexandru Oșca, Vasile Popa, *România. O fereastră în Cortina de Fier*, Focșani, 1997, p. 167-168.

[418] *Corneliu Mănescu în dialog cu Lavinia Betea.Convorbiri neterminate*, Iași, 2001, p. 108.

Cu toate acestea, în timpul crizei, declarația oficială, publicată la 25 octombrie 1962, condamna acțiunile S.U.A. împotriva Cubei și menționa că *„Guvernul Republicii Populare Române aprobă întru totul declarația guvernului sovietic din 23 octombrie și consideră că prin aceasta au fost servite interesele păcii, dându-se avertisment guvernului S.U.A. asupra consecințelor nefaste ale politicii sale de pe poziții de forță"*. Tot atunci, în acele zile fierbinți, conducerea de la București a îndeplinit „sută la sută" măsurile militare ordonate de Comandamentul F.A.U., așa cum recunoștea Ion Gheorghe Maurer în iulie 1964, în timpul discuțiilor româno-sovietice de la Moscova[419].

În același timp, din dispoziția lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, Corneliu Mănescu, în calitate de ministru al Afacerilor Externe, a întocmit o scrisoare, prin care, sub semnătura liderului român, înmânată prin secretarul de Stat al S.U.A., Dean Rusk, prin care îl informa despre neimplicarea României în niciun fel în această criză. Punctul de vedere românesc a fost prezentat mai amplu în timpul întâlnirii secrete dintre cei doi oficiali, la 4 octombrie 1963, cu prilejul prezenței la lucrările Adunării Generale a O.N.U.[420]. Cu acel prilej, Corneliu Mănescu i-a spus lui Dean Rusk că România nu fusese consultată în legătură cu decizia sovieticilor de a-și plasa rachetele nucleare în Cuba și, din acest motiv, ea nu este parte a disputei angajate. Guvernul român dorea ca Statele Unite să înțeleagă că România va rămâne neutră în orice conflict generat de acțiuni similare desfășurării rachetelor nucleare sovietice în Cuba și că guvernul român căuta asigurări în sensul că, în cazul apariției unor asemenea situații, S.U.A. nu vor lovi România în baza falsei percepții că aceasta ar putea participa împreună cu Uniunea Sovietică la un astfel de război. Diplomatul american a întrebat dacă cele expuse reprezentau părerea personală a ministrului român al Afacerilor Externe sau constituiau punctul de vedere oficial al conducerii României. Corneliu Mănescu l-a încredințat că era poziția guvernului de la București. Drept răspuns, secretarul de stat american l-a asigurat de faptul că S.U.A. vor ține seama de orice țară care nu va participa sau care nu va permite ca teritoriul ei să fie folosit în scopuri militare îndreptate împotriva Statelor Unite ale Americii sau împotriva aliaților lor. Din această perspectivă a spus că era important pentru S.U.A. să cunoască dacă pe teritoriul României se află arme nucleare, în cazul în care ar fi fost primite asigurări că răpunsul este negativ, atunci acest fapt va fi luat în seamă când se va pune problema desemnării țintelor rachetelor americane. Corneliu Mănescu a răspuns că pe teritoriul României nu se găsesc arme nucleare și a oferit S.U.A. orice

[419] Apud Vasile Buga, *O vară fierbinte în relațiile româno-sovietice. Convorbirile de la Moscova din iulie 1964*, INST, București, 2012, p. 134.

[420] Conținutul discuției a rămas secret peste un sfert de veac, până în 1990, când Dean Rusk i-a vorbit despre ea lui Raynond L. Garthoff, fost ambasador și istoric al diplomației, care a făcut publică informația în *„Cold War International History Buletin"*, nr. 5 din 1995 (vezi și Vladimir Alexe, *Corneliu Mănescu a promis neutralitatea României în cazul unui conflict sovieto-american în* „Dosare ultrasecrete", supliment al ziarului „Ziua", 4 august 2001).

posibilitate de verivicare, dacă acest fapt este dorit de Washington[421]. *„Aceasta* – apreciază Larry Watts – *era o adevărată dinamită politică"*[422]. De altfel, absența armelor nucleare pe teritoriul României era confirmată și de serviciile de informații americane, așa cum a rezultat în timpul discuțiilor. În final, Dean Rusk a apreciat vizita lui Corneliu Mănescu drept *„foarte utilă"* și *„încurajatoare"* pentru relațiile româno-americane[423]. *„Prin această acțiune fără precedent* – mai consideră Larry Watts –, *România anunța că nu va participa la pregătirile de ofensivă sovietice sau la transformarea Tratatului de la Varșovia dintr-o alianță defensivă într-una ofensivă, transformare începută încă din 1962"*[424].

Faptul că un eventual război în Marea Caraibelor ar fi angajat și România, avea să fie recunoscut, în iulie 1964, cu prilejul discuțiilor sovieto-române de la Moscova, și de către N.V. Podgornîi, care a afirmat : *„Bine că s-a terminat așa, că se putea termina mai rău; în conformitate cu Tratatul cu noi, românii ar fi trebuit să lupte"*[425].

[421] Mircea Suciu, *Corneliu Mănescu: „România nu a fost un partener entuziast al Pactului de la Varș ovia"*, în „Dosarele Istoriei" nr. 1(16), 1997, p. 26.

[422] Larry L. Watts, *Cei din urmă vor fi cei dintâi*, p. 64.

[423] Constantin Antip, *Corneliu Mănescu, distincție și eleganță în lumea diplomației*, în *„Diplomat Club"*, nr. 2, 2001.

[424] Larry L. Watts, *Ferește-mă, Doamne, de prieteni...*, p. 247.

[425] Apud Vasile Buga, *O vară fierbinte în relațiile româno-sovietice. Convorbirile de la Moscova din iulie 1964*, INST, București, 2012, p. 53.

Directiva comandantului-şef privind ridicarea capacităţii de luptă a F.A.U.

La 17 august 1961, în contextul crizei Berlinului, generalul A.I. Antonov, şeful Statului Major al F.A.U., i-a transmis generalului Leontin Sălăjan măsurile ordonate de către comandantul-şef al F.A.U. pentru ridicarea capacităţii de luptă a armatei române[426]. La fel s-a procedat şi în toamna anului 1962, cu prilejul crizei rachetelor din Cuba. La scurt timp (18 noiembrie 1963) a fost emisă prima Directivă a comandantului-şef al F.A.U. privind capacitatea de luptă a trupelor şi forţelor flotelor destinate în compunerea F.A.U. ale cărei prevederi urmau să fie aplicate începând cu 1964. La numai un an însă, cu prilejul convocării-bilanţ din 11-12 noiembrie 1964, generalul Floca Arhip a pus problema renunţării la această Directivă, reamintind faptul că în armata română asemenea documente se emiteau de către ministrul Forţelor Armate. Ca urmare, începând cu mijlocul anilor `60, partea română nu şi-a însuşit în întregime propunerile Comandamentului F.A.U. şi nici directiva comandantului-şef, trimisă anual, care cuprindea obiective generale, şi sarcini concrete pentru fiecare categorie de pregătire a trupelor şi comandamentelor.

În cea de-a 2-a şedinţă a Consiliului Militar de la Budapesta (27-28 aprilie 1970), generalul Marin Nicolescu şi-a exprimat acordul faţă de proiectul de directivă al comandantului-şef, dar a propus ca în ultima frază a acesteia, după cuvintele *„de a da o ripostă hătărâtoare unei agresiuni imperialiste”* să se adauge cuvintele *„în Europa”*[427]. În final s-a renunţat la sfârşitul frazei, acesta încheindu-se astfel: *„îndeplinirea cu succes a pregătirii operative şi de luptă a statelor majore şi trupelor, trasate pentru anul 1970, dă posibilitatea ridicării pe o treaptă superioară a capacităţii de luptă a Forţelor Armate Unite”*[428].

Peste câţiva ani, la Berlin, Consiliul Militar a recomandat (12-13 mai 1971) să se elaboreze, în 1971, o nouă directivă a comandantului-şef cu privire la capacitatea de luptă a F.A.U., care să fie pusă de acord cu ministerele Apărării Naţionale şi să intre în vigoare până la 1 ianuarie 1972. Cu acelaşi prilej, s-a mai recomandat ca miniştrii Apărării Naţionale să introducă, până la 1 ianuarie 1973, proprile directive privind ridicarea capacităţii de luptă.

[426] A.M.R., fond 3 571, dosar nr. 62, f. 205-207.
[427] Idem, dosar nr. 46, f. 54.
[428] Ibem, f. 54.

Proiectul noii Directive cu reglementarea acestei probleme a fost trimis de Statul Major al F.A.U., la 2 august 1971, cu precizarea că observaţiile să fie trimise până la 15 octombrie pentru ca documentul să poată intra în vigoare la 1 ianuarie 1972 (proiectul de directivă menţiona 3 trepte ale capacităţii de luptă: parmanentă, ridicată, completă). La 11 noiembrie 1971, Marele Stat Major român a prezentat ministrului român al Apărării poziţia sa, cu următoarele recomandări: trecerea la ridicarea capacităţii de luptă a trupelor destinate în F.A.U. să se facă în baza hotărârii conducerii de partid şi de stat a fiecărui S.P.T.V. şi numai pentru trupele destinate în F.A.U.; capacitatea de luptă completă să se facă prin hotărârea comandamentului naţional şi numai prin dispoziţia acestuia. Unele dintre sugestiile şi observaţiile românilor aveau să fie acceptate, altele nu. În final, la 27 decembrie 1971, a fost emisă Directiva nr. 001 a comandantului suprem al F.A.U. privind ridicarea capacităţii de luptă a trupelor şi forţelor flotelor destinate în compunerea F.A.U., asemănătoare celei din 1963.

Următoarea directivă a comandantului-şef privind ridicarea capacităţii de luptă a trupelor destinate în F.A.U. avea să fie emisă în 1985, intrând în vigoare în 1986. În acelaşi an, la 24 iunie 1985, Nicolae Ceauşescu a acceptat prerogativa comandantului-şef al F.A.U. de a face recomandări privind ridicarea capacităţii de luptă a trupelor din F.A.U., hotărârea privind ridicarea capacităţii de luptă a armatei române urmând să revină Comitetului Politic Executiv, la propunerea Consiliului Apărării, care trebuia să decidă cum să se acţioneze în această direcţie. În caz de agresiune prin surprindere, conducerea naţională trebuia să informeze despre trecerea de la starea de pace la cea de război, nu numai Comandamentul F.A.U. (pe comandantul-şef), ci şi conducerile S.P.T.V.

Anual, comandantul-şef al F.A.U. emitea o Directivă referitoare la pregătirea de luptă şi operativ-strategică a comandamentelor şi trupelor cuprinse în F.A.U. În anii `80, Directiva, primită prin reprezentantul comandantului-şef de la Bucureşti, era depusă la Biroul special din Marele Stat Major pentru relaţiile cu Comandamentul F.A.U. de la Moscova. După ce era tradusă şi studiată, era înaintată ministrului Apărării pentru a decide. De obicei intra în rândul materialelor documentare, după ce se reţineau unele prevederi ce puteau fi asimilate. Întreaga activitate din armata română se desfăşura conform prevederilor Directivei comandantului suprem al Forţelor Armate române[429], a regulamentelor şi instrucţiunilor proprii.

[429] Prima Directivă a comandantului suprem al Forţelor Armate române pentru pregătirea armatei a fost emisă pentru perioada 1981-1985, iar a doua pentru perioada 1986-1990.

Doctrina militară

Doctrina militară de coaliție. Segment important al gândirii militare, conceptul de doctrină militară a fost și continuă să fie obiect de dezbatere, care antrenează oameni de stat, șefi și teoreticieni militari, politologi, istorici, filosofi, sociologi, economiști, juriști ș.a. Spre deosebire de alte domenii în care se operează cu noțiunea de doctrină, doctrina militară implică o consacrare oficială, de stat, dată de constituții, legi, hotărâri guvernamentale, decizii și documente ale organismelor de conducere politico-militară, ea se regăsește în regulamente de luptă și în alte documente specializate, emise în timp de pace și în timp de război de către comandamentele naționale.

Din multitudinea punctelor de vedere exprimate de-a lungul timpului doctrina militară reprezintă concepția adoptată de un anumit stat în problemele fundamentale ale războiului și armatei, ansamblul principiilor pe care statul respectiv le aplică în dimensiunea, structurarea, pregătirea și dotarea forțelor armate, precum și în ducerea războiului. Ea întruchipează latura principală a politicii militare a statului, concepțiile generalizatoare ce exprimă această politică, direcțiile principale pe care le imprimă, constituindu-se, astfel, într-o sinteză a îngemănării indisolubile dintre politic și militar. Atât în plan conceptual, cât și acțional, doctrina militară a unui stat trebuie să aibă în vedere, în afară de propria experiență, principiile generale ale științei militare și experiența universală a războaielor privite prin prisma specificității lor. Aceasta înseamnă că între elementele determinante ale doctrinei militare se înscriu particularitățile naționale de natură istorică, geografică, demografică etc., dar și orientarea și evoluția doctrinelor militare ale altor state și impactul revoluției tehnico-științifice asupra domeniului militar. Prin urmare, nu poate exista o doctrină militară unică pentru toate statele[430].

Tocmai acest aspect l-a avut în vedere și partea română în discuțiile purtate cu aliații sau cu reprezentanții altor armate când a susținut că fiecare armată națională trebuie să aibă doctrina ei, ca expresie a politicii militare a statului respectiv, a independenței și suveranității sale, ca o chintesență a experienței militare proprii, dar că aceasta trebuie să asimileze, în fiecare moment istoric, ceea ce este asimilabil din experiența universală.

[430] General-colonel dr. Constantin Olteanu, *Conținutul și trăsăturile doctrinei militare naționale*, Editura Militară, București, 1984.

Alături de condiționările interne, trecute sau prezente, orice doctrină națională trebuie să aibă în vedere și contextul extern, atât în momentul dat, cât și în perspectivă, să țină seama de evoluția fenomenului militar internațional, cu precădere de doctrinele militare ale adversarilor probabili, dar și ale aliaților, ceea ce presupune, din partea autorităților competente, un studiu comparativ neîntrerupt. Raportarea externă a doctrinei militare se manifestă și sub forma corelației dintre doctrinele naționale și cele de coaliție. Numeroși oameni politici, șefi militari, teoreticieni susțin că existența unui bloc militar, care înglobează în totalitate armatele partenerilor, are drept corolar o doctrină unică, cea a coaliției. Experiența trecutului a dovedit însă că doctrina așa-zisă de coaliție a fost doctrina celui mai puternic, a liderului blocului, impusă uneori abuziv, cu urmările ce au decurs din aceasta. Un alt curent de opinii s-a pronunțat pentru coexistența doctrinei militare naționale cu aceea a coaliției, ceea ce presupunea, în esență, ca fiecare doctrină națională, păstrându-și identitatea, să cuprindă și soluții referitoare la modalitățile angajării potențialului și a efortului militar propriu în cel al alianței. Au fost și păreri care susțineau eliminarea doctrinei de coaliție, istoria demonstrând că valabilitatea și forța unei coaliții nu erau date numai de uniformizarea doctrinară, multe alianțe funcționând eficient fără să existe, în adevăratul sens al cuvântului, vreo doctrină de coaliție.

Problema doctrinei militare în cadrul Tratatului de la Varșovia s-a concretizat, după ani de discuțuu, în 1987, aflându-și consacrarea în documentul intitulat *Cu privire la doctrina militară a S.P.T.V.,* semnat de șefii de stat ai coaliției, la Berlin, la 29 mai 1987. Cu acel prilej, delegația română a reafimat opțiunea pentru o doctrină de apărare națională a fiecărui S.P.T.V. și a respins doctrina militară unificată a S.P.T.V., insistând pentru respectarea specificului și doctrinei naționale. Poziția a fost apreciată de generalul A.I. Gribkov, care avea să consemneze în memoriile sale: *„Era o cerință justă, întrucât fiecare stat suveran trebuie să aibă doctrina sa, luând în considerare doctrina colectivă "*[431].

Documentul *Cu privire la doctrina militară a S.P.T.V.* se înfățișează ca un text comprimat, extrem de politizat, care abundă în formulări generale și care nu elucidează, la dimensiunile cerute și în mod deslușit, elementele de substanță: definiția, conținutul, trăsăturile și funcțiile doctrinei de coaliție, precum și căile materializării ei. Astfel, în preambul, dedicat fundamentării necesității doctrinei militare a Tratatului de la Varșovia, se menționa: *„În situația actuală crește însemnătatea înțelegerii corecte a țelului și inițiativelor în domeniul militar ale statelor și alianțelor politico-militare, întruchipate în doctrinele lor militare. Recunoscând aceasta și pornind de la necesitatea înlăturării defintive a războiului din viața omenirii, opririi cursei înarmărilor, excluderii folosirii forței militare, întăririi păcii și securității și realizării dezarmării generale și totale, statele participante la Tratatul de la Varșovia au hotărât să expună principiile esențiale ale doctrinei lor militare, care stă la baza activității Tratatului de la Varșovia și*

[431] A.I. Gribkov, *op. cit.*, p. 33.

reflectă elementele comune ale obiectivelor politico-militare ale statelor participante şi ale doctrinelor lor militare naţionale". Motivaţiile cuprinse în textul de mai sus au fost reluate, cu detalieri, în părţile I şi II ale documentului, ca obiective politico-militare doctrinare, care se află, de altfel, şi în declaraţiile şi comunicatele emise de Comitetul Politic Consultativ de-a lungul anilor precedenţi.

Conform documentului, doctrina militară a Tratatului de la Varşovia era *„strict defensivă"* şi pornea de la faptul că *„în condiţiile actuale, recurgerea la calea militară pentru rezolvarea oricărei probleme litigioase este de neconceput"*. Finalul se constituia într-o pledoarie pentru desfiinţarea simultană a Tratatului de la Varşovia şi a N.A.T.O. şi pentru crearea unui sistem cuprinzător de securitate internaţională. Un prim pas în acest sens era considerat, ca şi în perioada anterioară, lichidarea organizaţiilor militare ale acestor blocuri. Până atunci, statele participante la Tratatul de la Varşovia propuneau statelor membre ale Alianţei Nord-Atlantice *„organizarea de consultări în scopul comparării doctrinelor militare ale celor două alianţe, analizării caracterului lor, examinării în comun a direcţiilor evoluţiei lor viitoare, urmărindu-se eliminarea suspiciunilor şi a neîncrederii reciproce, acumulate de-a lungul anilor, pentru realizarea unei mai bune înţelegeri a intenţiilor celuilalt, pentru ca concepţiile şi doctrinele militare ale celor două blocuri şi ale participanţilor la acestea să se bazeze pe elemente defensive"*. *„Obiectivul consultărilor* – menţiona mai departe documentul – *l-ar putea constitui, de asemenea, dezechilibrele şi asimetriile care s-au creat în ceea ce priveşte unele tipuri de armament şi categorii de forţe armate, căutarea căilor pentru înlăturarea acestora, pe baza efectuării unor reduceri de către partea aflată în avans, urmărind ca asemenea reduceri să conducă la niveluri tot mai scăzute"*. Se propunea ca asemenea consultări, la nivel de experţi, să aibă loc la Varşovia sau la Bruxelles ori, prin alternanţă, în ambele oraşe.

Din documentul *Cu privire la doctrina militară a S.P.T.V.* lipsea însă cu desăvârşire latura tehnico-militară propriu-zisă, care ar fi permis abordarea principalelor elemente de conţinut ale mult discutatului şi nefinalizatului Statut special privitor la colaborarea militară a statelor din Tratat în situaţie de război, fapt care ar fi atras, cu siguranţă opoziţia României şi deci neobţinerea consensului privind elaborarea documentului referitor la doctrina militară. În document se află doar o referire, sumară şi ambiguă, la F.A.U. potrivit căreia acestea *„sunt menţinute la capacitatea de luptă până la limita care să nu permită să fie luate prin surprindere, în cazul în care asupra lor va fi comisă totuşi o agresiune, ele vor da o ripostă zdrobitoare agresorului. „Statele participante la Tratatul de la Varşovia* – se arăta mai departe în document – *niciodată nu au tins şi nu tind să deţină forţe armate şi armamente decât atâtea câte sunt necesare pentru aceste scopuri. În felul acesta ele se menţin în mod riguros în limitele necesare pentru apărare, pentru respingerea unei eventuale agresiuni"*. În această formulare, mareşalul V.G. Kulikov, comandantul-şef al F.A.U. vedea expresia a ceea ce el a numit principiul *„suficienţei rezonabile"*.

În cadrul unei ample discuţii desfăşurate la 26 noiembrie 1987, cu privire la doctrina militară, generalul de armată D.T. Iazov, ministrul Apărării al U.R.S.S., a combătut pacifismul de care dădeau dovadă unii aliaţi după publicarea documentului privind doctrina militară a S.P.T.V. şi a relevat necesitatea de a avea forţe armate care să apere interesele fiecărui stat şi care, în caz de agresiune, să oprească inamicul şi să-l nimicească prin contraofensivă. Ca urmare, trebuia să se dispună de armate nu foarte mari, dar puternice, mobile şi bine înzestrate. Pentru aceasta era nevoie de cheltuieli mari, de capacităţi economice care să asigure fabricarea în masă a armamentului necesar. Referindu-se la felul războiului pentru care trebuiau să se pregătească armatele S.P.T.V., generalul sovietic D.T. Iazov a apreciat că acesta va fi un război generalizat, în care urmau a fi folosite mijloace clasice şi nucleare, răspunsul la lovituri nefiind selectiv. În majoritatea problemelor abordate a făcut referi la situaţia N.A.T.O. Generalul de armată H. Kessler, ministrul Apărării al R.D.G. a relevat că sarcina principală în domeniul respingerii agresiunii revenea Uniunii Sovietice şi a subliniat necesitatea perfecţionării cooperării în cadrul F.A.U. Generalul de armată Dobri Djurov, ministrul Apărării al Bulgariei, a arătat că un viitor război va fi de coaliţie, că particularităţile în organizarea şi dotarea armatelor nu vor împiedica îndeplinirea în comun a sarcinilor, că trebuia să se aibă în vedere perfecţionarea şi abordarea de noi probleme în arta militară şi tactică, că pentru soluţionarea unor asemenea probleme era necesar să se constituie colective de studiu, bi- şi multinaţionale etc. Generalul-colonel F. Karpati, ministrul ungar al Apărării, a atras atenţia că datorită urmărilor catastrofale ale unui război nuclear era nevoie să se militeze pentru un echilibru la un nivel cât mai scăzut, că problema loviturii de răspuns trebuia studiată şi stabilit rolul fiecărei ţări în cadrul acesteia etc. Generalul de armată F. Siwicki, ministrul polonez al Apărării, s-a referit la anumite aspecte ale situaţiei din Polonia şi la rolul armatei, precizând că în înzestrarea acesteia nu se putea să nu se ţină seama de situaţia economică precară prin care trecea ţara sa etc. Generalul de armată M. Vaclavik, ministrul cehoslovac al Apărării, a evidenţiat necesitatea perfecţionării cercetării, a luptei radioelectronice, amenajării genistice, a adoptării de măsuri corespunzătoare pentru trecerea economiei de la starea de pace la cea de război etc. Mareşalul V.G. Kulikov, comandantul-şef al F.A.U. s-a referit, între altele, la necesitatea de a defini clar ce probleme se rezolvau la nivelul Comitetului Miniştrilor Apărării şi care la nivelul guvernelor, precizând că unele probleme trebuiau soluţionate în cadrul Comitetului Politic Consultativ.

Doctrina militară românească. În eventualitatea participării la un război de coaliţie, conducerea politico-militară de la Bucureşti s-a situat pe poziţia că armata română va acţiona numai sub comanda Comandamentului suprem naţional, învestit cu competenţele necesare de forurile supreme ale ţării, pe baza doctrinei militare proprii. Totodată, s-a pronunţat împotriva unui transfer de autoritate – indiferent sub ce formă şi din ce motiv – în ceea ce priveşte pregătirea şi întrebuinţarea

Forţelor Armate, în favoarea vreunui organism al alianţei, atât în timp de pace, cât şi în situaţie de război.

Pregătirea ţării pentru apărare cuprindea pregătirea populaţiei, a economiei naţionale şi a teritoriului pentru apărare, ţinându-se seama că acţiunile militare se puteau desfăşura cu mijloace clasice sau nucleare, precum şi în condiţiile scoaterii din funcţiune sau avarierii obiectivelor economice care întrebuinţau hidrocarburi, produse chimice şi energie nucleară.

Organizarea şi desfăşurarea *pregătirii militare a populaţiei* s-a făcut într-o concepţie unitară şi printr-un efort conjugat pentru a se putea face faţă oricând unei agresiuni declanşate prin surprindere de către un inamic superior în forţe şi înzestrare tehnică. În conformitate cu Legea organizării apărării naţionale, pregătirea populaţiei pentru apărare se realiza prin îndeplinirea serviciului militar obligatoriu, precum şi prin alte forme, care vizau continuarea pregătirii militare a cetăţenilor după îndeplinirea serviciului militar, în subunităţi de gărzi patriotice şi de pregătirea tinerilor în scopul însuşirii cunoştinţelor şi formării deprinderilor necesare integrării lor rapide, după încorporare, în viaţa unităţilor şi în acţiunile militare de ansamblu.

Pregătirea economiei pentru apărare s-a realizat pe baza unei concepţii strategice clare, stabilindu-se măsuri a căror îndeplinire să permită, în caz de necesitate, antrenarea întregului potenţial economic de apărare al ţării.

Pregătirea teritoriului pentru apărare urmărea asigurarea acţiunilor de luptă, cât şi desfăşurarea procesului de producţie pentru satisfacerea nevoilor forţelor luptătoare şi ale populaţiei, avându-se în vedere distrugerile masive care s-ar putea produce ca urmare a loviturilor adversarului, executate pe întreg teritoriul naţional. Ea includea, potrivit planurilor, lucrări de amenajare a punctelor de comandă, căi de comunicaţie şi telecomunicaţii, zone cu lucrări de hidroameliorаţii etc. În planurile privind pregătirea teritoriului se ţinea seama şi de faptul că România se afla pe Teatrul de Acţiuni Militare de „Sud-Vest" şi, ca urmare, parte din trupele aliate puteau efectua deplasarea pe teritoriul românesc, numai pe baza unor convenţii interguvernamentale.

În *organizarea şi dotarea forţelor armate*, România ţinea seama de condiţiile complexe în care se prevedea ducerea unui eventual război de apărare naţională sau participarea la un război de coaliţie. O atenţie deosebită se acorda ridicării capacităţii de luptă a armatei, pregătirii comandamentelor, trupelor, rezervei şi resurselor prevăzute la război, sporirii operativităţii şi eficienţei conducerii, scurtării timpului pentru intrarea în acţiune a tuturor elementelor sistemului naţional de apărare, asigurării condiţiilor necesare desfăşurării strategice.

Direcţiile principale ale dezvoltării şi îmbogăţirii artei militare româneşti erau preconizate de tezele, ideile şi opţiunile doctrinei militare a României privitoare la: scopul, caracterul şi trăsăturile generale ale războiului de apărare a patriei cu participarea întregului popor; formele şi procedeele acţiunilor militare

specifice acestuia, ţinând seama de condiţiile de relief şi de climă; valorificarea la capacitatea maximă a structurilor organizatorice ale sistemului naţional de apărare şi caracteristicilor tehnico-tactice ale tehnicii militare. O atenţie deosebită se acorda elaborării unor metode şi procedee de ducere a acţiunilor militare cu grupări de forţe ale armatei, având o compunere relativ redusă în raport cu cele ale agresorului, dar care să fie suple, cu mare mobilitate şi putere de izbire, cu autonomie superioară în acţiune, în măsură să obţină, împreună cu formaţiunile populare de apărare, cu întregul popor, rezultate decisive asupra unui inamic superior în forţe armate şi tehnică militară. Importanţă se acorda şi constituirii de grupări mixte de apărare, în care, pe lângă unităţi ale armatei, erau incluse subunităţi ale Ministerului de Interne, de gărzi patriotice şi alte forţe ale sistemului naţional de apărare.

Românii puneau în practică şi *conceptual de apărare teritorială*, componentă organizatorică şi funcţională a apărării naţionale care, bazată pe principii politice, sociale, economice şi militare distincte, completa acţiunile forţelor armate şi, prin forţe, mijloace, forme şi procedee de acţiune specifice, realiza autoapărarea locală, sprijinul multifuncţional al forţelor armate şi rezistenţa în teritoriile ocupate de agresor. Forţele teritoriale se compuneau din gărzile patriotice, fomaţiunile de pregătire a tineretului pentru apărarea patriei, formaţiunile de apărare civilă, de pompieri şi sanitare, întreaga populaţie aptă la efort. În raport cu pregătirea, organizarea şi specializarea lor, acestea trebuiau să îndeplinească misiuni de sabotaj, lovirea permanentă a agresorului şi să desfăşoare acţiuni armate de amploare diferită în localităţi, zone şi platforme industriale, în toate zonele favorabbile.

Un alt principiu al doctrinei miliatre româneşti îl reprezenta *transformarea localităţilor, zonelor şi platformelor industriale,* a tuturor obiectivelor economico-sociale în cetăţi de muncă, luptă şi apărare.

Desfăşurarea strategică a forţelor se realiza pe baza unei concepţii unitare, adoptate de forurile competente ale statului, în funcţie de situaţia concretă, conform variantelor de plan întocmite din timp de pace. O importanţă deosebită era dată alegerii momentului oportun de desfăşurare a marilor unităţi şi realizării acesteia în ascuns, într-un timp cât mai scurt, pentru prevenirea sistemului naţional de apărare şi evitarea surprinderii din partea agresorului. În urma acestei acţiuni, trupele trebuiau să treacă în mod organizat la apărarea strategică, care cuprindea acoperirea frontierei de stat şi un număr diferit de operaţii de apărare duse concomitent sau succesiv de către mari unităţi strategice, operative sau operativ-tacticce.

Acoperirea frontierei de stat se făcea în perioada iniţială a războiului, când agresiunea inamicului devenea iminentă, iar forţele proprii nu terminaseră mobilizarea. Acoperirea consta în trecerea la apărare, cu forţe gata de luptă permanent la pace, nemijlocit pe frontieră, pe baza unei concepţii unitare, în scopul de a asigura condiţii favorabile executării în siguranţă a mobilizării, desfăşurării tuturor forţelor participante la război, realizării dispozitiviului strategic de apărare,

precum şi trecerii ţării la starea de război. Pe lângă trupele de uscat, la acţiunea destinată acoperirii frontierei participau marile unităţi şi unităţi de apărare antiaeriană a teritoriului, aviaţia şi marina militară, unităţile Ministerului de Interne, gărzile patriotice şi alte forţe ale sistemului de apărare naţională. Forţele destinate acoperirii treceau la apărare pe frontieră, în fâşiile stabilite, pentru interzicerea celor mai importante direcţii şi a comunicaţiilor pe care grupările agresorului şi-ar fi concentrat efortul pentru a pătrunde în interiorul ţării. Pe direcţiile unde era mai puţin probabil ca inamicul să angajeze grupări mari de forţe, acoperirea frontierei se realiza cu grupări ce aveau alcătuiri specifice şi în compunerea cărora intrau, de regulă, forţe eterogene ale Armatei, Ministerului de Interne, gărzi patriotice şi formaţiuni de apărare din zonă. În condiţii deosebite, pe unele direcţii pe care frontiera de stat nu se sprijinea pe obstacole naturale puternice sau pe un sistem de lucrări de hidroameliorații importante, nu se dispunea de timpul necesar executării unor lucrări de amenajare genistică dezvoltate, iar inamicul trecuse la agresiune prin surprindere şi avea o mare superioritate în forţe şi tehnică militară, apărarea se putea organiza cu limita dinainte mai în adâncime, pe un aliniament care includea localităţi pregătite pentru apărare, puncte şi forme tari de teren. În această situaţie, în sectorul respectiv, între frontieră şi limita dinainte a apărării se organiza o fâşie de asigurare, a cărei adâncime varia de la o direcţie la alta. Pe direcţiile pe care inamicul nu trecuse la agresiune, sau când acesta fusese devansat în pregătire, urma să se treacă direct la apărare. Fâşia de acoperire şi cea de apărare puteau avea aceeaşi dezvoltare, depinzând de: situaţia şi condiţiile de trecere la acoperire sau la apărare; valoarea, natura şi caracterul acţiunilor inamicului; compunerea de luptă şi misiunile eşalonului respectiv; valoarea, natura şi dispunerea celorlalte elemente ale sistemului de apărare naţională participante la operaţie; importanţa zonei de operaţii şi a direcţiilor de intezis; caracteristicile terenului etc. Ea putea ajunge până la 400 – 600 km la front, 200-300 km la armaă şi 100-150 km la corpul de armată.

Amenajarea genistică a terenului era determinată de concepţia operaţiei, misiunile trupelor, caracteristicile zonei de operaţii respective, cantitatea şi posibilităţile forţelor şi mijloacelor puse la dispoziţie, precum şi de timpul de care se dispunea. În funcţie de aceşti factori, amenajarea genistică a fâşiilor marilor unităţi strategice, operative şi operativ-tactice cuprindea: fâşiile de apărare ale marilor unităţi tactice din eşalonul întâi; aliniamentele de apărare de front, de armată, de corp de armată sau grupare operativă; aliniamente de apărare pentru rezerva generală strategică; aliniamente şi poziţii în bretelă; raioane de dispunere pentru marile unitäli (unităţile) din eşalonul doi, ale rezervelor şi detaşamentelor cu destinaţie diferită; raioane ale poziţiilor de lansare pentru rachete; raioane ale poziţiilor de tragere ale artileriei etc. Zonele puternic industrializate, centrele politico-administrative şi economice importante, precum şi celelalte localităţi din cadrul fâşiilor de apărare se fortificau şi se amenajau genistic de către formaţiunile de apărare şi populaţie, pentru apărarea circulară de lungă durată. Conform

concepţiei apărării, trupele de uscat, cooperând strâns cu aviaţia, marina militară, unităţile Ministerului de Interne şi formaţiunile populare de luptă, trebuia să cucerească şi să menţină iniţiativa încă din raioanele şi de pe aliniamentele situate în zona de frontieră, interzicând pătrunderea adâncă a agresorului pe teritoriul naţional. Unităţile şi marile unităţi se pregăteau să adopte în timp scurt dispozitive de luptă variate şi adânc eşalonate, să folosească cu pricepere terenul, să organizeze o apărare care să reziste loviturilor combinate ale aviaţiei, blindatelor, a armamentelor cu înaltă precizie de lovire, să schimbe eforturile pentru zdrobirea grupărilor agresorului pătrunse în interiorul apărării. Acţiunile de luptă desfăşurate pe fâşii şi spaţii întinse trebuiau combinate cu menţinerea unor obiective şi zone distincte, uneori izolate, realizându-se apărarea bazată pe folosirea întregului potenţial material şi uman din zonă, pe capacitatea de rezistenţă a localităţilor, platformelor industriale, sistemelor de hidroameliorații, apărate cu forţe şi mijloace relativ puţine.

Pentru *pregătirea şi executarea contraatacurilor şi contraloviturilor*, precum şi pentru reconstituirea rezervelor o atenţie deosebită se acorda formării grupărilor de forţe, sporirii capacităţii lor de izbire şi manevră, ripostele ofensive urmărind, de regulă, scopuri decisive – nimicirea inamicului şi refacerea apărării pe frontiera de stat. Având în vedere rolul ofensivei în înfrângerea şi alungarea inamicului cu mare atenţie se studia operaţia şi acţiunile de luptă, catacteristicile ofensivei moderne, declanşate prin surprindere, duse pe direcţii, cu intervale mari între unităţi şi mari unităţi, cu forţarea frecvent a unor cursuri de apă şi canaluri, ruperea din mişcare şi cucerirea în timp scurt a aliniamentelor de apărare organizate de inamic, executării manevrelor de întoarcere şi învăluire, exploatării succesului prin folosirea detaşamentelor înaintate, în cooperare cu aviaţia, desantul aerian şi cu alte forţe care duc acţiuni în adâncimea dispozitivului inamic. Pentru a cauza inamicului pierderi cât mai mari trupele se pregăteau să desfăşoare pe scară largă acţiuni de hărţuire prin ambuscade, raiduri, incursiuni, lovituri prin surprindere, folosirea barajelor şi distrugerilor, a tuturor procedeelor de luptă specifice războiului întregului popor.

Flota militară unită a Mării Negre

Receptând încercările sovieticilor de a-şi asigura conducerea pe teatrul de acţiuni militare din Marea Neagră (aşa cum a reieşit şi în timpul convocării-bilanţ din 11-12 noiembrie 1964, când amiralul Serghei Gorşkov s-a comportat ca şi când ar fi fost comandantul tuturor flotelor din Marea Neagră), românii s-au pronunţat de la început împotriva constituirii unui comandament unit al flotelor sovietică, română şi bulgară din Marea Neagră. Ca urmare, cu prilejul discutării proiectului de concepţie de întrebuinţare a Forţelor Armate române (22-28 noiembrie 1964, la Moscova), generalul Ion Tutoveanu, şeful Marelui Stat Major, a făcut cunoscut că subordonarea Marinei militare române comandantului Flotei Mării Negre a U.R.S.S., menţionată în proiectul trimis de Comandantul F.A.U., nu era prevăzută în nici o convenţie încheiată între guvernele român şi sovietic şi că nu era normal ca o flotă să fie subordonată altei flote. Cu acel prilej, şeful Marelui Stat Major român a propus ca problema coordonării acţiunilor militare maritime de către un comandament unit al flotelor aliate din Marea Neagră să se stabilească ulterior, de către guvernele ţărilor respective.

Cu toate acestea, cu diferite prilejuri, sovieticii au insitat pentru constituirea Flotei Unite a Mării Negre. În acest sens, în martie 1965, în timpul aplicaţiei de cooperare sovieto-româno-bulgară pe linie de transmisiuni, desfăşurată în Marea Neagră, comandantul aplicaţiei, care era în acelaşi timp şi şeful de Stat Major al Flotei Mării Negre a U.R.S.S., a considerat flota maritimă militară a României ca făcând parte din Flota unită a Mării Negre. La fel a procedat şi conducătorul aplicaţiei de cooperare româno-sovietico-bulgară, desfăşurată tot în Marea Neagră, peste un an, când şi-a atribuit calitatea de comandant al „Flotei Unite", nerespectând cele convenite de comun acord (în ianuarie 1966, la Sevastopol), ca şefii de state majore ai marinei militare române, repectiv bulgare, să-şi conducă fiecare comandamentele şi unităţile participante.

În 1978, în cadrul proiectului de Statut pentru perioada de război, s-a prevăzut că, în cazul constituirii Comandamentului Unit, forţele maritime urmau să fie scoase de sub conducerea comandamentului naţional. Românii au respins însă documentul şi au făcut cunoscut acest lucru în februarie, martie şi noiembrie 1978.

Insistând, comandantul Flotei sovietice din Marea Neagră a făcut cunoscut (9 iulie 1972) că celor trei flote din Marea Neagră (sovietică, bulgară şi română) le reveneau următoarele misiuni: nimicirea grupărilor de portavioane ale Flotei a 6-a americane din Marea Mediterană (cu aviaţia purtătoare de rachete a Flotei sovietice, cu acţiune îndepărtată, şi cu submarinele sovietice care puteau pătrunde

prin Strâmtori până la ocuparea acestora de către trupele Tratatului de la Varşovia), precum şi sprijinirea trupelor terestre în acţiunea de ocupare a zonei Strâmtorilor Bosfor şi Dardanele prin: nimicirea portavioanelor inamice în Marea Marmara şi Marea Egee şi interzicerea pătrunderii flotei inamice în Marea Neagră, forţarea strâmtorii Bosfor cu vedetele purtătoare de rachete, debarcări de desant maritim, distrugerea minelor şi a obstacolelor sub apă plasate de inamic, asigurarea transporturilor spre zonele de acţiune armată[432].

Procedând astfel, Comandamentul F.A.U. nu ţinea seama de interesele naţionale ale României, de posibilităţile reale ale Marinei militare române şi nici de misiunile stabilite de Commandamentul naţional, care decisese, încă de la 13 august 1957, că în cadrul sistemului general de apărare al teatrului maritim din Marea Neagră, marina militară română trebuia: a) să asigure transporturile maritime pe pasele costiere de acces din zona de operaţii ale Forţelor Marinei Militare, să execute misiuni de dragaj, transporturile şi acoperirea convoaielor grupurilor de lovire: b) să asigure navigaţia navelor proprii şi a statelor socialiste limitrofe în zona de operaţii a Forţelor Marinei Militare şi staţionarea lor în porturile României prin: dragaj pe căile de deplasare, căutarea şi distrugerea submarinelor, organizarea formelor de apărare a localităţilor de staţionare a navelor de luptă (apărarea contra submarinelor, contra minelor, contra vedetelor torpiloare); c) să participe la apărarea contra desantului pe litoral prin: amenajări terestre (baraje de mine, etc.), lovituri în timpul deplasării pe mare a inamicului, lovituri după debarcare[433]. Sovieticii au ignorat şi precizarea generalului Marin Nicolescu, adjunctul ministrului Forţelor Armate, cu prilejul celei de-a doua şedinţe a Consiliului Militar, desfăşurată la Budapesta, între 27 şi 28 aprilie 1970, care, referindu-se la proiectul de Directivă a comandantului-şef, atrăsese atenţia că sarcinile privind acţiunile în zona Strâmtorilor depăşeau posibilităţile Marinei militare române şi a cerut să se ţină seama de acest lucru în viitor, mai ales în concepţia aplicaţiilor care urmau să se desfăşoare[434].

[432] A.M.R., fond 948/4, dosar nr. 460, f.81-88.
[433] Idem, fond 376, dosar nr. 8 185, f. 105-106.
[434] Idem, fond 3 571, dosar nr. 46, f. 54.

Forţele Armate Unite

Forţa combativă. Protocolul cu privire la crearea Comandamentului F.A.U., încheiat la 14 mai 1955, se referea la *„forţele armate unificate"*, stabilind şi cota-parte cu care trebuia să contribuie fiecare stat aliat: *U.R.S.S.* – 32[435] divizii terestre, 22 divizii de aviaţie de vânătoare, 3 divizii de aviaţie de vânătoare-bombardament, 9 divizii de aviaţie de bombardament; *Polonia* – 14 divizii terestre, 7 divizii aviaţie de vânătoare, 2 divizii de aviaţie de vânătoare-bombardament, 1 divizie de aviaţie de bombardament; *Cehoslovacia* – 11 divizii terestre, 5 divizii de aviaţie de vânătoare, 1 divizie de aviaţie de vânătoare-bombardament, 1 divizie de aviaţie de bombardament; *Ungaria* – 8 divizii terestre, 2 divizii de aviaţie de vânătoare, 1 divizie de aviaţie de bombardament; *România* – 8 divizii terestre, 3 divizii de aviaţie de vânătoare, 1 divizie de aviaţie de vânătoare-bombardament; *Bulgaria* – 7 divizii terestre, 3 divizii de aviaţie de vânătoare, 1 divizie de aviaţie de vânătoare-bombardament, 1 divizie de aviaţie de bombardament. În total 78 divizii de uscat şi 61 divizii de aviaţie (42 divizii de aviaţie de vînătoare, 8 divizii de aviaţie de vânătoare-bombardament şi 11 divizii de aviaţie de bombardament), plus toate forţele maritime militare ale Poloniei, României şi Bulgariei, iar din partea U.R.S.S. – Flota 4 şi Flota Mării Negre[436]. În ianuarie 1956, Comitetul Politic Consultativ a adopat propunerea delegaţiei R.D.G. ca forţele ei armate să fie admise în F.A.U.

În perioada următoare, forţa combativă a Tratatului de la Varşovia a crescut mereu, mareşalul A.A. Greciko precizând, la 19 ianuarie 1965, în şedinţa Comitetului Politic Consultativ, că aceasta dispunea de 117 divizii terestre gata de luptă (fiecare cu efective între 7 000 şi 10 000 de militari), care erau superioare celor americane din punctul de vedere al mobilităţii şi manevrabilităţii (tancuri, nave de luptă). La aviaţie, raportul de forţe era apreciat a fi aproximativ egal, cu toate că Tratatul de la Varşovia dispunea de mai puţine avioane purtătoare de armament nuclear. Mijloacele nucleare se aflau, în general, în compunerea trupelor de uscat (la diviziile de tancuri şi mecanizate erau divizioane de rachete tactice, iar la marile unităţi operative – mari unităţi de rachete tactice-operative; în total circa 100 de unităţi de rachete). Concomitent, mai erau pregătite 600 de instalaţii pentru tragere în Europa, care puteau fi gata în 10-15 minute. Pe lângă acestea se mai dispunea de 500 avioane purtătoare de armament nuclear, fiecare putând transporta

[435] În varianta germană a Protocolului de constituire (Apud Gavriil Preda, Petre Opriş, *op. cit.*, p. 174).

[436] Gavriil Preda, Petre Opriş, *op. cit.*, p. 174.

bombe de o megatonă (se aprecia că o salvă a tuturor mijloacelor nucleare a F.A.U. era de 1,5 ori mai puternică decât a tuturor mijloacelor de acest fel din compunerea N.A.T.O.).

Statutul din 1969 prevedea că F.A.U. erau reprezentate de către unităţi şi mari unităţi din toate categoriile de forţe armate, unităţi de asigurare, organe de conducere şi servicii, destinate, conform hotărârii guvernelor S.P.T.V. pentru ducerea acţiunilor de luptă comune, precum şi organele de conducere ale F.A.U. Efectivul total al trupelor naţionale destinate în timp de pace şi de război, tabelul cu marile unităţi, unităţile, formaţiunile de servicii şi organele de conducere, organizarea lor, înzestrarea şi dotarea, volumul stocurilor de mijloace materiale şi volumul activităţilor de pregătire operativă a teritoriului urmau a fi stabilite de către guvernul fiecărui S.P.T.V. Trupele şi forţele maritime militare destinate în compunerea F.A.U., în timp de pace rămâneau în subordinea nemijlocită a ministerelor Apărării respective, activitatea lor fiind reglementată prin legile, instrucţiunile şi regulamentele militare existente în fiecare stat. Tot ministerelor Apărării le revenea întreaga răspundere pentru starea, înzestrarea, dotarea şi capacitatea de luptă, educarea militară şi politică a personalului trupelor proprii. Valoarea contingentelor de trupe naţionale destinate în F.A.U. era stabilită prin protocoale speciale, semnate de către comandantul-şef şi de miniştrii Apărării fiecărui stat şi aprobate de către guvernele respective.

Ponderea principală a F.A.U. era formată de trupele de uscat, dotate cu armament automat perfecţionat, rachete tactic-operative, antitanc, antiaeriene, tancuri şi transportoare blindate, care le asigurau o putere de foc sporită, o mare mobilitate şi capacitate de manevră, făcându-le apte să ducă operaţii militare în situaţii operativ-tactice dificile, ziua şi noaptea, în condiţii complexe de anotimp şi de starea vremii. Principala forţă de lovire o constituiau tancurile, iar principala forţă de foc rachetele şi artileria. Un rol important aveau şi trupele de desant aerian, menite să acţioneze în spatele inamicului, dotate cu mijloace de luptă moderne, inclusiv cu mijloace blindate specifice. Trupele de apărare antiaeriană aveau în dotare complexe de rachete antiaeriene moderne, avioane supersonice de vânătoare, sisteme automatizate de conducere, de descoperire prin radiolocaţie a ţintelor şi de înştiinţare. Acestea puteau să combată avioanele inamice la distanţe mari şi la înălţimi diferite. Aviaţia dispunea de avioane performante, cu destinaţii diferite, purtătoare de rachete. Forţele maritime aveau în compunere nave de luptă de suprafaţă de clase diferite, submarine dotate cu rachete, aviaţie, artilerie de coastă, artilerie şi rachete antiaeriene, infanterie marină etc.[437].

Referindu-se la armata sovietică, mareşalul A.A. Greciko a relevat, în şedinţa Comitetului Miniştrilor Apărării (22-23 decembrie 1969) că în perioada 1971-1975 se vor reorganiza diviziile mecanizate (sporindu-se efectivele de la 8 000 – 10 000 de oameni la 12 000, spre a deveni comparabile cu cele ale N.A.T.O. al căror efectiv era de 14 000 – 16 000 de oameni), va creşte numărul gurilor de foc

[437] *Varşavskii dogovor. Soiuz vo imia mira i soţializma,* Voenizdat, Moskva, 1980, p. 162-167.

de artilerie la divizie etc., se va completa înzestrarea trupelor cu elicoptere (multifuncționale), se va încheia (1970) acțiunea de construire de adăposturi pentru protejarea avioanelor pe aerodromuri și a punctelor de conducere a aviației.

Cu privire la F.A.U., mareșalul A.A. Greciko aprecia (3 martie 1971), în ședința Comitetului Miniștrilor Apărării, că efectivele acestora ajunseseră, la nivelul stabilit, atât la pace cât și la război, în fiecare țară (în unele chiar mai mult decât ar fi trebuit). În cadrul armatelor S.P.T.V., numărul diviziilor de infanterie motomecanizate și de tancuri, gata de luptă permanent, organizarea, efectivele și înzestrarea acestora cu armament și tehnică de luptă corespundeau planurilor puse de acord. În ultimii ani se îmbunătățise organizarea serviciilor marilor unități operative (front-armată), se acționase pentru reducerea timpului ridicării capacității de luptă și de mobilizare a trupelor, se precizaseră planurile pentru aducerea trupelor și flotelor la capacitatea de luptă și la nivelul preconizat de mobilizare. Trupele de apărare antiaeriană a teritoriului erau organizate pe armate, corpuri de armată și divizii, în compunerea cărora se aflau mari unități și unități de toate genurile de armă, apărarea fiind organizată, în principal, pe obiective și pe zone. Conform spuselor lui A.A. Greciko, armata sovietică avea destinați în F.A.U., în primul eșalon, peste 200 000 de oameni, 2 800 tancuri, 1 400 tunuri, 2 000 tunuri antiaeriene, 800 avioane și câteva sute de nave, toate marile unități și unități fiind complet echipate material și gata de luptă permanent, precizând că dacă situația va impune va fi folosită toată armata sovietică. Referindu-se la principiile avute în vedere, în perioada 1971-1975, pentru dezvoltarea amatei sovietice a menționat: sporirea numărului de guri de foc de artilerie pentru a putea duce acțiuni de luptă și în condițiile nefolosiri armelor de nimicire în masă; introducerea aviației și elicopterelor și la eșaloanele armată și divizie, crearea de subunități independente de asalt de tip batalion și regiment, care să fie transportate cu aviația și elicopterele; dezvoltarea și perfecționarea aviației prin introducerea în înzestrare a avionului de vânătoare „MIG-23", a avionului de asalt supersonic, a unui nou tip de bombardier, precum și îmbunătățirea caracteristicilor avionului „MIG-21"; mărirea numărului de submarine purtătoare de rachete care supraveghează litoralul S.U.A. și dotarea lor cu rachete cu distanță de tragere de 8-10 mii de km[438].

Conform documentelor care reglementau activitatea Tratatului de la Varșovia, în condiții de pace, trupele cuprinse în F.A.U. făceau parte integrantă din compunerea armatelor naționale, fiind subordonate exclusiv organelor de stat. Sovieticii au avut însă altă părere, mareșalul A.A. Greciko apreciind (februarie 1963) că acestea rămâneau subordonate comandamentelor naționale, mai puțin din punct de vedere operativ, situație în care trebuiau subordonate *„celui căruia i s-a acordat această încredere"*, adică comandantului-șef al F.A.U. Cu toate acestea, Statutul Comandamentului Unificat și al F.A.U. din 1969 a prevăzut că trupele destinate în F.A.U. erau subordonate nemijlocit comandamentelor naționale, activitatea lor fiind reglementată de legile în vigoare din statul respectiv. Cu toate

[438] A.M.R., fond 3 571, dosar nr. 73, f. 314-315.

acestea, comandantul-șef a încercat de nenumărate ori și sub diverse pretexte să obțină prerogative de comandă, iar Statul Major să cunoască în detaliu situația din fiecare armată aliată, să realizeze, în final uniformizarea și integrarea totală. Acest scop a fost urmărit și prin Directiva anuală a comandantului-șef cu privire la pregătirea F.A.U. trimisă Ministerelor Apărării, prin inspecțiile făcute de reprezentanții comandantului-șef în armatele S.P.T.V., prin conceperea a diverse aplicații operativ-strategice etc.

România a refuzat să își subordoneze forțele armate Comandamentului Unificat, reprezentanții săi declarând de nenumărate ori că răspunderea pentru organizarea, dotarea, educația și conducerea forțelor armate ale fiecărei țări este o atribuție a conducerii de partid și de stat a țării respective. Ca urmare, niciun ofițer român nu a participat la inspecții în alte armate aliate, dar nici comisii sau persoane străine nu au inspectat comandamente sau unități din armata română. Problema informării Comandamentului și Statului Major al F.A.U. despre situația trupelor române destinate în F.A.U. a fost reglementată printr-o Instrucțiune semnată de șeful Marelui Stat Major român și șeful Statului Major al F.A.U. care prevedea natura, caracterul, volumul și periodicitatea informațiilor. Atunci când s-a considerat necesar, ofițeri sovietici din Statul Major al F.A.U. au fost invitați la unele activități care se desfășurau în armata română, conform planului național de pregătire (aplicații, trageri, inspecții etc.)[439]. Mai mult, înființarea a încă două armate în 1980, precum și a noi unități de vânători de munte, elicoptere, marină și parașutiști, a făcut ca cea mai mare parte a armatei românești nu fie cuprinsă în structurile F.A.U.

Misiuni. Documentul de înființare a Tratatului de la Varșovia din 14 mai 1955 a menționat că acesta a fost constituit pentru a zădărnici orice *„atac armat în Europa din partea vreunui stat sau grup de state, împotriva unuia sau mai multor state semnatare ale Tratatului"*. În acest caz, fiecare S.P.T.V. trebuia să acorde statului sau statelor atacate, în cadrul exercitării dreptului la autoapărare individuală sau colectivă, *„ajutor imediat, în mod individual, în înțelegere cu celelalte state semnatare ale Tratatului și prin toate mijloacele care i se par necesare, inclusiv folosirea forței armate"*. Prin urmare, Tratatul avea un caracter defensiv, sfera sa de activitate și influență limitând-se la continentul european, S.P.T.V. nerevenindu-le niciun fel de obligații în caz de conflicte pe alte continente. Referindu-se la misiunile F.A.U., mareșalul A.A. Greciko, comandantul-șef al F.A.U., a precizat următoarele, la 19 ianuarie 1965, cu prilejul consfătuirii Comitetului Politic Consultativ: *„Noi nu ne pregătim să atacăm pe nimeni, însă în caz că vom fi nevoiți să ducem războiul nu vrem să ducem acțiunile de luptă pe teritoriul țărilor noastre, ci pe teritoriul țărilor capitaliste. Forțele Armate Unite sunt în măsură să ducă acțiuni de luptă cu și fără întrebuințarea armamentului*

[439] General-maior (r.) Florian Truță, La Statul Major al Forțelor Armate Unite, în dr. Constantin Olteanu, dr. Alesandru Duțu, Constantin Antip, *România și Tratatul de la Varșovia. Istoric. Mărturii. Documente. Cronologie*, Editura Pro Historia, București, 2005, p. 162.

nuclear pe orice timp şi în orice condiţii"[440]. Patru ani mai târziu (8-15 decembrie 1969), cu prilejul vizitei unei delegaţii române, condusă de generalul Ion Ioniţă, ministrul Forţelor Armate, în U.R.S.S., mareşalul A.A. Greciko, de această dată ministrul sovietic al Apărării, a dat asigurări că armata sovietică *„este gata să apere orice ţară socialistă, inclusiv România, dacă va fi atacată de o putere imperialistă, aceasta rezultând din obligaţiile ce-i revin din Tratatul de la Varşovia"*. Peste alţi doi ani (2-3 martie 1971), tot mareşalul A.A. Greciko a precizat, în cadrul şedinţei Comitetului Miniştrilor Apărării de la Budapesta, că sovieticii nu se gândeau să atace pe nimeni însă pregăteau armata în spirit ofensiv pentru a rezolva misiunile de luptă pe teritoriul acelui stat care va îndrăzni să atace[441]. La rându-i, mareşalul V.G. Kulikov, care i-a urmat lui A.A.Greciko în funcţia de comandant-şef al F.A.U., a precizat şi el următoarele (la 17 mai 1982, în timpul discuţiilor duse la Bucureşti pentru pregătirea aplicaţiei „SCUT-82" din Bulgaria, care urma să aibă loc în septembrie 1982): *„În concepţie, prevedem că partea de sud, turcii şi grecii, declanşează agresiunea pe teritoriul R.P.Bulgaria. Aceasta o facem în mod conştient. Noi nu trebuie să admitem niciodată agresiunea, noi nu am fost agresori niciodată. Dacă inamicul se va pregăti pentru executarea loviturii, noi trebuie să facem totul să devansăm pe inamic în executarea loviturii"*[442]. Răspunzând, generalului-colonel Marin Nicolescu, care apreciase că era mai bine dacă concepţia aplicaţiei s-ar fi apropiat de planurile operative, mareşalul V.G. Kulikov a replicat: *„În aplicaţii cred că nu este indicat şi nu vrem niciodată să ne apropiem de planurile reale"*[443].

Dislocarea. Protocolul de constituire a Comandamentului Unificat din 14 mai 1955 a prevăzut că dislocarea F.A.U. pe teritoriile S.P.T.V. urma să se facă în funcţie de nevoile de apărare, conform convenţiilor dintre aceste state în conformitate cu care se putea modifica şi numărul şi compunerea forţelor armate destinate a fi la dispoziţia Comandamantului F.A.U. Românii au avut o poziţie distinctă faţă de modul de dislocare a trupelor destinate a face parte din F.A.U., propunând ca aceasta să fie stabilită numai de comun acord de către toate S.P.T.V., la cerere, cu acordul organelor constituţionale competente ale statelor pe teritoriul cărora urma să se dispună trupele, condiţiile de dislocare şi staţionare urmând a fi reglementate în prealabil prin acorduri bilaterale între statele respective, aprobate de organele constituţionale competente. Pentru a se evita orice surprize, Marea Adunare Naţională a adoptat (22 august 1968), în timpul crizei cehoslovace, o decizie conform căreia staţionarea sau tranzitarea oricăror trupe aliate pe teritoriul României trebuia să fie rezultatul discuţiilor dintre conducerile statelor respective şi să aibă acordul forului legislativ român. De teama repetării tristei experienţe cehoslovace, conducerea de la Bucureşti a condiţionat deplasarea, dislocare sau staţionarea temporară de trupe sovietice pe teritoriul românesc şi a celor române pe teritoriul Bulgariei (şi chiar participarea unor comandamente sovietice şi bulgare – fără trupe – la aplicaţii pe hartă executate în România) de semnarea unor convenţii guvenamentale româno-sovietice şi româno-bulgare, care să precizeze condiţiile concrete şi obligaţiile reciproce. Aceasta a provocat iritarea multor şefi militari sovietici din organale de conducere ale Tratatului de la Varşovia, care nu au ezitat să facă şi ameninţări.

Înzestrarea. Protocolul de constituire al Comandamentului Unificat din 14 mai 1955 a prevăzut că S.P.T.V. trebuiau să completeze şi să înzestreze cu armament şi tehnică de luptă, în primul rând, trupele destinate în compunerea F.A.U. Starea înzestrării F.A.U. a fost făcută cunoscută periodic de către comandantul-şef sau şeful Statului Major al F.A.U., prin rapoarte prezentate în şedinţele Comitetului Politic Consultativ, Comitetului Miniştrilor Apărării, Consiliului Militar. Prezentăm, mai jos, câteva aprecieri.

26-28 februarie 1963. Cu prilejul consfătuirii miniştrilor Apărării de la Varşovia, mareşalul A.A. Greciko, comandantul-şef al F.A.U., a arătat că erau încă mari lipsuri în înzestrarea F.A.U. cu tehnică de luptă, la tancuri (25%, la tancul „T.-55" şi 75% la tancul „T.-54"), la motorizarea trupelor de uscat (25%), transportoare blindate (85%), avioanele de bombardament „SU-7" şi vânătoare-interceptare (la care o dotare corespunzătoare se putea realiza abia în 2-3 ani), la mijloacele de transmisiuni moderne. Comandantul-şef al F.A.U. a mai relevat că dotarea armatelor aliate se făcea în mică măsură pe baza producţiei interne şi a livrărilor reciproce între ţări, U.R.S.S. continuând să rămână principala furnizoare de tehnică de luptă[444], livrând statelor aliate armament şi diferite ale materiale, inclusiv complexe de rachete cu destinaţie tactică şi operativă, tancuri, T.A.B.-uri, tunuri şi aruncătoare de mine, avioane, elicoptere, nave de luptă, armament de infanterie etc. La aceasta s-au adăugat licenţele de producţie oferite (peste 2 000 de licenţe, gratuit sau contracost), ceea ce a permis fabricarea tancurilor „T.-72 M.I." şi „B.M.P.-2" (de către Cehoslovacia), tancului „T.-72 M.I." şi a tractoarelor pe şenile (Polonia), obuzierelor autopropulsate „Gvozdika" (Bulgaria, în cooperare cu Ungaria), „B.T.R.-70" (România). România a refuzat să participe la producerea tancului „T.-72, comunicând că va produce tancul autohton „T.R.-800". La rându-le, S.P.T.V. au livrat Uniunii Sovietice avioane şi maşini de luptă pentru infanterie (Cehoslovacia), nave şi tractoare pe şenile (Polonia), sisteme de artilerie şi mijloace de transmisiuni (Ungaria şi Bulgaria), nave şi alte echipamente militare (R.D.G.)[445], transportoare amfibii blindate (România).

22-23 decembrie 1969. Cu prilejul şedinţei Comitetului Miniştrilor Apărării, mareşalul I.I. Iakubovski, comandantul-şef al F.A.U., a apreciat că nivelul

[440] A.M.R., fond 948/4, dosar nr. 513, f. 200-204.
[441] Idem, fond 3 571, dosar nr. 73, f. 314.
[442] Idem, dosar nr. 941, f. 88.
[443] Idem, f. 93.

[444] Numai în 1961, U.R.S.S. a livrat tehnică de luptă de circa 400 000 000 de ruble faţă de 58 000 000 ruble livrări reciproce; din această sumă 3 191 000 ruble au revenit României (A.M.R., fond 948/4, dosar nr. 490, f. 104-105).
[445] A.I. Gribkov, *op. cit.*, p. 59-61.

de înzestrare a armatelor S.P.T.V. era diferit, în unele armate existând încă procente mari de tehnică militară cu caracteristici tehnico-tactice depăşite (Tancul „T.-34", complexe de rachete operativ-tactice „R.-11" şi „R.-14", staţii de radio, avioane „MIG-15", „MIG-17" şi „MIG-19" etc), că gradul de asigurare cu transportoare blindate, mijloace de apărare antiaeriană, aparatură radio şi radio-releu, mijloace de apărare antiaeriană a trupelor, artilerie de diferite calibre, avioane de cercetare, de bombardament şi de sprijin nemijlocit al trupelor, precum şi la nivelul stocurilor de materiale era scăzut. La rându-i, mareşalul A.A. Greciko, ministrul Apărării al U.R.S.S., a rugat miniştrii Apărării să raporteze guvernelor proprii că era necesar să se dezvolte mai mult producţia de tehnică militară a ţărilor respective, deoarece U.R.S.S. nu va mai fi în măsură să satisfacă integral toate cererile.

3 martie 1971. În şedinţa Comitetului Miniştrilor Apărării, comandantul-şef al F.A.U. a precizat că în înzestrarea trupelor intraseră în ultimii ani complexe de rachete operativ-tactice „R.-17" şi tactice „LUNA-M", noi tancuri, instalaţii de proiectile reactive „Grad" şi sisteme de artilerie, proiectile dirijate antitanc „MALIUTKA" şi instalaţii antiaeriene autopropulsate „ŞILKA", transportoare blindate, mijoace de trecere, tehnică de transmisiuni şi de conducere. Unităţile şi marile unităţi gata de luptă permanent erau completate după statele de război cu armament modern. Mai slab erau înzestrate trupele (în special cele înfiinţate conform planurilor de mobilizare), cu transportoare blindate, maşini blindate de cercetare, tehnică de geniu şi mijloace de transmisiuni. Aviaţia de front a armatelor aliate era completată cu avioane de luptă în procent de 100%, avioanele supersonice cu noile modificări din cadrul aviaţiei de vânătoare fiind de doar 50%, iar aviaţia de vânătoare-bombardament de până la 20%. Tehnică modernă primiseră şi trupele apărării antiaeriene a teritoriului, stocul de luptă la rachetele antiaeriene fiind la norma stabilită în majoritatea armatelor S.P.T.V. În curs de implementare era sistemul de conducere automatizată şi de dirijare după aparate a avioanelor de vânătoare-interceptare asupra ţintelor aeriene inamice, „VOZDUH-Ip". În ultimii 5 ani se întăriseră şi forţele flotelor maritime militare din Marea Baltică şi Marea Neagră[446].

1-4 decembrie 1981. Cu prilejul şedinţei Comitetul Miniştrilor Apărării, mareşalul V.G. Kulikov, comandantul-şef al F.A.U., a precizat că în perioada următoare se impunea înzestrarea armatelor S.P.T.V. cu tehnică nouă (rachete „LUNA M.", maşina de luptă a infanteriei, artilerie autopropulsată, avionul „MIG-27", nave de luptă noi), modernizarea tancurilor „T.-55" şi „T.-55 A." etc.[447]

27 noiembrie 1984. În cadrul unei întâlniri cu generalul-colonel Constantin Olteanu, mareşalul D.F. Ustinov, ministrul Apărării al U.R.S.S., a afirmat că în cadrul Tratatului de la Varşovia mai exista tehnică militară veche (1 500 de tancuri „T.-34", 650 de avioane „MIG-15", „MIG-17" şi „MIG-19" etc.), că situaţia internaţională impunea să se acorde o importanţă deosebită dotării armatei şi

[446] A.M.R., fond 3 571, dosar nr. 74, f. 336-338.
[447] Idem, dosar nr. 327, f. 5.

pregătirii economiei pentru război. Apreciind importanţa dotării armatelor S.P.T.V., ministrul român al Apărării a considerat, la rându-i, că fiecare armată trebuia să fie cât mai bine dotată, în stare să facă faţă oricărei situaţii şi a făcut cunoscut că şi în armata română mai exista tehnică militară veche, că românii erau interesaţi de producerea unui tanc cu tun de calibrul 125 mm (asemănător tancului sovietic „T.-72"), de înlocuirea avionului „MIG-15" cu avionul „IAR-93" (subsonic). A mai informat că România produce vedete purtătoare de rachete şi de torpile, nave purtătoare de mine, escortoare, dragoare, că putea produce crucişătoare uşoare, nave de vânătoare antisubmarne mai mici şi chiar port-elicoptere, că armata română mai avea nevoie de câteva submarine, 1-2 crucişătoare, aparatură de navigaţie, de radiolocaţie şi de conducere a focului de pe nave. A cerut sprijin pentru achizionarea de tehnică militară din Uniunea Sovietică şi primirea de documentaţie generală şi tehnologică.

29 mai 1987. Comandantul-şef al F.A.U. a apreciat că trupele de uscat îşi sporiseră puterea de foc şi posibilităţile de manevră prin dotarea lor cu complexe de rachete de înaltă precizie, tancuri „T.-72", piese de artilerie autopropulsată „Codică-Turban", aruncătoare de mine „Leon", complexe de rachete antitanc şi antiaeriene de înaltă eficienţă „K.U.", „O.S.A.", „A.K.M.". Din punct de vedere organizatoric se ajunsese la circa 70% divizii de arme întrunite, începuse formarea unităţilor de desant de asalt. Trupele Sistemului unic al apărării antiaeriene aveau în dotare complexe de rachete de artilerie antiaeriană cu rază mare de acţiune „S.-200", sisteme automate de conducere şi noi mijloace de cercetare, urmând a fi introduse în dotare avioane de vânătoare-interceptare din noua generaţie „MIG-29", complexe de rachete antiaeriene cu mai multe canale de dirijare, mijloace de cercetare radio-tehnică mai performmante. La aviaţie s-au introdus noi complexe de „S.U.-22" şi „S.U.-25", iar la marină nave de luptă moderne, submarine şi complexe de rachete de coastă „RUBEJ" şi „REDUT". În majoritatea armatelor se continua modernizarea tancurilor „T.-55A.", rachetelor „VOLHV", „NEVA", „K.U.", „KOSA", avioanelor „MIG-21 Bis", „MIG-23", elicopterelor „MI-24" etc.

Pregătirea de luptă. Pregătirea de luptă (operativă şi tactică), la nivelul F.A.U., s-a desfăşurat în conformitate cu planurile anuale şi de perspectivă, concepute de Comandamentul F.A.U. ale căror proiecte erau înaintate spre informare şi aprobare structurilor competente din armatele S.P.T.V. şi care includeau, de regulă, activităţile comune (aplicaţii, jocuri de război etc.). În cadrul bilanţurilor desfăşurate la sfârşitul acestor activităţi se făceau aprecieri pozitive, dar şi negative, faţă de modul în care comandametele şi trupele le executaseră, precum şi recomadări pentru îndreptarea neajunsurilor. Iniţial, conducerea Tratatului de la Varşovia (asigurată în exclusivitate de sovietici) a decis ca instruirea trupelor statelor participante la Alianţă pentru ducerea luptei (în caz de apărare şi atac) să se facă pentru situaţii de luptă cu întrebuinţarea armei nucleare, chiar la nivel de subunitate. Acţivităţi de pregătire de luptă a trupelor destinate în F.A.U. se făceau şi în cadrul fiecărei armate naţionale, comandantul-şef efectuând controale

periodice. În armata română, începând cu mijlocul anilor `60, întregul proces de pregătire de luptă s-a desfăşurat în baza concepţiei româneşti, trecându-se la elaborarea de noi regulamente de pregătire tactică şi operatică (renunţându-se la cele sovietice), s-a construit o bază materială pentru instrucţie modernă (poligoane de tragere, tancodroame, poligoane speciale etc.), în 1975 funcţionând 280 de poligoane automatizate de tragere cu armamentul de infanterie, realizate după concepţia specialiştilor români[448].

Din cadrul acestui amplu proces instructiv, prezentăm mai jos câteva apreceri făcute, de regulă, de către comandantul-şef al F.A.U.:

20 octombrie 1960. La încheierea convocării bilanţ şi sarcini referitoare la pregătirea operativă şi de luptă pe anul 1960/1961, mareşalul A.A. Greciko a insistat asupra perioadei iniţiale a războiului, considerată a fi hotărâtoare, dar şi asupra desfăşurării ulterioare a acestuia, apreciind că viitorul război (declanşat de *„ţările imperialiste")* se va caracteriza prin folosirea în masă a armei nucleare, pe întreaga adâncime a teritoriului. Ca urmare, pentru a se putea face faţă era nevoie de efortul comun al tuturor armelor (mijlocul principal de luptă fiind reprezentat de rachete), de dezvoltarea trupelor de uscat, prin motorizare şi dotarea lor cu tancuri suficiente, de dotarea forţelor marinei militare cu nave purtătoare de rachete şi submarine, de menţinerea din timp de pace a unui număr suficient de mari unităţi cu efective complete, capabile să acţioneze la ordin în câteva ore, şi de dotarea lor cu tehnică modernă. În ceea ce priveşte sarcinile pregătirii operative şi de luptă, comandantul-şef al F.A.U. a insistat asupra executării aplicaţiilor (şi calităţii lor), cele cu trupe trebuind să înceapă prin executarea de marşuri lungi, în condiţii grele de teren, comunicaţii distruse, zone infectate radioactiv, desfăşurate în situaţii complexe şi des schimbătoare, precum şi asupra modernizării bazei tehnice a instrucţiei, care în unele armate nu era corespunzătoare. La rându-i, mareşalul R.I. Malinovski, ministrul sovietic al Apărării, a considerat că războiul va veni prin surprindere şi va fi declanşat prin lovituri nucleare. Ca urmare, nu trebuia aşteptată prima lovitură, rachetele aliate trebuind (în cel mai rău caz) să se întâlnească în aer cu cele ale inamicului (a făcut cunoscut că statele aliate vor dispune la timp de arma atomică, care va trebui bine mascată şi just întrebuinţată), trupele special destinate primelor acţiuni să aibă în orice moment o capacitate de luptă ridicată (diviziile să fie gata de luptă în 3 ore) şi o mare capacitate de manevră spre a putea ieşi rapid de sub loviturile nucleare ale inamicului. De asemenea, hotărârile şi organizarea luptei şi operaţiei trebuiau realizate în timp cât mai scurt (pentru organizarea unei operaţii în adâncimea operativă a cerut să se destine maximum 2 ore pentru divizie şi 3 ore pentru armată), iar ofensiva să se execute în ritm rapid, ajungându-se la 100 km în 24 de ore. Cu acelaşi prilej, ministrul sovietic al Apărării a cerut ca marile unităţi care urmau a lua fiinţă la mobilizare să fie

[448] General-colonel (r.) Ion Şuţa, *Cooperarea Comandamentului Militar român cu partenerii de alianţă*, în dr. Constantin Olteanu, dr. Alesandru Duţu, Constantin Antip, *România şi Tratatul de la Varşovia. Istoric. Mărturii. Documente. Cronologie*, Editura Pro Historia, Bucureşti, 2005, p. 145.

asigurate numai cu mijloace de tracţiune şi transport auto, renunţându-se la cele cu tracţiune hipo[449].

26-28 februarie 1963. Cu prilejul consfătuirii miniştrilor Apărării de la Varşovia, mareşalul A.A. Greciko a făcut o scurtă informare asupra stadiului pregătirii de luptă şi operative a F.A.U., precizând că în acel moment se terminase, în general, în toate armatele, perioada individului, în unele executându-se şi aplicaţii tactice cu trupe la eşalonul companie, batalion, regiment şi divizie, în scopul menţinerii unei înalte capacităţi de luptă. În cadrul pregătirii operative au fost prezentate lecţii de către generali şi ofiţeri din Comandamentul F.A.U. şi s-au desfăşurat convocări pe linie de armă la care au luat parte comandanţii (şefii) de arme ai forţelor armate ale S.P.T.V.. Controalele pe care le făcuse la câteva mari unităţi din compunerea armatelor ungară, est-germană, română, cehoslovacă şi la Grupul de trupe „Sud" sovietic, au constatat că pregătirea de luptă s-a desfăşurat corespunzător, aplicaţiile au avut loc în condiţii apropiate cerinţelor războiului modern, iar metodica instruirii trupelor s-a ridicat la nivelul pregătirii metodice a cadrelor, statele majore îmbunătăţindu-şi metodele de lucru în planificarea, coordonarea şi conducerea activităţilor de pregătire de luptă şi operativă. Comandantul-şef al F.A.U. a remarcat rezultatele românilor în ceea ce priveşte îmbunătăţirea bazei materiale de învăţământ. Ca lipsuri a sesizat absenţele de la pregătire (30-40% din efectivele unităţilor), lipsa aplicaţiilor de batalion şi regiment cu acţiune dublă şi faptul că pregătirea tehnică a cadrelor nu se ridica la nivelul cerinţelor. Între cauze a precizat datele diferite la care începea anul de instrucţie (1 noiembrie la bulgari şi polonezi, 1 decembrie la est-germani, 2 ianuarie la unguri, români, cehoslovaci şi sovietici). Pentru uniformizare a recomandat începerea perioadei de instrucţie la 11 ianuarie[450].

1-11 iunie 1963. La bilanţul aplicaţiei operativ-strategice, de comandament şi stat major, desfăşurată în Bulgaria, mareşalul A.A. Greciko a conchis că, în general, hotărârile şi măsurile luate de către participanţi au corespuns situaţiilor create. Referindu-se la lipsuri, comandantul-şef al F.A.U. a arătat că cei doi comandanţi de Front (sovietic şi bulgar) nu au ales bine aliniamentele probabile şi timpul de introducere în bătălie a eşalonului 2 (Armata 2 română). În plus, comandantul Frontului sovietic nu a luat cele mai corespunzătoare măsuri pentru „nimicirea" forţelor turceşti din Tracia europeană, nedirijindu-şi (prin concepţia aplicaţiei) trupele principale spre Ankara, ci spre litoralul Mării Egee. La rându-i, comandantul Armatei 2 română a folosit pentru deplasarea trupelor mai multe itinerarii decât cele fixate de front (4 în loc de 3) şi a hotărât pentru deplasarea trupelor din adâncime 3 etape, deşi erau suficiente 2[451]. În pofida lipsurilor constate şi cu prilejul altor aplicaţii, mareşalul A.A. Greciko avea să aprecieze că F.A.U. au atins în 1963 un nivel superior de pregătire de luptă fiind capabile să-şi

[449] A.M.R., fond 948/4, dosar nr. 404, f. 98-110.
[450] Idem, dosar nr. 490, f. 103.
[451] Idem, f. 165.

îndeplinască misiunile, dispunând de un prim eşalon strategic puternic, permament gata de luptă. A recomandat să se constituie rezerve minime încă din timp de pace[452].

13-15 septembrie 1963. În timpul aplicaţiei desfăşurate în R.D.G. au rezultat următoarele părţi negative: forţarea râului Neisse s-a făcut cu greutate, cu toate că acesta nu prezenta un obstacol serios (adâncime 1 metru, lăţime 20-25 metri), pentru întinderea unui pod de 25 metri fiind nevoie de 55 de minute; în ducerea acţiunilor de luptă nu s-au păstrat distanţele şi intervalele regulamentare, trupele acţionând în dispozitive strânse, ceea ce a provocat multe „pierderi" în urma loviturilor cu arma racheto-nucleară; în organizarea şi ducerea luptei de apărare nu s-a ţinut seama de caracteristicile luptei moderne; desantul aerian operativ a fost întrebuinţat pentru îndeplinirea unor misiuni la o depărtare mică faţă de trupele ce atacau de fornt etc.[453]

29 ianuarie 1964. Cu prilejul bilanţului jocului de război pe hartă desfăşurat în Ungaria, mareşalul A.A. Greciko a arătat că asemenea activităţi erau folositoare deoarece omogenizau statele majore şi permiteau stabilirea de puncte de vedere comune pentru organizarea şi ducerea operaţiei. Spre desosebire de alte activităţi asemănătoare, a precizat că se ţinuse seama de dislocarea reală a inamicului, că fuseseră stabilite corect direcţiile pe care ar fi trebuit să se acţioneze în cazul în care s-ar fi trecut la ofensivă, direcţii care duceau în flancul grupării principale a inamicului (unde se estima că se afla o treime din forţele N.A.T.O. pe teatrul de operaţii european: 18-20 divizii, 1 000 avioane, 100 instalaţii de lansare şi 200 avioane purtătoare de muniţii nucleare) şi care creau posibilitatea să se acţioneze asupra inamicului şi dinspre sud-vest şi sud. Referindu-se la schimbările intervenite în strategia inamicului probabil, mareşalul A.A. Greciko a făcut cunoscut că acesta a renunţat la folosirea loviturilor masate de răspuns (prin retragea trupelor până la Rin şi Wezer – la 100 – 150 km –, după care ar fi executat o lovitură masată şi ar fi trecut la ofensivă) şi a adoptat strategia *„apărării înaintate"* (prin *„împingerea"* trupelor înainte) spre a apăra graniţa de est a statelor membre N.A.T.O. şi a nu mai permite înaintarea spre vest a trupelor S.P.T.V. Într-un asemena context, a concluzionat mareşalul A.A. Greciko, forţele Tratatului de la Varşovia puteau să „distrugă" mai uşor forţele inamice la *„frontieră"* (decât în adâncime), deoarece trupele erau mai odihnite şi acţionau în dispozitive mai compacte. Apoi a relevat importanţa strategică a Austriei pentru cine îi deţinea teritoriul şi a precizat că F.A.U. nu erau pregătite să-i încalce neutralitatea, dar nici nu se va permite ca altcineva să facă acest lucru. Cu privire la caracterul acţiunilor de luptă, mareşalul a arătat că războiul nuclear generalizat constituia o posibilitate, însă creşterea continuă a arsenalului nuclear ar fi făcut ca în 3-5 ani să se ajungă la distrugerea totală a statelor angajate în război. După ce a informat că în ultimul timp americanii îşi îndreptaseră atenţia asupra ducerii acţiunilor de luptă cu

[452] Idem, f. 372.
[453] Idem, f. 198.

folosirea armamentului obişnuit, cerând partenerilor să sporească înzestrarea propriilor armate cu armament convenţional, A.A. Greciko a conchis că S.P.T.V. vor răspunde războiului atomic cu mijloace nucleare, iar celui dus cu armament obişnuit cu armament obişnuit. În încheiere s-a referit la importanţa acţiunilor de luptă duse în zone muntoase, la necesitatea sporirii mijlocelor de trecere a cursurilor de apă mari (late), a mijlocelor de transport şi transmisiuni etc.[454]

20-22 octombrie 1965. La sfârşitul aplicaţiei cu trupe, cu partidă dublă, care a avut loc în R.D.G., mareşalul A.A. Greciko a apreciat că aceasta s-a desfăşurat în condiţii bune, că trupele au acţionat corespunzător, relevându-se acţiunile desantului aerian (atât cel paraşutat, cât şi cel debarcat). În ceea ce priveşte lipsurile a apreciat că: marile unităţi şi unităţi de tancuri au acţionat în dispozitive de luptă liniare, puţin dispersate de front şi în adâncime (10-20 metri între tancuri, compania desfăşurată pe 20 metri, iar batalionul pe 500 metri); tancurile de sprijin nemijlocit s-au rupt de subunităţile de infanterie, lipsindu-le de sprijinul necesar; uneori infanteria a acţionat neţinând seama de focul inamicului, fără a combina focul cu mişcarea şi nu a executat manevre cu subunităţile pentru a întoarce rezistenţele inamicului; în unele situaţii transportoarele blindate au fost folosite nejudicios, câteodată abuzându-se de folosirea lor, altădată nefiind folosite spre a mări ritmul ofensivei; acţiunile eşaloanelor doi s-au limitat la simple deplasări. În intervenţia sa, generalul Leontin Sălăjan a apreciat că s-a procedat greşit de către conducerea aplicaţiei când a adoptat metoda de a da câştig de cauză ambelor părţi, fără a ţine seama de hotărâri, raportul de forţe, de natura inamicului, situaţia concretă a celor aflaţi în ofensivă sau apărare. Ca urmare, trupele s-au abătut de la unele principii tactice regulamentare, acţiunea lor rezumându-se la o simplă deplasare către aliniamentul stabilit prin misiune, fără ducerea unor acţiuni de luptă impuse de situaţia concretă.

2 iulie 1968. În bilanţul aplicaţiei de comandament şi stat major desfăşurată în Cehoslovacia între 20 şi 30 iunie 1968, mareşalul I.I. Iakubovski, comandantul-şef al F.A.U., a apreciat modul în care au acţionat comandanţii şi statele majore, în care au făcut planificarea operaţiei ofensive a frontului şi armatelor, precum şi deplasarea *„corespunzătoare"* a marilor unităţi pe distanţe mari (între 100 şi 650 km). A atras atenţia că deşi comandantul Frontului a planificat operaţia cu şi fără întrebuinţarea armei nucleare, aceste variante nu s-au deosebit decât prin durata operaţiei şi ritm, neprevăzându-se iniţial acţiuni manevriere în flanc şi spate pentru încercuirea şi nimicirea pe părţi a trupelor inamice. De asemenea, nu s-a asigurat peste tot densitatea necesară de guri de foc pe km de front (60-70 guri de foc). Comandantul-şef al F.A.U. a mai criticat şi faptul că hotărârea comandantului Frontului pentru executarea primei lovituri nucleare (după ce inamicul trecuse la folosirea acesteia) nu a fost întrutotul corespunzătoare, ea fiind luată la 8 ore după inamic (ulterior a revenit la 3 ore), că a repartizat armatelor fâşii mari de apărare (150 km la una şi 450 km la alta). În

[454] Idem, fond 948/S.3, dosar nr. 2 476, f. 156-159.

final, a dat asigurări că se vor lua măsurile necesare pentru a ridica capacitatea de luptă a F.A.U. la un nivel care să permintă nu numai respingerea unei eventuale agresiuni, ci şi nimicirea agresorului[455].

1 decembrie 1969. Generalul Ion Ioniţă a informat pe Nicolae Ceauşescu că în 1969, F.A.U. au executat 15 aplicaţii şi exerciţii comune mai principale (cu două mai puţine decât N.A.T.O.) din care 7 cu trupe de uscat, 2 navale, 1 aeriană, 2 de apărare antiaeriană a teritoriului, 1 cu rachetele antiaeriene şi 3 de arme întrunite (14 în Europa centrală şi una în sud-vestul continentului). Prin organizarea şi desfăşurarea acestor aplicaţii, releva ministrul român al Apărării, s-a urmărit: desăvârşirea pregătirii comandamentelor şi statelor majore în problema organizării şi ducerii operaţiei ofensive, conducerii trupelor pe timpuul ofensivei şi cooperării dintre marile unităţi, unităţile şi diferitele categorii de forţe armate ale armatelor aliate; realizarea unei strânse cooperări între diferitele comandamente, în special dintre trupele de uscat şi cele ale Comandamentului Apărării Antiaeriene a Teritoriului, de desant aerian şi maritim; verificarea şi perfecţionarea sistemului de aprovizonare şi asigurare materială a trupelor pe timpul organizării şi desfăşurării acţiunilor de luptă; pregătirea comandanţilor şi statelor majore, în special pentru conducerea acţiunilor de luptă ofensive; studierea posibilităţilor desăvârşirii sistemului de automatizare şi mecanizare a conducerii trupelor. În cadrul concepţiilor aplicaţiilor s-a apreciat că situaţia internaţională s-a înrăutăţit ca urmare a măsurilor luate de statele blocului N.A.T.O. prin concentrarea de trupe şi executatrea de aplicaţii militare la graniţele S.P.T.V. pentru a se trece la agresiune împotriva acestora. În concluzie, generalul român a apreciat că *„atât pregătirile militare, cât şi declaraţiile care se fac de către personalităţi militare aparţinând, atât N.A.T.O. cât şi Tratatului de la Varşovia, sunt în contradicţie tot mai mare cu relaţiile dintre state, care tind spre o anumită destindere"*[456].

1969. Referindu-se la cele două aplicaţii tactice comune care avuseseră loc în primăvara anului 1969 cu unităţi de transmisiuni din armatele sovietică, poloneză, cehoslovacă, ungară şi est-germană, şeful Statului Major al F.A.U. a constatat următoarele: s-a folosit pentru prima dată aparatură automată de secretizare a comunicărilor telefonice şi telegrafice; pentru realizarea legăturii de cooperare între diferite armate naţionale s-a adoptat procedeul trimiterii unilaterale a grupelor operative, după principiul, *„de sus în jos"* şi *„de la dreapta la stânga"*, apreciindu-se că schimbul bilateral de grupe operative nu mai este corespunzător; în cazul realizării legăturii de comandament şi de cooperare prin nodurile de transmisiuni ale fiecărei părţi erau necesare reguli de exploatare unice, aparatură de transmisiuni finală identică şi cunoaşterea unei limbi comune; necesitatea construirii în comun a unor linii de transmisiuni şi a instalării unor noduri de transmisiuni ajutătoare cu forţele şi mijloacele diferitelor armate naţionale. Cu acelaşi prilej, a făcut cunoscut că pentru rezolvarea problemelor practice de

[455] Idem, fond 948/4, dosar nr. 550, f. 315.
[456] Idem, fond 467, dosar nr. 40/1969, f. 155-156.

organizare şi asigurare a legăturii de comandament şi de cooperare pe timpul ducerii acţiunii în comun a trupelor, Statul Major al F.A.U. preconiza elaborarea unor Instrucţiuni speciale de transmisiuni, executarea unor aplicaţii tactice de specialitate în comun cu unităţile de transmisiuni ale armatelor S.P.T.V. şi executarea, în mod regulat, a unor antrenamente pentru construirea şi exploatarea în comun a liniilor de transmisiuni (cablu şi radioreleu) fără ieşirea echipajelor la limitele graniţelor naţionale. Analizând aceste propuneri, Ministerul Forţelor Armate, generalul Ion Ioniţă, a apreciat că legătura de cooperare între marile unităţi operative şi tactice din armate naţionale diferite se putea realiza în bune condiţiuni numai prin schimb reciproc (şi nu unilateral) de grupe operative a căror funcţionare nu necesita instrucţiuni speciale de transmisiuni. Românii nu au acceptat nici decizia Statului Major al F.A.U. de a construi în comun linii de transmisiuni (cablu multicanal şi radioreleu) cu participarea forţelor şi mijloacelor diferitelor armate naţionale şi de a instala unele noduri de transmisiuni ajutătoare de către alte forţe decât cele proprii. Acceptarea acestei propuneri ar fi însemnat şi acceptatrea posibilităţii dislocării, sub diferite pretexte, a unor unităţi (subunităţi) de transmisiuni pe teritoriul altei ţări sau în fâşia de acţiune a marilor unităţi operative şi tactice aparţinând altor armate naţionale.

1980. Referindu-se la proiectul Planului de activităţi al F.A.U. pe anul 1980, care prevedea 37 de activităţi (9 aplicaţii şi 28 de alte activităţi, faţă de 6 aplicaţii şi 31 alte activităţi câte au fost în 1979), dintre care 8 erau aprobate de către Consiliul Apărării al României prin Planul de perspectivă cu principalele activităţi comune pe anii 1976-1980, precm şi la proiectul Planului de perspectivă pentru perioada 1981-1985, care cuprindea 99 de activităţi (faţă de 115 câte fuseseră prevăzute pentru perioada 1976-1980), generalul-colonel Ion Coman, ministrul Apărării Naţionale, a propus următoarele lui Nicolae Ceauşescu (4 septembrie 1979): *„Să fim de acord cu activităţile care s-au executat şi până acum; la aplicaţiile prevăzute a se executa în teren, cu mijloace de transmisiuni cu trupe marcate, să cerem să se facă menţiunea că pentru armata R.S.România, precum şi pe teritoriul R.S.România, acestea se vor executa numai pe hartă; aplicaţiile tactice de specialitate ale trupelor de transmisiuni să se execute, ca şi până acum, sub conducerea comandamentelor naţionale, fără participarea grupelor operative din marile State Majore şi din statele majore ale marilor unităţi operative; în cazul în care se aprobă participarea armatei noastre (pentru noi pe hartă) la aplicaţiile operativ-strategice din anul 1980 în R.P.B. şi R.D.G.*[457]*, să cerem să fie scoasă din plan aplicaţia de comandament şi stat major de armată prevăzută a se executa pe teritoriul României; să nu se prevadă pentru armata noastră aplicaţia de mobilizare cu desfăşurare de unităţi noi înfiinţate, planificată în anul 1980, şi nici aplicaţia tactică de specialitate a trupelor de căi ferate din anul 1985; să cerem ca din planurile pentru armata R.S.România să fie excluse*

[457] Aplicaţia din R.D.G. era prevăzută să se execute cu trupe, din partea armatei române urmând a participa o divizie mecanizată (de tancuri) cu un regiment mecanicat (de tancuri) cu efective reduse.

activităţile care privesc apărarea civilă. În cazul în care vom fi solicitaţi, să participăm, ca invitaţi, la aplicaţiile ce se desfăşoară pe teritoriul unor state participante la Tratat; să invităm reprezentanţii Statului Major al Forţelor Armate Unite, în anul 1980, să participe, ca şi în anii precedenţi, la inspectarea uneia dintre marile unităţi destinate în compunerea Forţelor Armate Unite"[458].

21 iulie 1990. Generalul de armată V.N. Lobov, şef al Statului Major al F.A.U., a transmis generalului-colonel Vasile Ionel, secretar de stat şi şef al Marelui Stat Major român, proiectul Planului activităţilor comune pentru anul 1991 (pus anterior de acord cu Marile State Majore al S.P.T.V.), cu rugămintea de a-şi exprima (şi transmite până la 20 august 1990) părerea privind termeul de desfăşurare a activităţilor, precum şi compunerea concretă a marilor unităţi operative, tactice şi a unităţilor care urmau a fi destinate să participe la acestea. Iniţial (9 august 1990), generalul român a făcut cunoscut că, având în vedere procesul de *„reorganizare structurală şi de elaborare a unor noi reglementări"*, nu erau create condiţii favorabile pentru desfăşurarea, până la sfârşitul anului, a unor activităţi de inspectare a trupelor sau a celor practice de mobilizare, şi, ca urmare, nu putea invita reprezentanţii Comandamentului F.A.U. să participe la astfel de activităţi. Apoi (17 septembrie 1990) l-a informat pe generalul de armată V.N. Lobov că era de acord cu activităţile prevăzute în proiectul de Plan al activităţilor comune ale F.A.U. pe anul 1991 (transmis la 21 iulie 1990), cu excepţia aplicaţiei de comandament şi stat major, de front. Având în vedere schimbările care se produceau în S.P.T.V. şi necesitatea reducerii numărului şi amplorii aplicaţiilor tactice şi a altor activităţi militare, a făcut cunoscut că în funcţie de evoluţia situaţiei în cadrul Tratatului de la Varşovia, Marele Stat Major român va analiza oportunitatatea desfăşurării şi a altor activităţi incluse în proiecul de Plan[459].

Raportul de forţe dintre Tratatul de la Varşovia şi N.A.T.O. Având în vedere importanţa lui deosebită, raportul de forte dintre cele două alianţe s-a aflat tot timpul în atenţia factorilor responsabili ai Tratatului de la Varşovia. În raportul prezentat cu prilejul şedinţei Comitetului Politic Consultativ de la Sofia (22-23 octombrie 1985), comandantul-şef al F.A.U., mareşalul V.G. Kulikov, a apreciat că prin intensificarea procesului de înarmare (inclusiv prin instalarea în Europa a rachetelor nucleare) şi de dislocare a majorităţii forţelor şi mijloacelor de luptă în imediata apropriere a graniţelor S.P.T.V., S.U.A. şi N.A.T.O. urmăreau obţinerea unei *„superiorităţi militare hotărâtoare"*, modificarea parităţii nucleare (inclusiv pentru darea *„primei lovituri, în adâncime"*), militarizarea cosmosului etc. Oficialul sovietic a mai precizat (inexact, în cazul României) că măsurile de răspuns luate de U.R.S.S. prin instalarea de rachete cu rază sporită de acţiune pe teritoriile Ungariei, R.D.G. şi Cehoslovaciei au fost puse de acord cu guvernele S.P.T.V.

Peste 3 ani (martie 1988), în Consiliul militar al F.A.U. s-a apreciat că N.A.T.O. era superioară în avioane de lovire la aviaţia de front (tactică), aviaţia marinei, elicoptere de luptă, complexe de rachete antitanc, nave de luptă de suprafaţă, portavioane, în timp ce Tratatul de la Varşovia era superior în tancuri, instalaţii de lansare a rachetelor tactice, avioane de luptă interceptare, artilerie antiaeriană a teritoriului, tancuri, blindate, artilerie, submarine purtătoare de rachete şi torpile. S-a considerat echilibrul militar în Europa ca o *„paritate relativă, care nu dă posibilitatea uneia sau alteia dintre părţi să se bazeze pe o superioritate hotărâtoare"* şi s-a apreciat că se impunea *„reducerea radicală a nivelului actual ridicat al concentrării de forţe şi armamente în Europa pentru a se asigura o stabilitate potrivit principiului suficienţei raţionale de apărare"*, adoptarea de măsuri imediate pentru înlăturarea dezechilibrelor şi asimetriilor existente, reducerea substanţială a celor mai periculoase tipuri ofensive de armamente, ajungerea la niveluri reduse ale forţelor armate, reducerea structurilor militare ale celor două alianţe în scopul de a se imprima acestora un caracter cu mult mai defensiv.

În acelaşi an (4 iulie 1988), în cadrul şedinţei Comitetului Miniştrilor Apărării, de la Moscova, s-a apreciat că efectivele militare erau aproximativ egale. La unele categori de armamanent convenţional, luate separat, exista o superioritate a Tratatului de la Varşovia în tancuri, M.L.I. şi artilerie, iar pentru N.A.T.O. în aviaţie de lovire, elicoptere de luptă şi rachete antitanc. S-a apreciat că N.A.T.O. avea superioritate în sudul Europei, iar Tratatul de la Varşovia în centrul Europei (R.F.G., Belgia, Luxemburg, Olanda), precum în domeniul naval în Marea Baltică şi Marea Nordului.

La 17 decembrie 1988, tot miniştrii Apărării, după ce au analizat datele referitoare la efectivele forţelor armate şi principalele tipuri de armamente ale celor două blocuri politico-militare, au ajuns la concluzia că informaţiile publicate de către conducerea N.A.T.O. nu reflectau raportul real de forţe, partea adversă folosind metode de calcul favorabile Occidentului. S-a apreciat că N.A.T.O., în condiţiile unor efective relativ egale în trupe de uscat şi forţe aeriene militare depăşea de două ori în efective forţele maritime militare, fiind superioară şi în ceea ce privea numărul de avioane de lovire ale aviaţiei de front (tactice) şi aviaţiei maritime, în elicoptere de lovire, complexe de rachete antitanc etc., precum şi armamentele flotei militare (avioane de luptă, nave mari de suprafaţă, portavioane etc. La rându-i, Tratatul de la Varşovia era superior în tancuri, instalaţii de lansare a rachetelor tactice, aviaţiei de luptă (interceptare) ale trupelor de apărare antiaeriană, M.L.I. şi T.A.B.-uri, artilerie, submarine purtătoare de rachete şi torpile etc. Apreciind că important era evitarea războiului, încetarea cursei înarmărilor nucleare şi convenţionale şi trecerea la dezarmare, miniştrii Apărării au conchis că trebuia să se ajungă la un raport de forţe real care să asigure o apărare temeinică, dar care să nu permită acumularea de mijloace de luptă care să permită atacarea prin surprindere a celeilate părţi. Pentru aceasta trebuiau eliminate reciproc asimetriile şi dezechilibrele existente, atât la scară general-europeană, cât şi în unele regiuni ale continentului.

[458] A.M.R., fond 3 571, dsar nr. 274, f. 2-3.
[459] Idem, dosar nr., 619, f. 20.

N.A.T.O. (North Atlantic Treaty Organization/ Organizația Tratatului Nord-Atlantic)

Înrăutățirea climatului international prin intensificarea războiului rece, instituirea „blocadei Berlinului" de către sovietici (1948) etc. au grăbit negocierile începute la 6 iulie 1948 între S.U.A. şi aliaţii săi europeni pentru constituirea unei organizaţii politico-militare defensive, care să le asigure securitatea. Tratativele au fost finalizate la 4 aprilie 1949, prin semnarea de către miniştrii de Externe ai Angliei, Belgiei, Canadei, Danemarcei, Franţei, Islandei, Italiei, Luxemburgului, Olandei, Norvegiei, Portugaliei şi Statelor Unite ale Americii a Tratatului de la Washington, care a consemnat constituirea Organizaţiei Tratatului Atlanticului de Nord (North Atlantic Treat Organization/N.A.T.O.)[460].

Prin art. 1 al Tratatului de la Washington statele membre se angajau, conform prevederilor Cartei Naţiunilor Unite, *„să soluţioneze prin mijloace paşnice orice diferende internaţionale în care ar putea fi implicate, în aşa fel încât pacea şi securitatea internaţională, precum şi dreptatea, să nu fie primejduite"*, să se *„abţină în relaţiile lor internaţionale de a recurge la ameninţare sau folosirea forţei, în orice mod incompatibil cu scopurile Naţiunilor Unite"*. Încadrându-se declaarativ în normele dreptului internaţional, N.A.T.O. s-a autodefinit de la început ca o organizaţie de autoapărare şi de securitate. Important a fost şi art. 5 care prevedea că un atac armat împotriva oricărui stat membru al Alianţei va fi considerat ca un atac împotriva tuturor şi apreciat ca atare: *„Părţile convin ca un atac armat împotriva uneia sau a mai multora dintre ele în Europa sau în America de Nord va fi considerat ca un atac împotriva tuturor şi, în consecinţă, dacă se va produce un asemenea atac armat, fiecare dintre ele, exercitând dreptul său individual sau colectiv la autoapărare, recunoscut de articolul 51 al Cartei Natiunilor Unite, va da asistenţă Părţii sau Părţilor atacate, prin luarea în consecinţă, individual şi concertat cu celelalte părţi, a acelor masuri ce vor fi considerate necesare, inclusiv folosirea forţei armate, pentru a restaura şi a menţine securitatea zonei Nord-Atlantice"*.

Principala structură de conducere superioară ale Pactului Nord-Atlantic a fost reprezentată (conform art. 9 al Tratatului de la Washington) de *Consiliul Nord-Atlantic* (format din miniştrii de Externe ai statelor membre, condus în primul an de secretarul de stat american Dean Acheson), care la prima şedinţă din 17 septembrie

[460] Parlamentele celor 12 state membre au ratificat documentul de constituire la 24 august 1949.

1949 a creat *Comitetul de Apărare* (alcătuit din miniştrii Apărării, condus în primul an de secretarul american pentru apărare Louis Johnson[461])[462], *Comitetul Militar* şi grupările de planificare regionale: nord-atlantică; occidental-europeană; nord-europeană; sud-europeană şi occidental mediteraneană.

În perioada următoare s-au constituit şi alte structuri de conducere, o importanţă deosebită având *Consiliul Permanent al Supleanţilor* (din mai 1950)[463], cu sediul la Londra, care conducea activitatea Alianţei în perioadele dintre şedinţele regulate ale Consiliului Nord-Atlantic. Din februarie 1952 atribuţiile acestuia au fost preluate de *Consiliul Reprezentanţilor Permanenţi*. Stabilirea sediului permanent al Consiliului Nord-Atlantic (la Roquencourt, lângă Paris) a permis fiecărui guvern să fie reprezentat continuu de câte un reprezentant la toate acţiunile la care nu participau miniştrii.

Dacă structurile politice ale N.A.T.O. au fost constituite rapid şi fără probleme, mai greu au fost înfiinţate structurile militare, Comandamentul Suprem al Forţelor Aliate din Europa (S.A.C.E.U.R.) fiind înfiinţat abia în decembrie 1950 (după ce Uniunea Occidentală a decis să-şi desfiinţeze Organizaţia militară şi să-i treacă atribuţiile la N.A.T.O.), funcţia fiind ocupată efectiv la 2 aprilie 1951 de generalul D.D. Eisenhower[464]. După ce şi-a început oficial activitatea, Comandamentul Suprem al Forţelor Aliate din Europa a primit în subordine (primăvara anului 1951) părţi importante din structurile militare ale fiecărui stat component al Alianţei, precum şi toate forţele americane din Europa[465].

În perioada următoare (până în 1952) au fost constituite şi comandamentele regionale, corespunzătoare zonelor de acţiune ale N.A.T.O., care au rămas valabile, cu mici excepţii, aproape o jumătate de secol: Comandamentul Armatelor Aliate din Europa de Nord (cu sediul la Oslo); Comandamentul Armatelor Aliate din Europa Centrală (la Fontainbleu, lângă Paris); Comandamentul Armatelor Aliate din Europa de Sud (Neapole); Comandamentul Armatelor Aliate din Zona Mediteraneană (La Valetta); Comandamentul Armatelor Aliate din Zona Atlantică (Norfolk) ; Comandamentul şi Comitetul Canalului Mânecii (Poretsmouth); Grupa regională de Planificare S.U.A. – Canada (Washington). Un rol important la realizarea acestei structuri organizatorice l-a avut primul secretar general al N.A.T.O. lordul Hastings L. Ismay (numit la 12 martie 1952).

După ce S.U.A., Anglia şi Franţa au proclamat, la 9 iulie 1951, încetarea stării de război cu R.F.G., Sesiunea N.A.T.O. de la Lisabona (20-25 februarie 1952) a decis reînarmarea Germaniei Federale şi primirea în Pactul Nord-Atlantic a Greciei şi Turciei, fapt care a făcut ca organizaţia să-şi extindă zona de acţiune şi în

[461] În anii următori aceste funcţii au fost ocupate de reprezentanţii statelor membre, în ordinea alfabetului englez.

[462] Desfiinţat în 1950, funcţiile fiindu-i preluate de către Comitetul Militar.

[463] Se întrunea săptămânal (la Londra) şi conducea activitatea alianţei în perioadele dintre şedinţele regulate al Consiliului Nord-Atlantic.

[464] În aprilie 1952 a fost înlocuit cu generalul american M. Ridgway.

[465] Jiri Filder, Petr Mares, *op. cit.*, p. 50-55.

Marea Mediterană[466]. Concomitent, N.A.T.O. şi-a realizat protecţia flancului sudic şi a obţinut *„frontieră comună"* (terestră şi maritimă) cu U.R.S.S. La scurt timp au fost declanşate acţiunile pentru integrarea militară a R.F.G., S.U.A., Marea Britanie şi Franţa angajându-se[467], în 1952, să pună capăt regimului de ocupaţie din R.F.G. şi să primească statul vest-german în N.A.T.O. Apoi, în urma Acordului semnat la Paris, adoptat în timpul conferinţei dintre 19 şi 23 octombrie 1954, R.F.G. a devenit (5 mai 1955), membru N.A.T.O., evenimentul schimbând radical raporturile de putere din Europa, trupele N.A.T.O. intrând în contact direct cu zona de acţiune a sovieticilor şi (în foarte scurt timp) a viitorului Tratat de la Varşovia. După ce, la 30 mai 1982, la N.A.T.O. a aderat şi Spania, numărul statelor membre a ajuns la 16.

După 1989, unele state din Europa centrală, între care s-au aflat Polonia, Ungaria şi Cehoslovacia (care au constituit „grupul" de la Vişegrad) să-şi manifeste deschis şi cu insistenţă dorinţa de a fi primite în N.A.T.O. Neavând în acel moment stabilită strategia în această direcţie, având alte interese prioritare (situaţia din Orientul Mijlociu şi a armamentului nuclear din spaţiul ex-sovietic) S.U.A. nu au răspuns imediat şi deschis solicitării.

Extinderea a fost luată în serios abia în anii 1992-1993. În acest contest, Bill Clinton a făcut public, în timpul călătoriei efectuată în Europa (ianuarie 1994) acordul pentru lărgirea N.A.T.O. şi a propus Parteneriatul pentru Pace cu intenţia de a evalua posibilităţile viitorilor membri. Cu acelaşi prilej, preşedintele american a atras atenţia că în cadrul acestui proces trebuia ţinut seama şi de sensibilităţile Rusiei, care se opunea constant, deşi Boris Elţîn transmisese încă din decembrie 1991 Consiliului de Parteneriat Euro-Atlantic că dobândirea statutului de membru al Alianţei Nord-Atlantice constituia un obiectiv pe termen lung al ţării sale. Acest lucru a diminuat de la început şansele României de a accede în N.A.T.O. în primul val, deşi la 26 ianuarie 1994 fusese prima ţară care semnase Documentul-Cadru al Parteneriatului pentru Pace.

În perioada următoare, procesul extinderii şi-a urmat cursul, în competiţie înscriindu-se 12 state membre ale Parteneriatului pentru Pace (Albania, Bulgaria, Cehia, Estonia, Macedonia, Letonia, Lituania, Polonia, România, Slovacia, Slovenia şi Ungaria), una din condiţiile de bază puse pentru primirea de noi membri fiind aceea ca statele care aveau dispute teritoriale sau etnice cu vecinii să le rezolve înainte de aderare, în conformitate cu principiile Organizaţiei pentru Securitate şi Cooperare în Europa (O.S.C.E.). Pentru toată lumea era însă clar că *„preferatele"* erau reprezentate de cele trei state care constituiseră „grupul" de la Vişegrad.

Aprehensiunile Rusiei şi Ucrainei au fost temperate prin înţelegeri speciale încheiate cu cele două ţări. Mai întâi cu Rusia (27 mai 1997) prin semnarea, la Paris, a Actului fondator privind relaţiile mutuale, cooperarea şi securitatea între N.A.T.O. şi Federaţia Rusă, apoi cu Ucraina (29 mai 1997), la Sintra, în Spania, cu acel prilej

[466] În 1955 în Pactul Nord-Atlantic avea să fie primită şi RFG, iar în 1982 Spania.

[467] La Conferinţa miniştrilor de Externe ai Belgiei, Canadei, Italiei, Franţei, Luxemburgului, Marii Britanii, S.U.A. şi R.F.G., desfăşurată la Londra între 28 septembrie şi 2 octombrie 1952.

parafându-se şi Carta pentru un parteneriat distinct între N.A.T.O. şi Ucraina. După realizarea acestor înţelegeri, Bill Clinton a anunţat (12 iunie 1997) că S.U.A. vor sprijini candidatura Poloniei, Cehiei şi Ungariei, cele trei state fiind invitate oficial, la reuniunea N.A.T.O. de la Madrid (1 iulie 1997) să adere la Alianţă[468].

A urmat faza negocierilor pentru aderare, programul pentru ratificarea documentelor de aderare şi schimbul instrumentelor de ratificare, procesul fiind finalizat cu prilejul Summit-ului de la Washington din primăvara anului 1999 când a consemnat (12 aprilie) lărgirea Alianţei, numărul statelor membre ajungând la 19. Cu acelaşi prilej, a fost adoptat şi Planul de Acţiune pentru Aderare (M.A.P.), care cuprindea condiţiile generale (de ordin politic, economic, juridic, militar etc.) pe care statele candidate trebuiau să le îndeplinească.

La 24 iulie 1990, primul-ministru român, Petre Roman, a invitat pe secretarul general al N.A.T.O. să facă o vizită în România şi a făcut cunoscută dorinţa guvernului privind acreditarea unui ambasador român pe lângă Pactul Nord-Atlantic. Apoi, ambasadorul României în Belgia a fost autorizat să întreţină legături diplomatice cu N.A.T.O. (octombrie 1990), primul-ministru, ministrul de Externe şi şeful Marelui Stat Major au avut convorbiri cu secretarul general al alianţei Manfred Wörner (octombrie 1990-februarie 1991; la 4 şi 5 iulie 1991 acesta a făcut o vizită oficială la Bucureşti), o delegaţie a Parlamentului României a participat (în calitate de „asociată") la lucrările sesiunii de primăvară a Adunării Atlanticului de Nord (mai 1991), după care preşedintele Ion Iliescu a trimis (10 octombrie 1991) o scrisoare lui Manfred Wörner prin care preciza din nou disponibilitatea României de a colabora cu N.A.T.O., în ansamblu şi cu statele membre, iar Parlamentul României a adoptat (3 noiembrie 1993) hotărârea de înfiinţare a Consiliului Naţional Consultativ pentru Integrarea Euro-Atlantică (format din reprezentanţi ai tuturor partidelor parlamentare).

Un moment important în procesul de aderare a României la N.A.T.O. l-a reprezentat aderarea (26 ianuarie 1994) la Parteneriatul pentru Pace, chiar dacă prin Documentul-cadru semnat şi de ministrul român de Externe, Pactul Nord-atlantic nu-şi asuma nici o obligaţie faţă de primirea României în Alianţă sau pentru asigurarea securităţii acesteia, în afara consultărilor reciproce în caz de ameninţare directă la adresa integrităţii teritoriale, independenţei şi suveranităţii sale. Cu toate acestea, în perioada următoare, România a participat la numeroase activităţi iniţiate prin Parteneriatul pentru Pace, a aderat (3 octombrie 1995) la Acordul pentru Statul Forţelor Armate şi protocolul adiţional, documentul fiind ratificat de Parlament în aprilie 1996. Din acel moment, ţara şi-a asumat disponibilitatea de a primi trupe N.A.T.O. pe teritoriul său şi de a trimite militari în statele membre ale Alianţei. La scurt timp (5 iunie 1996) Parlamentul a adoptat un Apel către statele membre al Atlanticului de Nord prin care se solicita sprijin în vederea aderării. La Summit-ul de la Madrid (8 iulie 1997) însă Consiliul Nord-Atlantic a decis să-i acorde doar un *„certificat de bună purtare"* promiţând că procesul de extindere a Alianţei va continua. Perseverând în

[468] La Madrid, România şi Slovenia au primit doar statutul de „fruntaşe" în sud-estul Europei.

realizarea obiectivului privind aderarea, conducerea de la Bucureşti a iniţiat în perioada următoare noi măsuri în vederea lărgirii cooperării cu S.U.A., în special, dar şi cu alte state membre N.A.T.O. Toate acestea au făcut ca, după ce a fost invitată (noiembrie 2002, la Praga) să înceapă negocierile de aderare, România să fie primită în final în Pactul Nord-Atlantic (29 martie 2004, împreună cu Bulgaria, Letonia, Lituania, Estonia, Slovacia şi Slovenia).

Dacă la înfiinţare, N.A.T.O. dispunea de 12 divizii şi de câteva sute de avioane şi nave de luptă, forţa combativă a N.A.T.O. a sporit mereu, la mijlocul anilor `50 începând şi preocupările pentru constituirea *Forţei nucleare N.A.T.O.* (din forţele atomice existente deja în Europa şi cinci submarine americane purtătoare de rachete dirijate „Polaris") a căror folosire a rămas în competenţa preşedintelui S.U.A.[469]. În acest scop, din 1957, conducerea N.A.T.O. a trecut la nuclearizarea forţelor convenţionale (a „scutului") prin livrarea rachetelor nucleare tactice către statele membre ale alianţei („focoasele" rachetelor au rămas însă sub controlul S.U.A.) şi amplasarea depozitelor de arme nucleare tactice pe teritoriul R.F.G. Concomitent, după eşecul înregistrat în criza Suezului, Marea Britanie a intensificat eforturile pentru dezvoltarea rapidă a propriului program de înarmare nucleară, fiind urmată îndeaproape de Franţa. La rându-le, S.U.A. au lansat la apă (9 iunie 1959) primul submarin de tip „George Washington" purtător de rachete „U.G.M.-27 Polaris"[470] (lansând astfel conceptul de triadă strategică[471]), au început să introducă masiv în dotare rachetele balistice intercontinentale (toamna anului 1959) şi au amplasat rachete pe teritoriul statelor occidentale: în Marea Britanie (1958), Italia şi Turcia (1959), apoi în celelalte state membre ale alianţei.

În 1960, la propunerea generalului Lauris Norstadt, Consiliul N.A.T.O. a luat decizia de constituire a *Forţei mobile de intervenţie a N.A.T.O.*, formată din trupe de uscat şi forţe aeriene ale statelor membre, aflată sub conducerea directă a Comandantului suprem N.A.T.O. din Europa şi folosită conform dispoziţiilor acestuia, fără consultarea guvernelor cărora le aparţineau trupele respective. Forţa mobilă de intervenţie putea interveni pe orice Teatru de Acţiuni Militare din Europa, în special la flancul nordic (Norvegia) şi sudic (Grecia şi Turcia) spre zădărnicirea eventualelor acţiuni inamice prin surprindere. Peste 4 ani (1964), la sesiunea Consiliului N.A.T.O., Robert McNamara a declarat că în caz de conflict armat, S.U.A. va sprijini acţiunile N.A.T.O. cu 900 proiectile balistice intercontinentale de tipul „Minutemann", „Titan" şi „Atlas", cu 350 „P.R.D. Polaris" şi cu peste 1 100 de avioane de bombardament strategic.

După 1968 conducerea N.A.T.O. a înfiinţat forţa navală N.A.T.O. din Oceanul Atlantic (cu participarea S.U.A., Angliei, Danemarcei şi Olandei), un nou comandament la Neapole pentru control aerian şi naval în sudul Europei şi control

[469] *Ibidem*, p. 133.
[470] Uniunea Sovietică a lansat primul submarin purtător de rachete în vara anului 1967.
[471] Triada strategică se compunea din aviaţia strategică de bombardament, rachete intercontinentale balistice cu comandă şi rachete intercontinentale cu comandă lansate de pe submarine.

antisubmarin în Marea Mediterană, o forţă navală pentru război în Mediterana (din flote ale statelor riverane şi Flota 6 americană), a adus în R.F.G. (februarie 1969) două Brigăzi din S.U.A. pentru aplicaţia „Reforger 1", a amplificat exerciţiile de alarmare şi verificare a trupelor (6 pe lună), a luat măsuri pentru reducerea timpului de mobilizare, a decis ca Forţa Mobilă de Intervenţie să fie mărită de la 7 brigăzi la un corp de armată, a reluat ajutorul militar pentru Grecia şi a sporit ajutorul pentru Turcia (concomitent cu sporirea controalelor în aceste state), a urgentat măsurile de reorganizare a forţelor armate ale Greciei, Turciei şi Italiei, a intervenit pentru atenuarea divergenţelor greco-turce în problema cipriotă, a luat în calcul revederea concepţiei strategiei ripostei gradate (declaraţia ministrului Apărării al Angliei, susţinută de R.F.G., cu privire la necesitatea folosirii mascate a armei nucleare de la începutul acţiunilor militare). După revenirea Greciei în Alianţă (octombrie 1980), N.A.T.O. şi-a reasigurat flancul drept din Europa şi şi-a sporit potenţialul prin aderarea Spaniei (30 mai 1982). Concomitent, unele state din N.A.T.O. (S.U.A. Marea Britanie, Franţa) au constituit Forţele de Reacţie Rapidă, mult mai eficiente decât structurile clasice.

O lungă perioadă de timp, strategia N.A.T.O., definită în 1950[472], a fost determinată de doctrina *„represaliilor masive"*, bazată pe potenţialul militar american şi pe concepţia războiului nuclear global[473], în cadrul sistemului de apărare denumit *„scut şi spadă"* (*„scutul"* era reprezentat de forţele terestre ale statelor vest-europene care trebuiau să asigure apărarea în cazul unei agresiuni sovietice – pe teritoriul R.F.G. –, iar *„spada"* de aviaţia strategică a S.U.A. şi de bombardierele Marii Britanii[474], care urmau să nimicească inamicul în propriul teritoriu, folosind armele nucleare[475]).

Pentru eficientizarea apărării, conducerea Pactului Nord-Atlantic a decis (în 1955) modernizarea forţelor convenţionale din vestul Europei (*„scutul"*) prin introducerea în dotare a avioanelor moderne dotate cu arme nucleare tactice. Modificările intervenite în dotarea trupelor N.A.T.O. au determinat schimbări şi în cadrul doctrinei de întrebuinţare a forţelor şi de ducere a unui eventual război. În acest sens, generalul Lauris Norstadt, comandantul suprem al N.A.T.O. din Europa, a propus (la întrunirea Consiliului Nord-Atlantic din decembrie 1957) completarea strategiei represaliilor masive cu *elemente de război convenţional limitat*, în acest sens forţele *„scutului"* urmând a fi înzestrate cu rachete cu rază medie de acţiune[476].

[472] În acelaşi an au fost stabilite şi teatrele de acţiuni militare din Europa şi constituite grupările strategice comune.
[473] În decembrie 1955, Consiliul N.A.T.O. a adoptat o hotărâre care prevedea *„posibilitatea utilizării armelor nucleare, indiferent dacă adversarul le va folosi sau nu"*
[474] În octombrie 1952, Marea Britanie a testat prima armă atomică în poligonul de la Montbelo din Australia, iar în noiembrie acelaşi an, S.U.A. au detonat, pe atolul Bikini, o bombă cu hidrogen. La fel a procedat şi Uniunea Sovietică în 1953.
[475] Jiri Filder, Petr Mares, *op. cit.*, p. 65.
[476] Rachetele cu rază medie de acţiune au început să fie amplasate în statele membre N.A.T.O. începând cu anul 1958.

Concomitent, s-au încercat şi variante pentru constituirea unui sistem de securitate european, aşa cum s-a procedat în timpul conferinţei de la Geneva (18-21 iulie 1955)[477], inclusiv în cazul Germaniei. Cu acel prilej, preşedintele D.D. Eisenhover a propus planul *cerului deschis* între S.U.A. şi Uniunea Sovietică pentru monitorizarea activităţilor militare pe teritoriul celor două super puteri, schimbul reciproc al planurilor instalaţiilor militare etc. Refuzul lui N.S. Hruşciov a stopat însă încercările de reducere, cel puţin, a încordării militare. Peste câţiva ani (1957), în contextul în care după eşecurile înregistrate în propria zonă de dominaţie (Polonia şi Ungaria), Uniunea Sovietică începuse a-şi manifesta din ce în ce mai mult interesul pentru lumea a treia, preşedintele D.D. Eisenhover avea să declare că S.U.A. îşi asuma răspunderea pentru apărarea întregii lumi de pericolul comunist.

În 1962, preşedintele J.F. Kennedy a înlocuit strategia represaliilor cu cea a *reacţiei flexibile* (definitivată în ianuarie 1968) conform căreia riposta N.A.T.O. urma să se producă în funcţie de gradul agresivităţii inamicului şi în mai multe locuri simultan. Prin urmare, războiul nuclear general înceta să mai fie forma de bază a viitorului război, ci ultima sa parte (după războiul convenţional şi războiul atomic zonal)[478]. În cadrul aceloraşi schimbări, ca urmare a intereselor marilor puteri ale Pactului Nord-Atlantic (ale S.U.A., în special), în perioada următoare forţele armate trebuiau să fie în stare să ducă *„două războaie şi jumătate"* (două în Europa şi Orientul Îndepărtat şi unul în orice parte a lumii). Ca urmare, au fost sporite forţele convenţionale din Europa şi au fost constituite *Forţele nucleare* ale Alianţei.

Începând cu 1967, N.A.T.O. a aplicat doctrina *„ripostei gradate"/„reacţia elastică"*, luându-se în considerare un război limitat în Europa în care atenţia deosebită se acorda armamentului clasic şi armelor nucleare tactice.

În deceniul al noulea, N.A.T.O. a adoptat strategia *„confruntării directe"*, care consta în ducerea unor războaie de diferite proporţii şi intensitate: nuclear generalizat (cu lovituri masate), convenţional general, nuclear *„limitat"*, convenţioanl limitat. Toate acestea, la care s-a adăugat şi reacţia U.R.S.S. şi a statelor aliate, au dus la declanşarea unei furibunde curse a înarmărilor.

În iulie 1980, după invazia sovietică în Afgnanistan, preşedintele Jimmy Carter a anunţat schimbarea radicală a doctrinei militare a S.U.A. pornind de la principiile apărării intereselor americane în întreaga lume (şi la toate dimensiunile), care urmau să fie impuse chiar cu forţa prin intervenţia Forţelor de Intervenţie Rapidă constituite în martie 1980[479]. În cadrul noii concepţii de folosire a forţelor nucleare s-a prevăzut folosirea armelor nucleare în momentul oportun după agresiune şi constituirea unei rezerve strategice de securitate pentru situaţii de necesitate[480].

[477] Delegaţia americană a fost condusă de preşedintele D.W. Eisenhover, cea sovietică de N.S. Hruşciov, cea britanică de A. Eden, iar cea franceză de Edgar Faure (ultimii doi prim-miniştri)

[478] Pe larg: Jiri Fidler, Petr Mares, *op. cit.* pp. 132.

[479] În concepţia preşedintelui S.U.A. interesele americane se refereau la sistemul democratic, comerţ liber, drepturile omului etc. (Jiri Fidler, Petr Mares, *op. cit.* p. 186).

[480] Până atunci trecerea la războiul nuclear are prevăzută a se face în cazul în care forţele convenţionale nu ar fi reuşit să oprească agresiunea inamicului (Jiri Fidler, Petr Mares, *op. cit.* p. 186).

Pentru a nu fi surprins într-o eventuală confruntare cu U.R.S.S., preşedintele Ronald Reagan a anunţat în 1980 că S.U.A. vor începe „cercetări viguroase" pentru *„dezvoltarea unui sistem antibalistic efectiv"*, angajând astfel S.U.A. în elaborarea programului denumit Iniţiativa Strategică de Apărare (*„războiul stelelor"*) menită să asigure un scut antinuclear pentru S.U.A. Peste trei ani (23 martie 1983), după ce a făcut cunoscut angajamentul total american pentru realizarea unei *„apărări contra rachetelor strategice"*, preşedintele S.U.A. a declarat că era gata să semneze cu Uniunea Sovietică o înţelegere privind reducerea armelor nucleare.

În noiembrie 1991, la Roma, N.A.T.O. şi-a revizuit strategia şi atitudinea faţă de fostele ţări ale blocului comunist şi ale Tratatului de la Varşovia, şi-a stabilit noi obiective şi sarcini, între care un rol important a revenit celor de prevenire a conflictelor şi de gestionare a crizelor, de monitorizare şi control a armamentelor, de implementare şi menţinere a păcii prin acorduri internaţionale, mijloace politice şi diplomatice.

La 24 aprilie 1999, Summit-ul N.A.T.O. de la Washington a adoptat (în urma unei dispute franco-americane) un nou concept strategic, care atribuia Pactului Nord-Atlantic un rol autonom în gestionarea crizelor în zona euro-atlantică, conferindu-i un mandat pan-european de acţiune, în afara prevederilor art. 5 al Tratatului de la Washington[481].

Dacă la începutul crizei iugoslave (1991), N.A.T.O. s-a declarat favorabilă reglementării paşnice a acesteia[482], după extinderea războiului în Bosnia (iunie 1992), Consiliul Nord-Atlantic şi-a anunţat decizia (septembrie 1992) de a susţine măsurile luate de O.N.U. şi C.S.C.E., implicându-se direct în protejarea operaţiunilor de ajutor umanitar exercitate de O.N.U. şi de supraveghere a embargoului impus de forumul mondial în Marea Adriatică, împreună cu U.E.O. Aceasta însemna implicarea N.A.T.O. în afara zonei sale de acţiune şi colaborarea cu state nemembre ale alianţei. Astfel, a fost declanşată operaţiunea *„Deny Flight"* (12 aprilie 1993) – prima intervenţie oficială a N.A.T.O. în Europa –, ca simplă misiune de supraveghere, apoi operaţiunea *„Disciplined Guard"* (iulie 1993) pentru protejarea populaţiei civile şi a soldaţilor *„căştilor albastre"* din zona de securitate şi în final operaţiunea *„Deliberate Force"* (30 august 1995, care a constat în lovituri militare asupra unor ţinte din zona sârbă a Bosniei-Herţegovina pentru respectarea zonei de excludere aeriană, acesta fiind prima operaţiune *aut-of-area* a N.A.T.O. (dincolo de teritoriile statelor membre).

În urma încetării conflictului (prin Acordul de la Dayton din 14 decembrie 1995), Consiliul de Securitate al O.N.U. a suspendat sancţiunile impuse Iugoslaviei şi a transferat (prin Rezoluţia nr. 1 031 din 15 decembrie 1995) autoritatea către N.A.T.O., acesteia revenindu-i sarcina de a instaura pacea şi de a contribui la refacerea situaţiei din zonă. Ca urmare, sub direcţia şi controlul Consiliului Nord-Atlantic a fost constituită şi desfăşurată în zonă Forţa multinaţională de Implementare (I.F.O.R., cu 60 000

[481] *Ibidem*, p.p. 98-99.

[482] Consiliul Nord-Altlantic a făcut cunoscut (noiembrie 1991, la Roma) că *„determinarea viitorului fiecărei ţări nu aparţine decât popoarelor din Iugoslavia"*.

de oameni), cu misiunea de a controla încetarea ostilităților, a verifica retragerea forțelor străine, a asigura ajutor Forței Internaționale de Poliție (creată de O.N.U.), a colabora cu Tribunalul Penal Internațional pentru fosta Iugoslavie etc. la sfârșitul anului 1996 (prin Rezoluția nr. 1 088 a Consiliului de Securitate), misiunile I.F.O.R. au fost preluate de Forța Multinațională de Stabilizare (S.F.O.R., cu efective reduse la jumătate). După izbucnirea crizei din Kosovo, a urmat declanșarea (24 martie 1999) primei acțiuni armate de amploare din istoria N.A.T.O., în nume propriu și în afara zonei sale legitime de acțiune, prin atacuri aeriene asupra unor ținte militare din Iugoslavia[483].

Situația N.A.T.O. a fost dezbătută de nenumărate ori în ședințele structurilor de conducere ale Tratatului de la Varșovia, prin rapoarte speciale menționate în ordinea de zi, de cele mai multe ori Organizația Nord-Atlantică fiind considerată ca un real inamic. Prezentăm mai jos câteva dintre probelemele abordate.

26-28 februarie 1963. Cu prilejul consfătuirii miniștrilor Apărării de la Varșovia (26-28 februarie 1963), mareșalul A.A. Greciko, comandantul-șef al F.A.U., s-a referit la următoarele probleme: S.U.A. și comandamentul N.A.T.O. și-au revizuit concepția de ducere a războiului, înlocuind lovitura de răspuns prin așazisa *„reacțiune elastică"*, rămânînd însă adeptele teoriei războului general și a celui local, cu și fără întrebuințarea armei nucleare; Comandamentul N.A.T.O. a elaborat un nou plan strategic care prevedea: ofensiva activă cu lovitura nucleară asupra principalelor centre și a trupelor Tratatului de la Varșovia pentru a le pune în imposibilitatea de a duce acțiuni de luptă, urmată de acțiunea trupelor terestre, aviației și marinei; față de concepția anterioară care prevedea retragerea trupelor cu 100 km, după care urma trecerea la contraofensivă, s-a prevăzut numai o retragere neînsemnată cu trecere rapidă la contraofensivă în care scop trupele erau masate la frontiera de est; în Balcani au prevăzut ofensiva spre nord, de pe teritoriul Greciei și Turciei, cu sprijinul aviației purtătoare de armă nucleară și navele purtătoare de rachete ale Flotei a 6-a americane din Marea Mediterană; în cazul războiului limitat se prevedea folosirea armei nucleare tactice spre a se obține încetarea războiului de către adversar sau transformarea acestuia în război nuclear general; în Europa, comandamentul N.A.T.O. și-a îmbunătățit cantitativ și calitativ înzestrarea trupelor prin sporirea numărului unităților atomice cu peste 400 de rampe și tunuri atomice, cu peste 130 avioane purtătoare de bombe atomice, cu peste 2 500 tancuri, concomitent cu terminarea sistemului unic de apărare antiaeriană a teritoriului statelor N.A.T.O., care cuprindea circa 1 500 rampe de lansare antiaeriene, 1 400 avioane de vânătoare, 660 radiolocatoare cu sistem unic automat de conducere etc.; în Marea Baltică și strâmtori s-a creat un nou comandament N.A.T.O., sub conducerea R.F.G. (cu 130 nave miliatre diferite și 2 divizii de infanterie); în Europa s-a pus accentul pe pregătirea operativă a teritoriului, construindu-se depozite, baze adăpostite de rachete și asigurându-se rezerve pentru 90 de zile; la conferința militară de la Ottawa s-au pus bazele creării în Europa a Forței nucleare

[483] *România-N.A.T.O. Parteneriat și cooperare*, București, 1999, p. 95-97.

multilaterale; la începutul lui 1963 s-a realizat acordul franco – vest-german care prevedea unificarea doctrinei militare, a instrucției trupelor și producției de tehnică militară. Făcând o comparație între trupele N.A.T.O. și cele ale Tratatului de la Varșovia, mareșalul A.A. Greciko a apreciat că cele din urmă erau superioare cu peste 50% la numărul de divizii și de tancuri, dar inferioare la avioane de luptă, după cum erau superioare la numărul de rachete operativ-tactice, dar inferioare la cele atomice[484].

19-20 ianuarie 1965. La Varșovia, Comitetul Politic Consultativ a dezbătut noua situație creată de planurile unor state membre N.A.T.O. privind crearea Forțelor nucleare multilaterale ale Pactului Nord-Atlantic, mareșalul A.A. Greciko apreciind că S.U.A. și N.A.T.O., nedispunând de o superioritate numerică necesară, nu riscau să declanșeze un război fără constituirea unei forțe nucleare adecvate.

2 iulie 1968. În cadrul bilațului aplicației de comandament și stat major desfășurată în Cehoslovacia între 20 și 30 iunie 1968, mareșalul I.I. Iakubovski a subliniat faptul că a trecut vremea când forțele N.A.T.O. *„ne șantajau cu arma nucleară"* și se conduceau după principiul *„loviturii masive"*, adoptând principiul *„reacției elastice"*, care prevedea desfășurarea acțiunilor de luptă, inițial, fără întrebuințarea armei nucleare, apoi cu întrebuințarea acesteia[485]. Referindu-se la capacitatea combativă a N.A.T.O., comandantul-șef al F.A.U. a arătat că gruparea din Europa dispunea de 23 de mari unități, 826 instalații de rachete, 4 500 guri de foc și circa 1 600 avioane (800 purtătoare de bombe nucleare), 110 aerodromuri, 19 baze militare maritime, mii de km de conducte, sute de depozite etc., necesare pentru ducerea acțiunilor de luptă timp de 90 de zile[486].

22-23 decembrie 1969. La primul punct de pe ordinea de zi al ședinței Comitetului Miniștrilor Apărării, mareșalul A.A. Greciko, ministrul Apărării al U.R.S.S., a apreciat: principala forță a imperialismului o constituia blocul N.A.T.O., în cadrul căruia rolul principal revenea S.U.A.; un potențial important îl avea R.F.G. (care încerca să ocupe funcții în N.A.T.O.); după înlocuirea președintelui Charles de Gaulle, Franța își intensifica tendințele de colaborare în cadrul alianței; deși slăbită, Anglia deținea în continuare un rol important datorită potențialului ei nuclear. Cu toate că a considerat că în acel moment nu exista un pericol iminent de război, comandantul-șef al F.A.U. a apreciat că acesta putea să apară opricând datorită conflictului din Orientul Mijlociu, agresiunii S.U.A. în Vietnam sau acțiunii dușmănoase a conducerii Chinei împotriva U.R.S.S. Referindu-se la capacitatea de luptă a statelor membre N.A.T.O., el a arătat că acestea dispuneau de 6 700 000 de oameni, 75 de divizii, 5 flote maritime, 17 000 de tancuri, 10 000 de avioane, 1 900 nave de luptă (din care 45 submarine atomice), circa 1 000 rachete intercontinentale, S.U.A. deținând peste 90% din

[484] A.M.R., fond 948/4, dosar nr. 490, f. 371-372.

[485] După mareșaul I.I. Iakubovski, în 1966 și 1967 din cele 46 aplicații executate de forțele NATO, 32 s-au desfășurat, inițial, fără întrebuințarea armei nucleare (A.M.R., fond 948/4, dosar nr. 550, f. 313).

[486] În a 10-a zi de la mobilizare aceasta putea fi întărită cu încă 10-12 mari unități.

mijloacele purtătoare de rachete nucleare[487]. Dintre acestea, în Europa, N.A.T.O. dispunea de 1 260 000 de oameni, 50 de divizii, 16 brigăzi, 51 divizioane de rachete, 2 700 avioane, din care 940 purtătoare de bombe nucleare şi aproximativ 7 100 lovituri nucleare[488]. Mareşalul sovietic a mai apreciat că adversarul înlocuise concepţia strategică *„reacţia elastică"* (care preconiza folosirea mijloacelor nucleare după o anumită perioadă de la începerea războiului) cu *„iniţiativa strategică"*, care prevedea întrebuinţarea lor cu primele acţiuni militare, că în planurile N.A.T.O. se prevedea folosirea armei nucleare în centrul Europei (în special asupra grupărilor de forţe din R.D.G., Polonia, Cehoslovacia şi ulterior U.R.S.S., precum şi la flancurile Alianţei, la frontierele Norvegiei şi Turciei). De asemenea, a apreciat că, în anumite condiţii, grupările de forţe N.A.T.O. puteau să treacă direct la ofensivă, prin folosirea întregului armament strategic nuclear. După numeroase referiri concrete la potenţialul N.A.T.O., mareşalul A.A. Greciko a conchis că aceasta dispunea de un însemnat potenţial economic şi militar, fapt care îi permitea să ducă acţiuni de luptă, cu sau fără folosirea armei nucleare şi că avea posibilităţi de a egala potenţialul S.P.T.V. A mai relevant că tendinţele agresine ale S.U.A. şi N.A.T.O. erau stopate de faptul că erau conştiente de superioritatea forţei S.P.T.V., inclusiv în ceea ce priveşte cantitatea primei salve atomice şi a mijloacelor de lansare şi echivalente. În final, Comitetul Miniştrilor Apărării a condamnat politica statelor imperialiste, în frunte cu S.U.A., referitoare la continuarea războiului în Vietnam, la provocarea de noi conflicte în Orientul Apropiat şi de amestec în treburile interne ale statelor arabe, rolul *„cel mai funest"* avându-l *„imperialismul american şi Flota 6 din Marea Mediterană"*. Miniştrii Apărării au mai apreciat că S.U.A. manifestau tendinţa de a soluţiona problemele internaţionale pe calea războiului, creând încordare în diferite zone ale lumii, că N.A.T.O. continua să rămână *„principala forţă agresivă în Europa, care ameninţa nemijlocit securitatea S.P.T.V."*, că guvernele S.U.A., Angliei şi R.F.G., în special, acţionau în direcţia împiedicării convocării conferinţei internaţionale în problema securităţii europene. Deosebit de periculoasă a fost considerată decizia N.A.T.O. de a folosi armele nucleare încă de la începutul războiului pe continentul european şi de a-şi spori potenţialul militar. Ca urmare,s-a apreciat că la fel trebuia să procedeze şi Tratatul de la Varşovia.

21-22 mai 1970. În cadrul şedinţei Comitetului Miniştrilor Apărării s-a apreiat că: N.A.T.O. continua cursa înarmărilor, în primul rând cu mijloace de atac aero-cosmice, baza forţelor aeriene de atac constituind-o aviaţia tactică şi purtată (peste 2 700 aviaoane, din care 1 100 purtătoare de armă nucleară) ; în decurs de o

[487] De importante forţe militare dispunea şi R.F.G. (500 000 de oameni sub arme şi 1 500 000 de rezervişti), jumătate din numărul de divizii din centrul Europei fiind vest-germane. La rându-i, Anglia, care îşi pusese teritoriul la dispoziţia N.A.T.O. pentru baze aeriene, maritime şi aprovizionare, dispunea şi ea de armament nuclear şi avea dislocate în R.F.G. 3 divizii şi 150 avioane. După demisia lui Charles de Gaulle, Franţa şi-a intensificat participarea la aplicaţii militare şi adoptarea unor planuri operative la planurile N.A.T.O. (A.M.R., fond 3 571, dosar nr. 46, f. 85-86).

[488] A.M.R., fond 3 571, dosar nr. 46, f. 88.

lună aceasta putea fi întărită cu 1 500 – 1 600 de avioane de luptă din S.U.A. şi alte state; din partea continentală a S.U.A., în principal, puteau acţiona asupra obiectivelor U.R.S.S. circa 1 100 de rachete balistice intecontinentale şi peste 500 de avioane ale aviaţiei strategice, din care 80% erau purtătoare de proiectile atomice; în cadrul N.A.T.O. s-a început reînzestrarea aviaţiei tactice cu avioane mult mai moderne; forţele aeriene engleze au primit circa 150 avioane „F.4" („Phantom"), iar forţele aeriene ale R.F.G. continuau să fie completate cu avioane „F-104", planificându-se şi 10 avioane „F.-4" din S.U.A.; în S.U.A. se intensificau lucrările pentru crearea de noi tipuri de avioane capabile să străpungă apărarea antiaeriană la înălţimi mici şi cu viteze de zbor supersonice („F.-14" şi „F.-15"); în perioada următoare se preconiza intrarea în dotare a avioanelor „Pantera" şi „Jaguar" produse în Anglia, R.F.G. şi Italia, „Mirage III" şi „Miraj I.F." din Franţa, precum şi sporirea numărului de avioane purtătoare de armă nucleară (1900); concomitent, se perfecţiona structura organizatorică şi sistemul de conducere a forţelor aeriene militare; în ceea ce priveşte declanşarea războiului, din variantele elaborate de către comandamentul N.A.T.O. în ultimul timp, tot mai des, se lua în calcul varianta dezlănţuirii în Europa a unui conflict limitat, fără folosirea armelor nucleare, care urma să se transforme în război nuclear limitat, iar ulterior într-un război total racheto-nuclear; obiectivele principale pentru lovituri cu mijloace de atac aero-cosmice vor fi: mijloacele lor de atac nuclerar, grupările trupelor de apărare antiaeriană, în special rachetele antiaeriene, aerodromurile de dislocare a aviaţiei, bazele maritime militare şi porturile, centrele industriale şi administrative, staţiile de cale ferată şi căile de comunicaţie, podurile peste râurile mari şi cele mai mari centre de conducere[489].

2-3 martie 1971. În cea de-a 3-a şedinţă a Comitetului Miniştrilor Apărării, mareşalul A.A. Greciko a subliniat, în faţa colegilor săi de Alianţă, că situaţia internaţională era încordată ca urmare a intensificării acţiunilor agresive ale S.U.A. în Asia şi a expirării, la 7 martie 1971, a termenului de încetare a focului între Republica Arabă Egipt şi Israel. A subliniat că dacă situaţia se va agrava şi mai mult, conducerile S.P.T.V. vor trebui să ia anumite măsuri, iar dacă *„imperialiştii americani vor acţiona pentru ocuparea oraşului Cairo, noi nu vom reacţiona numai cu proteste verbale, ci vom recurge şi la alte mijloace"*[490].

9-10 februarie 1972. În cea de-a 3-a şedinţă, desfăşurată la Berlin, Comitetul Miniştrilor Apărării a apreciat că deşi s-a obţinut o oarecare ameliorare a situaţiei politico-militare în Europa, N.A.T.O. reprezenta *„principala forţă agresivă în Europa"*, acordând o atenţie deosebită modernizării mijloacelor strategice de atac nuclear.

6-8 februarie 1973. Comitetul Miniştrilor Apărării a apreciat că imperialiştii duceau o propagandă intensă împotriva S.P.T.V., folosind *„cele mai subtile*

[489] Idem, dosar nr. 47, f. 165-166.

[490] Idem, dosar nr. 73, f. 314.

procedee, mijloace tehnice puternice şi diferite organizaţii duşmănoase faţă de socialism".

28 octombrie 1975. Cu prilejul celei de-a 13-a şedinţe a Consiliului Militar, generalul S.M. Ştemenko, şeful Statului Major al F.A.U., a declarat: *„Imperialiştii, blocul N·A.T.O. se pregătesc intens de război, iar conducătorii chinezi îi îndeamnă la aceasta şi le spun să aibă forţe suficiente pe teritoriul R.F.G.".* În intervenţia sa, mareşalul I.I. Iakubovski, comandantul-şef al F.A.U., a atras atenţia că pregătirea de luptă nu se face prin *„conversaţii".*

10-11 noiembrie 1976. În cea de-a 9-a şedinţă, desfăşurată la Sofia, miniştrii Apărării au analizat problema dezvoltării forţelor N.A.T.O. şi pericolul rezultat din aceasta.

4-7 decembrie 1978. Analizând situaţia N.A.T.O., Comitetul Miniştrilor Apărării a constatat, la Berlin, că *„intensificarea agresivităţii politicii S.U.A. şi aliaţilor acestora, creşterea ritmului şi amplorii pregătirilor militare ale N·A.T.O."* erau îndreptate împotriva S.P.T.V., că programul militar adoptat în mai 1978 avea ca scop obţinerea supremaţiei militare asupra statelor socialiste, că orientarea N.A.T.O. şi a S.U.A. spre cursa înarmărilor ducea la sporirea încordării internaţionale şi punea în pericol procesul de întărire a securităţii şi păcii în Europa.

4-6 decembrie 1979. Comitetul Miniştrilor Apărării a apreciat că statele N.A.T.O. încercau să minimalizeze importanţa cuvântării rostite de L.I. Brejnev la Berlin, la 6 octombrie 1979, şi pregăteau planuri pentru amplasarea în Europa occidentală de noi arme racheto-nucleare cu rază medie de acţiune. Ca urmare, s-a apreciat că se impuneau măsuri corespunzătoare pentru a nu se schimba echilibrul dintre potenţialele militare ale celor două alianţe.

27-30 octombrie 1981. În cadul celei de-a 24-a şedinţe a Consiliului Militar, mareşalul V.G. Kulikov, comandantul-şef al F.A.U., s-a referit la înrăutăţirea bruscă a relaţiilor cu statele membre ale N.A.T.O., ca urmare a măsurilor luate de S.U.A. pentru sporirea cheltuielilor de înarmare şi a efectivelor N.A.T.O. din Europa, a amplasării de rachete nucleare cu rază medie de acţiune în statele N.A.T.O., a constituirii în S.U.A. a Comandamentului trupelor de intervenţie rapidă şi a deciziei preşedintelui S.U.A. de a produce arma cu neutroni. A mai afirmat că „imperialiştii" încearcă să destabilizeze situaţia din Polonia.

1-4 decembrie 1981. În şedinţa Comitetul Miniştrilor Apărării, desfăşurată la Moscova, mareşalul D.F. Ustinov a criticat declaraţia preşedintelui american Ronald Reagan şi a afirmat că cercurile imperialiste, în primul rând din S.U.A., urmăreau schimbarea raportului de forţă din Europa în favoarea lor în domeniul nuclear şi slăbirea unităţii ţărilor socialiste. Prin amestecul brutal în treburile interne ale Poloniei, a mai apreciat mareşalul sovietic, *„imperialiştii"* voiau să destabilizeze situaţia internă a acesteia. În timpul dezbaterilor s-a arătat că strategia militară a N.A.T.O. avea un caracter ofensiv şi agresiv, împotriva Tratatului de la Varşovia, strategii N.A.T.O. prevăzând un război nuclear generalizat, care reprezinta *„placa unghiulară"* a politicii N.A.T.O. şi S.U.A.. De teama *„pedepsei*

nucleare", S.U.A. căutau soluţii pentru crearea condiţiilor ca războiul împotriva S.P.T.V. să fie un război nuclear limitat la continentul european. Prin măsurile întreprinse, forţele N.A.T.O. aveau posibilitatea să ducă acţiuni de luptă de lungă durată pe teritoriul continental şi maritim din Europa prin folosirea armei nucleare tactice şi a mijloacelor de luptă clasice. Ministrul sovietic al Apărării a făcut cunoscut că în 1981, N.A.T.O. avea în Europa peste 3 000 000 de oameni, 15 400 tancuri, 18 000 de guri de foc de artilerie şi rachete, 16 000 mijloace antitanc, majoritatea reactive, peste 800 de nave de luptă, din care 20-22 de submarine cu arme nucleare, N.A.T.O. perfecţionându-şi, în continuare, forţele armate. S-a mai relevat că în ultimii ani s-au dezvoltat şi armatele Greciei şi Turciei, că Italia şi-a pus bazele militare la dispoziţia Flotei a 6-a americane şi a acceptat instalarea de rachete cu aripi pe teritoriul său şi a făcut comenzi de circa 6 miliarde de dolari în S.U.A. La fel s-a consolidat şi armata vest-germană. Generalul polonez Florian Siwicki a arătat că peste 3 000 de oameni din aparatul N.A.T.O. erau angajaţi pentru lupta moral-psihologică şi că S.U.A. şi cercurile imperialiste se străduiau să distrugă orânduirea social-politică din Polonia sprijinind biserica catolică. În final, a apreciat că *„trebuie să contracarăm acest acţiuni ale imperialismului printr-o cooperare la nivelul tratatului".* La rându-i, ministrul est-german, generalul Heinz Hoffmann, a fost de acord cu D.F. Ustinov şi a aratat că statele socialiste trebuie să lupte pentru menţinerea superiorităţii asupra N.A.T.O.[491].

26-29 aprilie 1982. În şedinţa Consiliului Militar de la Berlin s-a apreciat că *„statele blocului agresiv N.A.T.O. recurg tot mai mult la mijloacele războiului psihologic, desfăşurînd intense acţiuni de propagandă menite să influenţeze capacitatea moral-psihologică a militarilor forţelor armate şi a populaţiei".*

20 noiembrie 1982. Mareşalul V.G. Kulikov a apreciat, într-o discuţie avută cu generalul Constantin Olteanu (cu prilejul înaintării tezelor comandantului şef pentru consfătuirea Comitetului Politic Consultativ de la Praga din 4-5 ianuarie 1983) că S.U.A. şi N.A.T.O. acţionau pentru a menţine forţele armate gata de luptă pentru ducerea războiului, de orice amploare şi caracter, împotriva forţelor Tratatului de la Varşovia, că în ultimul timp, N.A.T.O. încearca să obţină superioritatea faţă de armatele S.P.T.V., nu numai în ceea ce priveşte armamentul nuclear, ci şi în cel clasic.

22-23 octombrie 1985. În raportul prezentat cu prilejul şedinţei Comitetului Politic Consultativ de la Sofia (22-23 octombrie 1985) comandantul-şef al F.A.U., mareşalul V.G.Kulikov, a apreciat că prin intensificarea procesului de înarmare (inclusiv prin instalarea în Europa a rachetelor nucleare) şi dislocare a majorităţii forţelor şi mijloacelor de luptă în imediata apropiere a graniţelor S.P.T.V., S.U.A. şi N.A.T.O. urmăreau obţinerea unei *„superiorităţi militare hotărâtoare"*, modificarea parităţii nucleare (inclusiv pentru darea *„primei lovituri, în adâncime"*) militarizarea cosmosului etc. Mareşalul sovietic a mai precizat că măsurile de răspuns luate de U.R.S.S. prin instalarea de rachete cu rază sporită de

[491] Idem, dosar nr. 327, f. 3-4.

acțiune pe teritoriile Ungaariei, R.D.G. și Cehoslovaciei au fost puse de acord cu guvernele S.P.T.V. (inexact, cel puțin în cazul României).

2-5 decembrie 1985. Cu prilejul ședinței Comitetului Miniștrilor Apărării de la Berlin, conducerea F.A.U. a apreciat că N.A.T.O. amplifica confruntarea politico-militară și cursa înarmărilor, forța pregătirea războiului cosmic, crea noi tipuri de purtători strategici (rachete balistice intercontinentale M.X., rachete cu bazare maritimă Trident-2, bombardiere grele V-IV etc.), desfășura rachete de croazieră cu rază mare de acțiune și lua în clacul sporirea numărului de mijloace nucleare în Europa etc.

10 iunie 1986. În Raportul comandantului-șef al F.A.U. la Comitetul Politic Consultativ de la Budapesta s-a apreciat că politica *„neoglobalismului"*, doctrina militară a S.U.A. exprimată prin strategia *„confruntării directe"* viza obținerea supremației militare asupra U.R.S.S. și S.P.T.V.

1987. Cu prilejul consfătuirii șefilor Marelor State Majore, generalul Pavlov, locțiitorul șefului Direcției principale de cercetare din Statul Major General sovietic, a apreciat că doctrina militară americană și doctrina N.A.T.O., a cărei bază o constituia strategia *„reacției flexibile"*, avea o orientare antisocialistă clar exprimată, că inamicul își propusese să distrugă paritatea strategică prin escaladarea cursei înarmărilor nucleare și convenționale, prin extinderea acesteia în spațiul cosmic și prin crearea celor mai noi tipuri de arme (rachete intercontinentale, submarine atomice, bombardiere strategice etc.), sisteme de apărare antirachetă și de lovire etc. Generalul sovietic a apreciat că inamicul punea accentul atât pe ducerea războiului nuclear global cu folosirea forțelor strategice ofensive în primul rând pe continentul european, cât și pe ducerea războiul clasic pe Teatrul de Acțiuni Militare european (independent) și simultan pe alte Teatre de Acțiuni Militare terestre, oceanice și maritime.

22 martie 1988. Generalul A.I. Gribkov, șeful Statului Major al F.A.U., a apreciat că S.U.A. și principalii parteneri din N.A.T.O. urmăreau ruperea echilibrului strategic și obținerea superiorității strategice asupra Tratatului de la Varșovia.

Martie 1988. În ședința Consiliului Militar s-a apreciat că N.A.T.O. era superioară în avioane de lovire la aviația de front (tactică), aviația marinei, elicoptere de luptă, complexe de rachete antitanc, nave de luptă de suprafață, portavioane, în timp ce Tratatul de la Varșovia era superior în tancuri, instalații de lansare a rachetelor tactice, avioane de luptă interceptare, artilerie antiaeriană a teritoriului, tancuri, M.L.I., T.A.B.-uri, artilerie, submarine purtătoare de rachete și torpile. S-a considerat că echilibrul militar în Europa constituia o *„paritate relativă, care nu dă posibilitatea uneia sau alteia dintre părți să se bazeze pe o superioritate hotărâtoare"*. Cu același prilej, s-a considerat că se impunea *„reducerea radicală a nivelului actual ridicat al concentrării de forțe și armamente în Europa pentru a se asigura o stabilitate potrivit principiului suficienței raționale de apărare"*, adoptarea de măsuri imediate pentru înlăturarea dezechilibrelor și asimetriilor existente, reducerea substanțială a celor mai periculoase tipuri ofensive

de armamente, ajungerea la niveluri reduse ale forțelor armate, reducerea structurilor militare ale celor două alianțe în scopul de a se imprima acestora un caracter cu mult mai defensiv.

17 decembrie 1988. În ședința Consiliului Militar s-a apreciat că datele publicate de N.A.T.O. nu reflectau potențialul militar real al alianței. *Declarația* adoptată sublinia faptul că esențial era evitarea războiului, încetarea cursei înarmărilor nucleare și convennționale și trecerea la dezarmarea succesivă. S-a mai apreciat că cele două blocuri politico-militare nu trebuiau să aibă mijloace pentru atacarea prin surprindere a părții adverse și pentru desfășurarea operațiilor ofensive, în general.

1989. Referirile la caracteristicile situației internaționale apreciau că războiul nu era fatal inevitabil, reducerea tensiunii fiind posibilă până în 2000. Cu toate acestea, situația militar-strategică în lume rămânea complexă și greu de prognozat (deși se ajunsese la o paritate militar-strategică între N.A.T.O. și Tratatul de la Varșovia) deoarece competiția tehnico-militară din partea S.U.A. și N.A.T.O. se intensifica mereu în scopul obținerii de avantaje unilaterale pe baze calitative, N.A.T.O. punând accentul pe creșterea posibilităților de luptă a forțelor strategice ofensive (inclusiv pentru crearea și dezvoltarea mijloacelor de lovire cosmice și a sistemelor de apărare antirachetă). S-a apreciat că dezvoltarea forțelor N.A.T.O. era orientată spre crearea unei baze materiale calitativ noi a războiului.

Factorii de conducere politico-militară de la București au considerat, în majoritatea timpului, N.A.T.O. ca o alianță *„imperialistă"* și *„agresivă"*, la începutul anilor `80 adoptânduse o atitudine mai realistă, mai prudentă, mai ales în comparație cu aprecierile aliaților. Prezentăm mai jos câteva dintre aceste considerații.

6 iunie 1969. Generalul Ion Ioniță l-a informat pe Nicolae Ceaușescu despre activitățile militare ale N.A.T.O., concluzionând: *„Conducerea superioară N.A.T.O. manifestă în ultimul timp o preocupare sporită pentru desfășurarea unor aplicații comune, care pe lângă scopuri militare, urmărește justificarea întăririi și menținerii alianței nord-atlantice"*[492].

27 noiembrie 1969. Referindu-se la lucrările Grupului de planificare nucleară N.A.T.O., care au avut loc la Washington, în zilele de 11 și 12 noiembrie 1969, cu participarea miniștrilor Apărării din S.U.A., Anglia, R.F.G., Italia, Belgia, Danemarca și un reprezentant al ministrului Apărării din Turcia, generalul Ion Ioniță a apreciat (într-un raport către Nicolae Ceaușescu) că discuțiile s-au purtat, în special, asupra planului anglo – vest-german cu privire la principiile generale de folosire a armamentului nuclear tactic în perioada inițială a războiului, care se refereau la: modul de întrebuințare a armamentului nuclear tactic în luptă; folosirea sistemelor de mine nucleare; principiile de întrebuințare a armamentului nuclear împotriva submarinelor; executarea loviturilor nucleare de prevenire; consultările între aliați asupra folosirii armelor nucleare. În cadrul discuțiilor, aprecia ministrul

[492] A.M.R., fond 467, dosar nr. 39/1969, f. 8.

român al Apărării, reprezenatntul R.F.G. a susţinut ca armamentul nuclear tactic să fie întrebuinţat asupra principalelor obiective militare ale adversarului, aflate în zona tactică a acţiunilor de luptă, încă de la începutul războiului. Poziţia sa a fost combătută de majoritatea celorlalţi participanţi, care au arătat că astfel s-ar fi putut declanşa imediat un război nuclear. Alţii au susţinut aplicarea dreptului de veto asupra folosirii armamentului nuclear pe teritoriul statelor lor. În final, s-a hotărât ca decizia de folosire a armamentului nuclear să fie luată cu acordul majorităţii statelor membre N.A.T.O., deşi se ştia că numai preşedintele S.U.A. avea dreptul de a hotărî folosirea acestuia. Ca urmare, s-a obţinut acordul Grupului de planificare nucleară corespunzător principiului strategic al N.A.T.O. al ripostei gradate (folosirea treptată a acestui armament în funcţie de acţiunile inamicului)[493].

1 decembrie 1969. Generalul Ion Ioniţă a apreciat că în 1969, în special în a doua parte a anului, în N.A.T.O. şi în statele participante la Alianţă, executarea aplicaţiilor şi exerciţiilor militare *„a cunoscut o intensificare atât ca număr şi ca amploare, fiecare justificând necesitatea acestora ca fiind impusă de pericolul de agresiune prezentat de coaliţia militară opusă"*. Din analiza concepţiilor aplicaţiilor executate în ultimul timp, a apreciat ministrul român al Apărării, rezulta că acţiunile militare s-au prevăzut să înceapă după o perioadă de tensiune (de încordare a situaţiei internaţionale şi creştere a tensiunii politico-militare) de 2-3 săptămâni (în care conducerea N.A.T.O. lua măsuri de întărire a capacităţii de luptă a trupelor), ele având iniţial un caracter defensiv (în urma atacului trupelor Tratatului de la Varşovia), apoi ofensiv[494].

22-23 decembrie 1969. Generalul Ion Ioniţă a apreciat că *„un instrument al politicii agresive a imperialismului îl constituie şi blocul N.A.T.O., iniţiat de S.U.A., care a dus la încordarea relaţiilor dintre statele din Europa"*[495].

Iunie 1975. Cu prilejul conferinţei de la Leipzig, şeful Marelui Stat Major român a apreciat că S.U.A. îşi afirma *„tendinţa de a-şi asigura în continuare hegemonia în Europa prin intermediul N.A.T.O. de a încălca interesele naţionale ale aliaţilor europenei"*, că existenţa N.A.T.O. constituia în continuare *„un pericol la adresa păcii, un obstacol în calea destinderii"*[496].

10-11 noiembrie 1976. În cea de-a 9-a şedinţă, desfăşurată la Sofia, generalul Ion Coman, ministrul Apărării, a apreciat că situaţia politico-militară a N.A.T.O. reprezenta eforturile *„cercurilor imperialiste, reacţionare, pentru menţinerea şi extinderea politicii americane a împărţirii Europei şi a lumii în blocuri militare"*. Ministrul român al Apărării s-a mai referit la politica unora dintre statele membre N.A.T.O. (Grecia, Turcia, Islanda, Danemarca, Norvegia) care manifestau rezerve faţă de *„hegemonia americană"* şi făceau ca în cadrul alianţei nord-atlantice să se manifeste din ce în ce mai evident *„forţe centrifuge"*.

[493] Idem, dosar nr. 40/1969, f. 151-152.
[494] Idem, f. 153
[495] A.M.R., fond 3 571, dosar nr. 46, f. 97.
[496] Idem, dosar nr. 172, f. 128.

Cu toate aceste manifestări, expresie a *„crizei politice globale a S.U.A. şi a politicii de hegemonie a lumii capitaliste"* N.A.T.O. şi politica imperialistă rămâneau *„o ameninţare gravă la adresa păcii şi securităţii popoarelor"*, principalul obstacol în calea destinderii şi asigurării securităţii pe continent şi în întreagaa lume. Apreciind că situaţia internaţională era extrem de complicată, generalul Ion Coman a dat asigurări că România era gata *„să-şi facă oricând datoria, să acţioneze în colaborare cu armatele celorlalte ţări membre ale Tratatului de la Varşovia pentru îndeplinirea obligaţiilor pe care şi le-a asumat"*. Conducerea militară de la Bucureşti mai aprecia că trebuiau intensificate activităţile pentru desfiinţarea blocurilor politico-militare, pentru întărirea laturii politice a Tratatului de la Varşovia, pentru dezangajare militară în Europa spre a se accentua cursul destinderii militare şi colaborarea pe baze noi în Europa şi în lume[497].

4-8 decembrie 1978. În cadrul şedinţei Comitetului Miniştrilor Apărării, generalul Ion Coman a prezentat un proiect de preambul la Hotărârea cu privire la situaţia N.A.T.O. în care aprecia că adoptarea de către Consiliul N.A.T.O. a hotărârii de sporire a alocaţiilor în scopuri militare peste prevederile bugetelor, de supraînzestrare a armatelor cu noi tipuri de armament şi tehnică de luptă, duceau la accelerarea înarmărilor, favorizând alte acţiuni cu caracter de demonstraţie de forţe şi aveau drept scop obţinerea superiorităţii militare a N.A.T.O. asupra statelor socialiste şi altor state ale lumii.

1-4 decembrie 1981. Cu prilejul celei de-a 14-a şedinţe a Comitetului Miniştrilor Apărării, la Moscova, generalul Constantin Olteanu, ministrul român al Apărării Naţionale, a considerat că N.A.T.O. reprezenta *„un bloc militar predilect şi manifest agresiv"*, care, urmărindu-şi scopurile strategice, se preocupa activ de perfecţionarea dispozitivului său, inclusiv prin prevederea de redislocări ale unor mari unităţi operative, prin dotarea forţelor sale armate din Europa cu noi tipuri de armament şi mijloace tehnice de luptă, cu rachetele cu rază medie de acţiune *„Pershing II"* şi *„Cruise"*, precum şi prin intenţia de amplasare în viitor pe continentul european a armei neutronice. Concomitent, *„concepţiei strategice agresive"* a alianţei nord-atlantice i se imprima un caracter tot mai ofensiv şi prin sporirea permanentă a activităţilor militare comune, concretizate prin axerciţii şi aplicaţii de amploare, pe zone întinse, în spaţiul terestru, aerian şi maritim[498].

23 octombrie 1983. În timpul şedinţei extraordinare a Comitetului Miniştrilor Apărării de la Berlin, poziţia echilibrată a generalului Constantin Olteanu a împiedicat adoptarea unui *Comunicat* care să cuprindă etichetări şi condamnări la adresa N.A.T.O.

[497] Idem, dosar nr. 193, f. 46-48.
[498] Idem, dosar nr. 327, f. 100-101.

Planuri operative române

Prin poziția geografică și strategică pe care o ocupa pe continent, România a fost plasată în cadrul Teatrului de Acțiuni Militare de „Sud-Vest", care includea Ucraina, R.S.S.Moldovenească, o mică parte din sudul Poloniei, partea de sud-est a Cehoslovaciei, România, Ungaria, Austria, Bulgaria, Iugoslavia, Albania, teritoriul liber Triest, Italia, Grecia, jumătatea de vest a Turciei, partea de nord a Egiptului și Libiei, partea de nord-est a Tunisiei, precum și Marea Mediterană, jumătatea de vest a Mării Negre, Marea Marmara, Marea Egee, Marea Ionică, Marea Adriatică, Marea Tireniană și Marea Ligurică, adică 4 600 000 kmp (2 400 km de la est spre vest și 1 100 km de la nord spre sud).

Principalele direcții probabile de agresiune din partea *„forțelor imperialiste"* asupra acestui Teatru de Acțiuni Militare erau considerate a fi următoarele: *nord italiană*, pe direcția Milano-Budapesta-Cluj (din nordul Italiei, pe valea Dravei și Savei spre câmpia Dunării mijlocii către podișul transilvan, combinată cu direcția operativă de pe valea Dunării-Regensburd-Viena-Budapesta (sprijinită de aviația italiană și americană), *moravo-vardară*, pe direcția Salonic-Belgrad-Debrețin (din Grecia pe valea Vardarului, prin Iugoslavia și Banat, cu forțe elene, sprijinite de aviația elenă și americană) și *Tracia de est*, pe direcția Tekindon-Edîrne-Ruse-București (din Anatolia de vest, prin Tracia orientală, peste teritoriul Bulgariei către câmpia Dunării inferioare, cu o parte din forțele armate turce, concomitent cu o operație de desant maritim pe litoralul românesc); s-a luat în calcul și transportarea forțelor inamice de pe o direcție pe alta sau întărirea trupelor cu forțe americane.

Pe teritoriul României cele mai probabile direcții de acțiune ale inamicului erau considerate a fi: 1. Cea din *estul Munteniei* și cea din *Dobrogea* (continuare a celei denumite *Tracia de est*), acțiunile militare urmând a se desfășura pe direcția Ruse-București-Ploiești (în legătură cu desantul debarcat în Dobrogea, pe litoralul maritim) și continua spre Moldova (pe direcția Buzău-Focșani) sau Transilvania (pe direcția Ploiești-Brașov)[499]. 2. Cea din *Câmpia Dunării de Jos*, pe direcția Kragujevac-Negotin-București (în legătură cu trupele desantate în Dobrogea); prezența Dunării permitea inamicului să acționeze inițial cu două grupări de forțe: la nord, pe direcția Vidin-Caracal-București și la sud de Dunăre). 3. Cea din

[499] Având o lățime de 300 km și adâncime de 160 km, această direcție avea o capacitate operativă de 3 armate.

Câmpia Tisei[500] (continuare a direcției nord-italiene) urmărea izolarea Ungariei și accesul spre frontiera de sud-vest a Uniunii Sovietice. 4. Cea din *valea Mureșului* pentru a se pătrunde în podișul transilvan, spre Cluj și Brașov. 5. Cea din *valea Someșului* spre podișul transilvan și Carpații Răsăriteni.

Așezarea geografică a României (în vecinătatea Uniunii Sovietice și înconjurată de state aflate în aceeași alianță politico-militară (cu excepția Iugoslaviei) făcea ca țara să nu poată fi atacată prin surprindere, înlesnind, totodată, activitățile de mobilizare și de concentrare a trupelor. Cu toate acestea, factorii de conducere militară de la București au apreciat că trebuia să se acorde o importanță deosebită și apărării antiaeriene și apărării litoralului maritim.

Îmbunătățirea relațiilor cu Iugoslavia (1955) a făcut ca frontiera de stat să nu mai fie expusă decât unei agresiuni inamice dinspre Marea Neagră (puțin probabilă datorită prezenței flotei sovietice în Marea Neagră), cu intenția de a înainta pe direcția Constanța-Hârșova-Buzău sau pe direcțiile Kirkarely-Razgrad-București și Salonic-Plovdiv-București), precum și lovirea teritoriului României cu aviația forțelor armate turce, elene, italiene și americane. Ca urmare, conform recomandărilor Statului Major General sovietic, unitățile și marile unități din Banat și Oltenia nu mai urmau să fie dispuse pe aliniamentul Nădlac, Variaș, Timișoara, Voiteg, Doclin, Liubovca și mai departe pe malul de nord și de est al Dunării, ci în raioane din apropierea acestuia de unde urmau să treacă la îndeplinirea misiunilor primite în raport cu situația operativă concretă.

Conform Planului operativ din 1958, apărarea granței cu Iugoslavia urma a fi făcută cu Armata 3 (4 divizii de infanterie și 1 brigadă de tancuri) în Banat și cu Armata 2 (3 divizii de infanterie și 1 brigadă de tancuri) în Oltenia. Litoralul maritim era apărat de forțele Marinei militare, Divizia 9 și Brigăzile de mitraliere artilerie. În rezervă se conta pe Corpul 63 armată, cu 7 divizii, dintre care 3 mecanizate. În total: 15 divizii, 2 brigăzi de tancuri, o brigadă mitraliere artilerie. Efective: 145 000 la pace și 600 000 la război.

În planurile operative din anii următori au fost efectuate unele modificări în ceea ce privește numărul[501], categoria marilor unități[502], dislocarea și efectivele acestora[503] însă concepția a rămas, în mare, aceeași[504]. În 1960, de exemplu, Corpul 63 armată a fost planificat să se concentreze la sud de Dunăre, în Bulgaria, și să se subordoneze operativ armatei bulgare, pentru ca în 1961 să fie readus în Oltenia, în Bulgaria urmând să acționeze Armata 2 (cu 3 divizii mecanizate).

[500] Jalonată la est de localitățile Berearsca-Săvârșin-Șimleul Silvaniei-Baia Mare și la vest de fluviul Dunăre-Lucenec.

[501] Conform planului din 1961 urmau să acționeze 12 divizii mecanizate și 2 divizii de tancuri.

[502] În 1961, Armata 3 trebuia să acționeze cu 3 divizi mecanizate și o divizie de tancuri.

[503] În 1959 au fost prevăzuți 130 000 de oameni la pace și 540 000 la război, în 1961 130 000 la pace și 450 000 la război,

[504] La 2 martie 1960 a fosst încheiată o Convenție româno-bulgară referitoare la realizarea joncțiunii între armata română și bulgară și organizarea apărării antidesant a litoralului Mării Negre.

Tot în iulie 1961 a fost pus de acord (la Moscova) cu Statul Major principal al Flotei marinei militare a U.R.S.S. şi Planul de întrebuinţare în luptă a forţelor Marinei militare române, principalele misiuni ce trebuiau îndeplinite constând în: apărarea contra submarinelor şi asigurarea transporturilor militare în zona proprie de operaţii; interzicerea debarcării grupelor de diversiune şi cercetare ale inamicului; asigurarea dislocării temporare a unei părţi din navele şi aviaţia Flotei sovietice a Mării Negre (în porturi şi pe aerodromul Mihail Kogălniceanu), conform convenţiilor în vigoare. Acţiunile de luptă îndepărtată ale forţelor Marinei militare române urmau a fi planificate până la 50 de mile marine de litoral, cu excepţia situaţiilor de acţiuni comune cu Flota sovietică a Mării Negre.

Unele modificări au apărut în 1963 în sensul că Protocolul de întrebuinţare prevedea că toate marile unităţi şi unităţi din compunerea armatei române, existente şi cele care urmau să se înfiinţeze, intrau în compunerea F.A.U. În acelaşi an, cu prilejul elaborării Planului operativ s-a întocmit un Protocol privind trecerea Dunării, în caz de război, a trupelor F.A.U., fără a se stabili detalii.

Dacă până în 1963, protocoalele de dezvoltare a armatei române şi planurile operative au fost întocmite şi semnate la Moscova, cu participarea ministrului Forţelor Armate şi a şefului Marelui Stat Major, în august 1964, generalul Leontin Sălăjan a refuzat cererea mareşalului A.A. Greciko de a se deplasa la Moscova (împreună cu o grupă de generali şi ofiţeri români) pentru a le întocmi, apreciind că nu mai era necesar acest lucru. Mai mult, la 30 octombrie 1964, Marele Stat Major român a considerat că pentru actualizarea Planului operativ se impuneau: întrebuinţarea întrunită a marilor unităţi operativ-tactice ale armatei române, care intrau în compunerea F.A.U., pe aceeaşi direcţie operativă şi constituirea unui comandament de front românesc independent. Pentru aceasta s-a decis ca la întâlnirea din noiembrie 1964, de la Moscova, să se discute şi să se stabilească de principiu concepţia de întrebuinţare a trupelor române destinate în F.A.U. şi misiunile trupelor, după care aceasta să fie supusă de către Ministerul Forţelor Armate conducerii de partid şi de stat şi numai după aceea să se treacă la întocmirea Planului operativ, la Bucureşti, după care un exemplar să fie trimis la F.A.U. După stabilirea concepţiei, Comandamentul F.A.U. trebuia să comunice românilor şi vecinii cu care urmau să coopereze trupele române, misiunile acestora şi punctele de comandă respective.

Conform indicaţiilor primite, generalul Leontin Sălăjan a solicitat (17 noiembrie 1964) Comandamentului F.A.U. să trimită proiectul concepţiei planului operativ de întrebuinţare a forţelor armate române în caz de război. Adus la Bucureşti de către colonelul Soprîhin, direcţional în Statul Major General sovietic pentru direcţia operativă „Sud-Vest", proiectul sovietic prevedea că în situaţia în care Grecia va ataca Bulgaria, armata română va acţiona întrunit, sub conducerea unui comandament de front românesc, pe direcţia de operaţii greacă, cu misiunea de a distruge forţele armate elene şi de a scoate Grecia din război (s-a prevăzut că Iugoslavia îşi păstra neutralitatea).

Frontul românesc era compus din comandamentul Armatei 2 cu 10 divizii mecanizate, 1 divizie de tancuri şi mari unităţi de armată şi de front; Corpul 63 armată (2 divizii mecanizate şi 1 divizie de tancuri) rămânea în rezervă, dislocat în zona Dej, Oradea, Ineu, Zlatna, Aiud, pentru a fi întrebuinţat fie în partea de vest, fie pe direcţia operativă greacă. În caz de război, trupele Frontului românesc urmau să treacă Dunărea în sectorul Calafat, Turnu Măgurele. Pentru asamblarea rachetelor tactice şi operative, sovieticii puneau la dispoziţia Frontului românesc două brigăzi de asamblare, cu muniţia respectivă, în zona Iaşi (la dispoziţia sovieticilor se punea, la Hârşova, un pod de 50 de tone). Marina militară română a primit misiunea să asigure comunicaţiile maritime de litoral, apărarea antisubmarină şi antimină a raioanelor de dispersare a forţelor proprii şi dispersarea navelor Flotei Mării Negre a U.R.S.S. în porturile Constanţa şi Mangalia.

Ministerul Forţelor Armate a studiat acest proiect şi a fost de acord, cu următoarele observaţii: să nu se prevadă numărul diviziilor care intrau în compunerea Frontului românesc, acest lucru urmând să fie făcut de către Ministerul Forţelor Armate; Corpul 63 armată să fie introdus în compunerea Frontului românesc, iar în rezerva Ministerului ForţelorArmate şi a Comandamentului Unificat să se prevadă 3 mari unităţi; Marina militară să nu se subordoneze Flotei Mării Negre; pentru întocmirea planului de întrebuinţare să se deplaseze la Moscova o comisie militară în frunte cu şeful Marelui Stat Major român.

Ca urmare, în perioada 22-28 noiembrie 1964, o grupă de generali şi ofiţeri români, conduşi de generalul Ion Tutoveanu, şeful Marelui Stat Major, a întocmit, la Moscova, proiectul Planului operativ al armatei române, în baza indicaţiilor primite de la conducerea de partid şi de stat şi a concepţiei de întrebuinţare a F.A.U. în caz de război primită de la Comandamentul F.A.U. În prima zi, delegaţia română a prezentat mareşalului A.A. Greciko consideraţiile părţii române privind proiectul de concepţie de întrebuinţare a forţelor armate române, trimis anterior printr-un delegat al Statului Major General sovietic, care prevedea: constituirea unui comandament de front românesc în caz de război, care să întrunească majoritatea forţelor armate române şi care să acţioneze pe o direcţie operativă independentă, eliminându-se situaţiile în care trupele române erau prevăzute a acţiona în compunerea mai multor fronturi şi pe direcţii operative separate; gruparea forţelor pe comandamente de armată, corpuri de armată şi în rezervă să fie atributul ministrului român al Forţelor Armate, ca unul care cunoştea cel mai bine situaţia trupelor; comandamentul român să aibă la dispoziţie, în rezervă forţe care să acţioneze după dispoziţiile guvernului român, atât împotriva desantului maritim care ar fi debarcat pe litoral, cât şi pentru lichidarea desantului aerian lansat pe teritoriul ţării (4 divizii mecanizate[505]); grupul de forţe româneşti care urma să

[505] Mareşalul A.A. Greciko a fost de acord, cu precizarea că 2 din cele 4 divizii să aibă un rol secundar şi să aibă, temporar, misiunea de a interveni pe direcţia Vest pentru lichidarea unei eventuale intervenţii inamice, până în momentul în care sovieticii aduceau noi forţe din adâncime. După ce şi-a informat superiorii, generalul Ion Tutoveanu a transmis răspunsul afirmativ.

acţioneze pe direcţia operativă greacă să fie format din 10 divizii[506]; Marina militară română să nu fie subordonată Flotei sovietice din Marea Neagră (aşa cum preconizaseră sovieticii), iar problemele coordonării acţiunilor de către un comandament întrunit al flotelor să se stabilească ulterior, la nivel de guverne; sovieticii să precizeze cantitatea de lovituri nucleare pe care puteau să le pună la dispoziţia românilor etc. În continuare, generalul Ion Tutoveanu a făcut cunoscut că pentru trecerea trupelor sovietice în Bulgaria trebuia încheiat între guvernele român şi sovietic (înainte de elaborarea Planului operativ), un acord de principiu asupra problemelor militare respective, apreciind ca *„necorespunzător faptul că conducerea de partid şi de stat a uneia dintre ţările noastre să aprobe trecerea trupelor proprii pe teritoriul uneia din celelalte ţări, fără ca conducerea de partid şi de stat a acestora să-şi fi dat acordul"*. Supărat, comadantul-şef al F.A.U. a precizat că niciuna dintre ţările participante la Tratatul de la Varşovia nu ridicase o asemenea problemă şi a întrebat de ce nu se are încredere în Comandamentul F.A.U. I s-a răspuns că nu era vorba de neîncredere, ci de drepturi şi obligaţii pentru fiecare ţară în caz de război. În final, chiar dacă mareşalul A.A. Greciko a acceptat ideea semnării unor asemena convenţii, sovieticii nu au fost de acord cu încheierea acestor documente interguvernamentale.

Prin urmare, proiectul planului operativ primit de la Comandamentul F.A.U. prevedea că în situaţia în care forţele inamice ar fi atacat Bulgaria (pornind de pe teritoriul Greciei, forţe armate române (2 armate, 10 divizii mecanizate, 1 divizie de tancuri, unităţi de aviaţie etc.) urmau să acţioneze întrunit, sub conducerea unui comandament de Front românesc, pe direcţia operativă greacă, cu misiunea de a distruge forţele adverse şi de a scoate Grecia din război; Corpul 63 armată urma să rămână în rezervă, în zona Dej, Oradea, Ineu, Zlatna.

În această concepţie, în 1965 (16 iunie), conducerea de partid şi de stat a României a aprobat noul Plan operativ de întrebuinţare a armatei române în caz de război, semnat de Nicolae Ceauşescu, gruparea forţelor şi misiunile trupelor (Frontul românesc[507] trebuia să fie în măsură, la ordin, să se concentreze pe teritoriul Bulgariei şi să treacă la ofensivă pe direcţia operativă greacă cu scopul final ca în 15-20 de zile de operaţii să nimicească trupele inamicului de pe teritoriul Greciei). Conform Planului operativ, Comandamentul F.A.U. trebuia să asigure Frontului românesc un număr de lovituri nucleare pentru nimicirea mijloacelor de atac nuclear şi a depozitelor de muniţie nucleară, nimicirea grupării principale de forţe a inamicului, ruperea raioanelor fortificate, lovirea punctelor de comadă şi aerodromurilor din adâncimea operativă a dispozitivului inamic etc. La rându-le, românii trebuiau să asigure dislocarea temporară a unei părţi din Flota U.R.S.S. în Marea Neagră în porturile şi bazele din România (conform Convenţiei în vigoare),

[506] Sovieticii incluseseră în Frontul român 11 divizii.

[507] 2 comandamente de armată, 10 divizii - din care 8 mecanizate şi 2 de tancuri -, 1 regiment desant paraşutare, 2 brigăzi de rachete operativ tactice, 1 divizie artilerie de rupere, 1 brigadă de artilerie tunuri, 1 brigadă de artilerie antitanc.

să organizeze primirea Brigăzii independente de monitoare etc., să asigure paza şi însoţirea acestora până în raioanele de plecare la ofensivă etc. Efectivele care urmau să ia parte la operaţii în caz de război se ridicau la 450 000 de oameni. Conform prevederilor acestui Plan operativ, partea română a executat aplicaţii comune pe hartă, pe teritoriul României, la care au luat parte grupe operative din armatele sovietică şi bulgară, şi a participat cu grupe operative la aplicaţii comune desfăşurate pe teritoriul Bulgariei. Pentru prezentarea detaliilor privind trecerea Dunării, concentrarea la sud de fluviu şi ducerea acţiunilor de luptă în Bulgaria în 1967 au avut loc convorbiri cu partea bulgară, la Bucureşti.

În 1968, în contextul ocupării Cehoslovacei de către trupe ale Tratatului de la Varşovia, românii au întocmit un plan operativ, care prevedea că linia dinaintea dispozitivului de apărare a trupelor era stabilită la 20-30 km de frontieră (pe unele direcţii şi mai mult), cu excepţia litoralului. Ca urmare, aliniamentul de deschidere a focului împotriva trupelor agresoare nu ţinea seama de avantajele reprezentate de Dunăre şi de Prut, de localităţile importante din zona de frontieră, de şanţurile antitanc, de densitatea populaţiei etc. În 1974 s-a pus problema revederii prevederilor acestui Plan.

În 1969 (18 noiembrie), Nicolae Ceauşescu, Emil Bodnăraş, Leontin Sălăjan şi Ion Gheorghe, analizând proiectul sovietic al planului operativ, au fost, în general, de acord cu concepţia prezentată de sovietici şi cu considerentele Ministerului Forţelor Armate. Cu acel prilej, s-a ajuns la concluzia necesităţii studierii şi a altor variante de acţiune, în special pentru situaţiile în care forţele armate ar fi urmat să fie folosite spre nord şi sud-vest (în cazul în care teritoriul Iugoslaviei ar fi fost ocupat de trupe inamice şi care, împreună cu cele aflate pe teritoriul Austriei, ar fi ameninţat statele socialiste). S-a mai decis ca Planul operativ privind concentrarea forţelor armate principale ale României pe teritoriul Bulgariei, în vederea acţiunii pe direcţia operativă greacă, să fie semnat şi aprobat după încheierea Convenţiei între guvenele român şi bulgar prin care să se cadă de acord asupra: trecerii şi concentrării forţelor armate române în Bulgaria; modului de asigurare a subzistenţelor, combustibilului şi altor materiale necesare ducerii luptei; modului de colaborare cu organele militare şi ale puterii de stat; asigurarea comunicaţiilor; apărarea antiaeriană a trupelor etc.

La 30 decembrie 1973 s-au făcut noi precizări privind caracterul probabil al acţiunilor de luptă, concepţia de întrebuinţare a forţelor militare române destinate în F.A.U. pentru acţiuni comune: la cererea guvernelor bulgar şi ungar, şi în conformitate cu convenţiile încheiate între guvernele român şi guvernele bulgar şi ungar, trupele române destinate a acţiona în compunerea F.A.U. pentru ducerea acţiunilor de luptă urma să se constituie în Frontul românesc şi să participe, împreună cu forţele armate bulgare şi ungare, la nimicirea inamicului pătruns pe teritoriile celor două state vecine şi aliate, concomitent cu nimicirea desantului maritim lansat în Dobrogea şi a celui aerian pe teritoriul României. În acest scop: Armata 2 (diviziile 2, 89 mecanizate şi 6 tancuri), concentrată, iniţial, în zona

Piteşti, Craiova, Caracal, trebuia să se deplaseaze pe teritoriul Bulgariei şi să se concentreaze între Dunăre şi Munţii Balcani, fiind în măsură să desfăşoare operaţii militare pe pantele de sud ale Munţilor Balcani pentru a interzice pătrunderea inamicului pe direcţia generală Sandauski-Sofia-Craiova şi să creeze condiţii pentru nimicirea grupării inamice pătrunse pe teritoriul bulgar; Armata 3 (diviziile 10, 18 mecanizate şi 79 infanterie motorizate), să se concentreze în zona Beiuş, Timişoara, Haţeg, în măsură să participe la nimicirea inamicului pătruns în Ungaria; diviziile 9 şi 67 mecanizate să apăre litoralul Mării Negre şi să nimicească inamicul debarcat în Dobrogea; Divizia 83 infanterie moto şi Regimentul 60 desant paraşutare să rămână în rezerva Frontului românesc. Pentru conducerea acţiunilor de luptă din Dobrogea, Frontul românesc trebuia să constituie o grupare operativă. Trupele de apărare antiaeriană a teritoriului urmau să asigure cercetarea şi apărarea spaţiului aerian al României şi deplasarea Armatei 2 la sud de Dunăre, iar Marina militară să participe la nimicirea desantului maritim şi a navelor inamice în zona litoralului maritim românesc al Mării Negre şi să asigure comunicaţiile maritime şi fluviale în limitele zonei proprii de acţiune.

Ample (şi interesante) discuţii româno-sovietice pentru întocmirea unui nou plan operativ[508] au avut loc la Moscova în perioada 14-17 decembrie 1977. Cu acel prilej, românii au solicitat ca: în noul Plan operativ să se includă numai trupele române destinate în F.A.U.[509] (sovieticii se refereau la toate trupele armatei române); să se precizeze că România va da ajutor cu forţe armate Bulgariei în cazul unei agresiuni neprovocate pornite de pe teritoriul Greciei numai conform înţelegerii şi pe baza hotărârii prealabile luate în comun de guvernele celor două ţări; concentrarea Frontului românesc să se facă iniţial în nord-vestul Bulgariei, la nord de Balcani (în situaţia trecerii la ofensivă spre sud, Frontul românesc să se concentreze în sud-vestul Bulgariei pentru a fi în măsură să acţioneze într-o fâşie corespunzătoare capacităţii sale); dacă se impunea folosirea armelor de nimicire în masă în fâşia Frontului românesc, aceasta să se facă la propunerea Frontului românesc şi numai după aprobarea guvernului român (în acest caz, în raport cu situaţia operativ-strategică creată, U.R.S.S. să asigure la datele şi în locurile ce se vor stabili de comun acord de Marele State Majore român şi sovietic muniţia cu încărcătura nucleară necesară în cantităţile la care s-a convenit, precum şi unităţile de aviaţie de bombardament greu – pentru folosirea bombelor de aviaţie cu încărcătură nucleară –, care trebuiau să acţioneze în conformitate cu deciziile ce urmau a fi stabilite de comandantul Frontului); Comandamentul F.A.U. să sprijine Frontul românesc pe timpul ducerii acţiunilor de luptă comune cu aviaţie de bombardament, aviaţie de vânătoare, cercetare şi de transport pentru desantarea

[508] Din partea română au participat generalii Ion Hortopan şi Ion Şuţa, iar din partea sovietică mareşalii N.V. Ogarkov şi V.G. Kulikov.

[509] Conform Protocolului în vigoare, din perioada 1976-1980 au fost incluse 9 mari unităţi din trupele terestre (constituite în Frontul românesc, cu 2 armate), 1 divizie de aviaţie de front, marina militară şi trupele apărării antiaeriene a teritoriului.

regimentului de desant paraşutare în raport cu nevoile de ducere a acţiunilor militare; trupele de apărare antiaeriană a teritoriului să acţioneze pentru apărarea antiaeriană a teritoriului României, fără a fi dislocate în afara teritoriului naţional, aşa cum se prevedea în Protocolul pentru 1976-1980; Marina militară română să acţioneze pentru apărarea litoralului românesc al Mării Negre şi pentru asigurarea comunicaţiilor din Marea Neagră şi pe fluviul Dunărea în limita zonei proprii de acţiune în conformitate cu prevederile Planului operativ din perioada 1976-1980; conducerea să revină Comandamentului suprem naţional care să acţioneze cu marile unităţi operative de sine stătător şi numai în limitele Planului operativ (în situaţia în care sovieticii doreau să includă în Frontul românesc componeţă mixtă să se acepte, dar în subordonare operativă temporară pentru rezolvarea unor situaţii locale a 2 mari unităţi); în situaţia în care U.R.S.S. ar fi dat ajutor Bulgariei, trupele sovietice să se deplaseze pe teritoriul românesc astfel încât să se evite Capitala şi podul de la Giurgiu, trecerea peste Dunăre urmând să se facă pe la Oltenita, Călăraşi, Cuza Vodă, Giurgeni, Isaccea; toate prevederile din proiectul Planului operativ privind trecerea trupelor sovietice pe teritoriul României (inclusiv prin aer şi pe ape) să fie reglementate numai după încheierea unei convenţii bilaterale între guvernele român şi sovietic. S-a decis ca noul proiect al Planului operativ să fie elaborat în decurs de un an[510].

Deosebirile de păreri au făcut însă ca perioada stabilită să fie depăşită. Mai mult chiar, la 30 noiembrie 1979, la Bucureşti, când generalul Ion Hortopan a insistat pentru semnarea convenţiilor interguvernamentale, generalul A.I. Gribkov a ameninţat cu întreruperea discuţiilor şi cu informarea lui Nicolae Ceauşescu despre poziţia conducerii militare române, declarând: *„Mi-a plăcut discuţia cu tovarăşul Nicolae Ceauşescu. Am impresia că conducerea politică spune să faceţi într-un fel, iar conducerea militară face altfel, trage alături şi şeful Marelui Stat Major şi ministrul... Mâine, când ne va primi tov. Nicolae Ceauşescu, îl voi ruga să rămân două minute şi-i voi spune să ne ajute pe noi militarii să rezolvăm problema pentru că nici cu tov. Hortopan şi nici cu tov. Coman nu putem rezolva. El va da ordin să i se prezinte documentul semnat. Şi o să spuneţi că nu îl aveţi gata. Dacă rămâneţi pe poziţiile vechi nu mai pierdem timpul mai mult, nu mai avem ce discuta"*.

În 1980, conform aprobării conducerii de partid şi de stat, Marele Stat Major a trecut la întocmirea Planului operativ, ţinând seama de protocolul în vigoare recomandat de comandantul-şef, şi de propunerile Statului Major General

[510] În perioda următoare, la insistenţa părţii bulgare şi a Statului Major al F.A.U. aceste probleme au fost consemnate într-un plan de cooperare, considerat parte integrantă a Planului operativ. Planul de cooperare cuprindea măsurile ce trebuiau luate la trecerea trupelor române peste fluviul Dunărea, obligaţiile părţii bulgare faţă de armata română privind asigurarea itinerariilor de deplasare, raioanele de concentrare, aerodromurile pentru dislocarea avioanelor, organizarea transporturilor de materiale şi trupe pe calea ferată şi auto, telecomunicaţii etc. Partea română a insistat ca Planul de cooperare să se aplice numai pe baza unei convenţii bilaterale între guvernele român şi bulgar, dar bulgarii nu au fost de acord.

sovietic. Pentru punerea de acord, în noiembrie 1980 au avut loc discuţii la Moscova, prilej cu care comandantul-şef şi şeful Statului Major General sovietic au propus: să se folosească mai multă muniţie nucleară pentru misiunea imediată (până la 50% din cantitatea pusă la dispoziţiei); să se menţioneze acordul şefului Statului Major General sovietic şi, ca urmare, pe harta concepţiei să fie pusă semnătura lui; după aprobare, un exemplar din planul de întrebuinţare a armelor să fie trimis spre păstrare la Statul Major General sovietic.

În 1981 s-a apreciat că Planul operativ din 1965 nu mai corespundea dezvoltării armatei române şi prevederilor protocolului încheiat privind destinarea unor trupe române în F.A.U. pentru ducerea acţiunilor comune în caz de război. Ca urmare, la 2 aprilie, generalul Vasile Milea, şeful Marelui Stat Major, a propus ca Planul operativ să fie definitivat în sensul celor discutate cu mareşalii N.V. Ogarkov şi V.G. Kulikov, ţinându-se seama de prevederile Protocolului privind destinarea trupelor în compunerea F.A.U. pentru perioada 1981-1985, şi să fie prezentat, spre informare, conducerilor superioare de partid, după care să fie pregătit pentru a fi semnat de Ministrul Apărării Naţionale şi comandantul-şef al F.A.U. Referindu-se la propunerea sovieticilor de a se înscrie pe harta concepţiei a planului operativ acordul şefului Statului Major General sovietic, generalul Vasile Milea a apreciat că se putea accepta propunerea dacă semna şi ministrul Apărării al U.R.S.S. spre a mări responsabilitatea acestora la acordarea de ajutor în aviaţie de vânătoare, vânătoare-bombardament, cercetare şi transport etc. După aprobarea sa de către Nicolae Ceauşescu, un exemplar în limba rusă din partea generală a Planului operativ (harta plus textul) urma să fie trimis spre păstrare la Statul Major General sovietic.

La 11 mai 1981, generalul Constantin Olteanu, ministrul Apărării Naţionale, l-a informat pe Nicolae Ceauşescu că reprezentanţii Marelor State Majore român şi bulgar au definitivat planul cooperării armatelor române şi bulgare în caz de război. Conform acestuia, Frontul românesc urma să participe, încă din perioada concentrării la sud de Dunăre, cu cel puţin două mari unităţi, la respingerea inamicului pătruns în Bulgaria. În acest scop, două mari unităţi bulgare urmau a fi subordonate temporar Frontului românesc în vederea trecerii la ofensivă şi ruperea aliniamentului fortificat „Metaxas", situat la frontiera Greciei cu Bulgaria. La 1 iulie 1981, Nicolae Ceauşescu a aprobat propunerea generalului Constantin Olteanu cu privire la semnarea Planului de cooperare între armatele română şi bulgară în caz de război, cu condiţia ca aplicarea lui să se facă numai pe baza unei convenţii guvernamentale bilaterale.

În 1984, generalul Nicolae Eftimescu, prim locţiitor al şefului Marelui Stat Major, a comunicat generalului V.A. Makarov, reprezentantul comandantului-şef al F.A.U. la Bucureşti, că Planurile operative, elaborate pe baza indicaţiilor lui Nicolae Ceauşescu (se ţinuse seama şi de unele recomandări ale comandantului-şef al F.A.U. şi ale şefului Statului Major General sovietic), au fost actualizate, dar nu au fost semnate deoarece partea sovietică nu a fost de acord cu încheirea

convenţiilor interguvernamentale privind trecerea, staţionarea temporară şi dislocarea temporară a unor trupe din armatele unui stat aliat pe teritoriul, în spaţiul aerian sau marea teritorială a altui stat aliat.

Noi discuţii au avut loc în 1985, cu aprobarea lui Nicolae Ceauşescu, după ce Statul Major General sovietic şi comandantul-şef al F.A.U. şi-au făcut cunoscute propunerile/recomandările privind elaborarea noului Plan operativ al armatei române. Ca urmare, la 10 şi 11 iunie 1985 generalul Nicolae Eftimescu a discutat, la Moscova, conform mandatului primit, propunerile respective împreună cu mareşalul S.F. Ahromeev, şeful Statului Major General sovietic, făcând cunoscut că majoritatea propunerilor sovietice puteau fi avute în vedere, mai puţin: subordonarea Frontului românesc şi a Marinei militare comandantului-şef al F.A.U. pe Teatrul de Acţiuni Militare de „Sud-Vest" şi comandantului Flotei sovietice din Marea Neagră; trupele române să execute misiuni pe baza hotărârilor luate de comandantul-şef pe Teatrul de Acţiuni Militare de „Sud-Vest" şi comandantul Flotei din Marea Neagră; întrebuinţarea Marinei militare în afara zonei de operaţii proprii stabilită deja; punerea la dispoziţia trupelor aliate a unor aerodromuri, mijloace de trecere peste Dunăre, staţii de cale ferată, vagoane pentru transport de tehnică militară, elemente de legătură între sistemele de telecomunicaţii teritoriale care depăşeau posibilităţile românilor de asigurare. Generalul Nicolae Eftimescu a repetat faptul că trupele române destinate în F.A.U. pe timp de război rămâneau în subordinea nemijlocită a Comandamentului suprem naţional şi, ca urmare, toate problemele privind trecerea de la starea de pace la cea de război, întrebuinţarea în luptă şi conducerea lor reprezentau atribute exclusive ale acestui comandanment. A mai subliniat că toate problemele referitoare la tranzitarea, dislocarea şi staţionarea temporară a trupelor aliate pe teritoriul, în spaţiul aerian şi apele teritoriale române şi alte probleme care aveau legătură cu acestea vor fi aplicate numai după încheierea în acest scop a unei convenţii bilaterale guvernamentale între România şi U.R.S.S., respectiv între România şi Bulgaria. Mareşalul S.F. Ahromeev a precizat că toate problemele asupra cărora nu s-a căzut de acord urmau a fi soluţionate ulterior. Nu a fost însă de acord cu încheierea convenţiilor interguvernamentale şi a precizat că dacă românii nu îşi revizuiau poziţia, sovieticii vor avea în vedere prevederile Planului operaţiv aprobat în 1965 (care nu condiţiona tranzitarea teritoriului românesc de convenţii înterguvernamentale) pe care îl considerau a fi în vigoare, ceea ce era periculos.

Polonia. *Crizele din perioada 1956-1989*

După revolta muncitorilor de la Poznan (*iunie 1956*), ca urmare a anunțării creșterii prețurilor, reprimată și soldată cu 53 de morți, în Polonia s-au produs ample manifestații cu caracter politic și social (unele chiar violente) la care au luat parte, după unele surse, peste 500 000 de oameni (la Gdansk, Szczecin, Poznan, Lublin, Lodz, Bydoszcz, Kielce, Wroclaw etc.). Creșterea stării de spirit antisovietică a determinat conducerea de la Moscova să ia în calcul sancțiuni cu caracter economic și chiar militar. Pentru o mai bună gestionare a situației, N.S.Hrușciov s-a deplasat la Varșovia, în fruntea unei numeroase delegații sovietice. Informat că polonezii se vor apăra în fața unei invazii străine, liderul de la Moscova a decis să ajungă la un compromis, asigurându-l pe Wladislaw Gomulka (ales prim-secretar al C.C. al P.M.U.P. la Plenara din 19-20 octombrie același an, în locul lui Edward Ochab), că va sprijini noua orientare politică a Biroului Politic al P.M.U.P., care, la rându-i, s-a declarat de acord să păstreze monopolul politic al partidului și să mențină Polonia în sistemul de alianță politico-militară dominat de Moscova.

Reformele întreprinse de Wladislaw Gomulka în cadrul procesului de instituire a *„căii poloneze spre socialism"* s-au încadrat, însă, în limitele sistemului comunist. Cu toate acestea, în Polonia avea să fie recunoscută, în premieră, existența și a altor formațiuni politice, care au putut să prezinte candidați la alegerile din ianuarie 1957, când opoziția (și candidații independenți) a obținut 18% din voturi. La scurt timp, însă, P.M.U.P. a trecut la restaurarea controlului asupra societății poloneze[511], fapt care a făcut ca în anii următori să se declanșeze ample mișcări greviste (1970), crize politice, sociale și economice, tot mai mulți oameni contestând regimul, culminând cu cele din 1980, care au fost apreciate de Milovan Djilas drept *„cel mai important eveniment survenit în Europa de Est după al doilea război mondial"*.

În același an, la 17 septembrie, s-a constituit, la Gdansk, sindicatul liber *„Solidarnosc"/„Solidaritatea"*, unic pe întreaga țară, la care aveau să adere milioane de polonezi, inclusiv membri ai P.M.U.P. (o treime din membrii de partid) și membri ai forțelor de ordine (inclusiv din armată). Lui Edward Gierek, care a suferit (5 septembrie), un atac de cord, i-a urmat Stanislaw Kanya, care se pronunțase pentru negocieri. Concomitent, peste 1 000 000 de membrii ai P.M.U.P. polonezi au demisionat din partid, o mare parte dintre ei înscriindu-se în *„Solidaritatea"*,

[511] Adrian Pop, *Tentația tranziției. O istorie a prăbușirii comunismului în Europa de Est*, Editura Corint, București, 2002, p. 62-72.

care a cerut să fie legalizată. La rându-le, autoritățile au solicitat sindicatului să recunoască rolul conducător al partidului, sistemul socialist și alianțele statului. Sindicaliștii nici nu s-au gândit la așa ceva. În final, (10 noiembrie), Tribunalul a acceptat înregistrarea *„Solidarității"*. A doua zi, câteva milioane de polonezi au sărbătorit Victoria. Situația Poloniei s-a agravat, totuși, din ce în ce mai mult.

Chiar dacă, inițial, Moscova i-a lasat pe polonezi să-și rezolve singuri problemele interne, la sfârșitul anului Statul Major General sovietic avea deja pregătite planuri de invazie a Poloniei. Ordinul de plecare la atac nu a fost, însă, dat. În adoptarea deciziei de neintervenție armată, Kremlinul a ținut seama și de situația economică internă precară, precum și de blamul internațional primit în urma intervenției din Afganistan. Un rol important în acest sens l-a avut poziția S.U.A., Marii Britanii și a Papei Ioan Paul al II-lea[512].

În noaptea de 3 spre 4 aprilie 1981, în apropiere de Brest, s-a desfășurat, în secret, o întâlnire polono-sovietică, în cursul căreia Stanislaw Kanya și Wojciech Jaruzelski l-au informat pe I.V.Andropov și D.F.Ustinov despre situația politico-militară, economică și socială din Polonia și s-au declarat împotriva pătrunderii trupelor F.A.U. în Polonia și împotriva introducerii stării excepționale. Cei doi demnitari sovietici le-a reproșat că nu au reușit să stăpânească situația din țară, că trebuiau să dea, încă din septembrie 1980, *„o lovitură serioasă inamicului, prin luptă"*, că trebuiau să introducă de mult starea excepțională și să termine *„odată pentru totdeauna cu grevele, cu anarhia din viața economică"*[513]. În acel moment, proiectul documentelor de introducere a stării excepționale era deja pregătit, urmând a fi doar semnat (cei doi lideri polonezi s-au angajat să analizeze respectivul document și să îl semneze). Puțin mai târziu, L.I.Brejnev avea să-i avertizeze pe liderii politici polonezi că trebuiau să fie gata să apere cauza socialismului.

Cu toate acestea, la 12 iulie 1981, pentru prima dată în istoria P.M.U.P., alegerea organelor conducătoare avea să se facă prin vot liber și secret. Rezultatul este dezastruos pentru P.M.U.P.: 90% din membrii vechiului Comitet Central nu au mai fost aleși (mai mult, o cincime dintre ei erau membri ai sindicatului *„Solidaritatea"*), iar 7 din cei 11 membri ai Biroului Politic au fost schimbați. Cu toate acestea, P.M.U.P. a rămas, în continuare, incapabil să soluționeze problemele cu care se confrunta Polonia, care, în scurt timp, vor duce la radicalizarea activității „Solidarității".

După ce la *18 septembrie 1981*, conducerea de la Kremlin a cerut guvernului polonez să ia măsuri pentru anihilarea sindicatului „Solidaritatea" (considerând că acesta ducea o politică antisovietică), la 18 octombrie 1981, generalul Wojciech Jaruzelski, prim-ministru (de la 9 februarie 1981) și ministru al Apărării, a devenit și prim-secretar al P.M.U.P. (în locul lui Stanislaw Kanya), concentrând în mâinile sale toate puterile în stat. Pentru a detensiona situația din țară, a inițiat negocieri cu

[512] Stelian Tănase, *Miracolul revoluției. O istorie a căderii regimurilor comuniste*, Editura Humanitas, București, 56-70.
[513] A.I. Gribkov, *op. cit.*, p. 135.

„Solidaritatea" şi Biserica (17 noiembrie), propunând constituirea unui Front de Înţelegere Naţională, dar a pregătit şi o intervenţie în forţă.

Situaţia din Polonia a fost discutată şi în cadrul şedinţei Comitetului Miniştrilor Apărării al Tratatului de la Varşovia (3-4 decembrie 1981), când generalul Constantin Olteanu, ministrul român al Apărării, nu a fost de acord cu propunerea mareşalului sovietic D.F.Ustinov, ministrul Apărării al U.R.S.S., de a se introduce în Comunicatul final al reuniunii o completare care ar fi putut determina intervenţia forţelor armate ale Tratatului de la Varşovia în Polonia. Conştient de acest lucru, generalul Constantin Olteanu s-a opus, l-a informat, telefonic, pe Nicolae Ceauşescu care, după ce s-a declarat de acord cu modul în care procedase, i-a cerut să-şi menţină, în continuare, poziţia[514].

În noaptea de 12 spre 13 decembrie 1981, după ce Wojciech Jaruzelski ceruse, şi primise aprobarea din partea lui L.I.Brejnev pentru declanşarea *„Operaţiei X"* (numele de cod pentru introducerea Legii Marţiale în Polonia), autorităţile poloneze au intervenit în forţă, arestând majoritatea liderilor *„Solidarităţii"*. Dimineaţa (13 decembrie), generalul Wojciech Jaruzelski a proclamat (la radio) *„starea de război"* pe întreg teritoriul naţional[515], a interzis activitatea „Solidarităţii" şi a altor organizaţii şi asociaţii, liderii fiind arestaţi[516]. Concomitent, s-a constituit un Consiliu Militar de Salvare Naţională. Argumentându-şi decizia, generalul Wojciech Jaruzelski avea să afirme că, procedând astfel, a evitat ocuparea Poloniei de către trupele sovietice. Încercând să evite *„infernul"*, aşa cum avea să declare mai târziu, a optat pentru dictatura militară. Prima de acest fel, instituită de un lider comunist.

Cu toate că forţele de ordine au făcut zeci de mii de arestări şi au întemniţat peste 10 000 de oameni, în ţară au izbucnit zeci de greve, înăbuşite, însă, cu brutalitate de către Armată şi Miliţie, spre satisfacţia conducerilor de partid din statele comuniste. Pasive au fost şi majoritatea guvernelor occidentale, o intervenţie mai fermă înregistrându-se doar din partea preşedintelui american Ronald Reagan, care a anunţat sancţiuni economice şi instituirea embargoului pentru produsele poloneze. La rându-i, Papa Ioan Paul al II-lea avea să declare (26 iunie 1987, la Gdansk) : *„Cuvântul Solidaritate este onoarea voastră, oameni din Gdansk şi Gdynia, voi care aţi păstrat în memorie evenimentele din 1970 şi 1980"*.

În perioada următoare, Wojciech Jaruzelski avea să prefere, treptat-treptat, dialogul cu opoziţia[517], la 10 septembrie 1988, liderii „Solidarităţii"[518] fiind de

[514] Constantin Olteanu, Alesandru Duţu, Constantin Antip, *România şi Tratatul de la Varşovia. Istoric. Mărturii. Documente. Cronologie*, Editura Pro Historia, Bucureşti, 2005, p. 231-215.
[515] Ridicată la 22 iulie 1983.
[516] Lech Walesa va fi eliberat la 14 noiembrie 1982 şi va primi, la 5 octombrie 1983, Premiul Nobel pentru Pace; alţi lideri ai „Solidarităţii" şi ai K.O.R. vor fi amnistiaţi la 22 iulie 1984.
[517] La 22 aprilie 1982 s-a constituit conducerea clandestină a „Solidarităţii".
[518] La 8 octombrie 1982, sindicatul „Solidaritatea" a fost dizolvat şi declarat ilegal.

acord cu negocierile, care au început la 15 septembrie 1988[519]. Pe aceeaşi linie de abordare a dialogului, C.C. al P.M.U.P. avea să discute (20 decembrie1988), problema „Mesei Rotunde" şi să accepte (18 ianuarie 1989), sub presiunea generalului Wojciech Jaruzelski, reluarea activităţii sindicale şi anularea decretului din 1982, care interzicea *„Solidaritatea"*. Ca urmare, la 6 februarie 1989, puterea şi opoziţia au început dialogul în cadrul „Mesei Rotunde", finalizat prin semnarea Acordurilor din 5 aprilie, care prevesteau restabilirea pluralismului sindical, intrarea „controlată" a „Solidarităţii" în Parlament şi democratizarea instituţiilor statului. Peste puţin timp (18 aprilie), sidicatul liber „Solidaritatea" avea să fie înregistrat ca organism politic.

Peste puţin timp (2 iunie 1989), în alegerile legislative libere (pentru Seim; parţial libere, deoarece 65% din locuri reveneau Puterii), în primul tur, „Solidaritatea" a obţinut un succes neaşteptat (toate locurile din Seim pentru care s-au organizat alegeri şi marea majoritate a celor în Senat). Din acel moment polonezii au respins oficial regimul comunist[520]. În cel de-al doilea tur de scrutin, desfăşurat la 18 iunie 1989, „Solidaritatea" şi-a confirmat victoria zdrobitoare. Succesul înregistrat în confruntarea cu regimul comunist polonez a fost receptat imediat şi în Occident, la Varşovia sosind, la scurt timp, preşedintele francez, François Mitterrand, şi cel american, George Bush. Deocamdată, M.S. Gorbaciov a păstrat tăcerea. François Mitterand, preşedintele Franţei, a declarat însă (14-16 iunie 1989) în timpul vizitei efectuate în Polonia: *„Aş dori ca ceea ce se întâmplă în Polonia, Ungaria şi parţial în U.R.S.S. să contamineze şi restul ţărilor Europei de Est"*[521]. La rându-i, George Bush, preşedintele S.U.A. a afirmat şi el (9-11 iulie 1989), pe parcursul vizitei în Polonia: *„Realizările voastre au întrecut orice aşteptări şi au câştigat admiraţia noastră... Recunoştinţa mea pentru ceea ce aţi reuşit să faceţi de la vizita mea anterioară: primele alegeri libere în Polonia postbelică... America este gata să ajute Polonia, pe măsura înaintării pe calea reformelor"*[522].

În cadrul schimbărilor petrecute la nivelul conducerii Poloniei, generalul Wojciech Jaruzelski a fost ales (19 iulie 1989) în funcţia de preşedinte al Republicii de către Parlamentul polonez (cu o majoritate de un singur vot), o contribuţie importantă având deputaţii „Solidarităţii". Imediat, generalul s-a retras din fruntea partidului comunist, în favoarea lui Mieczyslaw Rakowski. În cadrul negocierilor pentru constituirea noului guvern, după eşecul generalului Czeslaw Kiszczak, Lech Walésa a anunţat (7 august) decizia „Solidarităţii" de a forma noul Executiv, dar fără comunişti. Interpelat de Mieczyslaw Rakowski, noul conducător al P.M.U.P., M.S. Gorbaciov a refuzat să intervină în politica internă a Poloniei. Apoi (18 august 1989), în urma demisiei lui Czeslaw Kiszczak (17 august),

[519] Pentru a distrage atenţia opiniei publice de la problemele economice, premierul Zbigniew Messer a fost înlocuit cu Mieczyslaw Rakowski, adept al reformelor în stil gorbaciovist.
[520] Adrian Pop, *op. cit.*, p. 205-206.
[521] *1989. Principiul dominoului. Prăbuşirea regimurilor comuniste europene* (ediţie de Dumitru Preda şi Mihai Retegan), Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 2000, p. 114.
[522] Ibidem, p. 136-137.

Tadeusz Mazowiecki a fost propus a fi noul şef al Executivului de la Varşovia (la 24 august va fi confirmat de către parlament). În momentul în care Parlamentul a votat lista noului Cabinet (12 septembrie), cel dintâi prim-ministru necomunist din statele care constituiau Tratatul de la Varşovia avea să exclame: *„Cei 40 de ani de guvernare comunistă s-au încheiat"*.

Realist, Lech Walésa atrăsese atenţia (17 august 1989) că *„Polonia nu trebuie să uite unde se găseşte pe hartă şi faţă de cine are obligaţii. Suntem în Tratatul de la Varşovia. Asta nu poate fi schimbat"*. Spre surprinderea tuturor, probleme nu au mai apărut din partea conducerii de la Moscova, ci de la Bucureşti, de unde (19 spre 20 august), într-un *Mesaj* trimis conducerilor partidelor comuniste din statele participante la Tratatul de la Varşovia, Nicolae Ceauşescu a afirmat că P.C.R. nu consideră evoluţia din Polonia *„ca una strict internă"* a acestei ţări, că ceea ce se petrecea acolo *„interesează toate statele socialiste"*. Prin urmare, trebuia să se adopte o poziţie care *„să nu admită ca liderii «Solidarităţii» să fie însărcinaţi cu formarea guvernului polonez"*, care să oprească *„cursul evenimentelor care urmăresc îndepărtarea socialismului în Polonia"*. A doua zi, la *21 august*, în şedinţa Comitetului Politic Executiv, Nicolae Ceauşescu a cerut *„elaborarea unui program de urgenţă"* pentru a se preveni *„pierderea Poloniei"*[523]. În acest timp, la *Praga*, în Piaţa Venceslas, câteva mii de tineri scandau: *„Trăiască libertatea!"*, *„Trăiască Polonia!"*.

[523] *„Clio.1989"*, I, nr. 1-2/2005, p. 167-170.

Protocoale de dezvoltare a armatei române

În anii `50 şi la începutul anilor `60, cadrul organizatoric (la pace şi război) al armatei române a fost stabilit în urma discuţiilor purtate, la Moscova, între ministrul român al Forţelor Armate şi şeful Marelui Stat Major, pe de o parte, şi oficiali militari sovietici (ai armatei sovietice, iar din 1955 ai Comandamentului F.A.U.), pe de altă parte. După ce se ajungea la acord, protocoale/planurile erau supuse aprobării guvernului român, după 1958 înregistrându-se şi situaţii în care Executivul de la Bucureşti a avut obiecţii asupra unora dintre prevederi.

Protocolul româno-sovietic privind dezvoltarea armatei române în perioada 1956-1965, încheiat la Moscova, la 2 noiembrie 1955, a adus modificări Planului de dezvoltare a armatei române încheiat (tot la Moscova) la 20 ianuarie 1955. Cu acel prilej, delegaţia română a propus ca, pe timp de război, armata română să dispună de 11 divizii de infanterie (4 întărite şi 7 reduse), 5 divizii mecanizate, 2 divizii de vânători de munte, 6 divizii de aviaţie de vânătoare şi 1 divizie de aviaţie de asalt şi nu de 19 divizii, din care 14 de infanterie (4 întărite şi 10 cu efective reduse), 2 divizii de vânători de munte şi 3 divizii mecanizate, aşa cum prevăzuse Protocolul din 20 ianuarie 1955[524]. Declarându-se de acord, mareşalul Ivan Bagramean şi generalul A.I. Antonov au atras atenţia asupra eforturilor economice mari care urmau a fi făcute pentru înzestrarea acestor mari unităţi cu armament şi tehnică de luptă şi au propus menţinerea cadrului armatei la nivelul prevăzut în Protocolul din ianuarie 1955, având în vedere că în organizarea unităţilor şi marilor unităţi se impunea sporirea numărului gurilor de foc moderne şi că era puţin probabil ca guvernul sovietic să fie de acord cu prelungirea creditului de la 10 la 15 ani şi la micşorarea dobânzii sub 2%. În acest context, delegaţia română a acceptat ca faţă de prevederile Protocolului din ianuarie 1955 numărul diviziilor mecanizate să sporească de la 3 la 4, al divizilor de infanterie să scadă cu 1, al diviziilor întărite să crească de la 4 la 6 şi să se adauge 2 batalioane de trecere a desantului peste cursurile de apă. Ca urmare, în compunerea armatei la război urmau să intre 12 divizii de infanterie (6 întărite şi 6 reduse), 4 divizii mecanizate, 2 divizii de vânători de munte, 4 divizii de aviaţie de vânătoare şi 1 divizie de aviaţie de asalt.

[524] Protocolul a fost confirmat de Biroul Politic al C.C. al P.M.R. la 25 ianuarie 1955 şi de Consiliul de Miniştri prin Hotărârea nr. 195 din 16 februarie 1955 (Gavriil Preda, Petre Opriş, *op. cit.*, vol. I, p. 118, 128).

Efectivele la război urmau să rămână cele stabilite anterior (770 000 de oameni)[525], iar cele de la pace să se reducă de la 250 000 la 210 000 – 220 000 (fără unităţile Ministerului Afacerilor Interne şi unităţile de lucru).

Cu acest prilej s-au efectuat şi unele modificări în organizarea şi înzestrarea unităţilor şi marilor unităţi române, guvernul român urmând a primi licenţe pentru diferite categorii de armament şi tehnică de luptă, cu dreptul de a le produce în România. În ceea ce priveşte organizarea unităţilor şi marilor unităţi, delegaţia sovietică a propus transformarea regimentului de tancuri şi autotunuri în batalion de tancuri şi autotunuri, sporirea numărului bateriilor de artilerie de la corpurile de armată, de tunuri din rezerva comandamentului suprem şi de artilerie antitanc să sporească de la 4 la 6, divizia mecanizată urmând a se constitui dintr-o divizie de infanterie întărită (nu din două divizii reduse). Românii au propus ca batalionul de tancuri şi autotunuri de la diviziile reduse să se transforme în regiment şi să rămână numai un tip de corp de armată (model întărit). Cu acelaşi prilej, sovieticii au precizat că trebuiau introduse în dotare tunuri de artilerie antiaeriană, calibrul 130 mm, la artileria antiaeriană a teritoriului, autotunuri, tancuri automobile şi transportoare amfibii, tancuri aruncătoare de flăcări, aruncătoare de calibrul 240 mm (la diviziile de artilerie de rupere), dispozitive infraroşii etc. La propunerea românilor s-a căzut de acord ca, deocamdată, să se folosească o parte din armamentul şi tehnica de luptă existentă, cu caracteristici tehnico-tactice corespunzătoare. În ceea ce priveşte planificarea procesului de înzestrare s-a stabilit ca până la 15 decembrie 1955 să se trimită Statului Major General sovietic Planul de import din U.R.S.S. pentru perioada 1956-1960, iar până la 15 ianuarie 1956 toate celelalte documente de planificare. Sovieticii au propus ca o parte din armament şi tehnica de luptă să se producă în România, astfel ca întreaga capacitate de producţie de război românească să fie ocupată încât să se poată livra şi celorlalte state aliate.

Dacă Protocolul din ianuarie 1955 a prevăzut ca o parte a Flotei Mării Negre a Uniunii Sovietice să fie bazată, la pace şi război, în bazele maritime ale României, prin noul Protocol s-a căzut de acord ca bazarea să se facă în temeiul unei convenţii guvernamentate româno-sovietice. S-a mai căzut de acord ca în Planul pentru pregătirea operativă a teritoriului, care urma să fie trimis la Moscova până la 1 mai 1956, să fie prevăzute lucrările ce trebuiau efectuate pentru bazarea unei părţi din Flota Mării Negre (în caz de nevoie).

Planul de dezvoltare a armatei stabilit la 2 noiembrie 1955 a fost modificat la 2 iulie 1956, tot la Moscova, ca urmare a propunerii guvernului român pentru reducerea forţelor armate. S-a decis ca efectivele armatei române la pace să fie reduse de la 210 000 – 220 000 la 200 000 de mii, iar la război de la 770 000 de oamneni la 750 000.

[525] Aceste efective urmau să încadreze 12 divizii de infanterie (6 întărite şi 6 reduse), 4 divizii mecanizate, 2 divizii de vânători de munte, 4 divizii de aviaţie de vânătoare, 1 divizie de aviaţie de asalt etc.

O altă consfătuire româno-sovietică pentru încheierea unui nou Protocol, s-a desfăşurat la Moscova în perioada 31 martie-2 aprilie 1958, între o delegaţie a Comandamentului F.A.U., ministrul sovietic al Apărării şi delegaţia română, compusă, ca de obicei, din generalii Leontin Sălăjan şi Ion Tutoveanu. De această dată s-au discutat şi probleme referitoare la apărarea antiaeriană, înzestrarea forţelor armate române în perioada 1958-1965, pregătirea operativă a teritoriului României, măsuri comune pentru pregătirea operativă şi de luptă pentru 1958 etc. Sovieticii au propus introducerea în înzestrarea armatei române (începând cu 1959) a rachetelor antiaeriene (sol-aer) „S.-75" şi a avioanelor de vânătoare cu reacţie interceptare „MIG-19 P.M.", dotate cu rachete dirijate aer-aer „K.-5 M.". Delegaţia română a arătat că acest lucru era util şi necesar, dar că nu era împuternicită să discute această problemă. Prin urmare, a luat act de propunerea sovietică şi a precizat că o va comunica guvenului român. S-a ajuns la concluzia ca efectivele armatei române la pace să se reducă de la 200 000 la 145 000 de oameni (în afara celor ale Ministerului Afacerilor de Interne), iar la război de la 750 000 la 600 000. Partea română a insistat ca documentul să prevadă că trupele române vor fi comandate şi conduse în luptă de către Comandamentul suprem român. Referindu-se la acest lucru, generalul-maior (r.) Nicolae Cibu, din Marele Stat Major, avea să consemneze: *„Aceste insistenţe nu au fost văzute cu ochi buni. S-a venit cu tot felul de argumente să se menţină prevederea ca sovieticii să conducă acţiunile de luptă, având mai multă experienţă din cel de-al doilea război mondial"*. Ca urmare, menţionează tot generalul Nicolae Cibu, *„în protocoalele încheiate ulterior s-a stipulat ca trupele române, prevăzute în Protocol, în cazul că vor acţiona în comun, în cadrul Tratatului de la Varşovia, să fie conduse de către Comandamentul Suprem Român pe fronturi special determinate"*[526].

Probleme asemănătoare au fost discutate şi la 3 februarie 1960, la Moscova, Protocolul încheiat la 31 martie 1961 precizând efectivele (reduse de la 145 000 de oameni la 130 000, fără Ministerul Afacerilor Interne, iar cele de la război de la 600 000 la 540 000 de oameni), compunerea de luptă la pace şi război şi înzestrarea forţelor armate române[527]. Cu acelaşi prilej, s-a decis să se desfiinţeze comandamentele de Regiuni militare, locul lor urmând a fi luat de comandamente de armată) şi să se înfiinţeze, la pace şi mobilizare, Comandamentul Apărării Litoralului. Protocolul din 28 martie 1963 (cu privire la efectivele, compunerea şi dezvoltarea forţelor armate române în perioada 1963-1965 (elaborat de Marele Stat Major şi Comandamentul F.A.U.), semnat de către generalul Leontin Sălăjan şi mareşalul A.A. Greciko şi aprobat de conducerea de partid şi de stat de la Bucureşti, prevedea efectivele forţelor armate (130 000 de oameni la pace şi 450 000

[526] General-maior Nicoale Cibu, *Succinte mărturii*, în dr. Constantin Olteanu, dr. Alesandru Duţu, Constantin Antip, *România şi Tratatul de la Varşovia. Istoric. Mărturii. Documente. Cronologie*, Editura Pro Historia, Bucureşti, 2005, p. 157.

[527] Pe larg: Maior Petre Opriş, *Noiembrie 1962. România propune modificarea Protocolului additional secret al Tratatului de la varşovia*, în „Document", nr. 1/2005, p. 19-25.

la război), fără grăniceri, şi toate marile unităţi existente la pace. Statutul Comadamentului Unificat şi al F.A.U., elaborat în 1969, pentru perioada de pace, a prevăzut încheierea de protocoale semnate de miniştrii apărării şi comandantul-şef şi aprobate de guverne.

Situaţia s-a schimbat începând cu anii `70 când Protocoalele privind destinarea unor trupe din armata română în compunerea F.A.U. au fost concepute şi semnate mai întâi de către ministrul Apărării Naţionale (anexele de către şeful Marelui Stat Major român şi primul locţiitor al şefului Statului Major al F.A.U.), aprobate de către Consiliul de Miniştri, şi abia apoi de către comandantul-şef al F.A.U. (aşa cum s-a procedat în ianuarie-februarie 1976).

Cu prilejul discuţiilor purtate la 17 februarie 1971, între generalul S.M. Ştemenko, şeful Statului Major al F.A.U., şi generalul Ion Gheorghe, la Bucureşti, şeful Marelui Stat Major român a informat că românii doreau ca unităţile şi marile unităţi, care urmau să ducă acţiuni în comun, în caz de război, să rămână în subordinea comandamentului naţional, să acţioneze în cadrul *„limitelor operative potrivit planurilor de întrebuinţare la război ca mari unităţi operative sau tactice de sine stătătoare, comanda lor revenind comandantului suprem naţional, cooperând cu celelalte armate"*. A mai solicitat ca Protocolul ce urma să fie încheiat să prevadă şi unele obligaţii ale Comandamentului F.A..U: *„Să acorde sprijinul acţiunilor de luptă ale trupelor din Forţele Armate ale Republicii Socialiste România destinate a acţiona în comun, în asigurarea aviaţiei de bombardament, vânătoare-bombardament, cercetare, asigurarea cu mijloace de aviaţie de transport, pentru transportul desantului-paraşutare, focoase nucleare pentru rachetele tactice şi operativ-tactice existente în compunerea trupelor Forţelor Armate ale Republicii Socialiste România destinate a acţiona în comun, asigurarea cu mijloace chimice şi bacteriologice, asigurarea tehnicii de luptă care n-a fost realizată în timp de pace până la nivelul recomandat de Comandamentul Unificat prevăzut în Protocol"*. Generalul S.M. Ştemenko a fost de acord cu rămânerea forţelor române destinate la pace în compunerea F.A.U. în subordinea comandamentului naţional, dar a precizat că problema conducerii şi subordonării trupelor în timp de război nu s-a pus încă, Statutele din 1969 precizând că ea va fi soluţionată ulterior de către guvernele S.P.T.V. şi va fi consemnată într-un Statut special, la care sovieticii lucrau deja de 2 ani. Deoarece generalul sovietic a insistat ca semnarea Protocolului să nu fie legată de încheierea convenţiilor interguvernamentale, generalul Ion Gheorghe a precizat, încă odată, că românii nu vor discuta despre Protocol dacă nu se va ajunge la o înţelegere în ceea ce priveşte convenţiile. Peste puţin timp (2-3 martie 1971), cu prilejul şedinţei Comitetului Miniştrilor Apărării de la Budapesta, mareşalul I.I. Iakubovski, comandantul-şef al F.A.U. a făcut cunoscut că s-au încheiat protocoale bilaterale cu armatele S.P.T.V.

privind organizarea, dotarea şi direcţiile de dezvoltare pentru perioada 1971-1975, nefăcând nicio referire la faptul că Protocolul cu România nu se încheiase[528].

Protocolul privind destinarea trupelor în F.A.U., la pace şi război, în perioada 1986-1990, din 20 decembrie 1985, prevedea efectivele armatei române (95 000 la pace şi 350 000 la război), precum şi compunerea la pace şi război.

[528] *„În privinţa anumitor capitole ale planului* – aprecia generalul A.I. Gribkov -, *mai dificilă era punerea de acord cu conducerea militară română. Problema era că cea mai mare parte a unităţilor şi marilor unităţi de luptă ale sale o lăsau pentru timp de război în propria lor rezervă, cumpărau puţin armament şi tehnică de luptă nouă"* (A.I. Gribkov, *op. cit.*, p. 69).

Relaţii militare româneşti cu armatele altor state

Cu toate că participa la Tratatul de la Varşovia, în cadrul căruia şi-a îndeplinit obligaţiile asumate, armata română a întreţinut relaţii militare şi cu armatele altor state, indiferent de orânduirea politică şi socială sau de alianţele din care acestea făceau parte. În cadrul întâlnirilor, la diferite niveluri, cu reprezentanţi ai diferitelor armate, aliate sau nu, au fost abordate probleme privind conţinutul şi metodologia instruirii trupelor, perfecţionarea pregătirii şi activităţii comandamentelor, cooperarea în domeniul producerii de tehnică şi echipament militar etc. Concomitent, s-au realizat schimburi de experienţă în domeniul învăţământului militar, al presei şi al editurilor, al cercetării cu profil istoric, medical, ingineresc, s-au organizat activităţi cultural-artistice şi competiţii sportive ş.a. Cu ocazia zilelor armatelor aliate s-au ţinut adunări festive în unităţi de instrucţie, în instituţii de învăţământ militar, s-au organizat expoziţii de fotografie şi de artă plastică, gale de filme, spectacole ale ansamblurilor artistice profesioniste. Aceste contacte ocazionau armatelor partenere, prin delegaţii lor, şi un plus de documentare pentru cunoaşterea reală a poziţiei României. România nu şi-a limitat relaţiile militare la dimensiunea coaliţiei din care făcea parte, ci a menţinut şi extins contactele armatei sale cu armate ale altor state de pe toate continentele, armate ale multor ţări membre N.A.T.O. şi armate din ţări nealiniate. În cadrul relaţiilor armatei române cu armate din Europa, Asia, Africa, America Latină, America de Nord, îndeosebi după 1968, vizitele efectuate de miniştrii Apărării Naţionale, de adjuncţi ai acestora, de şefi ai marilor state majore, de generali şi ofiţeri de la diferite eşaloane, vizite efectuate pe diferite problematici – instrucţie, învăţământ militar, asigurare medicală, logistică etc. – au contribuit la o mai bună cunoaştere reciprocă, la dezvoltarea unui climat destins în raporturi directe[529].

Începând cu 1968, ca urmare a situaţiei internaţionale, s-au dezvoltat relaţiile româno-iugoslave având loc numeroase vizite reciproce ale specialiştilor în producerea de tehnică de luptă şi armament[530]. În domeniul aviaţiei, discuţiile s-au dovedit a fi infructuoase deoarece românii doreau să se fabrice, în cooperare, un avion supersonic, în timp ce iugoslavii voiau să producă, în continuare avioane

[529] Pe larg: General-colonel (r.) dr. Constantin Olteanu, *România. O voce distinctă în Tratatul de la Varşovia. Memorii, 1980-1985. Dialog cu Dumitru Avram*, Editura Aldo, Bucureşti, 1999, p. 114-132.

[530] În perioada 26-30 martie 1968, iugoslavii au prezentat unei delegaţii militare române nomenclatorul tehnicii militare care se producea în Iugoslavia, după concepţie proprie şi licenţe străine, precum şi principalele prevederi de viitor.

subsonice „Galeb" şi „Iastrel" şi să importe avioane supersonice. În 1969 s-a discutat despre posibilitatea cooperării spre a se produce avioane de luptă cu viteză apropiată de cele supersonice şi a fost făcut (2-7 iunie 1969, în timpul vizitei unei delegaţii militare române conduse de generalul Ion Gheorghe) un schimb de experienţă în problema organizării şi participării întregii populaţii la apărarea ţării.

În aceeaşi perioadă, nava şcoală „Mircea" a efectuat (1968) o vizită în Italia, care a deschis posibilitatea impulsionării relaţiilor militare româno-italiene. În acest scop, la 10 noiembrie 1970, Vasile Gliga, adjunct al ministrului Afacerilor Externe, a propus generalului Ion Gheorghe invitarea în România, în 1971, a unei nave şcoală militară italiană şi organizarea unui schimb de delegaţii la nivel de elevi ai şcolilor militare[531]. În urma analizei efectuate la nivel de conducere a Ministerului, şeful Marelui Stat Major român a răspuns (7 decembrie 1970), că *„având în vedere regimul şi preocupările existente în armata italiană"* nu consideră indicată organizarea, în 1971, a *„unui schimb de delegaţii la nivel de elevi ai şcolilor militare"*[532].

Spre surprinderea multora în mai 1974, a fost încheiată o Convenţie militară cu S.U.A.[533], iar peste aproape un an (martie 1975), generalul Ion Coman, şeful Marelui Stat Major român, avea să se întâlnească, la Washington, cu omologul său american cu care a discutat probleme referitoare la achiziţii de armament. Cu acel prilej, s-a întâlnit şi cu şeful de stat major al Forţelor Terestre americane, generaul Frederick Weyand, şi a vizitat complexul militar pentru apărare antirachetă S.U.A. – Canada (N.O.R.A.D.) din Colorado, fiind singurul militar din Tratatul de la Varşovia, care a vizitat obiectivul în timpul războiului rece[534].

După ce S.U.A. au pus la dispoziţie (1975) *„o serie de tehnologii militare sofisticate"*[535] şi s-au efectuat şi primele vizite reciproce de nave militare, Ion Coman a vizitat (1976), din nou S.U.A., fiind primit de preşedintele Gerald Ford, la Casa Albă[536], devenind singurul şef de stat major din Tratatul de la Varşovia căruia i s-a oferit o asemenea onoare. Apoi, la 15 martie 1977, ataşatul militar al S.U.A. la Bucureşti a făcut cunoscut că preşedintele Universităţii Naţionale de Apărare a S.U.A., generalul Robert G.Gard Jr., dorea să trimită în vizită în România, ca *„un gest de onoare"*, cu ocazia celei de-a 100-a aniversări a indepedenţei de stat a României, o delegaţie formată 18 persoane de la Colegiul Naţional de război (în perioada 1-5 mai 1977) şi 13 persoane din cadrul Colegiului Industrial al Forţelor Armate (în perioada 1-7 mai 1977). Referindu-se la relaţiile militare româno-americane, Larry Watts a consemnat: *„În 1975-1976, România ceruse şi primise de la*

[531] A.M.R., fond 3 571, dosar nr. 55, f. 139.

[532] Idem, f. 138. Primul adjunct al şefului Marelui Stat Major şi şef al Direcţiei operaţii, a apreciat că *„Nu este cazul să începem cu italienii. Mai degrabă cu francezii"*.

[533] Larry L. Watts, *Cei dintâi vor fi cei din urmă*, p. 311.

[534] *Ibidem*, p. 312.

[535] *Ibidem*, p. 311.

[536] *Ibidem*, p. 312.

Washington tehnologie avansată. În 1978-1979, S.U.A. au cerut şi au primit de la Bucureşti tehnologie militară sovietică"[537]. Acelaşi analist mai aprecia că *„Omul-cheie în operaţia americano-română era generalul Ilie Ceauşescu, asistat de un alt frate al liderlui de la Bucureşti, Marin, care acţiona în cadrul Misiunii Comerciale a României de la Viena"*[538]. Sovieticii nu au agreat asemenea relaţii, mareşalul V.G. Kulikov, comandantul-şef al F.A.U., apreciindu-le (iunie 1986) ca fiind un lucru *„anormal"*.

Pe aceeaşi linie de dezvoltare a relaţiilor militare cu state membre ale N.A.T.O. se încriu şi vizitele efecuate la începutul anilor `70 în România de către miniştrii apărării şi şefii Statelor Majore din Marea Britanie, Italia şi Franţa însoţiţi de şefii lor de Stat Major şi vizitele diferitelor delegaţii militare române în S.U.A., Marea Britanie, Italia şi Franţa[539].

Intense au fost şi relaţiile militare externe ale României în prima jumătate a anilor `80, un loc important ocupându-l vizitele delegaţiilor colegiilor naţionale de apărare[540], numai în perioada octombrie 1980 – mai 1985, aflându-se în România cadre şi cursanţi de la asemenea înalte instituţii din S.U.A. (1984), Anglia (1982 şi 1984), Canada (1985), India (1980), Egipt (1982 şi 1984) şi Pakistan (1985). Programele acestora au cuprins întâlniri la Academia Militară, la unele şcoli militare de ofiţeri, convorbiri la Ministerul Apărării Naţionale, la Ministerul Afacerilor Externe, la Asociaţia de Drept Internaţional şi Relaţii Internaţionale, la Ministerul Comerţului Exterior şi al Cooperării Economice Internaţionale, vizionarea unor expoziţii, muzee şi vizitarea unor locuri istorice din Capitală şi din ţară.

Un loc aparte a fost reprezentat de acostarea navelor militare străine în porturile României, numai în perioada 1980 şi 1985 în portul Constanţa ancorând 28 de nave militare, dintre care 18 au fost din state membre N.A.T.O., S.U.A. fiind reprezentate de 12 nave ale marinei sale militare. Între acestea s-a aflat, în iunie 1981, distrugătorul american *„CARON"–D.D.970*, comandat de comandorul D.P. Yonkers. Trei ani mai târziu, tot în iunie, viceamiralul Edward H. Martin, comandantul Flotei a 6-a a S.U.A. din Marea Mediterană, a comandat marşul executat de crucişătorul *„U.S.S.BIDDLE"* şi de fregata *„U.U.S.TRUETT"*, care au ancorat şi ele în acelaşi port românesc. Grupurile de nave americane care au venit la Constanţa în anii 1983, 1984 şi 1985 au avut drept comandanţi de mars pe înşişi comandanţii Flotei a 6-a a S.U.A., din Marea Mediterană. De regulă, comandanţii navelor erau primiţi la oficialităţile locale, la Primăria municipiului Constanţa, la Comandamentul Marinei Militare. Comandanţii Flotei a 6-a au fost primiţi la Ministerul Apărării Naţionale. La aceste acţiuni protocolare participau, de regulă, şi ambasadorii statelor respective acreditaţi la Bucureşti. Pentru echipajele navelor s-au organizat întâlniri cu marinarii români, excursii la obiective turistice şi situri

[537] *Ibidem*, p. 316.
[538] *Ibidem*, p. 315.
[539] *Ibidem*, p. 321.
[540] Denumirile instituţiilor respective diferă de la o ţară la alta.

arheologice de pe litoral. Concomitent, ele au vizitat nave militare româneşti, navele străine putând fi şi ele vizitate de către public într-una din zilele şederii în Romămia. Cu prilejul vizitelor, militarii se informau reciproc, discutau aspecte doctrinare, cu precădere sistemul de pregătire a cadrelor şi de intruire a trupelor, concepţia dotării armatelor în cauză.

În ianuarie 1981, generalul Constantin Olteanu, ministrul Apărării Naţionale, a avut o întrevedere, la Atena, cu Averoff Tossizza, ministrul elen al Apărării, cu care prilej au fost trecute în revistă relaţiile politice, economice şi militare româno-elene. Tot în acel an, au vizitat România o delegaţiee militară din Grecia (condusă de amiralul Theodorov Deyannis, şeful Statului Major) şi alta din Turcia (condusă de generalul de armată Necdet Oztorien, locţiitorul şefului Statului Major General), conducătorii ambelor delegaţii fiind primiţi de către Nicolae Ceauşescu, preşedintele României. La invitaţia ministrului roman al Apărării, în octombrie 1984, a sosit în România şeful Statului Major al marinei engleze, amiralul John Feldhouse, care comandase forţele engleze în războiul anglo-argentinian din 1982, având ca obiect insulele Malvine. Pe lângă problemele politic-militare cu caracter general, în timpul discuţiilor, un loc aparte a fost rezervat concluziilor rezultate din conflictul anglo-argentinian.

În perioada 27-31 ianuarie 1985, o delegaţie a armatei române, condusă de generalul Constantin Olteanu, ministrul Apărării Naţionale, a efectuat o vizită în Franţa, la invitaţia omologului francez, Charles Hernu, prilej cu care a fost efectuat un larg schimb de opinii asupra relaţiilor bilaterale, precum şi asupra situaţiei politico-militare europene şi globale.

Răspunzând invitaţiei ministrului român al Apărării, în România a sosit (27-31 martie 1985) o delegaţie a armatei S.U.A., condusă de generalul John W. Vessey jr, preşedinte al Comitetului Întrunit al şefilor de State Majore, prilej cu care generalul american a discutat cu generalul Constantin Olteanu raporturile dintre cele două state şi armate, precum şi relaţiile dintre N.A.T.O. şi Tratatul de la Varşovia. Demnitarul american a fost primit de către Nicolae Ceauşescu.

Vizita generalului John Vessey a fost precedată de vizite ale altor reprezentanţi ai S.U.A. În mai 1981 a fost prezentă la Bucureşti delegaţia Comitetului pentru serviciile armatei a Camerei Reprezentanţilor, care a purtat ample discuţii cu generalul Constantin Olteanu pe problem de interes reciproc. În octombrie 1982, la invitaţia ministrului roman al Apărării, în România s-a aflat Franc Corlucci, secretar de stat adjunct la Departamentul Apărării al S.U.A., prilej cu care au fost discutate aspecte ale situaţiei politico-militare internationale, relaţiile dintre N.A.T.O. şi Tratatul de la Varşovia, precum şi problema instalării rachetelor americane în Europa.

Unul dintre obiectivele urmărite de România prin dezvoltarea relaţiilor pe plan militar cu armatele ţărilor membre ale N.A.T.O. a fost şi acela ca, în condiţiile războiului rece, ţara noastră să fie mai bine cunoscută, iar poziţia ei mai bine înţeleasă de către prezumtivii inamici, contribuind prin aceste legături şi contacte la

crearea imaginii reale a României în acea lume răvăşită în care trăiam. În timpul întâlnirilor bilaterale între militarii români şi cei ai armatelor ţărilor care făceau parte din N.A.T.O., de regulă, se puneau în discuţie şi probleme esenţiale ale existenţei blocurilor militare antagonice. În asemenea împrejurări, reprezentanţii armatei române evocau anacronismul existenţei celor două blocuri militare potrivnice, faptul că era necesară desfiinţarea treptată şi concomitentă a acestora.

Au fost şi situaţii în care armata noastră a desfăşurat activităţi concrete de pregătire a unor categorii de militari în comun cu militari din alte armate în timpul vizitelor care aveau loc. De pildă, vânătorii de munte români au întreţinut legături strânse cu unităţi militare similare din Italia, R.F.G., Austria, bazate pe promovarea unor relaţii de amiciţie şi de stimă ostăşească. Cu prilejul întâlnirilor s-au făcut schimburi de regulamente şi instrucţiuni, echipe de militari luând parte reciproc la acţiuni de pregătire în munte – exerciţii tactice, schi, trageri, instrucţie alpină ş.a., încheiate cu învăţăminte utile pentru ambele părţi.

Contactele armatei române cu armatele ţărilor neutre au vizat cunoaşterea reciprocă, identificarea diferitelor forme de colaborare bilaterală, schimburi de experienţă în domeniul instituirii trupelor, al înzestrării etc. În domeniul tehnic, pe lângă colaborările realizate cu aliaţii, de o mare importanţă s-au dovedit relaţiile bilaterale stabilite cu armatele Chinei, Iugoslaviei, Egiptului, dar şi cu cele ale Elveţiei, Austriei, Suediei, Cubei, Indiei etc. În acţiunea de dezvoltare a relaţiilor cu alte armate, un rol important l-au avut presa, precum şi instituţiile armatei noastre cu profil ştiinţific, cultural şi artistic.

În ansamblul formelor de realizare a unor legături benefice armatei române cu alte armate, o mare contribuţie au adus-o ataşaţii militari acreditaţi în diferite state a căror principală misiune consta în observarea şi informarea organelor tutelare asupra situaţiei militare din ţara în care a fost acreditat şi de consiliere a şefului misiunii diplomatice în probleme cu caracter militar. Informaţiile, în principiu, au fost obţinute pe căi legale, în cooperare cu autorităţile militare din ţara de reşedinţă, în conses cu acordurile stabilite între cele două state. Concomitent, ei au îndeplinit şi unele funcţii de reprezentare a statului român la ceremoniile oficiale care se desfăşoară în ţara de acreditare.

După 1968, pe baza concluziilor rezultate din intervenţia în Cehoslovacia, ataşatura militară română şi-a concentrat activitatea în direcţia studierii armatelor străine, indiferent de blocurile militare cărora le aparţineau ţările respective sau regimurile politice ale acestora, datele obţinute fiind exploatate în folosul exclusiv al armatei române. Unul din obiectivele activităţii ataşaţilor militari a mai constat în obţinerea de documente: regulamente militare, materiale despre orientarea doctrinară a armatelor respective, programe şi cursuri de tactică şi strategie militară, tipuri de aplicaţii cu şi fără trupe, concepte privind folosirea diferitelor categorii de forţe în operaţii etc., procurarea de documentaţii, modele de armament şi tehnică de luptă din ultimele generaţii, eşaloanele militare superioare, proiectanţii şi producătorii de tehnică militară fiind puşi astfel la curent cu ceea ce

era nou în dotarea armatelor moderne. Metodele folosite de ataşaţii militari pentru obţinerea documentelor, datelor şi informaţiilor au fost oficiale. La promovarea relaţiilor între armata română cu alte armate au contribuit şi ataşaţii militari acreditaţi în ţara noastră, chiar dacă nu toate armatele străine cu care armata română întreţinea relaţii importante erau reprezentate în România prin ataşaţii militari.

În cadrul acestor relaţii externe, împreună cu partea iugoslavă s-a realizat, în cadrul programului *„YUROM"*, avionul subsonic de vânătoare-bombardament denumit de români *„IAR-93"*, iar de iugoslavi *„GALEB"*. De altfel, la începutul anilor `80, anual s-au desfăşurat întâlniri între miniştrii Apărării Naţionale, prilej cu care se examina stadiul cooperării bilaterale în domeniul producţiei de tehnică militară

Un moment deosebit în cadrul relaţiilor militare externe ale României, şi nu numai, l-a reprezentat lansarea primului român în Cosmos, locotenentul-major inginer Dumitru Prunariu, la 14 mai 1981, de pe aerodromul din Baikonur, în prezenţa unei delegaţii române, condusă de generalul Constantin Olteanu, ministrul Apărării Naţionale.

O importanţă deosebită în relansarea relaţiilor militare ale României cu statele din Occidentul Europei a avut vizita efectuată la 13 şi 14 decembrie 1990, la Comandamentul N.A.T.O. de la Bruxelles şi la Statul Major al Forţelor Armate belgiene, de către o delegaţie militară română, condusă de secretarul de stat şi şef al Marelui Stat Major[541]. Cu acest prilej, generalul-colonel Vasile Ionel a fost primit de secretarul general al N.A.T.O., Manfred Wörner[542], a avut convorbiri cu preşedintele Comitetului Militar, generalul de armată norvegian Vigleik Eide[543], s-a întâlnit cu toţi membrii Comitetului Militar (reprezentanţi ai celor 16 state membre N.A.T.O.), cu membrii Statului Major Internaţional, cu reprezentaţi ai presei şi televiziunii. Generalul român a făcut o prezentare succintă cu privire la situaţia internă din România, la politica externă a ţării, la locul şi rolul armatei în societatea românească, la dorinţa de deschidere şi dezvoltare a relaţiilor militare cu toate statele, în special cu cele din Europa, şi a exprimat dorinţa conducerii Ministerului Apărării Naţionale al României de a stabili, în noile condiţii politico-militare existente pe continentul european, relaţii directe cu Comandamentul N.A.T.O. A solicitat sprijinul Comandamentului N.A.T.O. pentru a furniza unele categorii de tehnică militară, care ar fi devenit disponibile în urma reducerilor care urmau a fi efectuate în conformitate cu prevederile Tratatului de la Paris, în vederea

[541] Pe timpul vizitei, generalul-colonel Vasile Ionel a fost însoţit de ambasadorul României în Belgia, Ovidiu Popescu.

[542] La discuţie a participat şi preşedintele Comitetului Militar, generalul de armată norvegian Vigleik Eide.

[543] La convorbiri au mai participat directorul Statului Major Militar Internaţional, generalul italian C. Melillo, locţiitorul şefului Direcţiei Planificare-Politică din Statul Major Internaţional, generalul T. Waanders, vicepreşedintele Comitetului Militar, colonelul E. Fabriseckers şi decanul Comitetului Militar, generalul olandez Herwijer.

„înlocuirii tehnicii actuale din înzestrarea armatei noastre, care nu este în totalitate corespunzătoare"[544]. În acest sens, a menționat interesul pentru avioanele „MIG-29" și tancurile „T.-72" (aparținând armatei R.D.G.), elicoptere, radiolocatoare, aparatură de telecomunicații și mijloace de apărare antiaeriană[545]. Referindu-se la negocierile de la Viena, generalul-colonel Vasile Ionel și-a informat interlocutorii că delegația României va adopta, în continuare, o poziție constructivă pentru soluționarea tuturor problemelor care se vor pune în discuție și a propus ca pe ordinea de zi a viitoarei runde de negocieri să fie inclusă și problema lichidării instalațiilor și rachetelor operativ-tactice existente în dotarea armatelor statelor din Europa.

Manfred Wörner a menționat că urmărea cu atenție evoluția situației politice din România, măsurile luate de Parlament și Guvern în cadrul procesului de democratizare a vieții politico-sociale a țării și a apreciat că vizita de lucru a oficialului român la Comandamentul N.A.T.O. va deschide calea unor noi relații pe linia cunoașterii și întăririi încrederii reciproce. La încheierea convorbirilor cu secretarul general al N.A.T.O., generalul-colonel Vasile Ionel i-a înmânat mesajul primului-ministru român, Petre Roman, care conținea și invitația de efectua o vizită în România. În ziua de 14 decembrie 1990, delegația română a vizitat Școala Militară Regală din Bruxelles, ambele părți exprimând dorința de a efectua schimburi de experiență, care să se materializeze prin vizite reciproce de delagații și trimiterea de elevi la studii. În aceeași zi a avut loc o întânire cu șeful Statului Major General al armatei belgiene, generalul-locotenent Joseph Charlier și aghiotant al regelui Baudoin, evidențiindu-se, între altele, preocuparea conducerii Ministerului Apărării Naționale de a realiza și dezvolta relații de prietenie și colaborare cu toate armatele din Europa, indiferent de alianța militară din care făceau parte, apreciindu-se ca fiind necesară deschiderea unui birou al ataşatului militar român, cu reședința permanentă la Bruxelles. La înapoierea în țară, în timpul escalei la Paris (15 decembrie 1990), generalul-colonel Vasile Ionel s-a întâlnit, la ambasada României, cu locțiitorul șefului Direcției informații din Armata franceză care a transmis dorința omologului francez, generalul Maurice Schmidt, de a extinde relațiile tradiționale dintre armatele română și franceză[546].

[544] A.M.R., fond 3 571, dosar nr. 603, f. 141.
[545] Generalul Vigleik Eide a precizat că aceste solicitări nu puteau fi soluționate de către Comandamentul N.A.T.O., dar că le va comunica reprezentanților statelor care compuneau alianța.
[546] A.M.R., fond 3 571, dosar nr. 603, f. 139-145.

Reprezentanții comandantului-șef al F.A.U.

În 1960, N.S. Hrușciov a recunoscut, printr-o scrisoare, inutilitatea consilierilor militari sovietici, apreciind că aceștia deveniseră o frână în formarea cadrelor naționale, și a făcut cunoscut că, la cerere, Uniunea Sovietică putea trimite specialiști militari în domeniile considerate a fi necesare. În anul următor, în ședința din 28 și 29 martie 1961, Comitetul Politic Consultativ a hotărât ca specialiștii și consilierii militari sovietici existenți în armatele S.P.T.V. să fie numiți reprezentanți ai Comandamentului F.A.U., fapt confirmat prin Protocolul bilateral încheiat între Ministerul Forțelor Armate și Comandamentul F.A.U., la 31 martie 1961 și aprobat de guvernul român prin H.C.M. nr. 267 din 4 mai 1961, reprezentanța Comandamentului F.A.U. urmând a fi compusă din 4 persoane. Reprezentanții comandantului-șef al F.A.U. în armatele S.P.T.V. au fost numiți numai dintre generalii și ofițerii sovietici (uneori *„insuficient pregătiți"*, în aprecierea generalului A.I. Gribkov), fapt care a provocat *„reproșuri"*, în special din partea conducerilor politico-militare de la București, Budapesta și Varșovia, care i-au considerat deseori *„iscoade sau observatori publici"*[547].

Statutul acestora, din 9 mai 1962, a prevăzut că sarcina lor principală consta *„în a acorda ajutor conducerii armatelor țărilor participante la Tratatul de la Varșovia în rezolvarea problemelor legate de ridicarea capacității de luptă a trupelor și flotelor, care intră în compunerea Forțelor Armate Unite, și a menține legătura între comandantul suprem al F.A.U. și miniștrii Apărării, precum și între Statul Major al Forțelor Armate Unite și Marile State Majore ale armatelor țărilor participante la Tratatul de la Varșovia"*[548]. Totodată, ei trebuiau să cunoască starea trupelor și flotelor care intrau în compunerea F.A.U. și măsurile stabilite pentru dezvoltarea și perfecționarea acestora, să acorde *„ajutor"* în conformitate cu indicațiile comandantului-șef al F.A.U. și șefului Statului Major. Propunerile considerate necesare erau făcute cunoscute miniștrilor Apărării cu aprobarea acestora. Concomitent, reprezentantul comandantului-șef era abilitat să contribuie la soluționarea problemelor importante privind Sistemul unic de apărare antiaeriană a teritoriului al statelor participante la tratat. Conform art. 4 din Statut aceștia nu trebuia să se substituie funcțiilor comandamentelor naționale sau ale șefilor și

[547] A.I. Gribkov, *op. cit.*, p. 39.
[548] Apud Locotenent-colonel dr. Vasile Popa, *Consilierii sovietici și reprezentanții Comandamentului Forțelor Armate Unite în Armata României*, în „Document", nr. 3-4/2003, p. 6.

comandanților armatelor în care se aflau. Cu aprobarea comandamentelor naționale puteau participa la aplicații, controale și inspecții la trupele care intrau în compunerea F.A.U., la consfătuirile și ședințele în care se soluționau probleme importante ale acestor trupe, la elaborarea planurilor pregătirii operative și de luptă. Concomitent, trebuiau să țină o permanentă legătură cu Comandamentul trupelor sovietice aflate în țara respectivă[549].

Începând cu mijlocul anilor `60, partea română a limitat foarte mult participarea reprezentanților comandantului-șef al F.A.U. la inspecțiile făcute trupelor române destinate în F.A.U. În cadrul unei formule de compromis, o dată pe an sau la doi ani, ministrul Apărării Naționale adresa o invitație Comandamentului F.A.U. pentru a participa la o inspecție organizată de Ministerul Apărării Naționale într-o unitate militară română, echipa desemnată participând doar la unele activități din programul de inspecție, fără a se implica direct în evalarea nivelului de pregătire a trupelor și comandamentelor, fără a da calificative sau a participa la bilanțul inspecției.

În 1966, în timpul discuțiilor referitoare la noile Statute, românii au arătat că reprezentanții Comandamentului F.A.U. pe lângă armatele naționale nu erau necesari. La fel a procedat și generalul-colonel Ion Gheorghe, la 1 februarie 1968, în discuția avută cu generalul-colonel sovietic Voronțov, la București, când a precizat că aceștia erau numai sovietici și aduceau *„mai multe necazuri decât foloase, adică mai multe neajunsuri"*[550].

În temeiul Statutului Comandamentului Unificat și al F.A.U. din 1969, care stipula că în armatele S.P.T.V. *„se pot găsi, cu acordul guvernelor, reprezentanți ai comandantului-șef al F.A.U."*, la 13 ianuarie 1970, generalul S.M. Ștemenko a trimis un proiect al Statutului reprezentanților comandantului-șef, care actualiza prevederile Statutului din 9 mai 1962, completat cu prevederi noi care lărgeau drepturile și atribuțiile acestora[551]. După ce l-a analizat, generalul Ion Ioniță i-a raportat lui Nicolae Ceaușescu că acesta era *„inacceptabil și că ar fi inutil să facă observații la proiectul primit"*[552]. Conform aprobării lui Nicolae Ceaușescu și având în vedere faptul că Executivul de la București nu și-a manifestat dorința să aibă reprezentanți ai comandantului-șef al F.A.U., ministrul Forțelor Armate a transmis că nu consideră necesar să-și dea avizul la proiectul de Statut.

Cu toate acestea, Consiliul Militar a dezbătut, la Budapesta, în zilele de 27 și 28 aprilie 1970, proiectul de Statut al reprezentantului comandantului-șef, cu excepția delegatului român, generalul Marin Nicolescu, ceilalți exprimându-și acordul față de conținutul lui. Cu acel prilej, generalul român a cerut să se înscrie în procesul-verbal al ședinței că guvernul român *„nu și-a manifestat dorința și nu intenționează să ceară reprezentanți ai comandantului suprem al Forțelor Armate*

[549] *Ibidem.*
[550] A.M.R., fond 3 571, dosar nr. 27, f. 51-88.
[551] Idem, fond 467, dosar nr. 11, f. 70.
[552] Idem, fond Secretariat, dosar nr. 11/1970, f. 116.

Unite pe lângă Forțele Armate ale Republicii Socialiste România"[553]. Ca urmare, a arătat că nu era cazul să avizeze, într-un fel sau altul, proiectul de Statut prezentat. Față de această poziție, generalul-colonel A. Semerdjiev, șeful Marelui Stat Major al armatei bulgare, și generalul-locotenent Csemi Karoly, șeful Marelui Stat Major al armatei ungare, și-au exprimat dezacordul și au arătat că dacă s-ar înscrie în procesul-verbal punctul de vedere românesc ei nu vor mai putea semna documentul. În final, după lungi discuții s-a ajuns la soluția ca generalul Marin Nicolescu să semneze ultimul documentul, dar înaintea semnăturii să se consemneze puctul de vedere pe care l-a exprimat. Peste un an, la 28 februarie 1972, Ministerul Forțelor Armate a făcut cunoscut Comandamentului F.A.U. că deoarece noul Statut al reprezentanților comandantului-șef a fost aprobat fără acordul său nu îi recunoaște valabilitatea. Insistând, sovieticii au trimis în 1980, un alt proiect de Statut la care românii nu au trimis propuneri, aceștia nefiind de acord nici cu proiectul elaborat în 1986.

În pofida acestui fapt, reprezentanții comandantului-șef au continuat să fie trimiși la București, partea română asigurându-le sediu, mijloace de transport și invitându-i la unele activități protocolare. În general însă activitatea acestora a fost mult redusă, în pofida poziției adoptate de către comandantul-șef, care uzita de diferite formule pentru a-și implica mai mult reprezentantul. La 31 octombrie 1984, generalul-colonel V.A. Makarov a prezentat, la Marele Stat Major român, o informare cu privire la consfătuirea cadrelor de conducere din Forțele Armate ale U.R.S.S., desfășurată la Moscova în perioada 25-27 octombrie 1984, în cadrul căreia s-au analizat și stabilit principalele direcții de acțiune pentru următorii doi ani. Cu acel prilej, participanții la Consfătuire au ajuns la concluzia că situația internațională cunoștea o înăsprire deosebită, ca urmare a intensificării propagandei războinice a cercurilor imperialiste din N.A.T.O. și a continuării amplasării rachetelor strategice în Europa. Peste o lună, la 21 noiembrie 1984, generalul Vasile Milea, șeful Marelui Stat Major, a refuzat să-l primească pe generalul-colonel V.A. Makarov pentru a-i face unele comunicări din partea mareșalului V.G. Kulikov și i-a comunicat că dacă V.G. Kulikov avea de făcut *„anumite comunicări"* să se adreseze *„pe cale obișnuită, adică direct Ministerului Apărării Naționale sau Marelui Stat Major"*[554].

În România, reprezentantul comandantului-șef era ajutat de un locțiitor, un traducător, un ofițer cu cifrul, un subofițer cu administrația și o dactilografă, desfășurându-și activitatea în afara incintei Marelui Stat Major (din 1964)[555]. Deși partea română s-a opus prezenței reprezentantului comandantului-șef, în final, l-a acceptat, nefăcând niciodată obiectii la numirea acestuia. Acesta era invitat la unele activități protocolare, exerciții militare, expoziții de tehnică militară etc., iar la cererea acestuia era primit de ministrul Apărării Naționale ori de adjuncții săi. De

[553] Idem, fond 3 571, dosar nr. 46, f. 55.
[554] Idem, dosar nr. 442, f. 193.
[555] Partea română i-a oferit și un autoturism de serviciu.

multe ori, legătura acestuia cu conducerea armatei române se făcea prin Biroul special din compunerea Marelui Stat Major român, dar se putea adresa, prin telefonul „scurt", şi direct ministrul Apărării Naţionale sau locţiitorilor acestuia[556]. Practic, în România, activitatea reprezentanţilor comandantului-şef al F.A.U. a fost limitată mai mult la activităţi de protocol. Referindu-se la acest lucru, generalul A.I. Gribkov consemna: *„În România, reprezentanţii noştri erau izolaţi, ei n-aveau permisiunea de a intra în Ministerul Apărării şi în Statul Major General. Era exclusă vizitarea trupelor. Reprezentantul-şef, cu gradul de general-colonel, nu era invitat la nici un fel de activităţi la Ministerul Apărării"*[557].

În final, în martie 1991, în conformitate cu art. 2 al Protocolului semnat la 25 februarie 1991, la consfătuirea extraordinară de la Budapesta a Comitetului Politic Consultativ, aparatul reprezentantului comandantului-şef al F.A.U. în România şi-a încetat activitatea[558]. Cu acest prilej, generalul-locotenent A.G. Gaponenko a fost primit (împreună cu generalul-maior Boceaev) de generalul-colonel Victor Stănculescu, ministrul Apărării Naţionale, care a subliniat necesitatea continuării contactelor cu armata sovietică şi a încheierii unui program-cadru de colaborare (care să cuprindă şi probleme tehnice, de cercetare tehnico-ştiinţifică, schimburi de experienţă pe linia instruirii trupelor, învăţământ militar etc.), s-a pronunţat pentru analiza posibilităţilor de colaborare bilaterală pe linie de apărare antiaeriană şi marină militară şi a subliniat necesitatea *„păstrării relaţiilor de prietenie"*. Generalul sovietic a menţionat că şi partea sovietică intenţiona să menţină şi să dezvolte relaţiile de bună vecinătate, *cu „respectul intereselor ambelor ţări"*, să menţină contactele *„în toate domeniile şi pe linie militară"* şi transmite mulţumirile comandantului-şef pentru *„atenţia cu care patea română s-a îngrijit de păstrarea memoriei ostaşilor sovietici căzuţi pe tertoriul României"*[559].

Din 1961 până în 1991, reprezentanţii comandantului-şef la Bucureşti au fost: generalul-locotenent Marcenko (1961-1967), generalul-colonel G. Romanov (1967), generalul-locotenent A.A. Demientiev (1972-1976), generalul-locotenent V.K. Diatlenko (1976-1980), generalul-colonel V.A. Makarov (1980-1988), generalul-colonel G.G. Borisov (1988-1989), generalul-locotenent A.G. Gaponenko (1989-1991).

[556] General-maior (r.) Dumitru Mircea, *Unele aspecte privind relaţiile cu structurile militare din Tratatul de la Varşovia*, în dr. Constantin Olteanu, dr. Alesandru Duţu, Constantin Antip, *România şi Tratatul de la Varşovia. Istoric. Mărturii. Documente. Cronologie*, Editura Pro Historia, Bucureşti, 2005, p. 205-206.

[557] A.I. Gribkov, *op. cit.*, p. 47.

[558] Cu acel prilej, între colonelul Dumitru Mircea, locţiitorul şefului Marelui Stat Major român, şi generalul-locotenent Alfred Gaponenko, reprezentantul comadantului-şef al F.A.U. în România, a fost încheiat un proces-verbal din care rezulta că toate bunurile puse la dispoziţie de partea română pentru folosinţa aparatului reprezentantului comandantului-şef au fost predate organelor militare ale României, că părţile contractante au efectuat toate decontările care au reieşit din relaţiile lor reciproce şi au declarat că nu au pretenţii una faţă de alta, inclusiv din punct de vedere financiar.

[559] A.M.R., fond 3 571, dosar nr. 669, f. 1-3.

Sistemul unic de apărare antiaeriană a teritoriului

În cadrul consfătuirii sovieto-române desfăşurată la Moscova[560], în perioada 16-18 ianuarie 1957, sovieticii au prezentat un document, care legifera situaţia existentă în fapt[561], prin care forţele şi mijloacele de apărare antiaeriană a teritoriului a S.P.T.V. erau incluse într-un Sistem unic de apărare antiaeriană a teritoriului lor, condus şi coordonat de către Comandantul trupelor de apărare antiaeriană a Uniunii Sovietice, toate măsurile de apărare fiind executate prin comandanţii apărării antiaeriene a teritoriului din S.P.T.V., cu aprobarea miniştrilor apărării şi a comandantului-şef al F.A.U. Aprecind că apărarea antiaeriană a teritoriului S.P.T.V. nu se putea realiza separat de fiecare ţară în parte, delegaţia română a fost de acord cu propunerea sovietică. Referindu-se la delegarea comandantului apărării antiaeriene a U.R.S.S. cu coordonarea apărării antiaeriene a tuturor S.P.T.V., generalul Leontin Sălăjan a arătat că delegaţia română nu era complet pregătită, deoarece nu fusese prevenită că se va analiza această problemă, şi nu avea în compunere specialiştii necesari. Fără a intra în detalii, a precizat că problema trebuia studiată mai amănunţit din punct de vedere organizatoric şi a subliniat necesitatea ca în Comandamentul apărării antiaeriene a U.R.S.S. să se delege câte un reprezentant al fiecărui S.P.T.V. şi ca pe teritoriul fiecărei ţări comandantul apărării antiaeriene să fie locţiitor al comandantului apărării antiaeriene a U.R.S.S. A mai precizat că problema avea *„un aspect politic deosebit care trebuie supus spre examinare guvernului R.P.R."*. Mareşalii I.S. Konev şi S.S. Biriuzov au fost de acord ca principiile de bază în asigurarea Sistemului unic de apărare antiaeriană să fie trimise la Bucureşti spre examinare şi aprobare.

În final, Sistemul unic de apărare antiaeriană a teritoriului a fost înfiinţat la 1 februarie 1963, în funcţia de comandant al trupelor apărării antiaeriene a S.P.T.V. (şi locţiitor al comandantului-şef) fiind numit comandantul trupelor apărării antiaeriene sovietice, mareşalul V.A. Sudeţ. Din punct de vedere organizatoric trupele apărării antiaeriene a teritoriului erau compuse din corpuri de armată şi divizii de apărare antiaeriană dotate cu complexele „S.-75 M. Volhov" şi „S.A.-75 M. Dvina", în unele state funcţionând şi complexe pentru mică înălţime „S.-125 Neva". Aviaţia de vânătoare era dotată în procent de 60% cu avioane de vânătoare „MIG-21". Trupele radiotehnice dispuneau de staţii de radiolocaţie de game diferite care permiteau descoperirea ţintelor moderne cu mare viteză, la toate

[560] Delegaţia sovietică a fost condusă de mareşalul I.S. Konev, iar cea română de generalul Leontin Sălăjan.

[561] S.P.T.V. aveau încheiate planuri de cooperare, datele tehnice de radio şi radiolocaţie şi semnalele pentru aviaţie elaborându-se şi trimiţându-se de Comandamentul apărării antiaeriene a Uniunii Sovietice. Acest lucru se practica în absenţa unei Convenţii între guvernele român şi sovietic pentru includerea trupelor apărării antiaeriene în F.A.U.

înălțimile de zbor ale acestora[562]. La nivel de vulnerabilități s-au situat eficacitatea redusă împotriva țintelor aeriene care zburau la joasă înălțime, apărarea organizată pe obiective și nu pe zone compacte (în special pe frontul de vest și pe direcțiile de litoral), trupele de rachete erau dispuse în grupări mixte („S.-75" și „S.-175"), care să asigure lovirea țintelor la toate înălțimile și să asigure stabilitatea la bruiaj etc. Referindu-se la principiile de întrebuințare a forțelor și mijloacelor de apărare antiaeriană în cadrul Sistemului unic de apărare antiaeriană a teritoriului, mareșalul V.A. Sudeț a precizat următoarele, în cadrul consfătuirii miniștrilor Apărării din 26-28 februarie 1963: aviația trebuia să fie angajată la distanța maximă de acțiune cu asigurarea aterizării pe aerodromurile de cooperare ale vecinilor, unitățile de rachete antiaeriene urmau a fi întrebuințate pentru acoperirea joncțiunilor, iar unitățile de rachete antiaeriene și unitățile radiotehnice numai pe teritoriul țării respective. Pentru conducerea acțiunilor de luptă urmau a fi construite două puncte de comandă: unul la Minsk, pe direcția Vest, pentru trupele apărării antiaeriene a teritoriului R.D.G., Cehoslovaciei, Poloniei, Grupului de trupe sovietice din R.D.G. și Grupului de trupe „Nord", iar altul la Kiev, pe direcția Sud-Vest, pentru trupele apărării antiaeriene a teritoriului Bulgariei, Ungariei, României, Grupului de trupe „Sud" și Armatei 8 apărare antiaeriană a teritoriului[563].

Protocolul de întrebuințate a trupelor apărării antiaerinene a teritoriului prevedea că România trebuia să intervină cu 3 regimente de aviație de vânătoare în sprijinul vecinilor, în sprijinul ei urmând să intervină 2 regimente sovietice, 2 regimente bulgare și 1 ungar. În 1969, conform aprobării Comitetului Politic Consultativ, în cadrul Sistemului unic de apărare antiaeriană a teritoriului a fost înființată funcția de locțiitor al comandantului-șef al F.A.U. pentru apărarea antiaeriană a S.P.T.V., care conducea Sistemul unic de apărare antiaeriană (acesta nu includea forțele apărării antiaeriene ale trupelor de uscat, flotelor și aviației de vânătoare a Forțelor Aeriene Militare) de la postul de comandă al apărării antiaeriene sovietice și care își desfășura activitatea în cooperare cu comandanții apărării anitaeriene a teritoriului din statele respective. În Polonia, Ungaria și Cehoslovacia, trupele de apărare antiaeriană erau conduse de Comandamentele naționale ale apărării antiaeriene a teritoriului cărora li se subordonau operativ și trupele aliate de apărare antiaeriană a teritoriului dislocate în statul respectiv, comandanții apărării antiaeriene a teritoriului primind misiuni de la propria conducere politică și militară. În R.D.G., trupele de apărare antiaeriană a teritoriului erau conduse de către comandantul-șef al trupelor de pe direcția Vest; în România și Bulgaria comandamentele naționale ale apărării antiaeriene a teritoriului își conduceau propriile trupe de apărare antiaeriană a teritoriului[564].

[562] A.M.R., fond 3 571, dosar nr. 47, f. 166.

[563] În cadrul punctelor de comandă de la Minsk și Kiev lucrau reprezentanți ai Comandamentelor apărării antiaeriene a teritoriului aparținând S.P.T.V. (cu excepția României), care se aflau pe respectivele direcții de acțiune.

[564] A.I. Gribkov, *op. cit.*, p. 54.

La apărarea antiaeriană a flotelor maritime militare mai contribuia aviația de vânătoare cu mare capacitate de interceptare, avioane înzestrate cu stații de radiolocație, navele antisubmarine, stațiile de radiolocație, unitățile și marile unități radiotehnice etc. Eficientizarea sistemului de conducere s-a realizat prin introducerea sistemului automatizat de conducere la toate regimentele și brigăzile de rachete antiaeriene. Cele mai bune rezultate, din acest punct de vedere, au fost obținute în Uniunea Sovietică și Polonia, unde au fost automatizate toate marile unități de apărare antiaeriană a teritoriului. Generalul A.I. Gribkov a apreciat că *„cele mai proaste relații"* în ceea ce privește colaborarea cu S.P.T.V. au fost cu România (la nivel politic, mai ales)[565]. Conform datelor oferite de generalul A.I. Gribkov, contribuția S.P.T.V. la Sistemul unic de apărare antiaeriană a fost următoarea (în perioada în care acesta a îndeplinit funcția de șef al Statului Major al F.A.U.): câte două divizii de apărare antiaeriană din partea Bulgariei, Cehoslovaciei, R.D.G., României și Ungariei (transformate, din inițiativa Statului Major al F.A.U., într-un corp de armată) și trei divizii de apărare antiaeriană a teritoriului din partea Ungariei. Referindu-se la dotarea trupelor din Sistemul unic de apărare antiaeriană, miniștrii Apărării au apreciat (la Sofia, la 21-22 mai 1970), că trupele apărării antiaeriene a S.P.T.V. aveau în înzestrare tehnică de luptă modernă, capabile să lupte împotriva tuturor mijloacelor de atac aerian existente în dotarea inamicului probabil.

În octombrie 1977, cu prilejul celei de-a 16 ședințe a Consiliului Militar, mareșalul V.G. Kulikov a precizat că până în acel moment nu se semnase cu România un plan operativ al apărării antiaeriene a teritoriului, *„fapt care îngrijorează nu numai Uniunea Sovietică, ci și celelalte țări, deoarece este creat un gol în sistemul unic de apărare antiaeriană"*. Peste un an (4-7 decembrie 1978), cu prilejul celei de-a 11-a ședință a Comitetului Miniștrilor Apărării, V.G. Kulilov avea să își repete nemulțumirea, făcând aprecieri negative asupra faptului că românii nu au definitivat planul operativ și planul de cooperare pe linie de apărare antiaeriană a teritoriului, ceea ce împiedica realizarea Sistemului unic de apărare antiaeriană a teritoriului. Cu timpul, sovieticii s-au obișnuit cu situația, la 7 mai 1980, generalul V.K. Diatlenko declarând colonelului Mircea Constantinescu că mareșalul N.V. Ogarkov, șeful Statului Major General sovietic, referindu-se la exigențele românilor ca trupele apărării antiaeriene a teritoriului să nu poată fi dislocate în afara granițelor României, a afirmat că problema reprezenta un lucru minor deoarece *„românii nici nu au prea multe mijloace pentru a putea fi dislocate în afara granițelor. Poate este necesar ca noi sovieticii să dislocăm în România mijloace pentru a întări artileria antiaeriană a teritoriului"*.

Planurile de cooperare (în vigoare din 1975) nu erau semnate nici în 1986 deoarece sovieticii nu acceptaseră propunerea românilor privind încheierea de Convenții guvernamentale bilaterale care să reglementeze trecerea, statutul și dislocarea de trupe ale unui stat aliat pe teritoriul altui stat aliat, în apele teritoriale

[565] *Ibidem*, p. 55-57.

şi în spaţiul aerian. În plus, documentele primite în 1986 conţineau prevederi care contraveneau punctului de vedere românesc: dislocarea de unităţi în afara frontierelor de stat şi întrebuinţarea acestora în luptă prin ordine ale comandantului trupelor antiaeriene din F.A.U., coordonarea activităţii forţelor şi mijloacelor de apărare conform prevederilor Statutului forţelor artileriei antiaeriene la război, survolarea teritoriului S.P.T.V. de către aviaţia de vânătoare pentru interceptarea ţintelor aeriene fără obţinerea acordului prealabil etc.

Referindu-se la organizarea, pregătirea şi misiunile trupelor de profil, generalul-colonel (r.) Mircea Mocanu, fost comandant al apărării antiaeriene a teritoriului României, preciza următoarele: *„Comandamentul Apărării Antiaeriene a României (C.A.A.T.) avea în compunere în anul 1975: Aviaţia militară, Trupele de artilerie şi rachete antiaeriene şi Trupele radiotehnice (Radiolocaţia), regimente de transmisiuni şi de geniu, şcoli militare, centre de instrucţie, baze de reparaţii, depozite etc. Marile unităţi şi unităţile de aviaţie se găseau în dispozitiv operativ pe întreg teritoriul ţării. Fiecare mare unitate, unitate şi subunitate avea amenajate lucrări genistice, puncte de comandă şi legături fir-radio şi radioreleu, dispunea de echipajele necesare, fiind gata de luptă permanent, ziua şi noaptea. În aceeaşi situaţie se găseau şi trupele de apărare antiaeriană a teritoriului celorlalte ţări participante la Tratatul de la Varşovia. Toate punctele de comandă principale (P.C.P.) ale celor şase ţări participante erau legate prin transmisiuni stabile şi permanente cu Punctul de Comandă Central (P.C.C.) Moscova. Noi mai aveam legături permanente şi cu punctul de comandă ajutător Kiev. De asemenea, P.C.P.-Bucureşti avea legături permanente şi stabile de cooperare cu P.C.P.-Sofia şi P.C.P.-Budapesta. Legături permanente şi stabile de cooperare existau şi între punctele de comandă ale diviziilor noastre de apărare antiaeriană române cu marile unităţi (corpuri şi divizii) de apărare antiaeriană ale ţărilor vecine: U.R.S.S., Bulgaria şi Ungaria. Sistemul nostru de apărare antiaerinaă era astfel integrat cu sistemele similare ale ţărilor vecine... Temele şi conţinutul aplicaţiilor şi antrenamentelor cu ţinte aerienne marcate şi ale altor activităţi se stabileau de către Statul Major al F.A.U. de comun acord cu şeful Secţiei de aviaţie şi apărare antiaeriană din Marele Stat Major român. În 15 ani de activităţi comune nu am primit în cadrul acestora niciun ordin de la P.C.C.-Moscova. Toată activitatea decurgea după normele, regulamentele şi ordinele interne. Una din misiunile C.A.A.T. era controlul regimului de zbor în spaţiul aerian al României. Sistemul de radiolocaţie propriu cerceta spaţiul aerian al ţării 24 de ore din 24, descoperea şi reprezenta grafic pe planşetele din toate punctele de comandă, de la toate eşaloanele, toate aeronavele militare şi civile, române şi străine, care evoluau în apropierea frontierei de stat în spaţiul aerian al ţării. Fiecare aeronavă se identifica prin cooperare cu punctele de comandă ale ţărilor vecine şi prin cooperare cu sistemul de conducere al aviaţiei civile TAROM. Se aveau în vedere planurile de zbor ale aviaţiei militare şi aprobările de survol date de Marele Stat Major al armatei române. C.A.A.T. avea stabilite prin lege măsurile de*

sancţionare a aeronavelor române şi străine, civile şi militare, care se abăteau de la regimul de zbor (care era un document cu valoare de lege). Sistemul unic de apărare antiaeriană a ţărilor participante la Tratat nu admitea sub nicio formă ca aeronavele unei ţări să violeze spaţiul aerian al altei ţări din Alianţă. Iar dacă o făcea, se putea expune sancţiunilor. Orice survol, inclusiv cel al aeronavei care transporta pe comandantul-şef al F.A.U., trebuia să aibă aprobarea şefului Marelui Stat Major al armatei naţionale"[566].

[566] General-colonel (r.) Mircea Mocanu, Poziţia românească în sistemul de apărare antiaeriană al F.A.U., în dr. Constantin Olteanu, dr. Alesandru Duţu, Constantin Antip, *România şi Tratatul de la Varşovia. Istoric. Mărturii. Documente. Cronologie*, Editura Pro Historia, Bucureşti, 2005, p. 182-183.

Statul Major al Forțelor Armate Unite

Protocolul cu privire la crearea Comandamentului F.A.U. din 14 mai 1955 a prevăzut constituirea unui Stat Major pe lângă comandantul-șef al F.A.U., cu sediul la Moscova. Statutul din 1956 a precizat că în compunerea Statului Major al F.A.U. intrau organe pentru evidența problemelor operativ-tactice și de organizare, precum și inspectorii pentru arme. Ca atribuții, Statutul menționa cunoașterea stării trupelor și flotelor din compunerea F.A.U. (*„din toate punctele de vedere"*), asigurarea permanentei capacități de luptă a F.A.U. (prin Marile State Majore ale armatelor S.P.T.V.), întocmirea de propuneri privind măsurile referitoare la schimbările *„numerice și calitative"* din compunerea F.A.U., întocmirea de concluzii privind înzestrarea trupelor din compunerea F.A.U. Șeful Statului Major mai avea dreptul să ia legătura cu locțiitorii comandantului-șef și șefii Marilor State Majore pentru problemele ce intrau și sfera competențelor sale, să stabilească ordinea de informare asupra stării trupelor și flotelor din compunerea F.A.U. Statul Major al F.A.U. era *„obligat"* să-și organizeze activitatea în *„cooperare"* cu Marile State Majore ale armatelor S.P.T.V.[567]. Acestea erau *„obligate"*, la rândul lor, să *„informeze"* Statul Major al F.A.U. asupra compunerii de luptă, efectivelor, capacității de luptă și de mobilizare, stării armamentului și tehnicii de luptă, pregătirii operative, de luptă și politice a trupelor destinate în F.A.U. (*„în conformitate cu ordinele stabilite de acest Stat Major"*) și să se pună de acord cu Statul Major al F.A.U. în ceea ce privește dislocarea trupelor și flotelor destinate în F.A.U.[568]. În funcția de șef al Statului Major a fost numit generalul de armată A.A. Antonov, care era și primul-locțiitor al șefului Statului Major General sovietic.

În realitate, Statul Major al F.A.U. a fost constituit, ca structură distinctă, abia la 25 noiembrie 1969, conform prevederilor Statutelor adoptate în martie același an. Până atunci, atribuțiile sale au fost îndeplinite de Direcția 10-a Principală din Statul Major General sovietic. Pentru realizarea legăturilor cu armatele S.P.T.V., pe lângă această Direcție a fost atașat câte un ofițer din armatele S.P.T.V. De multe ori, generalii și ofițerii sovietici care încadrau această direcție, precum și unii dintre ofițerii armatelor aliate, care erau atașați pe lângă ea, acționau de pe poziții superioare structurilor de conducere ale armatelor S.P.T.V. Semnificativă în acest sens este reacția reprezentantului armatei ungare (februarie 1965) la indicația generalului P.J. Batov (transmisă de generalul Vorontov) ca șefii

[567] Vezi și: *Varșavskii dogovor. Soiuz vo imia mira i sotializma*, Voenizdat, Moskva, 1980, p. 167.
[568] *Ibidem*, p. 229.

Marilor State Majore să solicite consultații numai pentru problemele importante: *„Tov. general, dați-le ordin, când și pentru ce problemă să vină la consultație. Noi aici suntem toți Stat Major superior, iar celelalte state majore sunt subordonate și trebuie să execute ordinele întocmai"*.

În februarie 1966, cu prilejul discuțiilor referitoare la noile Statute, românii au propus ca șeful Statului Major al F.A.U. să fie numit *„prin acordul guvernelor"* dintre mareșalii și generalii oricărei țări, pe o perioadă de 4-5 ani. Peste câteva luni (mai 1966), mareșalul A.A. Greciko a propus ca șeful Statului Major să fie numit de către guverne din Forțele Armate ale U.R.S.S. sau din alte armate (locțiitorii urmând să lucreze permanent în Comandamentul F.A.U., fiind eliberați din alte funcții), încadrarea făcându-se treptat (în 1-2 ani) în proporrție de 60% ofițeri din armata sovietică și 40% din celelallte armate.

Din momentul constituirii, Statul Major al F.A.U. a acționat ca organ de conducere al comandantului-șef al F.A.U. și ca organ de lucru al Comitetului Miniștrilor Apărării, fiind încadrat cu generali și ofițeri numiți de către miniștrii Apărării ai S.P.T.V.[569], conform principiului reprezentării proporționale: 7% – Bulgaria, 13% – Cehoslovacia, 6% – Ungaria, 6% – R.D.G., 13,5% – Polonia, 10% – România, 44,5% – U.R.S.S. Șeful Statului Major al F.A.U., avea câte un locțiitor din fiecare minister al Apărării, desfășurându-și activitatea în mod permanent la Moscova. Faptul că șeful Statului Major al F.A.U. era și prim-locțiitor al șefului Statului Major General al Forțelor Armate ale U.R.S.S. făcea ca această structură de comandament să nu fie independentă. La 10 iunie 1976, Statul Major al F.A.U. a făcut cunoscut un proiect de Statut al ofițerilor, generalilor și amiralilor din armatele S.P.T.V. care lucrau pe lângă Statul Major și alte organe de conducere.

Statul Major al F.A.U. avea următoarea organizare: șeful de Stat Major, primul locțiitor al acestuia, câte un locțiitor din partea ministerelor Apărării din S.P.T.V., direcții, secții și compartimente specifice (operații, mobilizare, pregătire de luptă etc.). Cele mai importante funcții au fost încadrate numai cu generali și ofițeri sovietici, iar accesul la studierea problemelor esențiale pentru Tratat era limitat numai la propriile armate (cu excepția sovieticilor)[570]. *„Această practică de numire în funcții superioare în organele de conducere a Forțelor Armate Unite numai din partea Uniunii Sovietice* – avea să recunoască generalul A.I. Gribkov – *a influențat negativ relațiile dintre conducerea militară a țărilor Tratatului de la Varșovia. De câteva ori, conducerile Poloniei, României și Ungariei au ridicat problema rotirii comadantului-șef și a șefului de Stat Major al F.A.U., ca și a altor șefi, în conformitate cu hotărârea C.P.C. din 1969 și cu Statutul privind executarea serviciului în organele de conducere ale F.A.U., însă conducerea de stat și militară sovietică a avut o atitudine negativă față de aceasta"*.

[569] Șeful colectivului de generali și ofițeri ai fiecărei armate avea și calitatea de locțiitor al șefului Statului Major al F.A.U (general-colonel r. dr. Constantin Olteanu, *România. O voce distinctă în Tratatul de la Varșovia*, Editura Aldo, București, 1999, p. 33-34).
[570] General-maior (r.) Florian Truță, *La Statul Major al Forțelor Armate Unite*, în dr. Constantin Olteanu, dr. Alesandru Duțu, Constantin Antip, *România și Tratatul de la Varșovia. Istoric. Mărturii. Documente. Cronologie*, Editura Pro Historia, București, 2005, p. 159.

Inițial (10 octombrie 1955), a fost desemnat ca reprezentant al armatei române pe lângă Comandamentul F.A.U. colonelul Spirea Stănescu, apoi colonelul D.I. Iacob. După constituirea Statului Major al F.A.U. (1969) s-a înființat funcția de locțiitor al șefului Statului Major al Comandamentului F.A.U. Din partea României, funcția de locțiitor al șefului Statului Major al Comandamentului F.A.U. a fost îndeplinită de generalii Florian Truță (1969-1974), Dumitru Pănescu (1974-1990), colonel inginer Mircea Constantinescu (1990-1991)[571]. În Statul Major și Comitetul tehnic au mai lucrat coloneii Mihail Iancu, Nicolae Pătrașcu, Nicolae Lazăr, locotenent-coloneii Vasile Lucaciu, Coman Agapie, Virgiliu Târzioru, căpitanul de rangul 2 Vasile Lazăr, căpitanul Tudor Chiriță, colonelul Mircea Constantinescu, locotenent-colonelul Dumitru Stoenciu, maiorii Dumitru Peterneamț, Ion Vanghele, Petru Mușat, căpitanul-loctenent Ioan Petre. În general, ofițerii români din Statul Major al F.A.U. erau angajați în probleme operativ-tactice sau în lucrări care nu se refereau direct la F.A.U. Acest fapt l-a determinat pe generalul Dumitru Pănescu să releve (18 ianuarie 1977), într-o discuție avută cu mareșalul D.G. Kulikov că problemele românilor erau soluționate de către ofițerii sovietici și că de cele mai multe ori aceștia nu aflau despre întocmirea anumitor documente decât după expedierea acestora. Mareșalul sovietic a promis că va analiza situația și a fost de acord că nu era corect să se procedeze așa.

Principala atribuție a Statului Major al F.A.U. consta în *„ridicarea capacității de luptă a armatei fiecărei țări și a F.A.U., în general"*, așa cum releva generalul M.S. Ștemenko, cu prilejul conferinței cadrelor de conducere ale Statelor Majore ale S.P.T.V., desfășurată în perioada 16-20 iunie 1975, la Leipzig, deoarece *„problemele privind desființarea blocurilor militare și retragerea trupelor străine de pe teritoriile altor țări trebuie lăsate politicienilor"*. Cu acel prilej, generalul sovietic a insistat asupra necesității *„concepției unice a pregătirii statelor majore"*. În atribuțiile Statului Major al F.A.U. mai intrau aprecierea situației politico-militare și strategice, elaborarea de propuneri și recomandări privind pregătirea de luptă, îmbunătățirea organizării și înzestrării trupelor, infrastructurii de pe preconizatele teatre de acțiuni militare, constituirea de rezerve, mobilizarea și întrebuințarea trupelor în campanie, planificarea aplicațiilor comune și jocurilor de război (și participarea la acestea), studierea inamicului probabil (din toate punctele de vedere), efectuarea de controale și inspecții în comandamentele, marilor unități și unități care făceau parte din F.A.U. Concomitent, pregătea reuniunile Comitetului Miniștrilor Apărării și pe cele ale Consiliului Militar, urmărea înfăptuirea hotărârilor și recomandărilor acestora și ținea o legătură permanentă cu Marile Stat Majore ale armatelor aliate, cu care conlucra în probleme de interes comun. Anual, elabora un plan de activități comune, pus de acord cu Marile State Majore naționale. O importanță deosebită acorda Statul Major al F.A.U. (în colaborare cu Comandamentul F.A.U.) planificării operative a F.A.U. în caz de război și elaborării de recomandări pentru folosirea trupelor fiecărui stat aliat. Referindu-se la acest lucru, generalul A.I. Gribkov rememora că în majoritatea

[571] În 1990 a fost înaintat la gradul de general de brigadă.

cazurilor, sovieticii cunoșteau din timp *„planurile și concepțiile operațiilor, compunerea statelor majore și a trupelor"* participante la aplicațiile desfășurate de N.A.T.O., unele de mare amploare, *„inclusiv cu debarcarea rezervelor strategice ale S.U.A. pe calea transportului maritim și fluvial"*[572]. *„În prima jumătate a anilor 80, în statele majore ale N.A.T.O.* – menționează în acest sens generalul A.I. Gribkov – *a început să fie studiat mecanismul conceptual de înfrângere și distrugere a eșaloanelor doi și a rezervelor noastre de fronturi, cu forțele aviației și cu participarea unor unități de aviație strategică, unind aceste forțe în așa-numitele complexe de cercetare-lovire"*. Concluziile trase erau folosite în desfășurarea propriilor aplicații de tip „Soiuz" (operativ-strategică), „Drujba" (tactică), „Granit" (de apărare antiaeriană), „Val" (maritimă), precum și la elaborarea planurilor de întrebuințare a F.A.U. în caz de război, în care era precizat (de comun acord) locul fiecărei mari unități operative de pe teatrele de acțiuni militare, misiunile și variantele probabile de acțiune a trupelor, în general existând *„o înțelegere unică"* a misiunilor ce s-ar fi impus dacă N.A.T.O. ar fi început o agresiune împotriva țărilor din Tratatul de la Varșovia[573].

Sub diferite forme și pretexte, partea română a limitat în mare măsură inspecțiile șefului Statului Major al F.A.U., sau ale reprezentanților acestuia, chiar și în structurile militare care făceau parte din F.A.U.[574]. Cu privire la acest aspect, generalul A.I. Gribkov a relevat, în memoriile sale, că a existat *„o oarecare neînțelegere cu conducerea română în ceea ce privește cooperarea forțelor și mijloacelor de apărare antiaeriană, într-un sistem unic de apărare antiaeriană"*[575].

Pregătirea tactică și operativă a statelor majore și a trupelor din F.A.U. se făcea în baza unui plan anual (avizat inițial de către Colegiul Ministrului Apărării al U.R.S.S. și aprobat de către Consiliul Militar al F.A.U.), care deseori era schimbat de către *sovietici „fără să se țină seama de interesele aliaților"*, așa cum recunoștea generalul A.I. Gribkov[576].

În 1990, la Statul Major al F.A.U. s-au desfășurat numeroase activități care au vizat transformarea Tratatului de la Varșovia și destinarea trupelor în compunerea F.A.U. Majoritatea participanților (cu excepția sovieticilor și bulgarilor) au considerat că în viitor nu mai trebuiau destinate trupe în compunerea F.A.U. și nici întocmite protocoale pentru dezvoltarea trupelor și au apreciat că Comandamentul F.A.U. trebuia reorganizat ca organ de colaborare, fără atribuții de conducere. Referindu-se la aceste propuneri, reprezentanții Uniunii Sovietice au considerat că adoptarea lor ar fi dus la accentuarea instabilității în Europa și a dezechilibrelor dintre cele două blocuri politico-militare.

[572] A.I. Gribkov, *op. cit.*, p. 65.
[573] *Ibidem*, p. 66. Marile State Majore din armatele naționale nu primeau directive scrise.
[574] General-colonel (r.) dr. Constantin Olteanu, *România. O voce distinctă în Tratatul de la Varșovia*..., p. 34.
[575] *Ibidem*.
[576] *Ibidem*, p. 67.

Retragerea trupelor sovietice din România

Trupele sovietice au pătruns în partea de nord-est a României în timpul celui de-al doilea război mondial, în cadrul ofensivei militare desfăşurate în primăvara anului 1944. După finalizarea cu succes a operaţiei „Iaşi-Chişinău" şi a trecerii României de partea Naţiunilor Unite, acestea au continuat luptele împotriva Wehrmacht-ului pe teritoriul României, contribuind la înfrângerea trupelor germane. La sfârşitul anului 1944, unele mari unităţi şi unităţi sovietice au fost dislocate în România, în afara prevederilor Convenţiei de armistiţiu din 12 septembrie 1944, ele legalizându-şi prezenţa în 1947, prin prevederile Tratatului de pace din 10 februarie acelaşi an, sub pretextul necesităţii asigurării securităţii comunicaţiilor trupelor sovietice din Austria. Prezenţa lor în România avea să fie reglementată apoi, din nou, prin Convenţia din 26 octombrie 1948 referitoare la punerea la dispoziţie a cazărmilor, localurilor de serviciu, depozitelor, aerodromurilor, câmpurilor de instrucţie şi mijloacelor de transmisiuni etc.

Prezenţa trupelor sovietice pe teritoriul românesc a devenit inutilă după ce S.U.A., Uniunea Sovietică, Marea Britanie şi Franţa au semnat, la 15 mai 1955, Tratatul de stat cu Austria[577]. Întrebat (august 1955) de A.L. Bradford, vicepreşedintele Agenţiei United Press, cum comentează informaţiile apărute în unele ziare occidentale privind retragerea trupelor sovietice din România, Gheorghe Gheorghiu-Dej a dat următorul răspuns: *„Dacă trupele străine aparţinând statelor occidentale ar fi retrase din ţările Europei apusene în limitele graniţelor lor naţionale, iar grupările create în Occident ar fi lichidate, situaţia din Europa s-ar schimba şi ar fi înlăturată necesitatea Tratatului de la Varşovia, precum şi a acelor măsuri de asigurare a securităţii care sunt prevăzute în acest Tratat. În acest caz, este evident că ar fi înlăturată şi necesitatea prezenţei trupelor sovietice în România şi aceste trupe ar fi retrase din România"*[578].

Încercând să valorifice aceast prilej, şi oportunitatea momentului creat de Summit-ul celor patru mari puteri – U.R.S.S., S.U.A., Marea Britanie şi Franţa – de la Geneva (18-23 iulie 1955) –, perceput ca o speranţă de destindere în Europa, precum şi de reducerile de efective cerute de Moscova, Biroul Politic al C.C. al P.M.R. a decis, în august 1955, ca N.S. Hruşciov să fie consultat în legătură cu retragerea trupelor sovietice, propunând ca problema să fie ridicată de Gheorghe

[577] Ultimele trupe sovietice s-au retras din Austria în septembrie 1955.
[578] „Scânteia" din 12 august 1955.

Gheorghiu-Dej. Spre surprinderea tuturor, acesta s-a derobat şi l-a delegat pe Ernil Bodnăraş.

Prilejul abordării liderului sovietic s-a ivit odată cu finalizarea vizitei întreprinse de N.S. Hruşciov la Sofia, în august 1955, la terminarea acesteia, conducătorul sovietic fiind invitat la Bucureşti. După mitingul din Piaţa Victoriei, liderul sovietic a fost condus la reşedinţa lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, pe malul lacului Herăstrău, unde, în chioşcul din curtea casei, Emil Bodnăraş, *„bun prieten al Uniunii Sovietice, un vechi bolşevic"* (cum îl caracateriza N.S. Hruşciov), l-a întrebat direct (în limba rusă): *„Ce aţi crede despre retragerea trupelor sovietice din România?"*. Luat prin surprindere conducătorul de la Kremlin a făcut *„faţe-faţe"* şi a exclamat, furios: *„Ce spui? Cum poţi sugera un asemenea lucru?"*. Nervos, i-a acuzat pe români de naţionalism şi antisovietism, declarând: *„Până acum v-aţi simţit bine sub aripa Uniunii Sovietice şi acum îi daţi cu piciorul"*. Argumentele aduse de Ernil Bodnăraş nu l-au convins. În final, conducătorii politici de la Bucureşti şi-au retractat propunerea şi au declarat că ei cred *„sincer în construirea socialismului"* a cărui dezvoltare nu era *„determinată de presiunea sovietică"*. În final, *„omuleţul rotofei"* – cum îl caracteriza Ion Gheorghe Maurer – a plecat spre aeroport, fără a da mâna cu cei prezenţi, însoţit fiind doar de Emil Bodnăraş. În perioada următoare, relaţiile româno-sovietice s-au răcit considerabil.

Spre marea surpriză a conducerii româneşti, peste puţin timp, N.S. Hruşciov a invitat o delegaţie de partid şi de stat, în frunte cu Gheorghe Gheorghiu-Dej, să participe la festivităţile de la Moscova cu prilejul zilei de 7 noiembrie. Deoarece acesta s-a eschivat să facă deplarea, delegaţia română a fost condusă de Emil Bodnăraş. Spre uimirea acestuia, la finalul recepţiei, N.S. Hruşciov l-a invitat într-un salon al Kremlinului, unde (de faţă cu N.A. Bulganin, prim-ministru sovietic) i-a spus: *„Tovarăşe Bodnăraş, noi am hotărât să retragem trupele sovietice de pe teritoriul României. Aceasta nu ca urmare a faptului că voi aţi ridicat problema, ci pentru că noi am ajuns la concluzia că este necesar să ne retragem"*[579]. Decizia Moscovei fusese luată după dezbateri în cadrul întregii conduceri politice, cu consultarea ministrului Apărării, şi nu la o cramă din Drăgăşani sau la o partidă de vânătoare din România, aşa cum au acreditat unii ideea.

Reacţia dură a Moscovei faţă de *„explozia"* din Ungaria, din toamna anului 1956, nu a făcut să înceteze discuţiile privind retragerea trupelor sovietice, la 31 octombrie 1955 Biroul Politic al C.C. al P.M.R. cerând ca delegaţia română care va participa la reuniunea Comitetului Politic Consultativ să discute cu sovieticii problema staţionării trupelor sovietice pe teritoriul României şi să arate că guvernul român *„nu considera necesară"* staţionarea acestora pe teritoriul românesc. Cu acel prilej, delegaţia română trebuia să discute şi problema rechemării consilierilor sovietici pentru schimbul de experienţă urmând a fi folosiţi, pe mai departe, specialiştii sovietici de pe lângă diferitele instituţii româneşti.

[579] Lavinia Betea, *Maurer şi lumea de ieri. Mărturii despre destalinizarea României*, Editura Ion Slavici, Arad, 1995, p. 193-194.

Într-un asemenea context, în cadrul discuțiilor sovieto-române de la Moscova, de la începutul lunii decembrie 1956, s-a considerat *„indicată staționarea vremelnică a unităților militare sovietice, în conformitate cu Tratatul de la Varșovia, pe teritoriul Republicii Populare Române"*, dar s-a mai precizat că, în conformitate cu declarația guvernului U.R.S.S. din 30 octombrie 1956, cele două guverne urmau să se consulte între ele și cu ceilalți participanți la Tratatul de la Varșovia, în conformitate cu evoluția situației internaționale, asupra *„necesității staționării în continuare a unităților militare sovietice pe teritoriul Republicii Populare Române"*.

Declarația româno-sovietică din 3 decembrie 1956 marca, astfel, un pas înapoi făcut de conducerea de la București, creând o nouă bază legală pentru staționarea trupelor sovietice în România. Conținutul ei avea să fie concretizat în *Acordul* semnat la 15 aprilie 1957 între guvernele român și sovietic, care reglementa statutul juridic al trupelor sovietice staționate temporar în România[580]. Art. 1 al documentului prevedea că trupele sovietice staționate temporar în România *„nu afectează în nici un fel suveranitatea Statului român"*, că acestea *„nu se amestecă în treburile interne ale Republicii Populare Române"*, fiind obligate *„să respecte și să se conformeze prevederilor legilor românești"*. Efectivele și locurile de dislocare urmau să fie stabilite prin convenții speciale încheiate la nivel de guvern. Deplasarea, aplicațiile și manevrele trupelor sovietice în afara locurilor de dislocare necesita pentru fiecare caz în parte consimțământul guvernului român sau al autorităților împuternicite de acesta. Pentru rezolvarea problemelor legate de interpretarea sau aplicarea Acordului și a convențiilor suplimentare a fost constituită o Comisie mixtă româno-sovietică, compusă din trei persoane de fiecare parte, cu sediul la București. Acordul urma să intre în vigoare în urma schimbării instrumentelor de ratificare (la Moscova). Discursul rostit de Chivu Stoica, președintele Consiliului de Miniștri, în aceeași zi, cu prilejul recepției oferite în onoarea lui A.A. Gromîko, ministrul Afacerilor Externe al U.R.S.S., cel care semnase împreună cu mareșalul G.K. Jukov *Acordul* menționat, releva deplina unitate de vederi româno-sovietică în ceeace privește *„întărirea măsurilor comune de apărare a păcii și securității"*, în condițiile în care *„S.U.A. și celelalte puteri occidentale refuză să meargă pe calea destinderii încordării internaționale, a dezarmării și continuă politica blocurilor militare agresive"*. Un conținut asemănător a avut și cuvântarea rostită de A.A. Gromîko. Tot în 1957 (22 octombrie 1957) a fost încheiată și o Convenție româno-sovietică privind dislocarea temporară *„a unei părți"* a Flotei maritime militare a U.R.S.S. în bazele maritime militare, porturile și pe aerodromurile României *„dacă acest lucru va fi impus de situație"*[581].

[580] Acorduri similare au fost încheiate cu Cehoslovacia (1963 și 1968), Polonia (1956), R.D.G. și Ungaria (1957), Bulgaria (1967).

[581] Pe larg: Căpitan-comandor dr. ing. Marian Tănase, *Convenția româno-sovietică din anul 1957 privind dislocarea navelor sovietice în porturile românești*, în „Document" nr. 3/2013, p. 66-71.

Situația avea să se schimbe în primăvara anului următor, când, la 17 aprilie 1958, N.S. Hrușciov a adresat o scrisoare lui Gheorghe Gheorghiu-Dej în care aprecia că în noul context internațional, caracterizat prin *„o oarecare slăbire a încordării internaționale"* și în contextul în care România dispunea deja de *„forțe înarmate de nădejde, capabile să dea o ripostă provocărilor imperialiștilor, să apere cuceririle socialiste ale poporului român și să-și aducă contribuția la cauza apărării intereselor comune ale lagărului socialist"*, Uniunea Sovietică considera că *„nu mai este necesară șederea trupelor sovietice pe teritoriul Republicii Populare Române"*. În acest context, C.C. al P.C.U.S. aprecia utilă începerea discuțiilor *„în timpul cel mai apropiat"* pentru retragerea trupelor sovietice de pe teritoriul României. În accepția conducerii de la Kremlin, acțiunea urma să constituie *„încă o dovadă concretă și convingătoare a politicii de pace a Uniunii Sovietice, a Republicii Populare Române și a întregului lagăr socialist a tendinței noastre comune de a obține, nu în cuvinte, ci în fapte, o destindere a încordării internaționale. Un asemenea act va lipsi cercurile imperialiste de unul din argumentele importante pe care le folosesc pentru justificarea politicii de pregătiri militare și va contribui la unirea forțelor care se pronunță pentru menținerea păcii, pentru coexistența pașnică a statelor"*.

Acceptul Bucureștilor a fost făcut cunoscut la 23 aprilie 1958, Gheorghe Gheorghiu-Dej dând asigurări că forțele armate române *„vor face față cu cinste, în orice împrejurări, îndatoririlor care le revin în cadrul lagărului socialist"*. Peste o lună, în ședința din 24 mai, Comitetul Politic Consultativ a aprobat *„propunerea Uniunii Sovietice, pusă de acord cu guvernul Republicii Populare Române, cu privire la retragerea în viitorul apropiat de pe teritoriul Republicii Populare Române a trupelor sovietice care se află acolo în conformitate cu Tratatul de la Varșovia"*. Indiferent de unele inexactități cuprinse în această formulare evenimentul a reprezentat o performanță a diplomației române, care a avut urmări benefice pentru manifestarea crescândă a suveranității naționale. Cu același prilej s-a decis ca statele participaante la Tratatul de la Varșovia să-și reducă efectivele în 1958 cu 519 000 de militari.

Articolul 1 al *Acordului* încheiat în aceeași zi la Moscova, între Ministerul Forțelor Armate al României și Ministerul Apărării al U.R.S.S., prevedea că trupele sovietice urmau să fie retrase în perioada 15 iunie – 15 august 1958. Pentru asigurarea *„intereselor securității"* statelor partiicpante la Tratatul de la Varșovia, părțile contractante au căzut de acord (art. 2) să se păstreze pe teritoriul României *„o cantitate corespunzătoare de muniții în două depozite și 9 800 tone carburanți și lubrifianți în trei depozite aparținând Ministerului Apărării al U.R.S.S"*, întreținerea, reîmprospătarea, deservirea tehnică și paza acestora urmând a fi asigurată de Ministerul Forțelor Armate al României. În același scop, acesta se obliga să *„păstreze într-o capacitate de luptă permanentă pentru folosirea eventuală de către aviația de luptă a Forțelor Armate ale țărilor membre ale Tratatului de la Varșovia"* următoarele aerodromuri eliberate de trupele sovietice

Ianca, Bobocu, Alexeni, Kocargeaua, precum şi aerodromurile de campanie de rezervă de la Sihlea, Viziru, Ciorani şi Dor-Mărunt. Până la 1 iulie 1958, părţile se obligau să precizeze *„planurile de cooperare ale apărării antiaeriene"* între cele două ministere ale Apărării, după care serviciul de luptă al aviaţiei de vânătoare, artileriei antiaeriene a teritoriului şi al mijloacelor radiotehnice, care erau deservite de trupele sovietice pentru acoperirea obiectivelor situate pe teritoriul României înceta, predându-se părţii române. Conform art. 5 şi 6 ale Acordului, Ministerul Apărării al U.R.S.S. se obliga să predea Ministerului român al Forţelor Armate toate cazărmile, aerodromurile, poligoanele, câmpurile de instrucţie, cu tot utilajul şi instalaţiile respective, casele de locuit şi alte clădiri şi edificii cu inventarul şi mobilierul respectiv, centrele de transmisiuni staţionare şi liniile de transmisiuni aeriene şi cu fir permanente, construite sau achiziţionate de trupele sovietice. Transportul trupelor, a tehnicii de luptă şi încărcăturilor pe teritoriul României urma să fie asigurat de ministerul de profil din România.

În vederea aplicării *Acordului* de retragere a trupelor sovietice, guvernul român a decis, la 21 iunie, constituirea unei Comisii centrale, prezidată de generalul-locotenent Arhip Floca, alcătuită din delegaţi ai C.C. al P.M.R., Comitetului de Stat al Planificării, Ministerului de Finanţe, Ministerul transporturilor şi Telecomunicaţiilor şi Ministerului pentru Problemele Organelor Locale ale Administraţiei de Stat, cu misiunea de a organiza pe teritoriu manifestaţii politice, preluarea bunurilor care au fost în folosinţa trupelor sovietice, asigurarea transporturilor trupelor sovietice şi securitatea eşaloanelor de transport. În regiunile administrative Constanţa, Galaţi, Timişoara, Ploieşti şi Iaşi au fost constituite comisii regionale, iar pentru evidenţa bunurilor, comisii pe garnizoane.

Retragerea trupelor sovietice a constituit un moment de justificată satisfacţie pentru societatea românească, organele abilitate întocmind planuri adecvate pentru marcarea momentului. Presa centrală şi radioul au primit dispoziţii să publice şi să transmită materiale privind semnificaţia politică internă şi externă a actului, cluburile şi colţurile roşii din întreprinderi, căminele culturale de la sate, din şcoli şi unităţi militare au organizat conferinţe în care s-a vorbit despre prietenia româno-sovietică, garnizoanele în care se aflau trupe sovietice au organizat competiţii sportive, seri de dans, întâlniri prieteneşti cu care prilej au fost acordate cadouri, s-au făcut fotografii. La Casa Centrală a Armatei din Bucureşti, la casele armatei din Galaţi, Timişoara şi Constanţa au fost organizate mese comune la care au participat conducători de partid şi de stat, generali şi ofiţeri români şi sovietici, membri ai corpului diplomatic. Prezidiul Marii Adunări Naţionale a decis, la 14 iunie 1958, conferirea de ordine ale R.P.R. unor ofiţeri sovietici şi a medaliei *„Eliberarea de sub jugul fascist"* întregului personal al unităţilor. La rândul său, Biroul Politic al C.C. al P.M.R. a decis ca guvernul să ofere o recepţie pentru 160 de persoane, toastul urmând a fi rostit de Gheorghe Gheorghiu-Dej. În garnizoanele de plecare şi la punctele de frontieră au fost ţinute

mitinguri, în gările principale eşaloanele fiind întâmpinate de delegaţii ale oamenilor muncii, militari, pionieri etc.

Evenimentul a avut un larg ecou internaţional. Decizia Moscovei de a-şi retrage trupele şi consilierii din România a fost prima de acest gen din cadrul *„imperiului exterior"* sovietic, fiind determinată în mod evident de încercarea Kremlinului de a-şi reface imaginea extrem de şifonată după intervenţia brutală din Ungaria. În afara intereselor propagandistice măsura a fost determinată şi de interese economice şi politice, câştigarea *„bunăvoinţei"* unora din sateliţi, între care şi pe cea a românilor, pe care I.V.Stalin îi tratase *„foarte dur"*, dictându-le *„voinţa sa"*, aşa cum recunoştea însuşi N.S. Hruşciov în memorile sale publicate. Slăbirea încordării internaţionale şi sporirea forţei de luptă a armatei sovietice, în pofida reducerilor de personal, în special în domeniul nuclear, precum şi faptul că România nu avea graniţă comună cu ţările care făceau parte din organizaţia Pactului Nord-Atlantic sau cu vreo ţară capitalistă, au făcut ca prin această măsură sovieticii să nu riste practic nimic.

La preluarea bunurilor folosite de trupele sovietice staţionate temporar în România, Ministerul Forţelor Armate primit, spre păstrare: 8 364 tone muniţii (de infanterie, aruncătoare de mine, aruncătoare cu reacţie pentru artileria terestră şi antiaerană) din depozitul de la Bascov, 500 tone muniţii de aviaţie din depozitul de la Ianca, 10 166 tone de carburanţi-lubrifianţi (2 706 tone benzină aviaţie şi auto, 5 638 tone combustibil T-1, 1 500 tone motorină şi 322 tone uleiuri şi unsori) din depozitele de la Cotesti, Ţepeş Vodă şi Ianca, 274 rezervoare transportabile cu o capacitate totală de 4 486 metri cubi. În continuare, Ministerul Forţelor Armate trebuia să asigure paza depozitelor, conservarea corespunzătoare şi împrospătarea materialelor depozitate din existentul propriu sau de către sovietici (pentru materialele de care nu se dispuena). Spaţiile libere urmau a fi folosite pentru depozitarea muniţiilor şi carburanţilor proprietatea Ministerului Forţelor Armate române. Pentru încadrarea depozitelor primite de la sovietici, efectivele Ministerului Forţelor Armate au sporit cu 405 militari, cheltuielile pentru întreţinerea acestora ridicându-se la 3,2 miliarde lei anual[582].

Retragerea trupelor sovietice din România a avut o importanţă deosebită, creând condiţiile necesare începerii procesului de ieşire a ţării din orbita Moscovei[583].

[582] A.M.R., fond 948/4, dosar nr. 177, f. 214-215.
[583] Pe larg: *România. Retragerea trupelor sovietice. 1958* (coordonator: prof. univ. dr. Ioan Scurtu), Editura didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1996.

Secretariatul Unit al Tratatului de la Varşovia

La 7 ianuarie 1966, C.C. al P.C.U.S. a propus constituirea unui Secretariat pentru *„asigurarea pregătirii şi organizării din timp şi transmiterii materialelor destinate şedinţelor Comitetului Politic Consultativ"*[584]. Propunerea a fost discutată la Berlin, cu prilejul consfătuirii adjuncţior miniştrilor de Externe (10-12 februarie 1966), când majoritatea delegaţilor au acceptat punctul de vedere sovietic privind constituirea Secretariatului Unit, care să pregătească şi deservească şedinţele Comitetului Politic Consultativ şi pe cele ale organismelor acestuia (Comisia permamentă de politică externă – neînfiinţată etc.), să pregătească şi să distribuie materialele pentru statele participante, să îndeplinească alte funcţii din însărcinarea Comitetului Politic Consultativ. Fiind de acord cu această propunere, românii au cerut, prin Mircea Maliţa, ca acesta să aibă doar un caracter tehnic şi au propus ca atribuţiile să fie îndeplinite de către Ministerul Afacerilor Externe al statului care găzduia consfătuirea respectivă[585].

În final, Secretariatul Unit a fost înfiinţat în 1976 şi a avut ca atribuţii principale asigurarea pregătirii tehnico-organizatorice şi deservirea lucrărilor Comitetului Politic Consultativ şi ale Comitetului Miniştrilor Afacerilor Externe, precum şi îndeplinirea sarcinilor stabilite de aceste structuri.

[584] Documente diplomatice române, seria III-a, p. 2.
[585] *Ibidem*, p. 18.

Statutele la pace

Prin Protocolul de constituire al Comandamentului Unificat din 14 mai 1955, comandantul-şef al F.A.U. a fost însărcinat să elaboreze şi să prezinte spre aprobare Comitetului Politic Consultativ Statutul Comandamentului Unificat şi al F.A.U[586]. Întocmit de către mareşalul I.S. Konev (şi colaboratorii săi), Statulul a fost adoptat de către Comitetul Politic Consultativ cu prilejul reuniunii de la Praga (27-28 ianuarie 1956). Documentul conţinea 5 capitole referitoare la comandantul-şef şi locţiitorii acestuia, la Statul Major al F.A.U., la relaţiile de colaborare dintre acesta din urmă şi Marile State Majore al armatelor S.P.T.V. şi la legăturile dintre acestea. Statutul avea şi o anexă referitoare la schimbările din compunerea de luptă a trupelor S.P.T.V., care alcătuiau F.A.U.

Peste 10 ani, *„delegaţiile unor partide frăţeşti"* din S.P.T.V. s-au întâlnit cu reprezentanţi ai C.C. al P.C.U.S., prilej cu care au decis că era necesar *„să se elaboreze măsuri concrete pentru perfecţionarea structurii şi mecanismului activităţii Organizaţiei"*, aşa cum rezultă din scrisoarea C.C. al P.C.U.S. din 7 ianuarie 1966 trimisă C.C. al P.C.R. Prin scrisoare, sovieticii propuneau constituirea a două colective de lucru: al miniştrilor Apărării (sau locţiitorii lor) care să elaboreze, împreună cu comandantul-şef *„propunerii coordonate"* în ceea ce priveşte problemele cu caracter militar, şi cel al miniştrilor Afacerilor Externe (sau locţiitorii lor), care să întocmească, împreună cu Comitetul Politic Consultativ, *„consideraţii concrete"* (propuneri) pentru organizarea Comitetului Politic Consultativ. Rezultatele activităţii celor două colective de lucru urmau să fie trimise pentru studiu Comitetelor Centrale ale partidelor comuniste şi guvernelor S.P.T.V. şi analizate apoi de Comitetul Politic Consultativ, întreaga activitate urmând a fi finalizată până la începutul lunii februarie 1966[587].

Prin scrisoarea de răspuns din 25 ianuarie 1966, C.C. al P.C.R. şi-a făcut cunoscut acordul cu întrunirea locţiitorilor miniştrilor Apărării, respectiv ai Afacerilor Externe în cursul lunii februarie pentru a avea un schimb de vederi privind îmbunătăţirea activităţii organelor de conducere ale Tratatului. Deoarece aliaţii (cu excepţia albanezilor care nu au răspuns la scrisoare) au avut păreri diferite faţă de nivelul la care urmau să se ţină cele două consfătuiri, C.C. al P.C.U.S. a propus ca activităţile să se desfăşoare la nivelul adjuncţilor de miniştrii, la Moscova (4-5 februarie 1966) pentru militari şi la Berlin (10-12 februarie 1966)

[586] Proiectul de Statut a fost trimis spre examinare lui Gheorghe Apostol la 7 septembrie 1955.
[587] *Documente diplomatice române*, seria III-a, p. 1.

pentru diplomaţi. Deşi a considerat că activităţile urmau să fie pregătite *„cam în grabă”*, Nicolae Ceauşescu a făcut cunoscut lui A.I. Iliuhin (1 februarie 1966), ministru consilier la ambasada sovietică din Bucureşti, că *„dacă vor veni toate ţările, vom veni şi noi”*[588]. La începutul anului 1966, cu prilejul consfătuirii şefilor Marilor State Majore, care a avut loc la Moscova (4-9 februarie 1966), s-a prezentat delegaţiilor S.P.T.V. (mai puţin a Albaniei, care nu a participat) un nou proiect de Statut al Comandamentului F.A.U. la pace.

Constatând că principiile de funcţionare a Tratatului de la Varşovia stabilite în 1955 nu erau respectate, românii au apreciat (nu numai ei) că relaţiile dintre aliaţi trebuiau perfecţionate, că se impunea modificarea Statutului din 1956 şi găsirea altor modalităţi de colaborare. În urma discuţiilor, începute la 7 februarie 1966, s-a ajuns la încheierea unui *Protocol* în care au fost consemnate problemele principiale asupra cărora se căzuse de acord: la baza normelor de drept al comandantului-şef în relaţiile cu trupele naţionale destinate în F.A.U. să stea elaborarea şi coordonarea concepţiilor planurilor operative, precum şi coordonarea eforturilor comune pentru realizarea măsurilor în interesul F.A.U.; Comandamentul F.A.U. să se ocupe cu elaborarea propunerilor asupra sistemelor de armament şi tehnică de luptă, coordonarea planurilor de cercetare ştiinţifică şi a lucrărilor experimentale de construcţii, în acest scop urmând a se constitui un organ corespunzător; crearea Statului Major al F.A.U., ca organ de lucru, încadrat cu generali şi ofiţeri din toate armatele, după un procent stabilit şi cu o anumită durată de serviciu, cu o structură care să corespundă direcţiilor operativ-strategice prevăzute în planurile de operaţii; crearea unui Consiliu Militar Consultativ pe lângă Comitetul Politic Consultativ sau al unui Consiliu Militar al Comandamentului F.A.U.; funcţii de locţiitori ai comandantului-şef dintre mareşalii şi generalii fiecărei armate; îmbunătăţirea metodelor pregătirii operative şi de luptă a trupelor prin aplicaţii comune, vizite reciproce, schimb de experienţă etc.; continuarea studiului, desfăşurarea unor consultaţii în vederea definitivării Statutului. Cu toate că mareşalul A.A. Greciko, comandantul-şef al F.A.U., şi-a însuşit punctul de vedere al delegaţiei române privind caracterul consultativ al Comitetului Politic Consultativ, în proiectul de Statut s-a prevăzut că acesta avea, printre altele, dreptul să numească şi pe comandantul-şef. De asemenea, majoritatea delegaţiilor au văzut în Comandamentul F.A.U. un organ de comandă al trupelor destinate în F.A.U., mareşalul A.A. Greciko afirmând că dacă se va hotărî ca Statul Major al F.A.U. *„să nu aibă dreptul să vie în armate (să controleze), atunci nu va mai fi un stat major şi eu voi raporta acest lucru guvernelor şi voi cere să fiu schimbat, să nu mai fiu numit comandant suprem, ci comentator suprem (glavnâi ugavarivaiuşci)”*[589]. În ceea ce priveşte Consiliul Militar, toate celelalte delegaţii au fost de acord ca acesta să se înfiinţeze pe lângă Comitetul Politic Consultativ şi să fie format din miniştrii Apărării, având rol consultativ. La

[588] *Ibidem*, p. 5.
[589] *Romania and the Warsaw Pact, 1955-1989*, Bucharest, 2002, p. 257.

propunerea delegaţiei române ca această structură să fie a Comadamentului F..A.U, mareşalul A.A. Greciko a replicat că nu avea nevoie de un alt Consiliu, că era de 6 ani comandant-şef şi că nu simţea nevoia unui asemenea Consiliu, că dacă va simţi nevoia să se consulte cu locţiitorii o va face, dacă nu, nu. În legătură cu înfiinţarea funcţiilor de locţiitori ai comadantului-şef, celelalte delegaţii au propus ca aceştia să fie reprezentanţi ai fiecărei armate şi să-şi desfăşoare activitatea în ţara de origine, nu pe lângă comadantul-şef, cum au propus românii. ^ ceea ce priveşte atribuţiile acestora, mareşalul A.A. Greciko a propus ca primul-locţiitor să fie polonez, cel pentru pregătirea de luptă român, pentru flotele din Marea Baltică est-german, iar din Marea Neagră bulgar, pentru Spate ungar, pentru aviaţie cehoslovac, iar pentru artileria antiaeriană a teritoriului sovietic. ^ ceea ce priveşte reprezentarea în Statul Major al F.A.U., polonezii şi ungurii au propus pentru sovietici 50% (nu 30%). Cu excepţia românilor, ceilalţi s-au pronunţat pentru rămânerea în armatele naţionale a reprezentanţilor comandantului-şef[590].

Delegaţia română a avut puncte de vedere diferite referitoare şi la rolul Comitetului Politic Consultativ şi al comandantului-şef, la responsabilităţile acestora în caz de război etc. ^ conformitate cu mandatul primit de la Bucureşti, generalul Ion Gheorghe, şeful Marelui Stat Major român, a propus ca viitorul Statut şi celelalte documente care urmau să reglementeze activitatea Comandamentului F.A.U. să se întemeieze pe ideea că numai partidul şi guvernul fiecărei ţări erau răspunzătoare de conducerea, organizarea, înzestrarea şi pregătirea tuturor forţelor sale armate, atât în timp de pace cât şi în timp de război, că planurile, documentele, acţiunile şi măsurile ce decurgeau din atribuţiile statutare puteau fi aplicate numai în urma aprobărilor date de către guvernele statelor participante la Tratat. interesul unei mai bune organizări a Comandamentului F.A.U. şi al asigurării prezenţei reprezentanţilor tuturor statelor participante la Tratat la activităţile acestuia, generalul Ion Gheorghe a propus constituirea Consiliului Militar al Comandamentului F.A.U., ca organ deliberativ (compus din comandatul-şef – preşedinte, locţiitori săi şi şeful Statului Major – membri), cu rol consultativ, care să ia hotărâri pe bază de unanimitate, propunerile şi recomandările sale urmând a fi supuse guvernelor statelor particiante la Tratat[591].

În concepţia românilor, Comandamentul F.A.U. trebuia să aibă următoarele atribuţii: *„să elaboreze şi să coordoneze, împreună cu ministerele Apărării, concepţia planurilor operative, studiile privind înzestrarea trupelor destinate a acţiona în comun în caz de război, precum şi cele privind schimbările numerice şi calitative în compunerea acestora; să coordoneze organizarea şi executarea aplicaţiilor de cooperare, diferitele convocări pentru schimburi de experienţă şi consultaţii; să studieze experienţa pozitivă, noile metode şi procedee folosite în instruirea trupelor, precum şi realizările obţinute în perfecţionarea bazei materiale de instrucţie a acestora; să iniţieze consfătuiri şi sesiuni ştiinţifice în cadrul cărora*

[590] *Ibidem*, p. 253-259.
[591] Mareşalul A.A. Greciko a afirmat că nu avea nevoie de Consiliu Militar cu rol consultativ.

să se dezbată diferite teme de interes comun privind aplicarea cuceririlor celor mai noi ale cercetării în domeniul militar, probleme de istorie şi ştiinţă militară ş.a.; să întocmească diferite studii privind armatele ţărilor capitaliste, în special ale celor din blocul N.A.T.O. şi să tragă concluziile corespunzătoare". Toate planurile, documentele, acţiunile şi măsurile care decurgeau din aceste atribuţii trebuiau să fie aplicate *„numai în urma aprobării lor de către guvernele ţărilor paticipante la Tratat"*.

Diferită a fost şi poziţia faţă de structura de conducere a Comandamentului (comandantul-şef, locţiitorii săi – câte unul din fiecare ţară – şi şeful Statului Major, care împreună trebuiau să constituie Consiliul Militar[592]) şi mai ales faţă de încadrarea acestuia. Comandantul-şef şi şeful de stat major trebuiau să fie numiţi, prin acordul tuturor guvernelor S.P.T.V., dintre mareşalii şi generalii fiecărei ţări, pe o perioadă de 5 ani[593], comandantul-şef urmând să îşi desfăşoare activitatea pe baza hotărârilor luate în comun de către guvernele aliate. La rîndul lor, locţiitorii comandantului-şef trebuiau să fie numiţi de guvernul statului pe care îl reprezentau, dintre mareşalii şi generalii armatelor respective, şi să lucreze permanent în cadrul Comandamentului F.A.U. Deoarece aceşti locţiitori cunoşteau foarte bine realitatea din armatele din care proveneau, conducerea de la Bucureşti a considerat că nu mai era necesară *„funcţionarea reprezentanţilor Comandamentului pe lângă armatele ţărilor participante la tratat"*, controlul trupelor naţionale destinate în F.A.U. fiind un atribut al fiecărui ministru al Apărării. Importantă şi diferită de cea a celorlalţi aliaţi a fost şi poziţia faţă de modul în care urmau a fi coordonate şi folosite trupele destinate a acţiona în comun în caz de război, mod care trebuia să fie reglemetat de *„norme aprobate de statele participante la Tratat"*, angajarea acestor trupe în război urmând a fi hotărîte doar de către *„guvernul ţării de care aparţin"*, iar conducerea lor să aparţină *„comandamentelor naţinale"*. Adoptarea acestor propuneri, care vizau un rol de coordonare şi nu de comandă al Comandamentului F.A.U., subordonarea naţională a trupelor destinate în compunerea F.A.U., răspunderea comandamentelor naţionale în faţa guvernelor lor pentru starea de pregătire a forţelor armate etc., ar fi schimbat radical modul în care urmau să fie luate deciziile în cadrul Tratatului de la Varşovia, modul în care s-ar fi desfăşurat toate activităţile planificate, inclusiv relaţiile dintre statele aliate. În final, doar unele dintre propunerile românilor aveau să fie adoptate.

În cadrul consfătuirii adjuncţilor miniştrilor de Externe de la Berlin (10-12 februarie 1966), reprezentantul Uniunii Sovietice, Iliciov, a insistat asupra importanţei elaborării unui Statut al Comitetului Politic Consultativ, ale cărui prevederi se refereau la stabilirea componenţei şi atribuţiilor acestei structuri, la realizarea consultărilor între S.P.T.V. asupra problemelor care le afectau interesele comune şi

[592] S-a considerat a fi normal ca niciunul dintre aceştia să nu îndeplinască vreo funcţie în armatele din care făceau parte.

[593] Românii preferau ca, în aceeaşi perioadă, comandantul-şef şi şeful de Stat Major să provină din state diferte.

la examinarea problemelor care apăreau în aplicarea Tratatului, la examinarea şi rezolvarea problemelor generale referitoare la întărirea capacităţii de apărare şi organizare a F.A.U., la examinarea problemelor privind constituirea şi activitatea organismelor Tratatului de la Varşovia, la numirea comandantului-şef, şefului de Stat Major şi secretarului general, la înfiinţarea de comisii permanente şi de alte structuri care să se ocupe de probleme specifice, la modul de reprezentare a S.P.T.V. (la nivelul cel mai înalt, de secretari generali ai partidelor şi şefi de guverne), la periodicitatea şedinţelor (o dată pe an[594]), la modul de adoptare a hotărârilor (prin unanimitate[595] şi prin punerea de acord a S.P.T.V.) etc.[596]. Majoritatea delegaţilor s-au pronunţat pentru acceptarea acestor prevederi propuse de partea sovietică, cu toate că ele preluau idei înscrise deja în documentul de constituire a Tratatului în 1955 sau se refereau la atribuţii care reveneau doar guvernelor statelor suverane şi independente şi nu unui organism care trebuia să aibă doar un caracter consultativ.

În cuvântul său, adjunctul ministrului de Externe român, Mircea Malița, a pledat pentru calea consultărilor în cadrul Tratatului de la Varşovia, *„atât atunci când punctele de vedere coincid, cât şi atunci când ele sunt diferite"* şi a făcut încă odată cunoscut faptul că în concepţia românilor, *„premisa fundamentală a oricărei forme de colaborare a ţărilor socialiste pe tărâmul politicii externe este principiul după care conducerea de partid şi de stat din fiecare ţară socialistă este cea care elaborează, orientează şi conduce politica externă a ţării respective, iniţiază şi desfăşoară acţiuni pe plan internaţional, revenindu-i întreaga răspundere în acest domeniu"*[597]. Apoi, a subliniat inutilitatea unora dintre propunerile sovieticilor, care nu erau conforme cu prevederile documentului de constituire al Tratatului şi cu principiile ce trebuiau să stea la baza relaţiilor dintre statele aliate. Referindu-se, de exemplu, la activitatea Comitetului Politic Consultativ, adjunctul ministrului Afacerilor Externe al României a reamintit faptul că au fost numeroase cazurile în care şedinţele acestuia *„nu a fost în prealabil pregătite temeinic, când consultările au fost organizate în pripă, nelăsând timpul necesar unei studieri atente şi aprofundate, cerute de natura şi importanţa problemelor puse în discuţie"*[598]. Pronunţându-se pentru perfecţionarea tuturor mecaniselor de colaborare în cadrul Tratatului (şi nu numai), Mircea Malița a făcut cunoscut că îmbunătăţirea activităţii Comitetului Politic Consultativ se putea realiza printr-o *„pregătire temeinică şi în bune condiţii a lucrărilor sale"*, ceea ce presupunea *„cunoaşterea din timp a problemelor ce urmează a fi înscrise, pe baza acordului tuturor participanţilor, pe ordinea de zi, primirea anticipată a materialelor şi propunerilor ce vor fi discutate"*, astfel încât Comitetele Centrale şi guvernele statelor participante să le

[594] Polonezii s-au pronunţat pentru două şedinţe pe an.

[595] Delegaţia bulgară a avut rezerve în ceea ce priveşte regula unanimităţii, apreciind că puteau apărea situaţii în care trebuiau luate hotărâri şi fără acordul fiecărei ţări.

[596] *Documente diplomatice române*, seria III-a, p. 28.

[597] *Ibidem*, p. 17-18.

[598] *Ibidem*, p. 17.

poată analiza profund. Relevând faptul că de-a lungul timpului, Comitetul Politic Consultativ *„şi-a depăşit competenţa sa de organ în cadrul căruia se înfăptuiesc consultări între statele membre şi a adoptat hotărâri în unele probleme de politică externă şi militare"*, că, în pofida prevederilor documentului de constituire, şi-a subordonat Comandamentul F.A.U., transformându-se *„într-un for deliberativ, cu caracter suprastatal, care adoptă hotărâri destinate a fi puse în aplicare de către statele membre ale Tratatului, ceea ce înseamnă trecerea unor atribute esenţiale ale partidelor şi guvernelor din fiecare ţară în competeţa Comitetului Politic Consultativ"*, Mircea Malița a făcut cunoscut că România nu considera necesară *„adoptarea vreunui statut al Comitetului Politic Consultativ"*[599]. Pentru o mai bună pregătire a întrunirilor Comitetului Politic Consultativ, adjunctul ministrului Afacerilor Externe al României s-a pronunţat pentru înfiinţarea unui Secretariat tehnic sau pentru delegarea atribuţiilor acestuia către Ministerul Afacerilor Externe al statului care găzduia întrunirea Comitetului Politic Consultativ. Acelaşi principiu, al rotaţiei, a fost propus şi pentru locaţia reuniunilor Comitetului Politic Consultativ, apreciindu-se că astfel ar fi fost puse în evidenţă *„principiile egalităţii în drepturi înscrise în Tratat"* şi s-ar fi dat *„o imagine mai completă a contribuţiei şi răspunderii tuturor statelor membre faţă de buna desfăşurare a lucrărilor Consiliului"*[600]. Adjunctul ministrului Afacerilor Externe al României s-a mai referit şi la nivelul de reprezentare a statelor aliate la şedinţele Comitetului Politic Consultativ, propunând ca acesta să fie stabilit de fiecare dată, prin consultări, în funcţie de importanţa şi specificul problemelor înscrise pe ordinea de zi, fiecare stat rezervându-şi dreptul de a decide asupra nivelului participării sale la şedinţe, aşa cum prevedea art. 6 al Tratatului. Astfel, a precizat Mircea Malița, se puteau evita *„consecinţe negative"* asemănătoare celor din august 1961 când Comitetul Politic Consultativ a decis excluderea delegaţei albaneze pe motiv că nu era constituită la nivel corespunzător, deşi era împuternicită de conducerea de partid şi de stat a Albaniei. Spre surprinderea tuturor, adjunctul ministrului Afacerilor Externe al României a făcut cunoscut că ar trebui îndreptată *„greşeala săvârşită atunci"*, anulată respectiva hotărâre şi invitarea Albaniei să-şi trimită repezentanţi la şedinţele Comitetului Politic Consultativ [601]. Pronunţându-se pentru continuarea *„schimbului de vederi"* între miniştrii Afacerilor Externe şi adjuncţii lor, Mircea Malița a făcut cunoscut că România nu considera necesară *„constituirea participanţilor la asemenea consfătuiri într-o Comisie permanentă a Comitetului Politic Consultativ, cu scopul de a elabora recomandării asupra politicii externe a ţărilor participante"*, deoarece, astfel, respectiva Comisie s-ar fi transformat într-un organism suprastatal[602]. În situaţia în care s-ar fi adoptat propunerile sovietice referitoare la Statutul Comitetului Politic Consultativ, la Comisia permanentă şi la

[599] *Ibidem*, p. 19.
[600] *Ibidem*.
[601] *Ibidem*, p. 19-20.
[602] *Ibidem*, p. 20.

Secretariatul unit a apreciat că *„s-ar schimba caracterul Comitetului Politic Consultativ, s-ar depăşi prevederile Tratatului, ceea ce ar presupune o modificare de fond a acestuia"*[603]. Răspunzând părerilor contrare exprimate de alţi adjuncţi de miniştri, Mircea Malița a intervenit din nou, precizând că prin elaborarea Statutului Comitetului Politic Consultativ şi prin constituirea Comisiei permanente de politică externă şi a Secretariatului Unit (în variantă sovietică) *„s-ar depăşi prevederile Tratatului, ceea ce ar presupune o modificare de fond a acestuia"*. *„Pentru noi* – a continuat adjunctul ministrului român de Externe – *nu este clar cum ar fi posibil să se dea în competenţa Comitetului Politic Consultativ dreptul de a lua hotărâri obligatorii pentru state în problemele de politică externă, în probleme privind organizarea forţelor armate, precum şi în alte domenii. O asemenea formulă nu înseamnă oare alterarea caracterului de organ consultativ pe care îl are, conform Tratatului, Comitetul Politic? Ar însemna oare ca Secretariatul Unit să aibă drept să controleze modul în care Comitetele Centrale ale partidelor şi guvernelor ţărilor noastre, suverane şi independente, îndeplinesc hotărârile luate? Pe de altă parte, ni se pare greu de conceput ca miniştrii de Externe sau adjuncţii acestora să poată avea dreptul de a face recomandări propriilor lor partide şi guverne sau partidelor şi guvernelor altor ţări în probleme de politică externă"*[604]. În timpul unei discuţii avute cu Iliciov, acesta a reproşat lui Mircea Malița că *„propunerile române dau înapoi chiar faţă de ceea ce s-a acceptat în 1956"*[605].

La 3 mai 1966, şeful Statului Major al F.A.U., generalul M.I. Kazakov, s-a deplasat la Bucureşti, unde a discutat cu generalii Ion Ioniță şi Ion Gheorghe probleme referitoare la proiectul de Statut. La întrebarea generalului Ion Ghorghe care era punctul de vedere al Comandamentului F.A.U. în legătură cu necesitatea specificării în proiectul de Statut a prevederii ca mijloacele strategice nucleare ale Forţelor Armate ale U.R.S.S. să nu intre în compunerea F.A.U., generalul M.I. Kazakov a răspuns că acea prevedere putea fi scoasă din proiectul de Statut. În timpul întâlnirii cu generalul-colonel Leontin Sălăjan, ministrul Forţelor Armate, acesta a precizat că la baza activităţii Comadamentului F.A.U. trebuia să stea aceleaşi principii care erau statornicite în relaţiile pe linie de partid şi de stat între statele socialiste: respectarea suveranităţii şi independenţei, egalităţii în drepturi, avantajului reciproc şi al neamestecului în treburile interne. Ca urmare, Comandamentul F.A.U. trebuia să fie un organ de coordonare şi nu de comandă, iar în relaţiile dintre armatele S.P.T.V. să nu se aplice pricipiul comenzii unice. Ministrul român a mai cerut să se acorde mai multă încredere comanamentelor naţionale în pregătirea de luptă a trupelor destinate în F.A.U., acestea purtând întreaga răspundere în faţa conducerilor de partid şi de stat[606].

[603] *Ibidem*, p. 25.
[604] *Ibidem*, p. 26.
[605] *Ibidem*, p. 30.
[606] *Romania and the Warsaw Pact, 1955-1989*, I, p. 273-281.

Problema statutelor a fost dezbătută şi în cadrul conferinţei miniştrilor Apărării din zilele de 27 şi 28 mai 1966, de la Moscova, când generalul Leontin Sălăjan şi-a exprimat satisfacţia că în noul proiect al documentului au fost incluse unele principii pe care delegaţia română le propusese în februarie 1966 în consfătuirea şefilor Marilor State Majore referitoare la rolul de coordonare şi nu de comandă al Comandamentului F.A.U., subordonarea trupelor destinate să acţioneze în cadrul F.A.U., controlul şi răspunderea comandamentelor naţionale în faţa guvernelor lor pentru starea de pregătire a forţelor lor armate. Ministrul român al Apărării şi-a mai exprimat acordul cu următoarele prevederi: comandantul-şef să aibă câte un locţiitor din fiecare armată a S.P.T.V., la nivelul adjuncţilor de miniştri, care să-şi desfăşoare activitatea în ţara respectivă; şeful de Stat Major al F.A.U. să fie şi primul locţiitor al comandantului-şef, care să mai aibă locţiitori permanenţi şi pentru apărarea antiaeriană a teritoriului şi pentru înzestrare (care să îndeplinească şi funcţia de şef al Comitetului tehnic); Statul Major al F.A.U. şi Comitetul tehnic să fie încadrate cu un număr redus de persoane (circa 90, respectiv 70), care să nu fie menţionat în Statut; participarea la bugetul C.F.A.U. cu procentele propuse (care să nu fie înscrise în Statut); constituirea Comitetului tehnic etc.

În schimb, generalul Leontin Sălăjan a arătat, conform mandatului primit, că românii nu erau de acord ca în compunerea F.A.U. să intre toate unităţile şi marile unităţi ale armatelor S.P.T.V., deoarece în caz de război nu se puteau trimite toate trupele să acţioneze pe diferite direcţii şi în ţară să nu rămână nicio forţă armată care să lupte împotriva desantului inamic. A mai cerut ca trupele ce urmau a fi destinate în F.A.U. să fie stabilite prin protocoale speciale. Referindu-se la atribuţiile Comitetului Politic Consultativ, generalul Leontin Sălăjan a precizat că, având un rol consultativ, acesta nu putea lua hotărâri care priveau Comandamentul F.A.U., că era indicat ca numirea comandantului-şef să fie un atribut al guvernelor S.P.T.V., Comandamentul F.A.U. trebuind să-şi desfăşoare activitatea după hotărârile adoptate în comun de către guvernele S.P.T.V. Susţinând crearea Consiliului Militar al Comandamentul F.A.U., cu rol consultativ, generalul român s-a pronunţat împotriva constituirii Consiliului Militar Consultativ pe lângă Comandamentul F.A.U., miniştrii Apărării putând să dezbată, ca şi până atunci, problemele apărute în cadrul unor consfătuiri periodice, cu consultarea prealabilă a guvernelor. Precizând că românii nu doreau să propună un conaţional pentru funcţia de comandant-şef, generalul Leontin Sălăjan a subliniat faptul că acesta (ca şi şeful Statului Major) să fie numit, cu acordul guvernelor S.P.T.V. pe o perioadă de 4-5 ani, fiind eliberat de alte sarcini[607]. Pronunţându-se pentru o legătură directă între Comandamentul F.A.U. şi comandamentele naţionale, ministrul român al Apărării a precizat că românii nu doreau reprezentanţi ai comandantului-şef în armatele S.P.T.V.

[607] Românii au acceptat ca, în prima perioadă, comandantul-şef şi şeful de Stat Major să fie numiţi dintre mareşalii sau generalii sovietici.

Înainte de începerea consfătuiri, generalul Leontin Sălăjan a solicitat o întrevedere cu mareşalul A.A. Greciko, prilej cu care acesta s-a declarat de acord cu propunerea românilor de a fi scoasă din proiectul de Statut prevederea referitoare la faptul că forţele nucleare ale U.R.S.S. nu fac parte din F.A.U. Pentru definitivarea proiectului de Statut, pe baza propunerilor făcute în şedinţă de către miniştrii Apărării şi a elaborării unui protocol al Consfătuirii, s-a constituit o grupă de lucru sub conducerea şefului Statului Major al F.A.U., în compunerea căreia au intrat şefii Marilor State Majore ale armatelor statelor participante la Tratat, proiectul modificat fiind supus aprobării Consfătuirii miniştrilor Apărării în ziua de 28 mai 1966. Documentul a inclus majoritatea problemelor de principiu susţinute de delegaţia romană: rolul de coordonare şi nu de comandă al Comandamentului F.A.U.; subordonarea trupelor destinate în F.A.U. comandamentelor naţionale respective; crearea Statului Major al F.A.U., ca organ de lucru nu de conducere; participarea proporţională în compunerea Statului Major al F.A.U. a ofiţerilor din toate armatele statelor participante la Tratat. Totodată, au fost scoase din proiectul de Statut unele prevederi considerate ncorespunzătoare de către români: dreptul comandantului-şef de a controla trupele F.A.U. şi dreptul de a avea reprezentanţi în armatele statelor participante la Tratat; faptul că forţele nucleare strategice ale U.R.S.S. nu fac parte din F.A.U.; crearea Consiliului Militar Consultativ pe lângă Comitetul Politic Consultativ în compunerea căruia urma să intre miniştrii Apărării (s-a prevăzut însă că miniştrii Apărării, atunci când era nevoie, cu acordul guvernelor, se puteau întâlni pentru a dezbate probleme privind F.A.U.). Datorită, ca urmare a poziţiei tuturor celorlalte delegaţii şi în special a comandantului-şef, în proiectul de Statut au fost prevăzute pentru Comitetul Politic Consultativ drepturi faţă de care delegaţia română a avut un alt punct de vedere. De asemenea, nu a fost inclusă în proiectul de Statut propunerea delegaţiei române privind crearea Consiliului Militar al Comandamentului F.A.U., chiar cu rol consultativ. S-a prevăzut, totuşi, că pentru consultarea în problemele de interes comun, comandantul-şef să organizeze, periodic, consfătuiri cu locţiitorii săi din fiecare ţară participantă la Tratat. La sfârşitul Consfătuirii s-a întocmit un protocol în care s-a prevăzut acordul delegaţiilor cu proiectul de Statut elaborate. De asemenea, s-a căzut de acord ca, în următorii ani, comandantul-şef şi şeful de stat major, locţiitorul comandantului-şef pentru apărarea antiaeriană a teritoriului şi locţiitorul cu probleme de înzestrare să fie numiţi din Forţele Armate ale U.R.S.S.; reprezentanţii comandantului-şef puteau funcţiona pe lângă armatele ţărilor ale căror guverne considerau acest lucru necesar. Delegaţia română a semnat protocolul, menţionând că are păreri diferite în următoarele trei probleme: rolul şi funcţiile Comitetului Politic Consultativ; crearea Consiliului Militar pe lângă Comandantul Suprem al F.A.U. cu rol consultativ; prezenţa reprezentanţilor comandantului-şef în armatele S.P.T.V..

Poziţie faţă de aceste probleme a luat, în iunie 1966, şi Nicolae Ceauşescu, secretarul general al C.C. al P.C.R., când, răspunzând unei scrisori primite de la

Walter Ulbricht, primul-secretar al C.C. al P.S.U.G., prin care se propunea elaborarea unor *„norme de bază"* pentru activitatea Comitetului Politic Consultativ (fără a se mai referi la Statut), a reconfirmat propunerile românești prezentate la Berlin, în februarie 1966, sintetizând astfel dezideratele românești privind îmbunătățirea activității Comitetului Politic Consultativ: *„a) organizarea de consultări prealabile între guvernele statelor noastre atunci când se inițiază acțiuni care privesc probleme internaționale de o mare însemnătate și sunt de natură să angajeze celelalte țări ale Tratatului; b) pregătirea temeinică și în bune condiții a lucrărilor Comitetului Politic Consultativ prin stabilirea prealabilă a ordinii de zi cu acordul tuturor statelor, elaborarea și trimiterea din timp a materialelor ce urmează a fi supuse discuției; c) desfășurarea ședințelor Comitetului Politic Consultativ prin rotație, în capitalele statelor membre; d) înființarea unui Secretariat tehnic care să ajute la pregătirea și dsfășurarea sesiunilor Comitetului Politic Consultativ. Funcția de secretar tehnic să fie îndeplinită de către ministrul Afacerilor Externe al țării care găzduiește sesiunea"*[608]. Aceleași puncte de vedere au fost susținute și de către Corneliu Mănescu, ministrul Afacerilor Externe, cu prilejul confătuirii de la Moscova din 6 iunie 1966[609].

La scurt timp, în iunie 1966, la București a avut loc o altă ședință a miniștrilor Apărării, prilej cu care românii au pus în discuție următoarele probleme: propunerile și recomandările Comandamentului F.A.U să fie aprobate de către guverne și nu de către Comitetul Politic Consultativ; în Statut să nu se prevadă ședințe ale miniștrilor Apărării, deoarece nu făceau parte din Comandamentul F.A.U.; să se constituie Consiliul Militar în cadrul Comandamentului F.A.U., cu rol consultativ; planificarea în timp de război a forțelor armate naționale să se facă de către comandamentele naționale, în cooperare cu Comandamentul F.A.U.; numirea locțiitorilor comandantului-șef pentru apărarea antiaeriană și înzestrare să se facă cu aprobarea guvernelor S.P.T.V.; bugetul să se stabilească anual și să se aprobe de către guverne. La aceste propuneri, ceilalți miniștrii ai Apărării au obiectat că nu aveau timp să le studieze și au cerut să se acționeze, în continuare, după vechiul Statut, fapt care l-a determinat pe generalul Leontin Sălăjan să declare (4 iulie 1966): *„Noi nu suntem de acord cu acest statut. Prevederile lui încalcă principiile de bază ale relațiilor dintre state"*.

Ca urmare, in iulie 1966, cu prilejul consfătuirii Comitetului Politic Consultativ, de la București, românii au înaintat miniștrilor Apărării propriul proiect de Statut în care se preciza că guvernul fiecărui S.P.T.V. era singurul în drept să hotărască asupra marilor unități, unităților, formațiunilor de servicii și organelor de conducere destinate a acționa în comun.

[608] *Ibidem*, p. 50-51.
[609] *Ibidem*, p. 72-74.

Problema proiectului noului Statut a fost reluată la 1 februarie 1968, când a sosit la București, pentru discuții, o delegație sovietică, condusă de generalul-colonel Voronțov, înlocuitorul șefului Direcției a 10-a din Marele Stat Major sovietic. Cu acest prilej, generalul Ion Gheorghe a insistat pentru acceptarea propunerilor românești, care fuseseră ignorate sau respinse în discuțiile anterioare: rolul consultativ pentru Comitetul Politic Consultativ (dreptul de a hotărî urmând a-l avea numai guvernele S.P.T.V.), numirea comandantului-șef prin hotărârea guvernelor S.P.T.V., constituirea unui Consiliu militar, în cadrul Comandamentului F.A.U. (format din comandantul-șef ca președinte, locțiitorii comandantului-șef, șeful statului Major, șeful Comitetului tehnic și locțiitorul comandantului-șef pentru apărarea antiaeriană), cu rol consultativ[610], păstrarea denumirii Comandamentului F.A.U. (așa cum era în documentul de constituire din 1955), coordonarea folosirii operative a trupelor și flotelor de către Comandamentul F.A.U. (nu de către comandantul-șef), numirea locțiitorilor pentru apărarea antiaeriană și pentru înzestrare la propunerea comandantului-șef de către guverne (nu de către comandantul-șef, cu acordul guvernelor), constituirea Comitetului tehnic în cadrul Comandamentului F.A.U. (nu pe lângă comandantul-șef), Statutul Comandamentului F.A.U. să nu facă referiri la reprezentanții comandantului-șef etc.

La scurt timp (28 februarie-1 martie 1968), la Praga, în cadrul conferinței adjuncților miniștrilor Apărării, s-a constatat tendința de a se soluționa diferitele probleme pe părți, fără a se aborda elaborarea unui nou Statut al Comandamentului F.A.U. Cu acel prilej, sovieticii au prezentat un proiect de Statut al Consiliului Militar (cu care până atunci nu fuseseră de acord). În timpul discuțiilor, generalul Ion Gheorghe a cerut să se discute și proiectul românesc din iulie 1966 și a considerat că mai întâi era necesar „să se pună de acord și să se rezolve" problemele generale, de principiu, să se definitiveze și apoi să se supună aprobării guvernelor S.P.T.V., Statutul Comandamentului F.A.U., în care să se stabilească atribuțiile acestuia și abia după aceea să se treacă la constituirea diferitelor sale organe. A mai cerut să se precizeze relațiile Comandamentului F.A.U. cu guvernele S.P.T.V. și cu Comitetul Politic Consultativ. După ce ceilalți adjuncți de miniștri au afirmat că nu au mandat pentru acest lucru și că *„nu erau coapte condițiile"* pentru soluționarea problemelor ridicate de români, șeful Marelui Stat Major român a replicat că proiectul de Statut al Consiliului Militar nu poate fi discutat înaintea celui al Comandamentului F.A.U., că proiectul acestuia trebuia supus mai întâi aprobării guvernelor S.P.T.V. și numai după aceea constituite alte structuri. Cu toate acestea, adjuncții miniștrilor Apărării au aprobat (cu excepția celui român) proiectul de Statut.

În timpul discuțiilor, delegația română a insistat ca atribuțiile Comitetului Politic Consultativ să nu depășească rolul său de organ consultativ, Statutul să se refere la Comandamentul Unificat și nu la F.A.U., în caz de război să acționeze doar forțele destinate în acest scop, să fie stabilite atribuții și pentru comandantul-șef, iar

[610] Inițial, românii se gândiseră să aibă un rol deliberativ.

numirea locţiitorilor acestuia să cadă în sarcina guvernelor statelor participante, Comitetul tehnic să funcţioneze pe lângă Comandamentul F.A.U. şi nu pe lângă comandantul-şef, reprezentarea naţională în cadrul Comandamentului F.A.U. să fie proporţională cu efectivele destinate în F.A.U. (ca la buget)[611].

Cu acelaşi prilej, generalul Ion Gheorghe a transmis lui Alexander Dubcek din partea lui Nicolae Ceauşescu, spre surprinderea tuturor, invitaţia de a vizita România. Peste ani, generalul român avea să consemneze astfel contextul în care liderul de la Bucureşti i-a cerut acest lucru: *„Te-am chemat pentru altceva: ştii că este în practica noastră, ca primul secretar să primească pe şefii delegaţiilor militare în astfel de împrejurări. Aşa cred că va face şi tovarăşul Dubcek. Tu ştii ruseşte"*, zice. *„Aşa este"*, i-am confrmat eu. *„Uite ce vreau"*, a continuat Ceauşescu. *„Când veţi fi primiţi de Dubcek, să prinzi un moment favorabil şi să-i transmiţi din partea mea cele mai calde salutări şi invitaţia de a vizita România în cel mai scurt timp, dacă se poate în luna mai. Dar să vorbeşti clar, rar şi tare, să audă toţi ceilalţi, nu numai Dubcek, şi să citeşti şi pe feţele lor cum este receptată această invitaţie"*. Generalul Ion Gheorghe s-a conformat: *„Când a terminat de vorbit generalul sovietic, eu, temându-mă ca Dubcek să nu încheie cumva întrevederea, m-am ridicat în picioare, m-am prezentat şi i-am transmis mesajul din partea lui Ceauşescu, vorbind rar, clar şi tare, cum mi se indicase. Mă uitam fix la Dubcek, spre a detecta vreo reacţie, şi priveam cu coada ochiului la ceilalţi generali prezenţi. Dubcek a fost surprins de mesaj, dar, în acelaş timp, am citit pe faţa lui o satisfacţie, pot spune chiar bucurie. M-a rugat să-i transmit lui Ceauşescu mulţumiri pentru mesaj, inclusiv pentru invitaţia de a veni în România, adăugând că el avea intenţia să viziteze ţara noastră, pe Nicolae Ceauşescu, cât mai curând posibil, dar că deocamdată nu se poate pronunţa când anume, întrucât la ei sunt multe probleme de rezolvat, în special economice, cum a ţinut să precizeze. Cât despre ceilalţi participanţi (omologii mei şi cei din Statul Major al C.F.A.U.) pot spune că au rămas de-a dreptul perplexi, privirile lor îndreptându-se când spre Dubcek, curioşi să vadă ce spune, când spre mine, la care se uitau cu oarecare invidie în cel mai bun caz"*. După reîntoarcerea la Bucureşti, întâlnirea cu Nicolae Ceauşescu a decurs astfel: *„Mă invită să iau loc şi, plimbându-se prin birou, mă întreabă direct: „Ei, cum a fost ?"*. Eu, neinspirat, încep să-i raportez despre consfătuire, dar el se opreşte din mers, şi brusc, zice: *„Lasă asta, spune, ai făcut ce ţi-am spus eu ?"*. Şi privirea lui mă sfredelea plină de curiozitate. *„Da"*, răspund eu, *„Am executat întocmai"*. *„Nu"*, zice, *„Relatează-mi amănunţit"*. Şi atunci am început să-i raportez pe larg tot ce am scris mai sus, relatându-i frază cu frază, întâi în româneşte, apoi în ruseşte, masajul pe care-l ştiam pe dinafară. Ceauşescu a zâmbit satisfăcut şi m-a întrebat în glumă: *„Ai vorbit clar, rar şi tare, cum ţi-am spus eu ?"*. *„Da"*, am răspuns eu. *„Am vorbit clar, rar şi tare, cum mi-aţi ordonat"*. *Ceauşescu a râs satisfăcut"*[612].

Problemele discutate la Praga au fost analizate şi de către Comitetul Politic Consultativ la Sofia (6-7 martie 1968), care a stabilit ca miniştrii Apărării să le analizeze şi să prezinte peste 6 luni propuneri privind Statutul Comandamentului F.A.U., crearea Statului Major, a Consiliului Militar şi a Comitetului tehnic. În conformitate cu această decizie, la 24 mai 1968, comandantul-şef al F.A.U. a înaintat spre informare următoarele proiecte de Statute elaborate de către Comandamentul F.A.U.: Statutul F.A.U. ale S.P.T.V.; Statutul Consiliului Militar al F.A.U. ale S.P.T.V.; Statutul Sistemului unic de apărare antiaeriană a S.P.T.V.; Schema organizării de principiu a organelor de conducere a comandantului-şef al F.A.U. ale S.P.T.V. şi schema de organizare a Comitetului tehnic. După consultarea acestor documente de către Colegiul Ministerului Forţelor Armate, a rezultat că în conţinutul documentelor fuseseră incluse unele dintre propunerile făcute de români cu prilejul consfătuirilor anterioare, precum: constituirea Consiliului Militar, numirea şefului de Stat Major, a locţiitorilor comandantului-şef pentru apărarea antiaeriană şi înzestrare de către guvernele S.P.T.V. din compunerea armatelor fiecărui stat participant, subordonarea trupelor destinate în compunerea F.A.U. nemijlocit ministerelor Apărării, reprezentarea proporţională a armatelor aliate în cadrul Comandamentului F.A.U. Între prevederile contestate de români s-a situat acordarea comandantului-şef a dreptului de comandă şi control, de a emite ordine, directive, dispoziţii şi chiar de a disloca trupele F.A.U.[613] (la care se renunţase în proiectul de Statut din 1966, care făcea ca subordonarea trupelor destinate în F.A.U. factorilor naţionali să devină *„o ficţiune"*), de a controla pregătirea operativă şi de luptă a trupelor şi flotelor din compunerea F.A.U. etc. În acest fel, aprecia generalul-colonel Ion Ioniţă la 3 iunie 1968, prevederile proiectului de Statut al Comandamentului F.A.U. veneau *„în contradicţie"* cu principiile colaborării şi asistenţei mutuale pe baza respectării suveranităţii şi independenţei naţionale, a neamestecului în treburile interne prevăzute în documentul de constituire a Tratatului din 1955, afectau atributele esenţiale ale guvernelor S.P.T.V. Ele situau pe comandantul-şef *„deasupra guvernelor naţionale"* şi făceau din Comandamentul F.A.U. *„un organ suprastatal de comandă şi control, în loc de a fi un organ de coordonare şi cooperare, la baza căruia să stea principiile de organizare a relaţiilor dintre ţările socialiste egale în drepturi"*. Prea mari au apreciat românii că erau şi atribuţiile Comitetului Politic Consultativ (numirea comandantului-şef, dreptul de a lua hotărâri şi de a da indicaţii privind activitatea acestuia, de a lua hotărâri pentru trecerea F.A.U. la capacitate de luptă ridicată sau completă, de a analiza şi aproba planurile de dezvoltare a F.A.U. etc.), în contradicţie cu prevederile art. 6 din Tratatul din 1955, care se referea doar la rolul

[611] General de armată (r.) Ion Gheorghe, *Misiune dificilă*, în dr. Constantin Olteanu, dr. Alesandru Duţu, Constantin Antip, *România şi Tratatul de la Varşovia. Istoric. Mărturii. Documente. Cronologie*, Editura Pro Historia, Bucureşti, 2005, p. 152.

[612] *Ibidem*, p. 150-151.

[613] Pentru a da o aparenţă legală acestui fapt se peciza că dislocările urmau a fi făcute cu *„hotărârile guvernelor acestor state"*.

consultativ al acestuia. De asemenea, s-a apreciat că trebuia întocmit numai Statului Comandamentului F.A.U., nu şi al F.A.U. deoarece documentele din 1955 nu se refereau la acestea, forţele armate ale S.P.T.V. rămânând în subordinea comandamentelor naţionale, modul lor de folosire fiind deecis de conducerea de partid şi de stat a ţării respective (nu se uneau). Neacceptabil a fost considerat şi proiectul de Statut al Sistemului unic de apărare antiaeriană a S.P.T.V. din care rezulta că acesta unea toate trupele apărării antiaeriene a teritoriului S.P.T.V. (din partea U.R.S.S. doar trupele apărării antiaeriene a teritoriului dispuse în Letonia, Lituania, Bielorusia, Ucraina şi Moldova), conducerea fiind realizată de către comandantul trupelor apărării antiaeriene a teritoriului (având ca organ de conducere Statul Major al apărării antiaeriene a teritoriului al acelui stat care numea comandantul), care elabora şi planul operativ de apărare antiaeriană a teritoriului (aprobat de comandantul-şef, după ce a fost pus de acord cu miniştrii apărării) şi controla (după planul propiu sau din însărcinarea comandantului-şef) pregătirea operativă şi de luptă a statelor majore şi trupelor de apărare antiaeriană destinate în Sistemul unic al apărării antiaeriene etc. Acceptarea unui asemenea Statut, aprecia generalul-clonel Ion Ioniţă, ministrul român al Forţelor Armate, *„ar duce practic la subordonarea"* trupelor de apărare antiaeriană a teritoriului comandantului trupelor de apărare antiaeriană a teritoriului ale S.P.T.V. Concluzionând, ministrul român aprecia că proiectele de Statut reliefa o *„schimbare de poziţie a părţii sovietice, în sensul că a reintrodus în documente prevederi care să dea posibilitatea comandantului suprem, Statului Major, comandantului trupelor de apărare antiaeriană a S.P.T.V., să comande şi să controleze trupele destinate a acţiona în comun"*.

Ca urmare, generalul-colonel Ion Ioniţă a propus lui Nicolae Ceauşescu ca la următoarea consfătuire a miniştrilor Apărării, delegaţia română să susţină următoarele probeleme: proiectul de Statut românesc elaborat în 1966; să fie de acord cu Statutul Consiliului Militar, cu observaţia ca recomandările şi propunerile acestuia să se adopte pe bază de unanimitate (nu cu majoritatea simplă); Statutul Sistemului unic al apărării antiaeriene să fie elaborat pe baza aceloraşi principii, ca şi statutul de bază, acordând comandantului trupelor apărării antiaeriene rol de coordonare a activităţilor comune; în schemele de organizare să se respecte reprezentarea proporţională. În situaţia în care celelalte delegaţii nu ar fi ţinut seama de propunerile românilor, generalul-colonel Ion Ioniţă a sugerat adoptarea a două poziţii: 1. Delegaţia română să îşi exprime punctul de vedere diferit şi să declare că Ministerul român al Forţelor Armate *„nu va lucra după prevederile acestora, deoarece ele încalcă principiile egalităţii dintre statele alianţei, independenţei şi suveranităţii naţionale şi neamestecului în treburile interne şi fac din Comitetul Politic Consultativ şi Comandamentul Unificat organe suprastatale"* (*„Ca urmare a acestei poziţii* – a mai precizat ministrul –, *Republica Socialistă România fără a declara că iese din Traatatul de prietenie, colaborare şi asistenţă mutuală, de fapt, în problemele cu caracter militar, se situează în afara organelor*

militare integrate ale Tratatului de la Varşovia"); 2. Delegaţia română să fie de acord cu proiectele documentelor aprobate de Comandamentul F.A.U., cu excepţia prevederilor referitoare la existenţa reprezentanţilor comandantului-şef în armatele S.P.T.V., cu dreptul comandantului-şef de a disloca şi redisloca trupele F.A.U. pe teritoriul S.P.T.V., precum şi cu adoptarea recomandărilor şi propunerilor Consiliului Militar pe baza majorităţii simple de voturi. Concomitent, delegaţia română urma să îşi rezerve dreptul de a revedea numărul de mari unităţti şi unităţi tactice şi operative, de toate categoriile, care urmau să fie destinate în F.A.U.[614].

În timpul consfătuirii de lucru de la Moscova (13-17 septembrie 1968) a locţiitorilor şefilor Marilor State Majore, generalul M.S. Ştemenko a comunicat modificările făcute la proiectele de Statute: Comitetul Politic Consultativ, ca organ superior al Tratatului de la Varşovia; crearea Comitetului Militar, ca organ superior al Tratatului, în compunerea căruia intrau miniştrii Apărării, comandantul-şef şi şeful Statului Major; subordonarea operativă completă a trupelor destinate a acţiona în comun, în timp de război, comandantului-şef ; efective mai mari în schema de organizare. La această consfătuire delegaţia română a susţinut următoarele probleme, care fuseseră examinate şi în Consiliul Apărării: comandantul-şef să fie numit pe 4-6 ani; comandantul-şef să nu aibă dreptul de a da directive în problemele capacităţii de luptă şi pregătirii operative; secretarul Consiliului Militar să fie numit de comandantul-şef, cu acordul miniştrilor Apărării, prin rotaţie din partea fiecărei armate; protocoalele şedinţelor Consiliului Militar să fie semnate şi de membrii acestuia; să se excludă prevederea din Statutul Sistemului unic de apărare antiaeriană a teritoriului a reprezentanţilor statelor majore ale apărării antiaeriene pe lângă comandantul trupelor apărării antiaeriene a teritorilului ale S.P.T.V. La scurt timp (27-28 septembrie 1968), Statutele au fost puse de acord cu comandantul-şef al F.A.U., în urma discuţiilor avute cu acesta la Bucureşti. Cu acest prilej, s-a convenit ca problema Comitetului Militar al miniştrilor Apărării să nu fie cuprinsă în Statutul F.A.U.

Problema Statutelor a mai fost discutată şi în timpul primirii de către Nicolae Ceauşescu a mareşalului I.I. Iakubovski şi a generalului S.M. Ştemeko (la Bucureşti), prilej cu care comadantul-şef al F.A.U. a informat despre propunerile făcute de miniştrii Apărării în ceea ce priveşte Statutele: Statutul să fie al F.A.U. (ca forţe ale S.P.T.V. destinnate a acţiona în comun) şi al Comandamentului Unificat, ca organ de conducere; crearea Comitetului Miniştrilor Apărării ca o structură independentă (pentru ca miniştrii să nu mai fie adjuncţi ai comandantului-şef) ; în Comitetul Politic Consultativ statele să fie reprezentate de către secretarii generali şi şefii guvernelor; Comitetul Politic Consultativ să se întrunească odată pe an (şi în mod extraordinar, când va fi nevoie, la propunerea a două treimi din S.P.T.V.); adoptarea recomandărilor şi propunerilor în Consiliul Militar să se adopte cu majoritate de două treimi etc. Exprimându-şi poziţia, Nicolae Ceauşescu a propus: problemele Comitetului Politic Consultativ să nu fie prevăzute într-un Statut cu

[614] *Romania and the Warsaw Pact, 1955-1989*, Bucharest, 2002, p. 399-409.

caracter militar (propuneri pentru regulile de funcţionare să fie făcute de miniştri de Externe sau adjuncţii acestora), încadrarea Comitetului Politic Consultativ să se facă în afara Statutului militar; problema Comitetului Militar să nu fie abordată de Statute deoarece acesta nu se subordona Comadantului-şef, fiind doar un organ ajutător al Comitetului Politic Consultativ; în Comitetul Militar deciziile să se ia prin unanimitate, divergenţele urmând a se prevede în Protocolul şedinţei şi prezentate spre rezolvare miniştrilor Apărării şi comandantului-şef (aşa cum se proceda în C.A.E.R.); prezenţa reprezentanţilor comandantului-şef în armatele[615] S.P.T.V. să fie posibilă doar la cererea sau cu acordul guvernelor respective; deplasarea trupelor aliate pe teritoriul altui S.P.T.V. să se facă în baza unor acorduri/convenţii interguvernamentale încheiate în prealabil; hotărârile privind dislocareaa trupelor să se adopte în cadrul Comitetului Politic Consultativ de către toate S.P.T.V. etc.

În octombrie 1968, Comandamentul F.A.U. a înaintat noi proiecte de Statute, la care Ministerul Forţelor Armate a transmis (prin generalul V.A. Romanov) următoarele cereri (după ce au fost aprobate de conducerea de partid şi de stat): comandantul-şef poate să dea directive, dar puse de acord cu miniştrii Apărări şi să facă recomandări de dislocare şi redislocare a trupelor F.A.U., în concordanţă cu planurile aprobate de guverne pe teritoriul S.P.T.V., în funcţie de situaţie, corespunzător cu nevoile apărării reciproce şi hotărârile guvernelor acestor state; în Comitetul Miniştrilor Apărării să nu intre şeful de Stat Major etc.

Proiectele de Statute au mai fost discutate şi în timpul consfătuirii miniştrilor Apărării, din zilele de 29-30 octombrie 1968, de la Moscova, prilej cu care delegaţia română a avut o poziţie diferită cu privire la art. 12, pct. a privind dreptul comandantului-şef de a da indicaţii pentru dislocarea trupelor S.P.T.V. (atunci când se aprecia de către guverne existenţa stării de pericol). Această problemă a fost reluată şi în discuţia pe care a avut-o Nicolae Ceauşescu cu comadantul-şef al F.A.U., marelalul I.I. Iakubovski, şi cu V. Kuznețov, adjunct al ministrului Afacerilor Externe al U.R.S.S., când peşedintele român a cerut ca starea de pericol să fie apreciată de către *„toate"* statele şi guvernele[616]. Deoarece nu s-a ajuns la consens, în final acest punct a fost scos din proiectul de Statut.

În final, la 17 martie 1969, la Budapesta, Comitetul Politic Consultativ a adoptat noile Statute ale structurilor militare de conducere ale Tratatului de la Varşovia: Statutul *Forţelor Armate Unite şi al Comandamentului Unificat,* Statutul *Comitetului Miniştrilor Apărării,* Statutul *Consiliului Militar al Forţelor Armate Unite* – organ nou înfiinţat, pentru care partea română militase încă din 1966 –, Statutul *Comitetului tehnic* şi Statutul *Sistemului unic al apărării antiaeriene*[617].

[615] *Ibidem,* p. 413-419.

[616] Mihai Retegan, Alesandru Duţu, *Război politic în blocul comunist. Relaţii româno-sovietice. Documente*, vol. 2, Bucureşti, 2004, p. 221.

[617] Pe larg: dr. Constantin Olteanu, dr. Alesandru Duţu, Constantip Antip, România *şi Tratatul de la Varşovia. Istoric. Mărturii. Cronologie*, Editura Pro Historia, Bucureşti, 2005, p. 47-49; Vezi şi: *Varşavskii dogovor. Soiuz vo imia mira i soţializma,* Voenizdat, Moskva, 1980, c. 98.

Statutul Forţelor Armate Unite şi al Comandamentului Unificat reglementa probleme referitoare la F.A.U. şi la atribuţiile cadrelor din conducerea acestora, definea mai exact compunerea lor: forţele şi mijloacele destinate să acţioneze în comun, stabilite prin hotărâri ale guvernelor fiecărei ţări, Ministerele Apărării purtând întreaga răspundere, în faţa guvernelor lor, pentru starea, înzestrarea şi capacitatea de luptă a personalului trupelor proprii şi pentru crearea stocurilor de mijloace tehnico-materiale stabilite pentru acestea. Statutul prevedea funcţiile de răspundere în cadrul Comandamentului Unificat (comandantul-şef şi şeful Statului Major al F.A.U., locţiitorii comandantului-şef destinaţi de fiecare S.P.T.V., locţiitorii pentru trupele de apărare antiaeriană şi înzestrare şi şeful Comitetului tehnic) şi organele de conducere a activităţii F.A.U. (Consiliul Militar, Statul Major şi Comitetul tehnic). De această dată, noul Statut reglementa mai bine, faţă de documentul precedent, problema atribuţiilor comandantului-şef (unul dintre mareşalii sau generalii oricărui stat, care trebuia să acţioneze în conformitate cu deciziile guvernelor statelor participante şi cu indicaţiile Comitetului Politic Consultativ), numit pe 4-6 ani, prin hotărârea guvernelor statelor semnatare ale Tratatului. După aceleaşi criterii se numea şi şeful Statului Major, comandantul trupelor de apărare antiaeriană şi şeful Comitetului tehnic. Reglementând atribuţiile comandantului-şef, Statutul preciza că acesta trebuia să se conducă după hotărârile guvernelor S.P.T.V. şi indicaţiile Comitetului Politic Consultativ. Prin locţiitorii săi şi Statul Major al F.A.U., cu acordul miniştrilor Apărării (la nevoie şi al guvernelor) el organiza şi executa activităţi în cadrul F.A.U. destinate ridicării capacităţii de luptă şi de mobilizare a acestora. Spre deosebire de Statutul anterior, la insistenţa părţii române, comandantul-şef nu mai avea dreptul de comandă şi control, ci numai de recomandare şi coordonare a activităţilor F.A.U. La aceleaşi stăruinţe, comandantului-şef i-a fost luat dreptul de a decide asupra dislocării sau redislocării trupelor F.A.U. pe teritoriul S.P.T.V., fără acordul prealabil al acestora. Noul Statut reglementa corespunzător şi rolul şi atribuţiile locţiitorilor comandantului-şef. Conform art. 6 aceştia erau desemnaţi de fiecare stat în parte, în rang de adjuncţi ai miniştrilor Apărării sau şefi ai Marilor State Majore. Astfel, se elimina anomalia din Statutul din 1956, criticată de partea română, care prevedea că locţiitorii comandantului-şef erau miniştrii Apărării din statele membre. Statutul mai reglementa şi problema reprezentanţilor comandantului-şef în armatele S.P.T.V. precizând, ca rezultat al insistenţei românilor, că aceştia puteau funcţiona *„cu acordul guvernelor"* statelor respective. Documentul mai prevedea că în timp de pace, trupele şi flotele militare destinate în F.A.U. rămâneau în subordinea nemijlocită a ministerelor Apărării Naţionale din fiecare stat partiicpant la Tratat. În caz de atac armat împotriva unui stat participant la Alianţă, celelalte state trebuiau să acorde pe bază de înţelegere ajutor imediat, inclusiv prin folosirea forţelor armate. Nici noul Statut nu se referea la modul de conducere a F.A.U. în timp de război. S-a precizat doar că planurile de operaţii în timp de război, protocoalele bilaterale privind destinarea trupelor în compunerea F.A.U., la pace şi

război, planurile şi alte documente privind dezvoltarea F.A.U. se semanu de către miniştrii Apărării Naţionale şi de comandantul-şef şi se aprobau de către guvernele statelor respective. Modul de conducere a F.A.U., activităţile Comandamentului Unificat şi relaţiile dintre acesta şi comandamentele naţionale pe timp de război urmau să fie stabilite printr-un Statut special.

Cu acelaşi prilej au fost precizate şi atribuţiile Statului Major al F.A.U., ca organ de conducere al comandantului-şef, cu misiunea de a analiza situaţia politico-militară şi strategică, a elabora propuneri legate de problemele capacităţii de luptă şi de mobilizare a trupelor şi forţelor maritime militare şi de pregătire a lor, de îmbunătăţire a structurilor organizatorice a trupelor, a sistemului de înzestrare şi dotare cu armament şi tehnică de luptă, de amenajare a teatrului de acţiuni militare şi acumulare a stocurilor de materiale necesare pentru luptă. Tot el trebuia să elaboreze anual un plan cu activităţile comune şi după punerea lui de acord cu Marile State Majore ale armatelor S.P.T.V. să organizeze pregătirea şi desfăşurarea acestor activităţi, să studieze experienţa şi starea trupelor din compunerea F.A.U., să organizeze participarea generalilor şi ofiţerilor la aplicaţii, convocări de pregătire, jocuri de război etc. Încadrarea Statului Major al F.A.U. se făcea cu ofiţeri, generali şi amirali din toate armatele S.P.T.V., pe baza principiului reprezentării proporţionale (României îi reveneau 10% din funcţii)[618].

Statutul Comitetului Miniştrilor Apărării prevedea că acesta era organul militar al Tratatului în compunerea căruia intrau miniştrii Apărării, comandantul-şef şi şeful de Stat Major al F.A.U., având ca scop elaborarea în comun a recomandărilor şi propunerilor privind problemele întăririi capacităţii de apărare a S.P.T.V., construcţiei şi ridicării capacităţii de luptă a F.A.U. Principalele sale sarcini constau în analiza situaţiei inamicului probabil, a planurilor operative şi direcţiilor de dezvoltare a forţelor sale armate, elaborarea de comun acord a recomandărilor şi propunerilor privind perfecţionarea capacităţii de apărare a S.P.T.V., analiza problemelor privind activitatea organelor de conducere a F.A.U., analiza mijloacelor de conducere în timp de război şi punerea de acord asupra altor probleme cu caracter militar, care solicitau o coordonare reciprocă. Statutul prevedea că şedinţele Comitetului Miniştrilor Apărării trebuiau să aibă loc o dată sau de două ori pe an, să fie prezidate pe rând de către miniştrii Apărării armatelor statelor pe terittoriul cărora avea loc şedinţa respectivă[619].

Statutul Consiliului Militar al F.A.U., organ nou înfiinţat, pentru care partea română militase încă din februarie 1966, a prevăzut (tot la propunerea părţii române) că acesta era un organ militar colegial cu funcţii de consultare şi recomandare, cu sarcina de a analiza multilateral problemele curente referitoare la starea şi dezvoltarea F.A.U. În compunerea sa intra comandantul-şef, locţiitorii acestuia din fiecare armată naţională, locţiitorul pentru apărarea antiaeriană a

[618] A.M.R., fond 3 571, dosar nr. 26, f. 364-370.
[619] *Idem*, f. 363-364.

teritoriului şi şeful Comitetului tehnic[620]. La insistenţa părţii române s-a prevăzut ca recomandările şi propunerile făcute în Consiliul Militar să se elaboreze ţinându-se seama de realizarea unităţii de vederi şi să se adopte pe calea întrebării nominale a fiecărui membru al Consiliului Militar. Dacă unul dintre aceştia avea o părere diferită, aceasta se consemna în procesul-verbal al şedinţei, după care se analiza de către comandantul-şef împreună cu ministrul Apărării din ţara respectivă. Propunerile Consiliului Militar se aplicau prin hotărârile guvernelor S.P.T.V., dispoziţiile miniştrilor Apărării şi indicaţiile comandantului-şef pentru problemele care ţineau de competenţa sa. Deşi a avut doar un rol consultativ, Consiliul Militar a avut o misiune importantă în cadrul Alianţei, examinând principalele probleme ale capacităţii de luptă, starea de operativitate şi de mobilizare a trupelor, gradul dotării acestora cu armament şi tehnică de luptă[621].

Statulul Comitetului tehnic, organ nou creat, prevedea că principala sa misiune era cea a elaborării de recomandări privind sistemul armamentului şi tehnicii de luptă ale armatelor S.P.T.V., a studierii situaţiei şi perspectivei dezvoltării armamentului şi tehnicii de luptă şi, de comun acord, să ia măsuri pentru coordonarea acelor lucrări de cercetare ştiinţifică şi experimente constructive care prezentau interes reciproc. Tot el se ocupa cu standardizarea şi de diverse probleme legate de logistică[622].

Statutul Sistemului unic al apărării antiaeriene a teritoriului stabilea că fiecare stat participant la Tratatul trebuia să destine pentru Sistemul unic al apărării antiaeriene a teritiriului o anumită cantitate de forţe şi mijloace, stabilită de guvernele ţărilor respective. Conducerea acestor forţe se exercita centralizat, pe baza unui plan comun unic, aprobat de către guvernele statelor respective, de către comandantul Sistemului unic al apărării antiaeriene a teritoriului, acesta fiind asistat de Statul Major al apărării antiaeriene a teritoriului al statului care numea comandantul. Măsurile luate la nivel central erau materializate în practică de către comandanţii apărării antiaeriene a teritoriului ai fiecărui stat. Comandantul trupelor de apărarea antiaeriană a teritoriului S.P.T.V. elabora planurile operative, planurile de cooperare şi planurile de pregătire în comun, conducea şi coordona activităţile de luptă şi de pregătire ce se desfăşurau pe baza acestor planuri, aprobate de guverne sau de către miniştrii Apărării. În baza unui plan pus de acord cu miniştrii apărării, el mai putea participa la controale privind defăşurarea pregătirii operative şi de luptă, capacitatea trupelor şi comandamentelor destinate a acţiona în Sistemul unic de apărare antiaeriană a teritoriului. Măsurile luate de către comandantul trupelor de apărare antiaeriană a teritoriului S.P.T.V., în legătură cu conducerea centralizată şi coordonarea acţiunilor de luptă se realizau prin comandanţii apărării antiaeriene a teritoriului ai fiecărui stat. Statutul mai prevedea că existenţa

[620] În funcţie de situaţia internaţională şi de misiunile F.A.U., compunenţa Consiliului Militar putea fi lărgită.
[621] A.M.R., fond 3 571, dosar nr. 26, f. 370-371.
[622] Idem, p. 369-370.

Sistemului unic al apărării antiaeriene a teritoriului nu absolvea comandamentele naţionale de răspunderea acoperirii teritoriilor proprii şi de starea trupelor de apărare antiaeriană proprii a căror activitate era condusă de către miniştrii fiecărei ţări[623].

Cu toate imperfecţiunile lor, conducerea politică şi militară de la Bucureşti a apreciat, în final, că noile statute erau mai bune decât cele vechi şi reflectau o mai justă reglementere a relaţiilor dintre organele de conducere militară a Tratatului de la Varşovia. În cadrul activităţi desfăşurate pentru perfecţionarea relaţiilor din cadrul Tratatului şi pentru adoptarea unor documente corespunzătoare, românii au acţionat, de regulă, singuri, ceilalţi aliaţi împărtăşind, de cele mai multe ori, punctele de vedere ale sovieticilor.

[623] Idem, p. 371-372.

Statutul Forţelor Armate Unite la război

Statutul Comandamentului Unificat din ianuarie 1956 nu a precizat modul de conducere a F.A.U. în timp de război, ultimul precizând doar că planurile de operaţii în timp de război, protocoalele bilaterale privind destinarea trupelor în compunerea F.A.U., la pace şi război, planurile operative şi alte documente privind dezvoltarea F.A.U. urmau a fi semnate de către miniştrii Apărării Naţionale şi de comandantul-şef şi aprobate de către guvernele S.P.T.V. Modul de conducere a F.A.U., activităţile Comandamentului F.A.U. şi relaţiile dintre acesta şi comandamentele naţionale pe timp de război urmau să fie stabilite printr-un Statut special.

La 9 februarie 1966, cu prilejul discuţiilor referitoare la elaborarea noilor Statute (pentru perioada de pace) ale structurilor de conducere ale Tratatului, mareşalul A.A. Greciko a combătut propunerea delegaţilor bulgari, cehoslovaci şi maghiari ca la război acţiunile de luptă să fie conduse de către Comandamentul F.A.U. şi a afirmat că acest lucru putea fi făcut numai de către Statul Major General sovietic (conform hotărârii Stavkăi/Cartierul General), care urma să fie ajutat de către Statul Major al F.A.U., precizând: *„Ne place sau nu ne place acest lucru, dar războiul este un lucru groaznic şi nu ţine seama de ce place şi ce nu place"*[624]. Referindu-se la trupele naţionale destinate în F.A.U., mareşalul A.A. Greciko a afirmat că acestea vor rămâne în subordinea comandamentelor naţionale, din toate punctele de vedere, cu excepţia celui operativ, subordonându-se, sub acest aspect, *„celui căruia i s-a acordat această încredere"*, adică comandantului-şef al F.A.U. În timpul dezbaterilor din 1966 privind noul proiect de Statut al Comandamentului Unificat şi al F.A.U. o parte dintre aliaţi au insistat ca în timp de război F.A.U. să fie conduse de Comitetul Politic Consultativ. Românii au propus ca decizia şi comanda să aparţină comandamentelor naţionale şi guvernelor S.P.T.V., coordonarea acţiunilor urmând a fi studiată în perioada următoare.

Conducerea F.A.U. în caz de război nu a fost soluţionată nici de către Statutele adoptate la 17 martie 1969 (referitoare la perioada de pace), care au prevăzut doar că modul de conducere a F.A.U., activităţile Comandamentului F.A.U. şi relaţiile dintre acesta şi comandamentele naţionale pe timp de război urmau să fie stabilite printr-un Statut special. Până atunci, Statutul Comandamentului Unificat şi al F.A.U. prevedea că planificarea folosirii pe timp de război a trupelor destinate a acţiona în compunerea F.A.U. se realiza de către miniştrii Apărării şi Marile State Majore ale armatelor S.P.T.V., planurile operative fiind

[624] *Romania and the Warsaw Pact, 1955-1989*, I, Bucharest, 2002, p. 257.

semnate de către miniştrii Apărării şi comandantul-şef şi aprobate de către guvernul fiecărei ţări participante la Tratat.

Peste câţiva ani, cu prilejul şedinţei Comitetului Miniştrilor Apărării de la Budapesta (2-3 martie 1971), Czinege Lajos, ministrul ungar al Apărării, a propus ca Statul Major al F.A.U. să elaboreze Statutul F.A.U. la război, care să fie analizat într-o şedinţă viitoare a Comitetului Politic Consultativ[625]. Peste doi ani (11-16 iunie 1973), cadre din conducerea Marilor State Majore au încercat, la Sofia, să discute principalele direcţii privind elaborarea Statutului la război. După ce generalul sovietic N.I. Trujenikov a prezentat o informare referitoare la direcţiile generale ale elaborării Statutului privind compunerea F.A.U. la război, generalul bulgar A. Semerdjiev a propus următoarele: rolul principal în respingerea unei agresiuni imperialiste să revină Uniunii Sovietice şi armatei sale, care dispunea de mijloacele necesare ducerii războiului modern; conducerea politică în timp de război să revină Comitetului Politic Consultativ: propunerile pentru Comitetul Politic Consultativ să fie elaborate că către Biroul Politic al P.C.U.S.; conducerea trupelor de coaliţie să revină Comandamentului suprem al coaliţiei (în cadrul căruia să fie incluşi reprezentanţi ai S.P.T.V.) şi să fie pusă în practică de către Statul Major General sovietic. Susţinând şi el rolul prioritar al Statului Major General, generalul ungur Olah Istvan s-a referit şi la necesitatea reglementării competenţelor, rolului şi răspunderilor Marelui Stat Major ungar pentru conducerea trupelor proprii. Generalul român Gheorghe Logofătu a atras atenţia că materialele conferinţei nu au fost înaintate din timp şi ca urmare ia doar act de ele şi a propus ca elaborarea proiectului de Statut să fie încredinţată unei comisii de lucru compusă din reprezentanţii Statului Major al F.A.U. şi ai tuturor Marilor State Majore ale armatelor S.P.T.V., proiectul rezultat urmând a fi trimis tuturor ministerelor Apărării spre a fi analizat şi pus de accord, după care să fie prezentat conducerilor de partid şi de stat[626].

Peste patru ani, la 29 noiembrie 1977, la Budapesta, miniştrii Apărării au căzut de acord ca Statul Major al F.A.U. să elaboreze în 1978 proiectul de Statut pentru perioada de război, care să fie analizat şi pus de acord de miniştrii Apărării şi prezentat apoi Comitetului Politic Consultativ. Principiile generale ale viitorului Statut au fost analizate de şefii Marilor State Majore la Sofia, între 12 şi 14 iunie 1978. Punctul de vedere românesc a fost prezentat de către generalul Ion Hortopan, şeful Marelui Stat Major, şi a constat în următoarele: la elaborarea Statutului să stea principiile relaţiilor externe dintre S.P.T.V. şi dintre partidele comuniste şi muncitoreşti ale acestor state; intrarea în acţiune a trupelor destinate în compunerea F.A.U. să se facă numai pe baza hotărârii conducerii de partid şi de stat a ţării căreia aparţin aceste trupe; trupele destinate în compunerea F.A.U. pentru ducerea acţiunilor comune în timp de război să acţioneze în limitele prevăzute în Planurile operative de sine stătătoare, conducerea lor revenind comandamentului naţional

[625] A.M.R., fond 3 571, dosar nr. 73, f. 312.
[626] Idem, dosar nr. 125, f. 212-213.

suprem. Acesta va exercita atributele de comandă prin ministrul Apărării/şeful Marelui Stat Major sau prin alte organe de conducere pe care le vor considera necesare; stabilirea de noi misiuni pentru trupele unei armate naţionale pe timp de război să intre în competenţa comandamentului naţional suprem; temporar, pentru îndeplinirea unei anumite misiuni unele mari unităţi tactice din armatele naţionale puteau fi subordonate unei mari unităţi operative aparţinând altei armate naţionale pe baza înţelegerilor realizate între comandamentele supreme naţionale; pentru ducerea acţiunilor de luptă comune în timp de război să se stabilească trupe din cele prevăzute în protocoalele privind destinarea trupelor din armatele naţionale în compunerea F.A.U.; toate problemele privind trecerea frontierei de stat, intrarea în spaţiul aerian sau în apele teritoriale, deplasările, staţionarea temporară, dislocarea trupelor, precum şi cele referitoare la ducerea acţiunilor de luptă, asigurarea materială şi medicală a trupelor aparţinând unui stat participant la Tratat pe teritoriul, în spaţiul aerian sau apele teritoriale ale altui stat participant la Tratat să fie reglementate din timp de pace prin convenţii guvernamentale încheiate între statele interesate; trupele apărării antiaeriene a teritoriului să acţioneze potrivit planului operativ în vigoare pentru apărarea antiaeriană a teritoriului propriu, ele neputând fi dislocate în afara teritoriului naţional; marile unităţi şi unităţile marinei militare să acţioneze pentru îndeplinirea misiunilor prevăzute în planul operativ; asigurarea de servicii a grupărilor naţionale de trupe pe timpul ducerii acţiunilor de luptă comune să se realizeze cu forţe şi mijloace proprii din resurse naţionale (în unele cazuri, acestea puteau fi asigurate în întregime de către unităţile frontului/armatelor în compunerea cărora intrau temporar, cu excepţia materialelor de echipament şi a unor obiecte specifice de aprovizionare; decontările, în acest caz, urmau a fi efectuate pe baza înţelegerilor reciproce); controlul privind îndeplinirea misiunilor şi întreaga acţiune a trupelor destinate în compunerea F.A.U. să fie atributul comandamentului suprem naţional; pentru rezolvarea problemelor de cooperare, pe bază de înţelegere între statele interesate, se puteau trimite în mod reciproc grupe operative la comandamentul naţional şi la comandamentele marilor unităţi strategice şi operative; intrarea trupelor unei armate naţionale în fâşia (zona) de acţiune a trupelor altei armate naţionale pe teritoriul inamic să se facă numai cu consimţământul prealabil, în scris, pentru fiecare caz în parte, al Comandamentului suprem naţional al armatei în fâşia (zona) căreia se solicită întrarea trupelor.

Peste un an, între 22 şi 23 noiembrie 1978, Comitetul Politic Consultativ a delegat comandantul-şef al F.A.U. şi miniştrii Apărării din S.P.T.V. să elaboreze Proiectul de Statut pornind de la următoarele idei: conducerea F.A.U. la război să fie reprezentată de Comandamentul suprem unic; pentru conducerea nemijlocită a trupelor pe Teatrele de Acţiuni Militare să se creeze Comandamente principale ale F.A.U., cu organe de conducere pe Teatrele de Acţiuni Militare de „Vest" şi „Sud-Vest" cărora să li se subordoneze trupele ţărilor aliate destinate a lua parte pe acele Teatre de Acţiuni Militare prin planuri puse de acord; în caz de război să se

constituie flote maritime militare unificate în Marea Baltică şi în Marea Neagră; proiectul de statut să fie examinat în şedinţa Comitetului Miniştri din 1979 şi să fie prezentat spre aprobare Comitetului Politic Consultativ; în cazul înrăutăţirii bruşte a situaţiei politico-militare din Europa, conducerea F.A.U. să revină, până la aprobarea Statutului la război, Comandamentului suprem unic, care va fi creat prin decizia S.P.T.V., şi Statului Major General al armatei sovietice[627].

În cadrul dezbaterilor, aşa cum relevă în memoriile sale generalul A.I. Gribkov, s-a propus includerea în componenţa Comandamentului suprem unic a tuturor comandanţilor supremi ai armatelor statelor participante la Tratat sau a tuturor miniştrilor Apărării. Niciuna dintre variante nu a fost însă aprobată. În finalul dezbaterii, mareşalul V.G. Kulikov, comandantul-şef al F.A.U., a fost delegat să elaboreze (împreună cu miniştrii Apărării S.P.T.V.) proiectul de Statut al F.A.U. la război, care urma să fie prezentat spre aprobare Comitetului Politic Consultativ (după examinare de către Comitetul Miniştrilor Apărării). Nicolae Ceauşescu a cerut ca mai întâi să se discute principiile în baza cărora trebuia întocmit documentul ce urma să fie elaborat de către comandantul-şef şi miniştrii Apărării şi numai după aceea prezentat Comitetului Politic Consultativ şi guvernelor S.P.T.V.

La 3 1 octombrie 1979, după cea de-a 20-a şedinţă a Consiliului Militar, care a avut loc la Bucureşti, mareşalul V.G. Kulikov a înmânat ministrului român al Apărării Naţionale, generalul Ion Coman (la aeroportul Otopeni) proiectul de Statut al F.A.U. la război, elaborat de Statul Major al F.A.U. După analizarea textului documentului, românii au comunicat observaţiile şi au propus o întâlnire de lucru la Bucureşti, care a avut loc între 21-27 noiembrie 1979, între primul locţiitor al şeful Marelui Stat Major român şi primul locţiitor al şefului Statului Major al F.A.U. Nici de această dată observaţiile românilor nu au fost acceptate.

Fără a ţine seama de acest lucru, Statul Major al F.A.U. a elaborat singur proiectul de Statut. După ce a fost prezentat părţii române (31 octombrie 1979), acesta a fost discutat pe articole la Bucureşti (între 21 şi 27 noiembrie 1979), cu generalul Terscenko) fără ca vreo propunere a românilor să fie aprobată. Cu toate acestea, Comitetul Miniştrilor Apărării a aprobat, la Varşovia, între 4-6 decembrie 1979, Statutul F.A.U. la război (cu excepţia delegaţiei române).

Punctul de vedere românesc a fost prezentat de către generalul Ion Coman, care nu a fost de acord cu Comandamentul principal suprem (prevăzut a fi constituit în caz de război) de către un comandant-şef suprem, având ca organ de conducere Statul Major General al armatei sovietice. A propus ca acesta să fie un organ colectiv, care să stabilească şi să ia măsuri, puse de acord, în problemele fundamentale ale războiului (concepţia generală de ducere a războiului, obiectivele strategice, forţele şi mijloacele ce trebuiau şi puteau fi folosite pe diferitele Teatre de Acţiuni Militare etc.), reprezentat de către Comitetul Politic Consultativ (care să ia denumirea de Comandament principal suprem) deoarece era compus din

[627] Idem, dosar nr. 271, f.8.

secretarii generali/primii-secretari ai partidelor care erau şi comandanţi supremi ai forţelor armate proprii. Acesta urma să aibă ca organ de conducere, nu Statul Major General al armatei sovietice (sau al oricărei alte armate), ci Comandamentul F.A.U. Ministrul român al Apărării a fost de acord cu constituirea comandamentelor F.A.U. pe Teatrele de Acţiuni Militare de „Vest" şi „Sud-Vest", cu condiţia ca pe aceste Teatre de Acţiuni Militare comadanţii să îşi exercite conducerea prin primii lor locţiitori din partea fiecărei armate naţionale, care acţionau pe Teatrul de Acţiuni Militare respectiv, care să dea directive, ordine şi dispoziţii, asigurând conducerea nemijlocită a trupelor proprii destinate să ducă acţiuni de luptă comune pe acel Teatru de Acţiuni Militare. Totodată, aceste comandamente trebuiau să aibă şi consilii militare, ca organe de conducere colectivă, care să decidă asupra tuturor problemelor principale privind organizarea şi ducerea operaţiunilor. Generalul Ion Coman a mai apreciat că Statutul trebuia să mai prevadă principiul că trupele de uscat sau flotele armatelor S.P.T.V. să acţioneze în fâşii de teren sau zone maritime precis delimitate, ca mari unităţi operative de sine stătătoare. Având în vedere faptul că acţiunile de luptă pe Mare necesitau o anumită coordonare a eforturilor flotelor din Marea Baltică şi Marea Neagră a apreciat că se puteau crea, la război, comandamente aliate ale flotelor respective care să-şi desfăşoare activitatea conform principiilor propuse pentru comandamentele principale de pe Teatrele de Acţiuni Militare, flotele fiecărei ţări rămânând însă în subordinea comandamentului militar naţional. În ceea ce priveşte funcţiile de conducere în toate organele de conducere ale F.A.U., a cerut să se precizeze în Statut că încadrarea acestora se va face, prin rotaţie, cu generali, amirali şi ofiţeri din toate armatele participante la Tratat. A mai solicitat ca Statutul să precizeze cu claritate rolul comandamentelor supreme naţionale şi dreptul lor de a hotărî trecerea de la situaţia de pace la cea de război, de a controla modul în care aceasta se execută şi de a-şi comanda trupele destinate în compunerea F.A.U. pentru a duce acţiuni de luptă comune. Deoarece proiectul de Statut prevedea că F.A.U. aveau misiunea de a respinge agresiunea şi a nimici agresorul pe uscat, pe mare şi în aer *„fără a ţine seama de frontierele de stat ale statelor participante la Tratat"*, generalul Ion Coman a subliniat faptul că frontierele de stat reprezentau elementul fundamental care defineau teritoriul unei ţări suverane şi nu puteau fi depăşite decât cu acordul guvernelor şi organelor împuternicite prin legile existente în statul respectiv. O poziţie aparte a avut şi faţă de modul în care se prevedea stabilirea sarcinilor concrete ale muncii politice în cadrul F.A.U. la război, apreciind că acestea puteau fi îndeplinite în cele mai bune condiţii de către organele politice din fiecare ţară, care cunoşteau cel mai bine particularităţile, specificul şi viaţa unităţilor şi marilor unităţi proprii. Nu a exclus colaborarea în vederea schimbului de informaţii şi de experienţă[628].

[628] Idem, dosar nr. 270, f. 21-28.

Părerea deosebită a ministrul român al Apărării a fost ataşată proiectului de hotărâre adoptat de Consiliul de Miniştri[629]. În timpul dezbaterilor, ceilalţi miniştrii ai Apărării nu au fost de acord cu observaţiile şi propunerile ministrului român, susţinând proiectul de Statut propus de Comandamentul F.A.U. Mareşalul V.G. Kulikov şi generalii A.I. Gribkov, Dobri Djurov şi Wojciech Jaruzelski au apreciat că numai Statul Major General al armatei sovietice putea conduce F.A.U. în caz de război pentru că deţinea planurile operative, avea experienţa cea mai mare şi dispunea de mijloacele strategice necesare. Unele rezerve faţă de proiectul de Statut a avut ministrul maghiar al Apărării, Lajos Czinege, care a arătat că acesta mai necesita îmbunătăţiri, care puteau fi făcute ulterior[630].

Statutul a intrat în vigoare la 18 martie 1980, în urma aprobării lui de către conducerile politico-militare ale S.P.T.V., mai puţin de către cea română. Referindu-se la reacţia celorlalţi lideri comunişti faţă de poziţia exprimată de Nicolae Ceauşescu, generalul A.I. Gribkov consemna în memoriile sale: *„Nimeni dintre şefii delegaţiilor n-a încercat nici măcar să ia cuvântul şi să demonstreze inconsistenţa observaţiilor lui, ci doar prin nişte replici disparate i-au dat de înţeles că decizia trebuie semnată, iar cine n-o va semna, poate să n-o aplice... Am luat proiectul de hotărâre şi am început să trec cu el pe la şefii delegaţiilor în ordinea alfabetică, să semneze. Când m-am apropiat de Nicolae Ceauşescu, acesta, printr-un gest, mi-a dat de înţeles că n-o să semneze. Apoi, i-am prezentat proiectul lui L.I. Brejnev. Semnând, m-a întrebat: Cum, Ceauşescu n-a semnat? N-a semnat, Leonid Ilici. Brejnev a bodogănit ceva suprimându-şi nemulţumirea şi a semnat"*[631]. La 30 aprilie 1980, Todor Jivkov, János Kádár, Erich Honecker, Edward Gierek, Gustav Husak şi de L.I. Brejnev au semnat un document prin care L.I. Brejinev era numit în funcţia de comandant suprem al F.A.U. cu toate că acesta era în vârstă şi foarte bolnav[632]. În mod surprinzător, acesta nu a fost înlocuit nici după deces (septembrie 1982). Referindu-se la acest lucru, generalul A.I. Gribkov

[629] *„Ministrul Apărării Naţionale al Republicii Socialiste România, generalul-colonel Ion Coman nu este de acord cu hotărârea la această problemă de pe ordinea de zi, întrucât proiectul Statutului Forţelor Armate Unite ale statelor participante la Tratatul de la Varşovia şi al organelor de conducere ale acestora în timp de război, în forma prezentată la actuala şedinţă necesită îmbunătăţiri pentru a se respecta în întregime principiile colaborării politico-militare prevăzute în tratatul încheiat în 1955 şi în documentele adoptate ulterior de către toate statele participante la Tratatul de la Varşovia. Punctul de vedere al Ministerului Apărării Naţionale a fost expus în cadrul şedinţei şi comunicat scris Comandamentului Unificat cu propuneri concrete la fiecare articol".*

[630] A.M.R., fond 3 571, dosar nr. 270. f. 1-6.

[631] A.I. Gribkov, *op.* cit, p. 31.

[632] În memoriile sale, generalul A.I. Gribkov, menţionează faptul că după una dintre rarele situaţii în care L.I. Brejnev a primit pe miniştrii Apărării S.P.T.V., unul dintre aceştia i-a spus *„cu umor, că acum Comandantul suprem al F.A.U. nu mai este apt de luptă"* (A.I. Gribkov, *op. cit.*, p. 48). Cu toate acesteaa, în cea de-a 14 şedinţă a Comitetul Miniştrilor Apărării (1-4 decembrie 1981), mareşalul Uniunii Sovietice D.F. Ustinov s-a referit la L.I. Brejnev ca la *„comandantul suprem al F.A.U."*.

consemnează: *„Am încercat să reparăm această eroare juridică, dar conducerea noastră a tăcut, iar problema a fost uitată"* [633].

Considerând că unele prevederi ale noului Statut intrau în contradicţie cu diferite prevederi ale Statutului la pace din 17 martie 1969, că acestea nu respectau suveranitatea şi independenţa naţională, partea română nu a semnat documentul, nefiind de acord cu următoarele probleme: lupta F.A.U. fără să ţină seama de frontierele de stat; trecerea de la starea de pace la starea de război pe baza indicaţiilor Comandamentului principal suprem sau ale comandantului-şef; constituirea Comandamentului principal suprem pentru conducerea centralizată a F.A.U., organul de conducere al acestuia fiind Statul Major General al armatei sovietice; constituirea flotelor mixte în Marea Baltică şi Marea Nordului, ca mari unităţi strategice, ai căror comandanţi erau numiţi de comandantul Flotei militare sovietice; crearea Direcţiei politice a F.A.U. pe Teatrele de Acţiuni Militare cu atribuţii de organizare şi conducere a muncii politice; crearea bugetului Comandamentului principal pe Teatrul de Acţiuni Militare de „Sud-Vest" prin participarea de cotă parte a S.P.T.V. (cota României era de 24,1%). În ianuarie 1981, românii au apreciat că Statutul la război înlocuia Comandamentul F.A.U. cu Statul Major General al armatei sovietice, excludea comandamentele naţionale de la conducerea trupelor proprii destinate în F.A.U., crea comandamente principale pe Teatrele de Acţiuni Militare şi Flote unite în Marea Neagră şi Marea Baltică.

Cu toate acestea, în martie 1981, generalul Constantin Olteanu, ministrul Apărării Naţionale, şi mareşalul V.G. Kulikov, comandantul-şef al F.A.U., au căzut de acord să se mai discute. Deoarece sovieticii insistau ca românii să accepte conţinutul Statutului pe care-l elaboraseră, iar românii au fost intransigenţi, cele două părţi nu s-au înţeles. Ca urmare, la 17 mai 1982, mareşalul V.G. Kulikov a reproşat generalului Constantin Olteanu că nu vedea din partea sa *„niciun fel de dorinţă în privinţa semnării documentului de folosirea forţelor, a Statutului la război şi a altor probleme"*. Răspunzându-i, ministrul român al Apărării a menţionat următoarele: *„Nu-i vorbă că eu am bunăvoinţă sau nu. Este vorba de probleme mai profunde. În conţinutul acestui document sunt reglementări care nu pot fi acceptate şi până nu se pun de acord nu se poate semna... Problema Statutului la război este foarte importantă. Problemele ce s-au ridicat privesc independenţa statelor, iar Comandamentul Unificat nu trebuie să desfăşoare activităţi care ar leza asemenea aspecte"*.

În 1988, Comandamentul F.A.U. a trimis un nou proiect de Statut al F.A.U. şi al organelor de conducere ale acestora la război, care includea unele modificări faţă de Statutul adoptat în 1980, dar care nu soluţiona *„problemele de fond"* cu care partea română nu fusese de acord. Noul proiect de Statut prevedea: instituirea unui Comandament Principal Suprem compus din comandanţii supremi ai forţelor armate ale S.P.T.V., fiecare având ca locţiitor pe ministrul Apărării din ţara respectivă; comandantul suprem al F.A.U. să fie comandantul suprem al

[633] A.I. Gribkov, *op. cit.*, p. 35.

Forţelor Armate ale U.R.S.S., având ca locţiitor pe ministrul Apărării al U.R.S.S., iar ca locţiitor pentru armatele aliate pe comandantul-şef al F.A.U.; organul de lucru al Comandamentului Principal Suprem să fie Statul Major General al armatei sovietice, iar planificarea şi organizarea acţiunilor de luptă să se facă de către acesta împreună cu comandamentele de pe Teatrele de Acţinuni Militare, fără a se ţine seama de frontierele S.P.T.V.; comandamentele de pe Teatrele de Acţiuni Militare să aibă dreptul de a transmite ordine marilor unităţi puse la dispoziţie, fără acordul comandamentelor naţionale; pentru conducerea F.A.U. pe Teatrele de Acţiuni Militare să se constituie comandamente pe baza structurii comandamentelor sovietice existente, comandanţii fiind numiţi de către armata sovietică, iar locţiitorii (şi încadrarea altor funcţii) de către guvernele care asigură trupele; comandanţii marilor unităţi puse la dispoziţie să fie numiţi de către guverne numai cu acordul comandantului de Teatru; constituirea unei Flote unite în Marea Baltică şi alta în Marea Neagră, comandate de ofiţeri sovietici; înfiinţarea unei direcţii politice pentru fiecare teatru de acţuini militare, al cărui şef să fie numit de către sovietici, iar locţiitorul din armatele aliate; în afara cotei de 10% ce revenea României pentru bugetul Statului Major al F.A.U. s-a prevăzut o alta de 24% pentru bugetul Comandamentului de pe Teatrul de Acţiuni Militare „Sud-Vest".

Faţă de noile prevederi, generalul-colonel Vasile Milea, ministrul Apărării Naţionale, a propus lui Nicolae Ceauşescu ca delegaţia română care va purta discuţii cu sovieticii să susţină următorul punct de vedere (întocmit conform indicaţiilor anteriaore ale şefului statului român): Comitetul Politic Consultativ să fie organismul suprem care să decidă şi să hotărască starea de război şi problemele de apărare a S.P.T.V., iar organul de lucru al acestuia să fie Comandamentul F.A.U., nu Statul Major General al armatei sovietice; comandantul Teatrului de Acţiuni Militare să fie numit de armata naţională care destină cele mai multe forţe, iar şeful de stat major să nu fie din aceeaşi armată; comandantul Teatrului de Acţiuni Militare să aibă ca primi-locţiitori reprezentanţi din armatele naţionale, celelalte funcţii de conducere şi răspundere fiind încadrate cu cadre aparţinând acestora; marile unităţi şi unităţile destinate în compunerea F.A.U. să rămână în subordinea comandamentelor naţionale, care vor numi şi pe comandanţii acestora, iar misiunile de luptă să se transmită de către primii-locţiitori ai comandantului de Teatru din partea armatelor naţionale; acţiunile militare ale forţelor aliate pe teritoriul unui S.P.T.V. să se desfăşoare numai la cererea organelor constituţionale ale respectivului stat şi cu acordul celui ce va destina trupele, în condiţii ce se vor stabili prin convenţii guvernamentale bilaterale încheiate din timp de pace; marina militară a României să rămână în subordinea Comandamentului naţional, să acţioneze în zona sa de responsabilitate, în cooperare cu Flota unită din Marea Neagră, iar unităţile de apărare antiaeriană a teritoriului să acţioneze numai pe teritoriul naţional, potrivit planurilor operative şi de cooperare puse de acord; munca politică în unităţile armatei române, destinate în compunerea F.A.U., să se desfăşoare numai pe baza hotărârii P.C.R., sub conducerea organelor politice din

armata română; cota-parte la bugetul Comandamentului F.A.U. să rămână de 10%, conform hotărârii Comitetului Politic Consultativ din 17 martie 1969, iar participarea la bugetul Comandamentului de Teatru de Acţiuni Militare să se discute numai după punerea de acord a Statutului la război[634]. La 17 iunie 1988, în şedinţa Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., Nicolae Ceauşescu a cerut generalului-colonel Vasile Milea să se solicite înscrierea în Statut a prevederii că decizia de intrare în război trebuia să aparţină organelor supreme de partid şi de stat ale fiecărui S.P.T.V.

Ca urmare, conducerea politico-militară de la Bucureşti şi-a păstrat punctele de vedere, propunând: crearea Comitetului Politic Consultativ al statelor socialiste din Europa; alegerea prin rotaţie (anuală) a preşedintelui Comitetului Politic Consultativ; crearea Comitetului Militar al Apărării (ca organ militar al Tratatului de la Varşovia), format din miniştrii Apărării, care trebuiau să raporteze comandantului-şef şi guvernului statului din care făcea parte (preşedinţia Comitetului Militar trebuia asigurată prin rotaţie anuală); numirea comandantului-şef şi a şefului Statului Major al F.A.U. prin rotaţie (anuală sau la doi ani); confirmarea hotărârii privind trecerea de la starea de pace la cea de război, a mobilizării, participării sau nu la război de către organele supreme de partid şi de stat ale fiecărui S.P.T.V. (ca drept inalienabil al acestora); coordonarea în timp de război a activităţilor de luptă a F.A.U. de către Comitetul Militar al Apărării, care să aibă ca organ de lucru Comandamentul F.A.U.; numirea comandanţilor Teatrelor de Acţiuni Militare prin rotaţie, pe timp de un an, de la fiecare armată naţională de pe Teatrul de Acţiuni Militare respectiv, şi luarea deciziilor numai prin consensul tuturor comandanţilor marilor unităţi strategice de pe Teatrul de Acţiuni Militare; trupele participante la activităţile de luptă să rămână în subordinea comandamentelor naţionale, care urmau să numească şi pe comandanţii acestora; desfăşurarea acţiunilor militare ale forţelor aliate pe teritoriul unui S.P.T.V. numai la cererea organelor constituţionale ale respectivului stat şi cu acordul statului care va destina trupele în condiţii ce urmau să se stabilească prin convenţii guvernamentale încheiate din timp de pace; şeful de stat major ale acestor structuri militare să nu facă parte din aceeaşi armată cu comandantul; F.A.U. să fie conduse la război de către un Comandament Suprem Principal, care să funcţioneze ca organ colectiv, reprezentat de Comitetul Politic Consultativ (format din comandanţii supremi ai armatelor aliate), singurul în măsură să stabilească şi să ia hotărâri puse de acord în probleme importante precum: concepţia generală de ducere a războiului, obiectivele strategice, forţele şi mijloacele ce urmau a fi folosite pe diferite teatre de acţiuni militare; conducerea efectivă urma să fie asigurată de către Comandamentul Unificat şi nu de către Statul Major General al armatei sovietice. Partea română a făcut, din nou, cunoscut că nu considera oportună: constituirea unui organism politic permanent cu sediul la Moscova în care statele să fie reprezentate de ambasadorii acreditaţi, care să elaboreze recomandări pentru miniştri de Externe

[634] *Romania and the Warsaw Pact, 1955-1989*, I, Bucharest, 2002, p. 463-465.

sau pentru conducerile S.P.T.V.; atribuirea de funcţii cu caracter supranaţional Secretariatului general al Comitetului Politic Consultativ şi institutelor de cercetare (sau atribuţii de coordonare). Românii au continuat să insiste asupra faptului că şi în caz de război, trupele din compunerea F.A.U. trebuiau să rămână în subordinea comandamentelor naţionale cărora trebuia să le revină atributul numirii comandanţilor. Stăruind în aplicarea acestor principii, C.C. al P.C.R. a precizat, în Hotărârea din 29 noiembrie 1978, că *„problemele privind colaborarea dintre armatele naţionale trebuie reglementate pe bază de acorduri şi tratate, în spiritul... dreptului inalienabil al fiecărui stat de a hotărî de sine-stătător, fără vreun amestec din afară, în problemele politice interne şi internaţionale, inclusiv în problemele apărării naţionale"*[635].

Fidelă principiului *„cooperăm, nu ne subordonăm"*, România s-a situat pe poziţia că niciodată nu va admite ca altcineva, în afara autorităţilor române prevăzute de lege, să angajeze armata ţării în vreo acţiune militară. Acest lucru era valabil şi în situaţia în care unii dintre aliaţii săi ar fi fost atacaţi şi ar fi trebuit ca trupele române să le vină în ajutor, trupele române urmând a acţiona numai pe baza ordinelor Comandamentului suprem român.

[635] *Tratatul de la Varşovia, 1955-1980*, Bucureşti, 1981, p. 132.

Trupe române în Forţele Armate Unite

Art. 5 al Protocolului privind crearea Comandamentului Unificat din 14 mai 1955 prevedea că România trebuia să destine în F.A.U. 8 divizii de infanterie, 3 divizii de aviaţie de vânătoare şi 1 divizie de aviaţie de bombardament. În următorul deceniu, forţele militare româneşti, care trebuiau destinate, au fost sporite prin discuţii bilaterale, desfăşurate la Moscova, între reprezentanţi ai Comandamentului F.A.U. şi ai armatei sovietice, pe de o parte, şi reprezentanţi ai armatei române (de regulă, în acei ani, generalii Leontin Sălăjan, ministrul Forţelor Armate, şi Ion Tutoveanu, şeful Marelui Stat Major), pe de altă parte, ajungându-se (de cele mai multe ori) la acord în ceea ce priveşte efectivele (la pace şi război), compunerea de luptă şi înzestrarea armatei române.

Aşa s-a procedat, de exemplu, în perioada 16-18 ianuarie 1957, când s-a considerat indicat ca România să pună la dispoziţia F.A.U. (cu capacitate de luptă ridicată) 4 divizii de infanterie, 4 divizii mecanizate, 3 divizii de aviaţie de vânătoare, 1 divizie de aviaţie de asalt şi toată marina militară şi să se mai includă în compunerea F.A.U. 2 comandamente de corp de armată, 1 divizie de artilerie de rupere din R.C.S., 1 divizie de artilerie antiaeriană, 1 regiment de transmisiuni, 3 regimente de radiolocaţie şi 2 batalioane radiotehnice. Tot atunci, sovieticii au prezentat un document, care legifera situaţia existentă în fapt, prin care forţele şi mijloacele de apărare antiaeriană a S.P.T.V. erau incluse într-un Sistem unic de apărare antiaeriană a teritioriului S.P.T.V., condus şi coordonat de către Comandantul trupelor de apărare antiaeriană a teritoriului a Uniunii Sovietice, toate măsurile de apărare fiind executate prin comandanţii apărării antiaeriene a teritoriului din S.P.T.V. (cu aprobarea miniştrilor Apărării şi a comandantului-şef al F.A.U.). La precizarea generalului Leontin Sălăjan că delegaţia română nu a fost prevenită în legătură cu această propunere, că problema avea *„un aspect politic deosebit care trebuie supusă spre examinare guvernului Republicii Populare Române"*, mareşalul I.S. Konev şi-a exprimat acordul şi a propus ca în Protocol să se prevadă că principiile de bază în asigurarea Sistemului unic de apărare antiaeriană a teritoriului a S.P.T.V. să fie trimise guvernului român spre examinare şi aprobare. În final, Leontin Sălăjan a reconfirmat faptul că România îşi va îndeplini obligaţiile rezultate din participarea sa la Tratatul de la Varşovia.

În urma consfătuirii de la Moscova (31 martie-2 aprilie 1958) a fost încheiat Protocolul româno-sovietic din 3 aprilie 1958, care a prevăzut următoarele forţe ale armatei române în compunerea F.A.U.: 1 comandament de armată, 3 divizii de infanterie, 4 divizii mecanizate, 1 brigadă de tancuri, 1 divizie de artilerie

de rupere din R.C.S., 1 brigadă de artilerie antiaeriană, 1 regiment artilerie antiaeriană a teritoriului, 1 regiment de transmisiuni, 3 divizii de aviaţie, 2 comandamente de corp de armată din C.A.A.T., 8 regimente de artilerie antiaeriană din compunerea C.A.A.T., 6 regimente de artilerie antiaeriană a teritoriului corp aparte, 3 regimente radiotehnice, 2 batalioane radiotehnice, forţele Marinei militare în întregime.

Probleme asemănătoare s-au discutat la 3 februarie 1960, la Moscova, protocolul din 31 martie 1961, stabilind şi forţele române care intrau în compunerea F.A.U.: 1 comandament de armată, 3 divizii de infanterie, 4 divizii mecanizate, 1 brigadă de tancuri, 1 divizie de artilerie de rupere din R.C.S., 1 brigadă de artilerie antiaeriană, 1 regiment de artilerie antitanc, 1 regiment de transmisiuni, 4 regimente de aviaţie de vânătoare, 2 regimente de aviaţie de vânătoare-bombardament, 2 divizii de apărare antiaeriană a teritoriului, 7 regimente de artilerie antiaeriană indepedente, 3 regimente radiotehnice, 2 batalioane radiotehnice, toate forţele maritime române. Cu acel prilej, mareşalul I.S. Konev a făcut cunoscut că în planul operativ, în perioada iniţială a războiului, armata română trebuia să aibă 9 divizii de infanterie, 4 divizii mecanizate şi 1 divizie de vânători de munte. În 1963, cotele de participare ale fiecărui stat la activităţile Tratatului de la Varşovia au fost următoarele: U.R.S.S. – 40%, Polonia – 18%, Cehoslovacia – 13%, România – 10%, Bulgaria – 7%, Ungaria – 6%, R.D.G. – 6%.

Protocolul privind destinarea trupelor române în F.A.U. la pace şi război în perioada 1986-1990 (încheiat la 20 decembrie 1985) prevedea că efective la pace trebuiau să fie de 95 000 de oameni, iar la război 350 000 (la pace rămâneau în subordinea nemijlocită a Ministrului Apărării Naţionale, iar la război în subordinea Comandamentului suprem naţional al României). La pace, România trebuia să destine în F.A.U. 2 comandamente de armată, Comandamentul Apărării Antiaeriene a Teritoriului, Comandamentul Marinei Militare Române, 4 divizii mecanizate, 1 divizie tancuri, 2 divizii de artilerie antiaeriană a teritoriului, 1 divizie maritimă, 1 brigadă vedete, 1 divizion submarine, iar la război (în plus faţă de cele de la pace) 1 Comandament de front, 2 divizii mecanizate, 2 divizii de infanterie moto, 2 divizii de apărare antiaeriană a teritoriului şi 3 regimente de artilerie antiaeriană, 1 divizie de aviaţie cu 5 regimente aviaţie, 2 brigăzi R.O.T., 9 brigăzi artielirie de diferite calibre, 5 brigăzi de geniu cu diferite destinaţii, 2 regimente pontonieri, 1 regiment paraşutişti, 3 regimente şi 15 batalioane transmisiuni, 1 brigadă protecţie antichimică, Flotila de Dunăre[636]. Marile unităţi din trupele apărării antiaeriene a teritoriului şi unităţile de aviaţie de vânătoare trebuiau să acţioneze pentru apărarea antiaeriană a teritoriului României, putând fi dislocate şi în afara teritoriului naţional, iar marile unităţi ale Marinei militare pentru apărarea litoralului maritim românesc al Mării Negre şi asigurarea comunicaţiilor în Marea Neagră şi pe fluviul Dunărea, în limita zonei proprii de responsabilitate. Planificarea folosirii în timp de război a trupelor române destinate

[636] *Romania and the Warsaw Pact, 1955-1989*, II, Bucharest, 2002, p. 444.

se realiza de către ministrul Apărării Naţionale şi Marele Stat Major român, ţinând-se seama de recomandările comadantului-şef al F.A.U. şi de propunerile Marelui Stat Major sovietic, iar la nevoie în cooperare cu armatele vecine ale S.P.T.V.

În 1988, Statul Major al F.A.U. a trimis propuneri pentru proiectul de Protocol privind destinarea unor trupe din armata română în compunerea F.A.U. pentru perioada 1991-1995. Analizându-le, ministrul român al Apărării a constatat că acestea erau *„în majoritatea lor similare"* cu cele primite pentru Protocolul pe perioada 1986-1990, care nu fuseseră acceptate de către partea română. De această dată, Statul Major al F.A.U. solicita următoarele: creşterea forţelor române destinate în F.A.U. cu 2 brigăzi şi 2 regimente de transmisiuni, 1 batalion aruncătoare de flăcări, 1 navă de patrulare, 2 batalioane desant-asalt, 1 batalion bruiaj radiolocaţie, 1 detaşament elicoptere pentru luptă radioelectronică, 1 detaşament elicoptere antisubmarine, 3 brigăzi asigurare materială, 1 regiment şi 2 batalioane transmisiuni, 1 batalion infanterie marină; destinarea unor forţe şi la pace, care erau prevăzute numai la război din cadrul trupelor de artilerie, rachete, apărare antiaeriană, geniu, protecţie antichimică şi de cercetare; reorganizarea unor mari unităţi şi unităţi din cele existente la pace prin gruparea lor în unităţi miliatre de valoare mai mare; sporirea gradului de înzestrare a trupelor prin creşterea numărului de tancuri, complexelor de rachete antiaeriene, avioanelor de vânătoare „MIG-29", gurilor de foc de artilerie, navelor şi elicopterelor pentru marina militară; mărirea rezervei de carburanţi a Comandamentului F.A.U., care se păstra pe teritoriul României, de la 14 200 la 19 696 tone; realizarea de lucrări pe teritoriul României pentru satisfacerea unor nevoi ale F.A.U. care operau pe Teatrul de Acţiuni Militare de „Sud-Vest" (construcţia şi modernizarea punctelor de comandă şi dotarea lor cu mijloace de transmisiuni şi sisteme automatizate de conducere moderne); mărirea capacităţii de transport pe unele direcţii de cale ferată, construirea unor căi de acces la trecerile peste Dunăre, crearea unei rezerve de peste 11 000 de vagoane şi dublarea tracţiunii electrice cu locomotive autonome; construirea de căi ocolitoare a obiectivelor vulnerabile, a unui pod plutitor peste Dunăre la Zimnicea, continuarea activităţii de amenajare a raioanelor de bazare pentru submarine şi dublarea punctelor de transbordare existente în principalele porturi; construirea a două aerodromuri de rezervă în partea de sud a ţării, platforme pentru elicoptere şi adăposturi pentru 70-80% din avioane şi crearea rezervelor de carburanţi şi a unor construcţii pe 4 aerodromuri.

Analizând aceste propuneri, generalul-colonel Vasile Milea a propus (12 mai 1988) următoarele lui Nicolae Ceauşescu: să se menţină compunerea de luptă a trupelor prevăzute în Protocolul pentru perioada 1986-1990, fără creşteri de efective (pe ansamblu) şi cu unele completări la tehnica de luptă determinate de schimbările organizatorice şi de înzestrare a trupelor prevăzute a se efectua în perioada 1991-1995; să se accepte sporirea numărului de tancuri la 2 divizii mecanizate, înzestrarea brigăzilor de artilerie antitanc cu tunuri şi rachete antitanc dirijate, îmbunătăţirea calitativă a înzestrării cu avioane, elicoptere, piese de artilerie,

mijloace de automatizarea conducerii şi transmisiuni de producţie românească (în raport cu fondurile alocate şi cu posibilităţile economiei); să se realizeze lucrările solicitate pentru pregătirea teritoriului în funcţie de folosirea lor în economie şi cu posibilităţile financiare ale ţării[637].

Prezentând propunerile Statului Major al F.A.U. Biroului permanent al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., Nicolae Ceauşescu s-a pronunţat (13 mai 1988) pentru menţinerea efectivelor şi a dotării existente în acel moment, urmând ca în raport cu deciziile ce se vor lua în cadrul dezarmării generale acestea să fie reduse. Referindu-se la solicitările Statului Major al F.A.U., comandantul suprem al armatei române a spus următoarele: *„Cei care sunt interesaţi, dacă vor noi căi ferate, să plătească şi noi le realizăm. Aşa cum fac şi americanii! Scurt! Foarte bine, vă interesează să aveţi asigurată trecerea? Plătiţi! Ca să nu spunem că nu facem. Ele sunt în administrarea României şi le folosesc numai la război şi cu aprobarea noastră! În legătură cu dezvoltarea bazei de transport, vor vagoane? Foarte bine! Să plătească, şi dacă ni se plăteşte suntem gata să realizăm aceasta! Fără a plăti nu se poate! Ca să nu spunem că nu facem, că aşa fac americanii – unde sunt interesaţi, plătesc"*[638].

[637] *Ibidem*, p. 441-443. Aplicarea acestor propuneri ar fi dus la sporirea efectivelor armatei şi a sumelor destinate pentru înzestrare (33 miliarde lei).

[638] *Romania and the Warsaw Pact, 1955-1989*, II, Bucharest, 2002, p. 450.

Ungaria. *Revoluţia din 1956*

La scurt timp după moartea lui I.V.Stalin (5 martie 1953) şi după cel de-al XX-lea congres al P.C.U.S. (denumit şi al *„destalinizării")* care a declanşat un val de liberalizare în lumea comunistă europeană, ducând chiar la negaţia sistemului[639], în 1956 în Polonia[640] şi mai ales în Ungaria s-au declanşat mari acţiuni reformatoare. În Ungaria, contradicţiile dintre putere şi opoziţie s-au acutizat, ajungîndu-se, în ultima decadă a lunii octombrie, la o stare critică, la manifestări de stradă îndreptate împotriva echipei conservatoare şi dogmatice din fruntea conducerii de partid şi de stat, care s-au transformat într-o veritabilă revoluţie în vâltoarea căreia au fost atrase părţi masive din rândurile tineretului, intelectualităţii şi muncitorimii, mai ales[641].

Revoluţia şi-a avut debutul în manifestaţia declanşată în ziua de 23 octombrie 1956, la orele 15, când coloane de manifestanţi (zeci de mii de oameni), încurajaţi de neintervenţia forţelor de ordine, au scandat *„Jos comunismul"!, „Jos Steaua Roşie"!* etc. şi-au făcut auzite revendicările cuprinse în *Manifestul-program* cunoscut sub denumirea de cele 14 puncte. În principal, demonstranţii cereau alegerea unei noi conduceri a Partidului Muncitoresc Ungar, remanierea guvernului şi includerea în componenţa lui a lui Imre Nagy[642], pluripartidism, libertatea totală a cuvântului şi a presei, revizuirea proceselor politice şi reabilitarea juridică a celor condamnaţi, retragerea tuturor trupelor sovietice. Seara, la *Casa Radio*, manifestanţii au fost întâmpinaţi însă cu focuri de armă trase (aşa cum s-a spus) de agenţi ai securităţii, lupta continuând toată noaptea.

În faţa acestei situaţii, în seara zilei de 23 octombrie (orele 19), I.V. Andropov, ambasadorul U.R.S.S. la Budapesta, l-a informat pe comandantul Corpului de armată special sovietic despre situaţia din Budapesta şi l-a întrebat dacă poate să trimită unităţi militare sovietice pentru a restabili ordinea. Iniţial, generalul P.N. Laşcenko a răspuns că *„ordine trebuie să facă poliţia ungară, organele securităţii statului şi armata ungară"*, că nu intra în competenţa sa şi chiar nu era de dorit să fie angajate trupe sovietice în îndeplinirea unei astfel de misiuni, mai ales în afara unei hotărâri a guvernului de la Moscova şi a unei dispoziţii corespunzătoare din partea ministrului Apărării al Uniunii Sovietice[643].

[639] Mihail E. Ionescu, *Punctul de cotitură al epocii postbelice*, în „Dosarele Istoriei", nr. 1/1996, p. 6.

[640] Stelian Tănase, *Polonia, anul zero*, în „Dosarele Istoriei", nr. 1/1996, p. 15-21.

[641] Florin Constantiniu, *Primul război între două state socialiste*, în „Dosarele Istoriei", nr. 1/1996, p. 22-27.

[642] Ca preşedinte al Consiliului de Miniştri, între 1953-1955, acesta promovase o politică de factură liberală, care i-a adus demiterea şi chiar excluderea din partid ca *„deviator de dreapta"*.

[643] *Ibidem*, p. 90.

Evenimentele au fost apreciate ca fiind periculoase şi de către Ernö Gerö, primul-secretar al partidului, şi de către Hegediuşa, preşedintele Consiliului de Miniştri ungar, ultimul cerând (în noaptea de 23 spre 24 octombrie, printr-o telegramă) guvernului sovietic *„să trimită în ajutor trupe"*, pentru *„lichidarea neregulilor apărute în Budapesta, pentru restabilirea rapidă a ordinii şi crearea condiţiilor pentru desfăşurarea muncii paşnice, creatoare"*[644]. Concomitent, după un violent discurs radiodifuzat al lui Ernö Gerö, Biroul Politic a convocat plenara C.C. al P.M.U., care a încercat să restabilească echilibrul prin reprimirea lui Imre Nagy în Comitetul Central şi numirea lui în fruntea guvernului. Conducerea supremă a partidului a mai decis instituirea *„stării de urgenţă"* în toată ţara şi şi-a dat acordul ca trupele sovietice să intre în Budapesta.

În acel moment, pe teritoriul Ungariei, sovieticii aveau (în baza unui acod bilateral) un Corp de armată special, comandat de generalul P.N. Laşcenko, format din patru divizii[645] şi alte unităţi independente. Misiunea Corpului special sovietic consta în acoperirea frontierei ungaro-austriece, împreună cu unităţile militare ungare, şi în asigurarea comunicaţiilor în cazul deplasării de trupe de pe teritoriul U.R.S.S[646]. Conform mărturiilor generalului A.I. Gribkov, în Budapesta nu se aflau unităţi luptătoare sovietice, ci doar, comenduirea sovietică, secţia politică a corpului de armată menţionat, spitalul militar şi direcţia de comerţ militar. Statul major al Corpului se găseau în oraşul Sekesfebervar.

La cererea conducerii de stat şi politice ungare, autorităţile de la Kremlin au emis ordinele de intervenţie, transmise (telefonic) în aceeaşi noapte (la orele 23) de către şeful Statului Major General al armatei sovietice, mareşalul V.D. Sokolovski. Birolul Politic al P.C.U.S. a mai decis să trimită la Budapesta pe A.I. Mikoian, M.A. Suslov (membrii ai Biroului Politic), pe generalul V.A. Serov (şeful K.G.B.) şi pe generalul M.S. Malinin, prim-locţiitor al şefului Statului Major General, pentru a se ocupa direct de rezolvarea situaţiei create.

În primul raport trimis la Moscova (24 octombrie), A.I. Mikoian şi M.A. Suslov informau că au pătruns în oraş pe transportoare blindate, însoţite de tancuri, că toate căile de acces spre oraş şi în oraş (unde se trăgea) erau pline de tancuri sovietice, iar pe străzi, împreună cu trupele sovietice patrulau şi unguri. În partea estică a oraşului, mai ales, *„se trăgea continuu între grupe dispersate de provocatori sau provocatori izolaţi şi puşcaşii şi mitraliorii noştri. Trageau mai mult ai noştri. La trageri izolate ai noştri trăgeau cu rafale"*[647]. În continuare, cei doi demnitari sovietici mai precizau că la ora cinci (ora Moscovei) situaţia în Budapesta era următoarea: *„Toate focarele răsculaţilor au fost neutralizate. Are loc lichidarea celui mai important focar, de la Radio, unde s-au concentrat 4 mii*

[644] A.I. Gribkov, *op. cit.*, p. 89.
[645] Diviziile 2 şi 17 mecanizate de gardă, Divizia 195 de aviaţie de vânătoare şi Divizia 177 de bombardament.
[646] A.I. Gribkov, *op. cit.*, p. 89- 90.
[647] *Ibidem*, p. 92.

de oameni. Ei au ridicat steagul alb, dar când reprezentanţii autorităţilor ungare s-au prezentat, ei au condiţionat capitularea de destituirea lui Gere (Ernö Gerö - n.a.), *ceea ce desigur a fost respins. Comandamentul nostru stabileşte misiunea ca în timpul nopţii să fie lichidat acest focar"*[648]. Apreciind modul în care au acţionat forţele de ordine şi unităţile armatei maghiare, în raport se menţiona: *„Caracteristic este că aici lucrătorii maghiari şi în primul rând lucrătorii din securitatea statului au opus o dârză rezistenţă insurgenţilor şi au fost înfrânţi pentru că şi-au epuizat muniţiile şi pentru că au fost atacaţi de un batalion de trupe ungare, proaspăt sosit şi ieşit din subordonare* (a trecut de partea răsculaţilor - n.n.)[649]. Din aceeaşi telegramă rezultă că au fost arestaţi peste 450 oameni şi că arestările continuau. Este relevant, de asemenea, efortul sovieticilor, determinat de considerente politico-diplomatice, de *„a folosi cu mai mult curaj unităţile ungare"*[650]. Cei doi membri ai Biroului Politic al C.C. al P.C.U.S. mai subliniau că *„una dintre erorile serioase ale tovarăşilor maghiari a fost că până la orele 24, în noaptea de ieri* (23 octombrie - n.n.), *ei n-au permis să se tragă asupra participanţilor la dezordine"*[651].

În pofida represiunii, situaţia din Budapesta s-a agravat, în special la mijlocul zilei de 25 noiembrie, când în piaţa Parlamentului, aşa cum informau din nou, A.I. Mikoian şi M.A. Suslov, s-a adunat *„o mulţime imensă, care a refuzat să se împrăştie la cererea militarilor sovietici"*[652]. Mai mult, asupra lor au fost trase focuri de armă, concomitent cu incendierea unui tanc. În replică, militarii sovietici au deschis focul *„asupra unei concentrări mari de oameni, acolo fiind şi femei şi copii"*, după cum completa generalul A.I. Gribkov, fiind ucişi 60 de oameni şi răniţi alţii. În aceaşi telegramă era descris şi un alt episod sângeros, datorat unei ciocniri involuntare dintre o subunitate sovietică şi una maghiară în faţa clădirii C.C. al P.M.U., soldat cu 10 morţi şi un rănit. Concomitent, s-a agravat şi situaţia din alte oraşe ungare (Miskolk, Szeged, Pecs etc.), devenind frecvente tragerile cu automatele, adeseori şi cu tunurile de pe tancuri ca răspuns la focurile executate de pe acoperişurile caselor şi de la etajele superioare.

În acele momente fierbinţi s-a ţinut şedinţa Biroului Politic al C.C. al P.M.U., cu participarea lui A.I. Mikoian şi M.A. Suslov, prilej cu care s-a hotărât înlocuirea lui Ernö Gerö cu János Kádár, decizia fiind aprobată apoi de plenara C.C. al P.M.U. şi, bineînţeles, de către conducerea sovietică de la Moscova. La propunerea unui participant la şedinţă (Kebel), ca după restabilirea ordinii, guvernul de la Budapesta să solicite guvernului sovietic *„să-şi retragă trupele din Ungaria"*, A.I. Mikoian şi M.A. Suslov au declarat că *„în nici un caz nu se poate pune problema retragerii trupelor sovietice din Ungaria pentru că aceasta ar*

[648] *Ibidem*, p. 92
[649] *Ibidem.*
[650] *Ibidem.*
[651] *Ibidem.*
[652] *Ibidem*, p. 94.

însemna intrarea trupelor americane". Au apreciat însă că *„după restabilirea ordinii în Budapesta, trupele sovietice vor reveni în locurile lor de dislocare permanentă din Ungaria"*[653]. În aceeaşi zi (25 octombrie), János Kádár şi Imre Nagy au luat cuvântul la radio. *„Bulversaţi"* de ceea ce a declarat Imre Nagy, A.I. Mikoian şi M.A. Suslov au informat Moscova că acesta nu s-a referit la ceea ce decisese Biroul Politic, *„ci dimpotrivă"*. Anume că *„guvernul ungar va manifesta o iniţiativă"* în legătură cu relaţiile ungaro-sovietice, inclusiv privind *„retragerea trupelor sovietice ce se aflau în Ungaria pe baza prieteniei ungaro-sovietice şi a internaţionalismului absolut"*[654].

Ca urmare, guvernul sovietic a decis să intensifice intervenţia armatei sovietice, în Ungaria fiind aduse noi trupe din U.R.S.S., dar şi o divizie mecanizată sovietică din România. *„În toate acele zile încordate* – rememora A.I. Gribkov – *trupele sovietice au curăţat cele mai multe obiective din Budapesta cucerite de insurgenţi. De ambele părţi a curs sânge, au murit şi locuitori paşnici, care n-au avut nici o vină. Treptat, situaţia s-a stabilizat. Însă opoziţia n-a depus armele, aşteptând un moment favorabil pentru a executa o lovitură puternică împotriva forţelor sănătoase şi a lua puterea în mâinile ei"*[655].

Un moment important în dinamica evenimentelor a avut loc la 30 octombrie, când guvernul Imre Nagy a cerut scoaterea trupelor sovietice din Budapesta, fapt împlinit, conform relatării generalului A.I. Gribkov, în zorii zilei de 31 octombrie, în urma aprobării guvernului de la Moscova[656]. Referindu-se la ce a urmat în Budapesta, generalul A.I. Gribkov, consemnează în memoriile sale: *„În oraş a început teroarea albă împotriva forţelor progresiste, comuniştilor, securităţii statului şi patrioţilor ţării. Nelegiuirile şi sălbăticia nu mai aveau limite – omorau, spânzurau, îi dădeau gata pe răniţii de pe străzi şi chiar din spitale. Infractorii şi fasciştii eliberaţi din închisori au pătruns în rândurile insurgenţilor, amplificând dezlănţuirea terorii"*[657]. La nivelul conducerii de partid, în după-amiaza zilei de 1 noiembrie, în şedinţa restrânsă a guvernului, Imre Nagy a apreciat că *„guvernul sovietic nu a oprit deplasarea trupelor şi nu a dat explicaţii satisfăcătoare acţiunilor sale"*, şi a propus să se confirme hotărârea adoptată în cursul dimineţii cu privire la denunţarea de către Ungaria a Tratatului de la Varşovia, proclamarea neutralităţii ungare, care urma să fie garantată de către ONU[658]. Peste numai o oră, Ministerul Afacerilor Externe ungar a trimis ambasadei sovietice o *Notă* în care se arăta că, deoarece afluxul de trupe sovietice în Ungaria

[653] *Ibidem*, p. 95.
[654] *Ibidem*.
[655] *Ibidem*, p. 96.
[656] La 30 noiembrie însă, aşa cum rezultă din preambulul ordinului mareşalului I.S. Konev din 2 noiembrie, conducerea politică sovietică ordonase începerea pregătirilor pentru introducerea pe teritoriul ungar a noi trupe sovietice (Apud A.I. Gribkov, *op. cit.*, p. 98.).
[657] *Ibidem*, p. 96.
[658] *Ibidem*.

continua guvernul ungar va denunţa imediat Tratatul de la Varşovia[659]. Note cu caracter similar au fost înaintate tuturor misiunilor diplomatice din Bucureşti. *„Pentru prima dată de la încheierea celui de-al doilea război mondial* – apreciază academicianul Florin Constantiniu – *statu-quo-ul geopolitic European înregistra o schimbare majoră"*[660].

A doua zi (2 noiembrie), Imre Nagy i-a reproşat lui I.V. Andropov atitudinea ostilă a guvernului sovietic şi faptul că în pofida tuturor protestelor Budapestei trupele sovietice continuau să pătrundă în Ungaria. Apoi i-a declarat că guvernul ungar dorea să înceapă imediat tratative cu guvernul sovietic cu privire la problema denunţării Tratatului de la Varşovia şi la retragerea unităţilor sovietice din Ungaria. Ca loc pentru desfăşurarea tratativelor a propus Varşovia[661]. Concomitent, şeful guvernului ungar a cerut lui Aurel Mălnăşan, adjunct al ministrului Afacerilor Externe al României, aflat la Budapesta, să comunice la Bucureşti dorinţa sa ca Partidul Muncitoresc Român să medieze rezolvarea disensiunilor ungaro-sovietice.

Neacceptând ieşirea Ungariei din Tratatul de la Varşovia şi nici neutralitatea acesteia, conducerea sovietică a decis, la 30 noiembrie, intervenţia decisivă pentru restabilirea *„ordinii"*, trupele sovietice care urmau a fi angajate în etapa hotărâtoare a intervenţiei trebuind să fie gata de luptă în dimineaţa zilei de 3 noiembrie 1956. Cu o zi înainte, mareşalul I.S. Konev, comandantul-şef al F.A.U. şi adjunct al ministrului sovietic al Apărării a emis ordinul prin care Armata 38 (4 divizii), adusă din Regiunea Militară Subcarpatică, a primit misiunea ca prin *„acţiuni impetuoase în partea de vest a Ungariei să blocheze trupele ungare, să cucerească instituţiile de stat, staţiile radio, nodurile de transmisiuni, aerodromurile, podurile, depozitele de armament, de muniţii şi de carburanţi, precum şi obiectivele principale a căror ocupare şi va lipsi pe rebeli de posibilitatea unei rezistenţe organizate"*[662]. Acţiuni asemănătoare urma să ducă în partea de est a Ungariei Armata 8 mecanizată de gardă, compusă din 5 divizii. Concomitent, Corpul special al generalului P.N. Laşcenko şi divizia sovietică sosită din România urma să cucerească prin *„acţiuni rapide"* Budapesta, Tekel şi Vesprem. Conform ordinului toate trupele sovietice (12 divizii) urmau să fie gata de acţiune în dimineaţa de 3 noiembrie, conducerea operaţiei fiind încredinţată mareşalului I.S. Konev. Din dispozitivul strategic general făceau parte şi trupele care *„acopereau"* frontiera cu Austria şi Cehoslovacia, care a fost închisă. Prin numirea mareşalului I.S. Konev, remarca generalul A.I. Gribkov *„se lăsa a se înţelege că operaţia se desfăşoară în cadrul Tratatului de la Varşovia în scopul apărării regimului socialist din Ungaria"*[663].

[659] *Ibidem*, p. 97.
[660] Florin Constantiniu, *op. cit.*, p. 26.
[661] A.I. Gribkov, *op. cit.*, p. 98.
[662] *Ibidem*, p. 98.
[663] *Ibidem*, p. 90.

Operația de lichidare a revoluției ungare a fost declanșată în zorii zilei de 4 noiembrie 1956. Conform ordinului emis în aceeași zi de către mareșalul I.S. Konev ea a fost motivată de faptul că la sfârșitul lunii octombrie *„în Ungaria prietenă cu noi, forțele reacțiunii și contrarevoluției au început o răzmeriță cu scopul de a distruge regimul democrat-popular, de a lichida cuceririle revoluționare ale oamenilor muncii și de a restabili în ea vechea ordine a capitaliștilor și moșierilor"*. În aprecierea comandantului-șef al F.A.U. *„evenimentele au demonstrat că participarea activă la această aventură a foștilor hortiști duce la renașterea în Ungaria a fascismului și crează un pericol imminent pentru Patria noastră și pentru tot lagărul socialist"*. În continuare, erau prezentate alte neadevăruri menite să ridice moralul militarilor sovietici. Se releva astfel că intervenția ar fi fost solicitată de guvernul ungar, că era în concordanță cu prevederile actului de constituire a Tratatului de la Varșovia din 14 mai 1955, că țărănimea și clasa muncitoare ungară sprijineau trupele sovietice în *„această luptă justă"*, că misiunea forțelor sovietice consta în *„a acorda un ajutor frățesc poporului ungar în apărarea cuceririlor revoluționare, în nimicirea contrarevoluției și lichidarea pericolului de renaștere a fascismului"*[664]. În încheiere, mareșalul I.S. Konev a cerut subordonaților *„să țină sus cinstea și meritul luptătorului sovietic, să fie întărită prietenia frățească cu oamenii muncii din Ungaria, să fie respectate obiceiurile și tradițiile lor naționale"*, să-și îndeplinească *„cu cinste datoria militară"*[665].

Concomitent, C.C. al P.C.U.S. a desfășurat o intensă activitate propagandistică pentru a explica cetățenilor sovietici situația din Ungaria, într-o variantă convenabilă, insistând pe necesitatea intervenției Armatei Roșii. La fel a procedat și mareșalul G.K. Jukov, ministrul Apărării Naționale.

Intervenția în forță a trupelor sovietice a avut loc în dimineața zilei de 4 noiembrie. La scurt timp (ora 5,20), Imre Nagy, președintele Consiliului de Miniștri al Republicii Populare Ungare a făcut cunoscut (la radio): *„Astăzi în zori, forțele sovietice au început să atace capitala noastră cu intenția vădită de a răsturna guvernul legal și democratic al Ungariei. Trupele noastre luptă. Guvernul este la postul său. Aduc la cunoștință poporului țării noastre și lumii întregi acest lucru"*. În scurt timp, revoluția ungară avea să fie însă înfrântă. Atacate de către sovietici, forțele Gărzii Naționale, comandate de generalul Kiraly, s-au retras spre frontiera cu Austria. Ca urmare, sub presiunea forței, la Budapesta a fost constituit un nou guvern și (temporar) un nou C.C. al P.M.U., care s-au adresat conducerii sovietice solicitând ajutor.

Revoluția ungară a fost astfel înăbușită, înregistrându-se piederi mari de ambele părți. Referindu-se la pierderile înregistrate de sovietici, generalul A.I. Gribkov menționează că acestea s-au ridicat la 2 260 militari (225 ofițeri și 2 035 soldați și gradați), din care morți 669 de militari (85 ofițeri și 584 soldați și gradați)[666]. Pierderile revoluționarilor unguri au fost mult mai mari: câteva mii.

[664] *Ibidem*, p. 100.
[665] *Ibidem*.
[666] *Ibidem*, p. 102.

În ceea ce îl privește pe Imre Nagy, acesta a părăsit (4 noiembrie 1956) clădirea Parlamentului și s-a refugiat la ambasada Iugoslaviei, unde a primit azil politic. La 22 noiembrie a părăsit ambasada în urma promisiunii noului guvern ungar că nu va avea de suferit. A doua zi însă, la cererea sovieticilor, în pofida voinței sale, a fost trimis cu forța în România. La 14 aprilie 1957, tot împotriva voinței sale a fost preluat de autorități ungare și dus sub stare de arest, la Budapesta, unde peste un an și două luni, la 15 iunie 1958, a fost condamnat la moarte, fiind executat prin spânzurare, în dimineața zilei următoare. Peste decenii, la 6 iulie 1989, a fost reabilitat de Curtea Supremă de Justiție a Ungariei, iar în mai 1990, în prima sa ședință și la primul punct al ordinei de zi, Parlamentul ungar a omagiat meritele și memoria revoluției maghiare din 1956, ziua de 23 octombrie fiind declarată sărbătoare națională.

În memoriile scrise în detenție, în România[667] fostul prim-ministru al guvernului ungar revoluționar, a făcut o excelentă analiză comparativă a situației din Ungaria și Polonia, relevând mobilurile și rolul nefast al intervenției sovietice în treburile interne ale celor două state, apreciind că aceata *„nu a fost provocată de contrarevoluție"*, ci de dorința de hegemonie a Moscovei, de interesele *„marii puteri ruse"*[668]. În opinia lui Imre Nagy, evenimentele din Polonia și Ungaria au mai relevant adevăratul conținut al Tratatului de la Varșovia, apreciat ca un instrument al *„tendințelor șoviniste de mare putere ale Uniunii Sovietice"*, ca un mijloc de impunere a *„dictaturii sovietice țărilor participante"*. În viziunea sa, adevăratul scop al Tratatului de la Varșovia a constat în *„asigurarea, cu ajutorul unităților sovietice dislocate în unele țări, a unor asemenea condiții politice și militare care corespund intențiilor puterii sovietice și intereselor lor militare"*. Condamnând cu fermitate brutala intervenție sovietică în Ungaria, Imre Nagy aprecia că prin acesta *„Comandamentul sovietic și Comandamentul general unificat au lezat în mod deosebit de grav în mai multe cazuri Tratatul de la Varșovia"*, făcând ca acesta să devină *„instrumentul amestecului armat și al agresiunii militare împotriva unui stat socialist, împotriva unui stat membru al Tratatului de la Varșovia"*, un *„nou pas de asuprire din partea sovieticilor care au pus în periocl independența țării" și i-au lezat suveranitatea națională"*. În final, concluziona: *„Oricum, mai devreme sau mai târziu (în orice caz, într-un timp scurt), modificarea sau desființarea Tratatului de la Varșovia – așa cum ne-a arătat evoluția politică din Polonia – va fi devenit actuală. Evenimentele din Ungaria au reactualizat aceste probleme"*.

În 1956, sovieticii s-au amestecat brutal în treburile interne ale Poloniei și Ungariei, că trupele sovietice au pătruns în Ungaria fără să aibă acordul guvernului de la Budapesta, lezând grav independența și suveranitatea unui stat particpant al

[667] Vezi și Florica Dobre, *Imre Nagy: de la ambasada iugoslavă din Budapesta la Snagov*, în „Dosarele istoriei" nr. 1/1997, p. 36-40.
[668] Pe larg: Alesandru Duțu, *Tratatul de la Varșovia trebuie desființat*, în „Dosarele Istoriei", nr. 1/1996, p. 31-35.

Tratatului de la Varşovia. La numai un an de la înfiinţarea Tratatului, şeful executivului unui stat participant la alianţă, Imre Nagy a proclamat ieşirea Ungariei din Tratat şi a prevăzut desfiinţarea acestuia.

România şi revoluţia ungară. Eveniment major al istoriei europene, revoluţia ungară din 1956 a fost receptată şi la nivelul societăţii româneşti, atât la nivel politic şi guvernamental, cât şi la nivelul populaţiei (în special în zona graniţei de vest a ţării). Oficialităţile centrale au privit favorabil intervenţia trupelor străine pentru înăbuşirea revoluţiei. „Noi – preciza în acest sens Gheorghe Gheorghiu-Dej la 1 decembrie 1956, în şedinţa Biroului Politic al C.C. al P.M.R – *am privit pozitiv cererea guvernului ungar, am socotit absolut o necesitate, ca îndatorire internaţională de a ajuta în acest ceas greu poporul maghiar să înfrângă forţele reacţionare dezlănţuite în Ungaria... În faţa acestei situaţii create în Ungaria, nici partidul nostru nu putea să fie indiferent. S-a pronunţat de la bun început pentru necesitatea zdrobirii contrarevoluţiei şi intervenţiei trupelor sovietice*"[669].

Dacă manifestaţiile antiguvernamentale şi antisovietice nu au luat o amploare deosebită, acest lucru s-a datorat măsurilor luate de autorităţile politice şi militare române, care au instituit starea excepţională şi au concentrat, la Timişoara, cu precădere, numeroase forţe militare şi de securitate, care au procedat la arestări şi întemniţări în rândul studenţilor, intimidând populaţia oraşului şi a întregii zone. Pentru a zădărnici *„extinderea contrarevoluţiei"* şi în România, autorităţile de la Bucureşti au sprijinit intervenţia sovietică împotriva Ungariei[670] şi au adoptat un program complex de măsuri care şi-a dovedit eficienţa şi au făcut ca evenimentele din ţara noastră să nu capete nici pe departe amploarea celor din Ungaria[671].

În acest sens, Biroul Politic al C.C. al P.M.R. a decis, la 24 octombrie 1956, intrarea trupelor de securitate în dispozitiv la sediile principalelor organe de partid şi de stat, întărirea pazei şi controlului la graniţa cu Ungaria, amânarea lăsării la vatră a contingentului care-şi terminase stagiul militar, întocmirea de către Ministerul de Interne a unei evidenţe a elementelor suspecte şi supravegherea atentă a acestora, suspendarea temporară a călătoriilor spre şi dinspre Ungaria, cenzurarea corespondenţei şi a mijloacelor de informare în masă, între care oprirea de la difuzare a ziarelor venite din Ungaria[672]. O atenţie specială s-a acordat informaţiei provenită din Ungaria pe cale diplomatică sau apelându-se la cele mai diverse surse. Concomitent, s-a urmărit cunoaşterea de la faţa locului a situaţiei

[669] *Romania and the Warsav Pact, 1955-1989,* Bucharest, 2002, p. 27-28.

[670] La 3 februarie 1960, în timpul consfătuirii de la Moscova, mareşalul I.S. Konev a spus generalului Leontin Sălăjan că dacă nu erau trupe sovietice în România ar fi fost posibilă întrebuinţarea de unităţi ale armatei române în Ungaria.

[671] Pe larg: Alesandru Duţu, *Represiunea de la Timişoara – 1956*, în „Document" nr. 1/2004, p. 5-6; Adrian Pop, *Mişcările protestatare ale studenţimii din Timişoara şi Bucureşti*, în „Dosarele Istoriei", nr. 1/1996, ă. 47-50.

[672] Mihai Retegan, *Actul decizional în timpul revoluţiei ungare,* în „Dosarele Istoriei", nr. 3/1997, p. 45.

reale, în care scop, în intervalul dat, au fost trimişi la Budapesta doi emisari – Aurel Mălnăşan, adjunct al ministrului Afacerilor Externe, fost ambasador în Ungaria între 1949 şi 1952, şi generalul în rezervă Valter Roman, care îl cunoştea pe Imre Nagy încă din timpul războiului civil din Spania.

Prin Hotărârea nr. 317 a Biroului Politic al C.C. al P.M.R. şi a Consiliului de Miniştri al R.P.R., în ziua de 30 octombrie, orele 22, a intrat în funcţiune un Comandament General, compus din Emil Bodnăraş, Nicolae Ceauşescu, Alexandru Drăghici şi generalul Leontin Sălăjan, având ca şef de stat major pe generalul-locotenent Ion Tutoveanu, delegat să ia *„orice măsuri"* pentru menţinerea liniştii în România, inclusiv *„dreptul de a ordona deschiderea focului"*, dacă era necesar. Adăugate declaraţiilor prin care intervenţia armatei sovietice în Ungaria era considerată *„necesară şi corectă"*[673] aceste măsuri s-au dorit şi o demonstraţie pentru liderul Uniunii Sovietice, N.S. Hruşciov, că regimul din România era stabil şi că se putea conta pe el. Îngrijorare au produs, totuşi, la Bucureşti pretenţiile conducătorilor revoluţiei ungare asupra Transilvaniei, János Kádár viitorul lider maghiar, adresându-se astfel lui Valter Roman: *„Daţi autonomie Ardealului"*[674].

Măsurile preventive luate la nivelul Ministerului Apărării Naţionale au fost declanşate prin convocarea şi instruirea şefilor organelor politice de la eşaloanele de resort, centrale şi locale (şi a altor lucrători politici), care au primit sarcina de a prelucra evenimentele cu toţi militarii şi angajaţii civili, a intensifica munca politică de masă, a întări vigilenţa în toate sectoarele vieţii militare şi a asigura condiţii de trai corespunzătoare. Redactorului şef al ziarului „Apărarea Patriei" i s-a cerut să asigure publicarea unor articole referitoare la democraţia burgheză şi democraţia socialistă, rolul Partidului Muncitoresc Român, caracterul armatei şi sarcinile ei etc. Concomitent, în noaptea de 24 spre 25 octombrie 1956 s-a ordonat întărirea trupelor de grăniceri de la frontiera cu Ungaria cu 10 companii de infanterie, care au fost dispuse la cele mai vulnerabile treceri peste graniţă, şi consolidarea pazei a 40 de obiective importante de pe teritoriul regiunilor 2 şi 3 militare cu subunităţi de tăria unui pluton. Pentru întărirea conducerii militare şi politice a unităţilor şi marilor unităţi în garnizoanele importante din ţară (Cluj, Timişoara, Sibiu, Sf. Gheorghe, Braşov, Craiova, Iaşi, Constanţa, Târgu Mureş) au fost trimişi delegaţi ai Ministerului Forţelor Armate, care în ziua de 25 octombrie 1956 au convocat comandanţii de mari unităţi şi unităţi cu care au prelucrat instrucţiunile Marelui Stat Major şi au trecut la aplicarea în practică a măsurilor indicate.

Pe măsura precipitării evenimentelor din Ungaria şi pentru a se împiedica infiltrarea grupurilor contrarevoluţionare în România, începând cu 27 octombrie 1956, au fost luate noi măsuri în sensul realizării unei legături strânse între comandanţii militari şi delegaţii C.C. al P.M.R. din zonă (Miron Constantinescu, Alexandru Sencovici, Ianos Fazekas ş.a.), efectuarea unui schimb reciproc de

[673] Liviu Ţăranu, *Relaţii româno-sovietice în cadrul Tratatului de la Varşovia (1955-1960),* în „Dosarele Istoriei", nr. 8/2001, p. 9.

[674] Apud Mihai Retegan, *1956 – Explozie în lumea comunistă*, în „Dosarele Istoriei", nr. 1/1996, p. 29.

informații în legătură cu evenimentele neobișnuite din orașele Cluj, Târgu Mureș, Oradea și Timișoara, acordarea unei atenții deosebite sectorului cuprins între râul Crișul Alb și Beba Veche (cel mai expus trecerii peste graniță a grupurilor contrarevoluționare), prevenirea și înlăturarea *„manifestărilor negative"* la unități. Cu toate acestea, la 30 august 1956, *„elemente reacționare studențești"* au organizat o adunare *„provocatoare"* la Institutul Politiehnic din Timișoara la care au participat câteva sute de studenți din toate facultățile, discuțiile fiind canalizate pe *„linie antistatală și antisovietică"*, așa cum rezultă din documente ale vremii. Manifestația a constituit prilejul și pretextul trecerii la măsuri urgente și eficace pentru neutralizarea grupului de studenți. În acest sens s-a instituit starea excepțională, sub comanda generalului Marcu Stan, reprezentantul Marelui Stat Major, căruia i s-au dat o serie de ordine și dispoziții pentru restabilirea liniștii în oraș. În mod concret s-a încercuit clădirea Institutului Politehnic cu subunități din regimentele 107 infanterie și 276 artilerie din Divizia 35 infanterie, care împreună cu organele Securității Statului au arestat pe cei 963 de studenți găsiți în local și i-au transportat cu mijloace auto în cazarma de la Becichecu Mic, unde i-au izolat și pus sub pază sigură. Concomitent, subunități din Regimentul 178 tancuri și autotunuri, Batalionul 513 transmisiuni și Compania 467 cercetare din Divizia 35 infanterie, dislocate la Timișoara și Săcălaz, au întărit paza la obiectivele importante din Timișoara, conform planului asigurării securității interne, în timp ce Regimentul 173 infanterie (mai puțin garda de la Becicherecu Mic) a izolat, fără a evacua, căminele studențești și celelalte institute de învățământ superior din Timișoara. Ca și când în zonă ar fi fost stare de război, în Timișoara a mai fost adus de la Jebel Regimentul 105 infanterie din Divizia 35 infanterie, în timp ce Regimentul 86 infanterie de la Gătaia a fost dislocat la Fratelia.

În același timp, în perimetrul institutelor și căminelor studențești au fost instituite patrule militare, a fost interzisă intrarea studenților în facultăți și plecarea studenților în grup din Timișoara, iar organele Securității de Stat și ale puterii locale au primit ordin să interzică mitingurile și manifestările sportive din oraș. Măsuri asemănătoare au fost luate și în orașele Târgu Mureș și Miercurea Ciuc. Încercările studenților de a-i atrage pe ostași de partea lor sau de a-i provoca au rămas fără rezultat, deși aceștia au provocat câteva explozii (cu preparate de clorură de potasiu) pentru a forța ușile păzite de militari și de a ieși în stradă. În același scop au baricadat și au adunat la diferite intrări ale căminelor grămezi de cărămizi cu care să acționeze asupra militarilor în cazul în care aceștia le-ar fi zădărnicit ieșirea în oraș. Pentru ziua de 30 noiembrie în Timișoara au fost suspendate cursurile la institutele de învățământ superior și a fost oprită deplasarea în zona de vest a țării a atașaților militari și diplomaților din țările capitaliste. În urma încercării studenților de a face o nouă manifestație la 30 octombrie, ora 10,30, aceștia au fost încercuiți și arestați de subunități din regimentele 293 infanterie și 276 artilerie și transportați tot la Becicherecu Mic (300 de băieți) și în cazarma Brigăzii de grăniceri din Timișoara (122 de fete), majoritatea de la

căminul Facultății de Medicină. La solicitarea generalului Marcu Stan, s-a aprobat deplasarea în oraș a Brigăzii 94 tancuri și a Regimentului 273 artilerie antitanc (fără mașini de luptă și tunuri, ci numai cu armamentul portativ) și s-a ordonat să se pună la dispoziția structurilor Ministerului de Interne (la cerere) puști, carabine, automate și câte 20 de cartușe de fiecare armă. La rândul lor, organele de Securitate au primit ordin să aresteze toate delegațiile de studenți care ar fi încercat să se deplaseze spre Timișoara din alte centre de învățământ superior. Cu astfel de măsuri, liniștea a fost asigurată rapid în oraș. Cu prețul arestării și întemnițării a 875 de studenți (în cazarma de la Becicherecu Mic) și 310 studente în cea a grănicerilor. Cu toate că ministrul Forțelor Armate ceruse, de la început, ca ordinea în orașul Timișoara să fie restabilită fără deschiderea focului de armă, la căminul Facultății de Medicină au fost trase 30-35 cartușe, fără a răni pe vreun student, faptul fiind apreciat ca *„o acțiune pripită și insuficient gândită și un rezultat direct al pierderii conducerii acestei de către comandant, care s-a lăsat greșit influențat de către persoanele ce-l înconjurau"*.

La 1-2 noiembrie, ca urmare a restabilirii situației din Timișoara, s-a decis ca o parte din facultăți să-și reînceapă cursurile, în timp ce gărzile militare de la căminele studențești au fost retrase la 100-150 metri de acestea. În zilele următoare nu s-a mai semnalat decât tendința unor studenți de a pleca din oraș spre București și Cluj sau de a se retrage la sate (sub pretextul că merg la părinți), precum și difuzarea a 14 manifeste cu *„caracter subversiv"*, sub semnătura O.S.R. (Organizația Studenților Români). În *Memoriul* difuzat la 30 noiembrie 1956, studenții cereau schimbări în cadrul vieții politice, sociale, economice etc. din România, dar în cadrul orânduirii socialiste și sub conducerea partidului comunist căruia îi cereau *„să se conducă după situația specifică a țării noastre, fără a imita un sistem sau altul"*. Solicitau, în schimb, *„retragerea imediată a trupelor sovietice staționate pe teritoriul patriei noastre"* și interzicerea predării limbii ruse (sau învățarea acesteia în mod facultativ). Între timp, pentru orice eventualitate, în oraș a continuat patrularea în formațiuni de 6 persoane (1 ofițer și 5 soldați) în timp ce restul forțelor militare au fost regrupate în așa fel încât să poată interveni la *„obiective"* în 15 minute.

În final, starea excepțională din Timișoara a fost ridicată la 10 noiembrie 1956, orele 2, generalul Marcu Stan concluzionând că *„un rol hotărâtor"* în restabilirea ordinii în oraș l-a avut armata, cu toate că în rândurile acesteia au fost înregistrate și *„manifestări dușmănoase"* îndreptate împotriva *„regimului democrat-popular din Ungaria, din țara noastră, a conducătorilor partidului și guvernului din R.P.R., a armatei sovietice și a conducătorilor statului sovietic"* față de care s-au luat *„măsuri corespunzătoare"*.

DOCUMENTE[675]

Februarie 1966. *Raport al generalului-colonel Ion Gheorghe, prim-adjunct al ministrului Forţelor Armate şi şef al Marelui Stat Major, privind consfătuirea şefilor Marilor State Majore ale armatelor participante la Tratatul de la Varşovia, care a avut loc la Moscova în perioada 4-9 februarie 1966.*

Republica Socialistă România
Ministerul Forţelor Armate
Strict-secret
Exemplarul 1

RAPORT

1. În perioada 4-9 februarie 1966 s-a desfăşurat la Moscova consfătuirea şefilor Marilor State Majore ale armatelor ţărilor participante la Tratatul de la Varşovia. Consfătuirea a avut drept scop elaborarea unor propuneri de principiu cu privire la Forţele Armate Unite şi organizarea organelor de conducere ale Comandantului Suprem/...[676]/.

În prima zi a consfătuirii au luat cuvântul şefii delegaţiilor, care şi-au expus punctul de vedere asupra problemelor de pe ordinea de zi a consfătuirii.

Primul a luat cuvântul mareşalul Greciko, iar în continuare şefii celorlalte delegaţii în ordinea alfabetică (R.P.B., R.P.U., R.D.G., R.P.P., R.S.R., R.S.C. şi U.R.S.S.).

Cu excepţia mareşalului Greciko şi a şefului delegaţiei noastre, care au arătat în expunerile lor principii în ceea ce priveşte organizarea şi funcţionarea Comadamentului Forţelor Armate Unite, celelalte delegaţii au avut expuneri scurte în care, în general, şi-au exprimat acordul cu propunerile făcute de mareşalul Greciko.

La sfârşitul acestei şedinţe, la propunerea delegaţiei noastre, s-a căzut de acord ca textele expunerilor tuturor delegaţiilor să fie multiplicate prin grija Comandamentului Forţelor Armate Unite şi înmânate a doua zi delegaţiilor pentru a fi studiate mai atent în vederea următoarei şedinţe.

[675] Documentele au fost selectate din fonduri aflate în Arhivele Militare Române; unele dintre ele au mai fost publicate în următoarele lucrări: dr. Constantin Olteanu, dr. Alesandru Duţu, Constantip Antip, *România şi Tratatul de la Varşovia. Istoric. Mărturii. Documente. Cronologie*, Editura Pro Historia, Bucureşti, 2005; Mihai Retegan, Alesandru Duţu, *Război politic în blocul comunist. Relaţii româno-sovietice. Documente,* vol. II, Editura Tritonic, Bucureşti, 2004.

[676] În continuare se prezintă componenţa delegaţiilor participante.

În ziua de 05.02.1966 s-au dat delegaţiilor materialele respective, mai puţin expunerea mareşalului Greciko. În locul expunerii acestuia s-a înmânat proiectul Statutului Comandamentului Forţelor Armate Unite şi o schemă cu organizarea de principiu al acestuia, în care au fost reflectate toate propunerile făcute de mareşalul Greciko în expunerea sa.

Potrivit înţelegerii, şedinţa din ziua de 07.02.1966 s-a desfăşurat cu participarea şefilor de delegaţii, însoţiţi de ajutoare, şi a mareşalului Greciko şi a generalului de armată Kazakov. La începutul acestei şedinţe, delegaţia română a propus ca pe baza expunerilor să se discute problemele de principiu referitoare la organizarea şi funcţionarea Comandamentului Forţelor Armate Unite. Celelalte delegaţii au fost împotriva acestei propuneri şi s-a hotărât să se discute proiectul de Statut prezentat de mareşalul Greciko, pe puncte şi pagini.

Delegaţia noastră a hotărât să nu participe la discutarea detaliilor din proiectul de Statut, ridicând însă pe parcurs, în cadrul dezbaterilor, probleme de principiu privind organizarea şi activitatea Comandamentului Forţelor Armate Unite. Punctul de vedere al delegaţiei a fost inclus în documentul elaborat. În această şedinţă s-au analizat propunerile fiecărei delegaţii (discuţiile purtate se arată în nota anexă[677]).

Pe baza discuţiilor s-a întocmit un material în care s-a prevăzut proiectul de Statut propus de mareşalul Greciko şi propunerile delegaţiilor; materialul a fost înmânat fiecărei delegaţii pentru a fi studiat în continuare în ţară.

În ziua de 08.02.1966 şefii delegaţiilor au fost anunţaţi că va avea loc o şedinţă la şeful de Stat major al Comandamentului Forţelor Armate Unite – general de armată Kazakov –, pentru a se discuta proiectul unui Comunicat comun care să fie publicat în presă.

În aceeaşi zi, la ora 15, s-a prezentat la şeful delegaţiei noastre locţiitorul şefului de Stat Major al Comandamentului Forţelor Armate Unite – general-colonel Dagaev –, care l-a informat că nu va mai publica un Comunicat comun, ci s-a elaborat un proiect de protocol în care se vor prevedea problemele asupra cărora delegaţiile au căzut de acord, rugându-l ca delegaţia română să analizeze acest document şi să-şi spună părerea.

Delegaţia noastră l-a analizat şi propunerile făcute au fost introduse în acest protocol.

Locţiitorul şefului statului major al Forţelor Armate Unite – general-colonel Dagaev –, a întrebat pe şeful delegaţiei noastre dacă este de acord ca acest protocol să fie semnat de toţi şefii delegaţiilor. Acesta i-a răspuns că, întrucât a fost o şedinţă de lucru pentru un schimb preliminar de păreri, nu este necesar să fie semnat. Ulterior, s-a propus participanţilor ca documentul să fie semnat de mareşalul Greciko în calitate de preşedinte al consfătuirii. Cu această propunere delegaţia noastră a fost de acord (protocolul întocmit se anexează[678]).

[677] Nu se publică.

[678] Nu se publică.

Şedinţa plenară de închidere a consfătuirii a avut loc la 09.02.1966. La această şedinţă mareşalul Greciko a citit proiectul protocolului întocmit, care a fost aprobat în unanimitate şi semnat de el în calitate de preşedinte al consfătuirii.

În cuvântul de încheiere, mareşalul Greciko şi-a expus părerea personală asupra modului cum ar vedea desfăşurarea problemelor. Aceasta, să se facă în fiecare ţară, după care, probabil, concluziile să fie analizate la o altă consfătuire, de dorit la acelaşi nivel, sau la un nivel superior, în aşa fel încât să se ajungă la păreri comune. Şi-a exprimat rugămintea însă ca studiul acestor probleme să nu se lungească prea mult. Referindu-se la faptul că în anumite probleme nu s-a ajuns la un acord deplin, şi-a exprimat convingerea că acest lucru nu trebuie să ne neliniştească pentru că este încredinţat că şi asupra acestora vom ajunge la concluzii comune.

2. Consfătuirea desfăşurată a permis ca toate delegaţiile să se pună de acord asupra următoarelor probleme principale care au fost prevăzute în protocolul întocmit:

- să se considere indicat ca la baza normelor de drept ale Comandantului Suprem în relaţiile faţă de trupele naţionale destinate a fi în Forţele Armate Unite să stea elaborarea şi coordonarea concepţiilor planurilor operative, precum şi coordonarea efectivelor comune pentru realizarea măsurilor în interesul Forţelor Armate Unite;

- să se considere necesar ca Comandamentul Forţelor Armate Unite să se ocupe cu elaborarea propunerilor asupra sistemelor de armament şi tehnică de luptă, coordonarea planurilor de cercetări ştiinţifice şi a lucrărilor experimentale de construcţii, în care scop să i se creeze un organ corespunzător;

- necesitatea creării Statului major al Forţelor Armate Unite, ca organ de lucru, la activitatea acestuia participând generali şi ofiţeri din toate ţările participante, după un procentaj stabilit şi cu o anumită durată de serviciu. Structura Statului major să corespundă activităţii lui determinată de direcţiile operativ-strategice prevăzute în planurile operative;

- necesitatea creării unui Consiliu Militar Consultativ pe lângă Comitetul Politic Consultativ sau a unui Consiliu Militar al Comandamentului Forţelor Armate Unite;

- prevederea funcţiei de locţiitori ai comandantului suprem dintre mareşalii şi generalii fiecărei ţări;

- îmbunătăţirea în continuare a metodelor pregătirii operative şi de luptă a trupelor prin aplicaţii comune, vizite reciproce pentru schimb de experienţă etc.;

- necesitatea continuării studiului, desfăşurarea unor consultaţii în diferite feluri şi forme în vederea definitivării documentului (Statutul Comandamentului Forţelor Armate Unite).

3. Referitor la drepturile Comitetului Politic Consultativ delegaţia Republicii Populare Bulgare şi Republicii Socialiste Cehoslovace, precum şi celelalte delegaţii, consideră că acest organ are dreptul de a hotărî în problemele militare şi ca urmare comandantul suprem să fie numit prin hotărârea lui.

Mareşalul Greciko, cu toate că şi-a însuşit punctul de vedere prezentat de delegaţia română, că potrivit art. 6 din Tratatul de la Varşovia, Comitetul Politic Consultativ este un organ consultativ şi nu ia hotărâri, totuşi în proiectul de Statut formulările adoptate de celelalte delegaţii prevăd tocmai acest drept.

b) Delegaţia sovietică, ca şi celelalte delegaţii, văd în Comandamentul Forţelor Armate Unite un organ de comandă şi control al trupelor destinate să acţioneze în comun. Acest lucru reiese atât din prevederile proiectului de Statut şi, în special, din discuţiile purtate şi afirmaţiile mareşalului Greciko. Acesta, referindu-se la dreptul de control al statului major asupra trupelor destinate în Forţele Armate Unite, a spus: *„Dacă vom hotărî ca statul major să nu aibă dreptul să vie în armate (să controleze) atunci nu va mai fi stat major şi eu voi raporta acest lucru guvernelor şi voi cere ca să fiu schimbat, să nu mai fiu numit Comandant Suprem, ci „comentator suprem" (glavnîi upravarivaiuşci)".*

În proiectul de statut şi în dicuţiile purtate, celelalte delegaţii s-au referit la stabilirea drepturilor şi atribuţiunilor Comandantului Suprem şi ale şefului de stat major şi nu ale Comandamentului şi Statului major, aşa cum a susţinut delegaţia noastră.

c) S-a discutat, de asemenea, asupra modului de conducere a trupelor Forţelor Armate Unite la război. Delegaţiile Republicii Populare Bulgare, Republicii Socialiste Cehoslovace şi Republicii Populare Ungare au făcut propuneri ca acţiunile de luptă, să fie conduse de către Comandamentul Forţelor Armate Unite.

Mareşalul Greciko a arătat că, Comandamentul Forţelor Armate Unite nu va putea îndeplini acest rol, şi că numai un stat major ca Marele Stat Major al Uniunii Sovietice va fi capabil să asigure acest lucru. Marele Stat Major al Uniunii Sovietice ne va conduce acţiunile de luptă potrivit hotărârilor *„STAVKI"* (cartierul general), cine va fi această *„stavkă"*, din cine se va compune, mareşalul Greciko a afirmat că *„nu poate şti şi nu trebuie să ghicim în ceaşca de cafea"*. Conducerea, dacă se va începe un război, va reveni *„STAVKI"* şi Marelui Stat Major al U.R.S.S. *„ne place sau nu ne place acest lucru, dar războiul este un lucru groaznic şi nu ţine seama de ce place şi ce nu place"*.

Statul major al Forţelor Armate Unite, la război va ajuta Marele Stat Major al U.R.S.S. în conducerea şi coordonarea acţiunilor de luptă.

În ceea ce priveşte trupele naţionale destinate în Forţele Armate Unite, mareşalul Greciko a afirmat că ele vor rămâne în subordinea comandamentelor naţionale din toate punctele de vedere, cu excepţia celui operativ, subordonându-se sub acest aspect *„celui căruia i s-a acordat această încredere"*, Comandantului Suprem al Forţelor Armate Unite.

d) Privitor la crearea unui Consiliu Militar, toate celelalte delegaţii sunt de acord ca acesta să se înfiinţeze pe lângă Comitetul Politic Consultativ şi să fie format din miniştrii apărării, având un rol consultativ. Delegaţia română a propus să fie un Consiliu Militar al Comandamentului Forţelor Armate Unite. Mareşalul Greciko a afirmat în discuţii că *„de alt consiliu militar nu are nevoie, este de 6 ani Comandant Suprem şi nu a simţit nevoia unui astfel de consiliu, dacă va voi să se consulte cu locţiitorii, o va face, dacă nu, nu"*. În acest sens a rugat pe şeful delegaţiei române să raporteze şi să roage pe tov. Ceauşescu şi pe ministrul Forţelor Armate ca să fie de acord cu crearea unui consiliu aşa cum a propus el.

e) Celelalte delegaţii au propus să se înfiinţeze funcţii de locţiitori ai Comandantului Suprem pentru fiecare armată care, însă, să-şi desfăşoare activitatea în ţara respectivă şi nu pe lângă Comandantul Suprem aşa cum a propus delegaţia română.

De asemenea, toate celelalte delegaţii au fost de acord cu înfiinţarea funcţiei de prim-locţiitor şi locţiitori ai Comandantului Suprem pentru genuri de armă. Mareşalul Greciko în privinţa aceasta, s-a pronunţat că ar fi indicat ca ele să fie repartizate astfel:

- primul locţiior de la Republica Populară Polonă;
- locţiitorul pentru pregătirea de luptă de la Republica Socialistă România;
- locţiitorul pentru flotele din Marea Baltică de la Republica Democrată Germană;
- locţiitorul pentru flotele din Marea Neagră de la Republica Populară Bulgaria;
- locţiitorul pentru spate de la Republica Populară Ungară;
- locţiitorul pentru aviaţie de la Republica Socialisă Cehoslovacă;
-locţiitorul pentru apărarea antiaeriană a teritoriului şi locţiitorul pentru înzestrare de la U.R.S.S.

f) Referitor la proporţiile de reprezentare în Statul Major al Forţelor Armate Unite, delegaţiile R.P.P. şi R.P.U. au propus ca pentru U.R.S.S. procentajul să fie de 50% şi nu de 30% deoarece U.R.S.S. are cel mai mare aport în cadrul Forţelor Armate Unite, iar în caz de război tot ea va duce greul. După părerea delegaţiei noastre, la baza acestor propuneri stă faptul că aceste delegaţii susţin participarea al bugetul Comandamentului Forţelor Armate Unite într-un procent mai mic decât cel propus în proiectul de Statut.

g) Toate delegaţiile, cu excepţia delegaţiei noastre, au susţinut necesitatea rămânerii în continuare în ţările respective a reprezentanţilor Comandamentului Forţelor Armate Unite.

4. Delegaţiei Ministerului Forţelor Armate la consfătuire i s-au asigurat condiţii normale de lucru, manifestându-se faţă de ea o atitudine corespunzătoare. Către sfârşitul consfătuirii, delegaţia noastră a sesizat o preocupare mai atentă din partea Comandamentului Forţelor Armate Unite faţă de ea, preocupare care s-a concretizat printr-o consultare mai intensă a acesteia în vederea definitivării lucrărilor consfătuirii.

5. Delegaţia Ministerului Forţelor Armate propune ca materialele primite din partea Comandamentului Forţelor Armate Unite să fie studiate în continuare şi să se facă propunerile corespunzătoare.

Şeful delegaţiei,
Adjunctul Ministrului Forţelor Armate şi şef al Marelui Stat Major,
General-locotenent *Ion Gheorghe*

9 mai 1966. *Informare adresată de generalul de armată Leontin Sălăjan, ministrul Forţelor Armate, lui Nicolae Ceauşescu, secretar general al C.C. al P.C.R., privind discuţiile avute în ziua de 3 mai 1966 cu generalul de armată M.I. Kazakov, şeful de stat major al Comandamentului Forţelor Armate Unite.*

Republica Socialistă România
Ministerul Forţelor Armate 9 mai 1966
Strict secret
Ministrul Nr. O.K. 00237
Exemplar nr. 1
Oraş Bucureşti

Tovarăşului
Nicolae Ceauşescu,
Secretar General al Comitetului Central al Partidului Comunist Român

Informare privind discuţiile avute în ziua de 3 mai 1966 de către ministrul Forţelor Armate ale Republicii Socialiste România şi adjunctul ministrului Forţelor Armate şi şef al Marelui Stat Major cu şeful de stat major al Comandamentului Forţelor Armate Unite, generalul de armată Kazakov M.I.

La începutul discuţiilor cu general-locotenent Ion Gheorghe, adjunctul ministrului Forţelor Armate şi şeful Marelui Stat Major, generalul de armată Kazakov M.I. a arătat că din însărcinarea Comandantului Suprem al Forţelor Armate Unite – mareşal Greciko A.A. –, va ridica unele probleme în legătură cu proiectul de Statut al Comandamentului Forţelor Armate Unite, menţionând că acest schimb de păreri se face în vederea pregătirii Consfătuirii miniştrilor apărării.

Referitor la data şi locul desfăşurării acestei Consfătuiri a arătat că nu sunt încă precizate şi că urmează a se stabili de către conducerile de partid şi de stat.

Generalul de armată Kazakov M.I. a subliniat faptul că asemenea consultări nu au mai fost făcute cu nici unul din Marile State Majore ale armatelor statelor participante la Tratat.

Referindu-se la organizarea statului major al Comandamentului Forţelor Armate Unite a arătat că sunt păreri să nu se creeze un Stat major mare din timp de pace, ci să se înceapă iniţial cu un Stat major mai mic, de aproximativ 80-100 persoane, însă să aibă toate organele necesare unui stat major şi în care să fie reprezentate toate armatele statelor participante la Tratat; în acest fel nu va mai fi nevoie să se construiască noi clădiri pentru dispunerea comandamentului şi a celorlalte formaţiuni de asigurare.

În funcţia de locţiitori ai şefului de Stat major al Forţelor Armate Unite să fie numiţi reprezentanţi ai Ministerelor Apărării statelor participante la Tratat, la nivelul locţiitorilor şefilor Marilor state majore, care să aibă în subordine o grupă

de 4-5 ofiţeri din diferite compartimente de activitate (operaţii, pregătire de luptă, transmisiuni etc.).

În continuare, a arătat că este necesară crearea unui Comitet (direcţie) tehnic care să se ocupe cu coordonarea problemelor legate de dezvoltarea tehnicii de luptă. Acest organ să nu fie însă inclus în Statul major, ci să fie subordonat nemijlocit Comandantului Suprem.

Răspunzând la problemele de mai sus, generalul-locotenent Ion Gheorghe a arătat că Ministerul Forţelor Armate consideră că Statul major trebuie să fie format din reprezentanţii tuturor armatelor în mod proporţional cu trupele destinate. Nu sunt obiecţiuni faţă de procentajele propuse. În ceea ce priveşte schema, se consideră că schema principială şi numărul total al ofiţerilor să fie aprobate de guverne, iar problemele de detaliu să fie aprobate de Comandantul Suprem şi şeful de Stat major. Statul major să fie organizat pe direcţii şi secţii (operaţii, transmisiuni etc.) şi pe direcţii operative, aşa cum, de altfel, au spus şi polonezii la consfătuire. În schema propusă cifra de 425 militari este mare; actuala cifră ce se propune pare să fie mai corespunzătoare.

Intervenind, generalul de armată Kazakov a precizat în afara efectivelor arătate (80-100) se mai adaugă încă 70 de oameni pentru Direcţia tehnică.

În continuarea răspunsului său, generalul-locotenent Ion Gheorghe a precizat că faţă de efectivele propuse în luna februarie (425) se poate începe cu jumătate; dacă sunt mai mici e bine, iar dacă va fi nevoie ca acestea să crească sau să scadă, se va hotărî ulterior, dacă viaţa o va cere. În acest fel nu mai este necesară construirea de noi clădiri şi nici efectuarea unor cheltuieli suplimentare.

În legătură cu Comitetul (direcţia) tehnic, a arătat că Ministerul Forţelor Armate consideră că este util, oricum va fi denumit – comitet sau direcţie. Şeful acestui organ să fie subordonat Comandantului Suprem şi să fie locţiitorul acestuia.

Referitor la atribuţiile Comitetului tehnic prevăzute în proiectul de Statut, Ministerul Forţelor Armate este de acord aproape complet, aşa cum sunt formulate în proiect.

În ceea ce priveşte problema locţiitorilor şefului de Stat major al Forţelor Armate Unite a menţionat că deoarece aceasta este o problemă nouă pusă în discuţie, ea urmează să fie studiată ulterior.

Continuând discuţia, generalul de armată Kazakov, referindu-se la proiectul de Statut din februarie a arătat că acesta aduce unele modificări Tratatului de la Varşovia şi hotărârii privind înfiinţarea Comandamentului Forţelor Armate Unite, referitor la sublinierea suveranităţii şi independenţei statelor. Atunci se prevedea dreptul Comandantului Suprem să comande aceste trupe – acum se prevede să rămână în subordonarea naţională. În ceea ce priveşte locţiitorii, erau prevăzuţi să se numească miniştrii apărării sau alţi conducători militari din statele participante la Tratat. Acum rolul Comandantului Suprem se rezumă să facă recomandări, şi să coordoneze. În legătură cu rolul Comandantului Suprem a întrebat de ce partea românilor este împotriva prevederii ca Comandantul Suprem

să aibă dreptul de a verifica trupele destinate Forţelor Armate Unite, deoarece această prevedere nu lezează suveranitatea. Comandantul Suprem neavând acest drept nu va putea cunoaşte nivelul de pregătire de luptă a trupelor. A apreciat apoi că desigur acesta se poate vedea şi la aplicaţiile comune şi în acest caz este necesar să se execute mai multe aplicaţii comune sau să se adopte alte forme – informaţii pe linia Marilor State majore etc.

În răspunsul său, generalul-locotenent Ion Gheorghe a arătat că sunt unele probleme care se deosebesc de Tratat, ele ţin mai mult seama de suveranitate şi independenţă şi că este bine în acest sens să se manifeste consecvenţă până la capăt. Dacă statul organizează, înarmează, asigură din punct de vedere material forţele sale armate, le educă, el trebuie şi să le controleze şi să le verifice; este dreptul lui inalienabil prevăzut în constituţia fiecărei ţări.

Comandamentul Forţelor Armate Unite are în timp de pace rol de coordonare şi nu de conducere. Rolul de coordonare la timp de pace corespunde ideei principiale de alianţă. Comandantul Suprem poate să cunoască nivelul pregătirii de luptă cu ocazia aplicaţiilor comune, jocurilor de război, schimburile de experienţă, informări.

Intervenind, generalul de armată Kazakov a arătat că este o zicală veche la unele popoare din Est *„mai bine să vezi odată decât să asculţi de zece ori”*, dar că asupra acestei probleme nu trebuie să se mai discute. A apreciat că atunci când Comandantul Suprem ar veni în ţara noastră, probabil că va putea să meargă, la propunerea Ministerului Forţelor Armate, să vadă o unitate, că *„nu trebuie să ne închidem cu un zid”*.

Generalul-locotenent Ion Gheorghe a precizat că faptul că susţinem să nu se includă acest punct referitor la verificare nu înseamnă că noi vrem să ne închistăm, să ne închidem, să facem totul singuri. Tehnica nouă ce se importă din U.R.S.S. impune o organizare nouă, o însuşire a ei, lucruri în care suntem ajutaţi de către sovietici şi a subliniat că părerea noastră este că alianţa e mai puternică când fiecare stat va fi răspunzător de armata lui.

Referindu-se la conducerea trupelor în timp de război, şeful de stat major al Comandamentului Forţelor Armate Unite a precizat că această problemă nu este gata şi că la viitoarea consfătuire a miniştrilor apărării se va discuta numai problema îmbunătăţirii organelor de conducere la pace.

În continuare, s-a referit la problema eliberării Comandantului Suprem din funcţia de locţiitor la ministrului apărării U.R.S.S., apreciind că dacă va fi şi locţiitor al ministrului apărării el se sprijină şi pe Forţelor Armate ale U.R.S.S. şi dacă tovarăşul Sălăjan vrea să ia rachete, atunci Greciko poate scoate din planul armatei sovietice şi să dea. În cazul că nu ar fi şi locţiitor, se va pune problema punerii de acord cu Ministerul Apărării, să meargă să se roage.

A apreciat că nu este bine să fie eliberat, pentru că se va câştiga din punct de vedere al independenţei, dar se va pierde mult din punct de vedere al înzestrării şi din rapiditatea rezolvării acestor probleme.

Totodată, a întrebat dacă Ministerul Forţelor Armate îşi mai menţine punctul de vedere expus la Consfătuirea din februarie, referitor la numirea Comandantului Suprem şi şefului de Stat major al Comandamentului Forţelor Armate Unite din ţări diferite şi pe o durată de timp limitată – 4-5 ani. A arătat că poate ar fi mai bine să se prevadă ca aceştia să fie numiţi de Comitetul Politic Consultativ sau de guverne fără a se preciza că trebuie să fie din ţări diferite. A apreciat că fiind din ţări diferite şi necunoscându-se unul pe altul, lucrul se va desfăşura mai greu.

Generalul-locotenent Ion Gheorghe a precizat că Ministerul Forţelor Armate îşi menţine punctul de vedere expus la Consfătuirea din februarie.

Comandantul Suprem, după atribuţiunile ce sunt formulate în proiectul de Statut, are sarcini foarte mari şi nu ştim dacă va mai putea îndeplini şi altele. De asemenea, nici din punct de vedere politic nu este bine să fie Comandant Suprem şi locţiitor al ministrului Apărării U.R.S.S. Comandantul Suprem va fi o persoană cu mare autoritate, altfel guvernele nu-şi vor da acordul la numirea lui şi el va putea rezolva sarcinile ce-i revin şi fără a fi locţiitor al ministrului Apărării U.R.S.S.

A arătat, de asemenea, că suntem de părere ca Comandantul şi şeful de Stat major să fie din ţări diferite şi să fie numiţi prin acordul guvernelor pe o perioadă de 5 ani, fiind eliberaţi de alte sarcini.

Referindu-se la îngreuiarea lucrului comandamentului, a arătat că în lipsa Comandantului Suprem şeful de Stat major va trebui totuşi să lucreze cu primul locţiitor al Comandantului Suprem care, potrivit celor expuse la Consfătuirea din februarie de mareşalul Greciko, ar trebui să fie polonez.

Răspunzând, generalul de armată Kazakov a arătat că în cazul când pentru viitorii 2-4 ani se va cădea de acord că se creeze un Stat major redus, s-ar putea ca mareşalul Greciko la Consfătuirea miniştrilor să propună reducerea numărului de locţiitori. Deocamdată s-a ajuns la concluzia că este necesar un locţiitor pentru apărarea antiaeriană a teritoriului; poate peste un an să se ajungă la concluzia că este necesar un locţiitor care să coordoneze acţiunile flotelor din Marea Neagră sau Marea Baltică, acum însă nu se poate vorbi despre aceasta. A apreciat că fără comandant şi şef de Stat major nu se poate trăi, dar fără locţiitor, da.

În continuare a arătat că nu trebuie să ne oprim la proiectul de Statut propus, ci este bine să avem în vedere şi unele probleme noi apărute.

Comandamentul Forţelor Armate Unite va întocmi din timp un nou proiect de Statut, mai scurt, care să cuprindă numai problemele principiale, pe care îl va trimite pentru studiu.

După epuizarea discuţiilor privind problemele ridicate de generalul de armată Kazakov, adjunctul ministrului Forţelor Armate – şeful Marelui Stat Major – a întrebat care este punctul de vedere al Comandamentului Forţelor Armate Unite referitor la propunerile Ministerului Forţelor Armate în legătură cu crearea Consiliului Militar al Comandamentului Forţelor Armate Unite şi desfiinţarea funcţiilor reprezentanţilor Comandamentului Forţelor Armate Unite, precum şi

asupra necesităţii specificării în proiectul de Statut a prevederii ca mijloacele strategice nucleare ale Forţelor Armate ale U.R.S.S. să nu intre în compunerea Forţelor Armate Unite.

Răspunzând la aceste întrebări, şeful de stat major al Comandamentului Forţelor Armate Unite a arătat că în ceea ce priveşte crearea Consiliului Militar al Comandamentului Forţelor Armate Unite nu poate spune nimic în plus faţă de ceea ce s-a discutat la Consfătuirea din februarie. Referitor la desfiinţarea funcţiilor de reprezentanţi a spus că dacă ei nu sunt necesari pe lângă Ministerul Forţelor Armate pot să nu fie, iar dacă este nevoie, să fie menţinuţi, stabilindu-se şi numărul lor. A menţionat că în Republica Socialistă România este o grupă mică, în R.D.G. sunt mai mulţi, până la divizie. Dacă Ministerul Forţelor Armate va ridica această problemă, poate că s-ar putea adopta o asemenea hotărâre, însă e bine *„de şapte ori să măsurăm şi o dată să tăiem"*. Pentru aceasta nu avem de ce să discutăm în contradictoriu.

În ceea ce priveşte formularea din proiectul de statut referitoare la mijloacele strategice nucleare ale Forţelor Armate ale U.R.S.S., a apreciat că poate fi scoasă.

După terminarea discuţiilor cu adjunctul ministrului Forţelor Armate – şeful Marelui stat major –, am primit şi discutat personal cu generalul de armată Kazakov.

Cu acest prilej i-am precizat care este punctul nostru de vedere şi principiile care trebuie să stea la baza noului Statut al Comandamentului Forţelor Armate Unite.

La baza activităţii Comandamentului Forţelor Armate Unite trebuie să stea aceleaşi principii care sunt statornicite în relaţiile pe linie de partid şi de stat între ţările socialiste şi anume: respectarea suveranităţii şi indepedenţei, egalităţii în drepturi, avantajului reciproc şi al neamestecului în treburile interne. Ca urmare, Comandamentul Forţelor Armate Unite trebuie să fie un organ de coordonare şi nu de comandă, iar în relaţiile dintre armatele S.P.T.V. nu poate fi aplicat principiul comenzii unice.

Comandamentul Forţelor Armate Unite trebuie să fie un organ care să contribuie la efectuarea unui schimb de experienţă între statele socialiste şi să elaboreze de comun acord propuneri referitoare la planurile operative.

În Tratatul de la Varşovia sunt cuprinse aceste principii şi, ca urmare, suntem întrutotul de acord cu prevederile Statutului. În activitatea sa practică, Comandamentul Forţelor Armate Unite a încălcat însă aceste principii. Astfel, mareşalul Greciko a transmis cu ocazia evenimentelor de la Berlin şi din Cuba ordinul de ridicarea capacităţii de luptă a armatei noastre, fără ca despre aceasta conducerea noastră de partid şi de stat să fi fost informată şi să-şi fi dat acordul.

Am subliniat faptul că relaţiile de prietenie dintre ţările socialiste se întăresc respectându-se principiile neamestecului în treburile interne, independenţei, suveranităţii, avantajului reciproc şi egalităţii în drepturi. Noi ţinem seama că Uniunea Sovietică este o ţară mare, cu un potenţial economic şi militar dezvoltat – relaţiile însă dintre ţările socialiste trebuie stabilite în aşa fel încât să constituie exemple şi pentru ţările nesocialiste.

Noi suntem pentru întărirea relaţiilor de prietenie cu Uniunea Sovietică şi cu celelalte ţări socialiste. În acelaşi timp întreţinem relaţii şi cu alte ţări neosocialiste, aşa cum de altfel are şi Uniunea Sovietică. Unii ne acuză de naţionalism, de închistare naţională, considerăm însă că a-ţi iubi patria nu este naţionalism. Şi poporul sovietic îşi iubeşte patria, şi aceasta este foarte bine.

Am arătat că în legătură cu îmbunătăţirea organizării şi activităţii Comandamentului Forţelor Armate Unite punctul nostru de vedere a fost foarte clar expus de tovarăşul Nicolae Ceauşescu în convorbirea avută cu tovarăşul Leonid Breşnev. Acest Comandament trebuie să aibă un rol de coordonare şi nu de comandă. Dacă nu se va adopta acest punct de vedere, noi nu vom fi de acord. În decursul istoriei au fost cazuri când trupele române au luptat împreună cu trupele ruseşti însă fără a fi subordonate.

În legătură cu cunoaşterea de către Comandamentul Forţelor Armate Unite a situaţiei pregătirii de luptă a trupelor destinate a acţiona în compunerea Forţelor Armate Unite, am menţionat că sunt multiple posibilităţi ca: aplicaţii comune, schimburi de experienţă, vizite etc. În acest sens, la aplicaţia de front ce se va desfăşura în perioada 10-28.05.1966 am invitat din partea Comandamentului Forţelor Armate Unite să participe o grupă de generali şi ofiţeri.

Referindu-mă la pregătirea trupelor destinate a acţiona în cadrul Forţelor Armate Unite am subliniat că este necesar să se acorde mai multă încredere comandamentelor naţionale care poartă întreaga răspundere în faţa conducerilor de partid şi de stat. Armata noastră dispune de cadre bine pregătite, cu experienţă, capabile să organizeze, conducă şi controleze întreaga activitate din forţele noastre armate. Modul de acţiune al trupelor române destinate să acţioneze în cadrul Forţelor Armate Unite este prevăzut în planul operativ aprobat de secretarul general al Comitetului Central al Partidului Comunist Român; în pregătirea operativă noi ţinem seama de sarcinile ce ne revin din acest plan.

În încheiere, am arătat că ar fi bine ca Comandamentul Forţelor Armate Unite să ţină seama de propunerile făcute de către noi, care sunt juste şi noi nu vom renunţa la ele. În noul proiect de Statut să fie incluse numai principiile de bază privind organizarea şi activitatea Comandamentului Forţelor Armate Unite şi acesta să fie trimis din timp pentru studiu în vederea consfătuirii miniştrilor apărării şi să nu se procedeze ca în trecut, când materiale de foarte mare importanţă se dădeau participanţilor cu câteva ore înainte de începerea consfătuirilor.

La terminarea acestor discuţii, generalul de armată Kazakov a apreciat că ele au fost utile şi că este mulţumit că a avut posibilitatea să ia cunoştinţă de punctul nostru de vedere asupra acestor probleme chiar de la ministrul Forţelor Armate ale Republicii Socialiste România.

Propun ca acest material să fie trimis pentru informare membrilor Consiliului Apărării al Republicii Socialiste România.

Ministrul Forţelor Armate ale Republicii Socialiste România,
General de armată *Leontin Sălăjan*

Mai 1966. *Raport înaintat de generalul de armată Leontin Sălăjan, ministru Forţelor Armate, lui Nicolae Ceauşescu, secretar general al C.C. al P.C.R., privind consfătuirea miniştrilor Apărării Naţionale din S.P.T.V., desfăşurată la Moscova în perioada 27-28 mai 1966.*

Republica Socialistă România
Strict-secret
Ministerul Forţelor Armate
Exemplar nr. 1

Tovarăşului
Nicolae Ceauşescu,
Secretar General al Comitetului Central al Partidului Comunist Român

1. În zilele de 27-28.05.1966 s-a desfăşurat la Moscova Consfătuirea miniştrilor Apărării ai S.P.T.V.

Toate delegaţiile au fost conduse de miniştrii Apărării, având în compunerea lor pe şefii Marilor State Majore şi alţi generali şi ofiţeri din direcţiile operaţii, înzestrare etc.

Din partea Comandamentului Forţelor Armate Unite a participat la lucrările consfătuirii, Comandantul Suprem, mareşalul Uniunii Sovietice Greciko A.A., şeful de stat major al Forţelor Armate Unite, generalul de armată Kazakov M.I., şi locţiitorul Comandantului Suprem pentru apărarea antiaeriană a teritoriului, mareşalul de aviaţie Sudeţ V.A.

La Consfătuire s-au analizat proiectul de Statut al Forţelor Armate Unite şi problema îmbunătăţirii organelor de conducere ale Comandamentului Forţelor Armate Unite.

2. Documentele care s-au analizat la această Consfătuire au fost înmânate delegaţiei noastre la sosirea la Moscova, în ziua de 26.05.1966.

Din studiul proiectului de Statut ce ne-a fost înmânat, a reieşit că în elaborarea lui s-a avut în vedere unele din principiile expuse de delegaţia noastră la Consfătuirea şefilor Marilor state majore din februarie a.c. (Comandamentului Forţelor Armate Unite organ de coordonare şi nu de comandă, excluderea dreptului de control şi verificare a trupelor naţionale de către Comandantul Suprem, trupele destinate în Forţele Armate Unite rămân în subordonarea comandamentelor naţionale, Comandantul Suprem să fie numit dintre mareşalii şi generalii fiecărui stat aprticipant la Tratatul de la Varşovia etc.).

Celelalte probleme de principiu, privind rolul şi funcţiile Comitetului Politic Consultativ, crearea Consiliului Militar al Comandamentului Forţelor Armate Unite, desfiinţarea funcţiilor de reprezentanţi ai Comandamentului Forţelor Armate Unite pe lângă armatele statelor participante la Tratat, despre mijloacele strategice nucleare ale U.R.S.S., au fost incluse în proiect în mod cu totul diferit faţă de punctul nostru de vedere.

Pentru a lămuri aceste probleme am solicitat chiar în aceeaşi zi mareşalului Greciko o întrevedere înainte de începerea Consfătuirii. Acesta a fost de acord, şi împreună cu adjunctul ministrului Forţelor Armate – şeful Marelui Stat Major am avut o discuţie cu el referitoare la problemele arătate mai sus. Din discuţiile purtate a reieşit că Comandamentul Forţelor Armate Unite îşi menţine punctul de vedere prevăzut în proiect privind: rolul Comitetului Politic Consultativ, inutilitatea creării Consiliului Militar al Comandamentului Forţelor Armate Unite în compunerea căruia să intre Comandantul Suprem şi locţiitorii săi din fiecare ţară şi în schimb necesitatea creării Consiliului Militar Consultativ pe lângă Comitetul Politic Consultativ în compunerea căruia să intre miniştrii Apărării, necesitatea menţinerii reprezentanţilor Comandamentului Forţelor Armate Unite pe lângă armatele ţărilor participante la Tratat.

S-a declarat de acord cu propunerea noastră de a fi scoasă din proiectul de Statut prevederea referitoare la faptul că forţele nucleare ale U.R.S.S. nu fac parte din Forţele Armate Unite.

3. În ziua de 27.05.66 s-a deschis Consfătuirea miniştrilor Apărării, lucările fiind conduse de ministrul Apărării U.R.S.S., mareşalul Uniunii Sovietice Malinovski R.I., în calitate de gazdă.

Primul a luat cuvântul mareşalul Greciko, care a expus pe scurt conţinutul proiectului de Statut. Au urmat după aceea la cuvânt miniştrii Apărării celorlalte ţări, care şi-au exprimat acordul cu proiectul de Statut elaborat de către Comandamentul Forţelor Armate Unite, iar observaţiile făcute de unii dintre aceştia nu au fost de principiu.

În expunerea mea, după o scurtă introducere politică în care am arătat principiile care stau la baza politicii partidului şi guvernului nostru, am exprimat satisfacţia că în elaborarea proiectului s-a avut în vedere unele principii propuse de delegaţia noastră la Consfătuirea şefilor Marilor state majore privind rolul de coordonare şi nu de comandă al Comandamentului Forţelor Armate Unite, subordonarea naţională a trupelor destinate să acţioneze în cadrul Forţelor Armate Unite, răspunderea comandamentelor naţionale în faţa guvernelor lor pentru starea de pregătire a forţelor lor armate.

Am exprimat, de asemenea, acordul delegaţiei cu prevederile proiectului de Statut referitoare la locţiitorii Comandantului Suprem din armatele ţărilor participante la Tratat, crearea unui stat major redus (aproximativ 90 persoane) şi a unui Comitet Tehnic, procentul de participare la bugetul Forţelor Armate Unite – 10 % (aşa cum este şi la data actuală).

Am arătat în continuare că în proiectul de Statut sunt şi unele prevederi faţă de care delegaţia noastră are un alt punct de vedere.

Aceste prevederi se refereau la: intrarea *tuturor* unităţilor, marilor unităţi naţionale în compunerea Forţelor Armate Unite, rolul şi atribuţiile Comitetului Politic Consultativ, numirea Comandantului Suprem şi dreptul acestuia de a avea reprezentanţii săi în armatele S.P.T.V. În încheierea expunerii, am făcut propunerea

să se redacteze un preambul politic al proiectului de Statut în care să se arate principiile care stau la baza lui.

Pentru definitivarea proiectului de Statut, pe baza propunerilor făcute în şedinţă de către miniştrii Apărării şi a elaborării unui protocol al Consfătuirii, s-a constituit o grupă de lucru sub conducerea şefului Statului major al Forţelor Armate Unite, în compunerea căreia au intrat şefii Marilor state majore ale armatelor statelor participante la Tratat.

Proiectul de Statut şi protocolul Consfătuirii redactate de acestă grupă de lucru au fost supuse aprobării Consfătuirii miniştrilor Apărării în ziua de 28.05.66. Atât pe timpul elaborării documentelor cât şi în şedinţa plenară, membrii delegaţiei noastre luând cuvântul au susţinut cu argumente necesitatea introducerii problemelor de principiu ale delegaţiei române în documente.

4. În proiectul de Statut elaborat la această Consfătuire (anexat) au fost cuprinse majoritatea problemelor de principiu susţinute de delegaţia noastră.

Astfel, proiectul de Statut prevede: rolul de coordonare şi nu de comandă al Comandamentului Forţelor Armate Unite; subordonarea trupelor destinate în Forţele Armate Unite comandamentelor naţionale respective; crearea Statului major al Forţelor Armate Unite ca organ de lucru nu de conducere; participarea proporţională în compunerea Statului major al Forţelor Armate Unite a ofiţerilor din toate armatele statelor participante la Tratat.

Au fost scoase din proiectul de Statut unele prevederi care nu corespundeau punctului nostru de vedere, astfel: dreptul Comandantului Suprem de a controla trupele Forţelor Armate Unite şi dreptul de a avea reprezentanţii săi în armatele statelor participante la Tratat; faptul că forţele nucleare strategice ale U.R.S.S. nu fac parte din Forţele Armate Unite, crearea Consiliului Militar Consultativ pe lângă Comitetul Politic Consultativ în compunerea căruia urma să intre miniştrii Apărării. (S-a prevăzut însă că miniştrii Apărării atunci când este nevoie, cu acordul guvernelor, se pot întâlni pentru a dezbate probleme privind Forţele Armate Unite).

Totodată, ca urmare a poziţiei tuturor celorlalte delegaţii şi în special a Comandantului Suprem, în proiectul de Statut au fost prevăzute Comitetului Politic Consultativ drepturi faţă de care delegaţia noastră a avut un alt punct de vedere. De asemenea, nu a fost inclusă în proiectul de Statut propunerea delegaţiei Ministerului Forţelor Armate privind crearea Consiliului Militar al Comandamentului Forţelor Armate Unite chiar cu rol consultativ. S-a prevăzut totuşi că pentru consultarea în problemele de interes comun, Comandantul Suprem desfăşoară periodic consfătuiri cu locţiitorii săi din fiecare ţară participantă la Tratat.

5. La sfârşitul Consfătuirii s-a întocmit un protocol (anexat[679]) în care s-a prevăzut acordul delegaţiilor cu proiectul de Statut elaborat, ca pentru următorii ani Comandantul Suprem şi şeful de stat major, locţiitorul Comandantului Suprem

[679] Nu se publică.

pentru apărarea antiaeriană a teritoriului şi locţiitorul cu probleme de înzestrare să fie numiţi din Forţele armate ale U.R.S.S., efectivele Statului major şi al Comitetului tehnic, menţinerea reprezentanţilor Comandamentului Forţelor Armate Unite pe lângă armatele ţărilor ale căror guvern găsesc acest lucru necesar.

Delegaţia noastră a semnat protocolul, menţionând că are păreri diferite în următoarele trei probleme:

- rolul şi funcţiile Comitetului Politic Consultativ şi consideră necesar ca această problemă să fie discutată la nivel corespunzător;
- consideră ca indicat să se includă în Statut problema creării Consiliului Militar pe lângă Comandantul Suprem al Forţelor Armate Unite cu rol consultativ;
- consideră ca neindicat să existe reprezentanţi ai Comandantului Suprem al Forţelor Armate Unite în armatele S.P.T.V.

6. Ministerul Forţelor Armate ale Republicii Socialiste România consideră că documentele elaborate în cadrul acestei Consfătuiri reprezintă un succes al punctului nostru de vedere în privinţa îmbunătăţirii activităţii Comandamentului Forţelor Armate Unite.

Problemele cu care încă nu s-a căzut de acord urmează a fi analizate şi hotărâte la un nivel superior.

7. Pe timpul desfăşurării Consfătuirii, s-au întâmpinat serioase greutăţi din cauză că documentele nu au fost date în timp pentru a fi studiate. În cuvântul meu am arătat că aceasta este o metodă pe care Comandamentul Forţelor Armate Unite o foloseşte în activitatea sa de mult timp şi care este categoric necorespunzătoare.

8. Ministerul Forţelor Armate propune ca documentele acestei Consfătuiri (proiectul de Statut, Protocolul, Cuvântul ministrului Forţelor Armate, precum şi nota detaliată cu discuţiile purtate) să fie folosite în vederea pregătirii viitoarei şedinţe a Comitetului Politic Consultativ.

Ministrul Forţelor Armate al Republicii Socialiste România,
General de armată *Leontin Sălăjan*

5 martie 1968. *Raport înaintat de general-colonel Ion Gheorghe, prim-adjunct al ministrului Apărării Naţionale şi şef al Marelui Stat Major român, lui Nicolae Ceauşescu, secretar general al C.C. al P.C.R., privind Consfătuirea adjuncţilor miniştrilor Apărării şi şefi ai Marilor State Majore ale S.P.T.V., desfăşurată la Praga în perioada 29 februarie-1 martie 1968.*

Republica Socialistă România
Ministerul Forţelor Armate
Strict-secret
Nr. O.K.0097
5 martie 1968
Exemplar nr. 1

Tovarăşului
Nicolae Ceauşescu,
Secretar General al Comitetului Central al Partidului Comunist Român,
Preşedintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România

În zilele de 29 februarie şi 1 martie 1968 s-a desfăşurat la Praga, Consfătuirea adjuncţilor miniştrilor Apărării şi ai Marilor state majore ale S.P.T.V.

Delegaţia Ministerului Apărării al U.R.S.S. a fost condusă de primul locţiitor al ministrului Apărării – generalul de armată Sokolov. Din partea Comandamentului Unit a participat mareşalul Iacubovski I.I. şi şeful de stat major – generalul de armată Kazakov M.I.

În prima şedinţă plenară s-a căzut de acord, la propunerea primului locţiitor al ministrului Apărării şi şef al Marelui Stat Major al armatei cehoslovace, general de armată Rîtirj, ca mareşalul Iacubovski I.I. să prezideze lucrările confătuirii.

În cuvântul de deschidere rostit, mareşalul Iacubovski a ţinut să sublinieze că consfătuirea se desfăşoară potrivit înţelegerii dintre Comitetele Centrale şi guvernele ţărilor noastre în problema creării Consiliului Militar şi a statului major al Comandamentului Unit. Consfătuirii i se acordă o importanţă deosebită, deoarece rezultatul lucrărilor ei urmează a fi prezentat miniştrilor Apărării, guvernelor şi Comitetelor Centrale ale ţărilor noastre iar după aceea să fie prezentate Comitetului Politic Consultativ.

În continuare, generalul de armată Kazakov M.I. a făcut o scurtă informare asupra necesităţii creării Consiliului Militar, Statului major al Comandamentului Unit şi a dat citire proiectului de statut al Consiliului Militar. După aceasta generalul de armată Rîtirj (R.S. Cehoslovacă) a propus să se înmâneze delegaţiilor proiectului de statut al Consiliului Militar, să se facă o pauză de câteva ore pentru studierea lui, după care să se continue lucrările.

Am cerut cuvântul şi am arătat că timpul este foarte scurt, am propus, ca lucrările să continue a doua zi dimineaţa pentru a da posibilitate delegaţiilor

participante la Consfătuire să analizeze cu atenţie propunerile şi să se pregătească pentru a-şi putea aduce un aport cât mai constructiv în desfăşurarea lucrărilor.

Remarc, că şi cu această ocazie, Comandamentul Unit a folosit vechiul procedeu de a înmâna documentele cu puţin timp înainte de dicutarea lor şi a urmărit rezolvarea problemelor cu mare grabă. Impresia delegaţiei noastre este că celelalte delegaţii au cunoscut mai din vreme materialul.

În urma intervenţiei mele, s-a căzut de acord ca lucrările Consfătuirii să fie continuate la orele 16.00 în loc de orele 14.00.

La reluarea lucrărilor şefii delegaţiilor celorlalte armate au luat cuvântul şi subliniind necesitatea întăririi capacităţii de apărare a S.P.T.V., a armatelor lor şi a Comandamentului Unit şi-au exprimat acordul cu privire la crearea Consiliului Militar, Statului major şi Comitetului tehnic.

Subliniez că toţi au propus să se creeze cât mai repede posibil Consiliul Militar şi nu au făcut nici o observaţie de fond asupra proiectului de statut al acestuia.

În cuvântul meu, după ce am adus salutul delegaţiei noastre şi mulţumiri gazdelor am remarcat, ca un fapt pozitiv, că după un an şi jumătate s-a reuşit să ne întâlnim pentru a discuta unele probleme de interes comun, subliniind că acest răstimp destul de mare a fost totuşi de bun augur, deoarece şi alţii socotesc astăzi util Consiliul Militar al Comandamentului Unit, propunere pe care partea română a făcut-o încă din februarie 1966.

Expunând punctul de vedere al delegaţiei noastre, am arătat că nu considerăm posibil şi nici indicat să se încerce a se crea şi stabili atribuţii de funcţionare unor organe ale Comandamentului Unit (Consiliului Militar, Statului major) înainte de a discuta, clarifica şi elabora normele generale, principiale ale Comandamentului Unit prin elaborarea Statutului acestuia.

Pentru elaborarea Statutului Comandamentului Unit trebuie clarificate şi rezolvate probleme de importanţă foarte mare, de principiu, cum ar fi:

- precizarea relaţiilor care trebuie să existe între Comandamentul Unit şi guvernele S.P.T.V. pe de o parte şi a relaţiilor dintre Comandamentul Unit şi Comitetul Politic Consultativ pe de altă parte, subliniind cine are dreptul să hotărască, să numească, să aprobe diferitele probleme ale Comandamentului Unit;
- denumirea Comandamentului trebuie să corespundă spiritului Tratatului de la Varşovia, care la articolul 5 prevede că se creează Comandamentul Unit, deci Comandamentul este unit şi nu forţele armate sunt unite, forţele armate nu se unesc, ci ele rămân sub comandă naţională, atât în timp de pace cât şi în timp de război, şi nu se pun sub comanda altcuiva.

Am arătat în continuare că o altă problemă importantă se referă la faptul că în proiectul de Statut al Comandamentului Unit trebuie inserate atribuţiile acestui comandament în întregul, în ansamblul său şi nu numai a unor organe ale sale. Acest lucru va necesita şi revederea structurii proiectului de statut fiind necesar să se prevadă capitole pentru Comandamentul Unit, Comandantul Suprem, locţiitorii Comandantului Suprem, statul major, şeful de stat major etc.

Referindu-mă la reprezentanţii militari ai Comandamentului Unit pe lângă armatele ţărilor participante la Tratatul de la Varşovia, am arătat că prezenţa lor în armatele statelor participante la Tratat este inutilă, că nu suntem de acord cu existenţa acestei instituţii, care aduce prejudicii şi umbreşte, denaturează bunele intenţii între armatele şi statele noastre.

În încheierea cuvântului meu am precizat că delegaţia română este gata să discute toate problemele expuse, probleme care, de altfel, le sunt cunoscute tuturor încă de la Consfătuirile din anul 1966 şi concretizate în proiectul de Statut al Comandamentului Unit înmânat de partea română cu ocazia consfătuirii Comitetului Politic Consultativ din iulie 1966 de la Bucureşti. Am propus să începem discutarea lor la această consfătuire.

La această propunere toţi ceilalţi şefi de delegaţii, şi în mod insistent generalul de armată Sokolov şi mareşalul Iacubovski, au declarat că nu au mandat, nu sunt pregătiţi şi nici nu sunt *„coapte condiţiile"* pentru a rezolva problemele ridicate de partea română; ei au la această consfătuire mandat şi sunt pregătiţi doar pentru discutarea problemelor creării Consiliului Militar şi Statului major al Comandamentului Unit.

În încheierea şedinţei din 29.02.1968, mareşalul Iacubovski a propus să se constituie o grupă de lucru, care sub conducerea generalului de armată Kazakov, să redacteze proiectul de protocol al Consfătuirii şi să definitiveze proiectul de Statut al Consiliului militar pe care să le prezinte pentru discutare în şedinţa plenară din 01.03.1968.

Am cerut din nou cuvântul precizând că ofiţerii ce-i voi destina în această grupă de lucru vor participa numai la redactarea proiectului de protocol şi nicidecum la discutarea proiectului de Statut al Consiliului militar, întrucât considerăm prematur elaborarea acestui document.

În protocolul consfătuirii, celelalte delegaţii, cu excepţia delegaţiei noastre, şi-au exprimat acordul cu privire la crearea Consiliului Militar, Statului major şi Comitetului Tehnic, şi asentimentul faţă de proiectul de Statut al Consiliului Militar, stabilind că aceste probleme să se prezinte Comitetului Politic Consultativ la consfătuirea ce va avea loc la Sofia spre analiză şi aprobare.

Delegaţia română şi-a exprimat separat punctul de vedere şi anume că, consideră că mai întâi este necesar să se pună de acord şi să rezolve problemele generale, de principiu, să se definitiveze şi apoi să se supună aprobării guvernelor S.P.T.V., Statutul Comandamentului Unit în care să fie stabilite atribuţiile acestui comandament şi după aceea se poate trece la crearea diferitelor sale organe (Consiliul Militar, Statul Major, Comitetul Tehnic) care vor funcţiona potrivit principiilor ce vor fi prevăzute în Statutul Comandamentului Unit.

În concluzie, din modul cum s-au desfăşurat lucrările consfătuirii şi din discuţiile purtate, rezultă că reprezentanţii celorlalte armate ale S.P.T.V. urmăresc să rezolve pe părţi diferitele probleme legate de Comandamentul Unit, respectiv problema Consiliului Militar, Statului major, Comitetului tehnic, afirmând că toţi

sunt de acord cu aceste probleme. (Pentru crearea Statului major şi Comitetului Tehnic ei iau drept bază protocolul elaborat la Consfătuirea miniştrilor apărării de la Moscova din mai 1966, iar pentru Consiliul Militar acordul realizat la recenta consfătuire de la Praga).

Astfel, putem trage concluzia că pentru prima dată, în mod oficial, se încearcă a se rezolva crearea diferitelor organe ale Comandamentului Unit fără să se abordeze problema esenţială – elaborarea unui nou Statut al Comandamentului Unit.

*
* *

În dimineaţa zilei de 01.03.1968, şefii delegaţiilor participante la Consfătuire au fost primiţi de către primul secretar al Comitetului Central al Partidului Comunist Cehoslovac, tovarăşul A. Dubcek. La despărţire acesta m-a rugat să transmit salutul său Secretarului general al Comitetului Central al Partidului Comunist Român, tovarăşul Nicoale Ceauşescu. Subliniez că asemenea salutări nominalizate nu a mai trimis altor conducători de partid şi de stat.

Cu ocazia primirii şefilor delegaţiilor participante la consfătuire de către tovarăşul A. Dubcek precum şi la încheierea lucrărilor consfătuirii, mareşalul Iacubovski I.I. a afirmat că *„suntem hotărâţi să depunem toate eforturile pentru crearea acestor organe (Consiliul Militar, Statul Major, Comitetul tehnic) oricare ar fi greutăţile (piedicile) care ne vor sta în cale”.*

Pe timpul consfătuirii atât gazdele cât şi celelalte delegaţii participante au avut faţă de noi o atitudine cuviincioasă.

Anexe[680]:

– Protocolul Consfătuirii de la Praga, nr. O.K.0069/1968;

– Statutul privind Consiliul Militar al Comandamentului Unit (proiect) nr. O.K.0073/1968.

Prim-adjunct al Ministrului Forţelor Armate
şi şef al Marelui Stat Major,
General-colonel *Ion Gheorghe*

[680] Nu se publică.

3 iunie 1968. *Raport înaintat de generalul de armată Leontin Sălăjan, ministru Forţelor Armate, lui Nicolae Ceauşescu, secretar general al C.C. al P.C.R., referitor la conţinutul proiectelor de statute elaborate de Comandamentul Unit al Tratatului de la Varşovia.*

Republica Socialistă România
Ministerul Forţelor Armate

Strict-secret
Exemplarul nr. 1
O.K. 00315
03.06.1968

Tovarăşului
Nicolae Ceauşescu
Secretar General al Comitetutului Central al Partidului Comunist Român
Preşedintele Consiliului de Stat

1. Potrivit celor stabilite la Consfătuirea Comitetutului Politic Consultativ de la Sofia, cu scrisoarea nr. 104 704 din 24.05.1968, mareşalul Uniunii Sovietice Iakubovski I.I. a trimis Ministerului Forţelor Armate proiectele următoarelor documente elaborate de Comandamentul Unit:

- statutul Forţelor Armate Unite ale S.P.T.V.;
- statutul Consiliului Militar al Forţelor Armate Unite ale S.P.T.V.;
- statutul Sistemului unic de apărare antiaeriană a S.P.T.V. şi
- schema de organizare de principiu a organelor de conducere ale Comandantului Suprem al Forţelor Armate Unite ale S.P.T.V. şi schema de organizare a Comitetutului Tehnic.

Roagă ca documentele trimise să fie analizate de Ministerul Forţelor Armate şi să se raporteze conducerii Partidului Comunist Român şi guvernului.

Totodată, arată că în curând va sosi, personal, în Republica Socialistă România, pentru ca împreună cu ministrul Forţelor Armate să raporteze secretarului general al Comitetului Central al Partidului Comunist Român şi preşedintelui Consiliului de Miniştri materialele menţionate mai sus, precum şi observaţiile şi propunerile la aceste materiale ale miniştrilor apărării ai Republicii Populare Polone, Republicii Democrate Germane, Republicii Populare Bulgaria, Republicii Socialiste Cehoslovacia şi Republicii Populare Ungare.

2. Raportez că discuţiile referitoare la îmbunătăţirea statutului Comandamentului Unit au fost începute în anul 1966, la iniţiativa părţii sovietice. La două consfătuiri, în februarie 1966 – la nivelul şefilor marilor state majore şi mai 1966 – la nivelul miniştrilor apărării ai S.P.T.V., s-a discutat şi elaborat un proiect de statut al Comandamentului Forţelor Armate Unite, cu care delegaţia Ministerului Forţelor Armate ale Republicii Socialiste România a fost de acord, având însă unele obiecţii

care au fost inserate în protocolul consfătuirii miniştrilor apărării, desfăşurată la Moscova în luna mai 1966.

Aceste obiecţii se refereau la:

- rolul şi funcţiile Comitetului Politic Consultativ;
- necesitatea creării Consiliului Militar al Comandamentului Unit cu rol consultativ;
- reprezentanţii Comandantului Suprem al Forţelor Armate Unite în armatele statelor participante la Tratat, a căror existenţă se considera neindicată.

Cu prilejul consfătuirii Comitetului Politic Consultativ la Bucureşti, din luna iulie 1966, partea română a elaborat un proiect propriu de statut, pe care l-a înmânat miniştrilor apărării statelor participante la Tratat. După cum vă este cunoscut, proiectul de statut al Comandantului Unit nu s-a mai discutat la această consfătuire a Comitetului Politic Consultativ.

În luna februarie 1968, a avut la Praga, o altă consfătuire la nivelul şefilor Marilor state majore, la care s-a discutat problema creării Consiliului Militar al Comandamentului Unit şi aprobării statutului acestuia şi nu proiectul de statut al Comandamentului Unit. Delegaţia Ministerului Forţelor Armate nu a fost de acord cu prevederile protocolului încheiat cu această ocazie, înscriind părerea sa deosebită şi diferită, în care se specifica *„consideră că mai întâi este necesar să se pună de acord şi să se rezolve problemele generale, de principiu, să se definitiveze şi apoi să se supună aprobării guvernelor S.P.T.V., statutul Comandamentului Unit, în care să fie stabilite atribuţiile acestuia şi după aceea se poate trece la crearea diferitelor sale organe".*

După consfătuirea de la Praga, aceste probleme au fost puse pe ordinea de zi a consfătuirii Comitetului Politic Consultativ de la Sofia, din luna martie 1968, care a stabilit ca miniştrii apărării S.P.T.V. să analizeze şi să prezinte în termen de şase luni propuneri privind statutul Comandamentului Unit, crearea statului major, a Consiliului Militar şi a Comitetului Tehnic.

3. Din documentele trimise de Comandamentul Unit, analizate în colegiul Ministerului Forţelor Armate, rezultă că în acestea au fost incluse unele din propunerile Ministerului Forţelor Armate făcute cu prilejul consfătuirilor anterioare, ca cele referitoare la crearea Consiliului Militar: numirea şefului de Stat major, a locţiitorilor Comandantului Suprem pentru apărarea antiaeriană şi pentru înzestrare, de către guvernele statelor participante la Tratat, din compunerea forţelor armate ale oricărui stat participant la Tratat; subordonarea trupelor destinate în compunerea Forţelor Armate Unite nemijlocit ministerelor apărării (în mod practic însă, datorită drepturilor de comandă şi control ce se atribuie Comandantului Suprem şi Statului major, acest lucru este numai o ficţiune); reprezentarea proporţională a armatelor participante la Tratat în cadrul Comandamentului Unit etc.

Au fost însă incluse şi probleme care contravin punctului de vedere aprobat de conducerea de partid şi de stat, susţinut de delegaţiile Ministerului Forţelor Armate la consfătuirile anterioare.

Reţine în mod deosebit atenţia că se revine la unele prevederi din actualul statut al Comandamentului Unit, cum ar fi cele referitoare la dreptul Comandantului Suprem de a comanda, controla şi da dispoziţii trupelor din Compunerea Forţelor Armate Unite, prevederi la care se renunţase şi nu mai fuseseră incluse în proiectul de statut din mai 1966. Or, acum se propune să se creeze un organism al cărui comandant să aibă drepturi de coordonare şi cooperare, de studiu şi recomandări, aşa cum a propus delegaţia Ministerului Forţelor Armate la toate consfătuirile desfăşurate în acest scop până în prezent.

În cele ce urmează voi raporta problemele principale cuprinse în proiectele documentelor trimise şi propunerile Ministerului Forţelor Armate.

a. În proiectul de statut al Forţelor Armate Unite se prevede ca Comitetul Politic Consultativ să rezolve problemele generale stabilite de comun acord, îndreptate spre întărirea capacităţii de apărare a statelor participante la Tratat şi îmbunătăţirea structurii Forţelor Unite; să numească pe Comandantul Suprem; să ia hotărâri şi să dea indicaţii privind activitatea Comandantului Suprem, acesta urmând a raporta rezultatele activităţii sale Comitetutului Politic Consultativ.

Totodată, Comitetului Politic Consultativ i se atribuie dreptul a lua hotărâri pentru trecerea trupelor Forţelor Armate Unite la capacitatea de luptă ridicată şi completă, de a analiza şi aproba planurile legate de dezvoltarea Forţelor Armate Unite (este adevărat că se prevăd asemenea drepturi Comitetului Politic Consultativ sau guvernelor statelor participante la Tratat).

Acordarea unor asemenea drepturi Comitetului Politic Consultativ, este în contradicţie cu prevederile Tratatului de la Varşovia care la art. 6 arată că Comitetul Politic Consultativ este creat *„în scopul înfăptuirii consultărilor prevăzute în prezentul Tratat, între statele semnatare ale Tratatului"* şi este deci un organ consultativ.

Se atribuie Comandantului Suprem dreptul de comandă şi control asupra forţelor armate ale S.P.T.V. După proiectul de statut, acesta poate emite ordine, directive, dispoziţii şi chiar să disloce trupele Forţelor Armate Unite pe teritoriile statelor participante la Tratat şi să le redisloce în alte puncte, în funcţie de situaţie, corespunzător cu nevoile apărării reciproce.

Se prevede dreptul Comandantului Suprem să controleze desfăşurarea pregătirii operative şi de luptă şi nivelul capacităţii de luptă a trupelor şi flotelor destinate activităţilor comune, cât şi după planul general al activităţilor comune, cât şi după aprecierea sa. Asemenea atribuţii de control se prevăd şi pentru statul major al Comandamentului Unit.

În acest fel, prevederile proiectului de Statut al Comandamentului Unit vin în contradicţie cu principiile colaborării şi asistenţei mutuale pe baza respectării suveranităţii şi independenţei naţionale, a neamestecului în treburile interne, prevăzute în Tratat, afectează atribute esenţiale ale guvernelor S.P.T.V. Toate aceste drepturi situează Comandantul Suprem deasupra guvernelor naţionale şi fac din comandament un organ suprastatal de comandă şi control, în loc de a fi un

organ de coordonare şi cooperare, la baza activităţii căruia să stea principiile de organizare a relaţiilor dintre ţările socialiste egale în drepturi.

Un alt fapt care reţine atenţia îl constituie denumirea proiectului de statut propus a se intitula *„Statutul Forţelor Armate Unite ale S.P.T.V.”*.

Motivarea că *„Forţele Armate Unite sunt create în conformitate cu art. 5 al Tratatului de prietenie”* nu este exactă; la articolul 5 al Tratatului se prevede că *„Părţile contractante au căzut de acord asupra creării unui Comandament Unit al forţelor armate”*, şi nu asupra creării Forţelor Armate Unite. Este deci logic să se elaboreze un statut al acestui comandament, şi nu al Forţelor Armate Unite. Subliniez faptul că actualul Statut aprobat de Comitetul Politic Consultativ în anul 1956 este intitulat *„Statutul Comandamentului Unit al forţelor armate ale S.P.T.V.”*.

În afară de titulatura proiectului de Statut al omandamentului, în cuprinsul său, precum şi în proiectele celorlalte documente trimise, se fac dese referiri la *„Forţele Armate Unite”*, lucru cu care nu putem fi de acord, deoarece forţele armate ale ţărilor participante la Tratat nu se unesc ele rămân în subordinea comandamentelor naţionale, iar modul de folosire a lor nu poate fi hotărât decât de conducerea de partid şi de stat a ţării respective.

b. În proiectul de *„Statut al Consiliului Militar al Forţelor Armate Unite ale S.P.T.V.”* se prevede că Consiliul Militar este un organ militar colegial al Forţelor Armate Unite, cu funcţii de consultare şi recomandare. Recomandările şi propunerile se adoptă însă în Consiliul Militar, pe baza majorităţii simple de voturi. În compunerea sa sunt incluşi Comandantul Suprem, locţiitorii săi din armatele statelor participante la Tratat, şeful de stat major al Forţelor Armate Unite, locţiitorul pentru apărarea antiaeriană, locţiitorul pentru înzestrare şi un secretar numit de Comandantul Suprem.

Totodată, se menţionează că şeful de stat major al Forţelor Armate Unite *„organizează controlul asupra îndeplinirii hotărârilor Comandantului Suprem cu privire la propunerile şi recomandările adoptate în Consiliul Militar”*.

Adoptarea propunerilor şi recomandărilor de către Consiliul Militar cu majoritatea simplă de voturi este un principiu aplicabil în cadrul intern al partidelor şi statelor, şi consider că nu poate fi extins în relaţiile între partide şi state. Aplicarea lui în relaţiile internaţionale nu este acceptabilă.

c. Odată cu proiectul Statutului Forţelor Armate Unite şi proiectul Statutului Consiliului Militar al Forţelor Armate Unite ale S.P.T.V., am primit şi proiectul unui nou *„Statut al Sistemului unic de apărare antiaeriană a S.P.T.V.”*.

Din analiaza acestui proiect de statut rezultă că Sistemul unic de apărare antiaeriană uneşte toate trupele de apărare antiaeriană ale statelor participante la Tratat, iar din partea U.R.S.S. trupele de apărare antiaeriană dispuse pe teritoriile republicilor sovietice socialiste Letonia, Lituania, Belorusia, Ucraina şi Moldovenească.

Conducerea Sistemului unic de apărare antiaeriană se prevede a fi realizată de către comandatul trupelor apărării antiaeriene a S.P.T.V., având ca organ de conducere statul major al apărării antiaeriene a acelui stat de la care se numeşte comandantul.

„Trupele unite” ale apărării antiaeriene ale S.P.T.V., pentru îceplinirea în comun a misiunilor de luptă, au la bază următoarele principii: folosirea tuturor forţelor şi mijloacelor pentru respingerea primelor lovituri; folosirea în luptă şi operaţie după un plan operativ unic; înzestrarea cu tehnică de luptă de acelaşi fel; conducerea centralizată a acţiunilor de luptă comune; sistem unic de radiolocaţie şi de transmisiuni.

Se prevede că planul operativ de apărare antiaeriană a statelor participante la Tratat se elaborează de Comandantul trupelor de apărare antiaeriană şi se aprobă de Comandantul Suprem, după ce a fost pus de acord cu miniştrii apărării. În acelaşi timp, se prevede dreptul Comandantului trupelor de apărare antiaeriană de a controla, după planul propriu sau din însărcinarea Comandantului Suprem, pregătirea operativă şi de luptă, capacitatea de luptă a statelor majore şi trupelor de apărare antiaeriană destinate în sistemul unic şi să cunoască multilateral starea acestora şi, de comun acord cu comandanţii trupelor apărării antiaeriene a statelor, să ia măsuri pentru asigurarea capacităţii lor de luptă.

Adoptarea unui asemenea Statut al trupelor de apărare antiaeriană ar duce la subordonarea lor Comandantului trupelor de apărare antiaeriană a statelor participante la Tratatul de la Varşovia.

d. Existenţa reprezentanţilor Comandantului Suprem al Forţelor Armate Unite pe lângă armatele statelor participante la Tratat, problemă ce a fost viu dezbătută la consfătuirile anterioare şi care la propunerea delegaţiei Ministerului Forţelor Armate nu mai fusese prevăzută în proiectul de statut elaborat la consfătuirea miniştrilor apărării din luna mai 1966, acum, în proiectele de statut primite se prevede din nou, umărindu-se permanentizarea existenţei acestora.

e. Asupra schemelor de organizare de principiu ale organelor Comandamentului Unit, nu avem obiecţii. Numărul de ofiţeri ce urmează a fi daţi de Ministerul Forţelor Armate ale Republicii Socialiste România nu reprezintă însă cifra exactă, potrivit reprezentării proporţionale, faţă de contribuţia ţării noastre la bugetul Comandamentului Unit, care este de 10 la sută. Ministerul Forţelor Armate ar urma să destine în statul major 9 ofiţeri, în loc de 5 câţi sunt prevăzuţi în schemă.

f. Menţionez că în niciunul din proiectele documentelor trimise, nu se fac referiri la Republica Populară Albania, spre deosebire de documentele analizate la Consfătuirea miniştrilor apărării din mai 1966, în care Republica Populară Albania era prevăzută.

4. În concluzie, din studiul proiectelor documentelor trimise de Comandamentul Unit reiese, în mod deosebit, în evidenţă schimbarea de poziţie a părţii sovietice, în sensul că a reintrodus în documente prevederi care să dea posibilitate Comandantului Suprem, Statului Major, Comandantului trupelor de apărare

antiaeriană a S.P.T.V., să comande şi să controleze trupele destinate a acţiona în comun. Este semnificativ faptul că, în proiectul de Statut al Comandamentului Unit, elaborat la consfătuirea miniştrilor apărării din luna mai 1966 de la Moscova, ca urmare a propunerilor delegaţiei Ministerului Forţelor Armate, asemenea prevederi nu mai fuseseră incluse, toate delegaţiile, inclusiv cea sovietică, fiind de acord ca Comandamentul Unit să fie un organ de coordonare şi cooperare şi nu de comandă şi control.

5. Faţă de cele raportate, consider că la discuţiile ce se vor purta la viitoarea consfătuire a miniştrilor apărării în vederea elaborării propunerilor pentru Comitetul Politic Consultativ, delegaţia Ministerului Forţelor Armate să prezinte următorul punct de vedere:

- să susţină în continuare punctul de vedere şi proiectul de Statut al Comandamentului Unit elaborat de Ministerul Forţelor Armate, aprobate de conducerea de partid şi de stat, în anul 1966, anexa 1 şi 2[681]. Proiectul de statut elaborat de Comandamentul Unit şi cel elaborat de Ministerul Forţelor Armate, precum şi observaţiile şi propunerile de detaliu ale Ministerului Forţelor Armate se arată în tabelul comparativ anexa nr. 3;

- să fie de acord cu proiectul de statut al Consiliului Militar, cu observaţia că recomandările şi propunerile Consiliului Militar să se adopte pe bază de unanimitate şi nu pe baza majorităţii simple de voturi. Observaţiile şi propunerile de detaliu se arată în tabelul comparativ anexă nr. 4;

- să se susţină ca proiectul Statutului referitor la Sistemul de apărare antiaeriană a S.P.T.V. să fie elaborat după aceleaşi principii ca şi proiectul statutului Comandamentului Unit elaborat de Ministerul Forţelor Armate, atribuind comandantului trupelor de apărare antiaeriană a statelor participante la Tratat, rolul de coordonator al activităţilor comune. Propunerile de detaliu se arată în tabelul comparativ anexă nr. 5;

- să fie de acord cu schemele de organizare de principiu ale Comandamentului Unit şi Comitetul Tehnic, cu observaţia de a se revedea numărul de ofiţeri ce trebuie să fie destinaţi de fiecare armată, pentru a se respecta procentajele de participare. Proiectele de scheme de organizare se arată în anexele nr. 6 şi 7.

Ţinând seama de experienţa de până acum şi de punctul de vedere exprimat la consfătuirile anterioare de către delegaţiile celorlalte ţări, este foarte posibil ca punctul de vedere al delegaţiei Ministerului Forţelor Armate să nu fie acceptat. În această situaţie s-ar putea ca celelalte delegaţii să-şi exprime acordul cu proiectele documentelor elaborate de Comandamentul Unit şi să prezinte Comitetului Politic Consultativ un punct de vedere comun.

În cazul că situaţia s-ar desfăşura aşa cum am raportat mai sus şi s-ar propune încheierea unui protocol, delegaţia Ministerului Forţelor Armate ale Republicii Socialiste România să-şi exprime punctul de vedere diferit în problema

[681] Anexele nu se publică.

documentelor elaborate de Comandamentul Unit, declarând că Ministerul Forţelor Armate ale Republicii Socialiste România nu va lucra după prevederile acestora, deoarece ele încalcă principiile egalităţii dintre state, alianţei, independenţei şi suveranităţii naţionale şi a neamestecului în treburile interne şi fac din Comitetul Politic Consultativ şi Comandamentul Unit organe suprastatale.

Ca urmare a acestei poziţii, Republica Socialistă România fără a declara că iese din Tratatul de prietenie, colaborare şi asistenţă mutuală, de fapt, în problemele cu caracter militar, se situează în afara organismelor militare integrate ale Tratatului de la Varşovia.

Ar mai putea fi şi o altă soluţie şi anume ca în cazul în care celelalte delegaţii nu-şi vor însuşi punctul nostru de vedere, lucrul cel mai probabil, delegaţia Ministerului Forţelor Armate în final să fie de acord cu proiectele documentelor elaborate de Comandamentul Unit cu excepţia prevederilor referitoare la existenţa reprezentanţilor Comandantului Suprem în cadrul armatelor S.P.T.V., dreptul Comandantului Suprem de a disloca şi redisloca trupele Forţelor Armate Unite pe teritoriul statelor participante la Tratat, precum şi la adoptarea recomandărilor şi propunerilor în Consiliul Militar pe baza majorităţii simple de voturi.

Exprimând acest punct de vedere, delegaţia Ministerului Forţelor Armate să declare că Republica Socialistă România îşi rezervă dreptul de a revedea numărul de unităţi şi mari unităţi tactice şi operative de toate categoriile de forţe armate ce urmează a fi destinate în compunerea Forţelor Armate Unite, în sensul micşorării lui.

Ministrul Forţelor Armate ale Republicii Socialiste România
General-colonel *Ion Ioniţă*

1 octombrie 1968. *Notă privind discuţiile care au avut loc la 28.09.1968 între Nicolae Ceauşescu, secretar al C.C. al P.C.R., şi I.I. Iakubovski, comandantul-şef al Forţelor Armate Unite ale S.P.T.V.*

Ministerul Forţelor Armate — Nr. O.K.00364
Strict-secre 01.10.1968
Marele Stat Major
Exemplar nr. 2

NOTĂ DE DISCUŢII

În ziua de 28 septembrie 1968 tovarăşul Nicolae Ceauşescu, secretar general al Comitetului Central al Partidului Comunist Român, preşedintele Consiliului de Stat, împreună cu tovarăşii Ion Gheorghe Maurer, membru al Comitetului Executiv al Comitetului Central al Partidului Comunist Român şi al Prezidiului Permanent, preşedintele Consiliului de Miniştri al Republicii Socialiste România, a primit pe mareşalul Uniunii Sovietice I.I. Iakubovski, comandantul suprem al Forţelor Armate ale S.P.T.V. şi pe generalul de armată S.M. Ştemenko, şeful de Stat Major al Forţelor Armate Unite.

La primire au participat general-colonel Ion Ioniţă, ministrul Forţelor Armate, şi general-colonel Ion Gheorghe prim-adjunct al ministrului Forţelor Armate şi şef al Marelui Stat Major.

A fost de faţă A.V. Basov, amabsadorul Uniunii Sovietice la Bucureşti.

Înainte de începerea discuţiilor, mareşalul Uniunii Sovietice I.I.Iakubovski a transmis tovarăşilor Nicolae Ceauşescu şi Ion Gheorghe Maurer salutul tovarăşilor Brejnev şi Kosîghin şi l-a prezentat pe generalul de armată Ştemenko.

Mareşalul Iakubovski, a făcut o scurtă informare asupra activităţilor desfăşurate pentru îndeplinirea indicaţiei Consfătuirii Comitetului Politic Consultativ din martie 1968 de la Sofia, referitoare la elaborarea proiectelor de statut al Forţelor Armate Unite ale S.P.T.V. şi al Comandamentului Unificat, Consiliului Militar şi Sistemului unic de apărare antiaeriană a S.P.T.V..

După analizarea acestor documente la Consfătuirea locţiitorilor şefilor Marilor State Majore de la Moscova, proiectele lor au fost trimise tuturor miniştrilor apărării, cu care, în ultima perioadă, mergând prin fiecare ţară participantă la Tratat, a avut personal discuţii, precum şi cu primii secretari şi şefii guvernelor respective.

În urma acestor discuţii, au reieşit unele observaţii ale miniştrilor apărării, astfel:

- în problema, al cui să fie statutul, al Forţelor Armate Unite sau al Comandamentului Unificat? S-a ajuns la concluzia că acesta este indicat să fie al Forţelor Armate Unite prin care să se înţeleagă forţele armate ale S.P.T.V. destinate conform înţelegerii, a acţiona în comun şi al Comandamentului Unificat ca organ de conducere;

- pornind de la faptul că nu este bine ca miniştrii apărării ţărilor participante la Tratat, să fie locţiitori ai Comandantului Suprem, conturându-se ideea ca în Consiliul Militar să intre locţiitorii miniştrilor sau ai şefilor Marilor State Majore, miniştrii apărării au rămas în afara Comitetului Politic Consultativ. Ca urmare, a apărut ideea creării Comitetului Militar, compus din miniştrii apărării statelor participante la Tratat, Comandantul Suprem şi şeful de Stat major al Forţelor Armate Unite, având ca organ de lucru Statul major al Comandamentului Forţelor Armate Unite. Această ideea a fost adoptată de toţi miniştrii apărării;

- în legătură cu Comitetul Politic Consultativ a arătat că potrivit articolului 6 din Tratat fiecare stat este reprezentat printr-un membru al guvernului sau printr-un alt reprezentant numit în mod special. În mod practic însă, fiecare ţară a fost reprezentată prin primul secretar şi şeful guvernului. De aceea, s-a considerat necesar să se prevadă că în Comitetul Politic Consultativ intră primii-secretari şi şefii guvernelor. Partea cehoslovacă a propus că ar fi bine să se prevadă şi preşedintele Republicii. Apare însă dificultatea că unele ţări au, altele nu au preşedinte al Republicii;

- referitor la termenele de convocare a Comitetului Politic Consultativ – se propune o dată pe an, iar şedinţele extraordinare când va fi nevoie, la propunerea a două treimi din statele participante la Tratat;

- o altă observaţie se referă la modul de adoptare a recomandărilor şi propunerilor, în Consiliul Militar. Era prevăzut să se adopte cu majoritate simplă de voturi şi se propune să se adopte cu o majoritate de două treimi.

Toate aceste observaţii făcute de miniştrii apărării au fost introduse în proiectele de documente.

În continuarea discuţiilor, mareşalul Iakubovski a arătat că proiectele documentelor au fost discutate de generalul de armată Ştemenko şi generalul Ion Gheorghe, punct cu punct, şi ca urmare redactarea a fost îmbunătăţită, rămânând câteva probleme care trebuiesc încă redactate şi îmbunătăţite şi acestea sunt puţine, chiar foarte puţine.

Răspunzând mareşalului Iakubovski, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, a mulţumit din partea sa şi a tovarăşului Ion Gheorghe Maurer pentru salutările trimise şi l-a rugat să transmită călduroase salutări tovarăşilor L.Brejnev şi A.Kosîghin.

Referindu-se la proiectele de statute elaborate, şi-a exprimat părerea că s-a făcut o muncă bună şi cu dorinţa de a le definitiva, se vor termina.

A arătat că sunt totuşi câteva probleme principiale, dar consideră că ele se vor rezolva. Astfel:

- referitor la Comitetul Politic Consultativ, din cine să fie format şi când să se întâlnească, este rezolvat prin Tratat (e adevărat că practica a fost altfel). Această problemă suntem gata să o discutăm, însă aparte şi nu în cadrul statutului militar, în care nu trebuie să punem problema Comitetului Politic Consultativ;

- în legătură cu Comitetul Militar a arătat că principial nu suntem împotriva creării lui, cu unele mici observaţii, fiind de acord chiar cu atribuţiile ce se propun.

Această problemă nu trebuie însă pusă în statut, ci să fie discutată aparte în Comitetul Politic Consultativ pentru crearea Comitetului Militar, ca un organ pe lângă acesta;

- este desigur mai bine ca recomandările şi propunerile în Consiliul Militar să fie luate cu majoritate de două treimi, decât cu majoritate simplă. Aceasta însă nu rezolvă problema. Trebuie să se tindă, să se lupte pentru a se ajunge la unanimitate de păreri.

De regulă, recomandările şi propunerile să se ia cu acordul tuturor statelor.

Pentru a nu se bloca activitatea Consiliului Militar, s-ar putea spune, că în caz de divergenţe din partea unui stat, să se prevadă în protocolul şedinţei şi acestea, ele urmând a se prezenta spre rezolvare miniştrilor apărării respectivi şi Comandantului Suprem (aşa cum avem şi C.A.E.R.).

La aceasta generalul de armată Ştemenko a intervenit spunând să nu fie cumva dreptul de VETO şi dacă nu e bine să rămână cu majoritate de două treimi.

Tovarăşul Nicolae Ceauşescu a răspuns că nu este vorba de dreptul de VETO, iar de două treimi nici să nu se mai vorbească, că are alt sens, să se lupte pentru unanimitate şi în caz de divergenţe să se rezolve aşa cum a arătat mai înainte.

Mareşalul Iakubovski a arătat că el nu este împotriva celor spuse de tovarăşul Nicolae Ceauşescu, dar întrucât nu există un statut al Comitetului Politic Consultativ, să se păstreze totuşi formulările făcute.

Tovarăşul Nicolae Ceauşescu, a răspuns că nu este de acord să se prevadă într-un statut militar, probleme referitoare la Comitetul Politic Consultativ. Se simte nevoia unor reguli ale Comitetul Politic Consultativ şi suntem de acord să se întâlnească miniştrii Afacerilor Externe sau locţiitorii lor şi să pregătească un proiect care să reglementeze activitatea Comitetului Politic Consultativ.

În privinţa Comitetului Militar, să nu fie prevăzut în statutul militar deoarece nu se subordonează Comandantului Suprem. El este un organ ajutător al Comitetului Politic Consultativ şi atunci trebuie creat de acesta.

În cadrul discuţiilor generalul de armată Ştemenko a mai ridicat următoarele probleme:

- includerea în proiectul de statut al Comandamentului Unificat, a prevederilor articolului 4 din Tratat, arătând că este de acord cu propunerea Ministerului Forţelor Armate, însă fără să se treacă referirile la O.N.U.

Tovarăşul Nicolae Ceauşescu s-a declarat de acord cu propunerea generalului de armată Ştemenko.

- menţinerea în proiectul de statut a prevederilor referitoare la reprezentanţii Comandantului Suprem în armatele S.P.T.V.

Tovarăşul Nicolae Ceauşescu a fost de acord, cu menţiunea că aceştia se pot găsi în armatele statelor participante la Tratat, la cererea sau cu acordul guvernelor respective.

- referitor la numirea Comandantului Suprem pe timp de 4-6 ani şi eliberarea lui de alte sarcini, a propus să nu fie eliberat de sarcinile pe care le deţine în cadrul ministerului din care este numit.

Tovarăşul Nicolae Ceauşescu s-a declarat de acord, ca să nu fie eliberat de alte sarcini, dar în proiectul de statut să se prevadă că se numeşte pe timp de 4-6 ani.

- în ceea ce priveşte dreptul Comandantului Suprem de a disloca trupele Forţelor Armate Unite, a arătat că partea cehoslovacă a făcut o propunere bună.

Tovarăşul Nicolae Ceauşescu a răspuns că propunerea românilor este cea mai bună, deoarece dă dreptul Comandantului Suprem să facă recomandări, în acelaşi timp punând ordine şi în alte privinţe.

Ducerea unei armate în altă ţară, nu este o excursie (pune probleme de transport, cheltuieli etc.), ci trebuie reglementată printr-un acord clar care să se respecte. Fără un acord clar în care să se prevadă ce obligaţii revin guvernelor, trupele nu au nici o siguranţă. (A dat exemplu ce ar trebui să asigure Republica Populară Bulgaria pentru trupele Republicii Socialiste România – cazare, hrană, spitalizare, transport etc.).

Generalul de armată Ştemenko, a arătat că s-a discutat mult asupra acestei probleme şi că tovarăşul Nicolae Ceauşescu are dreptate, însă nu înţelege de ce este necesar să se prevadă că este nevoie de acordul *tuturor ţărilor*. Ce legătură poate avea Republica Populară Bulgaria cu Republica Democrată Germană sau invers?

Tovarăşul Nicolae Ceauşescu, răspunzând i-a arătat că, dacă se merge în afara Tratatului, nu are nici o legătură. Dar dacă se acţionează în numele Tratatului, este bine să discutăm în Comitetul Politic Consultativ, că toţi ne luăm răspunderea, toţi trebuie să hotărâm dacă acţionăm în numele Tratatului.

Mareşalul Iakubovski s-a declarat de acord cu cele spuse de tovarăşul Nicolae Ceauşescu şi a arătat că propune să se facă o redactare în care să se prevadă că dislocările se fac cu acordul tuturor guvernelor, Comandantul Suprem dă recomandări, condiţiile de dislocare se pun de acord prin înţelegeri bilaterale dintre ţările respective.

A mulţumit pentru primirea făcută, arătând că va continua lucrul pentru definitivarea documentelor, după care le va raporta Comitetului Politic Consultativ.

Încheind discuţiile tovarăşul Nicolae Ceauşescu, a afirmat că este gata să participe la Consfătuirea Comitetului Politic Consultativ, bineînţeles rămânând a se fixa data convenabilă pentru toate partidele.

Pentru conformitate,
Prim-adjunct al Ministerului Forţelor Armate
şi şef al Marelui Stat Major
General-colonel *Ion Gheorghe*

30 octombrie 1968. *Raport înaintat de generalul-colonel Ion Ioniță, ministru Forțelor Armate, lui Gheorghe Maurer, președintele Consiliului de Miniștri al R.S.România, privind consfătuirea miniștrilor Apărării ai S.P.T.V., desfășurată la Moscova în perioada 29-31.10.1968.*

Republica Socialistă România
Ministerul Forțelor Armate

Strict secret
Exemplar nr. 2

Nr. O.K. 00557
din 30 octombrie 1968
Municipiul București

Tovarășului
Ion Gheorghe Maurer
Președintele Consiliului de Miniștri al Republicii Socialiste România

Potrivit aprobării conducerii de partid și de stat, în zilele de 29 și 30 octombrie 1968, am participat împreună cu o grupă de generali și ofițeri, la consfătuirea miniștrilor apărării ai S.P.T.V., care s-a desfășurat la Moscova.

Consfătuirea a avut drept scop analizarea și punerea de acord a proiectelor de statute ale Comitetului Miniștrilor Apărării S.P.T.V., Consiliului Militar al Forțelor Armate Unite, Sistemului unic al apărării antiaeriene a S.P.T.V., efectivele și schema organizării de principiu a statului major și Comitetului Tehnic ale Forțelor Armate Unite ale S.P.T.V.

În preziua consfătuirii, împreună cu delegația, am purtat discuții cu mareșalul Iakubovski și generalul de armată Ștemenko, iar ulterior generalul-colonel Ion Gheorghe a purtat de asemenea discuții cu generalul de armată Ștemenko pentru clarificarea acelor probleme, ce urmau a fi puse în discuție la consfătuire și asupra cărora nu se ajunsese la un acord.

Lucrările consfătuirii au fost deschise de către ministrul Apărării al U.R.S.S., mareșalul Uniunii Sovietice Greciko, care în calitate de gazdă a rostit un scurt cuvânt, după care, cu acordul tuturor miniștrilor apărării a fost, în continuare, desemnat să conducă lucrările.

Comandantul Suprem al Forțelor Armate Unite, mareșalul I. Iakubovski, căruia i s-a dat primul cuvântul, a făcut o scurtă expunere a situației politice internaționale, scoțând în evidență necesitatea întăririi organizației Tratatului de la Varșovia. A expus apoi pe scurt diferitele faze prin care a trecut pentru elaborarea documentelor puse în discuție, concluzionând că s-au făcut progrese mari și că multe probleme s-au pus de acord. A apreciat că consfătuirea miniștrilor Apărării va fi în măsură să definitiveze aceste documente, pentru a putea fi supuse aprobării Comitetului Politic Consultativ.

În continuare au luat cuvântul, în ordine alfabetică, miniștrii Apărării.

În cuvântul lor, toți s-au referit la necesitatea de a se definitiva documentele puse în discuție, exprimându-și totodată acordul cu proiectele de statute elaborate de Comandamentul Unificat. Numai miniștrii Apărării ai Republicii Populare Ungare și Republicii Populare Polone au făcut unele propuneri privind materialele puse în discuție. Merită a fi reținut faptul că ministrul Apărării Republicii Populare Ungare a propus inițial, să fie excluse din statut prevederile articolului 12 punctele *„a"* și *„b"* care se refereau la dreptul Comandantului Suprem de a disloca trupele Forțele Armate Unite pe teritoriul statelor participante la Tratat și de a da indicații privind trecerea Forțelor Armate Unite în capacitate de luptă ridicată sau completă și să fie prevăzute în statutul special pentru timp de război. Ulterior însă a revenit și s-a declarat de acord cu menținerea lor în statutul pentru timp de pace.

În cuvântul meu am arătat, că Ministerul Forțelor Armate a depus eforturi susținute și și-a adus aportul său în eliminarea punctelor de vedere diferite și că în prezent, au rămas numai câteva probleme, care în decursul consfătuirii pot fi și ele de acord.

Am expus apoi și argumentat, observațiile pe care le-am avut asupra documentelor (referitor la redactarea articolului 12 punctul *„a"* privind dislocarea Forțelor Armate Unite pe teritoriul statelor participante la Tratat, propunând formularea aprobată de conducerea de partid și de stat, precum și la modul de adoptare a recomandărilor și propunerilor în Consiliul Militar cu majoritate de 2/3 și la eliminarea aliniatului 3 din proiectul de statut al Forțelor Armate Unite și Comandamentului Unificat (capitolul *„Principii generale"*).

După expunerile miniștrilor Apărării s-a constituit o comisie de redactare care să aducă corectivele necesare documentelor elaborate pentru a fi apoi prezentate miniștrilor apărării.

Ca urmare a discuțiilor care au avut loc în comisia de redactare din proiectele de statute au fost excluse prevederile cu care Ministerul Forțelor Armate nu era de acord (2/3 și alineatul 3).

În ceea ce privește articolul 12 punctul *„a"*, i s-a dat următoarea redactare: *„În conformitate cu planurile operative aprobate conform articolului 5 al prezentului statut, către guvernele respective ale S.P.T.V. și când guvernele de comun acord apreciază existența stării de pericol, să dea indicații (recomandări) pentru dislocarea trupelor Forțelor Armate Unite, pe teritoriul S.P.T.V. Modul de dislocare a trupelor, condițiile staționării acestora pe teritoriul altor state precum și alte probleme legate de aceasta se stabilesc printr-un statut special potrivit articolului 3 din prezentul statut"*.

Delegația Ministerului Forțelor Armate nu a acceptat nici această redactare și și-a rezervat dreptul de a mai reflecta asupra acestor prevederi, observație ce a fost anexată la protocolul încheiat.

În protocolul consfătuirii s-a prevăzut ca rezultatele acesteia să fie raportate conducerilor de partid şi de stat respective pentru a solicita Comitetului Politic Consultativ (guvernelor statelor participante la Tratat) să aprobe crearea Comitetului Miniştrilor Apărării, organelor de conducere ale Forţelor Armate Unite – Statul major şi Comitetul Tehnic – şi proiectele de statute elaborate.

Totodată, guvernele statelor participante la Tratat să solicite guvernului U.R.S.S. să disloce Statul major al Forţelor Armate Unite şi Comitetul Tehnic în spaţiul locativ al Uniunii Sovietice şi să asigure organelor de conducere ale Forţelor Armate Unite mijloacele necesare pentru desfăşurarea activităţii, în contul bugetului Comandamentului Unificat (se anexează Protocolul consfătuirii).

În concluzie, consfătuirea miniştrilor apărării a definitivat şi pus de acord toate problemele privind proiectele de statute, observaţiile delegaţiei Ministerului Forţelor Armate aprobate de conducerea de partid şi de stat au fost în totalitate incluse, cu excepţia articolului 12 punctul *„a"* (problema dislocării) asupra căruia partea română şi-a rezervat dreptul să mai reflecteze.

Se anexează[682]:

- protocolul consfătuirii miniştrilor apărării, O.K. 0559/68 şi părerea deosebită a delegaţiei Ministerului Forţelor Armate ale Republicii Socialiste România;
- proiectul de hotărâre a Comitetului Politic Consultativ, nr. O.K. 0561/68;
- proiectul de statut al Comitetului Miniştrilor Apărării ai S.P.T.V. (în timp de pace), nr. O.K.0563/68;
- proiectul de statut al Forţelor Armate Unite şi Comandamentului Unificat al S.P.T.V. (în timp de pace), nr. O.K.0565/68;
- proiectul de statut al Consiliului Militar al Forţelor Armate Unite ale S.P.T.V. (în timp de pace), nr. O.K.0567/68;
- proiectul de statut al sistemului unic al apărării antiaeriene a S.P.T.V. (în timp de pace), nr. O.K.0569/68;
- schema de principiu a organizării organelor de conducere ale Comandantului Suprem al Forţelor Armate Unite ale S.P.T.V.

Ministrul Forţelor Armate ale Republicii Socialiste România,
General-colonel *Ion Ioniţă*

[682] Anexele nu se publică.

19 februarie 1969. *Notă de convorbiri între delegaţia română condusă de Nicolae Ceauşescu, secretar general al C.C. al P.C.R. şi delegaţia sovietică, condusă de mareşalul Uniunii Sovietice I.I. Iakubovski, comandantul suprem al Forţelor Armate Unite.*

Notă de convorbiri

Tov. N. Ceauşescu – secretar general al C.C. al P.C.R., preşedinele Consiliului de Stat al R.S.România, împreună cu tov. Ion. Gh. Maurer – preşedintele Consiliului de Miniştri, au primit la sediul C.C. al P.C.R. pe data de 19 februarie 1969 pe mareşalul Uniunii Sovietice – I.Iakubovski – comandantul suprem al Forţelor Armate Unite şi pe V. Kuznețov – prim-adjunct al ministrului afacerilor externe al U.R.S.S.

La convorbiri au participat:

- din partea română:
  - gl.col. Ion Ioniţă – ministrul Forţelor armate,
  - Corneliu Mănescu – ministru de externe,
  - general-locotenent Ionel Vasile – adjunct al ministrului Forţelor armate,
- din partea sovietică:
  - A. Basov – ambasadorul Uniunii Sovietice la Bucureşti,
  - general-colonel Sh. Romanov – reprezentantul Forţelor Armate Unite în România.

Convorbirile s-au desfăşurat între orele 11.30 şi 14.00.

*

Conţinutul convorbirilor este următorul:

Tov. *Iakubovski*: Permiteţi să ne exprimăm mulţumirea şi recunoştinţa noastră că aţi acceptat dv. tov. Ceauşescu şi dv. tov. Maurer să ne primiţi, şi cu ocazia aceasta să vă transmitem din partea tov. L.I.Brejnev şi A.Kosîghin salutări şi cele mai bune urări.

Tov. *Ceauşescu*: Vă mulţumim.

Tov. *Iakubovski*: Am venit la Bucureşti împreună cu tov. Kuznețov pentru a vă raporta în ce stadiu se află îndeplinirea sarcinii ce ne-a revenit de a elabora statutele de funcţionare ale Comandamentului Forţelor Armate Unite şi organismele sale. Toate documentele sunt elaborate şi prelucrate. În legătură cu statutul Consiliului Militar toate problemele au fost puse de acord şi nu s-au mai primit observaţii. Statutul Sistemului unic al apărării antiaeriene a S.P.T.V., de asemenea este elaborat. Toate problemele privind organizarea Statului major al Comandamentului, precum şi a Comitetului Tehnic sunt rezolvate. Toate articolele Statutului Forţelor Armate Unite şi Comandamentului Unificat au fost, de fond

puse de acord. După consfătuirea miniştrilor apărării din statele membre ale Tratatului, care a avut loc la Moscova în octombrie anul trecut a fost pus în discuţie articolul 12 din Statut, privitor la drepturile Comandantului Suprem. După ultima vizită la Bucureşti, cu ocazia convocării din noiembrie 1968, când am fost primit de Dv., a trebuit să raportez tuturor membrilor Tratatului de la Varşovia redactarea deosebită a articolului 12 şi să ascult părerile lor. Pentru aceasta a fost nevoie de un timp mai lung, deoarece fiecare membru a avut părerile sale. În unanimitate, toţi au spus că ar fi mai bine ca, după o asemenea activitate desfăşurată în comun în decurs de un an, să se adopte formularea articolului 12 în redactarea pusă de acord la consfătuirea miniştrilor apărării. Analizându-se concret conţinutul articolului, mulţi dintre tovarăşi şi-au exprimat părerea că, de fapt, în acest articol sunt prevăzute drepturi pe care comandantul suprem nu le poate avea după bunul său plac. Potrivit articolelor 10 şi 11 el acţionează pe baza hotărârilor guvernelor şi de comun acord cu miniştrii apărării, iar în baza art. 12, în conformitate cu planurile operative, aprobate de către guverne. Deci drepturile Comandantului Suprem sunt executorii. El are dreptul să dea indicaţii sau recomandări, numai dacă guvernele au apreciat existenţa stării de pericol. Treaba mea fiind, deci de executant, este necesar să încheiem cu acest articol, pentru a putea raporta celorlalţi membri ai Tratatului că se poate convoca Comitetul Politic Consultativ. Conducerea noastră de partid consideră că s-a desfăşurat o activitate mare, că s-a realizat foarte mult şi că acum s-ar putea ajunge şi la o părere comună. A rămas în discuţie un singur cuvânt „toate", acest cuvânt referindu-se la guvernele statelor noastre şi nu la drepturile comandantului suprem, care sunt reglementate prin alte articole. În situaţia de pericol drepturile sale sunt legate de rezultatul consultaţiilor bilaterale şi multilaterale ale guvernelor. Apreciez, prin urmare, că un cuvânt nu trebuie să constituie un obstacol în calea definitivării documentelor, mai ales că până acum s-au elaborat volume. De altfel, nu toţi acceptă acest cuvânt căci, ce se va întâmpla dacă unul singur nu va spune că toţi ? Înseamnă că nu va putea fi apreciată existenţa stării de pericol? Am rugămintea faţă de Dv. de a analiza această problemă, astfel ca activitatea desfăşurată până acum s-o putem încheia. Eu personal nu văd în acest cuvânt o problemă principială, mare, deoarece aşa cum suntem noi un sistem unic nici nu ar trebui şi nici nu ar putea să existe păreri deosebite.

Tov. *Ceauşescu*: Eu nu am înţeles în ce constau observaţiile împotriva cuvântului „toate" guvernele.

Tov. *Iakubovski*: Toţi ceilalţi membri cer să se menţină formularea articolului 12 în redactarea adoptată la Moscova de miniştri apărării. Dacă tovarăşii români consideră că e nevoie de o altă redactare, atunci din formularea propusă să se scoată cuvântul *„toate"*.

Tov. *Ceauşescu*: Tot nu înţeleg.

Tov. *Iakubovski*: Menţinerea acestui cuvânt înseamnă de fapt dreptul de „veto".

Tov. *Ceauşescu*: Eu vă întreb pe Dv. ce se va întâmpla dacă un guvern al unei ţări membre a Tratatului de la Varşovia va avea altă părere asupra aprecierii existenţei stării de pericol? Cum vor acţiona recomandările Comandamentului Suprem în ţara care are altă părere?

Tov. *Iakubovski*: Cu acea ţară va trebui să avem consultaţii.

Tov. *Ceauşescu*: Şi dacă ţara respectivă consideră că nu este nevoie să-şi alarmeze trupele? Trebuie să lămurim bine această problemă.

Tov. *Iakubovski*: Ce vor face însă ceilalţi? O asemenea stare de pericol poate fi înainte de începerea unui război, când de exemplu, pe teatrul acţiunilor militare din Europa s-a ajuns la o asemenea situaţie că totul este pregătit şi gata pentru declanşarea războiului. În asemenea situaţii unele ţări, cum este de pildă R.D. Germană nici nu vor trebui să-şi alarmeze trupele, deoarece îşi au armata mobilizată, iar trecerea la starea de război nu este decât o problemă tehnică, adică de trecere a tehnicii în stare de luptă. O asemenea perioadă este grea şi atunci guvernele noastre, după ce se vor sfătui, vor spune: *„Da! Situaţia este grea. Pe o anumită direcţie trebuie să facem ceva, în conformitate cu planurile operative"*.

Tov. *Ceauşescu*: Şi să zicem că românii sau altă ţară au altă părere.

Tov. *Iakubovski*: Atunci, cu tovarăşul Ceauşescu şi cu tovarăşul Maurer se vor desfăşura consultaţii. Ceilalţi spun: *„Pentru noi situaţia este clară. Americanii vor să declanşeze războiul"*. Dv. veţi spune: *„Pentru noi nu este o situaţie de război şi apreciem că nici pentru alţii nu există o asemenea situaţie"*.

Tov. *Ceauşescu*: În Constituţia ţării noastre este scris că, starea de necesitate, mobilizarea sau starea de război se declară numai de către Marea Adunare Naţională sau de Consiliul de Stat. Aceasta înseamnă că, pentru aprecierea situaţiei de război, trebuie să existe o hotărâre prealabilă a Marii Adunări Naţionale sau a Consiliului de Stat. Dar dacă Republica Socialistă România va considera că nu există o situaţie de război nu va lua o asemenea hotărâre. Am înţeles din expunerea pe care aţi făcut-o, că vă preocupă cuvântul „toate", deoarece ar însemna un drept de „veto". Eu vă reafirm Dv. că nu vrem să se dea o asemenea interpretare acestui cuvânt. În conformitate cu prevederile Tratatului de la Varşovia noi trebuie să acţionăm uniţi şi toate măsurile care se iau trebuie să fie urmarea unui acord comun. Trebuie să găsim toate căile pentru ca în orice situaţie să existe un acord comun. Noi nu vrem însă să împiedicăm două sau trei ţări să aprecieze existenţa unei stări de pericol, dacă aceste ţări vor ajunge la concluzii că o asemenea situaţie există. Dar nici nu vrem ca pe baza acestei aprecieri, făcute de două sau trei ţări, să fim şi noi obligaţi a lua unele măsuri cu care nu suntem de acord. De aceea trebuie să găsim soluţionarea acestei probleme.

Tov. *Maurer*: Problema este clară. Prin urmare, să găsim formularea care să dea dreptul celor care apreciază existenţa unei stări de pericol să o declare, iar Comandantul Suprem să aibă dreptul să opereze în aceste ţări. Ţara care nu a făcut sau nu a fost de acord cu o asemenea apreciere nu va putea să se subordoneze indicaţiilor date de Comandantul Suprem.

Tov. *Kuznețov*: Îmi permiteți tovarășe Ceaușescu și tovarășe Maurer să vă mulțumesc și eu, că în cadrul programului Dv. de activități, v-ați găsit timp pentru a mă primi și pe mine și pe mareșalul Iakubovski. Vă transmit și eu din partea tov. Brejnev salutul său, care m-a rugat să vă comunic că apreciază foarte mult faptul că conducătorii țării noastre acordă mare importanță activității pe care o discutăm, mai ales în actuala situație internațională. În legătură cu problema în discuție, important este modul de a o privi. Toți conducătorii noștri privesc cu respect un punct de vedere sau altul și se străduiesc să găsească o formulare cât mai corespunzătoare. Am o întrebare pe care să v-o adresez Dv. Noi toți am lucrat și colaborat împreună la elaborarea acestor mari și importante documente, din care a rămas în discuție un singur cuvânt. și acum întrebarea,, într-adevăr tovarășii români consideră că lipsa acestui cuvânt le-ar afecta suveranitatea și independența? Eu consider că în statutul elaborat sunt cuprinse articole care dau dreptul Comandantului Suprem să acționeze numai potrivit planurilor operative aprobate de guverne și hotărârilor guvernelor. Chiar în acest articol 12, dacă analizăm din punct de vedere juridic, și tov. Maurer poate s-o spună mai bine deoarece este jurist iar eu nu sunt, lipsa acestui cuvânt nu înseamnă că este vorba numai de o parte din guverne și nu de toate guvernele. Nu se poate deduce din redactarea actuală a articolului că un guvern nu ar fi luat în considerație, sau că ar fi încălcate suveranitatea sau independența națională a vre-unui stat. De aceea nu înțeleg poziția tovarășilor români ca și insistența de a fi menținut acest cuvânt *„toate"*. Noi trebuie să găsim o rezolvare a acestei probleme și de aceea vă rugăm să analizați problema pusă în discuție de pe poziția de a nu căuta pericolul acolo unde nu există. Desigur, prin ceea ce am expus, nu am spus nimic nou, dar ca participant la această convorbire, mi-am exprimat părerea.

Tov. *Maurer*: D.ta, tovarășe Kuznețov, ești primul om sovietic cu care am lucrat împreună în probleme importante, asemănătoare celei pe care o discutăm, și ne-am înțeles bine, deoarece am căutat să ne înțelegem. Am să încep cu o glumă, pe noi acest cuvânt nu ne sperie. Am impresia că Dv. vă sperie. Dar situația este clară,, într-o asemenea problemă, care poate declanșa mecanismul militar al Tratatului de la Varșovia, nu toți ar putea fi de acord. Dv. aveți poate dreptate, că un asemenea cuvânt, *„toate"*, ar însemna un fel de *„veto"*, și unele țări, de exemplu 6 din cele 7, s-ar întreba: de ce noi, 6 țări, să nu facem așa cum ne este părerea comună, numai pentru că cea de-a șaptea țară nu vrea să aibă aceeași părere cu noi? Aceasta nu înseamnă, însă că a șaptea țară trebuie să accepte hotărârea celorlalte șase țări. Dacă sunt condiții care să determine unele țări să declare situația de război, atunci mecanismul declanșării măsurilor militare să acționeze în aceste țări.

În celelalte țări, însă, acest mecanism nu va acționa. Pot exista deosebiri în ce privește aprecierea existenței pericolului de război? Pot. Dar aceste deosebiri vor fi în foarte rare cazuri.

Tov. *Ceaușescu*: Este adevărat că acest cuvânt *„toate"* a apărut mai târziu. Într-un text anterior a exitat o altă formulare, care prevedea: *„În cazul când situația*

reclama dislocarea trupelor unor state participante la Tratatul de la Varșovia pe teritoriul unui alt stat participant la Tratat, aceste recomandări intră în vigoare după aprobarea lor de către organele legale competente ale statului respectiv". Această formulare nu făcea necesar cuvântul *„toate"*. Dar dacă s-a renunțat la formularea pe care v-am citit-o, trebuie menținut cuvântul *„toate"*. Tov. Kuznețov a explicat că și fără cuvântul *„toate"* se înțelege că toate guvernele vor acționa de comun acord. Dacă este așa atunci cu atât mai mult prin formulările pe care le dăm nu trebuie să lăsăm loc nici unei neînțelegeri. Există o teamă a Dv. că un stat ar putea să împiedice prin poziția sa ca alte state să facă aprecierea pe care o găsesc necesară. Această teamă nu o găsesc îndreptățită. Noi, toți trebuie să fim gata să acționăm în comun și dacă într-adevăr va exista un pericol de război, atunci fără îndoială că toți vor ajunge la o asemenea concluzie. Dar se poate întâmpla și astfel. Pe baza unor informații sau analize insuficient de concludente, unele țări să ajungă la concluzia că există o situație de pericol și să dorească să ia anumite măsuri în consecință. Într-o asemeena situație când unii fac o asemenea apreciere iar alții nu, trebuie să găsim soluții ca hotărârea ce o iau unii să nu fie obligatorie pentru toți. Prin cuvântul *„toate"* nu este vorba că se încalcă sau nu suveranitatea sau independența vreunui stat. Noi punem această problemă pentru a crea condiții ca toți membrii Tratatului să participe la analiza tuturor problemelor, și dacă totuși vor fi aprecieri diferite să facem așa fel ca la analiza acestora să participe toți și concluziile să fie unanime. Să vă spun sincer: nouă nu ne este indiferent dacă trei țări membre ale Tratatului hotărăsc să declare mobilizarea. Este clar, că dacă trei țări membre vor intra într-un război, noi toți suntem obligați să le dăm ajutor. Și dacă toți suntem obligați să le dăm ajutor, atunci trebuie ca toți să ne consultăm în toate problemele. Și ca să vă spun acuma sincer, deschis și nu diplomatic, pe ocolite: au fost întâlniri la care România nici nu a fost chemată și nici nu a fost consultată. Noi nu vrem să fim puși în situația să participăm la anumite acțiuni, fără să fi fost consultați. Prin acest cuvânt *„toate"* noi subliniem, de altfel, prevederea din Tratat că toate țările trebuie să acționeze pe baza unor hotărâri luate de comun acord. Dacă însă cuvântul vă deranjează și se interpretează că ar însemna *„veto"*, atunci să găsim o altă formulare, care să specifice că măsurile ce se iau nu afectează pe cei care nu au luat parte la analiză sau nu au fost de acord cu aprecierile făcute. Acesta-i fondul!

Tov. *Iakubovski*: Aș vrea să spun că propriu-zis nu există nici un fel de discuție asupra acestei probleme. În Statutul Forțelor Armate Unite se prevede la art. 10 că, Comandantul Suprem se conduce după hotărârile guvernelor statelor participante la Tratat, că activitățile le organizează cu acordul miniștrilor apărării, iar la nevoie și al guvernelor, că despre rezultatele activităților sale raportează periodic Comitetului Politic Consultativ și guvernelor statelor participante la Tratat. Acest punct din Tratat subliniază că, Comandantul Suprem este un executant al hotărârilor pe care le iau guvernele și că el nu poate face nimic singur. În articolul 11 din Statut este prevăzut că, Comandantul Suprem, de comun acord

cu miniştrii apărării şi potrivit prevederilor articolului 10, înfăptuieşte coordonarea planurilor folosirii operative a trupelor şi forţelor maritime militare, destinate în compunerea Forţelor Armate Unite. Prin urmare direcţia principală a drepturilor le are Comandantul Suprem, este clar stabilită de acest articol. Şi eu cred că nu se poate spune că în anul care a trecut nu ne-am întâlnit, nu am discutat şi nu ne-am pus de acord. În practica lucrului comandantului suprem nu cunosc ca acordurile sau convenţiile încheiate să nu se fi discutat şi pus de acord.

Tov. *Ceauşescu*: Noi nu am pus în discuţie articolele care prevăd pe comandantul suprem, ci un articol care priveşte guvernele ţărilor membre. Dacă guvernele hotărăsc de comun acord asupra unei probleme atunci, pentru a fi clar şi în limba rusă ca şi în limba bulgară, ungară, poloneză, germană, cehoslovacă insistăm ca în formularea articolului să se precizeze că este vorba de toate guvernele. Nu văd ce împiedică această precizare. În locul Dv. tov Iakubovski, eu aş însista pentru introducerea acestei precizări, pentru ca în felul acesta şi Dv. vă va fi mai uşor să acţionaţi. Dv. aveţi o teamă că acest cuvânt ar însemna un *„veto"*. Eu înţeleg această teamă. Dar atunci să găsim o altă formulare, din care să rezulte clar că recomandările Comandantului Suprem sunt valabile pentru cei care au fost de acord cu aprecierea asupra existenţei stării de pericol.

Tov. *Maurer*: Este foarte clar, este şi logic şi este şi just.

Tov. *Kuznețov*: Eu totuşi nu am primit răspuns la întrebarea pusă: ce neliniştește pe tovarăşii români, dacă va lipsi cuvântul *„toate"?* Eu am înţeles că fiecare stat membru al Tratatului face tot ce este posibil pentru a se acţiona de comun acord. Toate documentele elaborate au fost elaborate în comun şi puse de acord. Nu înţeleg însă, de ce tovarăşii români nu sunt de acord cu ele. Eu nu am nici-o îndoială că aceste documente, aşa cum sunt redactate, asigură ca, într-o anumită situaţie, toate guvernele să acţioneze în comun. Este cunoscut, de asemenea, că nu în toate documentele internaţionale este specificat *„toate"* guvernele sau părţile semnatare. La fel şi în formulările anterioare ale Statutului a lipsit cuvântul *„toate"*. Noi, tovarăşe Maurer, am elaborat multe documente împreună. Nu toate documentele ce se elaborează pot fi ideale. Spre exemplu pot da tTatatul de neproliferare. Eu cunosc că toţi ceilalţi membri ai Tratatului de la Varşovia sunt de acord cu documentele elaborate şi dacă vom reuşi să-i convingem pe tovarăşii români să aibă teama că în formularea elaborată s-ar ascunde ceva prin lipsa cuvântului „toate", am putea să încheiem acţiunea de elaborare a documentelor şi să raportăm conducerilor statelor membre că se poate întruni în câteva zile Comitetul Politic Consultativ. Desigur că şi documentul pus în discuţie nu este un document ideal.

Tov. *Maurer*: Dacă este vorba să ne înţelegem bine, trebuie arătat că unele documente internaţionale, ca de exemplu Tratatul de neproliferare, nu sunt ideale deoarece şi ţările participante sunt diferite sub aspect social, au interese şi scopuri diferite. Dar noi ţări socialiste, nu putem să elaborăn asemenea documente. În documentele ce le elaborăm, noi vrem să fie clar redactat ca, atunci când se

prevede a se lua unele măsuri, trebuie să fie consultate toate ţările. Aceasta în primul rând. Şi în al doilea rând, noi nu vrem să oprim pe nimeni să ia acele măsuri cu care este de acord, dar nu vrem să facem ceva cu care nu suntem de acord.

Tov. *Ceauşescu*: Tov. Kuznețov s-a referit la faptul că, cuvântul *„toate"* nu a fost în toate formulările anterioare. Este adevărat! Întroducându-se însă acest articol 12, a trebuit să-i găsim şi o redactare corespunzătoare. Dacă discutăm că se va face aprecierea asupra stării de pericol într-o anumită situaţie, trebuie să clarificăm şi cum se va stabili că există un asemenea pericol. Deci, dacă prindem o asemenea problemă în statut, ca aprecierea existenţei stării de pericol, trebuie să fie clar că cele şapte state membre ale Tratatului de la Varşovia, în vederea unei asemenea aprecieri, trebuie să se consulte între ele. Nu este vorba de subtilităţi juridice, ci de necesitatea de a redacta astfel fiecare articol încât să fie clar fiecărui stat. Dacă pe Dv. vă sperie cuvântul *„toate"*, deşi nu văd de ce, atunci să găsim o altă formulare. Noi nu ţinem la cuvântul *„toate"*, ci ne interesează fondul problemei, şi anume că, o hotărâre care obliga pe toţi trebuie să fie elaborată de comun acord de toţi cei şapte membri ai Tratatului, iar dacă nu este pusă de acord înseamnă ca ea nu obligă pe cei care nu au fost de acord cu hotărârea. Nu este vorba de suveranitate sau de altceva. Noi vrem să ştim, că atunci când ne asumăm o anumită obligaţie, am luat parte la elaborarea hotărârii pentru o asemenea obligaţie.

Tov. *Kuznețov*: Eu voiam să atrag atenţie de ce şi fără cuvântul *„toate"*: *„Comandantul Suprem al Forţelor Armate Unite, potrivit prevederilor articolelor 10 şi 11, are dreptul în conformitate cu planurile operative, aprobate conform articolului 5 al prezentului Statut de către guvernele respective ale S.P.T.V., şi când guvernele de comun acord apreciază existenţa stării de pericol, să dea indicaţii (recomandări) pentru dislocarea trupelor Forţelor Armate Unite pe teritoriul S.P.T.V."*. Rezultă clar din formulare, că *„guvernele de comun acord apreciază existenţa stării de pericol"*.

Tov. *Maurer*: De comun acord pot fi două, pot fi trei, pot fi patru, pot fi cinci, pot fi şase, pot fi şapte guverne.

Tov. *Kuznețov*: Nu se poate concepe un acord reciproc fără să fi avut loc o consultaţie reciprocă. Nu aş vrea să repet istoria modului cum s-a ajuns la situaţia discutării acestei probleme, dar eu cred că prin formularea inclusă în articolul 12 nu se crează motive de teamă.

Tov. *Ceauşescu*: Eu nu înţeleg de ce, dacă acord reciproc înseamnă consultaţie reciprocă, nu este bine ca să precizăm că este vorba de acordul tuturor guvernelor şi să punem *„toate"!*

Tov. *Kuznețov*: Eu nu înţeleg de ce Dv. insistaţi pe *„toate"*.

Tov. *Maurer*: Pentru a nu se înţelege altfel.

Tov. *Ceauşescu*: Dumneavoastră ar trebui să ne mulţumiţi că am găsit un cuvânt rusesc din trei litere *„vse"* (în traducere: toate) care clarifică aşa de bine gândurile Dv.

Tov. *Maurer*: Hai să căutăm formularea care să vă placă. Cuvântul *„toate"* are desigur dezavantajul că ar putea fi interpretat ca drept de *„veto"*.

Tov. *Ceauşescu*: Cuvântul *„toate"* guvernele de comun acord înseamnă că este vorba de toate guvernele nu numai de o parte. După cât m-am documentat, şi în limba rusă, ca şi în română, când se vorbeşte de „guvernele de comun acord" se înţelege că este vorba de toate guvernele. Aşadar această problemă este de fond nu de formă.

Tov. *Iakubovski*: Ne-am poticnit la un cuvânt după ce am făcut aşa de mult.

Tov. *Maurer*: Să o facem şi pe asta şi atunci e bine.

Tov. *Ceauşescu*: Dacă nu vă place cuvântul *„toate"* să precizăm că e vorba de guvernele semnatare ale Tratatului, deşi aşa nu este bine, deoarece Tratatul a fost semnat şi de Albania. Redactarea care v-o propun este următoarea: *„aceste recomandări sunt valabile pentru statele care au căzut de acord cu existenţa stării de pericol"*.

Tov. *Kuznețov*: Această formulare slăbeşte foarte mult conţinutul articolului. Dacă se va aprecia că situaţia este periculoasă, Comandantul Suprem nu va putea să dea recomandări pentru a se lua măsuri numai pe anumite direcţii şi prin urmare numai în anumite ţări.

Tov. *Ioniță*: Această formulare propusă de tov. Ceauşescu corespunde prevederilor articolului 5 din Tratat.

Tov. *Ceauşescu*: Da, da! Corespunde!

Tov. *Kuznețov* (după ce citeşte art.5 din Tratat): În articolul 5 nu este vorba despre aceasta. Eu aş vrea însă, să mă refer la propunerea tov. Ceauşescu de a se adăuga după *„guverne"* prevederea *„ţărilor semnatare"*. Aceasta ar corespunde. Nu trebuie să vă neliniştească, că şi Albania este ţară semnatară, deoarece ea a declarat că iese din Tratat. Propun aşadar o nouă formulare, din care să lipsească cuvântul *„toate"* şi în care să se adauge guvernele *„ţărilor semnatare"*.

Tov. *Maurer*: Nu ! Formularea noastră este *„aceste recomandări sunt valabile pentru statele care au căzut de acord cu existenţa stării de pericol"*.

Tov. *Kuznețov*: Este total de neacceptat.

Tov. *Maurer*: Atunci să rămână *„toate"*.

Tov. *Kuznețov*: Nici cu „toate" nu suntem de acord.

Tov. *Maurer*: De ce nu veţi să fiţi de acord cu *„toate"*.

Tov. *Kuznețov*: Noi vrem să nu complicăm situaţia.

Tov. *Iakubovski*: Avem sarcina să găsim o soluţie şi tov. Brejnev a insistat foarte mult, înainte de plecarea noastră la Bucureşti, ca să discutăm cu tovarăşii români pentru a nu apărea la alţi tovarăşi părerea că *„tovarăşii români fac greutăţi"*.

Tov. *Ioniță*: Nu trebuie să se uite că la elaborarea acestui document noi am participat activ şi au contribuit foarte mult.

Tov. *Ceauşescu*: Poate revenim la o formulare mai veche. Eu înţeleg îngrijorarea tov. Kuznețov, că dacă am pune cuvântul *„toate"* s-ar putea subînţelege că nu ar fi unitate. De aceea vă propun formularea pe care am mai avut-o înainte şi anume: *„Aceste recomandări intră în vigoare după aprobarea lor de către organele legale competente ale statului respectiv"*.

Tov. *Kuznețov*: Această formulare este veche. Să nu ne întoarcem la ceva ce este depăşit.

Tov. *Maurer*: Atunci ne întoarcem la *„toate"*, că nu e depăşit.

Tov. *Ceauşescu*: Mai există şi o a treia soluţie: să scoatem complet din articolul 12 paragraful *„a"* şi *„b"*.

Tov. *Iakubovski*: Aceasta înseamnă că eu va trebui s-o iau de la început, să mă duc din nou în Bulgaria, în Ungaria, în Germania, în Polonia şi Cehoslovacia, pentru a ne pune de acord.

Tov. *Ioniță*: E grea funcţia aceasta de Comandant Suprem!

Tov. *Iakubovski*: Sigur! Nu e uşoară! Dar prin aceasta se întârzie foarte mult cu oragnizarea Comandamentului, Statului Major, Consiliului militar, Comitetului tehnic etc.

Tov. *Ceauşescu*: Tovarăşe Iakubovski şi tovarăşe Kuznețov. V-aş ruga să-i transmiteţi tovarăşului Brejnev, tovarăşului Podgornîi, tovarăşului Kosîghin, că ar fi bine să se găsească o formulare clară care să exprime unitatea noastră. Însuşi cuvântul *„toate"* va exprima această unitate şi noi facem apel ca această formulare să rămână.

Tov. *Iakubovski*: Fără îndoială că noi vom raporta propunerea Dv., dar aceasta nu înseamnă că am rezolvat problema.

Tov. *Kuznețov*: Cel mai bine este să rămână formularea aşa cum este, fără „toate".

Tov. *Iakubovski*: Eu a trebuit să conving foarte mult pe tovarăşii din Tratat ca să accepte o nouă formulare, alta decât cea pe care am pus-o de acord cu miniştrii apărării, la Moscova, anul trecut.

Tov. *Ioniță*: Dar eu nu sunt ministru? Eu nu am fost de acord cu această formulare!

Tov. *Iakubovski*: Eu nu am terminat raţionamentul. Dv. tovarăşe Ioniță, într-adevăr nu aţi fost de acord cu formularea acceptată de ceilalţi miniştri. Vreau din nou să subliniez că ceilalţi membri ai Tratatului înţeleg că acceptarea cuvântului *„toate"* înseamnă acceptarea dreptului de *„veto"*. Ori acest articol 12 dă drepturi Comandantului Suprem, numai dacă guvernele ţărilor membre ale Tratatului îl împuternicesc cu aceste drepturi.

Tov. *Kuznețov*: În acest articol 12 s-a inclus prevederea că „aceste indicaţii se aplică de către ministrul apărării statului respectiv, acţionând conform competenţei sale". Prin această formulare s-a acceptat dorinţa românilor.

Tov. *Maurer*: Cu deosebire că aici românii au cedat. Ei au avut cu totul altă formulare.

Tov. *Ceauşescu*: Ar mai fi şi o asemenea posibilitate de a completa articolul 12: în paragraful *„a"*, prima frază, după cuvintele *„să de-a indicaţii (recomandări)"* să se adauge *„ţărilor care au căzut de acord în aprecierea existenţei stării de pericol"* şi mai departe să se continue textul în forma în care este redactat.

Tov. *Kuznețov*: Asta de fapt înseamnă acelaşi lucru.

Tov. *Ceauşescu*: Da, dar prin aceasta precizăm cui să dea indicaţii Comandantul Suprem, şi nu facem altceva decât să repetăm ceea ce în aceeaşi frază este înscris şi cu care Dv. sunteţi de accord: *„când guvernele participante la Tratat, de comun acord apreciază existenţa stării de pericol"*.

Tov. *Kuznețov*: De ce să înscriem o asemenea formulă care înseamnă că plecăm preconceput de la ideea că ar fi şi ţări care nu vor fi de acord cu starea de pericol? Dacă includem o asemenea formulare, înseamnă să arătăm tuturor că au existat deosebiri de vederi la redactarea articolului 12. Eu aş fi de acord să se înscrie *„guvernele care au semnat Tratatul de la Varşovia"*.

Tov. *Ceauşescu*: Noi am propus o formulare care subliniază existenţa unităţii depline a guvernelor şi deci am exclus posibilitatea unui dezacord. Dar Dv. nu sunteţi de acord cu cuvântul *„toate"*. Pentru rezolvarea problemei, vă propunem o nouă redactare a articolului 12 în felul următor: *„Comandantul Suprem al Forţelor Armate Unite, potrivit prevederilor articolelor 10 şi 11 are dreptul: a) În conformitate cu planurile operative, aprobate conform articolului 5 al prezentului Statut de către guvernele respective ale S.P.T.V., şi când guvernele de comun acord apreciază existenţa stării de pericol, să dea indicaţii (recomandări) pentru dislocarea trupelor Forţelor Armate pe teritoriul S.P.T.V., care au apreciat de comun acord existenţa stării de pericol"*.

Tov. *Iakubovski*: Această completare este o mare slăbiciune a articolului, deoarece noi stabilim apriori posibilitatea existenţei unor divergenţe. Misia noastră istorică este să ne unim forţele şi să acţionăm ca prieteni buni.

Tov. *Maurer*: Şi mie mi-aduce în minte, ceea ce aţi spus Dv., de un proverb,, „socotelile bune fac prieteni buni".

Tov. *Kuznețov*: Nu am sesizat esenţa proverbului.

Tov. *Iakubovski*: Trebuie să găsim o astfel de soluţie încât să acţionăm unit, ca o mână care strânge cu toate degetele.

Tov. *Ceauşescu*: Să vedem însă în ce poziţie stă fiecare deget (arată mâna cu degetul mare strâns în fundul palmei de celelalte patru degete).

Tov. *Iakubovski*: Va fi greu să convingem pe ceilalţi membri al Tratatului să accepte o nouă redactare, aşa cum o propuneţi Dv.

Tov. *Ceauşescu*: Uite ce! ne luăm noi angajamentul să-i convingem pe ceilalţi membri al Tratatului că formularea pe care o propunem noi este mai bună, şi să le spunem ca şi Dv. sunteţi de acord cu ea. Îl vom trimite pe ministrul nostru de externe să prezinte celorlalţi membri formularea şi argumentarea noastră.

Tov. *Iakubovski*: Şi dacă unul dintre ei nu va fi de acord, nu înseamnă că mai aşteptăm câteva luni!

Tov. *Ceauşescu*: Noi am prezentat câteva variante de formulare nu pentru a arăta divergenţe ci pentru a sublinia unitatea statelor membre. Şi Dv. subliniaţi unitatea. De ce atunci nu sunteţi de acord cu cuvântului *„toate"?* Dacă nu vă place şi nu-l vreţi pe *„toate"*, îl scoatem şi introducem la sfârşitul primei fraze a paragrafului „a" a art. 12 că indicaţiile (recomandările) se dau ... ţărilor *„care au apreciat de comun acord existenţa stării de pericol"*.

Tov. *Iakubovski*: Prin această formulare se creează situaţia ca „într-un lanţ puternic să apară o verigă slabă".

Tov. *Ceauşescu*: Prin formularea ultimă pe care am propus-o, noi nu facem altceva decât să repetăm ceea ce este înscris în acelaşi paragraf, cu două rânduri mai sus, şi anume că „... guvernele participante la acest Tratat, de comun acord apreciază starea de pericol".

Tov. *Kuznețov*: Eu nu-s militar. Dar dacă va fi o situaţie de pericol, nu cred că numai câteva ţări o vor aprecia ca atare. Ne imaginăm foarte greu că într-o anumită situaţie de pericol pentru o ţară socialistă va fi o altă ţară socialistă care să nu aprecieze existenţa acestei stări.

Tov. *Ceauşescu*: Eu sunt de acord cu raţionamentul Dv. E greu de presuspus că o ţară membră a Tratatului nu va fi în pericol dacă o altă ţară va fi în pericol. Dar aceasta subliniază cu atât mai mult necesitatea acceptării obligaţiei ţărilor membre să acţioneze numai dacă în prealabil s-au consultat şi au fost de comun acord cu existenţa stării de pericol. Toţi, când vom vedea că există pericolul, va trebui să luăm cele mai corespunzătoare măsuri pentru a acţiona. De aceea este nevoie să includem în formularea articolului 12 cuvântul *„toate"*. A-l scoate pe *„toate"* înseamnă a accepta că va fi o ţară membră, care nu va fi de acord cu restul ţărilor. De ce să ne fie teamă de *„toate"?*

Tov. *Kuznețov*: Revin la formularea propusă de Dv., dar în redactarea următoarea*: „În conformitate cu planurile operative, aprobate de guvernele respective ale S.P.T.V., şi când guvernele de comun acord apreciază existenţa stării de pericol, să dea indicaţii (recomandări) ţărilor care de comun acord au apreciat existenţa stării de pericol, pentru dislocarea trupelor Forţelor Armate Unite pe teritoriul S.P.T.V."*.

Tov. *Ceauşescu*: Nu! Să fie pusă această formulare la sfârşitul frazei, după cuvântul Varşovia.

Tov. *Kuznețov*: Nu ! Această aşezare schimbă conţinutul.

Tov. *Iakubovski*: Formularea aceasta, a doua, nu subliniază unitatea ţărilor membre ale Tratatului.

Tov. *Ceauşescu*: Am o întrebare: Dv. aveţi în vedere că dacă se vor întruni guvernele a 4 ţări socialiste şi vor determina existenţa stării de pericol, veţi da indicaţii şi celorlalte trei ţări care nu au fost consultate sau nu au fost de acord cu această apreciere?

Tov. *Iakubovski*: În textul articolului este scris că guvernele, de comun acord, apreciază existența stării de pericol. Deci nu înseamnă că e vorba numai de o parte dintre guverne și nu de toate. Pe baza acestui acord ca și a planurilor operative, Comandantul Suprem are dreptul să dea indicații pentru dislocarea trupelor. Dislocarea și condițiile staționării se stabilesc prin acorduri prealabile. Deci planuri operative aprobate de guverne există, apreciere asupra stării de pericol pusă de acord există, acorduri prealabile între guverne există.

Tov. *Ceaușescu*: Dumneavoastră considerați justă formularea din text că *„guvernele de comun acord apreciază existența stării de pericol"*, fără cuvântul *„toate"?* Da?

Tov. *Iakubovski*: Da!

Tov. *Ceaușescu*: Și eu sunt de acord. Numai că această formulare o mai repetăm odată, subliniind că Dv., în calitate de Comandant, dați indicații acelor țări care au fost de acord cu existența pericolului de război.

Tov. *Kuznețov*: E greu de găsit o legătură între aceste două părți. Partea a doua pe care Dv. o propuneți înseamnă, de fapt, că vor fi unele țări care nu vor fi de acord cu existența stării de pericol și deci nu vor participa la acțiuni în comun.

Tov. *Ceaușescu*: Nu, tovarășe Kuznețov, dacă formularea e bună în partea de sus a frazei, e bună și în partea de jos. Dacă formularea este bună când se referă la felul cum trebuie să lucreze guvernele, atunci trebuie să fie bună și când Comandantul Suprem trebuie să dea indicații.

Tov. *Kuznețov*: Dacă situația de pericol există, ea există pentru toate țările, și acest lucru este subliniat în prima parte. A doua parte însă, exprima că dislocarea trupelor trebuie să se refere numai la anumite țări. Sau Dv. considerați că măsurile pot fi luate astfel încât anumite țări să fie exceptate?

Tov. *Ceaușescu*: Răspund cu o întrebare: „Dv. considerați că numai o parte din guverne pot aprecia starea de pericol?"

Tov. *Kuznețov*: Aceasta ar putea rezulta, dar nu este cuprins în conținutul articolului.

Tov. *Ceaușescu*: Dumneavoastră interpretați articolul în sensul că la aprecierea stării de pericol participă toate guvernele. Eu accept această interpretare. Dar și Dv. trebuie să acceptați că aceeași formulare pusă și jos, la sfârșitul frazei, are aceeași interpretare ca și sus.Dacă Dv. interpretați că prin formularea propusă de noi a se adăuga la sfârșitul frazei recomandările Comandantului nu s-ar aplica pentru toți, aceasta înseamnă că și aprecierea asupra pericolului nu ar fi fost făcute de toți. Este deci un lucru foarte logic.

Tov. *Kuznețov*: Eu înțeleg logica Dv., dar s-ar putea trage concluzia că între țările membre ar exista neînțelegeri.

Tov. *Ceaușescu*: Trebuie să vă spun eu părerea mea. Din formularea articolului fără cuvântul *„toate"* se deduce că ar putea exista situații când o țară n-ar fi consultată sau ar avea altă părere. Eliminând cuvântul *„toate"* nu înseamnă oare că admitem că vor fi și guverne împotrivă?

Tov. *Iakubovski*: Toți am înțeles că Comandantul Suprem poate da indicații numai dacă guvernul a fost de acord.

Tov. *Ceaușescu*: Trebuie să fie clar, tovarășe Iakubovski, că noi nu concepem ca o parte din guvernele țărilor membre ale Tratatului să stabilească anumite măsuri, iar noi să fim obligați să le aplicăm. Să vă fie clar! Noi vrem să fim parte activă la Tratat, și la bine și la rău. Dacă trebuie să participăm cu forțele noastre armate, vreau să știm pentru ce vrem să știm pentru ce să trimitem oamenii noștri să moară. Noi ne-am pus semnătura pe Tratat. Ne vom pune semnătura și pe acest document, numai dacă se acceptă și propunerea noastră. Ceea ce vă spun Dv. astăzi, am spus-o și acum 2 ani și 8 luni tovarășilor Brejnev și Kosîghin, când am discutat acest statut la București. Noi vrem să semnăm un document care să fie obligatoriu pentru toți. Să aibă formulări clare. Noi nu ținem la formularea noastră, dar ținem la fondul problemei.

Tov. *Iakubovski*: Am înțeles așadar că prima formulare a Dv. este cu cuvântul *„toate"* guvernele. A doua formulare este cu „să dea indicații (recomandări) pentru dislocarea trupelor Forțelor Armate Unite pe teritoriul S.P.T.V. țărilor care de comun acord au apreciat existența stării de pericol". A treia propunere a Dv. este să fie scoase complet aceste două paragrafe ale articolului 12.

Tov. *Kuznețov*: Mai există și a patra propunere ca *„tovarășii români ar putea discuta acele formulări cu reprezentanții celorlalte țări membre"*.

Tov. *Iakubovski*: Am căzut cu multe probleme de acord și totuși acest ultim punct rămâne încă nerezolvat.

Tov. *Maurer*: Am rezolvat noi probleme mai grele, îl vom face și pe ăsta.

Tov. *Kuznețov*: Mulțumim pentru atenția cu care ne-ați ascultat. Cerem scuze tovarășului Ceaușescu că am insistat să ne primească și-i mulțumim că, deși nu este sănătos, a fost de acord să ne rezerve atâta timp pentru discutarea acestei probleme. Am fi mult mai mulțumiți dacă i-am fi găsit și rezolvarea.

Tov. *Ceaușescu*: Dacă nu ați fi insistat să se scoată cuvântul *„toate"* din formularea propusă de noi, problema era rezolvată.

Tov. *Iakubovski*: Aceasta nu-i o problemă de politică. Ea poate provoca însă îndoieli. Și noi vrem ca între țările noastre să existe unitate. Eu aș dori să pot raporta conducătorilor țărilor membre ale Tratatului că se poate întruni Comitetul Politic Consultativ pentru a lua hotărâri în problemele analizate.

Tov. *Ceaușescu*: Depinde de Dv. Rog să transmiteți tovarășului Brejnev, tovarășului Kosîghin, tovarășului Podgornîi salutări și speranța noastră că va cădea de acord cu una din soluțiile propuse.

Tov. *Iakubovski*: Vom transmite.

15 mai 1969. *Raport al ministrului Forţelor Armate, general-colonel Ion Ioniţă, adresat preşedintelui Consiliului de Miniştri, Ion Gheorghe Maurer, referitor la desfăşurarea Consfătuirii de lucru în domeniul propagandei speciale, organizată de Direcţia Superioară Politică a Armatei Naţionale a R.D.G., desfăşurată la Berlin în perioada 22-26 aprilie 1969.*

Republica Socialistă România
Ministerul Forţelor Armate
Ministrul
Nr. M.02064 din 15.05.1969

Secret
Exemplarul 1

Tovarăşului
Ion Gheorghe Maurer
Preşedintele Consiliului de Miniştri al Republicii Socialiste România

1. Conform aprobării conducerii de partid şi de stat, o delegaţie a Consiliului Politic Superior al Forţelor Armate a participat, în perioada 22-26.04.1969, la Consfătuirea de lucru în domeniul propagandei speciale, organizată de Direcţia superioară politică a Armatei Naţionale a Republicii Democrate Germane, la care au participat delegaţii din armatele statelor membre ale Tratatului de la Varşovia.

Planul acestei consfătuiri, transmis în prealabil, prevedea să se facă o informare reciprocă şi schimb de experienţă privind organizarea şi conţinutul propagandei speciale, desfăşurată în situaţie tactico-operativă, precum şi dezbaterea unor probleme referitoare la războiul psihologic dus de către inamic.

Pe timpul desfăşurării consfătuirii s-a propus însă şi adoptarea unui document comun, denumit *„material de lucru"*, care în fond era un proiect de instrucţiune pe linia propagandei speciale şi cuprindea unele recomandări privind crearea de organe comune în acest domeniu. Documentul urma să stea la baza organizării în situaţii operative a activităţii de propagandă specială, de către Direcţiile superioare politice ale armatelor statelor participante la Tratat.

Întrucât delegaţia noastră nu a cunoscut faptul că urmează a se adopta şi un asemenea document, a solicitat organizatorilor explicaţiile necesare.

Din răspunsul primit a rezultat că *„materialul de lucru"* elaborat ca urmare a unor consfătuiri anterioare care au loc în Republica Populară Polonă în 1963, Republica Socialistă Cehoslovacă în 1967 şi Republica Democrată Germană în ianuarie 1969, la care Consiliul Politic Superior al Forţelor noastre Armate nu a fost invitat.

În urma consfătuirii din ianuarie 1969 s-a difuzat Direcţiilor superioare politice care şi-au trimis reprezentanţi la consfătuire, proiectul *„materialului de lucru"*. În urma studierii de către acestea a documentului, delegaţiile prezente la

Consfătuirea din aprilie a.c. au fost împuternicite să fie de acord cu adoptarea acestuia.

Faţă de această situaţie, delegaţia noastră a menţionat că nu a cunoscut intenţia de a se adopta un document comun, arătând totodată organizatorilor că elaborarea şi adoptarea de recomandări depăşesc cadrul ordinei de zi transmisă de organizatori, precum şi competenţa consfătuirii care nu poate face recomandări miniştrilor Apărării şi organelor de partid ale armatelor participante la această consfătuire.

Deşi în referatele prezentate s-a relevat că activitatea de propagandă este o parte integrantă a muncii politice şi se desfăşoară sub conducerea directă a partidului comunist sau muncitoresc din ţara respectivă, totuşi, pe timpul discuţiilor, delegaţia bulgară, cehoslovacă şi în special cea poloneză s-au pronunţat pentru constituirea unor organe integrate în domeniul propagandei speciale.

La şedinţa cu şefii delegaţiilor, ţinută înaintea închiderii consfătuirii, s-a difuzat un text al delegaţiei poloneze în care se menţiona printre altele că *„participanţii la consfătuire prezintă spre examinare şefilor Direcţiilor superioare politice propunerea de a se crea un organ central, integrat de propagandă specială pe lângă Comandamentul Unificat"*.

Şeful delegaţiei bulgare a cerut ca această propunere să fie inclusă în sinteza consfătuirii, iar şeful delegaţiei Armatei Republicii Democrate Germane a afirmat că *„ţine să declare oficial că sprijină propunerea delegaţiei poloneze, fiind pentru integrare, deoarece aceasta este linia politică a P.S.U.G., însă nu consideră necesar să fie inclusă în sinteză, ci să fie transmisă ca anexă a acesteia"*.

Înlocuitorul şefului delegaţiei sovietice s-a pronunţat împotriva acestor propuneri, afirmând că problemele integrării nu sunt de competenţa celor prezenţi la consfătuire şi nici a şefilor Direcţiilor superioare politice, ci a conducerilor supreme de partid şi de stat ale ţărilor participante la Tratatul de la Varşovia. Totuşi a fost de părere ca propunerea delegaţiei poloneze să fie trimisă pentru informare şefilor Direcţiilor superioare politice, odată ca mterialele consfătuirii.

Solicitat să-şi spună părerea asupra conţinutului *„materialului de lucru"* care în forma finală nu mai conţinea probleme referitoare la integrare, şeful delegaţiei noastre a arătat că neparticipând la elaborarea lui, nu consideră necesar să participe nici la definitivarea şi adoptarea acestuia, cerând ca în materialul ce se va trimite Direcţiilor superioare politice să se menţină autorii acestuia. Şefii celorlalte delegaţii au apreciat ca întemeiată cererea delegaţiei noastre şi au acceptat-o.

Pe timpul mesei comune, locţiitorul şefului Direcţiei superioare politice a Armatei Republicii Democrate Germane pentru probleme organizatorice a prezentat scuze că şeful D.S.P.A. nu poate participa întrucât, împreună cu ministrul Apărării şi comandanţii de armate şi de arme se află la o convocare periodică de pregătire la Moscova.

Organizatorii consfăturii şi ceilalţi participanţi au manifestat faţă de delegaţia noastră atitudine atentă şi prietenească.

2. În perioada 21-26.04.1969, o delegație condusă de generalul-locotenent Lupescu Titus a participat la un seminar științific cu tema *„Principii de construire a unui sistem automatizat de conducerea trupelor terestre"*, desfășurat în Republica Populară Bulgaria, la care au participat delegații ale armatelor statelor membre ale Tratatului de la Varșovia.

Întrucât organizatorii seminarului preconizau ca în afară de temele cu caracter științific să se discute și două rapoarte ale șefilor delegațiilor armatelor Republicii Democrate Germane și Republicii Socialiste Cehoslovace referitoare la principiile de *„cooperare"* și respectiv de *„coordonare"* a activităților pentru realizarea unui sistem unitar automatizat de conducerea trupelor, delegația noastră a propus ca seminarul să aibă un caracter pur științific și să nu se discute asemenea probleme.

Această propunere a fost susținută și de delegatul Statului major al Comandamentului Unificat și ca urmare rapoartele respective nu au mai fost incluse pe ordinea de zi.

Din studiul informativ al acestor rapoarte au rezultat următoarele probleme mai deosebite,,

În raportul delegației Armatei Republicii Democrate Germane se prevedea elaborarea unor *„principii"* de colaborare și cooperare internațională pentru rezolvarea temelor de cercetare științifică în domeniul automatizării conducerii trupelor, precum și a unor *„recomandări"* privind aplicarea acestor principii.

Prin aceasta se urmărea: investirea unor institute de cercetare cu atribuțiuni de conducere a lucrărilor, urmând ca acestea să planifice, coordoneze, influențeze și să controleze desfășurarea activității institutelor de cercetare din celelalte armate; stabilirea unor forme de colaborare nemijlocită și informare reciprocă; încheierea de tratate internaționale care să stabilească condițiile cooperării dintre institutele de cercetare; organizarea de consfătuiri și consultații, prevăzându-se chiar posibilitatea delegării unor colaboratori științifici la institutele de cercetare ale celorlalte armate pe o durată până la 6 luni.

În raportul delegației Armatei Republicii Socialiste Cehoslovace se prevedea stabilirea unor principii de *„coordonare centralizată"* a elaborării sistemeleor automatizate de conducerea trupelor, propunându-se crearea unui *„puternic organ permanent de coordonare și conducere pentru dezvoltarea conducerii în campanie de coaliție în cadrul Forțelor Armate Unite"* și asigurarea unei *„conduceri calificate la nivelul coaliției, urmând ca rolul conducător să revină armatei principale a coaliției – Armata sovietică"*.

Ministrul Forțelor Armate ale Republicii Socialiste România,
General *Ion Ioniță*

10 septembrie 1969. *Raport înaintat de generalul-colonel Ion Gheorghe, prin adjunct al ministrului Forțelor Armate și șef al Marelui Stat Major, lui Ion Gheorghe Maurer, președintele Consiliului de Miniștri al R.S. România, privind discuțiile avute la Moscova în ziua de 9 septembrie 1969 cu generalul S.M. Ștemenko, șeful de stat major al Comandamentului F.A.U., în legătură cu desfășurarea aplicației tactic-operative comune, cu trupe, prevăzută a se executa pe teritoriul României în octombrie 1969.*

Republica Socialistă România — Nr. O.K.0010
Strict-secret din 10 septembrie 1969
Ministerul Forțelor Armate
Exemplar nr. 1
Municipiul București

Tovarășului
Ion Gheorghe Maurer
Președintele Consiliului de Miniștri al Republicii Socialiste România

Potrivit aprobării Prezidiului Permanent al Comitetului Central al Partidului Comunist Român în ziua de 09.09.1969, delegația Ministerului Forțelor Armate condusă de subsemnatul a discutat, la Moscova, cu șeful de Stat major al Comandamentului Unificat generalul de armată Ștemenko S.M. problemele aprobate și în principal problema aplicației tactic-operative comune cu trupe prevăzută a se executa pe teritoriul Republicii Socialiste România în luna octombrie a.c., condusă de ministrul Forțelor Armate ale Republicii Socialiste România.

1. În discuții am susținut că în acest an, din multiple motive, nu mai este posibil să se desfășoare vreo aplicație de cooperare pe teritoriul țării noastre și am propus ca în anul 1970 să se desfășoare o aplicație de cooperare pe hartă condusă de ministrul Forțelor Armate ale Republicii Socialiste România la care să participe comandamente (grupe operative) din forțele armate ale Republicii Socialiste România, Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste și Republicii Populare Bulgare.

Generalul de armată Ștemenko, la rândul său, a arătat că ar înțelege să fie decalată aplicația din acest an, dar este de neconceput ca ea să fie scoasă complet din plan și înlocuită cu alta pe hartă, cu atât mai mult cu cât nu este nici un precedent de această natură. În continuare, a susținut că aplicații cu trupe s-au desfășurat pe teritoriul tuturor țărilor participante la Tratatul de la Varșovia la care au participat și trupe din Forțele Armate ale Republicii Socialiste România, ca de exemplu în Republica Populară Bulgaria în anul 1967; de asemenea, trageri cu rachete care se execută anual în poligoanele din U.R.S.S.

Neexecutarea acestei aplicații, spunea el, va da naștere, pe de o parte la unele comentarii și speculații că în cadrul Tratatului de la Varșovia ar exista fisuri serioase, iar, pe de altă parte, celelalte țări participante la Tratat le reproșează că pe

teritoriul țărilor lor se execută asemenea aplicații iar pe teritoriul Republicii Socialiste România nu se desfășoară ca și când Republica Socialistă România ar avea un regim preferențial.

Din întreaga argumentare a generalului de armată Ștemenko, reieșea clar că pentru Comandamentul Unificat este o problemă de prestigiu atât față de ceilalți participanți la Tratatul de la Varșovia cât și pentru cei din afara acestuia.

Neajungând la un punct de vedere comun, am lăsat această discuție în suspensie trecând la discutarea celorlalte probleme.

În final, revenindu-se la problema aplicației, am convenit ca în toamna anului 1969 să nu executăm pe teritoriul României nici un fel de aplicație de cooperare urmând ca aplicația planificată pentru anul 1969 să fie replanificată pentru anul 1970 și să se desfășoare fără trupe sub forma unei aplicații de comandament și stat major cu transmisiuni în teren pe teritoriul țării noastre condusă de ministrul Forțelor Armate ale Republicii Socialiste România la care să participe Republica Socialistă România, Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste și Republica Populară Bulgară. Atât eu, cât și generalul de armată Ștemenko, nu ne-am referit în nici un fel la participarea și a Republicii Populare Ungare, cu toate că el a sesizat că aceasta n-a fost o omisiune întâmplătoare din partea mea.

Totodată am menționat că această activitate presupune, potrivit legilor țării noastre, încheierea unor convenții între guvernele țărilor sus-menționate, care, în ceea ce ne privește necesită să fie aprobate de Marea Adunare Națională a Republicii Socialiste România.

Față de această mențiune, generalul de armată Șemenko nu a ridicat nici o obiecție, afirmând, că dacă așa sunt legile țării noastre, ele să fie respectate.

În ceea ce privește perioada desfășurării aplicației, generalul de armată Ștemeko a susținut că aceasta să aibă loc în primăvara anului 1970 (lunile martie-aprilie) și nu către sfârșitul anului 1970 întrucât ea n-ar mai putea să apară ca o amânare a celei din 1969. Am convenit, ca aceasta să fie pusă de acord înainte de definitivarea proiectului planului de activități comune pe anul 1970.

2. Privitor la celelalte probleme discutate nu au reieșit aspecte deosebite care ar necesita să fie subliniate în prezentul raport.

3. După terminarea discutării problemelor cu generalul de armată Ștemenko, delegația noastră a fost primită de Comandantul Suprem, mareșalul Iacubovski, care, după schimbul obișnuit de cuvinte protocolare a arătat că a fost informat de generalul de armată Ștemenko și că personal este de acord ca aplicația cu trupe planificată pentru anul 1969 să nu se mai execute, să fie replanificată pentru anul 1970 să să se desfășoare fără trupe sub forma unei aplicații de comandament și stat major cu transmisiuni în teren pe teritoriul țării noastre condusă de ministrul Forțelor Armate ale Republicii Socialiste România cu participarea Republicii Socialiste România, Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste și Republicii Populare Bulgare, dar, că este de dorit, să se pună de acord

asupra perioadei desfășurării acesteia cu țările participante la această aplicație înainte de definitivarea proiectului planului de activități comune pe anul 1970.

Propun să aprobați ca aplicația cu trupe planificată pentru anul 1969 să fie replanificată pentru anul 1970 și să se desfășoare fără trupe sub forma unei aplicații de comandament și stat major cu transmisiuni în teren cu participarea Republicii Socialiste România, Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste și Republicii Populare Bulgare condusă de ministrul Forțelor Armate ale Republicii Socialiste România.

În ceea ce privește perioada de desfășurare a acestei aplicații, rog a aproba ca Ministerul Forțelor Armate să insiste, în continuare, ca ea să se desfășoare în perioada de toamnă iar în cazul când acest lucru nu va fi posibil de obținut, să se execute în primăvară (martie-aprilie).

Prim-adjunct al Ministrului Forțelor Armate
și șef al Marelui Stat Major,
General-colonel *Ion Gheorghe*

Un raport cu conținut identic s-a înaintat tovarășului Nicolae Ceaușescu secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Consiliului de Stat.

15 noiembrie 1969. *Informare a Cancelariei C.C. al P.C.R. către Ion Ioniță, ministrul Forțelor Armate, privind organizarea și asigurarea legăturii de comandament și cooperare în cadrul Tratatului de la Varșovia.*

Partidul Comunist Român
Comitetul Central 2750/2
Comitetul Central
Cancelaria

Strict-secret
15 noiembrie 1969

Tovarășului
Ion Ioniță

Prezidiul permanent al C.C. al P.C.R. a hotărât ca Ministerul Forțelor Armate ale R.S.România să răspundă șefului de Stat Major al Forțelor Armate Unite în legătură cu propunerile de organizare și asigurare a legăturii de comandament și cooperare următoarele:

- legătura de cooperare între marile unități operative și tactice din armate naționale diferite se poate realiza în bune condițiuni numai prin schimbul reciproc (și nu unilateral) de grupe operative;
- legătura de comandament cu marile unități tactice și operative ale fiecărei țări se realizează de către Statul major al armatei naționale, potrivit regulamentelor și instrucțiunilor proprii; Statul amjor al Forțelor Armate Unite poate avea legătura numai cu marile State majore ale armatelor naționale. Statul major al unei armate naționale poate avea legături de comandament directe cu unități tactice și operative ale altei armate naționale numai în cazul când aceste unități sunt subordonate operativ, în mod temporar, pe linie de comandament, statului major respectiv;
- să se accepte propunerea Statului major al Forțelor Armate Unite privind desfășurarea antrenamentelor cu unitățile de transmisiuni ale armatelor aliate pentru construirea și exploatarea în comun a unor linii de transmisiuni, fără ieșirea echipajelor în afara granițelor de stat. Liniile și nodurile de transmisiuni ajutătoare să fie construite și exploatate cu contribuția materială și financiară a armatelor aliate. Ele trebuie să fie însă proprietatea armatei naționale pe teritoriul căreia vor fi amplasate și, ca atare, conduse, administrate și exploatate de către forțele armate naționale respective;
- să se accepte propunerea privind convocarea și pregătirea în comun a unor specialiști din unitățile de transmisiuni
- nomenclatorul acestor cadre de specialiști să fie stabilit, de fiecare dată, de comun acord, de ministerele apărării ale S.P.T.V.;
- în vederea uniformizării materialelor tehnice de transmisiuni, să se comunice că țara noastră este interesată în dezvoltarea specializării și cooperării țărilor Tratatului de la Varșovia în producția instalațiilor de transmisiuni militare.

În cazul acceptării punctului nostru de vedere, să se comunice acordul pentru elaborarea instrucțiunii speciale pentru transmisiuni a statului major al Forțelor Armate Unite.

Cancelaria C.C. al P.C.R.

19 noiembrie 1969. *Raport al ministrului Forțelor Armate, general-colonel Ion Ioniță, adresat secretarului general al C.C. al P.C.R., Nicolae Ceaușescu, referitor la intenția Comandamentului Unificat de a coordona activitatea Direcțiilor de Informații din Marile State Majore ale armatelor S.P.T.V..*

Republica Socialistă România
Ministerul Forțelor Armate
S.C. 1
Nr. M 04362 din 19.11.1969/70

Secret
Exemplar nr. 1

Tovarășului
Nicolae Ceaușescu
Secretar General al Partidului Comunist Român
Președintele Consiliului de Stat

Reprezentantul Marelui stat major al forțelor noastre armate pe lângă Comandamentul Unificat a raportat că, în cadrul unei discuții, șeful Secției informații din Statul Major al Forțelor Armate Unite, colonelul sovietic Ilin, i-a relatat că actuala formă organizatorică precum și numărul de ofițeri care încadrează în prezent Comandamentul Unificat constituie doar o primă etapă, deoarece există un plan care prevede ca în etapa următoare, ce se va înfăptui în decurs de 1-2 ani, Comandamentul Unificat să-și lărgească sfera de activitate și să-și mărească numărul de ofițeri.

Fiind întrebat de reprezentantul nostru în ce va consta lărgirea sferei de activitate, colonelul Ilin a răspuns, sub formă de exemplu, că în următoarea etapă se prevede coordonarea activității Direcțiilor informații din Marile State Majore ale armatelor S.P.T.V. de către Comandamentul Unificat.

Asemenea încercări din partea Statului major al Forțelor Armate Unite s-au făcut și prin proiectul Planului activităților comune ale Forțelor Armate Unite pentru Forțele Armate ale Republicii Socialiste România pe anul 1970, care prevedea desfășurarea în Republica Socialistă Cehoslovacă, în luna septembrie 1970 a unei Consfătuiri a șefilor Direcțiilor informații pe probleme speciale.

Ministerul Forțelor Armate a transmis Statului Major al Forțelor Armate Unite ca această consfătuire să nu fie inclusă în Planul activităților comune, întrucât această activitate se poate organiza, ca și până acum, pe bază de înțelegeri bi- și multilaterale între Ministerele Apărării pentru schimbul de documente informative asupra armatelor țărilor capitaliste.

Pe timpul unei discuții, reprezentantul Statului major principal al Armatei Naționale a Republicii Democrate Germane i-a spus reprezentantului nostru că în perioada 21-28.11.1969 o delegație militară condusă de ministrul Apărării

Naționale a Republicii Democrate Germane urmează să efectueze o vizită oficială în U.R.S.S. Din delegație vor face parte șeful Statului major principal, șeful Direcției superioare politice a armatei, comandantul unei regiuni militare și un număr de generali. Delegația va vizita orașele Moscova, Kiev și Sevastopol.

Ministrul Forțelor Armate ale Republicii Socialiste România,
General-colonel *Ion Ioniță*

7 februarie 1970. *Raport al ministrului Forțelor Armate, general-colonel Ion Ioniță, adresat secretarului general al C.C. al P.C.R., Nicolae Ceaușescu, referitor la Statutul reprezentanților Comandantului Suprem al F.A.U. în armatele S.P.T.V..*

Republica Socialistă România
Ministerul Forțelor Armate
Nr. M.00602
din 07.02.1970

Strict secret
Exemplar nr. 2

Tovarășului
Nicolae Ceaușescu
Secretar General al Partidului Comunist Român
Președintele Consiliului de Stat

Recent, generalul de armată Ștemenko S.M., șeful Statului major al Forțelor Armate Unite, a trimis proiectul *„Statutului reprezentanților Comandamentului Suprem al Forțelor Armate Unite în armatele S.P.T.V."* anexat, rugând a i se trimite acordul și eventualele observații până la 10 februarie a.c.

În scrisoare se menționează că proiectul de Statut respectiv a fost elaborat în conformitate cu prevederile articolului 8 din Statutul Forțelor Armate Unite și al Comandamentului Unificat. Reamintesc că articolul la care se referă prevede următoarele: *„În armatele S.P.T.V. se pot găsi, cu acordul guvernelor, reprezentanți ai Comandantului Suprem al Forțelor Armate Unite, care în activitatea lor se conduc pe baza unui statut special, pus de acord cu miniștrii apărării și aprobat de Comandantul Suprem al Forțelor Armate Unite".*

Ministerul Forțelor Armate a studiat proiectul de Statut și apreciază că acesta reprezintă o actualizare a Statutului reprezentanților Comandamentului Forțelor Armate Unite din 9 mai 1962, fiind completat cu prevederi noi prin care se lărgesc drepturile și atribuțiile acestor reprezentanți și consider că un astfel de statut este inacceptabil și că ar fi inutil să facem observații la proiectul primit.

Menționez că actualul reprezentant al Comandantului Suprem pe lângă armata noastră, se găsește în București pe baza Hotărârii Comitetului Politic Consultativ al statelor participante la Tratatul de la Varșovia din 29 martie 1961 și a protocolului privind dezvoltarea Forțelor Armate ale Republicii Populare Române pe perioada 1961-1965, încheiat între Ministerul Forțelor Armate ale Republicii Populare Române și Comandantul Suprem al Forțelor Armate Unite, semnat la 31 martie 1961 și aprobat prin H.C.M. nr. 267 din 4 mai 1961.

Propun a aproba să răspundem că după consfătuirea Comitetului Politic Consultativ ținută la Budapesta în luna martie 1969, la care s-a adoptat Statutul Forțelor Armate Unite și al Comandamentului Unificat și care se spune că *„se pot*

găsi cu acordul guvernelor", guvernul Republicii Socialiste România nu şi-a manifestat dorinţa să aibă reprezentanţi ai Comandantului Suprem al Forţelor Armate Unite în armata noastră. Ca urmare, nu socotim necesar să ne dăm acordul sau să facem observaţii la proiectul de Statut trimis.

Ministrul Forţelor Armate ale Republicii Socialiste România,
General-colonel *Ion Ioniţă*

7 martie 1970. *Raport înaintat de generalul Ion Ioniţă, ministru Forţelor Armate, lui Nicolae Ceauşescu, secretar general al C.C. al P.C.R., privind discuţiile purtate la Moscova, în perioada 3-4.03.1970, între general-colonel Ion Gheorghe, prim-adjunct al ministrului Forţelor Armate şi şef al Marelui Stat Major, şi Mareşalul I.I.Iakubovski, comandant suprem al Forţelor Armate Unite, referitor la concepţia aplicaţiei prevăzute a se desfăşura pe teritoriul României în martie 1970.*

Republica Socialistă România
Ministerul Forţelor Armate
Nr. M. 001020
din 07.03.1970

Strict-secret
Exemplarul nr. 3

Tovarăşului
Nicolae Ceauşescu
Secretar General al Partidului Comunist Român
Preşedintele Consiliului de Stat

În zilele de 3 şi 4 martie 1970 generalul colonel Ion Gheorghe, prim adjunctul ministrului Forţelor Armate şi şef al Marelui Stat Major, însoţit de generalul-colonel Nicolescu Marin, adjunct al ministrului Forţelor Armate, generalul-locotenent Orban Octavian şi generalul-locotenent Lefter Gheorghe, a fost la Moscova şi a purtat discuţii cu mareşalul Iakubovski I.I., Comandantul Suprem al Forţelor Armate Unite şi generalul de armată Ştemenko S.M., şeful de stat major al Forţelor Armate Unite, asupra concepţiei aplicaţiei comune prevăzută a se desfăşura în luna martie 1970 pe teritoriul Republicii Socialiste România, sub conducerea ministrului Forţelor Armate şi în mod deosebit asupra necesităţii încheierii unei convenţii între guvernele Republicii Socialiste România şi Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste.

Generalul-colonel Ion Gheorghe, împreună cu însoţitorii săi, a fost primit o dată de generalul de armată Ştemenko şi de două ori de către mareşalul Iakubovski. Discuţiile au durat în total 5 ore, din care 3 ore cu mareşalul Iakubovski.

După ce i-a informat asupra principalelor elemente ale concepţiei aplicaţiei, generalul-colonel Ion Gheorghe a arătat că, potrivit legii ţării noastre, pentru ca aplicaţia să se poată desfăşura, este necesară încheierea unor convenţii bilaterale între guvernele Republicii Socialiste România şi Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste pe de o parte şi guvernele Republicii Socialiste România şi Republicii Populare Bulgaria pe de altă parte, care, în ceea ce ne priveşte trebuie apoi ratificate de Marea Adunare Naţională a Republicii Socialiste România.

1. În cadrul discuțiilor purtate, mareșalul Iakubovski I.I. și generalul de armată Ștemenko S.M. au arătat, în esență, următoarele:

- în practica de până acum, pentru executarea aplicațiilor comune nu s-au încheiat asemenea convenții; nici un stat, inclusiv Republica Socialistă România nu a cerut acest lucru atunci când trupele sau comandamentele sale au participat la aplicații și trageri în poligoane pe teritoriul altor state;

- din punct de vedere juridic, Comandantul Suprem și Statul major al Forțelor Armate Unite se conduc după documentele aprobate la Consfătuirea de la Budapesta din martie 1969. Statutul Forțelor Armate Unite și Comandamentul Unificat, la articolele 11 și 25, nu menționează necesitatea încheierii unor astfel de convenții pentru a se putea executa aplicații comune. Atunci când a elaborat statutul, nimeni nu a cerut includerea unei asemenea prevederi, cu toate că Declarația Marii Adunări Naționale a Republicii Socialiste România a fost adoptată la 22 august 1968, înainte de semnarea acestuia;

- este adevărat că fiecare stat are legile lui, care trebuie respectate, dar întrucât în U.R.S.S. nu există o lege care să prevadă încheierea unei convenții în astfel de situații *„nici Ștemenko, nici Iakubovski, nici Greciko"* nu pot propune guvernului sovietic să-i împuternicească pentru a o încheia.

Concluzionând, mareșalul Iakubovski I.I. a arătat că *„nici nu poate fi vorba de încheierea unei convenții între guverne"*.

Mareșalul Iakubovski I.I. și generalul de armată Ștemenko S.M. au afirmat că noi, sub diferite pretexte, nu vrem ca pe teritoriul țării noastre să se desfășoare aplicații la care să participe și trupe din alte armateș dacă în anul 1969 au înțeles motivele pentru care nu s-a putut executa aplicația comună prevăzută, acum consideră ca premeditată condiționarea executării ei de încheierea unei convenții, pentru ca astfel aplicația să nu aibă loc.

Au propus ca, pentru a se respecta, după părerea lor, legea existentă în Republica Socialistă România, în locul înscrierii în convenții, datele referitoare la participarea la aplicație a comandamentelor din armatele U.R.S.S. și R.P. Bulgaria pe teritoriul țării noastre să se treacă fie pe harta cu concepția aplicației, fie ca o anexă separată la concepție, așa cum este practica lor în relațiile cu celelalte armate ale S.P.T.V..

Propunerea a fost argumentată în sensul că aplicația nici măcar nu se efectuează cu trupe, întrucât din partea armatei sovietice participă numai o grupă operativă a unui comandament de divizie, formată din 30-40 ofițeri, iar comandamentul marii unități din armata bulgară intră pe teritoriul R.S. România doar 3-4 km. De aceea ar fi suficient ca documentele astfel întocmite să fie semnate de șeful Marelui stat major al Forțelor Armate ale Republicii Socialiste România și de șeful Statului major al Comandamentului Unificat, iar aprobarea lor să se facă de către Guvernul Republicii Socialiste România, potrivit prevederilor constituționale ale țării noastre.

2. În discuția avută, generalul de armată Ștemenko S.M. a reproșat că în ultimele luni se observă din partea noastră o poziție negativă și a dat în acest sens drept exemple:

- neparticiparea țării noastre la aplicația din luna iulie, planificată a avea loc în R.P. Ungară;

- faptul că nu am făcut observații la proiectul de statut al reprezentanților Comandantului Suprem;

- faptul că nu am fost de acord cu elaborarea unor instrucțiuni comune privind păstrarea secretului;

- necomunicarea datelor referitoare la încheierea protocolului de dezvoltare a forțelor armate pe perioada 1971-1975.

Mareșalul Iakubovski I.I. a adăugat că nu vrem să participăm la aplicația cu trupe ce urmează să aibă loc în luna septembrie în R.D.Germană.

3. În cuvântul său, generalul-colonel Ion Gheorghe a prezentat poziția noastră în conformitate cu punctul de vedere aprobat și, în esență, a arătat:

- problema încheierii unor convenții bilaterale, în vederea executării aplicațiilor comune, nu este o problemă nouă. Ea a fost ridicată încă din anul 1968 de către reprezentanții Forțelor Armate ale R.S.România la diferite consfătuiri și întâlniri.

Este adevărat că noi am participat cu trupe și comandamente la aplicații și alte activități în afara teritoriului țării noastre fără a încheia convenții, dar am procedat astfel deoarece nu ni s-a cerut acest lucru. Dacă în viitor ni se va pune problema încheierii de convenții pentru participarea la aplicații și trageri în poligoane, suntem de acord să le încheiem.

- articolul 10 din Statutul Forțelor Armate Unite și Comandamentului Unificat prevede,, *„Comandamentul Suprem ... cu acordul miniștrilor apărării iar la nevoie și al guvernelor, organizează și execută activități în cadrul Forțelor Armate Unite, îndreptate spre ridicarea pregătirii de luptă și de mobilizare a acestora"*. Printre activitățile îndreptate spre ridicarea pregătirii de luptă noi considerăm că se numără și aplicațiile comune. Practica de până acum de a se trece pe harta concepției unele detalii referitoare la trupele străine participante, nu poate înlocui convenția prevăzută de legislația română.

În concluzie a arătat că fără încheierea convenției între guverne nu poate avea loc nici un fel de aplicație comună pe teritoriul țării noastre.

În legătură cu reproșurile făcute de generalul de armată S.M. Ștemenko, generalul-colonel Ion Gheorghe a arătat că noi ne îndeplinim obligațiile pe care ni le asumăm, inclusiv cele din planul cu activitățile comune, iar în unele cazuri și solicitările făcute în afara planului.

4. La rugămintea expresă a mareșalului Iakubovski I.I., în cea dea a doua zi a discuțiilor i s-a prezentat concepția aplicației. Acesta a apreciat că este o concepție interesantă și și-a exprimat regretul că nu va putea fi executată.

5. La încheierea discuțiilor, mareșalul Iakubovski I.I. a solicitat generalului Ion Gheorghe să transmită ministrului Forțelor Armate ale Republicii Socialiste România, iar dacă are posibilitatea și tovarășului Nicolae Ceaușescu, rugămintea sa de a fi de acord ca aplicația să se desfășoare fără încheierea convențiilor. În acest sens, el a arătat că așteaptă un răspuns din partea română.

Generalul-colonel Ion Gheorghe l-a încredințat că va transmite cele solicitate, arătând că nu întrevede posibilitatea executării aplicației fără încheierea convențiilor, întrucât legile țării sunt respectate deopotrivă de către toți cetățenii ei.

Discuțiile au decurs într-o atmosferă calmă, normală. De remarcat este atitudinea ponderată a mareșalului Iakubovski I.I.

6. Întrucât mareșalul Iakibovski I.I. a rugat ca părerea lui să fie adusă la cunoștința mea și a dumneavoastră și așteaptă un răspuns, propun să i se comunice că punctul nostru de vedere nu s-a schimbat și că, deci, desfășurarea aplicației este condiționată de încheierea celor două convenții.

Rog a aproba.

Ministrul Forțelor Armate ale Republicii Socialiste România,
General-colonel *Ion Ioniță*

10 martie 1970. *Scrisoarea adresată de generalul-colonel Ion Gheorghe, prim-adjunct al ministrului Forțelor Armate și șef al Marelui Stat Major, mareșalului I.I. Iakubovski, comandant suprem al Forțelor Armate Unite, privind concepția românească de desfășurare a aplicației comune preconizată a avea loc în România în martie 1970.*

Republica Socialistă România
Ministerul Forțelor Armate
10 martie 1970
Nr. C.U.048

Strict-secret
Exemplar unic
Urgență

Telegramă

Tovarășului
Mareșal al Uniunii Sovietice I.I. Iakubovski,
Comandantul Suprem al Forțelor Armate Unite ale
S.P.T.V.
- Oraș Moscova -

Stimate tovarășe mareșal,

Întorcându-mă la București am raportat ministrului Forțelor Armate și conducerii de partid rugămintea dumneavoastră.

Am fost împuternicit să vă răspund că, așa cum am arătat în discuția purtată cu dumneavoastră, legislația Republicii Socialiste România prevede că aplicațiile comune, indiferent de rolul lor, inclusiv cele de comandament și de stat major în teren cu mijloace de transmisiuni, nu se pot desfășura pe teritoriul României decât după încheierea în prealabil a unor convenții între guvernul Republicii Socialiste România și guvernele statelor ale căror trupe sau comandamente sunt prevăzute a participa la aplicație, convenții care să fie ratificate de organele competente potrivit legislației fiecărei țări parte la convenție.

În consecință, pentru ca aplicația prevăzută a se desfășura în luna martie a.c. pe teritoriul Republicii Socialiste România sub conducerea ministrului Forțelor Armate să se poată executa, este necesară în prealabil, încheierea de convenții între guvernele Republicii Socialiste România și Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste, respectiv Republicii Socialiste România și Republicii Populare Bulgare.

Fără încheierea acestor convenții aplicația nu se poate executa.

Cu stimă,

Prim-adjunct al Ministrului Forțelor Armate
și șef al Marelui Stat Major,
General-colonel *Ion Gheorghe*

17 februarie 1971. Stenograma discuției care a avut loc între prim-adjunctul ministrului Forțelor Armate și șef al Marelui Stat Major român, general-colonel Ion Gheorghe, și șeful Statului Major al Forțelor Armate Unite, generalul de armată S.M. Ștemenko.

General-colonel Ion Gheorghe: După ce ne-am odihnit, acum putem începe lucrul.

General de armată Ștemenko S.M.: Da. Am respirat și aer de primăvară.

General-colonel Ion Gheorghe: Cum doriți să procedăm? Am în vedere cine să înceapă și cum să împărțim timpul?

General de armată Ștemenko S.M.: Noi am venit să clarificăm unele probleme pe care noi vi le-am transmis ca să existe o claritate pentru că în unele nu e stabilit cum se va rezolva. Ne-am folosit de amabila dv. invitație pentru a veni la București.

General-colonel Ion Gheorghe: Noi am primit cele 7 probleme propuse de dv. și am mai pregătit și noi 7 ca să fie paritate. V-aș propune să luăm problemă cu problemă, mai întâi ale dv. La fiecare să ne spuneți clar ce doriți și noi încercăm pe loc, sau după o pauză să vă răspundem. După ce epuizăm problemele dv. trecem la ale noastre și la fel, fie că ne răspundeți pe loc, fie după o pauză, dacă nu terminăm până la prânz lucrăm după amiază, la noapte. La 1, 1/2 ore, pauză. Am dori să cunoaștem și părerea dv.

General de armată Ștemenko S.M.: Eu cred că astăzi terminăm și mâine dimineață vom decola, nu avem de rezolvat probleme internaționale, sunt probleme de lucru, la care vom putea răspunde, răspundem, la care nu ne vom mai gândi și vom răspunde mai târziu.

General-colonel Ion Gheorghe: Am înțeles că ați propus să discutăm următoarele 7 probleme: 1. Problema protocolului; 2. Corecturile la proiectele de hotărâri ale ședinței Comitetului miniștrilor apărării; 3. Documente informative; 4. Problema de transmisiuni cu cele două aspecte: IUG – 2, aparatura de secretizare; 5. Referitor la documentele de cooperare între Flotele din Marea Neagră; 6. Referitor la cooperarea tactică pe linie A.A.T.; 7. Convenția privind capacitatea juridică. N-am dat întreaga formulare ci doar le-am enumerat.

General de armată Ștemenko S.M.: Problema protocolului. Am fi dorit să precizăm cum vom proceda mai departe cu acest protocol, pentru că cu toți am terminat și sunt aprobate de guverne mai puțin cu tovarășii polonezi și unguri. Tovarășii polonezi ne-au invitat pe 16.02.1971, dar pentru că am stabilit cu dv. această întâlnire am amânat întâlnirea cu ei pentru 24.02.1971, iar cu ungurii se va semna pe 01.03 folosind prilejul desfășurării ședinței Comitetului miniștrilor apărării la Budapesta. Va fi semnat astfel cu toții și nu am fi dorit să venim la ședința Comitetului miniștrilor și să spunem că cu toții au fost semnate numai cu românii nu. Am înțeles că nu este un refuz din partea dv. de a se încheia protocolul pentru că de acesta se vorbește și în statut, apoi la cele două ședințe ale Comitetului miniștrilor

apărării s-a arătat că planurile de dezvoltare vor fi reflectate în protocoalele ce se vor încheia. În ambele cazuri nu s-a exprimat din partea dv. nici o obiecție. De aceea nu am avut îndoială că acest protocol va fi elaborat. (La intervenția generalului-colonel Romanov a arătat că s-a semnat și cu U.R.S.S. și a fost aprobat). Cu dv. avem un protocol încheiat în 1963 semnat de generalul Sălăjan și mareșalul Greciko.

General-colonel Ion Gheorghe: Este adevărat că în documentele adoptate la Budapesta s-a prevăzut să se încheie protocoale semnate de miniștrii apărării și Comandamentul suprem și aprobate de guverne. Noi, Marele stat major am studiat și formularul tip al proiectului de protocol elaborat de dv. și ne-am schițat anumite date pe care le-am supus tovarășului ministru încă din anul trecut. Tovarășul ministru a ridicat problema că înainte de a încheia acest protocol sau cel puțin concomitent să propunem și să încheiem între guvernele Republicii Socialiste România și Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste și Republicii Socialiste România și Republicii Populare Bulgaria o convenție care să fie ratificată de organele competente ale fiecărei țări și care pentru noi dă o putere legislativă planului operativ și protocolului. Problema vă este cunoscută și v-am spus-o la ședința Comitetului miniștrilor și vă informez că la ședința de la Budapesta tovarășul ministru va ridica această problemă tovarășului Greciko și Djurov. Acum câteva săptămâni tovarășul Romanov a cerut să vină la tovarășul ministru din ordinul tovarășului Iakubovski, înmânându-i cele 3 rapoarte și a informat pe tovarășul ministru cu propunerea tov. Iakubovski ca până la consfătuirea de la Budapesta să aibă loc întâlnirea la nivelul nostru aici sau la Moscova și preliminar să discutăm despre protocol. Noi am privit pozitiv, și am căzut de acord, să veniți la noi, că veniți cam rar, și în ideea că la Budapesta, formularea din raport „că s-a încheiat cu toți protocoale mai puțin cu românii" să fie evitată. Noi i-am spus tov. Romanov că dacă nu va fi într-un fel atenuată această frază, tov. ministru Ioniță va fi nevoit să ia cuvântul și să arate motivele pentru care nu s-a încheiat protocolul. Ce vă pot spune din activitatea noastră privind încheierea acestui protocol. Noi am prevăzut să fie consemnat în protocol includerea unor mari unități, unități și formațiuni de diferite genuri de arme pentru a duce acțiuni în comun în caz de război. Modul cum înțelegem noi și cum scrie și la art. 3 din statut, aceste mari unități deși nominalizate încă din timp de pace rămân în subordinea comandamentelor naționale. Aceste trupe să acționeze în cadrul limitelor operative potrivit planurilor de întrebuințare la război ca mari unități operative sau tactice de sine stătătoare, comanda lor revenind Comandantului suprem național, cooperând cu celalalte armate. Ca efective considerăm că în protocol să fie înscrise cele de la pace și război pentru acele mari unități și unități care urmează a se destina să acționeze în comun în caz de război – îmi permit a face remarca că în formularul tip de înțelege că vor fi înscrise toate efectivele – sau poate că e o înțelegere a noastră greșită. Referitor la înzestrare cu tehnică de luptă avem în vedere că marile unități operative și tactice să fie înzestrate cu tehnică mai modernă, în procente mai ridicate, cu o îmbunătățire a structurii organizatorice, cu o capacitate manevrieră și

forță de izbire mai mare. Toate acestea sunt legate de posibilitățile economice ale țării și ale posibilităților de cumpărare din alte țări și în special de la dv. Rezerva de muniții, carburanți și alimente ne-am gândit să avem pentru 20-30 zile iar la bombe de aviație și rachete, din calcule vom avea 1-6,5 unități de foc. Ne gândim și în noul protocol să menținem prevederile păstrării și reîmprospătării rezervelor Comandamentului Unificat care se găsesc pe teritoriul țării noastre, în aceleași condiții cum a fost prevăzut în protocolul din 1963. Privitor la pregătirea operativă a teritoriului sunt unele prevederi și după posibilitățile economice ale țării vom căuta să le rezolvăm. Acestea sunt unele principii și obligații din partea noastră. Ne gândim, ca în acest protocol să solicităm și unele obligații Comandamentului Unificat și anume ca să acorde sprijinul acțiunilor de luptă ale trupelor din Forțele Armate ale Republicii Socialiste România destinate a acționa în comun, în asigurarea cu aviație de bombardament, vânătoare-bombardament, cercetare, asigurarea cu mijloace de aviație de transport, pentru transportul desantului-parașutare, focoase nucleare pentru rachete tactice și operativ-tactice existente în compunerea trupelor Forțelor Armate ale Republicii Socialiste România destinate a acționa în comun, asigurarea cu mijloace chimice și bacteriologice, asigurarea tehnicii de luptă care n-a fost realizată în timp de pace până la nivelul recomandat de Comandamentul Unificat și prevăzut în protocol. Acestea au fost câteva din principiile care ne-au călăuzit și le-am raportat tovarășului ministru. Dar sunt obligat, deși ne-ați transmis prin tov. Romanov că n-ați dori să discutați, eu vă informez că noi nu vom putea încheia acest protocol fără ca mai înainte sau concomitent să încheiem convenția de care v-am spus. Repet că această convenție, după părerea noastră este absolut necesară fiindcă ea va da putere legislativă atât planului operativ aprobat numai de secretarul general al partidului, – bineînțeles semnat și de tovarășul ministru și de mine – și cum la noi se pune foarte mare preț pe o respectare strictă a legilor țării este necesar să încheie această convenție între guverne – iar pe fondul planului operativ – ratificată la noi de Marea Adunare Națională sau Consiliul de Stat și care va căpăta o putere de lege. Încheind convenția și protocolul va fi necesar să aducem unele îmbunătățiri însăși planului operativ.

Mi-aș permite să trec la a doua problemă și anume cum ne-am gândit în legătură cu principiile care să stea la baza acestei convenții. Prin această convenție vom putea reglementa următoarele probleme mai principale:

- condițiile în care se va putea executa trecerea, deplasarea, staționarea și dislocarea temporară a trupelor armatei sovietice pe teritoriul Republicii Socialiste România pentru acordarea de ajutor Republicii Populare Bulgaria potrivit articolului 4 din Tratatul de la Varșovia;

- reglementarea compunerii și efectivele trupelor ce vor trece, obligația părților pentru asigurarea acestei acțiuni (trecerea frontierei, asigurarea comunicațiilor, asigurarea conducerii – telecomunicații, asigurarea tehnic-materială, cum vor fi reglementate și suportate cheltuielile, obligațiile ce revin trupelor ce se deplasează, obligațiile statului nostru, probleme de jurisdicție etc.).

Noi simțim nevoia ca acestea să fie reglementate prin convenție guvernamentală și pentru faptul că armata noastră ea însăși va avea unele greutăți, complicații în timp de război, dacă nu se vor reglementa din timp, exemplu: telecomunicații, vagoane etc. probleme care nu pot fi rezolvate numai de Ministerul Forțelor Armate ci și de alte ministere – deci prin guvern. Astfel, stabilind obligații reciproce și ratificând această convenție considerăm că vom reglementa însuși planul operativ. Repet ce am spus la început că în țara noastră, și știu că în toate țările socialiste, se pune problema respectării legalității și ideea aceasta cu convenția, punerea ei în fapt, este de natură să respecte constituția ad litteram. Această problemă vrem să o ridicăm și tovarășilor bulgari fiindcă și noi mergem la ei, și simțim nevoia să reglementăm aceste probleme. Nu știm cum vor privi tovarășii bulgari această problemă, dar tovarășul ministru o va ridica tovarășului Djurov. Se va pune fie individual tov. Greciko și Djurov, fie că se va discuta cu amândoi deodată. Iată pe scurt tov. Ștemenko cum vedem noi prima problemă cu privire la încheierea protocolului.

Vă mai informez că Marele stat major a schițat și a prezentat tovarășului ministru într-o formă câte un proiect de convenție între Republica Socialistă România și Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste și Republica Socialistă România și Republica Populară Bulgaria. Dacă tovarășii miniștrii vor raporta guvernelor noi am putea într-un timp nu prea lung să putem prezenta un proiect de convenție întocmit de Marele stat major. Acesta este deocamdată un document intern al Marelui stat major care deocamdată nu are aprobarea tov. ministru Ioniță.

General de armată Ștemenko S.M.: Ce pot să spun? Vă mulțumesc pentru informație. Din păcate nu am auzit nimic nou. Poziția dv. a rămas aceeași. Eu de ce am rugat să nu ridicăm problema convenției, pentru că eu nu am cu ea nicio legătură. Protocolul este treaba noastră, pentru că îl semnează Comandantul suprem și ministrul Forțelor Armate pe când convenția este problema guvernelor. Noi suntem Statul major al Forțelor Armate Unite nu suntem reprezentanții U.R.S.S. sau R.P.B. În locul meu poate sta un polonez, un neamț sau român. Probabil priviți problema că suntem ofițeri sovietici dar nu avem nimic cu convenția. Nu suntem împuterniciți de nimeni, discuțiile să se ducă cu cine trebuie. Eu am spus și mai repet că legarea aceasta artificială a conveției cu protocolul nu e clară, convenția este una iar protocolul este alta, respectiv destinarea și dezvoltarea trupelor Republicii Socialiste România unde nu se prevede nici o frază despre planul operativ și trecerea trupelor sovietice. Protocolul se încheie între Comandantul suprem și ministrul Forțelor Armate pentru aceea noi socotim că este artificial legarea încheierii protocolului cu a convenției, aceasta este o presiune, va fi protocol sau nu. Convenția va trebui să fie încheiată între țări, nu se poate lega protocolul de o convenție care este de valoare internațională. Eu sunt convins că dv. știți foarte bine că aceste documente nu au nici o legătură, dar vorbim pentru că am venit să discutăm.

Ce putem spune despre protocol? Am înțeles că formularul nostru l-ați acceptat în principiu. Eu sunt convins că dacă vom lua proiectul protocolului pe capitole vom cădea de acord, căci este vorba de armata română. Cum veți dori așa vom accepta. Veți dori să fie puternică și bine dotată și noi o vrem așa. Noi vom respecta propunerile dv. Avem în vedere toate caracteristicile armatei dv., le vom respecta căci sunt forțe armate socialiste. Fără îndoială că rămân în subordinea Comandamentului național și practica noastră de doi ani ne permite să spunem că nu s-au subordonat altcuiva. În ce privește în timp de război noi nu am vorbit nimic despre cine va conduce, cui se va subordona pe cine va sprijini. Nu vorbim de folosirea lor operativă. La art. 3 din Statut se arată că pentru timp de război se va întocmi ulterior un document care iese din sfera Comandantului suprem, fiind probleme deosebite se vor rezolva de guvernele țărilor noastre. Noi lucrăm la acest document încet, de doi ani, când va fi pregătit îl vom trimite marilor state majore pentru a-și pune părerea, pentru că ridică foarte multe probleme. Protocolul pe care-l discutăm acum nu se numește „de folosire" și numai „de destinare și dezvoltare a trupelor", nu se vorbește de conducere, staționare, cooperare, trecere etc. pentru că nu avem dreptul. Problema conducerii privește toate țările participante la Tratatul de la Varșovia. Mi se pare că protocolul trebuie lucrat fără a-l lega de convenție. În legătură cu fraza din raportul Comandantului suprem care urmează să fie ținut la ședința Comitetului miniștrilor apărării din martie a.c. poate ne spuneți cum să fie redactată, cum să-i raportăm Comandantului suprem.

General-colonel Ion Gheorghe: Noi nu vrem să modificați, dar vrem să spunem că dacă va rămâne așa cum este, tov. ministru Ioniță va fi nevoit să explice de ce nu s-a încheiat protocolul. Cum formulați este treaba dv. nu vrem să ne amestecăm, este raportul Comandantului suprem. Până atunci veți avea timp să o schimbați. Dacă nu, atunci tov. ministru Ioniță o va ridica.

General de armată Ștemenko S.M.: Amestecați-vă, spuneți cum doriți, nu putem spune că am semnat cu tovarășii români din moment ce nu am semnat. Cum să spunem? Hai să ne înțelegem. Sincer, vreau să lămurim lucrurile; eu vreau să ajutăm nu să înăsprim situația. Cu tov. general Zamfirescu când a fost cu problema anului de calcul ne-am înțeles foarte bine, de aceea eu vreau părerea dumneavoastră.

General-colonel Ion Gheorghe: Noi nu ne-am gândit la o formulare.

General-colonel Romanov: Ar fi bine să se ia proiectul de protocol punct cu punct și apoi să se spună în raport că la nivelul Marelui stat major al Forțelor Armate ale Republicii Socialiste România și Statului major al Forțelor Armate Unite problemele au fost discutate și urmează a fi definitivate.

General de armată Ștemenko S.M.: Noi cu reprezentanții celorlalte armate am elaborat protocoale discutându-le la nivelul șefului Direcției operații din Statul major al Forțelor Armate Unite și șefii Direcțiilor operații ale armatelor respective. Apoi la nivelul meu și șefilor Marilor state majore și în final la Comandantul suprem. Cam așa am lucrat. La început ar fi bine ca și aici, Mereșko să discute cu

șeful Direcției operații și să elaboreze proiectul, semnarea ar fi problema a doua și apoi aprobarea. Am putea să spunem în acest caz că protocolul este în curs de definitivare.

General-colonel Ion Gheorghe: Subliniez din nou că în ceea ce privește discutarea practică a protocolului în concepția noastră, nu se poate face decât după semnarea convenției sau concomitent. Eu am arătat unele principii pe care le-am prezentat tovarășului ministru. Tov. Ștemenko a spus că i se pare că nu sunt deosebiri față de formularul primit. Sigur că el păstrează o anumită structură care a fost și în alte protocoale, însă problema centrală este că noi nu putem discuta protocolul fără a ne înțelege asupra convenției. Dv. ați spus că nu aveți împuternicire și că nu o să aveți niciodată. Că nu sunteți împuternicit este cert, dar că nu veți avea nu este sigur.

General de armată Ștemenko S.M.: Asta este sigur.

General-colonel Ion Gheorghe: Asta este o chestiune a părții sovietice. Cu privire la faptul că se leagă sau nu avem poziții diferite. Noi considerăm că se leagă fiindcă destinăm forțe, materiale, căi de comunicații, pe baza cărora se întocmesc planurile operative. Planul operativ este legat de acest protocol sunt strâns legate. Sigur că din moment ce dv. nu aveți împuternicire cu convenția este greu să purtăm discuții. În legătură cu formularea frazei din raportul Comandantului suprem noi nu ne-am gândit, dar probabil că se va găsi alta; nu cea propusă de tov. Romanov „că am discutat protocolul și că urmează să-l definitivăm", noi nu am făcut aceasta. Noi am făcut un schimb de păreri asupra principiilor care pot sta la baza încheierii protocolului. Concret nu putem discuta fără a ajunge la o înțelegere cu tovarășii sovietici și tovarășii bulgari cu privire la convenție. Pentru noi este fermă această poziție.

General de armată Ștemenko S.M.: La protocol se poate lucra ani, deci nu înseamnă că s-a aprobat. Elaborarea este una iar aprobarea alta. Noi considerăm că putem începe lucrul, dv. spuneți că nu, sunteți fermi. Eu vreau să ne apropiem, el nu va avea putere juridică, chiar dacă este semnat de ministru, până nu va fi aprobat de guvern. Consider că trebuie să găsim o cale de elaborare, iar că va fi semnat sau nu, este o altă problemă. Poziția dv. eu o cunosc și cred că putem începe lucrul, nu noi cu subordonații noștri. Ar fi o picătură de apă într-un pahar. De ce insist ? Fiindcă nici practic, nici teoretic, nu am realizat nici un plus, problema este să nu se arate la ședința Comitetului miniștrilor apărării că nu s-a făcut nimic. Noi să lucrăm, să-l punem de acord așa cum am procedat cu celelalte armate, cu care am avut discuții dar am căzut de acord, iar miniștri lor să-l semneze ciocnind un pahar de șampanie.

General-colonel Nicolescu Marin: Dacă începem lucrul concret, nu înseamnă că va fi gata mâine, trebuie să avem perspectiva muncii, să vedem cum se termină, altfel este o muncă lipsită de obiect. De aceea trebuie să începem cu problema care condiționează încheierea. Nu știu dacă mai pot adăuga ceva la cele spuse de tov. general-colonel Ion Gheorghe în ceea ce privește legătura dintre

convenţie şi protocol, a-şi ruga însă pe tov. general Stemenko aşa cum şi altă dată ne-a înţeles să caute să se apropie de această convingere a noastră că între protocol şi convenţie este o legătură directă. Este adevărat că în protocol nu se prevăd probleme operative, dar nu este mai puţin adevărat că destinarea de trupe nu este fără nici un scop, ci pentru a acţiona în comun. Revin obligaţii foarte mari pentru state. Nu ştim cum este la dv., dar la noi este lege că orice obligaţii de ordin militar, economic nu-şi poate lua nimeni fără a fi aprobate de Marea Adunare Naţională. La Marea Adunare Naţională nu putem să ne ducem cu protocolul sau planul operativ, ci cu un document adecvat, cu o convenţie guvernamentală. Noi suntem profund convinşi de legătura organică dintre protocol şi convenţie şi că necesitatea încheierii convenţiei decurge dintr-o lege a statului nostru.

General de armată Ştemenko S.M.: Ce putem spune? Părţile au făcut un schimb de păreri care au fost utile.

General-colonel Ion Gheorghe: Aşa a şi fost. Nu mai e mult până la 3 martie când miniştrii vor face un schimb de păreri cu privire la convenţii, aceştia vor raporta guvernelor, ni se vor dezlega mâinile, ne vom întâlni cu spor. Principiile le ştim, vom lucra mai uşor.

General de armată Ştemenko S.M.: Noi am căzut ca a treia parte.

General-colonel Romanov: Când am fost la tov. ministru şi s-a pus problema întâlnirii ne-a spus că dacă se vor naşte probleme, dânsul este aici şi va fi uşor să se lămurească. Poate ar fi util să se raporteze tov. ministru şi să se înceapă lucrul tehnic, iar partea juridică este o problemă legată de discuţiile cu ceilalţi. Poate aprobă partea această tehnică.

General-colonel Ion Gheorghe: Eu ca subordonat sunt obligat să-i raportez. În plus am înţeles că îşi va face timp să-l primească pe tov. Ştemenko. Mă îndoiesc că îmi va da dezlegare să discut partea tehnică, căci dânsul este în cunoştină de cauză cu ceea ce discut. Nici nu mi-aşi fi permis ca o problemă aşa de importantă s-o discut cu o personalitate cum este tov. Ştemenko fără să am aprobare. Desigur, eu voi raporta.

15 septembrie 1983. *Raport al ministrului Apărării Naţionale, generalul-colonel Constantin Olteanu, către Nicolae Ceauşescu, preşedintele României, prin care informează despre conţinutul proiectelor Hotărârii şi Comunicatului de presă, primite din partea comandantului-şef al F.A.U., care urmau a fi adoptate la şedinţa extraordinară a Comitetului Miniştrilor Apărării de la Berlin.*

Ministerul Apărării Naţionale
Exemplarul nr. 1
Ministrul
Nr. M. 05451 din 15.09.1983

Tovarăşului Nicolae Ceauşescu,
Secretar general al Partidului Comunist Român,
Preşedintele Republicii Socialiste România

Potrivit aprobării dumneavoastră, la 13 septembrie a.c., am primit pe mareşalul Uniunii Sovietice V.G. Kulikov şi pe generalul de armată A.I. Gribkov, care mi-au înmânat proiectele unei Hotărâri şi al unui Comunicat de presă ce ar urma să fie adoptate la şedinţa extraordinară a Comitetului Miniştrilor Apărării ai statelor participante la Tratatul de la Varşovia, preconizată a avea loc la 20 octombrie a.c., la Berlin, menţionând, cu acest prilej, că proiectele au fost acceptate de celelalte state membre ale Tratatului.

Raportez că în aceste documente se prevede necesitatea adoptării unor măsuri practice de răspuns, în cazul amplasării de noi rachete americane cu rază medie de acţiune în unele state vest-europene, pentru a nu permite superioritatea militară în favoarea N.A.T.O., şi a păstra echilibrul de forţe.

Pe timpul discuţiilor le-am explicat că documentele în forma prezentată sunt inacceptabile pentru partea română, deoarece nu ţin seama întru-totul de declaraţiile de la Praga, din ianuarie, şi Moscova, din iunie a.c., unde se prevede, în mod deosebit, necesitatea de a se face totul pentru ca, în acest an, să se ajungă la o înţelegere privind neamplasarea în Europa de noi rachete nucleare, reducerea şi lichidarea celor existente.

Totodată, le-am expus poziţia fermă a ţării noastre, că militäm pentru continuarea negocierilor în scopul neamplasării de noi rachete în Europa, retragerea şi distrugerea celor existente, realizarea unui echilibru de forte la un nivel cât mai scăzut.

Cu prilejul convorbirilor avute, am convenit să trimit mareşalului V.G. Kulikov proiectele documentelor potrivit punctului nostru de vedere (se anexează). În cazul în care sunteţi de accord cu participarea noastră la şedinţa extraordinară a Comitetului Miniştrilor Apărării, rog a aproba:

– Conținutul proiectelor Hotărârii și Știrii de presă pe care să le comunic mareșalului V.G. Kulikov;

– La ședință să fiu însoțit de generalul-colonel Nicolescu Marin, adjunct al ministrului Apărării Naționale, general-locotenent Eftimescu Nicolae, prim-locțiitor al șefului Marelui Stat Major și șef al Direcției operații, general-maior Mitrea Mihail, locțiitor al șefului Marelui Stat Major, și 4 ofițeri, deplasarea urmând să se facă cu un avion militar.

Ministrul Apărării Naționale,
General-colonel *Constantin Olteanu*

17 octombrie 1983. *Telegramă adresată de ministrul Apărării Naționale al României, generalul-colonel Constantin Olteanu, comandantului-șef al F.A.U., mareșalul V.G. Kulikov, referitor la poziția României față de proiectele Hotărârii și Comunicatului de presă care urmau a fi adoptate la ședința Comitetului Miniștrilor Apărării de la Berlin.*

Telegramă
Tovarășului mareșal al uniunii Sovietice V.G.Kulikov,
Comandant-șef al Forțelor Armate Unite

Stimate tovarășe mareșal,

În urma analizei noilor proiecte de documente pentru ședința extraordinară a Comitetului Miniștrilor Apărării, vă comunicăm că, după părerea noastră, precizările care s-au făcut după ședința Comitetului Miniștrilor Afacerilor Externe nu duc la modificări esențiale ale proiectelor primite anterior.

Avem în vedere îndeosebi faptul că, atât în Hotărâre cât și în Comunicat se reflectă în mod unilateral prevederile documentelor adopate în comun la Praga, la 5 ianuarie, și la Moscova, la 28 iunie a.c., precum și la recenta ședință a Comitetului Miniștrilor Afacerilor Externe, documente în care accentul principal se pune pe realizarea înțelegerilor privind neamplasarea de noi rachete în Europa, reducerea corespunzătoare și distrugerea mijloacelor nucleare cu rază medie de acțiune existente, în timp ce în proiectele primite recent se pune accentul pe luarea măsurilor de răspuns.

În consecință, vă comunicăm că ne menținem punctul de vedere transmis anterior.

Cu stimă,

Ministrul Apărării Naționale,
General-colonel *Constantin Olteanu*

CRONOLOGIE[683]

1945

9 mai 1945. Cel de-al doilea război mondial ia sfârşit în Europa. La scurt timp neînţelegerile dintre foştii aliaţi încep să se adâncească din ce în ce mai mult.

12 mai 1945. Winston Churchill, primul-ministru britanic, scrie lui Harry Truman, preşedintele S.U.A.: *„O cortină de fier s-a lăsat în faţa lor /*a sovieticilor – n.n./ *Noi nu ştim ce se petrece în spatele ei"*.

24 mai 1945. Feldmareşalul Alan Brook, şeful Statului Major imperial britanic, consemnează în jurnalul său: *„În seara aceasta am studiat cu atenţie raportul planificatorilor în privinţa posibilităţii de a începe un război împotriva Rusiei, dacă în cursul viitoarelor tratative cu ea se vor ivi dificultăţi. Ni s-a dat ordin să facem acest studiu. Fără discuţie că ideea însăşi este o pură fantezie, iar şansele de succes sunt egale cu zero. Nu încape îndoială că de acum înainte Rusia este atotputernică în Europa"*.

17 iulie-2 august 1945. În timpul Conferinţei de la Potsdam preşedinetele american Harry Truman protestează faţă de faptul că înţelegerile de la Ialta nu fuseseră respectate de către sovietici în cazul României şi Bulgariei. Nu insistă însă datorită situaţiei din Italia.

6 august 1945. Un bombardier american „B-29" lansează prima bombă atomică asupra oraşului japonez Hiroşima. După calcule americane au fost ucişi circa 80 000 de oameni, iar 14 000 au fost daţi dispăruţi.

8 august 1945. A doua bombă americană, lansată asupra oraşului Nagasaki, ucide alţi 40 000 de oameni. * Conform înţelegerii dintre aliaţi, U.R.S.S. declară război Japoniei.

14 august 1945. Împăratul *Japoniei* ordonă încetarea rezistenţei, dar luptele vor continua.

19 august 1945. În *România,* regele Mihai I, încurajat de atitudinea marilor puteri, care s-au pronunţat la Conferinţa de la Potsdam pentru instaurarea unor guverne *„democratice recunoscute"*, cere demisia guvernului condus de dr. Petru Groza şi constituirea altuia, reprezentativ. Deoarece primul-ministru nu cedează, regele refuză să semneze decretele prezentate de guvern, declanşând o criză

[683] Părţi din cronologie au mai fost publicate în lucrările: dr. Constantin Olteanu, dr. Alesandru Duţu, Constantip Antip, *România şi Tratatul de la Varşovia. Istoric. Mărturii. Documente. Cronologie*, Editura Pro Historia, Bucureşti, 2005; dr. Alesandru Duţu, *Revoluţia din Decembrie 1989. Cronologie*, ediţia a II-a, revăzută şi adăugită, Editura, SITECH, Craiova, 2010.

constituţională, cunoscută sub numele de *„greva regală"*, care va lua sfârşit la începutul anului 1946.

2 septembrie 1945. Capitularea Japoniei marchează sfârşitul celui de-al doilea război mondial. * Se constituie *Republica Democrată Vietnam.*

3 octombrie 1945. La Conferinţa de la Londra secretarul de stat american James Byrnes adoptă o atitudine împăciuitoristă faţă de sovietici declarând că S.U.A. nu urmăreau să nege *„interesele legitime sau influenţa"* Moscovei în zonele de ocupaţie ale Uniunii Sovietice.

19 decembrie 1945. Relevând rolul S.U.A. în arena mondială, preşedintele Harry Truman apreciază: *„Fie că dorim sau nu, suntem datori să recunoaştem că victoria pe care am repurtat-o a impus poporului american povara răspunderii pentru conducerea pe viitor a lumii"*.

1946

5 martie 1946. La Fulton, în S.U.A., în prezenţa lui Harry Truman, Winston Churchill ţine un fulminat discurs în care anunţă politica *„de pe poziţii de forţă"* împotriva comunismului, reprezentat de U.R.S.S.

10 iulie 1946. În atolul Bikini din Oceanul Pacific, S.U.A. efectuează primele experienţe postbelice cu arma nucleară.

29 iulie – 15 octombrie 1946. La Paris, în cadrul Conferinţei de pace, marile puteri încearcă să reglementeze problemele lumii postbelice.

19 noiembrie 1946. În *România*, în primele alegeri parlamentare postbelice, Blocul Partidelor Democrate – alianţă electorală alcătuită din Partidul Comunist Român, Partidul Social-Democrat, Partidul Naţional-Liberal (Gheorghe Tătărescu), Partidul Naţional-Ţărănesc (Anton Alexandrescu), Frontul Plugarilor şi Partidul Naţional Popular, în cadrul căruia comuniştii aveau rolul preponderant – obţine 79,86% din voturi şi 378 din cele 414 locuri (în Adunarea Deputaţilor).

1947

4 martie 1947. Franţa şi Marea Britanie semnează Tratatul de la Dunkerque, ca mijloc de apărare în cazul unei eventuale agresiuni germane.

12 martie 1947. Pronunţându-se, în faţa Congresului american, pentru ajutorarea Greciei, Turciei şi a *„popoarelor libere care se opuneau unor grupuri minoritare înarmate sau unor presiuni externe menite a le subjuga"* preşedintele Harry Truman lansează doctrina care-i va purta numele şi care a constituit semnalul declanşării acţiunilor ferme pentru blocarea expansiunii sovietice.

5 iunie 1947. Secretarul de stat american George Marshall adaugă dimensiunea economică politicii de îndiguire promovată prin *„doctrina Truman"*. Uniunea Sovietică refuză să accepte ajutorul economic american, impunând acest lucru şi ţărilor aflate în sfera sa de dominaţie.

9 iulie 1947. Guvernul român respinge *„planul Marshall"*.

22-27 septembrie 1947. Pentru a supraveghea mai bine mişcarea comunistă internaţională Uniunea Sovietică constituie Cominformul (Biroul informativ al partidelor comuniste şi muncitoreşti).

10 decembrie 1947. Guvernul sovietic decretează constituirea Băncii germane de emisie, în zona sovietică de ocupaţie. Concomitent, mareşalul V.D. Sokolovski, comandantul-şef al trupelor sovietice de ocupaţie din Germania, dispune întărirea pazei şi a controlului pe linia de demarcaţie şi a căilor de comunicaţie care legau Berlinul de zonele vestice ale Germaniei.

30 decembrie 1947. În *România*, regele Mihai I este obligat să abdice. Acţiunea s-a încadrat în planul general al reacţiei sovietice la *„doctrina Truman"* şi la *„planul Marshall"*. În aceeaşi zi, Adunarea Deputaţilor proclamă ţara Republică Populară.

1948

19 ianuarie 1948. Gheorghi Dimitrov propune constituirea unei federaţii de ţării din Europa Central-Orientală şi de Sud-Est. Ideea avea să fie respinsă de I.V.Stalin la 10 februarie acelaşi an.

22 ianuarie 1948. Ernest Bevin, ministru de Externe britanic, propune ca Marea Britanie şi Franţa să creeze o reţea de acorduri bilaterale pentru apărare mutuală, care să angreneze şi ţările Benelux-ului, ca un prim pas spre o alianţă defensivă mai largă.

25 februarie 1948. Prin *„lovitura"* de la Praga sovieticii elimină opoziţia în Cehoslovacia şi grăbesc comunizarea ţării. La *29 februarie* se va constitui un nou guvern, condus de Klement Gottwald, iar la *9 mai* ţara va deveni Republică Populară.

17 martie 1948. La Bruxelles, reprezentanţii Belgiei, Franţei, Luxemburgului, Olandei şi Regatului Unit al Marii Britanii semnează un tratat de apărare comună (Uniunea Europei Occidentale). Art. 4 prevedea că dacă vreuna dintre ţările semnatare devenea obiectul unei *„agresiuni armate în Europa"*, celelalte se angajau să ofere statului atacat *„întreaga asistenţă şi sprijinul militar de care erau capabile"*. Cu acelaşi prilej s-a decis constituirea unui Comitet permanent (la Londra) şi a unui Stat-major comun (la Fontainebleau, lângă Paris), cu misiunea de a înlesni procesul de integrare a forţelor armate ale statelor respective.

20 martie 1948. Retragerea reprezentatului sovietic în Comisia Aliată de Control face inoperant aparatul cvadripartit de control asupra Berlinului. * Franţa, Marea Britanie şi S.U.A. se pronunţă pentru alipirea Teritoriului Liber al Triestului la Italia. Iugoslavia protestează energic.

25 martie 1948. În urma neînţelegerilor interaliate din Germania privind realizarea reformei monetare, mareşalul V.D. Sokolovski instituie un nou sistem de

control asupra deplasării oamenilor şi mărfurilor peste linia de demarcaţie cvadripartită din Berlin (începând cu 1 aprilie 1948). Pentru transporturile militare aliate a fost afectată numai calea ferată Berlin – Magdeburg – Helmstedt (aliaţii au mai fost obligaţi să comunice cu o oră înainte – prin Centrul de securitate aeriană din Berlin – decolarea şi aterizarea oricărui avion), iar transporturile pentru civili au fost limitate la minim.

27 martie 1948. Mareşalul V.D. Sokolovski stabileşte o nouă ordine de intrare şi ieşire din Berlin (începând cu 1 aprilie), aliaţilor fiindu-le desemnată autostrada est Vansee – vest Zarmund – sud Mihendorf – Magdeburg – Helmstedt. Accesul militarilor şi civililor aliaţi în Berlin este permis numai printr-un punct de control (2 km est Novaves), cu documente. Pe restul comunicaţiilor, aliaţii occidentali se puteau deplasa numai dacă aveau permise emise de autorităţile sovietice. La fel şi populaţia germană din zona de ocupaţie sovietică. * I.V. Stalin declanşează campania de denigrare a liderului comunist iugoslav I.B. Tito, care îşi manifestase nemulţumirea faţă de amestecul sovietic în treburile interne ale Iugoslaviei şi încercase să federalizeze Peninsula Balcanică sub egida Belgradului.

31 martie 1948. Generalul Dratvin, locţiitorul guvernatorului militar sovietic din Berlin, notifică guvernatorului american că începând cu 1 aprilie sovieticii vor controla întregul personal al S.U.A. şi toate încărcăturile care vor trece prin zona sovietică. Se declanşa astfel *„blocada cea mică"* a Berlinului, desfăşurată până la 1 iunie acelaşi an.

11 iunie 1948. Senatul S.U.A. adoptă rezoluţia iniţiată de senatorul Vanderberg, care recomanda *„asocierea Statelor Unite, pe baza unui proces constituţional, cu asemenea aranjamente regionale şi colective, care se bazează pe ajutor reciproc şi ajutorarea continuă şi efectivă"*. Calea spre constituirea N.A.T.O. era astfel deschisă.

20-28 iunie 1948. Reuniunea Biroului Informativ al partidelor comuniste şi muncitoreşti, desfăşurată la Bucureşti, marchează deteriorarea relaţiilor cu Partidul Comunist Iugoslav, la scurt timp relaţiile Moscovei cu Belgradul fiind întrerupte definitiv.

23 iunie 1948. Puterile occidentale din Berlin introduc o nouă *Detsche Mark* în sectoarele pe care le controlau.

24 iunie 1948. Sovieticii interzic comunicaţia pe căile terestre dintre sectoarele american, englez şi francez din Berlin şi zonele de ocupaţie occidentale din Prusia. Circa 2 000 000 de berlinezi rămân fără lumină electrică, cu hrană doar pentru 36 de zile şi combustibil pentru o lună şi jumătate. Puterile occidentale, în frunte cu S.U.A. reacţionează, la 28 iunie, prin realizarea *„podului aerien"*, la care aveau să participe 57 000 de oameni şi 575 avioane (405 americane şi 170 britanice; 19 au fost distruse), care au executat 277 264 zboruri în Berlin transportând (până la 30 septembrie 1949) 2 350 000 tone de materiale[684]. Pentru pedepsirea celor care nu repesctau blocada, autorităţile germane au judecat (numai în 1948)

[684] A.I. Gribkov, *op. cit.*, 85.

121 000 de oameni (39 au fost condamnaţi la moarte, 1 820 la ocnă, 1 890 arestaţi, peste 56 670 amendaţi)[685].

28 iunie 1948. Neacceptând personalitatea liderului iugoslav *I.B. Tito* şi încercările acestuia de a consolida poziţia ţării sale în Balcani, I.V. Stalin decide întreruperea relaţiilor cu Partidul Comunist din Iugoslavia (Uniunea Comuniştilor din Iugoslavia, din *noiembrie 1952*) pe care îl va exclude din Biroul Informativ al Partidelor Comuniste şi Muncitoreşti (la *4 iulie 1948*). Astfel, apărea prima ruptură postbelică în cadrul sistemului comunist. În pofida multiplelor atacuri externe la care avea să fie supus, liderul comunist iugoslav îşi va păstra şi chiar consolida poziţia în partid şi în stat.

6 iulie 1948. La Washigton încep discuţiile preliminare între reprezentanţii Departamentului de Stat şi ambasadorii Canadei şi ţărilor vest-europane semnatare ale Tratatului de la Bruxelles în vederea constituirii unei alianţe militare.

2 august 1948. Reprezentanţii S.U.A., Marii Britanii şi Franţei din Berlin informează pe I.V. Stalin (la Moscova) că guvernele pe care le reprezentau aveau dreptul *„indiscutabil şi absolut"* de a se afla în Berlin. Liderul de la Kremlin a replicat că în urma evenimentelor recente care pregăteau constituirea a două state germane *„Berlinul a încetat să mai fie capitala Gemaniei"*, că dreptul celor trei mari puteri de a-şi menţine trupe în Berlin *„şi-a pierdut baza juridică"*.

9 octombrie 1948. Winston Churchill declară că *„puterile occidentale vor avea mult mai multe şanse să ajungă la o reglementare durabilă, fără vărsare de sânge, dacă ele îşi vor formula cererile lor legitime atâta timp cât ele dispun de putearea atomică şi înainte ca şi comuniştii să o aibă la rândul lor"*.

1949

25 ianuarie 1949. Pentru a controla şi în plan economic statele satelite (şi ca replică la Planul Marshall), Moscova decide înfiinţarea *Consiliului de Ajutor Economic Reciproc* (C.A.E.R), membrii fondatori fiind: U.R.S.S., Bulgaria, Cehoslovacia, Polonia, România şi Ungaria. Ulterior au mai aderat: Albania (februarie 1949; până în 1962), R.D.G. (octombrie 1950), R.P.Mongolă (iulie 1962), Cuba (iulie 1972) şi R.D.Vietnam (iunie 1978).

8 februarie 1949. Secţia 3 a Marelui Stat Major român consideră că România putea fi atacată astfel de către *„forţele lagărului imperialist"*: 1. În Dobrogea, printr-o operaţie de debarcare pe litoralul Mării Neagre (din Turcia); 2. Dinspre sud (în Dobrogea şi peste Dunăre), în Câmpia Română, sau concomitent; 3. Dinspre vest, în Transilvania şi/sau Banat.

Martie 1949. Misiunea militară sovietică este îndepărtată din zona americană de ocupaţie din Germania.

4 aprilie 1949. La Washington se constituie *Pactul Atlanticului de Nord* (North Atlantic Treaty Organization/N.A.T.O.), ca organizaţie de autoapărare şi securitate, având ca membrii fondatori Belgia, Canada, Danemarca, Franţa, Islanda, Italia, Luxemburg, Olanda, Norvegia, Portugalia, Marea Britanie şi S.U.A.

[685] *Ibidem.*

5 mai 1949. La Strasbourg, reprezentanţii Angliei, Belgiei, Danemarcei, Franţei, Irlandei, Italiei, Luxemburgului, Norvegiei, Olandei şi Suediei semnează statutul *Consiliului Europei*[686], organizaţie politică ce viza integrarea statelor occidentale[687].

12 mai 1949. I.V. Stalin ordonă ridicarea blocadei Berlinului, punând capăt celei mai grave crize dintre foştii aliaţi de la sfârşitul celui de-al doilea război mondial.

23 mai – 20 iunie 1949. La Paris, cea de-a 6-a sesiune a Consiliului miniştrilor de Externe ai Marii Britanii, Franţei, S.U.A. şi U.R.S.S. nu ajunge la nici un acord în ceea ce priveşte restabilirea unităţii economice şi politice a Germaniei. Diplomaţii statelor menţionate s-au înţeles însă asupra Tratatului de pace cu Austria şi asupra administraţiei cvadripartite la Berlin.

28 iunie 1949. Se declanşează amplul proces de neînţelegeri dintre Uniunea Sovietică şi R.F.S.Iugoslavia.

25 iulie 1949. Referindu-se la viitorul statut militar al Germaniei, Robert Schuman, ministrul de Externe al Franţei, declară: *„Germania nu are armată şi nu poate avea; ea nu are arme şi nu poate avea"*[688]. Realist (dar în dezacord cu obligaţiile luate prin acordurile de la Petersberg din 22 noiembrie 1949, care se refereau la demilitarizarea teritoriului federal şi la nereconstituirea forţelor armate germane), cancelarul german, Konrad Adenauer, a replicat că o participare eventuală a Germaniei la apărarea Europei occidentale se va face, în cel mai rău caz, numai sub forma unui contingent german, în cadrul armatei europene şi sub contingent european.

8 august 1949. Grecia, Islanda şi Turcia aderă la Consiliul Europei.

25 august 1949. Cancelarul german Konrad Adenauer propune lui Robert Schuman ca în schimbul opririi operaţiunilor de demontare a oţelăriilor Thyssen să se pună sub control internaţional cea mai importantă uzină a firmei (cea din Hamburg), apreciind că acest lucru ar constitui germenele unei cooperări internaţionale în domeniul cărbunelui şi oţelului şi începutul realizării înţelegerii franco-germane.

7 septembrie 1949. Se constitue Republica Federală a Germaniei.

17 septembrie 1949. La Washington se întruneşte, pentru prima dată, Consiuliul nord-atlantic, constituit din miniştrii de Externe ai ţărilor membre N.A.T.O..

[686] Format dintr-o Adunare Parlamentară cu rol consultativ şi dintr-un Consiliu de Miniştri, care urma să se întrunească periodic, hotărârile fiind adoptate în unanimitate.

[687] În august 1949, Winston Churchill a recomandat admiterea Germaniei Federale în Consiliul Europei.

[688] Pe aceleaşi coordonate de apreciere, Pierre-Henri Teitgen, ministrul Informaţiilor, avea să afirme în noiembrie acelaşi an: *„Lumea trebuie să ştie că Franţa nu ar putea rămâne membră a unui sistem de securitate autorizând Germania să se reînarmeze"*.

30 septembrie 1949. Încetează *„podul aerian"* instituit de occidentali în Berlin.

1 octombrie 1949. Se proclamă *Republica Populară Chineză*, care devine stat comunist. Mao Zedong este ales președintele Guvernului popular central și președinte al Consiliului popular revoluționar. În continuare, va încerca să promoveze o politică de *„modernizare"* a Chinei[689].

7 octombrie 1949. La cinci luni după constituirea Republicii Federale a Germaniei (în zonele de ocupație americană, franceză și engleză), se constituie și *Republica Democrată Germană* (în zona de ocupație sovietică). Asemenea celorlalte state din zona de influență/ocupație sovietică, noul stat va trece și el la edificarea societății socialiste/comuniste, după model sovietic.

Octombrie 1949. Uniunea Sovietică încetează să mai sprijine insurecția forțelor de orientare comunistă din Grecia.

22 noiembrie 1949. Acordul de la Petersbeg, încheiat între „Înalta Comisie" și guvernul vest-german, prevede întreruperea demontării uzinelor R.F.G. pentru plata reparațiilor, includerea R.F.G. în sistemul de alianțe vest-european, dreptul R.F.G. de a avea flotă comercială, de a stabili relații comerciale și consulare cu alte state, controlul internațional asupra Ruhrur-ului, angajamentul R.F.G. de a păstra demilitarizat teritoriul său. Astfel, ia sfârșit politica de reparații în noul stat vest-german.

1950

31 ianuarie 1950. Președintele Harry Truman face cunoscută decizia de a se trece la fabricarea bombei termonucleare.

Aprilie 1950. Misiunea militară sovietică este îndepărtată din zona engleză de ocupație din Germania. * Consiliul Securității Naționale al S.U.A. adoptă Documentul NSC-68, care prevedea alocarea a 20% din venitul național cheltuielilor pentru înarmare și sporirea bugetului militar de la 13 miliarde de dolari la 50 miliarde. Concomitent, Consiliul decide reconstituirea unei mari unități de luptă capabilă să răspundă tuturor provocărilor.

25 iunie 1950. Trupele nord-coreene depășesc linia de demarcație de la paralela 38, invadând Coreea de Sud. S.U.A. decid să ajute Coreea de Sud.

17 august 1950. Konrad Adenauer, cancelarul vest-german, solicită reprezentanților celor trei mari puteri dreptul de a constitui o forță de 150 000 de voluntari, comparabilă poliției populare din R.D.G.

[689] Urmărind să joace un rol major în Asia, la 6 octombrie 1950, peste 1 000 000 de „voluntari" chinezi aveau să invadeze Coreea, în ajutorul lui Kim Ir Sen. Bunele raporturi cu Uniunea Sovietică aveau să se deterioreze din 1956, când Mao Zedong a combătut demitizarea lui I.V. Stalin.

26 octombrie 1950. Adunarea Națională a Franței adoptă un plan elaborat de primul-ministru, René Pleven, pentru crearea unei armate europene unificate, care să includă și contingente germane, în cadrul unei structuri N.A.T.O.

18 septembrie 1950. Consiliul miniștrilor Afacerilor Externe ai statelor N.A.T.O. se pronunță, la New York, pentru crearea, în cel mai scurt timp, în Europa, a unei forțe militare integrate.

19 septembrie 1950. La New York, Consiliul miniștrilor de Externe din țările N.A.T.O. decid ca Germania Occidentală să devină *„spațiu strategic de interes"* pentru alianța nord-atlantică. Franța manifestă rezerve și astfel se amână procesul de integrare a forțelor vest-germane.

20-22 octombrie 1950. La Praga, Conferința miniștrilor de Externe ai Albaniei, Bulgariei, Cehoslovaciei, R.D.G., Poloniei, României, Ungariei și U.R.S.S. formulează propuneri în problema germană: necesitatea unei declarații a celor patru mari puteri împotriva reînarmării Germaniei, eliminarea oricărui potențial de război al economiei germane, încheierea neîntârziată a unui Tratat de pace cu Germania, formarea unui guvern provizoriu pentru întreaga Germanie.

30 noiembrie 1950. Președintele Harry Truman ia în calcul folosirea bombei nucleare, declarând unui reporter: *„Ipoteza utilizării oricărui tip de armă este implicită în însăși posesia armei respective"*.

3-8 decembrie 1950. La Washington, Harry Truman și Clement Atlee se pun de acord asupra strategiei războiului din Coreea, politicii față de U.R.S.S. și reînarmării Europei Occidentale.

18 decembrie 1950. La Bruxelles, Consiliul nord-atlantic aprobă recomandarea Comitetului de apărare pentru crearea unei forțe europene sub comandă centralizată, care să asigure apărarea Europei Occidentale. Cu același prilej se cere președintelui Harry Truman să permită generalului D.D. Eisenhower să devină comandantul aliat suprem pentru Europa (S.A.C.E.U.R.).

19 decembrie 1950. Consiliul N.A.T.O., întrunit la Bruxelles, anunță numirea generalului D.D. Eisenhower în funcția de comandant suprem al N.A.T.O.

1951

9-12 ianuarie 1951. I.V. Stalin convoacă la Moscova pe liderii statelor satelite (Bulgaria, Cehoslovacia, Polonia, România, Ungaria) și le cere să accelereze procesul de reaînarmare a armatelor.

19 ianuarie 1951. Norvegia acceptă amplasarea de baze americane pe insula Spitzbergen.

Februarie 1951. La insistențele Franței, la Paris încep negocieri pentru crearea unei *Comunități de apărare europeană*, care urma să cuprindă Franța, Italia, țările Beneluxului și R.F.G.; S.U.A. trimit în Europa circa 100 000 de militari.

5 martie-21 iunie 1951. La Paris are loc întâlnirea adjuncților miniștrilor de Externe ai U.R.S.S., S.U.A., Marii Britanii și Franței pentru pregătirea agendei de lucru a viitoarei reuniuni a miniștrilor de Externe ai țărilor respective[690].

2 aprilie 1951. Cartierul general suprem din Europa al Puterilor Aliate (S.H.A.P.E.) și comanda aliată pentru Europa (A.C.E.) își stabilește sediul la Rocquencourt, lângă Paris.

15 mai 1951. Islanda acceptă dislocarea de baze americane pe teritoriul său.

Iunie 1951. Șeful Statului Major al armatei iugoslave se deplasează la Washington pentru a încheia un acord privind furnizarea de armament[691].

Iulie 1951. S.U.A., Marea Britanie și Franța decid să deschidă Iugoslaviei un credit de 50 de milioane de lire sterline pentru a putea rezista presiunii sovietice.

6 septembrie 1951. Portugalia acceptă amplasarea de baze americane în insulele Azore.

8 septembrie 1951. Tratatul de pace cu Japonia (semnat de 48 de state) și acordul de securitate americano-japonez autorizează forțele S.U.A. să rămână provizoriu în arhipeleagul japonez.

15-20 septembrie 1951. La Ottawa, Consiliul ministerial al N.A.T.O. recomandă statelor membre să accepte invitarea în N.A.T.O. a Greciei și Turciei. Cu același prilej se aprobă extinderea zonei de securitate în întregul bazin mediteranean, nu numai în zona de coastă. Uniunea Sovietică atrage atenția Turciei că nu va rămâne indiferentă.

22 octombrie 1951. Se semnează Protocolul de aderare a Greciei și Turciei la N.A.T.O.

Decembrie 1951. Konrad Adenauer declară la Londra, că o Germanie neutralizată va fi mai devreme sau mai târziu absorbită de curentul comunist, la fel ca și alte națiuni libere ale Europei.

1952

18 februarie 1952. Se depun instrumentele oficiale de aderare a Greciei și Turciei la N.A.T.O.

20-25 febrarie 1952. Consiliul miniștrilor de Externe, Apărării și Finanțelor din țările N.A.T.O. decid, la Lisabona, formarea unei *„forțe europene de autoapărare"* (Comunitatea Defensivă Europeană), care să includă și militari vest-germani, fapt care ar fi declanșat procesul de remilitarizare a Germaniei de Vest. Cu același prilej, s-a hotărât primirea în N.A.T.O. a Greciei și Turciei, sporirea, până la sfârșitul anului, a forțelor armate ale Alianței la 50 de divizii, al avioanelor la 4 000 și s-au luat măsuri organizatorice, constituirea unui Consiliu permanent și

[690] Întâlnirea a eșuat deoarece U.R.S.S. dorea să se pună pe primul plan problema germană, iar Marea Britanie și Franța încheierea Tratatului cu Austria.

[691] Președintele Harry Truman promisese Iugoslaviei sprijinul S.U.A., încă din aprilie 1951.

crearea funcției de secretar general, care să coordoneze programele militare ale pactului între sesiunile ministeriale.

10 martie 1952. U.R.S.S. propune S.U.A., Marii Britanii și Franței desfășurarea de negocieri privind încheierea unui tratat de pace cu Germania pe baza recunoașterii granitei Oder-Neisse, promisiunii acordate Germaniei de a-și constitui forțe de apărare și garantării drepturilor civile fundamentale, neapartenenței R.F.G. la N.A.T.O.. Cele trei state occidentale au răspuns că erau dispuse să negocieze un Tratat de pace cu Germania pe baza organizării de alegeri libere sub supravegherea O.N.U., interdicția constituirii de forțe armate în Germania în afara unui control internațional, posibilitatea acordată unei Germanii unificate de a participa la alianțe militare vest-europene, stabilirea unei reglementări finale în privința granițelor.

28 aprilie 1952. Generalul Mathew B. Ridgway este numit comandant aliat suprem al N.A.T.O., înlocuindu-l pe D.D. Eisenhower.

26 mai 1952. La Bonn, reprezentanții S.U.A., Marii Britanii și Franței semnează *Tratatul privind relațiile dintre cele trei Puteri și R.F.G.* (*Tratatul comun*), provocând reacția negativă a Moscovei, care apreciază că astfel au fost încălcate acordurile de la Potsdam din 1945.

27 mai 1952. La Paris, Franța, Belgia, R.F.G., Italia, Olanda și Luxemburgul semnează Tratatul privind crearea *Comunității Defensive Europene (C.E.D.).* Documentul prevedea că C.E.D. urma să pună forțele sale la dispoziția N.A.T.O.[692]. Deși nu a aderat la C.E.D., Marea Britanie a promis menținerea forțelor terestre și aeriene pe teritoriul R.F.G.[693].

23 septembrie 1952. Generalul Leontin Sălăjan, șeful Marelui Stat Major, informează pe generalul Emil Bodnăraș, ministrul Forțelor Armate, că pentru întărirea securității la granița cu Iugoslavia și la frontiera maritimă, Marele Stat Major a luat următoarele măsuri: întinderea unui gard de sârmă pe toată frontiera terestră cu Iugoslavia (între Beba Veche și Buziaș), precum și pe cea fluvială (în zonele sensibile, pe 114 km, între Baziaș și Turnu Severin), înființarea unui divizion de vedete rapide, la frontiera maritimă din Dobrogea.

28 septembrie-2 octombrie 1952. La Londra, la Conferința miniștrilor de Externe ai Belgiei, Canadei, Ialiei, Franței, Luxemburgului, Marii Britanii, S.U.A., R.F.G., Statele Unite ale Americii, Marea Britanie și Franța se angajează să pună capăt regimului de ocupație din Germania de vest și să primească R.F.G. în N.A.T.O.[694].

1 noiembrie 1952. S.U.A. detonează prima bombă cu hidrogen (bomba „H") în atolul Eniwetok din Pacific

[692] Cu același prilej, a fost semnat și un Tratat de asistență mutuală între C.D.E. și Marea Britanie valabil pe 50 de ani.

[693] Tratatul nu a intrat în vigoare deoarece Parlamentul francez nu l-a ratificat (30 august 1954).

[694] Aceste probleme vor fi materializate prin acordul semnat la Paris în timpul conferinței desfășurate în perioada 19 - 23 octombrie 1954.

1953

13 ianuarie 1953. I.B. Tito este ales preşedinte al Republicii Populare Federative Iugoslavia.

Ianuarie 1953. Iugoslavia încheie cu Grecia şi Turcia un Tratat de prietenie şi cooperare militară, economică şi culturală, transformat în anul următor în alianţă.

11 februarie 1953. Uniunea Sovietică rupe relaţiile diplomatice cu Israelul.

5 martie 1953. Moare I.V. Stalin, decesul având urmări importante în cadrul relaţiilor internaţionale, inclusiv în cadrul mişcării comuniste şi muncitoreşti[695].

7 aprilie 1953. Gheorghe Gheorghiu-Dej se pronunţă pentru renunţarea la consilierii sovietici din domeniul economiei.

16 aprilie 1953. D.D. Eisenhower declară că odată cu decesul lui I.V. Stalin a luat sfârşit o eră.

20 aprilie 1953. Winston Churchill apreciază că schimbările intervenite la Moscova trebuiau să ducă la convorbiri între oficialii sovietici şi occidentali.

28 mai 1953. Guvernul est-german decide mărirea normelor utilizate pentru calculul salariilor (ceea ce echivala cu diminuarea cu 10% a salariilor pentru acelaşi volum de muncă).

16-17 iunie 1953. Muncitorii din Berlinul de Est şi din alte centre industriale ale R.D.G. se revoltă împotriva autorităţilor, cerând plecarea trupelor sovietice, alegeri libere, înlocuirea regimului comunist. Pentru restabilirea ordinii, autorităţile est-germane şi cele sovietice[696] au intervenit în forţă (inclusiv cu tancuri), au instituit starea de asediu (până la 13 iulie 1953), au făcut arestări şi execuţii (circa 30 de victime) şi au închis *manu militari* linia de demarcaţie[697].

Iunie 1953. La scurt timp după decesul lui I.V. Stalin, în *Ungaria*, Imre Nagy denunţă, printr-un *Raport* extrem de dur înaintat Comitetului Central al partidului, cultul personalităţii şi practicile staliniste din timpul lui Mátyás Rákosi, abuzurile partidului şi statului, politica economică greşită a guvernului ungar.

[695] În cadrul *„destinderii"*, la scurt timp (*27 martie*), în U.R.S.S va fi emis decretul de amnistie, prin care vor fi eliberaţi circa 900 000 de deţinuţi politici (din cei peste două milioane şi jumătate închişi în timpul lui I.V.Stalin; ulterior, aveau să fie eliberate şi o mare parte din persoanele deportate în aşa-numitele *„sate de lucru"* (Adrian Pop, *Tentaţia Tranziţiei. O istorie a prăbuşirii comunismului în Europa de Est*, Editura Corint, Bucureşti, 2002, p. 35 şi 42).

[696] Sovieticii au folosit unităţi din diviziile 1 şi 14, Divizia 12 tancuri (circa 600 de tancuri) etc., coordonate de generalul A.A. Greciko. Începând cu 17 iunie 1953, în sectorul sovietic al Berlinului şi în oraşele Magdeburd, Leipzig, Dresda, Brandenburg etc. a fost introdusă starea de război. Situaţia a fost restabilită, prin forţă, până la 18 iunie 1953.

[697] Până la 29 iunie au avut loc 1 953 de greve la care au participat peste 430 000 de oameni, iar la demonstraţii circa 340 000. În timpul reprimării demonstraţiilor au fost ucişi 40 de oameni (din care 11 poliţişti şi reprezentanţi ai activului de partid), au fost răniţi peste 400, au fost arestaţi 9 530 şi condamnaţi la moarte prin împuşcare 6, din care 4 au fost executaţi.

27 iulie 1953. Armistiţiul de la Panmunjon pune capăt războiului din Coreea (în care au murit circa 2 000 000 de oameni[698], din care patru cincimi civili), stabilind o linie de demarcaţie între cele două părţii (aproximativ pe paralela 38), cu zonă demilitarizată de o parte şi de alta (circa 4 km); constituirea unei comisii militare de armistiţiu (cinci de fiecare parte) şi a unei comisii de supraveghere neutră; schimb de prizonieri etc.

12 august 1953. U.R.S.S. experimentează prima bombă cu hidrogen (înaintea ca prima bombă „H" americană să devină operaţională).

28 august 1953. România ia atitudine, printr-o *Notă de protest*, semnată de dr. Petru Groza, adresată preşedintelui Consiliului de Securitate, Iakob Alexandrovici Malik, şi secretarului general ONU, Trygve Halvdan Lie, împotriva intervenţiei S.U.A. în Coreea, cerând Organizaţiei Naţiunilor Unite măsuri eficiente pentru soluţionarea paşnică a conflictului.

4 septembrie 1953. În funcţia de prim-secretar al P.C.U.S. este ales N.S. Hruşciov.

4-7 decembrie 1953. La conferinţa trilaterală din Bermude, D.D. Eisenhower, Winston Churchil şi Joseph Laniel discută probleme referitoare la N.A.T.O., C.D.E., relaţiile cu statele socialiste din Europa, reducerea tensiunii existente în relaţiile internaţionale, problema Germaniei şi Austriei, situaţia din Extremul Orient. Cu acelaşi prilej, preşedintele american şi primul-ministru britanic au făcut presiuni asupra primului-minitru francez să nu abandoneze Tratatul privind încheierea Comunităţii Defensive Europene.

8 decembrie 1953. D.D. Eisenhower propune, în cadrul Adunării Generale a O.N.U., crearea unei agenţii internaţionale pentru energie atomică, care să repartizeze materialele fisionabile pentru dezvoltarea resurselor energetice ale naţiunilor defavorizate.

1954

25 ianuarie-18 februarie 1954. Miniştrii de Externe ai U.R.S.S., S.U.A., Angliei şi Franţei analizează, în Berlinul de Est, măsurile ce trebuiau luate pentru reducerea tensiunii existente în relaţiile internaţionale, pentru soluţionarea problemei germane şi asigurarea securităţii în Europa, precum şi Tratatul cu Austria. În cadrul conferinţei, Anthony Eden a propus un plan privind reunificarea germană în cinci etape prin desemnarea în cele două zone a unei adunări constituante pangermane (prin alegeri libere), care să formeze un guvern împuternicit să decidă orientarea politicii externe (optând pentru neutralitate sau pentru unul din cele două blocuri politice). La rându-i, după ce partea sovietică a prezentat un proiect de Tratat de pace cu Germania, V.M. Molotov a propus constituirea unui guvern provizoriu pe întreaga Germanie (desemnat de Parlamentele R.F.G. şi R.D.G.), neutralizarea Germaniei, retragerea trupelor în şase

[698] S.U.A. au pierdut 54 000 de oameni.

luni (cu posibilitatea revenirii în zonele de ocupaţie dacă securitatea acestora era pusă în pericol), precum şi un proiect de Tratat de securitate colectivă în Europa[699] (Moscova urmărea să facă inutile N.A.T.O. şi Comunitatea Defensivă Europeană). În ceea ce priveşte problema Austriei, V.M. Molotov a condiţionat semnarea Tratatului cu aceasta de neutralizarea ţării şi de menţinerea pe teritoriul acesteia a unor garnizoane aliate până la semnarea Tratatului de pace cu Germania. La 30 ianuarie, sovieticii au mai propus un proiect de declaraţie prin care cele cinci mari puteri (S.U.A., U.R.S.S., Marea Britanie, Franţa şi R.P.Chineză) se angajau să nu folosească armele atomice cu hidrogen sau alte mijloace de distrugere în masă. Comunicatul final informa că cele patru state au căzut de acord cu privire la convocarea, la Geneva, la 26 aprilie 1954, a unei conferinţe în vederea reglementării paşnice a situaţiei din Coreea şi din Indochina[700].

4 martie 1954. Todor Jivkov este ales prim-secretar al Partidului Comunist Bulgar.

25 martie 1954. Guvernul român dă publicităţii *„Declaraţia cu privire la asigurarea securităţii colective în Europa"*, pronunţându-se pentru înfăptuirea securităţii ţărilor europene, împotriva divizării Europei şi a refacerii focarului agresiv al *„imperialismului german"*, pentru rezolvarea pe cale paşnică a problemelor litigioase. Cu acelaşi prilej, guvernul român îşi exprimă sprijinul pentru încheierea unui Tratat general-europaen şi stăruie să se pună capăt situaţiei nedrepte creată de atitudinea S.U.A. şi a altor state care împiedecau admiterea României în O.N.U.

31 martie 1954. Uniunea Sovietică, prin Nota adresată guvernelor S.U.A., Angliei şi Franţei, îşi declară disponibilitatea de a intra în N.A.T.O. Demersul avea să fie respins.

26 aprilie-21 iulie 1954. La Geneva, miniştrii de Externe (sau reprezentanţi) din 19 ţări discută *„restabilirea prin mijloace paşnice a unei Coreei independente şi unite"* şi problema reinstaurării păcii în Indochina.

Aprilie 1954. I.B. Tito se pronunţă în favoarea reînarmării R.F.G.

19 iunie 1954. Guvernul iugoslav acceptă propunerea guvernului român privind restabilirea relaţiilor diplomatice la nivel de ambasadă[701].

27 iulie 1954. Dr. Petru Groza, preşedintele Prezidiului Marii Adunări Naţionale, şi Gheorghe Gheorghiu-Dej, preşedintele Consiliului de Miniştri, salută încheierea acordurilor de la Geneva privind încetarea focului şi restabilirea păcii în Indochina.

4 august 1954. Uniunea Sovietică relansează proiectul de conferinţă europeană.

[699] John Foster Dulles a considerat prounerea lui V.M. Molotov drept *„o glumă proastă"*. Pe aceleaşi coordonate de apreciere Anthony Eden s-a pronunţat pentru respingerea planului lui V.V. Molotov şi pentru nediscutarea problemei germane în cadrul Conferinţei. George Bidault l-a considerat acceptabil cu condiţia să se permită încheierea Tratatului de pace cu Germania şi să nu împiedice alte aranjamente internaţionale.

[700] *Istoria războiului rece*, vol. 3, p. 109-111.

[701] Din 1948 erau reprezentate doar la nivelul însărcinaţilor de afaceri.

9 august 1954. Iugoslavia, Grecia şi Turcia semnează, la Bled, Tratatul de alianţă, cooperare politică şi asitenţă mutuală, angajându-se să nu folosească forţa în relaţiile internaţionale, să-şi acorde sprijin reciproc în caz că una dintre ele ar fi fost victima unui atac şi să se consulte în cazul deteriorării relaţiilor internaţionale.

19/21 august 1954. Miniştrii de Externe ai statelor participante la preconizata Comunitate Defensivă Europeană resping propunerea Franţei privind reducerea caracterului supranaţional al Comunităţii Defensive Europene.

30 august 1954. Adunarea Naţională a Franţei nu ratifică (319 voturi contra faţă de 264 pentru) Tratatul de apărare al Comunităţii Defensive Europene.

25 septembrie 1954. Guvernul român adresează preşedintelui Adunării Generale a O.N.U. o *Declaraţie* cu privire admiterea României în O.N.U.

28 septembrie – 3 octombrie 1954. Conferinţa miniştrilor de Externe din Marea Britanie, Franţa, Belgia, Luxemburg, Olanda, Italia, R.F.G., S.U.A. şi Canada adoptă (la Londra) următoarele documente: *Declaraţia* prin care Marea Britanie, Franţa şi S.U.A. se angajau să pună capăt cât mai curând posibil regimului de ocupaţie în R.F.G.; *Declaraţia* privind intrarea R.F.G. şi Italiei în organizaţia Tratatului de la Bruxelles; *Declaraţiile* Marii Britanii, Canadei şi S.U.A. privind sprijinul ce urma să fie acordat unităţii europene; *Declaraţia* privind accesul R.F.G. în N.A.T.O.; *Declaraţia* R.F.G. că îşi va desfăşura politica externă conform principiilor Chartei O.N.U.

5 octombrie 1954. I.B. Tito consimte un aranjament prin care Triestul revenea la Italia, în schimbul încorporării la Iugoslavia a zonei ocupate de trupele iugoslave.

19-23 octombrie 1954. Miniştrii de Externe ai statelor membre N.A.T.O. decid (la Paris) transpunerea în practică a deciziilor Conferinţei de la Londra (28 septembrie-3 octombrie 1954) şi încheie (23 noiembrie) mai multe acorduri (unele cu R.F.G.) privind: încheierea regimului de ocupaţie în R.F.G., restaurarea suveranităţii statului vest-german şi intrarea sa în N.A.T.O., accederea Italiei şi R.F.G. în Uniunea Occidentală (Tratatul de la Bruxelles), care urma să devină Uniunea Europei Occidentale (U.E.O.), şi statutul zonei Saar. Cu acest prilej, S.U.A. şi Marea Britanie (aceasta din urmă sub rezerva unor situaţii de criză în alte zone ale globului sau a unor dificultăţi financiare) s-au angajat să-şi menţină forţele pe continent atâta timp cât era necesar.

13 noiembrie 1954. Denunţând acordurile de la Londra şi Paris, guvernul sovietic propune tuturor statelor europene cu care întreţinea relaţii diplomatice (şi S.U.A şi R.P.Chineză) desfăşurarea unei conferinţe privind organizarea securităţii colective în Europa, care să înceapă lucrările la 29 noiembrie 1954, la Moscova. Au răspuns favorabil doar guvernele României (15 noiembrie), Poloniei şi Cehoslovaciei (16 noiembrie), Bulgariei (17 noiembrie), Ungariei şi Albaniei (18 noiembrie), R.D.G. şi Finlandei (19 noiembrie), R.P.Chineze (20 noiembrie). Guvernele Marii Britanii, Franţei şi S.U.A. au condiţionat participarea de îndeplinirea de către guvernul sovietic a următoarelor clauze prealabile: semnarea Tratatului cu Austria, clarificarea poziţiei privind alegerile libere din Germania, discuţii prealabile privind problemele de interes reciproc şi securitatea europeană.

22 noiembrie 1954. Primul-ministru francez propune în cadrul Adunării Generale a O.N.U. convocarea (în mai 1955) a unei conferinţe Est-Vest, care să examineze posibilitatea unui schimb de garanţii între Uniunea Europei Occidentale şi un organism analog ce urma a fi creat în Est.

29 noiembrie-2 decembrie 1954. Ca urmare a invitaţiei guvernului sovietic din 13 noiembrie 1954, la Moscova, începe conferinţa reprezentanţilor Albaniei, Bulgariei, Cehoslovaciei, Poloniei, R.D.G., României, Ungariei şi U.R.S.S.[702] intitulată *Conferinţa ţărilor europene pentru asigurarea păcii şi securităţii în Europa.* Comunicatul final (adoptat la 2 decembrie) prevedea că în situaţia în care acordurile de la Paris vor intra în vigoare, statele participante la conferinţă erau *„hotărâte să ia măsuri comune în domeniul organizării forţelor armate şi a comandamentelor lor, cât şi alte măsuri necesare pentru întărirea capacităţii lor de apărare".* Guvernele S.U.A., Marii Britanii şi Franţei condiţionează participarea la conferinţa pentru securitate dacă sovieticii semnează Tratatul cu Austria, îşi clarifică poziţia în ceea ce priveşte alegerile libere din întreaga Germanie. În aceeaşi zi, conferinţa preconizată începe la Moscova cu participarea reprezentanţilor din Albania, Bulgaria, Cehoslovacia, Polonia, R.D.G., România, Ungaria şi U.R.S.S. *Comunicatul* final, adoptat la 2 decembrie, prevedea că statele participante erau *„hotărâte să ia măsuri comune în domeniul organizării forţelor armate şi a comandamentelor lor, cât şi alte măsuri necesare pentru întărirea capacităţii lor de apărare".*

10 decembrie 1954. V.M. Molotov declară că ratificarea acordurilor de la Paris va face inutile orice negocieri în privinţa problemei germane şi austriece.

15 decembrie 1954. Guvernul sovietic încearcă să convingă guvernul vest-german să renunţe la aderarea la N.A.T.O. şi U.E.O.

16 decembrie 1954. Uniunea Sovietică avertizează Franţa că ratificarea acordurilor de la Paris va avea ca urmare anularea Pactului bilateral de asistenţă încheiat la 10 decembrie 1944[703].

29 decembrie 1954. Adunarea Naţională a Franţei ratifică (287 voturi pentru şi 256 contra) acordurile de la Paris.

1955

20 ianuarie 1955. Protocolul româno-sovietic privind dezvoltarea armatei române în perioada 1955-1959 (încheiat la Moscova) prevedea pentru perioada de război 19 divizii, din care 14 de infanterie (4 întărite şi 10 cu efective reduse), 2 divizii de vânători de munte şi 3 divizii mecanizate[704].

[702] A participat şi un observator din partea R.P.Chineze.

[703] La 20 decembrie 1954 va face cunoscut acelaşi lucru şi guvernului britanic (referitor la pactul din 26 mai 1942).

[704] Protocolul a fost confirmat de Biroul Politic al C.C. al P.M.R. la 25 ianuarie 1955 şi de Consiliul de Miniştri prin Hotărârea nr. 195 din 16 februarie 1955.

31 ianuarie 1955. N.S. Hruşciov combate practicile lui I.V. Stalin, dar, în realitate, va continua să le aplice[705].

25 februarie 1955. Guvernul sovietic propune guvernului japonez începerea de convorbiri în vederea normalizării relaţiilor dintre cele două state.

28 februarie 1955. În regiunea Gaza au loc violente ciocniri militare israeliano-egiptene[706].

28 februarie – 13 martie 1955. La Constanţa are loc şedinţa de lucru a reprezentanţilor Uniunii Sovietice şi României cu privire la bazarea unei părţi din navele Flotei Mării Negre a U.R.S.S. în bazele maritime militare şi în porturile româneşti, finalizate cu încheierea unui protocol, care avea să fie aprobat printr-o Hotărâre a Consiliului de Miniştri.

22 martie 1955. Guvernele Albaniei, Bulgariei, Cehoslovaciei, R.D.Germane, Poloniei, României, Ungariei şi U.R.S.S. îşi exprimă acordul în ceea ce priveşte principiile unui Tratat de prietenie, colaborare şi asistenţă mutuală şi organizarea unui comandament unic al statelor semnatare ale Tratatului, care să asigure securitatea acestor state.

23 martie 1955. Preşedintele american D.D. Eisenhower propune convocarea unei reuniuni a reprezentanţilor marilor puteri (S.U.A., U.R.S.S., Marea Britanie şi Franţa) în cadrul căreia să se discute principalele probleme ale situaţiei internaţionale.

27 martie 1955. Consiliul Republicii Franceze aprobă *Acordurile de la Paris* (184 voturi pentru şi 110 împotrivă), ceea ce permite intrarea acestora în vigoare.

5 aprilie 1955. Winston Churchill (bolnav) este nevoit să cedeze postul de prim-ministru lui Anthony Eden.

12-15 aprilie 1955. Comunicatul comun emis în urma vizitei cancelarului Austriei, Julius Raab, la Moscova precizează că după încheierea Tratatului de stat, Austria nu va participa la alianţe militare şi va promova o politică independentă, că Uniunea Sovietică urma să-şi retragă trupele cel mai târziu până la 31 ianuarie 1955 şi să primească echivalentul sumei de 150 milioane dolari în livrări de mărfuri, în contul întreprinderilor germane din zona de ocupaţie sovietică, care urmau să fie transferate Austriei.

5 mai 1955. R.F.G. devine membru al Uniunii Europei Occidentale.

7 mai 1955. U.R.S.S. denunţă Tratatele de prietenie cu Franţa şi Marea Britanie, semnate în anii celui de-al doilea război mondial.

9 mai 1955. R.F.G. devine al 14-lea stat membru al N.A.T.O.

[705] După ce-l eliminase pe L.V. Beria (*iulie 1953*) l-a înlăturat pe G.M. Malenkov din fruntea guvernului (*31 ianuarie 1955*), apoi pe V.M. Molotov, L.M. Kaganovici şi G.M. Malenkov din Biroul Politic (*iunie 1957*), G.K. Jukov (*octombrie 1957*) şi N.A. Bulganin (*martie 1958*), consolidându-şi pe deplin puterea. Modelul avea să fie folosit şi de alţi lideri comunişti, care considerau că în partidele lor se realizase destalinizarea, inclusiv de către Gheorghe Gheorghiu-Dej.

[706] A doua zi, Consiliul de Securitate a Organizaţiei Naţiunilor Unite va condamna Israelul pentru încălcarea acordului de încetare a focului.

14 mai 1955. La Varşovia, reprezentanţii guvernelor din Albania, Bulgaria, Cehoslovacia, R.D.G., Polonia, România, Ungaria şi U.R.S.S. semnează *Tratatul de prietenie, colaborare şi asistenţă mutuală,* cunoscut ca Tratatul de la Varşovia).

15 mai 1955. La Viena, miniştrii de Externe şi ambasadorii S.U.A., U.R.S.S., Marii Britanii şi Franţei semnează Tratatul cu Austria prin care se pune capăt regimului cvadripartit de ocupaţie militară. Astfel, Austria devenea stat liber, independent şi neutru în cadrul frontierelor de la 1 ianuarie 1938, obligându-se să respecte drepturile omului, să acorde minorităţilor slovenă şi croată drepturi egale cu ale celorlalţi cetăţeni, să nu permită existenţa organizaţiilor fasciste pe teritoriul ei etc. Conform Tratatului, trupele străine trebuiau să fie retrase de pe teritoriul Austriei la 90 de zile de la intrarea în vigoare a acestuia, dar nu mai târziu de 31 decembrie 1955. Acest lucru a pus în discuţie şi statutul trupelor sovietice din Ungaria şi România, conform art. 21, respectiv 23, din tratatele de pace încheiate cu cele două ţări, la 10 februarie 1947.

27 mai-2 iunie 1955. N.S. Hruşciov, N.A. Bulganin şi A.I. Mikoian vizitează Belgradul, declanşând începutul procesului de reconciliere sovieto-iugoslavă[707].

30 mai 1955. Marea Adunare Naţională ratifică actul de aderare a României la Tratatul de la Varşovia.

30 mai 1955. Gheorghe Gheorghiu-Dej consideră că *„Germania occidentală se transformă, cu ajutorul S.U.A., Angliei şi Franţei, în principalul factor de război din Europa, în forţa de şoc a sistemului agresiv al blocului Atlanticului de Nord, dominat de S.U.A.".*

4-6 iunie 1955. În timpul vizitei lui N.S. Hruşciov la Bucureşti, Emil Bodnăraş ridică (la solicitarea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej) problema retragerii trupelor sovietice din România.

6 iunie 1955. La Messina, miniştrii de Externe ai Comunităţii Europene a Cărbunelui şi Oţelului (Belgia, Franţa, Italia, Luxemburg, Olanda şi R.F.G.) decid crearea unei pieţe comune, a unui fond comun de investiţii, utilizarea în comun a energiei atomice, construirea unor căi de comunicaţii mai bune între statele membre, armonizarea politicilor sociale.

7 iunie 1955. S.U.A., Franţa şi Marea Britanie invită U.R.S.S. să participe la o conferinţă la nivel înalt, la Geneva. * Moscova adresează Bonnului o invitaţie de a studia împreună mijloacele de reglementare a relaţiilor dintre cele două state.

18-23 iulie 1955. La Geneva, conferinţa la nivel înalt a şefilor de stat din U.R.S.S., S.U.A., Marea Britanie şi Franţa (N.A. Bulganin, D.D. Eisenhower, A. Eden şi Edgar Faure) abordează problema germană, securitatea europeană, dezarmarea, evoluţia contactelor Est-Vest etc. Reprezentanţii Uniunii Sovietice

[707] Prin textul *Declaraţiei* finale din 2 iunie, iugoslavii aveau să insiste asupra faptului că *„diferenţele între sistemele sociale şi deosebirile între formele concrete de dezvoltare socialistă sunt exclusiv o problemă a poporului din fiecare ţară în parte".* În continuare, I.B. Tito va continua să promoveze o politică reformistă şi autonomistă faţă de Moscova.

resping propunerile preşedintelui S.U.A., D.D. Eisenhower privind cercetarea aeriană reciprocă[708]. A. Eden propune un proiect de Pact european de securitate, care să includă constituirea unei zone reduse demilitarizate, de ambele părţi ale cortinei de fier şi o limitare controlată a armamentelor Germaniei şi vecinilor săi. Edgard Faure propune o reducere generală cu 1% a bugetelor destinate înarmării (occidentalii nu au fost de acord). N.A. Bulganin s-a pronunţat pentru încheierea unui Tratat general-european de securitate colectivă în Europa (cu participarea S.U.A.) valabil pe 50 de ani (urmat, la câţiva ani, de desfiinţarea N.A.T.O. şi a Tratatului de la Varşovia), pentru plecarea trupelor străine din Europa, recunoaşterea celor două state germane. Deşi conferinţa la cel mai înalt nivel a eşuat, şefii de stat au decis continuarea discuţiilor de către miniştrii de Externe, care urmau să se întâlnească în octombrie acelaşi an (tot la Geneva) pentru a discuta despre: securitatea europeană şi unificarea germană (considerate a fi strâns legate între ele), elaborarea unui Pact de securitate europeană (asupra întregului continent sau a numai unei părţi), care să prevadă obligaţia statelor semnatare de a nu recurge la forţă şi de a refuza orice ajutor agresorilor; crearea unei zone între Est şi Vest în care armele să fie amplasate numai prin acord mutual; reunificarea Germaniei prin alegeri libere în conformitate cu *„intereselw naţionale ale poporului german şi în interesul securităţii Europei"*; crearea unui sistem de control în domeniul dezarmării acceptabil în cadrul O.N.U.; înlăturarea treptată a barierelor privind contactul liber şi comerţul pe baze reciproc avantajoase în relaţiile Est-Vest.

1 august-14 septembrie 1955. La Geneva, delegaţiile S.U.A. şi R.P.Chineze cad de acord (10 septembrie) asupra unui acord privind întoarcerea în propria ţară a cetăţenilor chinezi şi americani aflaţi în S.U.A., respectiv R.P.Chineză.

6 august 1955. În faţa Sovietului Suprem, N.A. Bulganin declară: *„Va trebui să se ţină neapărat seama de situaţia din Germania, unde, în cursul ultimilor zece ani, au apărut două state germane".*

22 august 1955. Mareşalul I.S. Konev comunică generalului Emil Bodnăraş, ministrul Forţelor Armate român, că a trecut la executarea atribuţiilor comandantului-şef al F.A.U., iar generalul A.I. Antonov ale celor de şef al Statului Major.

24 august 1955. La Philadelfia, D.D. Eisenhower declară că nu poate exista o pace adevărată în baza unui statu-quo în care fiinţe umane erau persecutate pe scară largă.

9 septembrie 1955. N.S. Hruşciov propune lui Konrad Adenauer (aflat în vizită la Moscova) stabilirea de relaţii diplomatice între cele două state şi schimb de ambasadori. Cancelarul vest-german acceptă în schimbul promisiunii de

[708] La 21 iulie, D.D. Eisenhower propune ca U.R.S.S. şi S.U.A. să accepte ca un anumit număr de avioane să supravegheze instalaţiile militare ale celor două superputeri în cadrul unui plan al cerurilor deschise, ideea fiind respinsă de N.S. Hruşciov.

eliberare a unui număr de prizonieri. Liderul sovietic solicită ajutor vest-german pentru soluționarea problemelor cu China.

13 august 1955. U.R.S.S. anunță reducerea forțelor armate cu 600 000 de oameni.

7 septembrie 1955. N.S. Hrușciov trimite lui Gheorghe Apostol, prim-secretar al C.C.al P.M.R., spre examinare, proiectul de Statut al Comandamentului F.A.U.

10 septembrie 1955. U.R.S.S. restituie Finlandei baza de la Porkkala-Udd.

9-13 septembrie 1955. În timpul vizitei la Moscova a cancelarului vest-german Konrad Adenauer, U.R.S.S. și R.F.G. decid restabilirea relațiilor diplomatice la nivel de ambasadă.

14 septembrie 1955. Konrad Adenauer precizează: stabilirea relațiilor diplomatice nu înseamnă o modificare a punctului de vedere al Bonnului, soluționarea problemei frontierelor germane trebuia să se facă la o conferință de pace, guvernul federal era singurul guvern legal al Germaniei.

15 septembrie 1955. Moscova face cunoscut că frontierele germane erau definitive, R.F.G. și R.D.G. fiind două state distincte, independente și suverane.

27 septembrie 1955. Știrea privind acordul referitor la livrarea de arme cehoslovace către Egipt prevestește un nou front al războiului rece (dar și cald) în Orientul Apropiat.

10 octombrie 1955. Leontin Sălăjan, ministrul Forțelor Armate român, informează pe mareșalul I.S. Konev că ministrul Forțelor Armate române a fost numit locțiitor al comandantului-șef pentru trupele române destinate în F.A.U., iar colonelul Spirea Stănescu în Statul Major.

27 octombrie-16 noiembrie 1955. La Geneva, miniștrii Afacerilor Externe ai Marii Britanii, Franței, S.U.A. și U.R.S.S. discută probleme privind securitatea europeană și unificarea Germaniei, dezarmarea, contacte Est-Vest. Uniunea Sovietică a propus încheierea unui Tratat general de securitate colectivă pe 5 ani, cu participarea țărilor europene și a S.U.A., dizolvarea N.A.T.O., U.E.O. și a Tratatului de la Varșovia, crearea unui Consiliu pe întreaga Germanie din reprezentanți ai R.D.G. și R.F.G. Puterile occidentale au propus un Pact de garanții speciale și reunificarea Germaniei pe bază de alegeri libere. În domeniul dezarmării sovieticii au propus reducerea forțelor armate și a armamentului convențional, interzicerea armelor atomice și cu hidrogen, precum și adoptarea unei declarații a statelor posesoare de arme nucleare că nu le vor folosi împotriva altor state. Statele occidentale au propus renunțarea la folosirea armei atomice, instituirea unui sistem de inspecție și control internațional, limitarea și reducerea armamentelor. Conferința s-a încheiat însă fără nici un rezultat, punctele de vedere neputând fi conciliate.

2 noiembrie 1955. Protocolul româno-sovietic, încheiat la Moscova, aduce modificări Planului de dezvoltare a armatei române încheiat (tot la Moscova) la 20 ianuarie 1955. Efectivele la război rămâneau cele stabilite anterior (770 000 de

oameni)[709], iar cele de la pace se reduceau de la 250 000 la 210 000 – 220 000 (fără unitățile Ministerului Afacerilor Interne și unitățile de lucru). Cu același prilej s-au stabilit și unele modificări în organizarea și înzestrarea unităților și marilor unități române, guvernul român urmând a primi licențe pentru diferite categorii de armament și tehnică de luptă, cu dreptul de a le produce în România. Pentru 1956 s-a decis ca numărul consilierilor militari sovietici să fie de 63.

8 noiembrie 1955. V.M. Molotov declară că reunificarea Germaniei nu ar putea constitui decât rezultatul *„apropierii treptate"* a celor două state germane.

14 decembrie 1955. Adunarea Generală a O.N.U. decide în unanimitate admiterea simultană în ONU a 16 state, între care și România, Albania, Bulgaria și Ungaria.

8 decembrie 1955. Guvernul român acceptă *„neutralitatea permanentă"* a Austriei.

15 decembrie 1955. Gheorghe Gheorghiu-Dej, președintele Consiliului de Miniștri, relevă, într-o telegramă trimisă președintelui celei de-a X-a sesiuni a Adunării Generale a O.N.U., că guvernul român va urma cu fermitate principiile Cartei Națiunilor Unite și va contribui la apărarea și consolidarea păcii și securității internaționale.

23 – 28 decembrie 1955. Congresul al VII-lea al P.M.R. decide că politica externă a României va continua să fie orientată spre menținerea și consolidarea păcii în Europa și în lume. Pentru prima dată se vorbește despre adaptarea marxism-leninismului la condițiile locale. În ceea ce privește însă elementele esențiale de construire a socialismului – monopolul puterii politice, poliție politică, represiune, industrializare, colectivizare, cenzură – se va păstra modelul sovietic.

Decembrie 1955. Consiliul N.A.T.O. consideră că eșecul conferinței de la Geneva nu va modifica decizia puterilor nord-atlantice de a obține reunificarea Germaniei în condiții de libertate.

1956

27-28 ianuarie 1956. La Praga, Comitetul Politic Consultativ al S.P.T.V. aprobă Statutul Comandamentului F.A.U. Cu același prilej se adoptă propunerea delegației R.D.G. ca forțele ei armate să fie admise în F.A.U. Examinând situația internațională, Comitetul Politic Consultativ a adoptat o declarație care consemna unanimitatea în privința măsurilor necesare pentru *„slăbirea continuă a încordării internaționale, reglementarea problemelor internaționale nerezolvate, pentru consolidarea păcii și securității în Europa"*.

14-25 februarie. La Congresul al XX-lea al *P.C.U.S.*, N.S. Hrușciov prezintă un *Raport secret* (în noaptea de 24 spre 25 februarie) prin care făcea

[709] Aceste efective urmau să încadreze 12 divizii de infanterie (6 întărite și 6 reduse), 4 divizii mecanizate, 2 divizii de vânători de munte, 4 divizii de aviație de vânătoare, 1 divizie de aviație de asalt etc.

cunoscute crimele lui I.V. Stalin şi denunţă cultul personalităţii fostului lider sovietic. Cu acelaşi prilej se proclamă teza *„coexistenţei paşnice"* între cele două sisteme social-politice[710].

23-25 martie 1956. Deşi iniţial considerase Raportul secret ţinut de către N.S. Hruşciov la Congresul al XX-lea al P.C.U.S. ca fiind o mare greşeală (se temea că foştii lideri comunişti din timpul lui I.V. Stalin aveau să fie înlocuiţi de la conducerea partidelor respective), Gheorghe Gheorghiu-Dej exprimă, la Plenara C.C. al P.M.R., unele aspecte critice faţă de cultul personalităţii fostului lider de la Kremlin (şi al unora din propriul partid), considerând că în România destalinizarea avusese loc în 1952, când fuseseră îndepărtaţi Ana Pauker, Vasile Luca şi Teoharie Georgescu (*„deviaţioniştii de dreapta"*). Condamnarea cultului personalităţii şi a abuzurilor din timpul epocii staliniste avea să fie făcută (mai mult sau mai puţin formal) şi de către conducerile partidelor comuniste din celelalte state-satelit.

11-18 mai 1956. Delegaţii militare din Bulgaria, Ungaria, Polonia şi Cehoslovacia sunt convocate la Moscova (la Marele Stat Major sovietic) pentru a se discuta şi preciza (împreună cu delgaţia sovietică) măsurile care trebuiau luate pentru întărirea apărării antiaeriene a teritoriului, precum şi modificarea nomenclatorului de înzestrare a Forţelor armate, stabilit în noiembrie 1955.

Mai 1956. N.A.T.O. decide extinderea colaborării dintre ţările membre în domeniile nemilitare.

23-26 iunie 1956. În timpul vizitei lui I.B. Tito în România se pun bazele restabilirii şi extinderii relaţiilor bilaterale româno-iugoslave[711].

Iunie-octombrie 1956. Revoltele din Polonia şi creşterea stării de spirit antisovietice determină conducerea de la Moscova să ia în calcul sancţiuni cu caracter economic şi chiar militar. Pentru o mai bună gestionare a situaţiei, N.S. Hruşciov soseşte la Varşovia, în fruntea unei numeroase delegaţii sovietice. Informat că polonezii se vor apăra în faţa unei invazii străine, liderul de la Moscova decide să ajungă la un compromis, asigurându-l pe Wladislaw Gomulka (ales prim-secretar al C.C. al P.M.U.P. la Plenara din *19-20 octombrie* acelaşi an, în locul lui Edward Ochab), că va sprijini noua orientare politică a Biroului Politic al P.M.U.P., care, la rându-i, s-a declarat de acord să păstreze monopolul politic al partidului şi să menţină Polonia în sistemul de alianţă politico-militară dominat de Moscova. Reformele întreprinse de Wladislaw Gomulka în cadrul procesului de instituire a *„căii poloneze spre socialism"* s-au încadrat, însă, în limitele sistemului comunist[712].

[710] Procesul de destalinizare (respins în China de Mao Zedong) avea să aibă consecinţe nu numai pentru societatea sovietică, dar şi pentru popoarele statelor-satelit. În final, *„reforma"* pe care a încercat să o realizeze pe plan intern noul lider sovietic avea să fie blocată de conservatorii de la Kremlin.

[711] La rându-i, Gheorghe Gheorghiu-Dej va vizita Iugoslavia în perioada 20-29 octombrie 1956.

[712] Cu toate acestea, în Polonia avea să fie recunoscută, în premieră, existenţa şi a altor formaţiuni politice, care au putut să prezinte candidaţi la alegerile din ianuarie 1957, când opoziţia (şi candidaţii independenţi) a obţinut 18% din voturi. La scurt timp, însă, P.M.U.P. a trecut la restaurarea controlului asupra societăţii poloneze (Adrian Pop, *op. cit.*, p. 62-72).

2 iulie 1956. La Moscova se semnează *Protocolul* pentru punerea în acord a modificărilor din Planul de dezvoltare a Forţelor Armate române, stabilit la 2 noiembrie 1955. Documentul prevedea că efectivele armatei române la pace urmau să fie reduse de la 210 000-220 000 de militari la 200 000 de mii de militari, iar la război de la 770 000 de militari la 750 000 de militari.

26 iulie 1956. Egiptul naţionalizează Canalul de Suez. Franţa şi Marea Britanie reacţionează energic şi se pregătesc de intervenţie.

27 iulie 1956. România este primită în Organizaţia Naţiunilor Unite pentru Educaţie, Ştiinţă şi Cultură (U.N.E.S.C.O.).

12 august 1956. Guvernul român consideră că naţionalizarea Companiei Canalului de Suez de către guvernul egiptean constituia un act pe deplin legal şi un drept legitim al Egiptului.

15 octombrie – 3 noiembrie 1956. Între România şi S.U.A. se desfăşoară tratative pentru reglementarea problemelor economico-financiare în suspensie, precum şi a schimburilor financiare.

15 octombrie-3 noiembrie 1956. Reprezentanţi ai României şi S.U.A. discută probleme referitoare la reglemnetarea relaţiilor economice bilaterale şi la schimburile comerciale.

19 octombrie 1956. În urma discuţiilor începute la 13 octombrie la Moscova între delegaţiile sovietică şi japoneză se încheie o *Declaraţie* care prevede: încetarea stării de război între U.R.S.S. şi Japonia; restabilirea relaţiilor diplomatice şi consulare între cele două părţi; desfăşurarea relaţiilor reciproce conform principiilor din Charta O.N.U.; renunţarea de către U.R.S.S. la reparaţii de război din partea Japoniei; continuarea negocierilor pentru încheierea unui Tratat de pace şi restituirea de către U.R.S.S. (în momentul semnării tratatutului) a insulelor Habomai şi Sikotan.

23 octombrie-4 noiembrie 1956. În Ungaria se desfăşoară prima revoluţie anticomunistă şi antisovietică din sistemul comunist, înăbuşită în sânge de trupele sovietice[713]. În România, autorităţile apreciază evenimentele de la Budapesta ca fiind îndreptate împotriva socialismului şi îşi manifestă disponibilitatea de a participa la reprimare. Începând cu *27* octombrie, la Timişoara, Cluj, Bucureşti etc., au loc demonstraţii studenţeşti în cadrul cărora s-a cerut îmbunătăţirea condiţiilor de viaţă şi unele reforme în cadrul regimului existent. Structurile de forţă au intervenit drastic şi au arestat peste 1 000 de persoane.

28 octombrie 1956. Consiliul de Securitate al O.N.U. discută problema ungară. * Printr-un *Comunicat* comun, Gheorghe Gheorghiu-Dej şi I.B. Tito fac apel la *„neamestecul în afacerile interne ale altui stat"*.

[713] *1956. Percepţii române, iugoslave şi sovietice asupra evenimentelor din Polonia şi Ungaria* (ediţie întocmită de Corneliu Mihai Lungu şi Mihai Retegan), Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1996; vezi şi Alexandru Oşca, Vasile Popa, *România - o fereastră deschisă în cortina de fier*, Editura Vrantop, Focşani, 1996.

29 octombrie – 6 noiembrie 1956. Trupele israeliene atacă spre Canalul de Suez, se opresc la 16 km şi se retrag (30 octombrie) în urma ultimatumului şi a bombardamentelor aviaţiei franco-britanice. * S.U.A. trimit Flota 6 în Marea Mediterană. * Egiptenii se retrag şi întrerup aprovozionarea cu petrol. * Consiliul de Securitate decide ca forţele franco-engleze să fie înlocuite cu trupe O.N.U.[714] Uniunea Sovietică reacţionează (5 noiembrie) şi solicită Consiliului de Securitate să ceară Franţei, Marii Britanii şi Israelului să-şi retragă trupele în 3 zile. În caz contrar să se acorde ajutor militar Egiptului. Deoarece trupele franco-britanice continuă înaintarea în lungul Canalului, Uniunea Sovietică cere Turciei autorizaţia să-şi treacă navele prin Strâmtori. * S.U.A. promit Marii Britanii (6 noiembrie) un ajutor de 1 miliard de dolari dacă va ordona încetarea focului până la miezul nopţii. * Englezii acceptă şi focul încetează. * Criza Suezului confirmă faptul că Franţa şi Marea Britanie nu puteau să acţioneze fără ajutorul S.U.A.

30 octombrie 1956. Guvernul român recunoaşte valabilitatea Tratatului de stat dintre Marea Britanie, Franţa, S.U.A., U.R.S.S. şi Austria din 15 mai 1955, care restabilise Austria ca stat independent, suveran şi neutru. * Guvernul sovietic îşi exprimă disponibilitarea de a începe negocieri cu alte state est-europene în privinţa retragerii trupelor sovietice de pe teritoriul lor.

31 octombrie 1956. Biroul Politic al C.C. al P.M.R. se pronunţă pentru plecarea trupelor şi consilierilor militari sovietici din România.

1 noiembrie 1956. În timpul revoluţiei din Ungaria premierul Imre Nagy cere sovieticilor să-şi retragă trupele, denunţă Tratatul de la Varşovia şi declară Ungaria stat neutru.

2 noiembrie 1956. Guvenul român consideră că acţiunile militare anglo-franco-israeliene împotriva Egiptului constiuiau o gravă lovitură pentru pacea şi securitatea internaţională în Orientul Apropiet şi în întreaga lume.

4 noiembrie 1956. Circa 1 000 de tancuri sovietice pătrund în Budapesta, zdrobind cu ajutorul aviaţiei ultimele focare de rezistenţă.

17 noiembrie 1956. Guvernul sovietic dă o declaraţie prin care îşi face cunoscut punctul de vedere în ceea ce priveşte problema dezarmării şi micşorării încordării internaţionale.

20 noiembrie 1956. Generalul Ion Gheorghe, locţiitorul ministrului Forţelor Armate şi şef al Direcţiei Superioare Politice Armatei, informează: *„Cu prilejul evenimentelor petrecute în R.P.Ungară, în unităţile Forţelor Armate, au avut loc o serie de manifestări negative şi unele chiar duşmănoase, la adresa regimului democrat-popular din Ungaria, din ţara noastră, a conducătorilor partidului şi conducătorilor Statului Sovietic... Organele politice, împreună cu organele de contrainformaţii au identificat până în prezent un număr de 664 de militari şi angajaţi civili, care au avut manifestări negative şi duşmănoase. Dintre aceştia sunt: 366 ofiţeri, 63 sergenţi reangajaţi, 124 militari în temen şi 111 angajaţi civili".*

[714] Forţele O.N.U. au sosit la 24 decembrie 1956.

28 noiembrie 1956. Marea Adunare Naţională adresează un mesaj Consiliului Prezidenţial al Republicii Populare Ungare şi guvernului revoluţionar muncitoresc-ţărănesc ungar prin care transmite un călduros salut de solidaritate frăţească clasei mucitoare şi poporului ungar în lupta pentru zdrobirea definitivă a contrarevoluţiei.

29 noiembrie 1956. Guvernul român dă publicităţii o *Declaraţie* în care sprijină propunerile sovietice din 17 noiembrie în problema dezarmării şi micşorării încordării internaţionale.

1 decembrie 1956. *„Noi* – preciza Gheorghe Gheorghiu-Dej, în şedinţa Biroului Politic al C.C. al P.M.R. – *am privit pozitiv cererea guvernului ungar, am socotit absolut o necesitate, ca îndatorire internaţională de a ajuta în acest ceas greu poporul maghiar să înfrângă forţele reacţionare dezlănţuite în Ungaria... În faţa acestei situaţii create în Ungaria, nici partidul nostru nu putea să fie indiferent. S-a pronunţat de la bun început pentru necesitatea zdrobirii contrarevoluţiei şi intervenţiei trupelor sovietice".*

3 decembrie 1956. Declaraţia româno-sovietică, emisă în urma dicuţiilor purtate la Moscova de Chivu Stoica, preşedintele Consiliului de Miniştri al României, şi N.A. Bulganin, preşedintele Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S., menţionează că în contextul situaţiei internaţionale în care *„există un bloc militar agresiv în Europa occidentală, când se remilitarizează Germania occidentală şi se activizează forţele revanşarde, când S.U.A. şi ţările blocului Atlantiicului de Nord întreţin numeroase forţe militare şi baze în apropierea ţărilor socialiste şi refuză să meargă pe drumul dezarmării şi a soluţionării paşnice a chestiunilor litigioase între state",* România şi U.R.S.S. considerau *„indicată staţionarea vremelnică a unităţilor militare sovietice, în conformitate cu Tratatul de la Varşovia pe teritoriul Republicii Populare Române".*

12 decembrie 1956. Adunarea Generală a O.N.U. condamnă acţiunea sovietică în Ungaria cu 55 de votori la 8.

17 decembrie 1956. Se încheie convenţia referitoare la staţionarea temporară a trupelor sovietice pe teritoriul Poloniei.

31 decembrie 1956. N.S. Hruşciov afirmă: *„Stalin a fost un mare marxist... Sunt mândru că suntem stalinişti".*

1957

5 ianuarie 1957. Preşedintele american D.D. Eisenhower cere aprobarea Congresului pentru acţiunile de ajutorare economică şi militară a statelor din Orientul Mijlociu interesate de acest ajutor (*„doctrina Eisenhower"*, votată în martie 1957). Acţiunea viza eliminarea influenţelor sovietică, franceză şi engleză din zonă.

14 ianuarie 1957. Printr-o scrisoare adresată C.C. al P.M.R., C.C. al P.C.U.S. apreciază că în situaţia în care România dispunea de *„cadre calificate, care au acumulat o experienţă importantă în construirea socialistă, şederea*

permanentă a consilierilor sovietici în România, după părerea noastră, nu mai corespunde intereselor cauzei, iar această formă de colaaborare în mod practic a fost depăşită". Pronunţând-se pentru desfiinţarea instituţiei consilierilor militari, C.C. al P.C.U.S. exprima posibilitatea *„de a acorda şi pe viitor, în măsura necesităţii, un ajutor frăţesc, prin specialişti, Republicii Populare Române"*.

16-18 ianuarie 1957. La Moscova are loc o consfătuire româno-sovietică în cadrul căreia se convenise să se discute despre efectivele şi compunerea de luptă a armatei române, sistemele de armament din înzestrare, necesarul în armament şi tehnică de luptă şi modul de asigurare, situaţia consilierilor militari.

17 ianuarie 1957. U.R.S.S. şi R.P.Chineză condamnă *„doctrina Eisenhower"*.

11 februarie 1957. Guvernul sovietic cere preşedintelui Adunării Generale a O.N.U. să pună în discuţie *„pericolul"* pe care îl reprezenta *„doctrina Eisenhower"* la adresa păcii.

13 februarie 1957. C.C. al P.M.R. comunică C.C. al P.C.U.S. că împărtăşeşte *„pe deplin"* propunerea privind desfiinţarea instituţiei consilierilor militari sovietici şi acceptă trimiterea de *„specialişti"* sovietici în România.

9 martie 1957. Congresul Statelor Unite adoptă o rezoluţie prin care împuternicea pe preşedinte *„să folosească forţa armată pentru a asista orice naţiune sau grup de naţiuni ce solicitau ajutor împotriva agresiunii armate din partea unei ţări controlate de comunismul internaţional"*.

15 martie 1957. Mareşalul I.S. Konev, comandantul-şef al F.A.U., trimite ggeneralui Leontin Sălăjan, ministrul Forţelor Armate român, un material despre acţiunea subversivă dusă de ţările capitaliste împotriva ţărilor de democraţie populară. Ca urmare, în Ministerul Forţelor Armate a întocmit un Plan special de contracarare.

19 martie 1957. Marea Adunare Naţională adoptă în unanimitate o *Declaraţie* asupra politicii interne şi externe a României.

21 martie 1957. Se încheie un acord anglo-american asupra rachetelor strategice.

27 martie 1957. La Roma, reprezentanţii Franţei, R.F.G., Italiei, Belgiei, Olandei şi Luxemburgului semnează Tratatele privind constituirea Comunităţii Economice Europene (C.C.E.) şi Comunităţii Europene a Energiei Atomice (E.U.R.A.T.O.M.), care au intrat în vigoare la 1 ianuarie 1958[715].

15 aprilie 1957. Acordul româno-sovietic privind statutul juridic al trupelor sovietice din România prevede că staţionarea acestora era *„indicată în vederea asigurării comune împotriva agresiunii posibile"*, că era *„în conformitate cu tratatele şi acordurile internaţionale"* şi nu afecta în nici un fel *„suveranitatea statului român"*, trupele sovietice neamestecându-se în *„treburile interne"* ale României. Efectivele şi dislocarea trupelor sovietice urmau să fie stabilite în baza

[715] De la 1 ianuarie 1973 au mai devenit membri Marea Britanie, Irlanda şi Danemarca, iar de la 1 ianuarie 1981 Grecia.

unor convenţii speciale, iar deplasarea lor şi participarea la aplicaţii şi manevre, în afara locurilor de dislocare, să se facă cu consimţământul guvernului român sau a autorităţilor împuternicite.

21 aprilie 1957. Referindu-se la posibilitatea retragerii trupelor sovietice de pe teritoriile unor state est-europene, „Pravda" consemnează: *„Desigur, dacă puterile occidentale acceptau propunerile sovietice de a-şi retrage trupele lor de pe teritoriile altor ţări şi să îşi lichideze bazele militare, nu ar mai fi nevoie ca trupele sovietice să rămână pe teritoriul Poloniei, Republicii Democrate Germane, Ungariei şi României"*.

2-4 mai 1957. La Paris, au loc discuţii româno-franceze privind dezvoltarea schimburilor culturale.

Mai 1957. La Bonn, în cadrul N.A.T.O. se ia decizia modernizării forţelor armate, astfel încât acestea să fie în stare să protejeze teritoriul statelor membre împotriva oricărui atac. Cu acelaşi prilej se decide realizarea unui acord general de dezarmare, care să prevadă măsuri de control şi inspecţie.

17 iunie 1957. N.S. Hruşciov declară: *„Să dea Domnul ca fiecare comunist să lupte aşa cum a făcut Stalin"*.

Iunie. După înfrângerea revoluţiei din 1956, Partidul celor ce Muncesc din Ungaria se reorganizează şi ia denumirea de *Partidul Muncitoresc Socialist Ungar* (P.M.S.U.), prim-secretar fiind ales János Kádár[716]. În mod surprinzător pentru unii, treptat-treptat, János Kádár promovează, în anii '60, o politică de reforme moderate (la începutul anului 1968 a lansat programul intitulat *Noul Mecanism Economic/NME*), profitând din plin de sprijinul sovietic în plan economic[717].

25 august 1957. Uniunea Sovietică testează prima rachetă intercontinentală dirijată

29 august 1957. Reuniunea N.A.T.O. de la Londra avansează propuneri concrete de dezarmare, care aveau să fie respinse de Uniunea Sovietică.

10 septembrie 1957. Preşedintele Consiliului de Miniştri al României adresează mesaje şefilor de guverne din Albania, Bulgaria, Grecia, Iugoslavia şi Turcia în legătură cu dezvoltarea colaborării şi prieteniei dintre ţările zonei balcanice. În mesaje se propunea convocarea unei conferinţe la nivel înalt pentru realizarea unei înţelegeri multilaterale şi încheierea unui Tratat pentru transformarea Balcanilor într-o zonă a păcii şi prieteniei.

4 octombrie 1957. Uniunea Sovietică lansează primul satelit cosmic artificial din lume, „Sputnik I", declanşând dimensiunea spaţială a cursei înarmărilor.

[716] Între 13 septembrie 1961 şi 25 iunie 1965 a fost şi prim-ministru.

[717] Slăbind controlul statului asupra societăţii, dar păstrând controlul partidului şi principiile etatiste, János Kádár a permis apariţia unor elemente ale economiei de piaţă, autonomia cooperativelor etc., care au dat rezultate. Cu o scurtă întrerupere, în ultima parte a anilor '70, N.M.E.-ul a fost reluat în 1979, astfel încât din 1981 în Ungaria au apărut peste 10 000 de întreprinderi private şi semiprivate. În cadrul relaxării ideologice, a slăbirii cenzurii, viaţa culturală şi intelectuală s-a dezvoltat fără prea mari represalii. Chiar dacă, în planul politicii externe, Budapesta s-a subordonat total Moscovei, relaţiile Ungariei cu Occidentul s-au îmbunătăţit, pe parcurs, mai ales la sfârşitul anilor '80.

Octombrie 1957. Mareşalul G.K. Jukov este înlocuit din funcţia de ministru al Apărării Naţionale, apoi exclus din Prezidiul şi din C.C. al P.C.U.S.

3 noiembrie 1957. U.R.S.S. lansează „Sputnik II", determinând pe secretarul de stat Allen Dulles să declare că Rusia a depăşit *„puterea preponderentă"* pe care S.U.A. o deţinuse în deceniul precedent.

16-19 noiembrie 1957. Consfătuirea reprezentanţilor partidelor comuniste şi muncitoreşti de la Moscova consacră rolul de hegemon al P.C.U.S. în mişcarea comunistă şi muncitorească internaţională[718].

18 decembrie 1957. Guvernul român salută propunerile din 12 decembrie ale guvernului sovietic pentru preîntâmpinarea războiului, îmbunătăţirea relaţiilor dintre state şi dezvoltarea colaborării prieteneşti între popoare.

1958

7 ianuarie 1958. „Pravda" anunţă decizia Biroului Politic al P.C.U.S. din 21 decembrie 1957 privind reducerea efectivelor armatei sovietice cu 300 000 de oameni, între care 41 000 staţionaţi în R.D.G. şi 17 000 în Ungaria.

21 ianuarie 1958. Cancelarul vest-german Konrad Adenauer respinge propunerea sovietică de stabilire a unei zone nucleare libere în Europa Centrală.

7-8 martie 1958. La Praga are loc întâlnirea reprezentanţilor a 20 de partide comuniste şi muncitoreşti în vederea stabilirii măsurilor pentru editarea unei reviste internaţionale a partidelor comuniste şi muncitoreşti.

31 martie-2 aprilie 1958. La Moscova se desfăşoară o consfătuire între o delegaţie a Comandamentului F.A.U. şi o delegaţie română, prilej cu care se discută probleme referitoare la efectivele şi compunerea de luptă a forţelor armate române, la pace şi mobilizare, compunerea de luptă a forţelor armate române la dispoziţia F.A.U., măsuri privind apărarea antiaeriană, înzestrarea forţelor armate române în perioada 1958-1965, pregătirea operativă a teritoriului României, măsuri comune pentru pregătirea operativă şi de luptă în 1958, stabilirea numărului de consilieri etc. Se decide ca efectivele armatei române, la pace, să se reducă de la 200 000 la 145 000 de oameni (fără cele ale Ministerului Afacerilor de Interne), iar la război de la 750 000 la 600 000.

[718] Mao Zedong respinge renunţarea la cultul stalinist, cere promovarea unei politici radicale faţă de statele capitaliste, în special faţă de S.U.A., contestă supremaţia sovietică în mişcarea comunistă internaţională şi cere acordarea pentru Partidul Comunist Chinez a unui rol mai mare în mişcarea comunistă internaţională. N.S. Hruşciov rămâne, însă, fidel politicii de destindere în relaţiile cu S.U.A. Mai mult, la sfârşitul anilor '50 întreţine relaţii bune şi cu India, vizitează S.U.A., reduce asistenţa militară sovietică şi refuză să coopereze în plan nuclear cu China, aşa cum dorea Mao Zedong. Ca urmare, relaţiile bilaterale sovieto-chineze se deteriorează rapid, ruptura producându-se la 20 iulie 1963, după conferinţa tripartită de la Moscova (cu participarea reprezentanţilor U.R.S.S., Marii Britanii şi S.U.A.), unde s-a dezbătut stoparea experienţelor nucleare. *„Schisma"* sovieto-chineză este interpretată de analiştii politici ca marcând *„dispariţia visului revoluţiei mondiale"* (Stelian Tănase, *Miracolul revoluţiei. O istorie politică a căderii regimurilor comuniste*, Editura Humanitas, Bucureşti, p. 24).

1-7 aprilie 1958. O delegaţie guvernamentală română, în frunte cu primul-ministru, vizitează P.P.Chineză, fiind primită de Mao Zedong.

17 aprilie 1958. Printr-o scrisoare adresată lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, N.S. Hruşciov apreciază că *„nu mai este necesară şederea trupelor sovietice pe teritoriul Republicii Populare Române"*.

23 aprilie 1958. Gheorghe Gheorghiu-Dej răspunde lui N.S. Hruşciov că era de acord cu *„propunerea dv. de a se renunţa la staţionarea mai departe a trupelor sovietice în RPR"*.

28 aprilie 1958. În urma consimţământului guvernului român privind introducerea în dotarea armatei române a rachetelor antiaeriene dirijate „S.A.-75", a rachetelor de aviaţie dirijate „K-5 M.", a staţiilor de radiolocaţie „P.-30" şi „P.-15" şi a aparaturii de radioascultare şi radioreleu, se încheie o Completare la Protocolul din 2 aprilie 1958.

28 aprilie 1958. Marea Adunare Naţională adoptă o *Declaraţie* prin care sprijină Apelul Sovietului Suprem al U.R.S.S. în problema încetării experienţelor cu arma nucleară şi salută încetarea acestor experienţe în mod unilateral de către Uniunea Sovietică.

12 mai 1958. La Paris, are loc o întrevedere între René Coty, preşedintele Republicii Franceze, şi Ion Gheorghe Maurer, preşedintele Prezidiului Marii Adunări Naţionale,

24 mai 1958. La Moscova, Comitetul Politic Consultativ al S.P.T.V. ascultă raportul comandantului suprem al F.A.U., mareşalul I.S.Konev, cu privire la noua reducere a forţelor armate şi la retragerea trupelor sovietice din România. Paralel cu reducerea suplimentară cu 300 000 de oameni de către U.R.S.S., statele participante au mai decis să efectueze în 1958 o nouă reducere de 119 999 oameni (România – 55 000, Bulgaria – 23 000, Polonia – 20 000, Cehoslovacia – 20 000, Albania – 1 000). S-a anunţat că guvernul sovietic va reduce în 1958 trupele din Ungaria cu încă o divizie, care urma să fie retrasă în ţară. Comitetul Politic Consultativ a decis să adreseze N.A.T.O. propunerea cu privire la încheirea unui Pact de neagresiune între statele participante la Tratatul de la Varşovia şi statele membre ale N.A.T.O.. * Acordul semnat între Ministerul Forţelor Armate al României şi Ministerul Apărării al U.R.S.S. prevede că retragerea trupelor sovietice din România se va efectua în perioada 15 iunie – 15 august 1958. Evenimentul a avut o importanţă deosebită pentru evoluţia ulterioară a României.

15 iunie 1958. Guvernul grec decide retragerea personalului de pe lângă Comandamentul N.A.T.O. pentru Europa de Sud-Est de la Izmir (Turcia).

17 iunie 1958. La Budapesta este spânzurat Imre Nogy, conducătorul revoluţiei ungare din 1956.

17 iulie 1958. Guvernul român îşi exprimă profunda indignare şi îngrijorare în legătură cu intervenţia forţelor armate americane în Liban.

26 iulie 1958. Guvernul român consideră că propunerea Uniunii Sovietice, din 15 iulie, de încheiere a unui Tratat de prietenie şi colaborare între statele europene cu participarea S.U.A. corespunde năzuinţelor de pace ale poporului român.

1 septembrie 1958. Guvernul român decide reducerea efectivelor armatei române cu 55 000 de oameni (în afara reducerii a 60 000 din anii 1955-1956) şi cere ca personalului disponibilizat să i se asigure posibilitatea de a lucra în sectoarele productive ale economiei.

9 septembrie 1958. Printr-o scrisoare adresată C.C. al P.M.R., C.C. al P.C.U.S.. consideră util să recheme din România *„pe toţi consilierii şi specialiştii sovietici şi, împreună cu dvs., să analizăm problema reducerii maxime, în viitor, a numărului specialiştilor sovietici care lucrează în acordarea ajutorului tehnic"*.

12 septembrie 1958. Generalul Leontin Sălăjan, ministrul Forţelor Armate, informează guvernul că după plecarea trupelor sovietice din România, Ministerul Forţelor Armate a preluat de la sovietici 8 364 tone de muniţii de infanterie, aruncătoare de mine, aruncătoare cu reacţie, artilerie terestră şi antiaeriană, 500 tone bombe de avion şi muniţie de avion, 10 166 tone de carburanţi-lubrifianţi etc.

15 sepembrie 1958. Charles de Gaulle propune constituirea unui directorat format din S.U.A., Marea Britanie şi Franţa, care să conducă colectiv N.A.T.O., inclusiv în domeniul nuclear.

26 septembrie 1958. C.C. al P.M.R. răspunde C.C. al P.C.U.S., comunicând că era de acord cu retragerea consilierilor sovietici din România şi apreciind că *„dezvoltarea formelor variate ale schimbului de experienţă, în special prin trimiterea de specialişti pentru studierea experienţei în domeniul economiei, culturii, apărării, precum şi trimiterea reciprocă de tineri în instituţiile de învăţământ superior, va contribui la continua dezvoltare a colaborării frăţeşti între ţările noastre"*.

30 septembrie 1958. Guvernul român condamnă acţiunile agresive ale S.U.A. împotriva R.P.Chineze.

11 octombrie 1958. Guvernul român recunoaşte dreptul poporului cipriot la autodeterminare şi înfierează „planul Macmillan".

20 octombrie 1958. D.D. Eisenhower respinge în mod diplomatic propunerea franceză de constituirea a unui directorat care să conducă efectiv N.A.T.O..

10 noiembrie 1958. N.S. Hruşciov declară că guvernul sovietic intenţionează să treacă responsabilităţile sale asupra Berlinului guvernului est-german.

28 noiembrie 1958. N.S. Hruşciov propune ca Berlinul de Vest să devină oraş independent.

4 decembrie 1958. Guvernul român consideră că restabilirea unităţii germane trebuie asigurată de către germani înşişi, prin discuţii directe între R.D.G. şi R.F.G. Totodată, susţine propunerea guvernului sovietic privind încheierea Tratatului de pace cu Germania.

14 decembrie 1958. Aliaţii occidentali resping propunerea lui N.S. Hruşciov de retragere a trupelor din Berlin.

1959

1 ianuarie 1959. Intrarea armatei revoluţionare în Santiago de Cuba şi în Havana consacră victoria *„revoluţiei antiimperialiste"*[719].

22 ianuarie 1959. Gheorghe Gheorghiu-Dej solicită Moscovei 5 specialişti militari sovietici.

9 februarie 1959. Guvernele român şi sovietic încheie o *Convenţie* referitoare la livrarea de tehnică militară şi piese de schimb pentru armata română cu plata a două treimi din valoarea în credite, cu dobândă anuală de 2%, amortizate în 10 ani, în părţi anuale egale, prin livrări de mărfuri. * Acordul pentru reglementarea definitivă a problemelor financiare în suspensie dintre România şi Franţa contribuie la dezvoltarea schiburilor economice bilaterale.

11 martie 1959. U.R.S.S. şi R.D.G. fac publică intenţia de a încheia un Tratat de pace.

27-29 aprilie 1959. La Varşovia, Conferinţa miniştrilor Afacerilor Externe ai ţărilor participante la Tratatul de la Varşovia[720] analizează probleme ale apropiatelor tratative de la Geneva între statele din estul şi din vestul Europei privind situaţia Germaniei.

4 aprilie 1959. Consiliul N.A.T.O. sprijină hotărârea aliaţilor de menţinere a statutului Berlinului de vest şi a drepturilor puterilor de ocupaţie.

7 mai 1959. Flota franceză din Mediterana revine sub comandă naţională. În acelaşi an, Franţa face public refuzul de a primi pe teritoriul naţional arme nucleare dacă nu putea controla utilizarea lor.

7 iunie 1959. Guvernul român dă publicităţii o *Declaraţie* cu privire la problema păcii şi securităţii în Balcani şi la amplasarea în Grecia a rampelor de lansare a rachetelor teleghidate. Cu acelaşi prilej, propune o întâlnire a şefilor de guverne din statele balcanice la care să se discute crearea în Balcani a unei zone a colaborării multilaterale fără arme atomice.

20 iunie-14 august 1959. O delegaţie guvernamentală română, condusă de Alexandru Bârlădeanu vizitează Elveţia, Franţa, Anglia, Belgia, Olanda şi Italia şi pune bazele colaborării economice cu statele respective.

26 iulie 1959. Guvernul român face cunoscut că este de acord cu propunerea guvernului sovietic pentru încheierea unui Tratat de prietenie şi colaborare între statele europene, cu participarea S.U.A..

15 – 28 septembrie 1959. N.S. Hruşciov vizitează S.U.A., întâlnindu-se cu preşedintele D.D. Eisenhower. *Comunicatul* comun se referă la schimbul de păreri

[719] La 16 februarie 1959, Fidel Castro-Ruz devine prim-ministru.
[720] Participă şi un reprezentant al R.P.Chineze.

privind dezarmarea generală şi totală, la reglementarea păcii între cele două state germane şi la relaţiile reciproce.

18 septembrie 1959. N.S. Hruşciov prezintă în faţa Adunării Generale a O.N.U. programul Uniunii Sovietice privind dezarmarea generală şi totală.

1 octombrie 1959. Guvernul român declară că propunerile guvernului sovietic cu privire la dezarmarea generală şi totală corespund intereselor vitale ale statelor lumii, indiferent de orânduire socială.

1960

3 februarie 1960. La Moscova, are loc o consfătuire româno-sovietică în timpul căreia se discută despre compunerea de luptă a armatei române, compunerea de luptă a forţelor române destinate în F.A.U. etc. S-a convenit ca efectivele la pace să fie de 130 000 de oameni, la război de 540 000.

4 februarie 1960. Comitetul Politic Consultativ al S.P.T.V. discută la Moscova probleme ale situaţiei internaţionale, dezarmării generale şi încheierii Tratatului de pace cu Germania.

3 martie 1960. Cu prilejul unei conferinţe de la Moscova, mareşalul I.S. Konev precizează că în caz de război, armata română urma să fie întărită cu unităţi de rachete de către armata sovietică.

16 martie 1960. La Geneva încep lucrările Comitetului O.N.U. al celor 10 state pentru dezarmare.

30 martie 1960. La Washington se semnează o Declaraţie româno-americană cu privire la dezvoltarea relaţiilor economice între România şi S.U.A..

4 mai 1960. Reuniunea Consiliului N.A.T.O., desfăşurată la Istanbul, reafirmă poziţia alianţei faţă de reunificarea Germaniei şi a dezarmării generale.

1 mai 1960. Un avion de recunoaştere american, de tipul „U-2", este doborât, la mare altitudine, deasupra U.R.S..S., lângă Sverdlovsk, anulează realizările obţinute până atunci în domeniul destinderii[721].

16 mai 1960. N.S. Hruşciov părăseşte întâlnirea la nivel înalt ce se desfăşura la Paris.

20-25 iunie 1960. La cel de-al III-lea Congres al P.M.R. se afirmă că în România au fost puse bazele economice ale socialismului. Concomitent, la 24 iunie, la Bucureşti, are loc, din iniţiativa lui N.S. Hruşciov, o reuniune a reprezentanţilor partidelor comuniste şi muncitoreşti din ţările socialiste în care se critică şi se condamnă politica Partidului Comunist Chinez (Gheorghe Gheorghiu-Dej nu se alătură poziţiei lui N.S. Hruşciov).

21 – 27 iunie 1960. Congresul al VIII-lea al P.C.R. adoptă linia generală a partidului în domeniul politicii externe.

1-8 iulie 1960. La Moscova are loc o confătuire militară româno-sovietică în cursul căreia s-au discutat probleme referitare la înzestrarea armatei române cu

[721] Preşedintele american fusese informat despre misiunea echipajului.

armament „mai modern". Arătând că armata română era *„cea mai slab dotată, faţă de Cehoslovacia, Polonia, Ungarie"*, că era *„o ţară bogată"*, mareşalul R.I. Malinovski a conchis: *„Este necesar să vă înzestraţi cu rachete. Să nu vă zgârciţi"*. Generalul Leontin Sălăjan a arătat că problema înzestrării armatei era mai complexă, fiind strâns legată de nivelul de dezvoltare a economiei naţionale, că la un moment dat cheltuielile legate de apărare au ajuns la 31 % din buget, că dacă se luau în calcul *„nevoile anului în calcul ar fi necesar întregul buget al ţării pe un an de zile"*, ceea ce însemna că *„nimeni n-ar mai mânca nimic"*. Cu acelaşi prilej, ministrul sovietic al Apărării, mareşalul R.I. Malinovski, a informat că la viitoarea şedinţă a Comitetului Politic Consultativ se preconizează a se analiza înzestrarea armatelor S.P.T.V. cu rachete terestre tactic-operative, cu bătaie de 150-200 km, focoasele atomice urmând a se distribui numai în caz de nevoie.

27 septembrie 1960. Gheorghe Gheorghiu-Dej prezintă, în cadrul celei de-a XV-a sesiuni a Adunării Generale a O.N.U., punctul de vedere al României în principalele probleme ale vieţii internaţionale. La 6 octombrie va susţine dreptul R.P.Chineze de a fi reprezentată la O.N.U. şi în alte organisme ale acesteia.

17-22 octombrie 1960. La Moscova se desfăşoară Convocarea-bilanţ a F.A.U. şi de trasare a sarcinilor referitoare la pregătirea operativă şi de luptă. La încheierea consfătuirii, mareşalul A.A. Greciko s-a referit la necesitatea întăririi capacităţii de luptă a F.A.U., a unităţii de acţiune a S.P.T.V. şi a *„vigilenţei revoluţionare"* şi a apreciat că, în caz de război, *„ţările imperialiste"* vor urmări distrugerea forţelor armate şi a sistemului economic al S.P.T.V., războiul desfăşurându-se prin folosirea în masă a armei atomice. Războiul, a apreciat şi mareşalul R.I. Malinovski, ministrul sovietic al Apărării, va fi declanşat de inamic pe neaşteptate, prin lovituri nucleare şi ca urmare nu trebuia aşteptată prima lovitură, rachetele proprii urmând să se întâlnească în aer cu cele inamice. Ca urmare, F.A.U. trebuiau să îşi perfecţioneze structurile organizatorice, înzestrarea şi pregătirea de luptă.

10 noiembrie 1960. La Londra se semnează un acord comercial româno-englez care pune bazele colaborării viitoare.

30 noiembrie-5 decembrie 1960. Încercând să justifice represiunile care avuseseră loc în *România*, Gheorghe Gheorghiu-Dej declară în cadrul Plenarei C.C. al P.M.R. că nimeni nu mai era de reabilitat post-mortem, deoarece destalinizarea avusese loc încă din timpul lui I.V. Stalin. Cu acelaşi prilej, liderul comunist român propune să se îndepărteze toate statuile lui I.V. Stalin. Plenara marchează, totodată, deteriorarea relaţiilor dintre Bucureşti şi Moscova, procesul fiind agravat de încercările sovieticilor de transformare a C.A.E.R.-ului într-un organism supranaţional, în care unele state să furnizeze produse industriale, iar altele – materii prime agricole (între acestea era plasată şi România).

9 decembrie 1960. La Washington se încheie un Acord româno-american în domeniul învăţământului, culturii şi ştiinţei.

27 februarie 1961. La Bucureşti se semnează un Tratat româno-sovietic privind regimul frontierei de stat.

28-29 martie 1961. La Moscova, Comitetul Politic Consultativ al S.P.T.V. discută probleme referitoare la capacitatea de luptă, înzestrarea forţelor armate a ţărilor membre ale Tratatului de la Varşovia, completarea înzestrării cu noi tipuri de armament şi tehnică de luptă, producţia acestora şi livrările reciproce între statele membre. În afara ordinii de zi, Comitetul Politic Consultativ adoptă o hotărâre referitoare la atitudinea Albaniei, în care se aprecia că aceasta a întreprins *„unele acţiuni"* care nu corespundeau cu principiile şi prevederile Tratatului de la Varşovia. Cu acelaşi prilej, Comitetul Politic Consultativ decide ca specialiştii şi consilierii militari sovietici existenţi în armatele S.P.T.V. să fie numiţi reprezentanţi ai Comandamentului Unificat.

31 martie 1961. Mareşalul A.A. Greciko şi generalul Leontin Sălăjan semnează un *Protocol* referitor la efectivele, compunerea de luptă la pace şi la război şi înzestrarea forţelor armate române şi un *Protocol* referitor la organizarea legăturilor guvernamentale de înaltă frecvenţă în timp de război.

21 aprilie 1961. Guvernul român condamnă acţiunile S.U.A. împotriva Cubei.

8 mai 1961. Mareşalul M.V. Zaharov, şeful Statului Major General sovietic, comunică faptul că denumirea de specialişti militari sovietici din forţele armate române este schimbată în cea de reprezentanţi ai comandantului suprem al F.A.U. Ca urmare, ia fiinţă Reprezentanţa comandantului-şef al F.A.U., compusă din 4 persoane[722].

26 mai 1961. Generalul Leontin Sălăjan informează Consiliul de Miniştri că în conformitate cu Planul de înzestrare pe anul 1961 armata română va fi dotată cu rachete antiaeriene şi că s-au cerut 3 specialişti sovietici.

3-4 iunie 1961. În cadrul întâlnirii de la Viena, preşedintele american J.F. Kennedy a încercat să îl convingă pe N.S. Hrusciov că nu putea abroga unilateral acordurile interaliate privind statutul Berlinului de vest, că în conformitate cu prevederile acestora, partea occidentală a Berlinului nu se afla pe teritoriul R.D.G. şi că drepturile celor trei puteri occidentale nu puteau fi transferate nimănui. Interpretând această poziţie ca o aluzie la *„posibilitatea izbucnirii unui război"*, N.S. Hrusciov precizează că sovieticii nu doreau războiul, dar că în situaţia în care trupele aliaţilor occidentali ar fi pătruns pe teritoriul R.D.G., Uniunea Sovietică va interveni, considerând actul ca o agresiune. Ca o soluţie de compromis, liderul sovietic, care conta pe neintervenţia Franţei şi Marii Britanii în caz de conflict armat, propune un acord temporar conform căruia în Berlinul occidental urmau să rămână câte un contingent de trupe americane, britanice, franceze şi sovietice, în baza unui acord fixat de O.N.U., după care accesul în Berlinul de vest urma să fie făcut în baza unui acord încheiat cu guvernul R.D.G. Pentru a fi mai clar,

[722] Acceptul Ministerului Forţelor Armate a fost comunicat la 24 mai 1961.

precizează: *„Dacă nu veţi fi de acord cu această propunere şi veţi continua să declanşaţi nişte evenimente care vor putea fi cele mai triste din istoria omenirii, atunci pregătiţi-vă. La rându-l nostru, ne vom pregăti şi noi, dacă veţi dori să rezolvăm prin forţă această problemă. Totuşi noi nu dorim aceasta"*. La rându-i, preşedintele american îşi exprimă dorinţa de pace: *„Este uşor să dezlănţui un război, dar este greu să asiguri pacea"*[723]. Într-un asemenea context, întâlnirea de la Viena a eşuat.

17 iulie 1961. Generalul A.I. Antonov, şeful Statului Major al F.A.U., transmite generalului Leontin Sălăjan măsurile care trebuiau adoptate (până la 1 octombrie 1961) pentru ridicarea capacităţii de luptă a armatei române, în contextul crizei Berlinului.

Iulie 1961. În situaţia în care forţele imperialiste ar fi declanşat războiul, Planul operativ de întebuinţare a F.A.U., prevedea că armata română trebuia să contribuie la stoparea agresiunii inamice şi la nimicirea forţelor acestuia.

3-5 august 1961. La Moscova, primii-secretari ai Comitetelor Centrale ale partidelor comuniste şi muncitoreşti din S.P.T.V. discută probleme referitoare la pregătirea încheierii Tratatului de pace cu Germania. Prin *Declaraţia* adoptată (dată publicităţii la 13 august, la Berlin) guvernele S.P.T.V. propuneau Camerei Populare şi guvernului est-german să ia măsuri, la graniţele cu Berlinul Occidental, pentru împiedicarea activităţilor subersive împotriva statelor socialiste.

12 august 1961. Cu acordul Moscovei, R.D.G. închide graniţa dintre Berlinul de vest şi de est şi începe construirea zidului care va deveni celebru, încercând să oprească exodul cetăţenilor est-germani în R.F.G. Evenimentul, extrem de grav, i-a surprins pe occidentali, fiind pe cale să provoace chiar declanşarea războiului.

13 august 1961. Guvernele S.P.T.V. adoptă o *Declaraţie* prin care propun Camerei Populare a guvernului R.D.G. *„să introducă la graniţele cu Berlinul occidental măsuri de natură să împiedice în mod cert activitatea subversivă împotriva ţărilor lagărului socialist şi prin care să se asigure că în jurul întregului teritoriu al Berlinului occidental, inclusiv la graniţa sa cu Berlinul democrat, o pază sigură şi un control eficient"*.

8-9 septembrie 1961. Consfătuirea miniştrilor Apărării ai S.P.T.V. constată că *„în ultimul timp ţările blocului militar agresiv al Atlanticului de Nord şi-au intensificat considerabil pregătirile de război, înteţesc cursa înarmărilor, măresc efectivele armatelor şi, ca răspuns la propunerile ţărilor socialiste cu privire la încheirea Tratatului de pace cu Germania, recurg chiar la ameninţarea cu dezlănţuirea unui nou război"*. Ca urmare, miniştrii Apărării au analizat măsurile ce se impuneau a fi luate pentru întărirea capacităţii de luptă a F.A.U. şi au însărcinat pe şefii Marilor State Majore să le transpună în practică.

[723] Apud A.I. Gribkov, *op. cit.*, p. 105.

Septembrie 1961. În Ungaria se desfăşoară o aplicaţie de comandament şi stat major de front, în teren, cu mijloace de transmisiuni, în cadrul Grupului de trupe „Sud" al armatei sovietice.

17-31 octombrie. Cel de-al XXII-lea Congres al P.C.U.S. consacră escaladarea conflictului sovieto-chinez. Cu acelaşi prilej se critică politica şi metodele de acţiune ale liderilor comunişti albanezi, care începuseră a se îndepărta de la *„linia convenită de mişcarea comunistă din întreaga lume"*.

26 – 27 octombrie 1961. La punctul de frontieră „Charlie", în Berlin, tanurile sovietice şi americane se află faţă în faţă.

9 noiembrie 1961. Într-o discuţie cu ambasadorul R.F.G. la Moscova, G. Krol, N.S. Hruşciov afirmă că Berlinul trebuia să fie *„un oraş liber"*, în afara R.D.G. sau a R.F.G., şi că cele două state germane trebuiau să intre într-o confederaţie. La precizarea ambasadorului vest-german că trebuia *„lichidat zidul Berlinului"*, liderul de la Kremlin a răspuns că deşi acest lucru *„este greu"* el *„este posibil"* dacă se vor normaliza relaţiile dintre R.D.G. şi R.F.G. şi dintre Berlinul de vest şi R.D.G.. Altfel, zidul *„se va consolida"*. Arogant şi nepoliticos, N.S. Hruşciov i-a recomandat (prin ambasador) cancelarului Konrad Adenauer să facă *„un duş rece"* deoarece trebuia *„să se cureţe de toate straturile care s-au sedimentat în aceşti ani, să cureţe calea spre o politică reală"* spre a nu-şi obliga aliaţii occidentali „să ajungă în mormânt"[724].

16 noiembrie 1961. La Moscova, reprezentanţi ai Uniunii Sovietice, Bulgariei şi României discută despre elaborarea unui proiect de Protocol privind obligaţiile fiecărei părţi în cazul trecerii Dunării de către F.A.U.

30 noiembrie-5 decembrie 1961. La Plenara lărgită a *C.C. al P.M.R.*, Gheorghe Gheorghiu-Dej pune accentul pe intensificarea activităţii educative. Liderul comunist român îşi reafirmă teza conform căreia în România destalinizarea avusese loc în perioada 1952-1953, când fuseseră îndepărtaţi Ana Pauker, Vasile Luca şi Teohari Georgescu, şi în 1957, odată cu eliminarea lui Miron Constantinescu şi Iosif Chişinevschi.

1 decembrie 1961. Adunarea Generală a O.N.U. alege România ca membru nepermanent în Consiliul de Securitate pentru anul 1962.

10 decembrie 1961. În urma unui proces rapid de deteriorare a relaţiilor bilaterale sovieto-albaneze, cele două state rup relaţiile diplomatice. La scurt timp, Albania va primi ajutor politic, militar şi economic din partea Chinei (până la sfârşitul anilor '70).

1962

9 ianuarie 1962. Generalul Beqir Balluku, ministrul albanez al Apărării, adresează o scrisoare mareşalului A.A. Greciko, comandantul-şef al F.A.U., prin care îi cere să recheme din Albania pe generalul Kuzminski, reprezentantul comandantului-şef (şi pe colaboratorii săi), considerându-le *„persoane nedorite"*.

[724] A.I.Gribkov, *op. cit.*,p. 115.

15 ianuarie 1962. Mareşalul A.A. Greciko adresează o scrisoare generalului Leontin Sălăjan, ministrul Forţelor Armate român, prin care îl informează despre scrisoarea generalului Beqir Balluku (din 9 ianuarie), face cunoscut că îi respinge *„argumentele"*, consideră *„acest pas al conducerii militare albaneze drept provocator"* şi atrage atenţia că *„toată răspunderea pentru eventualele urmări a unor astfel de acţiuni revine părţii albaneze"*.

1 februarie 1962. Miniştrii Apărării ai S.P.T.V. examinează probleme curente referitoare la întărirea F.A.U..

5 aprilie 1962. Generalul Ion Tutoveanu, şeful Marelui Stat Major, comunică Statului Major al F.A.U. acceptul părţii române cu privire la prevederile Statulului reprezentanţilor CF.A.U., transmis anterior de către generalul A.I. Antonov.

10-20 aprilie 1962. Pe teritoriul Ungariei (şi parţial pe cel al României) se desfăşoară o aplicaţie de comandament şi stat major, organizată şi condusă de Comandamentul F.A.U., concepţia operaţiei prevăzând declanşarea agresiunii de către forţele N.A.T.O. (după ocuparea Austriei şi angajarea acesteia în război) şi contraofensiva trupelor Tratatului de la Varşovia (în ambele situaţii s-a prevăzut executarea de lovituri nucleare). Din partea României participă comandamentul Armatei 3, de la Cluj.

27-30 aprilie. Sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naţionale consacră încheierea colectivizării agriculturii în *România* (3 201 000 de familii cooperativizate, 96% din suprafaţa arabilă a ţării şi 93,4% din cea agricolă).

8 mai 1962. Este aprobat Statutul reprezentanţilor comandantului-şef al F.A.U.

6-7 iunie 1962. La Consfătuirea reprezentanţilor partidelor comuniste şi muncitoreşti din ţările partiicipante la Tratatul de la Varşovia, desfăşurată la Moscova, se adoptă documentul intitulat *Principiile fundamentale ale diviziunii internaţionale socialiste a muncii* şi se subliniază din nou necesitatea transformării C.A.E.R.-ului într-un organism supranaţional, cu largi drepturi de coordonare a politicilor economiilor naţionale[725].

7 iunie 1962. Comitetul Politic Consultativ al S.P.T.V. face un schimb de păreri cu privire la tratativele sovieto-americane (îşi exprimă aprobarea deplină faţă de poziţia Uniunii Sovietice) şi cu privire la reglementarea paşnică a problemei germane (incluisv a Berlinului Occidental).

[725] Divergenţele româno-sovietice în această privinţă se vor releva şi în timpul vizitei oficiale întreprinse în România de către N.S. Hruşciov, între *18 şi 25 iunie* acelaşi an. Poziţia românească de respingere a creării unor organisme supranaţionale în condiţii dezavantajoase pentru unele state a fost repetată în cadrul Plenarei lărgite a C.C. al P.M.R. din *5-8 martie 1963*, precum şi de Alexandru Bârlădeanu în timpul şedinţei Comitetului Executiv al C.A.E.R. de la Moscova (*15 februarie 1963*) şi de Gheorghe Gheorghiu-Dej în timpul Consfătuirii primilor secretari ai Comitetelor Centrale ale partidelor comuniste şi muncitoreşti şi a şefilor de guverne ale ţărilor membre C.A.E.R.(*24-26 iulie 1963*).

25 iulie 1962. La Moscova, primii-secretari ai Comitetelor Centrale ale partidelor comuniste şi muncitoreşti şi şefii de guverne ai S.P.T.V. aprobă rezultatele tratativelor guvernelor U.R.S.S., S.U.A. şi Angliei în problema interzicerii experienţelor cu arma nucleară în cosmos, atmosferă şi sub apă.

29 august 1962. Pronunţându-se pentru eliminarea pericolului declanşării unui război nuclear, şeful delegaţiei române la Conferinţa de la Geneva consideră că lichidarea mijloacelor de transport a armelor nucleare la ţintă, simultan cu desfiinţarea bazelor militare străine şi cu retragerea trupelor de pe teritoriile altor state asigură condiţii egale de securitate pentru toate statele.

15-20 septembrie 1962. O delegaţie economică română vizitează Japonia.

Septembrie 1962. Charles de Gaulle propune un parteneriat franco-german care să constituie punctul forte al apărării europene, exclusiv prin forţe proprii.

5-10 octombrie 1962. În Polonia şi parţial pe teritoriul R.D.G. se desfăşoară aplicaţia operativă cu trupe cu acţiune dublă, cu tema *Ducerea operaţiei combinate de desant şi antidesant (Baltica-Oder),* cu participarea unor mari unităţi şi unităţi sovietice, poloneze şi est-germane, condusă de ministrul polonez al apărării. În total au participat 32 000 militari, 250 tancuri, 300 T.A.B.-uri, 250 avioane, 5 000 maşini, 105 nave. Din parta României a fost invitată o delegaţie militară, condusă de generalul Leontin Sălăjan, ministrul Forţelor Armate.

10-20 octombrie 1962. Pe teritoriile României şi Bulgariei se desfăşoară o aplicaţie cu trupe (române, bulgare şi sovietice) de mare amploare, organizată şi condusă de Ministerul Forţelor Armate. Concepţia operaţiei a fost prezentată la Moscova de către generalul Ion Tutoveanu, şeful Marelui Stat Major.

14 octombrie 1962. Un avion american descoperă, în Cuba, rampele de lansare a rachetelor sovietice cu rază medie de acţiune.

22 octombrie 1962. Preşedinele J.F. Kennedy face publică situaţie de criză din Caraibe şi anunţă decizia S.U.A. de a recurge la forţă pentru a opri amplasarea rachetelor.

23 octombrie 1962. N.S. Hruşciov informează, la Moscova, pe Gheorge Gheorghiu-Dej despre situaţia din Cuba. * Fidel Castro apreciază blocada S.U.A. ca un act de piraterie şi neagă faptul că a primit rachete sovietice ofensive. * Mareşalul A.A. Greciko ordonă, fără o consultare prealabilă a aliaţilor, *„să se ia măsuri pentru ridicarea capacităţii de luptă a trupelor ce fac parte din Forţele Armate Unite pe lângă Tratatul de la Varovia".*

24 octombrie 1962. N.S. Hruşciov anunţă pe J.F. Kennedy că era dispus să se ajungă la compromis pentru a evita confruntarea.

24 octombrie 1962. Secretarul general al O.N.U., U Thant, se oferă să acţioneze ca mediator în criza cubaneză şi cere S.U.A. şi U.R.S.S. să-şi suspende acţionile.

25 octombrie 1962. J.F. Kennedy şi N.S.Hruşciov consideră binevenită oferta de mediere a secretarului general al O.N.U. * Guvernul român condamnă acţiunile S.U.A. împotriva Cubei.

26 octombrie 1962. N.S. Hruşciov transmite lui J.F. Kennedy că Uniunea Sovietică îşi va retrage rachetele în schimbul garanţiei că S.U.A. nu vor invada Cuba.

27 octombrie 1962. N.S. Hruşciov cere retragerea rachetelor americane din Turcia în schimbul retragerii rachetelor sovietice din Cuba.

28 octombrie 1962. N.S. Hruşciov anunţă că Uniunea Sovietică va retrage rachetele din Cuba; J.F. Kennedy consimte să ridice blocada şi să nu invadeze Cuba.

8 noiembrie 1962. S.U.A. face cunoscut că toate bazele de rachete cunoscute în Cuba au fost dezafectate.

20 noiembrie 1962. J.F. Kennedy anunţă ridicarea blocadei împotriva Cubei.

12-14 decembrie 1962. Reprezentanţii ministerelor Apărării Naţionale din S.P.T.V. discută, la Moscova, problema întocmirii unui proiect de protocol privind cheltuielile legate de păstrarea şi depozitarea materialelor din rezerva Comandamentului F.A.U. şi executarea activităţilor comune pe linie de pregătire operativă şi de luptă.

1963

1 ianuarie 1963. Flota franceză din Atlantic este retrasă din structurile integrate ale N.A.T.O..

7 ianuarie 1963. S.U.A. şi U.R.S.S. informează pe secretarul general al O.N.U. că în Cuba *„criza rachetelor"* a luat sfârşit.

22 ianuarie 1963. Tratatul de la Paris prevede consultări politice şi militare franco-germane şi asocierea Germaniei la arsenalul militar francez. În final, documentul (ratificat de parlamentul vest-german în mai 1963) avea să fie abandonat deoarece francezii doreau folosirea armelor nucleare doar în situaţia în care teritoriul lor naţional era direct ameninţat de o agresiune sovietică, nu şi în situaţia în care agresorul se apropia de Rhin.

Ianuarie 1963. Consiliul permanent N.A.T.O. începe examinarea propunerilor privind constituirea unei forţe nucleare a Alianţei.

1 februarie 1963. În cadrul Tratatului de la Varşovia ia fiinţă Sistemul unic de apărare antiaeriană al S.P.T.V., în funcţia de comandant al trupelor apărării antiaeriene al S.P.T.V. şi de locţiitor al comandantului-şef al F.A.U. fiind numit comandantul-şef al trupelor de apărare antiaeriană a Uniunii Sovietice, mareşalul V.A. Sudeţ.

15 februarie 1963. Alexandru Bârlădeanu adoptă, conform mandatului primit, o atitudine distinctă în cadrul şedinţei Comitetului Executiv al C.A.E.R.

26-28 februarie 1963. La Varşovia, miniştrii Apărării din armatele S.P.T.V. dezbat probleme referitoare la pregătirea operativă şi de luptă a F.A.U., la stabilirea forţelor şi mijloacelor apărării antiaeriene a teritoriului S.P.T.V. care

intrau în compunerea Sistemului unic de apărare antiaeriană al S.P.T.V. şi planurile de cooperare, la crearea Sistemului unic de observare şi înştiinţare la radiaţie, la bugetul Comandamentului F.A.U.[726].

26-28 feruarie 1963. Cu prilejul consfătuirii miniştrilor Apărării de la Varşovia, mareşalul A.A. Greciko face o scurtă analiză a situaţiei internaţionale.

12-15 martie 1963. În Marea Neagră se desfăşoară o aplicaţie a flotelor sovietică, română şi bulgară. Cu acest prilej, contraamiralul Smirnov, şeful de stat major al Flotei Mării Negre, informează despre capacitatea de luptă a Flotei a 6 – a americane din Marea Mediterană şi la preocupările Washigton-ului privind îmbunătăţirea dotării nucleare a acesteia, admiţând că exista posibilitatea ca inamicul să poată introduce în Marea Neagră (până la începutul războiului) grupări navale de lovire şi debarcare.

7 aprilie 1963. Scupşcina Populară Federală adoptă o nouă Constituţie, care proclamă Republica Socialistă Federativă Iugoslavia.

27-30 mai 1963. Cu prilejul celei de-a 3-a întâlniri a reprezentanţilor comitetelor pentru colaborare şi înţelegere reciprocă între statele şi popoarele din Balcani, guvernul român declară, în mesajul final, că rămâne convins că realizarea propunerilor sale din 1957-1959 pentru transformarea Balcanilor într-o zonă a păcii şi colaborării, fără arme nucleare şi rachete ar fi în interesul tuturor popoarelor din regiune şi ar contribui la destinderea internaţională.

Mai 1963. Reuniunea ministerială N.A.T.O. de la Ottawa decide crearea unei funcţii de adjunct al S.A.C.E.U.R. pentru probleme nucleare.

1-11 iunie 1963. În Bulgaria se desfăşoară o aplicaţie operativ-strategică de cooperare, de comandament şi stat major, organizată şi condusă de Comandamentul F.A.U.

4 iunie 1963. China prezintă U.R.S.S.-ului un rechizitoriu în 25 de puncte contra politicii sovietice.

20 iunie 1963. Reprezentanţii sovietici şi americani semnează un Acord pentru instalarea *„liniei fierbinţi"* între Washington şi Moscova[727].

23 iunie 1963. Gheorghe Gheorghiu-Dej nu participă la întrunirea primilor-secretari ai partidelor comuniste din statele membre C.A.E.R. de la Berlin, în semn de protest faţă de poziţia guvernului est-german faţă de politica românească de industrializare şi faţă de poziţia U.R.S.S. în cadrul negocierilor sovieto-germane.

14 iulie 1963. P.C.U.S.-ul respinge, printr-o scrisoare deschisă, nota chineză din 14 iulie.

24-26 iulie 1963. Comunicatul consfătuirii primilor secretari ai partidelor comuniste şi muncitoreşti din C.A.E.R. nu se mai referă la integrarea economică, ci la colaborarea pe baza *„principiilor egalităţii în drepturi şi strictei respectări a suveranităţii naţionale"*.

[726] Cu acelaşi prilej s-a semnat, de către generalii P. Batov, Ion Tutoveanu şi A. Semerdjev, Protocolul privind asigurarea trecerii F.A.U. peste fluviul Dunărea şi organizarea apărării contra minelor.

[727] Linia telefonică va deveni operaţională în august acelaşi an.

26 iulie 1963. Comitetul Politic Consultativ analizează capacitatea de luptă şi situaţia pregătirii se luptă a F.A.U.

Iulie 1963. Charles de Gaulle decide ca toate unităţile franceze să revină treptat sub comandă naţională.

5 august 1963. La Moscova este semnat Tratatul privind interzicerea experienţelor nucleare în atmosferă, în spaţiul cosmic şi sub apă, între guvernele U.R.S.S., S.U.A. şi Marii Britanii (reprezentanţii României au semnat Tratatul la 8 august, la Moscova, Washington şi Londra, acesta fiind ratificat de Bucureşti la 31 octombrie 1963).

13-15 septembrie 1963. În R.D.G. se desfăşoară o aplicaţie operativă (cu denumirea convenţională *„Cvartet"* şi lozinca *„Fraţi de clasă, fraţi de arme"*), condusă de ministrul Apărării, generalul Heinz Hoffmann, cu participarea de unităţi şi mari unităţi est-germane, sovietice, poloneze şi cehoslovace (40 000 de ooameni, 760 tancuri, 8 200 maşini, 350 avioane şi altă tehnică de luptă, cu tema *Introducerea în bătălie a unei armate de arme întrunite în scopul dezvoltării ofensivei în adâncimea operativă a inamicului* (pentru Forţele de Vest) şi *Introducerea în bătălie a unei armate de arme întrunite pentru executarea unei contralovituri în scopul opririi ofensivei inamicului* (Pentru Forţele de Est).

4 octombrie 1963. Corneliu Mănescu, ministrul român de Externe, informează, confidenţial, pe Dean Rusk, secretarul de stat al S.U.A., că în caz de confrunare sovieto-americană România va rămâne neutră.

22 noiembrie 1963. La Dallas este asasinat preşedintele american J.F. Kennedy. I-a urmat, la conducerea S.U.A., Lyndon B. Johnson[728].

26 decembrie 1963. Aviaţia turcă execută raiduri aeriene deasupra Nicosiei.

1964

29 ianuarie 1964. Preşedintele Consiliului de Stat al României declară că guvernul român era gata să contribuie la încheirea unei convenţii – propusă de U.R.S.S. – prin care toate statele să-şi asume obligaţia de a renunţa la forţă în rezolvarea litigiilor teritoriale şi în probleme de frontieră.

Februarie 1964. La Moscova este lansat *„planul Valev"* (respins de guvernul român) prin care se prevedea constituirea unei regiuni economice care să cuprindă o parte din R.S.S.Moldovenească, sudul României şi nordul Bulgariei.

3-10 martie 1964. O delegaţie de partid română, condusă de Ion Gheorghe Maurer efectuează o vizită în China, unde discută cu Liu Shaoi, vicepreşedintele C.C. al P.C.Chinez, şi cu Mao Zedong, preşedintele R.P.Chineze; la întoarecere se întâlneşte (15-16 martie) cu N.S. Hruşciov.

22-28 martie 1964. La Bucureşti se desfăşoară o aplicaţie, pe hartă, organizată de Comandamentul F.A.U., cu participarea grupelor operative din

[728] Vicepreşedinte din 1963.

comandamentele armatelor 2 şi 3, Brigăzii 24 fluviale şi Regimentului 60 desant paraşutare române şi din comandamentul Armatei 5 sovietice, cu tema *Organizarea şi ducerea operaţiei ofensive de armata de arme întrunite în perioada iniţială a războiului în teren muntos, iniţial fără întrebuinţarea armelor nucleare.*

15-22 aprilie 1964. Plenara lărgită a C.C. al P.M.R. adoptă *Declaraţia cu privire la poziţia Partidului Muncitoresc Român în problemele mişcării comuniste şi muncitoreşti internaţionale*, care subliniază acţiunile desfăşurate de către conducerea politică şi de stat a României pentru detensionarea conflictului sovieto-chinez şi militează, pentru prima dată, pentru aplicarea principiilor *„independenţei şi suveranităţii naţionale, egalităţii în drepturi, avantajului reciproc, întrajutorării tovărăşeşti, neamestecului în treburile interne, respectării integrităţii teritoriale"*. Referindu-se la existenţa celor două blocuri politico-militare, documentul menţionа: *„Suntem pentru desfiinţarea oricăror blocurri militare şi, ca o măsură tranzitorie în acest sens, ne declarăm pentru încheierea unui pact de neagresiune între organizaţia Tratatului de la Varşovia şi Pactul Atlanticului de Nord". Documentul şi dezbaterile care au avut loc cu prilejul adoptării* lui constituie expresia politicii de emancipare limitată de sub tutela Moscovei. *„Declaraţia din aprilie"* a avut un impact mare, determinând îmbunătăţirea poziţiei internaţionale a României. În plan intern a urmat un proces de destindere politică (la *24 iulie 1964* au fost graţiaţi ultimii condamnaţi politici) şi de liberalizare în planul vieţii culturale.

Iulie 1964. Charles de Gaulle declară lui Konrad Adenaurer (care în acel moment nu mai îndeplinea funcţia de cancelar) că R.F.G. putea conta pe arsenalul militar francez, care se afla sub control naţional.

15-20 septembrie 1964. În Bulgaria are loc o aplicaţie cu trupe bulgare, sovietice şi române, condusă de ministrul bulgar al Apărării, generalul Dobri Djurov. S-a luat în calcul folosirea armamentului nuclear.

13-14 octombrie 1964. Plenara C.C. al P.C.U.S. decide înlocuirea lui N.S. Hruşciov din funcţiile de prim-secretar al C.C. al P.C.U.S. şi de preşedinte al Consiliului de Miniştri al U.R.S.S., invocând *„vârsta înaintată şi înrăutăţirea sănătăţii"*. Cu acelaşi prilej, L.I. Brejnev a fost ales în funcţia de prim-secretar al C.C. al P.C.U.S., iar A.N. Kosîghin a fost numit în funcţia de preşedinte al Consiliului de Miniştri al U.R.S.S.

11-12 noiembrie 1964. Cu prilejul Convocării-bilanţ a Comandamentului F.A.U., amiralul S.G. Gorşkov a făcut recomandări cu caracter ordonatoriu, ca şi când ar fi fost comandantul tuturor flotelor S.P.T.V.. Convocarea a avut un caracter formal, delegaţiile fiind puse în faţa faptului împlinit, directivele şi recomandările fiind semnate şi date participanţilor la convocare.

22-28 noiembrie 1964. Cu prilejul discutării proiectului de concepţie de întrebuinţare a Forţelor Armate române (la Moscova), generalii Leontin Sălăjan, ministrul Forţelor Armate, şi Ion Tutoveanu, şeful Marelui Stat Major, solicitată (în conformitate cu mandatul primit la plecarea de la Bucureşti) constituirea unui comandament de Front românesc, în caz de război, care să întrunească majoritatea forţelor armate române şi care să acţioneze pe o direcţie de operaţii independentă.

1965

19-20 ianuarie 1965. La Varşovia, Comitetul Politic Consultativ dezbate noua situaţie creată de planurile unor state membre N.A.T.O. privind crearea forţelor nucleare multilaterale ale Pactului Nord Atlantic. În final, mareşalul A.A. Greciko, comandantul-şef al F.A.U. a precizat: *„Noi nu ne pregătim să atacăm pe nimeni, însă în caz că vom fi nevoiţi să ducem războiul nu vrem să ducem acţiunile de luptă pe teritoriul ţărilor noastre, ci pe teritoriul ţărilor capitaliste. Forţele Armate Unite sunt în măsură să ducă acţiuni de luptă cu şi fără întrebuinţarea armamentului nuclear pe orice timp şi în orice condiţii"*. * Preşedintele Charles de Gaulle îşi menţine (în timpul întâlnirii cu cancelarul german Lurwig Erhard, de la Ramboiuillet) poziţia privind incompatibilitatea reunificării germane cu accesul german la armele nucleare.

24 ianuarie 1965. Încetează din viaţă Winston Churchill.

3 februarie 1965. Guvernul albanez face cunoscut că neparticiparea delegaţiei sale la consfătuirea de la Varşovia din perioada 19-20 ianuarie 1965 se datora ruperii relaţiilor cu guvernul sovietic (10 decembrie 1961) şi încetării livrărilor de echipament militar sovietic către Albania.

7 februarie 1965. Aviaţia americană efectuează primele raiduri asupra teritoriului R.D.Vietman.

8 februarie 1965. În Vietnamul de sud, Frontul Naţional de Eliberare lansează o puternică ofensivă.

9 februarie 1965. Adunarea Naţională a R.D.Vietnam adoptă un *Apel* către toate parlamentele lumii prin care cere soluţionarea pe cale paşnică a situaţiei din Vietman. * Beijing-ul face cunoscut că R.P.Chineză *„nu poate rămâne indiferentă"* faţă de *„provocarea deschisă"* reprezentată de raidurile aviaţiei americane asupra teritoriului R.D.Vietnam. La rându-i, guvernul sovietic face cunoscut că *„în faţa acţiunilor militare ale S.U.A., U.R.S.S. se vede nevoită să ia măsuri pentru salvgardarea securităţii şi întărirea capacităţii de apărare a R.D.Vietnam"*.

10 februarie 1965. Guvernul francez propune convocarea conferinţei de la Geneva pentru a se pune capăt intervenţiei în Vietnam[729].

11 februarie 1965. Aviaţia americană reia bombardamentele asupra R.D.Vietnam[730].

12 februarie 1965. Secretarul general al O.N.U., U Thant, face un apel la reţinere în problema Vietnamului şi propune o întâlnire între reprezentanţii U.R.S.S., S.U.A., Marii Britanii, R.P.Chineze, Franţei, R.D.Vietnam şi Vietnamului de Sud[731].

---

[729] La 20 februarie 1965, oficialităţi americane au respins iniţiativa franceză.

[730] Noi atacuri aeriene au fost efectuate la 4 martie 1965.

[731] Iniţiativa lui U Thant a fost respinsă de S.U.A. la 6 martie 1965 şi aprobată de R.D.Vietnam la 25 februarie 1965.

13 februarie 1965. În numeroase state ale lumii au loc manifestații de protest față de agresiunea americană în R.D.Vietnam. * Guvernul român condamnă acțiunile militare aeriene ale aiviației S.U.A. împotriva R.D.Vietnam și asigură guvernul acesteia de solidaritatea, simpatia și sprijinul frățesc.

8 martie 1965. La Bruxelles se semnează acordul privind reunirea într-un singur Consiliul ministerial și într-o singură Comisie executivă a structurilor corespunzătoare din Piața Comună (C.E.E.), Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului (C.E.C.O.) și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice (E.U.R.A.T.O..M.)

8-9 martie 1965. S.U.A. decid trimiterea în Vietmamul de Sud a pușcașilor marini.

19 martie 1965. Încetează din viață Gheorghe Gheorghiu-Dej, prim-secretar al CC al P.M.R.și președinte al Consiliului de Stat.

22 martie 1965. Plenara C.C. al P.M.R. alege pe Nicolae Ceaușescu în funcția de prim-secreatr al C.C. al P.M.R.

24 martie 1965. Uniunea Sovietică anunță că va acorda poporului vietnamez întregul ajutor material și militar[732].

6 aprilie 1965. Guvernul sovietic protestează față de desfășurarea unei ședințe a Bundestagului vest-german în Berlinul de vest.

19 aprilie 1965. Guvernul turc anunță că va expulza cetățenii greci din Turcia și că ia în calcul deportarea patriarhului Bisericii ecumenice ortodoxe grecești din Istanbul

21 aprilie 1965. Negocierile dintre delegațiile elenă și turcă în problema Ciprului eșuează.

10 mai 1965. La solicitarea guvernului de la Bonn, miniștrii de Externe ai S.U.A., Marii Britanii și Franței decid *„să acționeze pentru reunificarea Germaniei"* și reafirmă drepturile și responsabilitățile ce reveneau celor patru mari puteri în ceea ce privește Germania.

14 mai 1965. China efectuează cea de-a doua experiență nucleară în atmosferă.

20-27 mai 1965. Conform Planului cu principalele măsuri ale Comandamentului F.A.U., în România se execută o aplicație de comandament și stat major, la eșalon front românesc, în teren cu mijloace de transmisiuni, sub conducerea ministrului Forțelor Armate, generalul Leontin Sălăjan.

11-13 mai 1965. În poligonul de lângă Lvov se desfășoară o convocare organizată de Comandamentului F.A.U., cu participarea miniștrilor apărării din statele participante la Tratatul de la Varșovia. Cu acel prilej a avut loc o aplicație tactică demonstrativă cu un regiment mecanizat în lupta ofensivă, în condițiile întrebuințării armei nucleare, și o aplicație tactică cu trageri de luptă cu batalionul de infanterie moto în ofensivă.

[732] R.P.Chineză va proceda la fel la 28 martie 1965.

31 mai-1 iunie 1965. Robert McNamara, ministrul apărării al S.U.A., propune organizarea unei *„piețe comune"* a armamentului în cadrul N.A.T.O. Franța își declară dezacordul.

15 iulie 1965. În Grecia se declanșează, în urma demisiei premierului Papandreu, o gravă criză politică internă care ia sfârșit la 25 septembrie 1965 prin investirea cabinetului Stefanoupoulos.

9-24 iulie. În cadrul celui de-al IX-lea Congres (renumerotat cu acel prilej), comuniștii români decid schimbarea denumirii Partidului Muncitoresc Român (P.M.R.) în Partidul Comunist Român (P.C.R.). Cu același prilej se votează un nou Statut al partidului, se aprobă o nouă Constituție (care va fi adoptată de Marea Adunare Națională la 21 august 1965), se adoptă funcția de secretar general al C.C. al P.C.R. (în locul celei de prim-secretar) în care va fi ales (de Plenara noului Comitet Central) Nicolae Ceaușescu, care va concentra, în scurt timp, întreaga putere în mâinile sale.

26 iulie 1965. Președintele S.U.A., Lyndon Johnson, declară că forțele americane din Vietnam vor ajunge în curând la 125 000 de oameni.

13 august 1965. Guvernul român condamnă extinderea intervenției militare americane împotriva poporului vietnamez.

21 august 1965. Noua Constituție stabilește noua denumire a țării (Republica Socialistă România) și definește principiile și obiectivele fundamentale ale politicii externe românești.

3-11 septembrie 1965. Nicolae Ceaușescu se deplasează, în vizită oficială la Moscova, unde are convorbiri cu L.I. Brejnev.

24 septembrie 1965. Uniunea Sovietică cere înscrierea pe ordinea de zi a celei de-a XX-a sesiuni a Adunării Generale O.N.U. a unui punct referitor la neproliferarea armelor nucleare.

4 octombrie 1965. Papa Paul al VI-lea declară, în primul discurs rostit în fața Organizației Națiunilor Unite, că *„O.N.U. este cea mai mare speranță a lumii pentru a pune capăt definitiv războaielor"*.

19-23 octombrie 1965. În R.D.G. (Turingia, la 40 – 60 km de granița cu R.F.G., într-o zonă dens populată), trupe est-germane, sovietice (staționate în R.D.G.), cehoslovace, poloneze, totalizând 75 000 de militari, 1 000 tancuri, 1 000 TAB-uri, 10 000 mașini diferite, 800 avioane, 7 000 stații radio, desfășoară o aplicație cu trupe, cu partidă dublă, denumită *„Asaltul din octombrie"*. Generalul Leontin Sălăjan, ministrul Forțelor Armate, aprecia că aceasta a urmărit, în primul rând, scopuri politice (să demonstreze unitatea deplină a S.P.T.V. și întărirea încrederii populației R.D.G. că F.A.U. erau în stare să o apere împotriva *„planurilor revanșarde ale militarismului vest-german"* etc.) și numai după aceea scopuri militare.

10 noiembrie 1965. În *China*, Mao Zedong lansează *„revoluția culturală"*, care s-a dovedit a fi în realitate un atac extrem de dur la adresa adevăraților intelectuali, un mijloc de epurare a opozanților partidului comunist.

16-22 noiembrie 1965. Ion Gheorghe Maurer vizitează Austria punând, cu cancelarul austriac, bazele devoltării relaţiilor economice dintre cele două state.

22 noiembrie 1965. Adunarea Generală a O.N.U. cere Comitetului de dezarmare de la Geneva să negocieze un Tratat de neproliferare a armelor nucleare care să stabilească un echilibru acceptabil de responsabilităţi şi obligaţii mutuale între puterile nucleare şi cele nenucleare.

26 noiembrie 1965. Franţa lansează primul satelit artifical francez A-1, de concepţie şi construcţie proprie.

20-21 decembrie 1965. Comunicatul comun emis după întrevederea preşedintelui Lyndon Johnson şi cancelarul vest german L. Erhard precizaează că R.F.G. şi alte state membre N.A.T.O. *„trebuie să deţină părţi corespunzătoare "* în sistemul de apărare nucleară a N.A.T.O., că accesul R.F.G. la armele nucleare ale N.A.T.O. *„nu contravine principiului neproliferării armelor nucleare "* deoarece R.F.G. *„nu urmăreşte şi nu intenţionează să dobândească un control naţional asupra unor asemenea arme".*

1966

21 ianuarie 1966. Guvernul spaniol notifică faptul că nu va permite avioanelor militare ale statelor membre N.A.T.O. (cu excepţia Marii Britanii) să survoleze teritoriul Spaniei către Gibraltar, care *„nu poate fi considerată o bază a N.A.T.O.".*

27 ianuarie 1966. Preşedintele S.U.A. adresează Comitetului celor 18 state pentru dezarmare un *Mesaj* prin care face cunoscut că delegaţia S.U.A. va acţiona în viitor pentru promovarea unui program în 7 puncte, care va milita pentru neproliferarea armelor nucleare[733].

1 februarie 1966. Preşedintele Consiliului de Miniştri al U.R.S.S. adresează un *Mesaj* Comitetului celor 18 state pentru dezarmare prin care propune 7 categorii de măsuri, inclusiv neproliferarea armelor nucleare.

1-9 februarie 1966. O delegaţie economică guvernamentală română vizitează Marea Britanie, unde are convorbiri cu premierul Harold Wilson şi cu oameni de afaceri englezi.

4-9 februarie 1966. La Moscova, în cadrul Consfătuirii şefilor Marilor State Majore ale S.P.T.V. se discută probleme privind perfecţionarea activităţii structurilor militare de conducere ale Tratatului de la Varşovia. Referindu-se la trupele naţionale destinate în F.A.U., mareşalul A.A. Greciko a afirmat că acestea vor rămâne în subordinea comandamentelor naţionale, din toate punctele de vedere, cu excepţia celui operativ, subordonându-se, sub acest aspect, *„celui căruia i s-a acordat această încredere"*, adică comandantului-şef al F.A.U.

4 februarie 1966. Ministerul Afacerilor Externe al României face cunoscut că poporul român cere să se pună capăt bombardamentelor aeriene şi tuturor

[733] La fel va proceda şi primul-ministru britanic (27 ianuarie 1966)

încălcărilor suveranităţii R.D.Vietman, să fie retrase trupele intervenţioniste şi să se aplice Acordul de la Geneva din 1954.

21 februarie 1966. Preşedintele Charles de Gaulle anunţă intenţia Franţei de a prelua controlul asupra tuturor bazelor militare şi sediilor comandamentelor militare străine din ţară, precizând că acest lucru nu reprezenta *„o ruptură"* cu N.A.T.O., ci *„o adoptare"* la *„noile condiţii apărute".*

21-24 februarie 1966. Premierul britanic Harol Wilson are, la Moscova, convorbiri cu L.I. Brejnev, prilej cu care se exprimă dorinţa comună de a se îmbunătăţi relaţiile bilaterale.

1 martie 1966. Prin intermediul Poloniei, R.D.G. solicită aderarea la O.N.U., dar S.U.A., Marea Britanie şi Franţa nu sunt de acord (2 martie 1966).

9 martie 1966. Charles de Gaulle anunţă decizia Franţei de a-şi retrage toate forţele armate din sistemul militar integrat al N.A.T.O. (până la 1 iulie 1966[734]), trecerea comandamentelor, trupelor, instalaţilor şi echipamentelor N.A.T.O. sub comandă franceză sau trasferarea lor în afara teritoriului naţional (până la 1 aprilie 1967) şi face cunoscut că acest lucru nu înseamnă părăsirea N.A.T.O. sau denunţarea Tratatului din 1949.

25 martie 1966. Guvernul vest-german adresează propuneri în domeniul dezarmării şi prezintă poziţia faţă de reunificarea Germaniei, precizând că stabilirea frontierelor a fost *„amânată până la încheierea unui tratat de pace cu întreaga Germanie"*[735].

29 martie-8 aprilie 1966. În cadrul celui de-al XXIII-lea Congres al P.C.U.S., L.I. Brejnev apreciază ca *„nesatisfăcătoare"* relaţiile cu China[736] şi Albania, condamnă agresiunea S.U.A. în Vietnam, subliniază dorinţa U.R.S.S. de a dezvolta relaţiile cu statele capitaliste, inclusiv cu S.U.A., în condiţiile *„încetării politicii americane de agresiune".*

10 aprilie 1966. Premierul chinez Zhou Enlai face cunoscut că R.P.Chineză nu va lua niciodată iniţiativa de a provoca un război cu S.U.A.

[734] La 31 martie 1966 s-a precizat că trupele franceze din R.F.G. puteau rămâne în continuare acolo, în virtutea Convenţiei de la Geneva din 23 octombrie 1954. După ce guvernul de la Bonn a făcut cunoscut că dorea menţinerea trupelor franceze pe teritoriul naţional, la 13 iunie 1966 au început negocieri în această privinţă.

[735] La 2 aprilie 1966, ministrul de Externe sovietic, A. Gromîko, declară că nota vest-germană reprezintă *„o reafirmare a poziţiei RFG de revizuire a frontierelor" şi precizează că „problema frontierelor în Europa a fost soluţionată definitiv şi irevocabil".* Peste puţin timp (17 mai 1966), guvernul sovietic a făcut cunoscut că *„Germania Federală rămâne singura ţară din Europa al cărui guvern situează în centrul politicii sale revendicări asupra unor vaste teritorii ale altor ţări europene"* şi că încearcă *„o portiţă pentru a-şi asigura accesul la arma nucleară".* Pe o poziţie asemănătoare se va situa şi guvernul polonez (29 aprilie 1966), care a considerat că vest-germanii nu recunoşteau frontiera pe Oder-Neisse şi pretindeau Poloniei *„să renunţe la drepturile suverane asupra unei părţi importante din teritoriul său".*

[736] Reînoieşte propunerea de a se organiza o întâlnire sovieto-chineză care *„să examineze diferendele existente şi să identifice căile depăşirii lor".*

16 aprilie 1966. Secretarul de stat american Dean Rusk declară că *„Administrația Johnson își propune să caute căi de reducere a stării de ostilitate între S.U.A. și R.P.Chineză".*

25-28 aprilie 1966. Ministrul francez de Externe, Maurice Couve de Murville, discută, la București, cu președintele Nicolae Ceaușescu probleme referitoare la dezvoltarea relațiilor bilaterale și la climatul european.

3 mai 1966. La București, generalii Leontin Sălăjan, ministrl Forțelor Armate, și Ion Gheorghe, șeful Marelui Stat Major, discută cu generalul M.I. Kazakov, probleme referitoare la proiectul de Statut al F.A.U. Leontin Sălăjan exprimă, din nou, poziția conducerii armatei române privind atribuțiile Comandamentului F.A.U., care trebuia *„să fie un organ de coordonare și nu de comandă"*, care să contribuie la *„efectuarea unui schimb de experiență între armatele statelor socialiste și să elaboreze de comun acord propuneri referitoare la planurile în relațiile dintre armatele S.P.T.V."*. Astfel, ministrul român excludea aplicarea principiului *„comenzii unice"*.

7 mai 1966. Cu prilejul aniversării a 45 de ani de la înființarea P.C.R., Nicolae Ceaușescu critică intervenția Cominternului în treburile interne ale partidului și militează pentru respectul suveranității și independenței naționale, egalității depline în drepturi, neamestecul în treburile interne și avantaj reciproc în relațiile dintre state. Apreciază că o importanță deosebită pentru consolidarea încrederii între popoare, destinderea situației internaționale și consolidarea păcii în lume ar aveao desființarea blocurilor militare, lichidarea bazelor militare și retragerea trupelor străine de pe teritoriul altor state.

9 mai 1966. Premierul Zhou Enlai face cunoscut că R.P.Chineză a propus S.U.A. să se dea o declarație comună privind *„angajamentul fiecăreia dintre ele de a nu folosi prima împotriva celeilalte armele nucleare"*, dar că Washingthonul a respins propunerea[737].

10-13 mai 1966. L.I. Brejnev vizitează România și face un schimb de păreri cu Nicolae Ceaușescu în problemele colaborării reciproce între cele două state.

20-27 mai 1966. În conformitate cu Planul Commandamentului F.A.U. armata română execută o aplicație de comandament și stat major, la eșalon front, în teren cu mijloace de transmisiuni, condusă de ministrul Forțelor Armate. Cea mai importantă concluzie a constat în necesitatea existenței unor mari unități de vânători de munte cu organizare corespunzătoare și înzestrate cu armament specific.

27-28 mai 1966. La Moscova, miniștrii Apărării ai S.P.T.V. aprobă proiectul de Statut al F.A.U., urmând ca acesta să fie înaintat Comitetului Politic Consultativ și guvernelor statelor membre pentru aprobare.

[737] Secretarul de stat Dean Rusk a precizat (11 mai 1966) că S.U.A. au respins propunerea chineză deoarece *„în această problemă simplele declarații nu sunt adecvate"*.

16-24 iunie 1966. Premierul chinez Zhou Enlai efectuează o vizită de prietenie în România, prilej cu care discută cu Nicolae Ceaușescu și alți oficiali români.

20 iunie-1 iulie 1966. Charles de Gaullle vizitează Moscova, Novosibirsk, Leningrad, Kiev, Volvograd și centrul spațial de la Baikonur (unde asită la lansarea unui satelit sovietic). Pledând pentru detensionarea relațiilor Est-Vest, președintele Franței declară că războiul rece *„trebuie să se sfârșească". Declarația* comună, întocmită la sfârșitul vizitei precizează că *„instaurarea unei situații normale în Europa și menținerea unei păci autentice și durabile depind de soluționarea problemelor de pe continent, în primul rând problema securității europene și problema germană"* și relevă necesitatea ca *„problemele Europei să fie discutate, înainte de toate, în cadrul european"*. Cu același prilej a fost încheiat și un acord privind cooperarea sovieto-franceză pentru explorarea spațiului cosmic și în domeniul științei și tehnologiei.

30 iunie 1966. Primele trupe americane părăsesc Franța.

1 iulie 1966. Franța instituie comanda proprie asupra forțelor sale din Franța și R.F.G., care se aflaseră sub comanda integrată a N.A.T.O., și acceptă să participe doar la reuniunile Consiliului Nord-Atlantic.

2 iulie 1966. Franța efectuează prima explozie nucleară (în Polinezia).

4-6 iulie 1966. La București, Comitetul Politic Consultativ al Tratatului de la Varșovia adoptă *Declarația cu privire la întărirea păcii și securității în Europa,* prin care se propune organizarea unei conferințe general-europene care să abordeze problemele securității și cooperării pe continent și să cadă de acord asupra soluționării disputelor pe cale pașnică și dezvoltării relațiilor economice, tehnico-științifice și culturale. În același timp, se reafirmă dorința desființării concomitente a Tratului de la Varșovia și a N.A.T.O. și se subliniază cerința inviolabilității frontierelor între statele europene, necesitatea lichidării bazelor străine, reducerii forțelor armate ale R.D.G. și R.F.G., creării de zone denuclearizate. *Declarația cu privire la agresiunea S.U.A. în Vietnam* condamnă intervenția americană și exprimă solidaritatea cu lupta poporului vietnamez. Cu acel prilej, delegația română a înaintat un proiect de Statut al Comandamentului Unit al F.A.U.

24-30 iulie 1966. Comunicatul comun japono-sovietic, elaborat la sfârșitul vizitei ministrului de Externe sovietic A. Gromîko la Tokio relevă *„necesitatea încheierii unui Tratat de pace"* între cele două state și angajării de *„negocieri în viitor în această privință".*

Iulie 1966. Reuniunea ministerială N.A.T.O. de la Bruxelles decide transferarea Comandamentului militar al Alianței de la Paris în capitala belgiană.

1-12 august 1966. Plenara a XI-a a Comitetului Central al Partidului Comunist Chinez adoptă hotărârea *„Cu privire la Marea Revoluție Culturală Proletară"*, care prevedea restructurarea *„sistemului educațional, a culturii și artei"*, precum și *„înlăturarea celor care manifestă opoziție față de bazele economice ale societății socialiste".*

4 august-14 decembrie 1966. În contextul conflictului spaniolo-britanic privind Gibraltarul[738], Madridul interzice survolarea teritoriului național de către avioanele militare britanice înspre și dinspre Gibraltar.

15-20 august 1966. În timpul vizitei oficiale în Danemarca, primul-ministru roman, Ion Gheorghe Maurer, este primit de către regele Frederik al IX-lea și discută cu primul-ministru danez (Jens Otto Krag) și cu ministrul de Externe (Per Haekkerup) probleme ale dezvoltării relațiilor bilaterale.

25 august 1966. România și Olanda decid să își ridice la rang de ambasadă legațiile de la București și Haga.

31 august-3 septembrie 1966. Ion Gheorghe Maurer vizitează Grecia și semnează mai multe acorduri de colaborare economică, culturală și științifică.

20 – 25 septembrie 1966. În Cehoslovacia (Boemia) trupe cehoslovace, est-germane și sovietice din compunerea Tratatului de la Varșovia (92 572 militari, 54 000 civili, 2 011 tancuri și TAB-uri, 818 avioane și elicoptere, 5 500 stații radio, 16 000 autovehicule etc.) desfășoară aplicația „VLTAVA".

20 octombrie 1966. Papa Paul al VI-lea se pronunță pentru încetarea războiului din Vietnam.

26 octombrie-2 noiembrie 1966. Aplicație comună româno-sovietică, din partea sovietică participând o grupă operativă din Regiunea Militară Odessa și membrii C.F.A.U., care nu au constituit însă un organ de conducere, lăsând totul la latitudinea românilor. * Consiliul Nord-Atlantic decide oficial transferarea sediului N.A.T.O. în Belgia și a sediului Colegiului apărării N.A.T.O. de la Paris la Roma.

27 octombrie 1966. Are loc prima explozie nucleară chineză în care dispozitivul nuclear este purtat spre țintă de către o rachetă teleghidată.

12 noiembrie 1966. România și Marele Ducat al Luxemburgului își ridică legațiile la rang de ambasade.

12 decembrie 1966. Guvernele francez și vest-german cad de acord asupra statutului trupelor franceze staționate în R.F.G. (în baza înțelegerilor dintre Charles de Gaulle și Ludwig Erhard din 21 iulie 1966).

13 decembrie 1966. Plenara C.C. al P.C.U.S. se pronunță pentru o conferință internațională a partidelor comuniste și muncitorești în vederea discutării *„liniei antistaliniste"* a Partidului Comunist Chinez.

15-16 decembrie 1966. În cadrul reuniunii Consiliului Nord-Atlantic, ministrul francez de Externe declară că Franța va coopera cu statele N.A.T.O. numai în plan politic, fără ca aceasta să însemne *„o politică externă comună"*. Prin urmare, Franța respinge și integrarea politică.

[738] După ce solicitarea guvernului spaniol din 17 ianuarie 1966 privind inițierea de negocieri bilaterale privind *„soluționarea definitivă a problemei Gibraltarului"*, în sensul anulării art. 10 al Tratatului de la Utrecht din 1713, astfel încât Gibraltarul să revină Spaniei, în schimbul acceptării de către acesta a existenței unor baze militare britanice în zonă. După ce ministrul de Externe britanic s-a declarat de acord (28 februarie 1966) cu negocierile (începute la 18 mai 1966) acestea nu au dus la niciun rezultat, fiind suspendate la 14 iulie 1966, Marea Britanie menținându-și *„drepturile sale legale asupra Gibraltarului"*. La 24 octombrie 1966, guvernul spaniol a blocat traficul rutier și schimburile comerciale între teritoriul spaniol și zona Gibraltar, pronunțându-se pentru negocieri directe spre o soluționare pașnică.

17 decembrie 1966. Guvernul român condamnă noile bombardamente ale aviației americane asupra orașului Hanoi și sprijină delcarația guvernului nord-vietnamez de a se pune capăt agresiunii.

19 decembrie 1966. Adunaea Generală a ON.U. adoptă Rezoluția nr. 2 225 referitoare la aplicarea *Declarației cu privire la inadmisibilitatea intervenției în treburile interne ale statelor și la protecția independenței și suveranității lor.*

1967

13-14 ianuarie 1967. Charles de Gaulle și cancelarul vest-german Kurt Georg Kiesinger își exprimă, la Paris, dorința de *„a reanima"* Tratatul de prietenie din 1963, *„în spiritul și conținutul său"* și să acționeze pentru destindere în Europa. R.F.G. se angajează să stabilească relații diplomatice normale cu statele socialiste din Europa.

31 ianuarie 1967. România și R.F.G. stabilesc relații diplomatice la nivel de ambasadă.

8-10 februarie 1967. La Varșovia, miniștri de Externe ai S.P.T.V. discută probleme referitoare la contribuția țărilor lor la slăbirea încordării internaționale, întărirea păcii, securității și colaborării în Europa.

9 februarie 1967. Willy Brandt, vicecancelar și ministru de Externe al R.F.G., declară, la Washington, că reunificarea germaniei constituia un obiectiv al guvernului de la Bonn, dar că aceasta se va produce *„numai în cadrul destinderii general-europene, pentru care guvernul vest-german militează"*.

13 februarie 1967. La Ciudad de Mexico, în cadrul lucrărilor Comisiei pregătitoare pentru denuclearizarea Americii Latine, reprezentantul român participant în calitate de observator, se pronunță pentru crearea unor zone denuclearizate în Europa, America Latină, Africa și în alte regiuni ale lumii.

21 februarie-23 martie 1967. La Geneva încep lucrările Conferinței celor 18 state pentru dezarmare.

12 martie 1967. Malta și Marea Britanie încheie un Acord referitor la reducerea trupelor britanice din insulă.

14 martie 1967. Trupele americane și canadiene (26 000 militari) încheie retragerea din Franța.

17-18 martie 1967. La Moscova, L.I. Brejnev și Nicolae Ceaușescu discută probleme referitoare la relațiile bilaterale și la situația internațională.

29 martie 1967. Franța lansează la apă primul submarin francez („Redoutable") cu propulsie nucleară (la Cherbourg).

21 aprilie 1967. În urma unei lovituri de stat, puterea este preluată în Grecia de către o huntă militară, care declașează un proces de represiune împotriva stângii democratice.

2 mai 1967. Washinhton-ul, Londra și Bonn-ul anunță concomitent (după mai bine de un an de discuții) că începând cu 1 ianuarie 1968, S.U.A. și Marea

Britanie vor retrage din R.F.G. 35 000, respectiv 6 500 de militari, iar R.F.G.-ul îşi va spori achiziţiile de echipament militar din cele două ţări.

10 mai 1967. Willi Stoph, primul-ministru al R.D.G., adresează cancelarului vest-german Kurt Georg Kiesinger o scrisoare referitoare la stabilirea de relaţii normale între cele două state germane.

11 mai 1967. Guvernul sovietic protestează pe lângă guvernul S.U.A. faţă de *„manevrele provocatoare ale unor vase de război americane în vecinătatea coastelor U.R.S.S."*. La rându-i, guvernul american protestează şi el în legătură cu *„lovirea, de către distrugătoarele sovietice a navei de război americane Walker, participantă la manevrele americano-japoneze din Pacific"*. * Marea Britanie solicită oficial, pentru a doua oară (prima dată în 1962), aderarea la C.E.E., C.E.C.O. şi E.U.R.A.T.O.M., declarând că acceptă prevederile Tratatului de la Roma (1957), cu unele *„necesare reajustări legate de aderarea a noi membri"* şi cu o perioadă de tranziţie pentru aplicarea treptată a politicii comunitare agricole etc[739].

15 mai 1967. China protestează contra actelor de *„reprimare"* de către autorităţile britanice a manifestaţiilor populare chineze din Xianggang (Hong Kong, colonie britanică)[740].

16 mai 1967. Franţa respinge pentru a doua oară (prima dată în ianuarie 1963) cererea britanică de aderare la C.E.E., preşedintele Charles de Gaulle invocând *„caracterul necontinental"* al acesteia, *„relaţiile sale speciale cu S.U.A."*, raporturile din cadrul Commonweath-ului, statutul lirei sterline etc.

5 iunie 1967. Prin „firul roşu", conducătorii U.R.S.S. şi S.U.A. promit să nu intervină în războiul arabo-israelian. România este singura ţară socialistă care nu rupe relaţiile miliare cu Israelul.

5-10 iunie 1967. Are loc războiul de şase zile arabo-israelan[741].

11 iunie 1967. Declaraţia C.C. al P.C.R. şi a guvernului României cu privire la situaţia din Orientul Apropiat se pronunţă pentru încetarea imediată a acţiunilor militare, retragerea trupelor israeliene din teritoriile ocupate etc.

17 iunie 1967. R.P.Chineză detonează prima bombă cu hidrogen. În aceeaşi zi, guvernul de la Beijing face cunoscut că *„nu va fi niciodeată prima care va folosi arma nucleară"*.

[739] La 11 mai 1967 a mai solicitat aderarea şi Irlanda şi Danemarca, iar la 24 iulie 1967 şi Norvegia; Suedia a solicitat (24 iulie 1967) calitatea de membru asociat.

[740] După ce la 22 mai 1967 decide închiderea consulatului britanic din Shanghai, adresează o nouă Notă de protest referitoare şi la *„actele de provocare"* asupra *„teritoriului R.P.Chineze"*. În replică, Londra introduce (29 august 1967) restricţii asupra deplasării personalului diplomatic chinez de la Londra şi a celui britanic de la Beijing. În final, la 30 noiembrie 1967 s-a ajuns la un acord prin care autorităţile de la Xiangang (Hong Kong) se obligau *„să asigure desfăşurarea normală a activităţilor economice la frontieră şi securitatea cetăţenilor chinezi care se deplasează în Hong Kong pentru aceste activităţi"*.

[741] România este singura ţară socialistă din Europa care a păstrat relaţii diplomatice cu Israelul în urma războiului de 6 zile dintre Egipt, Iordania, Siria şi Israel.

23 iunie 1967. Preşedintele Lyndon Johnson şi premierul sovietic A. Kosîghin discută (la Galssboro) despre situaţia din Orientul Apropiat, războiul din Vietnam, neproliferarea armelor nucleare şi relaţiile bilaterale.

26 iunie 2967. Ion Gheorghe Maurer abordează (în prima discuţie româno-americană la nivel înalt de după al doilea război mondial) cu preşedintele Lyndon Johnson probleme referitoare la dezvoltarea relaţiilor bilaterale[742].

26-27 iunie. Plenara *C.C. al P.C.R.* decide constituirea unei comisii care să analizeze *„cazul Lucreţiu Pătrăşcanu"* şi să cerceteze abuzurile Securităţii[743].

1 iulie 1967. Organele executive al C.E.E., C.E.C.O. şi E.U.R.A.O.M. sunt reunite într-un singur organism: Comisia Executivă a Comunităţilor Europene, formată din 14 membri, cu sediul la Paris.

7 iulie 1967. Mareşalul I.I. Iakubovski este numit comandant-şef al F.A.U., succedând mareşalului A.A. Greciko[744].

10-14 iulie 1967. În cadrul vizitei desfăşurate în România, cancelarul austriac dr. Josef Klaus discută cu preşedintele Nicolae Ceauşescu probleme ale dezvoltării relaţiilor bilaterale şi ale situaţiei internaţionale.

13 iulie 1967. Preşedintele Lyndon Johnson aprobă sporirea numărului forţelor armate americane în Vietnamul de Sud la 525 000 de oameni.

17 iulie 1967. Guvernele Greciei şi Turciei încep să trimită secretarului general al O.N.U. numeroase comunicări învinuindu-se reciproc de violări ale spaţiului aerian şi apelor teritoriale de către forţele aeriene şi navale ale părţii adverse.

17-21 iulie 1967. Primul-ministru român, Ion Gheorghe Maurer, vizitează Olanda fiind primit de către regina Juliana şi de către primul-ministru olandez cu care discută probleme ale dezvoltării relaţiilor dintre cele două state.

26-30 iunie 1967. A. Kosîghin discută la Paris, cu preşedintele Charles de Gaulle şi premierul Georges Pompidou, probleme referitoare la relaţiile bilaterale şi internaţionale.

24 iulie 1967. În cadrul vizitei întreprinse în Canada, preşedintele Charles de Gaulle se referă la *„Quebec-ul liber"*, ceea ce determină reacţia fermă a primul-ministru canadian, Lester Pearson, şi altor oficiali canadieni[745].

25 iulie 1967. Marea Adunare Naţională aprobă expunerea lui Nicolae Ceauşescu referitoare la politica externă a României.

[742] La 24 iunie 1967, primul-ministru român se întâlnise cu secretarul de stat Dean Rusk.

[743] Dincolo de aspectul pozitiv al deciziei, se impune menţionat faptul că prin aceste măsuri, care afectau serios imaginea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej şi a altor lideri comunişti, Nicolae Ceauşescu viza întărirea propriei poziţii în partid şi în stat. Rezultatele cercetării Comisiei au fost făcute cunoscute în cadrul Plenarei C.C. al P.C.R. din 22-25 aprilie 1968.

[744] Mareşalul A.A. Greciko a fost numit ministru al apărării URSS.

[745] La 27 noiembrie 1967, Charles de Gaulle se va pronunţa pentru transformarea Quebec-ului *„într-un stat suveran"*. În replică premierul canadian Lester Pearson califică declaraţia drept *„o intervenţie inacceptabilă în treburile interne ale Canadei"*.

3 august 1967. R.S.Cehoslovacia şi R.F.G. încheie primul Acord comercial oficial şi înfiinţează misiuni comerciale la Frankfut şi Praga.

3-7 august 1967. Cu prilejul vizitei în România a lui Willy Brand, vicecancelar federal şi ministru de Externe al R.F.G., se încheie un Acord privind colaborarea tehnico-economică între cele două state.

7-11 august 1967. Nicolae Ceauşescu discută cu ministrul de Externe al Italiei, Amintore Fanfani (aflat în vizită oficială în România), probleme ale dezvoltării relaţiilor reciproce şi ale situaţiei internaţionale.

21-27 august 1967. În Bulgaria se desfăşoară o aplicaţie cu trupe terestre şi navale din armatele U.R.S.S., Bulgariei şi României.

26 august 1967. Şeful Statului Major francez şi generalul american Lemntzer semnează acordurile care consacrau trecerea de la integrare la cooperare, conciliind independenţa miliară franceză cu solidaritatea atlantică. În caz de război forţele franceze din R.F.G. acţionau sub control operaţional aliat, dar sub comandament naţional.

29 august 1967. Şeful de stat major al Marinei militare române propune abrogarea protocolului din 13 martie 1955 prinvind punerea la dispoziţia sovieticilor a spaţiilor de depozitare, cheiuri, dane şi clădiri, şi încheierea unei convenţii prin care să se prevadă că în următorii 2-3 ani obligaţiile părţii române să înceteze.

6-12 septembrie 1967. În timpul vizitei efectuate în Polonia, preşedintele francez Charles de Gaulle abordează probleme ale relaţiilor bilaterale şi ale destinderii climatului european.

10 septembrie 1967. După eşuarea negocierilor spaniolo-britanice (5 iunie 1967), 12 138 de locuitori din cei 12 742 ai Gibraltarului se pronunţă (în cadrul unui referendum) pentru menţinerea statu-quo-ului (guvernare britanică).

11 septembrie 1967. R.P.Chineză acuză India de *„agresiune armată asupra teritoriului chinez în zona Natu La, la graniţa cu Sikkimul* /protectorat indian – n.n./". La rându-i, în aceaşi zi, India se referă la *„incursiuni ale trupelor chineze asupra Sikkinului , în zona Natu La".*

19 septembrie 1967. Corneliu Mănescu, ministrul Afacerilor Externe român, este ales preşedinte al celei de-a XXII-a sesiuni a Adunării Generale a O.N.U. (primul reprezentant al unei ţări socialiste).

28 septembrie 1967. La Bucureşti se semnează Convenţia dintre guvenele român şi sovietic privind dislocarea temporară şi reciprocă a unei părţi din forţele maritime militare în marea teritorială, în porturile şi bazele maritime din Marea Neagră şi de la Dunăre şi pe aerodromurile părţilor contractante dacă acest lucru ar fi fost *„impus de situaţie".* Încheiată pe timp de 10 ani, Convenţia nu s-a aplicat.

18 octombrie 1967. La Geneva, în şedinţa Comitetului celor 18 state pentru dezarmare, şeful delegaţiei române subliniază că Tratatul de neproliferare trebuie să asigure condiţii egale de pace şi securitate pentru toate statele, că statele care posedă armele nucleare trebuiau să se oblige în mod solemn ca niciodată şi în nici

o împrejurare să nu folosească armele nucleare şi să nu ameninţe cu folosirea lor alte state ce nu posedă asemenea arme, care se angajau să nu folosească şi să nu dobândească asemenea arme.

15 noiembrie-29 decembrie 1967. Incidentele din Cipru determină accentuarea tensiuni în relaţiile greco-turce.

6-8 decembrie 1967. În cadrul *Conferinţei Naţionale a P.C.R.*, Nicolae Ceauşescu îşi exprimă neîncrederea faţă de experienţele privind trecerea la forme incipiente ale economiei de piaţă, reafirmă rolul proprietăţii socialiste asupra mijloacelor de producţie şi rolul conducător al partidului comunist în întreaga societate.

9 decembrie 1967. Marea Adunare Naţională alege în funcţia de preşedinte al Consiliului de Stat pe Nicolae Ceauşescu, încălcând prevederile art. 13 din Statutul P.C.R., care interzicea cumulul de funcţii.

13 decembrie 1967. Regele Constantin al Greciei lansează un apel radiodifuzat către naţiunea elenă pentru *„înlăturarea unui regim totalitar"*, dar junta militară reuşeşte să se menţină la putere, determinându-l să se refugieze la Roma de unde refuză compromisul propus de reprezentanţii juntei.

Decembrie 1967. Consiliul N.A.T.O. adoptă, în mod oficial, concepţia ripostei gradate şi recomandă ca la *„elaborarea liniilor directoare privind capacitatea Consiliului N.A.T.O. de a decide în folosirea armelor nucleare"* să se ţină seama de posibilitatea de a acorda guvernelor drept de veto când este vorba de folosirea armelor nucleare tactice situate pe teritoriul lor[746].

1968

3 ianuarie 1968. În Cehoslovacia, Alexander Dubcek este ales prim-secretar al C.C. al P.C.C. Momentul marchează începutul unui proces reformator în societatea cehoslovacă (*„Primăvara de la Praga"*), faţă de care îşi vor declara sprijinul categorii tot mai largi de cetăţeni, în special intelectualii[747]. * *„Riposta flexibilă"* devine oficial crezul strategic al alianţei nord-atlantic.

31 ianuarie 1968. În urma tratativelor desfăşurate la Paris, Iugoslavia şi R.F.G. anunţă că reiau relaţiile diplomatice, întrerupte în 1957, după ce Iugoslavia a recunoscut R.D.G.

---

[746] Problema autorizării de către *„guvernul gazdă"* a folosirii armelor nucleare tactice se punea numai în cazul R.F.G., deoarece în celelalt state occidentale, membre N.A.T.O., acest arme nu erau sub control american, ci erau supuse unui system de *„dublă cheie".*

[747] La scurt timp, C.C. al P.C.C. face cunoscut, prin *Programul de acţiune* din aprilie 1968: *„Noi vrem să ne angajăm în construcţia unui nou model de societate socialistă, profund democratică şi adaptată la condiţiile cehoslovace".* În cadrul deschiderilor politice care au loc în societatea cehoslovacă, în primăvara anului 1968, se impun partide necomuniste (Partidul Socialist Cehoslovac, Partidul Cehoslovac al Poporului), precum şi organisme civice (Clubul 231, Clubul Nemembrilor de Partid etc.). Consecvent noii orientări democratice, Alexander Dubcek avea să reconfirme la televiziune, la 18 iulie 1968: *„Nu vrem să renunţăm la nici unul din principiile pe care le-am exprimat în Programul de acţiune".*

Ianuarie 1968. Autoritățile române trimit celor sovietice o listă cu produsele de tehnică militară pentru care se solicita documentație sovietică în vederea producerii acestora în țară până în 1971.

1 februarie 1968. În timpul discuției avute la București cu generalul Voronțov referitoare la proiectul de Statut al F.A.U., generalul-colonel Ion Gheorghe repetă poziția românilor privind caracterul consultativ al Comitetului Politic Consultativ (*„așa cum se numește și așa cum este consemnat și în Tratat"*), dreptul de a hotărî, de a aproba, urmând să-l aibă *„exclusiv guvernele"*, care trebuiau să numească inclusiv pe comandantul-șef al F.A.U.. Acesta din urmă trebuia să consulte în activitatea sa Consiliul Militar (care trebuia inființat), deoarece acest lucru nu afecata *„cu nimic personalitatea comandantului-suprem, oricare ar fi el"*. Între altele, generalul român a făcut cunoscut că nu găsea necesară prezența reprezentantului comandantului-șef în armata română.

26 februarie-5 martie. Delegația română, condusă de Paul Niculescu-Mizil, participantă la întâlnirea consultativă a partidelor comuniste și muncitorești de la Budapesta, părăsește reuniunea, deoarece, în urma criticilor și acuzațiilor aduse P.C.R. de către reprezentanții Partidului Comunist Sirian (privind manifestări naționaliste), participanții nu au acceptat propunerea de a se renunța la practica blamării activității partidelor *„frățești"*.

29 februarie-1 martie 1968. La Praga, adjuncții miniștrilor Apărării din S.P.T.V. dezbat problema constituirii Consiliului Militar și a Statului Major al Comandamentului Unificat.

6-7 martie 1968. La Sofia, Comitetul Politic Consultativ examinează situația creată ca urmare *„a intensificării continue a agresiunii Statelor Unite ale Americii împotriva poporului vietnamez și influența acesteia asupra situației internaționale în ansamblu"*, precum și proiectul Tratatului de neproflilare a armelor nucleare, elaborat de Comitetul celor 18 state pentru dezarmare.

8 martie 1968. În capitala Cehoslovaciei, studenții își declară sprijinul față de *„primăvara de la Praga"*. * La Varșovia, circa 1 000 de studenți manifestează și scandează: *„Trăiască Cehoslovacia!"*, *„Polonia își așteaptă Dubcekul ei!"*, *„Democrație!"*, *„Libertate!"*. Forțele de ordine intervin cu brutalitate.

23 martie 1968. La Dresda are loc o conferință a conducătorilor de partid și de stat din Bulgaria, Cehoslovacia, R.D.G., Polonia, Ungaria și U.R.S.S., în care se exprimă *„încrederea că proletariatul și oamenii muncii din Cehoslovacia, sub conducerea partidului comunist, vor asigura în continuare progresul construcției socialiste în țară"*. Alexander Dubcek îl asigură pe L.I. Brejnev că *„primăvara de la Praga"* nu va modifica poziția Cehoslovaciei în cadrul blocului sovietic.

25 martie 1968. Ambasadorul român la Budapesta consideră că *„sovieticii și-au intensificat acțiunile îndreptate spre izolarea României în cadrul Tratatului de la Varșovia și CAER"*.

26-30 martie 1968. Iugoslavii prezintă unei delegații militare române nomenclatorul întregii tehnici militare care se producea în Iugoslavia după concepție proprie și licențe străine, precum și principalele prevederi de viitor.

31 martie 1968. Președintele Lyndon Johnson anunță la radio și televiziune că a ordonat încetarea unilaterală și imediată a bombardamentelor aeriene și navale asupra R.D.Vietnam, cu excepția zonei situate în apropierea liniei de demarcație, în lungul paralelei 17.

5 aprilie 1968. S.U.A. retrocedează Japoniei insulele Ogasawara (aflate sub administrație americană), dar își menține administrația în insulele Ryukyu și Okinawa.

14-24 aprilie 1968. Un grup de specialiști români vizitează Iugoslavia și discută cu specialiști locali probleme privind producerea de armament.

10 mai 1968. La Paris încep convorbirile preliminare de pace americano-vietnameze în problema vietnameză.

14-18 mai 1968. Charles de Gaulle vizitează România, punând bazele dezvoltării relațiilor bilaterale franco-române. Cu acest prilej, președintele Franței îi declară lui Nicolae Ceaușescu: *„Noi vă acceptăm așa cum sunteți"*.

17 mai 1968. O delegație militară sovietică, în frunte cu mareșalul A.A.Greciko, ministrul Apărării al U.R.S.S., sosește, pe neașteptate, la Praga, și propune dislocarea câtorva regimente sovietice la granița cu R.F.G.

21 mai 1968. Generalul Ion Gheorghe, șeful Marelui Stat Major român, apreciază următoarele într-o discuție avută cu generalul sovietic G.P. Romanov: *„Eu nu văd nimic îngrijorător în ceea ce privește situația din Cehoslovacia. Dumneavoastră cunoașteți de altfel și poziția partidului nostru în această privință, care a arătat că nu trebuie să ne amestecăm în treburile lor. Să construiască socialismul așa cum cred ei"*.

24-25 iunie 1968. Consiliul Nord-Atlantic, întrunit la Reykjavik, ajunge la concluzia că relațiile Est-Vest *„s-au îmbunătățit într-o anumită măsură"*.

20-30 iunie 1968. Pe teritoriul Cehoslovaciei are loc o aplicație operativ-strategică de comandament și stat major, la care participă state maajore și trupe din U.R.S.S., R.D.G., Polonia, Ungaria și Cehoslovacia. „Acțiunile de luptă" s-au prevăzut a se desfășura pe teritoriile Cehoslovaciei, R.F.G., Austriei și Franței, pe un front de 320 km și o adâncime de 500-550 km.

27 iunie 1968. Intelectualii cehoslovaci emit declarația *Două mii de cuvinte*, prin care acuză politica dictatorială a partidului comunist și cere accelerarea reformelor. Cu toate că a avut un larg ecou internațional, documentul a iritat Moscova, L.I. Brejnev avertizând, la 3 august, că *„nu putem rămâne indiferenți față de soarta socialismului într-o altă țară"*. Cu puțin timp înainte, la 11 iulie, „Pravda" comparase situația din Cehoslovacia cu cea din Ungaria din octombrie 1956.

1 iulie 1968. S.U.A., U.R.S.S. și Marea Britanie semnează Tratatul de neproliferare a armelor nucleare (R.F.G. îl va semna în 1969). Președintele Lyndon

Johnson face cunoscut planul convorbirilor sovieto-americane pentru limitarea armamentului strategic (S.A.L.T..).

2 iulie 1968. În cadrul bilațului aplicației de comandament și stata major desfășurată în Cehoslovacia între 20 și 30 iunie 1968, mareșalul I.I. Iakubovski subliniază faptul că a trecut vremea când forțele N.A.T.O. *„ne șantajau cu arma nucleară"* și se conduceau după principiul *„loviturii masive"*, adoptând principiul *„reacției elastice"*, care prevedea că acțiunile de luptă să se ducă, inițial, fără întrebuințarea armei nucleare la care urma să se recurgă în cursul lor[748].

12 iulie 1968. Ambasadorul sovietic la București, A.V. Basov, transmite lui Nicolae Ceaușescu o informare a C.C. al P.C.U.S. privind situația din Cehoslovacia, în care se aprecia că *„forțele antisocialiste"* urmăreau ruperea țării din *„lagărul socialist"*. Liderul român apreciază că partidul comunist din Cehoslovacia *„ține situația în mână"* și, ca urmare, *„trebuie să se bucure de încredere, de sprijin din partea celorlalte țări socialiste"*. Referindu-se la consfătuirea de la Varșovia (14-15 iulie 1968) a unor conducători ai partidelor comuniste din unele S.P.T.V., Nicolae Ceaușescu a afirmat: *„Trebuie să vă spun că pentru noi este de neînțeles convocarea unei consfătuiri a unui grup de partide din țările socialiste, ocolind alte partide din țările socialiste. Avem informații că o asemenea consfătuire a fost convocată; propunerea este conținută în scrisorile care au fost trimise recent Cehoslovaciei. Noi suntem foarte îngrijorați de eventualele acțiuni de amestec în treburile interne ale Cehoslovaciei. Considerăm că asemenea lucruri ar agrava și mai mult situația, ar avea consecințe grave în lume și pentru mișcarea comunistă"*.

14-15 iulie 1968. Liderii a cinci state din Tratatul de la Varșovia (Bulgaria, R.D.G., Polonia, Ungaria și U.R.S.S.) discută problema mișcării de liberalizare din Cehoslovacia și apreciază că în această țară s-a creat o situație primejdioasă pentru bazele socialismului. Scrisoarea adresată C.C. al P.C.C. atenționa: *„Popoarele țărilor noastre nu ne-ar ierta niciodată indiferența și nepăsarea față de acest pericol"*.

18-19 iulie 1968. Prezidiul C.C. al P.C.C. respinge acuzațiile aduse de cele 5 state socialiste la 19 iulie și dă asigurări că socialismul nu este în pericol în Cehoslovacia.

23 iulie 1968. Sovieticii anunță desfășurarea de mari manevre militare în apropierea Cehoslovaciei.

29 iulie-1 august. La Cierna nad Tissu, L.I. Brejnev amenință pe A. Dubcek cu intervenția armatei sovietice, declarând că U.R.S.S. și aliații săi nu vor permite instaurarea democrației burgheze în Cehoslovacia. Liderul comunist cehoslovac respinge presiunile sovietice și intervenția străină în treburile interne ale țării sale.

[748] După mareșalul I.I. Iakubovski, în 1966 și 1967 din cee 46 aplicații executate de forțele N.A.T.O., 32 s-au desfșurat, inițial, fără întrebuințarea armei nucleare.

3 august 1968. la Bratislava are loc o întâlnire a reprezentanților partidelor comuniste și muncitorești din Bulgaria, Ungaria, Cehoslovacia, R.D.G., Polonia și U.R.S.S. unde se discută *„probleme actuale ale luptei pentru socialism, ale întăririi continue a comunității socialiste, coeziunii mișcării comuniste internaționale"*.

9 august 1968. Walter Ulbricht propune ca statele interesate să ducă tratative cu guvernele R.D.G. și R.F.G., recunoscându-se egalitatea în drepturi a ambelor state germane. Concomitent, cere primirea R.D.G. și R.F.G. în O.N.U.

15-17 august 1968. Chiar dacă avea rezerve față de conținutul reformelor care aveau loc în societatea cehoslovacă, Nicolae Ceaușescu susține, în timpul vizitei oficiale pe care o întreprinde în Cehoslovacia, în discuțiile avute cu Alexander Dubcek, secretar general al P.C.C., și cu Ludvik Svoboda, președintele R.S.C., dreptul partidului și poporului cehoslovac de a acționa conform intereselor naționale. Tratatul de prietenie, colaborare și asistență mutuală între România și Cehoslovacia, semnat la *16 august, 1968*, prevedea că în caz de atac armat asupra uneia dintre țări, cealaltă îi va acorda neîntâziat ajutor, inclusiv militar (art. 8).

18 august 1968. La Moscova, L.I. Brejnev, Walther Ulbricht, Todor Jivkov, Janos Kadar și Władysław Gomułka pun la punct ultimele detalii ale ocupării Cehoslovaciei. Pentru păstrarea secretului, L.I. Brejnev atrage atenția: *„Trebuie să ne luăm angajamentul că ceea ce am discutat nu va ajunge în altă parte. Noi înșine ne străduim și vă rugăm și pe dv. Prin cancelarii n-au voie să circule niciun fel de hârtii, pentru că un singur cuvânt și o singură neglijență ne pot nimici pe noi, dar și Cehoslovacia. Problema e ca să nu afle mai devreme cel ce n-ar trebui să știe. E necesar ca niciunul dintre partidele noastre să nu facă vreo greșală. Nu vom interveni în problemele militare. Am primit informații despre plan. L-am studiat. Dispunem de suficiente forțe. S-ar părea că totul ar trebui să decurgă bine. De aceea să ne înțelegem ca derularea întregii operațiuni să o încredințăm comandamentului unic și miniștrilor Apărării din țările noastre. Poartă întreaga răspundere asupra înfăptuirii acestei operațiuni și nimeni dintre noi nu le va da ordine. Tovarășul Greciko a vizitat armatele, nu de mult s-a întors și a întocmit un raport despre starea de spiri din armatele poloneză, germană, maghiară și bulgară, a mai spus că peste tot a întâlnit un moral ridicat. În această noapte sau mai degrabă mâine începem dislocarea forțelor armate, unele unități se vor deplasa pe pozițiile de plecare. Comandamentul să facă așa cum și-a planificat"*.

20 spre 21 august. Importante forțe militare (22 de divizii) sovietice, bulgare, est-germane, poloneze și ungare din cadrul Tratatului de la Varșovia (mai puțin din România) invadează *Cehoslovacia*, ocupând, în decurs de câteva ore, orașul Praga și alte centre importante ale țării. Alexander Dubcek, Oldrich Cernick (prim-ministru) și colaboratorii apropiați sunt arestați și transportați în Uniunea

Sovietică, fiind readuşi apoi în ţară, ca urmare a intransigenţei manifestate de preşedintele Ludvik Svoboda[749].

21 august 1968. În momentul în care Vasile Patilineţ, şeful Secţiei pentru Probleme Militare şi Justiţie a C.C. al P.C.R., cere generalului-colonel Ion Ioniţă, ministrul Apărării Naţionale, să ia măsuri pentru întărirea apărării la frontierele naţionale spre a nu permite forţelor străine să pătrundă pe teritoriul naţional, acesta îi răspunde: *„Să fii dumneata sănătos, tovarăşe Patilineţ, noi am făcut tot ce trebuie încă de la miezul nopţii".* * Agenţia T.A.S.S. comunică: *„Activişti de partid şi de stat din Cehoslovacia au adresat U.R.S.S. şi altor state rugămintea de a acorda poporului frate cehoslovac un ajutor neîntârziat, inclusiv cu forţe armate. Apelul a fost determinat de pericolul pe care forţe contrarevoluţionare, în cârdăşie cu forţe externe ostile, îl prezită pentru orânduirea socialistă".* * Prezidiul C.C. al P.C.C. declară că trupele străine au trecut frontiera de stat fără ştirea preşedintelui, guvernului şi primului secretar al partidului comunist, că acţiunea contravenea principiilor privind relaţiile dintre statele socialiste şi normelor fundamentale ale dreptului internaţional. O declaraţie similară face şi Ludvik Svoboda, preşedintele Republicii. * În România, într-o şedinţă comună, C.C. al P.C.R., guvernul şi Consiliul de Stat discută situaţia din Cehoslovacia. După ce a făcut cunoscut că *„România nu a fost, în niciun fel, consultată sau informată despre aceasta acţiune, că oficial am aflat acesta prin comunicatul T.A.S.S."*[750], Nicolae Ceauşescu a apreciat: *„Prin această acţiune, se încalcă cele mai elementare norme de relaţii dintre ţările socialiste şi partidele comuniste şi muncitoreşti... Este o încălcare grosolană a Tratatului de la Varşovia şi folosirea lui în scopuri nedemne, care va arunca o umbră neagră, o pată neagră pentru o lungă durată, şi fără îndoială, pentru totdeauna, asupra unor asemenea procedee, pentru că Pactul de la Varşovia, niciun moment nu a fost conceput ca un instrument de dominaţie, ca un instrument de amestec în treburile interne şi de a impune cu forţa armelor, o anumită conducere de partid şi de stat. Este, în acelaşi timp, o încălcare a Chartei Naţiunilor Unite, a normelor elementare în relaţiile internaţionale... Faţă de această situaţie este de înţeles că partidul nostru, guvernul, poporul român, nu pot rămâne pasive, că răspunderea pe care o avem faţă de partid, faţă de popor, faţă de ţările socialiste, faţă de mişcarea comunistă internaţională, faţă de cauza socialismului şi a păcii în general, ne impune să analizăm cu toată răspunderea*

[749] Ion Pătroi, Alexandru Oşca, Vasile Popa, *Îngheţ în plină vară,* Editura Paideea, 1998; Alexandru Oşca, Teofil Oroian, Vasile Popa, *Tentaţia libertăţii. Operaţiunea Sumava*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1998; Mihai Retegan, *1968. Din primăvară până în toamnă*, Editura RAO, Bucureşti, 1998.

[750] Neoficial, ştirea despre invadarea Cehoslovaciei a fost transmisă de corespondenţii români din Praga (între orele 1,30-2,00). În jurul orei 3 noaptea, un membru al ambasadei sovietice la Bucureşti s-a prezentat la sediul C.C. al P.C.R. şi a lăsat *„un document nesemnat de nimeni"* în care, în numele P.C.U.S., P.M.U.P, P.C.B., P.S.U.G. şi P.S.M.U. se exprimau o serie de considerente în legătură cu situaţia din Cehoslovacia şi la faptul că s-a recurs la intervenţia militară spre a se salva socialismul de contrarevoluţie.

situaţia care s-a creat şi de a spune clar punctul de vedere, de opoziţie clară în această problemă... Să arătăm că partidul nostru, guvernul român, Marea Adunare Naţională, poporul, consideră că în niciun fel nu poate fi acceptat, sub nicio formă, amestecul străin în treburile interne ale ţărilor noastre sau a altor state... Am merita să fim puşi la stâlpul infamiei de poporul nostru, am merita ca, pe veci, să fim acoperiţi de ruşine, dacă am accepta ca alţii să se amestece pentru a rezolva problemele noastre interne". „Dacă se va ajunge la o ciocnire militară – a mai menţionat liderul român în şedinţa Comitetului Politic Executiv – *până la urmă forţa ar putea să se impună, dar alta este de a admite şi a te face părtaş la subjugarea ţării.* * *Comunicatul* dat publicităţii, în urma şedinţei comune, consemnează că *„acest act reprezintă o încălcare flagrantă a suveranităţii naţionale a unui stat socialist frăţesc, liber şi independent, a pricipiilor pe care se bazează relaţiile între ţările socialiste, a normelor unanim recunoscute ale dreptului internaţional".* * În cadrul unui impresionant miting desfăşurat în Piaţa Palatului din Bucureşti, Nicolae Ceauşescu şi populaţia Capitalei condamnă intervenţia în Cehoslovacia. * Prezidiul Marii Adunării Naţionale declară că acţiunea trupelor aliate constituia o încălcare a suveranităţii statului şi cere preşedinţilor guvernelor şi parlamentelor celor cinci ţări să-şi retragă imediat trupele din Cehoslovacia.

22 august 1968. Marea Adunare Naţională adoptă (în unanimitate, în prezenţa a 424 de deputaţi) o *Declaraţie* cu privire la principiile de bază ale politicii exerne ale României, în care se menţiona că România şi-a îndeplinit şi îşi va îndeplini îndatoririle care îi reveneau în cadrul Tratatului de la Varşovia, că atâta timp cât va exista N.A.T.O. era necesară şi menţinerea Tratatului, ca un instrument de apărare a ţărilor socialiste împrotriva agresiunilor dinafară, ca o organizaţie a unor state egale în drepturi, care trebuiau să decidă în comun (în unanimitate) asupra adoptării oricăror acţiuni (mai ales cu caracter militar). *Declaraţia* mai preciza că tratatele internaţionale ale României, trebuiau aprobate de forumul suprem al satului, că îndatoririle poporului român privind colaborarea şi cooperarea militară cu celelalte state (inclusiv clauzele privind staţionarea sau trecerea unor trupe aliate pe teritoriul României) trebuiau să fie exclusiv rezultatul hotărârii exprese a Parlamentului, ca organ suprem al puterii de stat (prin urmare se impuneau încheiate convenţii guvernamenale pentru trecerea sau staţionarea de trupe aliate pe terioriul României). Cu acelaşi prilej, Marea Adunare Naţională îşi exprima dezacordul faţă de amestecul în treburile interne ale poporului cehoslovac, faţă de intervenţia militară a celor cinci S.P.T.V.. * Convorbirile dintre Ludvik Svoboda şi reprezentanţi ai Uniunii Sovietice, desfăşurate la Praga, eşuează. * Radio Praga liberă anunţă că Alexander Dubcek şi alţi conducători de partid şi de stat au fost arestaţi. * Cen I, vicepremier al Consiliului de Stat şi ministru al Afacerilor Externe al Chinei, declară următoarele ambasadorului român Aurel Duma: *„Am fost foarte bucuros să aud că aţi luat măsuri de apărare a independenţei şi a suveranităţii naţionale. Sunt convins că dacă veţi fi hotărâţi veţi învinge în cauza dvs. Noi vă srijinim".*

23 august 1968. Ludvik Svoboda se deplasează la Moscova, unde discută, până la 26 august, cu L.I. Brejnev şi cu alţi conducători sovietici din partea cehoslovacă; la convorbiri mai participă Alexander Dubcek, prim-secretar al C.C. al P.C.C., J. Smrkovski, preşedintele Adunării Naţionale, O. Cernik, preşedintele guvernului ş.a. * Dean Rusk, secretar de stat al S.U.A. sondează pe ambasadorul sovietic la Washington, Anatoli Dobrînin, despre intenţiile U.R.S.S. faţă de România şi-i declară că în caz de atac opinia publică americană ar fi greu de controlat. * Ciu En-Lai, premierul chinez, declară următoarele ambasadorului Aurel Duma: *„Dvs. Nu aţi procedat ca Cehoslovacia. Aţi adotat o poziţie de luptă, aţi început încă de mult să duceţi o politică de rezistenţă faţă de conducerea revizionistă a Uniunii Sovietice, iar acum aţi adoptat măsuri de organizare a apărării patriei, fiind pregătiţi pentru orice eventualitate. Noi vă sprijinim în lupta pentru apărarea independenţei şi suveranităţii. Rezistaţi, dacă aveţi nevoie, vă dăm şi tunuri".*

24 august 1968. Nicolae Ceauşescu discută, la Vârşeţ, cu Iosif Broz Tito situaţia creată în urma invaziei Cehoslovaciei.

25 august 1968. După întâlnirea avută cu ambasadorul sovietic A.V. Basov, Nicolae Ceauşescu declară în şedinţa Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R.: *„Ceea ce aş dori să spun este faptul că partidul, atât Comitetul Central cât şi Marea Adunare Naţională, a exprimat hotărârea sa de a face totul pentru dezvoltarea relaţiilor cu Uniunea Sovietică şi cu ţările socialiste, fidelitatea sa faţă de alianţele existente. Deci, a da putere de lege, ca să spun aşa, punând în faţa Marii Adunări Naţionale orientarea politică a partidului şi poporului nostru, am făcut acesta pentru a exclude orice speculaţii din partea cercurilor imperialiste"*

26 august 1968. Generalul Wojciech Jaruzalski, ministrul polonez al Apărării, atrage atenţia că România *„trebuie să se supună ordinelor sau să suporte consecinţele".*

27 august 1968. Comunicatul cu privire la convorbirile sovieto-cehoslovace desfăşurate la Moscova, între 23 şi 26 august, consemnează că s-a ajuns la o înţelegere asupra măsurilor al căror ţel este normalizarea cât mai grabnică a situaţiei din Cehoslovacia şi că a fost realizată o înţelegere cu privire la condiţiile retragerii trupelor aliate de pe teritoriul Cehoslovaciei, pe măsura normalizării situaţiei din ţară. * Generalul Ion Gheorghe, şeful Marelui Stat Major, ordonă (orele 21.39) generalului Vasile Petruţ, comandantul trupelor de grăniceri: *„În cazul că intră cineva în fâşia noastră de frontieră, se somează regulamentar de mai multe ori până la distanţa de 1,5 km. NU SE TRAGE chiar în cazul când infractorul a tras de pe teritoriul vecin sau al nostru. Militarul se ascunde, se fereşte şi caută să raporteze imediat în aşa fel ca în cel mai scurt timp raportul să ajungă la Comandamentul trupelor de grăniceri sau la prim-adjunctul ministrului Forţelor Armate şi şeful Marelui Stat Major. Nu se trage decât cu aprobarea ministrului Forţelor Armate sau prim-adjunctului al ministrului Forţelor Armate şi şef al Marelui Stat Major pentru a se evita orice provocare sau a da posibilităţi altor pretexte"*

28 august 1968. La Washington, după ce declară lui ambasadorului sovietic Anatoli Dobrînin că în ultimele 24 de ore se constatase o mişcare neobişuită de trupe sovietice la frontiera cu România şi face cunoscut că guvernul american considera că o invazie sovietică în România era iminentă, Dean Rusk cere să nu se intervină şi în România, căci urmările erau greu de prevăzut. * Comitetul Executiv al C.C. al P.C.R. se pronunţă pentru retragerea neîntârziată a trupelor celor cinci state socialiste din Cehoslovacia.

30 septembrie 1968. Agenţia telegrafică bulgară anunţă că *„Bulgaria socialistă nu a avut şi nu are pretenţii teritoriale faţă de nici o ţară".*

31 august 1968. Anatoli Dobrînin transmite lui Dean Rusk că trupele sovietice nu vor intra în România.

12 septembrie 1968. Albania îşi anunţă decizia de a se retrage din Tratatul de la Varşovia.

28 septembrie 1968. La o lună după ocuparea Cehoslovaciei, Nicolae Ceauşescu primeşte pe mareşalul sovietic I.I. Iakubovski, comandantul-şef al F.A.U., care îi transmite *„salutul"* lui L.I. Brejnev şi face o succintă informare asupra activităţilor desfăşurate pentru elaborarea proiectelor de Statute ale organelor de conducere ale Tratatului de la Varşovia. La rându-i, preşedintele României a mulţumit pentru *„saluturile trimise"* şi a rugat să transmită *„călduroase salutări tovarăşilor L. Brejnev şi A. Kosîghin".* Referindu-se la unele probleme care mai trebuiau definitivate, Nicolae Ceauşescu a ridicat problema modului de adoptare a recomandărilor şi propunerilor Consiliului Militar (care urma să fie constituit), apreciind că trebuia să se ajungă la *„unanimitate de păreri",* problemele aflate în divergenţă urmând a fi consemnate în protocolul şedinţei şi prezentate miniştrilor Apărării şi comandantului-şef (aşa cum se proceda în C.A.E.R.). La întrebarea generalului S.M. Ştemenko, noul şef al Statului Major al F.A.U., dacă nu era vorba cumva de *„dreptul la VETO",* liderul român a negat şi a cerut să se *„lupte pentru unanimitate".* Ferm a fost Nicolae Ceauşescu şi în cea ce priveşte aplicarea aceluiaşi principiu al unanimităţii în adoptarea deciziilor în cadrul Comitetului Politic Consultativ.

16 octombrie 1968. La Praga, A. Kosîghin şi O. Cernik semnează Acordul dintre guvernele Uniunii Sovietice şi Cehoslovaciei cu privire la condiţiile staţionării temporare a trupelor sovietice pe teritoriul Cehoslovaciei.

18 octombrie 1968. Adunarea Naţională a Cehoslovaciei aprobă *Acordul* cu privire la staţionarea temporară a trupelor sovietice în Cehoslovacia, documentul fiind ratificat în aceeaşi zi de Prezidiul Sovietului Suprem al U.R.S.S. Acordul specifica faptul că prezenţa trupelor sovietice pe teritoriul cehoslovac (aflate în subordinea comandamentului sovietic) avea scopul asigurării securităţii ţărilor comunităţii socialiste din cauza intensificării tendinţelor revanşarde ale forţelor militariste vest-germane. Restul trupelor sovietice, precum şi cele bulgare, est-germane, polone şi ungare urmau să fie retrase în timp de două luni de la ratificarea acordului.

29-30 octombrie 1968. La Moscova, miniştrii Apărării ai armatelor S.P.T.V. analizează proiectele de Statute ale principalelor oragne de conducere ale Alianţei.

1 noiembrie 1968. S.U.A. anunţă încetarea tuturor bombardamentelor asupra R.D.Vietnam şi propune ca la conferinţa de pace de la Paris să participe şi reprezentanţi ai Frontului Naţional de Eliberare din Vietnam şi ai Republicii Vietnam.

13 noiembrie 1968. În cadrul celui de-al V-lea Congres al Partidului Muncitoresc Unit Polonez, L.I. Brejnev declară: *„Există anumite legi comune care guvernează construcţia socialismului, legi a căror nesocotire înseamnă o deviere de la socialismul însuşi. Iar când forţe interioare şi exterioare ostile socialismului încearcă să deturneze dezvoltarea oricărei ţări socialiste prin ameninţare la cauza socialistă în acea ţară, o ameninţare la adresa ţărilor socialiste în ansamblu, atunci aceasta nu mai este doar o problemă a ţării respectve, ci o problemă comună, o preocupare pentru toate statele socialiste".*

17 noiembrie 1968. Adunarea Uniunii Europei Occidentale adoptă o recomandare privind stabilirea unui *„telefon roşu"* între Consiliul N.A.T.O. şi *„sediul"* Tratatului de la Varşovia.

1969

10 ianuarie 1969. Ataşatul militar al R.F.G. la Atena apreciază, într-o discuţie cu omologul român, că în situaţia în care în România ar avea loc aplicaţii cu trupe ale unor S.P.T.V., conducerea sovietică va urmări, ca şi în Cehoslovacia să menţină staţionarea unor trupe sovietice şi să ia măsuri pentru înlocuirea unor conducători de partid şi de stat, care, într-o formă sau alta, s-ar opune liniei sovietice. A mai menţionat că, în situaţia în care trupele sovietice nu vor putea staţiona pe teritoriul României, conducerea sovietică de la Moscova ar avea elaborat un plan pentru crearea de disensiuni în rândul populaţiei şi formarea de grupuri prosovietice care să se împotrivească măsurilor luate de conducerea de partid şi de stat pe plan intern şi extern şi care să ducă, în final, la înlocuirea lui Nicolae Ceauşescu.

16 ianuarie 1969. Miniştrii Apărării ai statelor N.A.T.O. decid constituirea unei Flote N.A.T.O. în Mediterana, în special din nave ale S.U.A., Marii Britanii şi Italiei (cu participare periodică a navelor greceşti şi turceşti).

25 ianuarie 1969. La Paris încep lucrările unei noi conferinţe de pace în problema Vietnamului.

4 februarie 1969. Charles de Gaulle propune ambasadorului englez la Paris, Cristopher Soames, constituirea unei mari asociaţii economice europene, care să cuprindă şi un consiliu restrâns de asociere politică, format din Anglia, Franţa, Italia şi R.F.G. şi constituirea unei grupări europene independente care să anuleze dominaţia americană în cadrul N.A.T.O.[751]

9 februarie 1969. Guvernul R.D.G. anunţă că va interzice membrilor Parlamentului R.F.G. să tranziteze teritoriul est-german spre Berlinul de Vest pentru a participa la şedinţa din 5 martie pentru alegerea preşedintelui R.F.G.[752].

17 februarie 1969. Guvernul francez anunţă că îşi suspendă activitatea în Uniunea Europei Occidentale până când nu se va respecta principiul unanimităţii în stabilirea ordinei de zi şi nu se va renunţa la intenţia de a transforma Uniunea în organism supranaţional.

19 februarie 1969. La Bucureşti, mareşalul I.I. Iakubovski prezintă lui Nicolae Ceauşescu stadiul în care se afla procesul de elaborare a Statutelor structurilor de conducere ale Tratatului de la Varşovia. Precizează că acţiunea de finalizare s-a „poticnit" datorită insistenţei părţii române ca *„toate"* guvernele ţărilor participante să aibă posibilitatea de a decide asupra instituirii stării de pericol.

28 februarie 1969. Ambasadorul sovietic în R.D.G. înaintează o Notă ministrului de externe al R.D.G., Otto Winzer, prin care se cerea guvernului R.D.G. *„să chibzuiască posibilitatea de a lua măsurile necesare pentru a curma activitatea militaristă ilegală a autorităţilor şi cetăţenilor din Berlinul occidental, care afectează interesele securităţii statelor socialiste şi ale păcii în Europa"*[753].

1 martie 1969. În R.D.G. se face cunoscut că organele competente au primit dispoziţii *„să asigure respectarea cu stricteţe a normelor de drept existente, care interzic transportul de produse destinate uzului militar al R.F.G. pe căile de comunicaţii între Berlinul occidental şi R.F.G., care trec pe teritoriul R.D.G.".*
* Reprezentanţii S.U.A., Marii Britanii şi Franţei îşi reafirmă decizia de a nu accepta obstacolele în ceea ce priveşte libera circulaţie spre Berlinul occidental.
* Guvernul R.F.G. anunţă că a angajat consultări împreună cu S.U.A., Marea Britanie şi Franţa în problema Berlinului.

2 martie 1969. Pe râul Ussuri, lângă Vladivostok, au loc incidente armate între trupe chineze şi sovietice, soldate cu morţi şi răniţi. Ambele guverne se acuză reciproc de încălcarea frontierei[754].

13-14 martie 1969. În discuţia avută cu cancelarul Kurt Georg Kiesinger, la Paris, Charles de Gaulle propune menţinerea Pieţei Comune sau constituirea unui structuri mai mari, care să includă Marea Britanie, statele scandinave ş.a.

---

[751] La 24 februarie 1969, guvernul francez a protestat în scris pe lângă guvernul englez faţă de publicarea conţinutului discuţiei preşedintelui Charles de Gaulle cu ambasadorul Cristopher Soames.

[752] La 12 februarie 1969, guvernul est-german a cerut guvernelor S.U.A., Marii Britanii şi Franţei să nu admită alegerea preşedintelui vest-german în afara teritoriului R.F.G. A doua zi, ambasadorul sovietic la Bonn a înmânat cancelarului Kurt Georg Kiesinger o *Notă* în care se preciza că preşedintele R.F.G. nu putea fi ales pe *„teritoriu străin"*.

[753] La 1 marte 1969, guvernul vest-german a respins afirmaţiile din *Nota* sovietică din 28 februarie 1969.

[754] Incidentele se vor repeta la 14-15 martie 1969.

17 martie 1969. La Budapesta, Comitetul Politic Consultativ aprobă Statutul Comitetului Miniştrilor Apărării, Statutul F.A.U. şi Comandametului Unificat, Statutul Comitetului Militar şi Statutul Sistemului unic al apărării antiaeriene a teritoriului, care reglementau activitatea organelor de conducere şi ale F.A.U. la pace, pentru situaţia de război urmând să fie elaborate alte documente. Cu acelaşi prilej, s-a hotărât crearea Statului Major al F.A.U. şi a Comitetului tehnic şi s-a lansat *Apelul* către toate ţările europene privind pregătirea şi ţinerea unei conferinţe europene în problemele securităţii şi colaborării paşnice în Europa.

26 martie 1969. S.U.A. şi Spania ajung la un acord privind prelungirea pe încă 5 ani a acordului asupra bazelor militare americane din Spania[755].

29 martie 1969. Guvernul sovietic propune guvernului chinez reluarea convorbirilor bilaterale (întrerupte în 1964) în ceea ce privea problemele de frontieră[756].

17 aprilie 1969. În Cehoslovacia, Alexander Dubcek este înlocuit cu Gustáv Husák[757].

28 aprilie 1969. Statele Benelux-ului decid să desfiinţeze barierele vamale între cele trei ţări (Belgia, Olanda şi Luxemburg), începând cu 1 iulie 1971.

12-16 mai 1969. La Varşovia are loc Consfătuirea şefilor Marilor State Majore ale armatelor S.P.T.V. referitoare la ridicarea capacităţii de mobilizare a F.A.U. Generalul S.M. Ştemenko s-a referit la unele preocupări ale N.A.T.O. şi ale Tratatului de la Varşovia pentru ridicarea capacităţii de luptă şi de mobilizare. În timpul consfătuirii s-a propus adoptarea unui document care conţinea recomandările consfătuirii privind ridicarea capacităţii de mobilizare, respins de delegaţia română pe motiv că acesta conţinea probleme ce reveneau miniştrilor sau organelor de conducere superioară a apărării din S.P.T.V. şi nu şefilor de state majore.

12-22 mai 1969. În zona Mangalia se desfăşoară rada comună la care participă nave ale marinei militare române, bulgare şi ale Flotei Mării Negre sovietice. Într-un cadru neoficial, comandantul grupării de nave bulgare a propus ca rada următoare să se desfăşoare în Mediterana, iar cel sovietic ca aceasta să fie comandată tot de viceamiralul Grigore Marteş, comandantul marinei militare române. Constituia aceasta o încercare de a sonda poziţia românească despre o posibilă extindere a zonei de acţiune a forţelor navale a celor 3 state.

17 mai 1969. Wladyslav Gomulka face cunoscut că guvernul polonez era gata să încheie un Acord cu R.F.G. privind recunoaşterea frontierei pe Oder-Neisse.

14 mai 1969. Preşedintele Richard Nixon propune retragerea reciprocă de trupe din Vietnamul de Sud.

[755] O bază pentru submarine nucleare la Rota, două baze de aviaţie la Moron şi Frontera şi o bază de rezervă la Saragoza.

[756] La 7 octombrie 1969 s-a ajuns la un acord cu privire la începerea consultărilor la Beijing.

[757] Alexander Dubcek a fost numit preşedinte al Adunării Federale, apoi, pentru scurt timp (1970) ambasador în Turcia, după care a fost eliminat din partid şi marginalizat.

25 mai 1969. În articolul *România şi securitatea internaţională,* publicat în revista *Probleme ale păcii şi socialismului*, Nicolae Ceauşescu se pronunţă pentru: recunoaşterea graniţelor statelor europene stabilite după cel de-al doilea război mondial şi a inviolabilităţii acestora, inclusiv a graniţei Oder-Neisse şi a celei dintre R.F.G. şi R.D.G.; recunoaşterea existenţei celor două state germane; lichidarea blocurilor militare şi a bazelor militare străine; retragerea trupelor de pe teritoriile altor state în cadrul frontierelor naţionale; măsuri privind dezarmarea etc.

2-7 iunie 1969. O delegaţie militară română condusă de generalul Ion Gheorghe, şeful Marelui Stat Major, vizitează Iugoslavia pentru efectuarea unui schimb de experienţă în problema organizării şi participării întregii populaţii la apărarea ţării.

8 iunie 1969. S.U.A. anunţă retragerea a 25 000 de militari din Vietnamul de Sud.

20 iunie 1969. S.U.A. şi Spania decid prelungirea (până la 26 septembrie 1970) Acordului care reglementa regimul bazelor americane din Spania.

5 iulie 1969. Generalul Ion Ioniţă, ministrul Forţelor Armate, informează pe Nicolae Ceauşescu că 9 ofiţeri români vor lucra în Statul major al F.A.U. şi 6 în Comitetul tehnic.

9 iulie 1969. Guvernul sovietic cere României să treacă (până în 1971) la decontarea prin schimburi de mărfuri a importurilor de tehnologie militară din Uniunea Sovietică.

10 iulie 1969. Ministrul de Externe al U.R.S.S., A. Gromîko, propune *„un schimb de opinii"* între U.R.S.S., S.U.A., Marea Britanie şi Franţa privind Berlinul occidental.

25 iulie 1969. Richard Nixon declară că în cazul unor viitoare confruntări în Asia, asiaticii trebuiau să aibă responsabilităţi mai mari decât americanii *(„doctrina Nixon").*

2-3 august 1969. Richard Nixon efectuează o vizită oficială în România, în cadrul primei vizite în ţară a unui preşedinte american (şi în prima ţară socialistă).

4 august 1969. Generalul Ion Ioniţă comunică mareşalului I.I. Iakubovski că guvernul român era de acord cu numirea generalului S.I. Vitalevici în funcţia de şef al Comitetului tehnic şi locţiitor al comandantului suprem[758].

9-14 august 1969. O grupă de generali şi ofiţeri sovietici (9) din Statul Major al regiunii Militare Odessa execută o recunoaştere pe teritoriul României pe itinerarii stabilite în Planul operativ pentru deplasarea trupelor sovietic, în situaţii speciale. Cu acel prilej, generalul G.M. Tubolov a precizat că, aşa cum într-o familie trebuie să existe cineva cu autoritate şi putere, şi în lagărul socialist trebuie să fie o astfel de forţă – U.R.S.S.-ul –, care să poată soluţiona orice problemă. Referindu-se la România, generalul sovietic a arătat că aceasta trebuie să fie alături de Uniunea Sovietică deoarece *„este o ţară mică".*

13 august 1969. La graniţa sovieto-chineză au loc noi incidente de frontieră.

[758] Acesta va fi numit la 10 octombrie 1969.

17 martie 1969. La Budapesta, Comitetul Politic Consultativ aprobă Statutul Comitetului Miniştrilor Apărării, Statutul F.A.U. şi Comandamentului Unificat, Statutul Comitetului Militar şi Statutul Sistemului unic al apărării antiaeriene a teritoriului, care reglementau activitatea organelor de conducere şi ale F.A.U. la pace, pentru situaţia de război urmând să fie elaborate alte documente. Cu acelaşi prilej, s-a hotărât crearea Statului Major al F.A.U. şi a Comitetului tehnic şi s-a lansat *Apelul* către toate ţările europene privind pregătirea şi ţinerea unei conferinţe europene în problemele securităţii şi colaborării paşnice în Europa.

26 martie 1969. S.U.A. şi Spania ajung la un acord privind prelungirea pe încă 5 ani a acordului asupra bazelor militare americane din Spania[755].

29 martie 1969. Guvernul sovietic propune guvernului chinez reluarea convorbirilor bilaterale (întrerupte în 1964) în ceea ce privea problemele de frontieră[756].

17 aprilie 1969. În Cehoslovacia, Alexander Dubcek este înlocuit cu Gustáv Husák[757].

28 aprilie 1969. Statele Benelux-ului decid să desfiinţeze barierele vamale între cele trei ţări (Belgia, Olanda şi Luxemburg), începând cu 1 iulie 1971.

12-16 mai 1969. La Varşovia are loc Consfătuirea şefilor Marilor State Majore ale armatelor S.P.T.V. referitoare la ridicarea capacităţii de mobilizare a F.A.U. Generalul S.M. Ştemenko s-a referit la unele preocupări ale N.A.T.O. şi ale Tratatului de la Varşovia pentru ridicarea capacităţii de luptă şi de mobilizare. În timpul consfătuirii s-a propus adoptarea unui document care conţinea recomandările consfătuirii privind ridicarea capacităţii de mobilizare, respins de delegaţia română pe motiv că acesta conţinea probleme ce reveneau miniştrilor sau organelor de conducere superioară a apărării din S.P.T.V. şi nu şefilor de state majore.

12-22 mai 1969. În zona Mangalia se desfăşoară rada comună la care participă nave ale marinei militare române, bulgare şi ale Flotei Mării Negre sovietice. Într-un cadru neoficial, comandantul grupării de nave bulgare a propus ca rada următoare să se desfăşoare în Mediterana, iar cel sovietic ca aceasta să fie comandată tot de viceamiralul Grigore Marteş, comandantul marinei militare române. Constituia aceasta o încercare de a sonda poziţia românească despre o posibilă extindere a zonei de acţiune a forţelor navale a celor 3 state.

17 mai 1969. Wladyslav Gomulka face cunoscut că guvernul polonez era gata să încheie un Acord cu R.F.G. privind recunoaşterea frontierei pe Oder-Neisse.

14 mai 1969. Preşedintele Richard Nixon propune retragerea reciprocă de trupe din Vietnamul de Sud.

[755] O bază pentru submarine nucleare la Rota, două baze de aviaţie la Moron şi Frontera şi o bază de rezervă la Saragoza.

[756] La 7 octombrie 1969 s-a ajuns la un acord cu privire la începerea consultărilor la Beijing.

[757] Alexander Dubcek a fost numit preşedinte al Adunării Federale, apoi, pentru scurt timp (1970) ambasador în Turcia, după care a fost eliminat din partid şi marginalizat.

25 mai 1969. În articolul *România şi securitatea internaţională*, publicat în revista *Probleme ale păcii şi socialismului*, Nicolae Ceauşescu se pronunţă pentru: recunoaşterea graniţelor statelor europene stabilite după cel de-al doilea război mondial şi a inviolabilităţii acestora, inclusiv a graniţei Oder-Neisse şi a celei dintre R.F.G. şi R.D.G.; recunoaşterea existenţei celor două state germane, lichidarea blocurilor militare şi a bazelor militare străine; retragerea trupelor de pe teritoriile altor state în cadrul frontierelor naţionale; măsuri privind dezarmarea etc.

2-7 iunie 1969. O delegaţie militară română condusă de generalul Ion Gheorghe, şeful Marelui Stat Major, vizitează Iugoslavia pentru efectuarea unui schimb de experienţă în problema organizării şi participării întregii populaţii la apărarea ţării.

8 iunie 1969. S.U.A. anunţă retragerea a 25 000 de militari din Vietnamul de Sud.

20 iunie 1969. S.U.A. şi Spania decid prelungirea (până la 26 septembrie 1970) Acordului care reglementa regimul bazelor americane din Spania.

5 iulie 1969. Generalul Ion Ioniţă, ministrul Forţelor Armate, informează pe Nicolae Ceauşescu că 9 ofiţeri români vor lucra în Statul major al F.A.U. şi 6 în Comitetul tehnic.

9 iulie 1969. Guvernul sovietic cere României să treacă (până în 1971) la decontarea prin schimburi de mărfuri a importurilor de tehnologie militară din Uniunea Sovietică.

10 iulie 1969. Ministrul de Externe al U.R.S.S., A. Gromîko, propune *„un schimb de opinii"* între U.R.S.S., S.U.A., Marea Britanie şi Franţa privind Berlinul occidental.

25 iulie 1969. Richard Nixon declară că în cazul unor viitoare confruntări în Asia, asiaticii trebuiau să aibă responsabilităţi mai mari decât americanii *(„doctrina Nixon")*.

2-3 august 1969. Richard Nixon efectuează o vizită oficială în România, în cadrul primei vizite în ţară a unui preşedinte american (şi în prima ţară socialistă).

4 august 1969. Generalul Ion Ioniţă comunică mareşalului I.I. Iakubovski că guvernul român era de acord cu numirea generalului S.I. Vitalevici în funcţia de şef al Comitetului tehnic şi locţiitor al comandantului suprem[758].

9-14 august 1969. O grupă de generali şi ofiţeri sovietici (9) din Statul Major al regiunii Militare Odessa execută o recunoaştere pe teritoriul României pe itinerarii stabilite în Planul operativ pentru deplasarea trupelor sovietic, în situaţii speciale. Cu acel prilej, generalul G.M. Tubolov a precizat că, aşa cum într-o familie trebuie să existe cineva cu autoritate şi putere, şi în lagărul socialist trebuie să fie o astfel de forţă – U.R.S.S.-ul –, care să poată soluţiona orice problemă. Referindu-se la România, generalul sovietic a arătat că aceasta trebuie să fie alături de Uniunea Sovietică deoarece *„este o ţară mică"*.

13 august 1969. La graniţa sovieto-chineză au loc noi incidente de frontieră.

[758] Acesta va fi numit la 10 octombrie 1969.

21 august 1969. Guvernul Irlandei contestă Marii Britanii orice drept asupra vreunei părți a insulei Irlanda, afirmând că nu va renunța niciodată la ideea unității întregii insule.

24 august 1969. Guvernul R.D.G. înaintează guvernelor S.U.A., Marii Britanii și Franței *Note* de protest în legătură cu *„violarea repetată de către guvernul federal vest-german a statutului Berlinului Occidental, de zona demilitarizată"* și cere să se opună *„energic oricărei integrări a Berlinului Occidental în procesul de militarizare și de înarmare a Germaniei Occidentale"*.

August 1969. În cadrul armatei române se înființează Comandamentul infanteriei și tancurilor, care în situație de război urma să constituie Comandamentul Frontului românesc, în compunerea și cu atribuțiile stabilite.

4 septembrie 1969. Generalul Ion Ioniță informează pe mareșalul I.I. Iakubovski că România a numit în funcția de locțiitor al comandantului-șef al F.A.U. pe generalul-colonel Marin Nicolescu, adjunct al ministrului Forțelor Armate, iar în funcția de locțiitor al șefului Statului Major al F.A.U., pe generalul-maior Florian Truță, locțiitor al șefului Marelui Stat Major.

12 septembrie 1969. Uniunea Sovietică își reafirmă interesul pentru discutarea problemelor legate de Berlinul occidental.

16 septembrie 1969. Richard Nixon anunța retragerea din Vietman a încă 35 000 de militari.

23 septembrie 1969. R.P.Chineză efectuează prima explozie nucleară subterană.

23-28 septembrie 1969. În Polonia are loc o aplicație cu trupe, cu particparea de comandamente și mari unități din Polonia, U.R.S.S., Cehoslovacia și R.D.G.

20 octombrie-13 decembrie 1969. La Beijing se desfășoară convorbiri chino-sovietice referitoare la soluționarea incidentelor de frontieră.

28 octombrie 1969. Noul cancelar vest-german, Willy Brandt (de la 21 octombrie 1969) face cunoscut că este pregătit să negocieze cu U.R.S.S. încheierea unui Acord privind renunțarea la forță, pornind de la realitatea că există două state germane, că relațiile dintre ele trebuie să fie *„de natură specială"*, fără ca R.F.G. să se amestece în treburile interne ale R.D.G. Cu același prilej, declară că vrea să reconcilieze relațiile cu Polonia și *„să facă un pod peste prăpastia"* cu Cehoslovacia.

30-31 octombrie 1969. La Praga se desfășoară o consfătuire a miniștrilor de Externe ai S.P.T.V., care adoptă o *Declarație* cuprinzând propuneri pentru ordinea de zi a conferinței general-europene.

30 octombrie-3 noiembrie 1969. La Praga se desfășoară Consfătuirea privind bilanțul pregătirii operative și de luptă a F.A.U. pe anul 1969 și sarcinile pentru 1970. Mareșalul I.I. Iakubovski nu s-a referit direct la ocuparea Cehoslovaciei în august 1968, dar a afirmat că armata cehoslovacă a dat dovadă de *„înaltă maturitate evitând vărsarea de sânge"*.

9 noiembrie 1969. D. Bârcea, ambasadorul român la Paris, infrmează pe George Macovescu, ministrul de Externe, că într-o discuție avută la 7 noiembrie cu consilierul francez Jacques Lecompt acesta a spus următoarele: *„U.R.S.S. poate atinge orice punct al Franței, Spaniei, Portugaliei cu bombele sale atomice instalate în cele peste 100 de baze, care se întind de la Minsk până la granița cu R.F. a Germaniei. Statele Unite ale Americii pot face același lucru cu toate țările din Est, inclusiv cu o bună parte din U.R.S.S. În această situație se pune o altă întrebare și anume dacă nu cumva S.U.A. și U.R.S.S. sunt pe cale să-și delimiteze sferele lor de influență pe continentul european, permanentizând astfel împărțirea Europei în blocuri. Franței nu-i poate fi indiferentă o înțelegere între cele două puteri (U.R.S.S. și S.U.A.) de natură să le permită acestora rezolvarea problemelor eurpene pe deasupra Franței și în detrimentul intereselor sale... În situația actuală, când colaborarea dintre S.U.A. și U.R.S.S. capătă noi dimensiuni și-și definește contururile, Franța este nevoită să-și revizuiască unele puncte de vedere, în principal, în ceea ce privește relațile sale cu S.U.A. Acest lucru îl va face fără prea mare entuziasm, dar îl va face. Pentru aceasta vinovată este U.R.S.S., care, după părerea francezilor, în dorința de a-și menține influența în Europa de Est, aruncă în brațele americanilor cealaltă jumătate. Nu trebuie uitat că bombele nucleare care sunt îndreptate spre Franța sunt cele sovietice"*.

11-14 noiembrie 1969. La Budapesta se desfășoară Conferința reprezentanților Marilor State Majore în problema organizării înștiințării statelor majore, trupelor, organelor militare de conducere locale și a căilor pentru desăvârșirea în viitor a sistemului de înștiințare.

13 noiembrie 1969. Guvernul român adoptă o *Hotărâre* privind aprobarea activității delegației române la Consfătuirea miniștrilor de Externe de la Praga (octombrie1969) în care se preciza că *„securitatea europeană reclamă un sistem de angajamente clare din partea tuturor statelor, precum și de măsuri concrete care să ofere fiecărui stat siguranța deplină că se află la adăpost de orice primejdii de agresiune sau de alte acte de folosire a forței sau ameințare cu forța și să asigure dezvoltarea lor pașnică, într-un climat de destindere, înțelegere și colaborare"*.

17 noiembrie 1969. La Helsinki încep negocierile între S.U.A. și U.R.S.S. privind limitarea armamentelor strategice (S.A.L.T.).

19-21 noiembrie 1969. S.U.A. și Japonia cad de acord cu privire la retrocedarea (în 1972) insulei Okinawa și a altor insule din arhipeleagul Ryukyu, deținute de S.U.A. după al doilea război mondial.

25 noiembrie 1969. Guvernul R.F.G. propune guvernului polonez (pornind de la propunerea Varșoviei din 17 mai 1969) inițierea de convorbiri referitoare la îmbunătățirea relațiilor bilaterale[759]. * La Moscova încep să-și desfășoare activitatea Statul Major al F.A.U. și Comitetul tehnic.

[759] După ce guvernul polonez a acceptat propunerea (22 decembrie 1969), convorbirile au început la 5 februarie 1970.

30 noiembrie 1969. Kiichi Aichi, ministrul de Externe al Japoniei, face cunoscut că guvernul de la Tokio intenționează să discute cu guvernul sovietic despre reglementarea unor probleme teritoriale cu U.R.S.S.. * Italia și Austria ajung la un acord în legătură cu disputele privind provincia Alto Adige, prin care se anula fuziunea dintre zonele Trente (de limbă italiană) și Bolzan (de limbă germană), ultima primind o mai mare autonomie. Cu acel prilej, se decide ca zona Alto Adige să se numească Tirolul de Sud.

Noiembrie 1969. Ion Gheorghe Maurer propune lui A. Kosîghin menținerea în vigoare a Convenției româno-sovietice din 9 februarie 1959 referitoare la livrarea de către Uniunea Sovietică a tehnologiei militare sau elaborarea unei noi convenții care să prevadă menținerea condițiilor de plată pe credit cu reducerea ponderii creditelor de la 2/3 la 1/3 din valoarea importurilor de tehnologie militară (cu amortizare în 10 ani și cu dobândă de 2%) și efectuarea plăților anuale prin produse de tehnologie militară (realizate în cooperare de cele două țări) și prin produse ale industriei constructoare de mașini etc.[760].

1 decembrie 1969. Cancelaria C.C. al P.C.R. informează pe generalul Ion Ioniță că a fost aprobată numirea generalului-locotenent Vasile Ionel ca reprezenatant al armatei române în Consiliul tehnico-științific militar al CF.A.U.

3-4 decembrie 1969. La Moscova are loc întâlnirea conducătorilor de partid și de stat din Bulgaria, Cehoslovacia, R.D.G., Polonia, România, Ungaria și U.R.S.S., prilej cu care se face un schimb de păreri cu privire la întărirea păcii și securității europene.

4-5 decembrie 1969. Consiliul nord-atlantic acceptă propunerea privind convocarea unei conferințe europene, la care să participe și S.U.A. și Canada.

8 decembrie 1969. La Moscova încep discuțiile sovieto – vest-germane cu privire la renunțarea mutuală la forță.

8 decembrie 1969. În timpul vizitei în Iugoslavia, ministrul de Externe bulgar, Ivan Bașev, declară că Bulgaria nu are pretenții teritoriale față de Iugoslavia, dar că macedonenii sunt de origine bulgară.

8-15 decembrie 1969. Cu prilejul vizitei unei delegații române, condusă de ministrul Apărării, în U.R.S.S., mareșalul A.A. Greciko și-a exprimat speranța că *„România va rămâne credincioasă Tratatului de la Varșovia și își va întări capacitatea sa de apărare"* și a dat asigurări că armata sovietică *„este gata să apere orice țară socialistă, inclusiv România, dacă va fi atacată de o putere imperialistă, aceasta rezultând din obligațiile ce-i revin din Tratatul de la Varșovia".*

9 – 10 decembrie 1969. În prima sa ședință, Consiliul Militar face bilanțul pregătirii operative și de luptă a F.A.U. în anul 1969 și ia în discuție sarcinile din 1970.

11 decembrie 1969. S.U.A. și China reiau convorbirile (la Varșovia) la nivel de ambasdori în scopul reconcilierii relațiilor bilaterale.

[760] În caz contrar, România ar fi trebuit să plătească în perioada 1971-1975 cu 60% mai mult.

12 decembrie 1969. Guvernul elen decide să retragă țara din Consiliul Europei.

15 decembrie 1969. S.U.A. anunță retragerea din Vietnam a încă 50 000 de militari.

18 decembrie 1969. Walter Ulbricht propune lui Gustav Heinemann recunoașterea R.D.G. de către R.F.G., recunoașterea Berlinului occidental ca *„o entitate politică independentă"*, renunțarea, în caz de război, la armele nucleare tactice, primirea ambelor state germane în O.N.U., încheirea unui tratat bilateral pe bază de egalitate, care să recunoască situația teritorială existentă (inclusiv granița Oder-Neisse dintre R.D.G. și Polonia) etc.[761].

22-23 decembrie 1969. La Moscova are loc prima ședință a Comitetului Miniștrilor Apărării din Tratatul de la Varșovia.

1970

14 ianuarie 1970. Cancelarul Willy Brandt declară că istoria va decide *„când și cum"* va fi reunificată Germania și se pronunță pentru nefolosirea forței în cadrul relațiilor cu *„toate statele Europei răsăritene"*, precum și pentru tratative între cele două state germane.

24 ianuarie 1970. Grecia și Turcia decid reluarea relațiilor comerciale[762].

30 ianuarie 1970. Consiliul de Stat al României ratifică Tratatul cu privire la neproliferarea armelor nucleare.

5-8 februarie 1970. La Varșovia au loc convorbiri polono – vest-germane cu privire la reglementarea relațiilor bilaterale.

7 februarie 1970. Generalul Ion Gheorghe informează pe generalul S.M. Ștemenko că Marele Stat Major român a elaborat concepția aplicației de comandament și stat major de armată, în teren, cu mijloace de transmisiuni, care urma să se desfășoare în România în martie 1970 și că era în măsură să se deplaseze personal la Moscova pentru a o discuta și pune de accord. Partea română condiționează desfășurarea aplicației de încheierea unor convenții interguvernamentale româno-sovietice și româno-bulgare pentru pătrunderea trupelor sovietice și bulgare pe teritoriul românesc și tranzitarea acestuia.

10 februarie 1970. Guvernul sovietic propune S.U.A., Marii Britanii și Franței începerea convorbirilor cvadripartite privind statutul Berlinului Occidental[763]. * La Moscova, generalul S.M. Ștemenko, iritat de cerințele puse de români pentru desfășurarea aplicațiilor, se adesează astfel generalului Florian Truță, reprezentantul armatei române în Statul Major al F.A.U.: *„Anul trecut nu s-au făcut aplicații cu trupe. Acum se pun astfel de probleme pentru aplicații cu cadre și*

[761] Președintele vest-german a răspuns la 19 decembrie 1969, acceptând începerea negocierilor bilaterale.

[762] Relațiile diplomatice fuseseră întrerupte cu 30 de ani în urmă.

[763] Propunerea a fost acceptată la 27 februarie 1970.

transmisiuni. Dacă nu vor să facă nici acum, să se spună... Ştim că există lege, a fost votată la 21 august 1968 (22 august –n.n.) *în legătură cu situaţia din R.S. Cehoslovacia. În Statutul semnat în martie 1969 nu s-a făcut menţiunea că aplicaţiile nu se pot desfăşura numai pe baza unor concepţii. Legi, legi, dar dacă ar fi vorba de trupe acestea ar întreba de legi? Dubcek a avut legile lui, dar cine l-a întrebat?".*

16 februarie 1970. Generalul-colonel Ion Gheorghe cere generalului Florian Truţă, reprezentantul armatei române în Statul Major al F.A.U., să întrebe pe generalul S.M. Ştemenko *„ce a avut în vedere"* când a făcut afirmaţile referitoare la prevederile legislaţiei româneşti cu privire la tranzitarea teritoriului naţional de către trupe străine (chiar şi aliate) şi la aluzia la invazia din Cehoslovacia din 1968, şi să facă cunoscut că acestea au fost interpretate *„ca o ameninţare"*, care *„vine în contradicţie cu relaţiile ce trebuie să existe între ţările şi armatele noastre".*

18 februarie 1970. Generalul S.M. Ştemenko, şeful Statului Major al F.A.U., comunică generalului-colonel Ion Gheorghe, şeful Marelui Stat Major român, că *„nimeni până în prezent nu a ridicat problema de a se încheia acorduri între guverne în asemenena cazuri* (pentru desfăşurarea de aplicaţii comune – n.n.), *inclusiv şi atunci când trupe române au venit pe teritoriul sovietic sau bulgar"* şi roagă *„să fie menţinută practica tradiţională ce s-a creat la executarea unor asemenea activităţi între armatele noastre prietene".*

26 februarie 1970. Generalul-maior Florian Truţă informează pe generalul-colonel Ion Gheorghe că în noua discuţie avut cu generalul S.M. Ştemenko, acesta a încercat să minimalizeze cele afirmate în ziua de 10 februarie 1970 în legătură cu aplicaţiile şi cu legislaţia românească, a apreciat că vorbelor sale li s-a dat o altă interpretare şi că răspunsul oficial îl va face cunoscut printr-o telegramă.

19 februarie 1970. Franţa îşi deschide în Berlinul de est (Capitala R.D.G.) un birou comercial[764].

27 februarie 1970. Aliaţii occidentali acceptă propunerea sovieticilor de a discuta viitorul statut al Berlinului[765]. * Colegiul Militar al Ministerului Forţelor Armate decide că în 1970 nu se vor mai executa trageri în poligoane în afara graniţelor (în realitate au fost executate, dar mai puţine). În aceeaşi zi, România condiţionează participarea la aplicaţii cu trupe pe teritoriul altui stat şi a trecerii trupelor altui stat pe teritotiul românesc de încheierea unor convenţii bilaterale (sovieticii şi bulgarii au răspuns că nu erau de acord cu acest punct de vedere).

3-4 martie 1970. O delegaţie a armatei române, condusă de generalul Ion Gheorghe, poartă discuţii, la Moscova, cu conducerea F.A.U. privind desfăşurarea aplicaţiei comune, de comandament şi stat major, în România. Refuzând să accepte ideea încheierii convenţiilor interguvernamentale propuse de români, generalul S.M. Ştemenko afirmă că neexecutarea aplicaţiei constituia o încălcare a

[764] Franţa a fost prima ţară membră N.A.T.O. care a procedat astfel.
[765] Prima întâlnire va avea loc la 26 martie acelaşi an.

obligaţiilor prevăzute în documentele Tratatului de la Varşovia, iar mareşalul I.I. Iakubovski a afirmat (în glumă) că dacă românii continuau pe acestă linie ar fi posibil să îi ceară şi lui să încheie o convenţie atunci când va dori să îşi petreacă concediul în România.

10 martie 1970. Generalul-colonel Ion Gheorghe, şeful Marelui Stat Major român, comunică mareşalului I.I. Iakubovski, comandantul-şef al F.A.U., că legislaţia României prevedea că aplicaţiile comune, *„indiferent de felul lor"*, nu se puteau desfăşura decât *„după încheierea, în prealabil, a unor convenţii între guvernul Republicii Socialiste România şi guvernele statelor ale căror trupe sau comandamente sunt prevăzute a participa la aplicaţie, convenţii care să fie ratificate de organele competente, potrivit legislaţiei fiecărei ţări parte la convenţie".*

19 martie 1970. La Erfurt (în R.D.G.), Willi Stoph propune lui Willy Brandt renunţarea de către R.F.G. la doctrina „Hallstein ", recunoaşterea integrităţii teritoriale a celor două state germane, primirea lor în O.N.U., renunţarea la armele nucleare, chimice şi bacteriologice etc.

28 martie 1970. La întrebarea generalului Romanov dacă a intervenit vreo schimbare în poziţia românilor faţă de aplicaţia din martie 1970, generalul Marin Nicolescu precizează că în România există legi şi atâta timp cât acestea sunt în vigoare se aplică întocmai.

31 martie 1970. S.U.A. îşi evacuează baza militară de la Trabzon[766].

20 aprilie 1970. Guvernul francez anunţă că Franţa îşi va relua locul în cadrul Uniunii Europei Occidentale[767]. * Richard Nixon anunţă retragerea din Vietnam (până în primăvara anului 1971) a încă 150 000 de militari americani[768].

27-28 aprilie 1970. În ce-a de-a doua şedinţă, desfăşurată la Budapesta, Consiliul Militar al F.A.U. dezbate probleme referitoare la pregătirea operativă şi de luptă şi la îndeplinirea planurilor comune ale F.A.U. în perioada de iarnă, proiectul Statutului reprezenatanţilor comandantului-şef în armatele S.P.T.V., direcţiile principale ale înzestrării cu armament şi tehnică de luptă a armatelor S.P.T.V.

5 mai 1970. Consiliul Apărării al Republicii Socialiste România decide ca mai înainte (sau concomitent) cu semnarea Protocolului privind destinarea în compunerea F.A.U. pentru ducerea acţiunilor de luptă comune în caz de război a unor trupe române să se încheie convenţii guvernamentale cu Uniunea Sovietică şi Bulgaria prin care să fie reglementate probleme referitoare la trecerea, staţionarea temporară şi dislocarea de trupe sovietice pe teritoriul României, respectiv la dislocara de trupe române pe teritoriul Bulgariei pentru acordarea de ajutor militar, în conformitate cu art. 4 al documentului de constituire al Tratatului de la Varşovia (în situaţia în care Bulgaria ar fi fost atacată de de un stat sau de un grup de state *„imperialiste"*).

[766] Conform acordului din octombrie 1969.
[767] La care nu a mai participat din 17 februarie 1969.
[768] În Vietnam mai rămâneau astfel 284 000 de militari americani din cei 434 000 angajaţi.

21 mai 1970. În timpul întâlnirii de la Kassel cu Willy Brandt, Willi Stoph reafirmă necesitatea recunoaşterii frontierelor stabilite după cel de-al doilea război mondial (inclusiv a celei de pe Oder-Neisse) şi respinge poziţia cancelarului vest-german cu privire la unele *„relaţii speciale interne germane"*. La rându-i, acesta declară că cele două state germane trebuiau să se abţină de la folosirea forţei sau cu ameninţarea cu forţa unul faţă de celălalt, şi să-şi soluţioneze paşnic problemele dintre ele şi să se angajeze că niciodată nu se va mai declanşa vreun război de pe pământ german.

21-22 mai 1970. La Sofia, Comitetul Miniştrilor Apărării discută probleme referitoare la Sistemul unic de apărare antiaeriană a teritoriului, la starea şi cooperarea flotelor maritime militare. S-a apreciat că trupele apărării antiaeriene a teritoriului a S.P.T.V. dispuneau de o înzestrare modernă, fiind capabile să lupte împotriva tuturor mijloacelor de atac aerian existente ale inamicului.

26-27 mai 1970. Consiliul Ministerial al N.A.T.O. invită toate guvernele interesate să analizeze posibilitatea unei reduceri reciproce şi echilibrate a forţelor din Europa centrală.

5-6 iunie 1970. Maurice Schumann, ministrul de Externe al Franţei, participă din nou la lucrările Consiliului Ministerial al U.E.O.[769].

15-19 iunie 1970. La Paris, Georges Pompidou şi Nicolae Ceauşescu discută probleme referitoare la dezvoltarea colaborării economice, culturale şi ştiinţifice dintre Franţa şi România.

21-22 iunie 1970. Miniştri de Externe ai S.P.T.V. adoptă (la Budapesta) un *Memorand* privind unele probleme actuale ale pregătirii şi convocării Conferinţei pentru securitate şi cooperare în Europa, în care se preciza că la respectiva conferinţă puteau participa toate statele europene (inlcusiv R.D.G. şi R.F.G., *„pe baze egale între ele şi în condiţii de egalitate în drepturi cu celelalte state europene"*), precum şi S.U.A. şi Canada.

30 iunie 1970. Piaţa Comună începe convorbiri cu Marea Britanie, Irlanda, Danemarca şi Norvegia în vederea aderării.

6-8 iulie 1970. Cu prilejul vizitei la Bucureşti a premierului sovietic A.N. Kosîghin este reînnoit Tratatul de prietenie, colaborare şi asistenţă mutală româno-sovietic.

27 iulie-7 august 1970. Miniştrii de Externe ai U.R.S.S. şi R.F.G. parafează Acordul privind renunţarea la forţă în relaţiile dintre cele două state.

6 august 1970. Spania şi S.U.A. semnează un Acord pentru prelungirea cu cinci ani a termenului de utilizare a bazelor militare americane din Spania[770].

12 august 1970. La Moscova este semnat Tratatul dintre U.R.S.S. şi R.F.G., cele două state angajându-se, printre altele *„să respecte neabătut integrtatea teritorială a tuturor statelor din Europa în graniţele lor actuale"*. Cu acelaşi

[769] După 15 luni de boicot.

[770] Bazele aeriene de la Torrejon şi Zaragossa, baza de reparaţii aero de la Moron şi baza navală de la Rota.

prilej, Walter Scheel, ministrul de Externe vest-german, adresează o scrisoare lui A. Gromîko, ministrul de Externe sovietic, prin care preciza că obiectivul politic al R.F.G. era acela *„de a lucra pentru o stare de pace în Europa în care naţiunea germană îşi va găsi unitatea"*. Printr-o altă scrisoare adresată guvernelor S.U.A., Marii Britanii şi Franţei se arăta că Tratatul cu U.R.S.S. nu afecta în nici un fel drepturile şi responsabilităţile U.R.S.S., S.U.A., Marii Britanii şi Franţei asupra Berlinului.

20 august 1970. Comitetul Politic Consultativ, întrunit la Moscova, decide că S.P.T.V. vor face tot ce depinde de ele pentru convocarea *„în viitorul apropiat"* a Conferinţei general-europene.

13-14 octombrie 1970. La Praga încep convorbirile cehoslovace – vest-germane pentru normalizarea relaţiilor bilaterale.

26-27 octombrie 1970. La Washington, Richard Nixon şi Nicolae Ceauşescu abordează probleme ale relaţiilor bilaterale şi ale vieţii internaţionale.

27 octombrie 1970. În şedinţa a 3-a a Consiliului Militar al F.A.U., la Varna, se prezintă proiectul de Directivă a comandantului-şef al F.A.U.. Generalul-colonel bukgar A. Semerdjiev roagă delegaţia română să analizeze posibilitatea ca la aplicaţia comună cu trupe din august 1971 o parte din trupe să aibă raionul de plecare la nord de Dunăre, pe teritoriul României, pentru a se prelucra forţarea Dunării (deoarece bulgarii nu aveau un curs de apă aşa de lat).

2 decembrie 1970. Comitetul Politic Consultativ, întrunit la Berlin, adoptă mai multe declaraţii privind securitatea şi dezvoltarea colaborării paşnice în Europa, cu situaţia din Indochina, Orientul Apropiat şi Africa.

7 decembrie 1970. Se semenează Tratatul polono – vest-german cu privire la normalizarea relaţiilor dintre cele două state, prin care R.F.G. recunoaşte graniţa de vest a Poloniei aşa cum a fost stabilită la Conferinţa de la Potsdam şi care preciza că cele două state *„nu au nici un fel de pretenţii teritoriale una faţă de cealălaltă şi nici nu vor emite astfel de pretenţii în viitor"*.

14-20 decembrie 1970. În urma anunţării unor creşteri a preţurilor, muncitorii polonezi de pe litoralul baltic declanşează o amplă mişcare grevistă[771]. La Gdansk s-a scandat, între altele: *„Jos Gomulka!"*, *„Pâine, pâine!"*. Autorităţile au intervenit în forţă, declarând stare de asediu la Gdansk (16 decembrie) şi au deschis focul din elicoptere la Gdynia (17 decembrie), unde au avut loc şi lupte. Ca urmare a acestor evenimente, la 18 decembrie, Wladyslaw Gomulka va fi înlocuit cu Edward Gierek, care suspendă măsurile excepţionale şi acordă imunitate greviştilor[772].

[771] La 18 decembrie aceasta s-a extins în toată ţara.

[772] Încercând să accelereze industrializarea ţării, Edward Gierek va face împrumuturi externe masive, politica sa dând rezultate până la mijlocul anilor '70, când criza petrolului a avut grave repercusiuni şi asupra economiei poloneze. Greutăţile intervenite la export au făcut ca datoria externă a ţării să ajungă la 20 de miliarde de dolari, iar starea materială a populaţiei să se agraveze din nou.

1971

15 ianuarie 1971. Guvernul sovietic propune guvernului chinez încheierea unui Tratat de nefolosire a forței.

8 februarie 1971. Forțe americane și saigoneze invadează Laosul pentru a întrerupe liniile de aprovizionare nord-vietnameze.

10 februarie 1971. În cadrul întâlnirii cu oamenii de cultură și de artă, Nicolae Ceaușescu atrage atenția că *„datoria scriitorilor și artiștilor este aceea de a contribui activ la făurirea omului nou..., la modelarea unui tip înaintat de om, gata să lupte pentru fericirea, libertatea și independența patriei sale, pentru cauza socialismului".*

11 februarie 1971. La Moscova, Londra și Washington, împuterniciții guvernului român semnează Tratatul cu privire la interzicerea amplasării armelor nucleare și a altor arme de distrugere în masă pe fundul mărilor și oceanelor și în subsolul acestora.

18-19 februarie 1971. La București, miniștrii de Externe ai S.P.T.V. efectuează un schimb de informații cu privire la pregătirile pentru convocarea Conferinței general-europene, cu participarea S.U.A. și Canadei.

2-3 martie 1971. În cadrul celei de-a 3-a ședințe a Comitetului Miniștrilor Apărării, desfășurată la Budapesta, se examinează problema perfecționării infrastructurii armatelor S.P.T.V. Mareșalul A.A. Greciko subliniază că situația internațională era încordată, ca urmare a intensificării acțiunilor agresive ale S.U.A. în Asia și a expirării (7 martie 1971) termenului de încetare a focului între Republica Arabă Unită Egipt și Israel. A precizat că dacă situația se va agrava și mai mult, conducerile S.P.T.V. vor trebui să ia anumite măsuri, iar dacă *„imperialiștii americani vor acționa pentru ocuparea orașului Cairo, noi nu vom reacționa numai cu proteste verbale, ci vom recurge și la alte mijloace".*

15 martie 1971. S.U.A. ridică restricțiile asupra călătoriilor cetățenilor americani în R.P.Chineză (impuse în 1951).

3 mai 1971. Erich Honecker devine secretar general al partidului comunist est-german.

15 iunie 1971. Moscova propune convocarea unei conferințe a celor cinci state posesoare a armei nucleare (U.R.S.S., S.U.A., Marea Britanie, Franța și China) pentru a discuta probleme privind dezarmarea nucleară.

22 mai 1971. Generalul Ion Ioniță, ministrul Apărării Naționale, informează pe Nicolae Ceaușescu că sovieticii și bulgarii insistau ca românii să participe cu trupe la aplicația care urma să se desfășoare în Bulgaria, sau măcar cu state majore. Liderul român a decis să se participe cu state majore.

6 iulie 1971. Sub impresia primirii ce-i fusese făcută la Beijing și Phenian (mitinguri, parăzi, demonstrații impresionante etc.), Nicolae Ceaușescu impune, în ședința Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R. *„tezele din iulie"*, inaugurând *„revoluția culturală"* (în realitate anticulturală) în România în cadrul căreia se va

pune accentual pe îndoctrinare și ideologizare, pe naționalism și cultul personalității etc. Măsurile adoptate pun capăt relativei perioade de liberalizare internă a regimului începută în 1965.

Iulie 1971. N.A.T.O. își retrage cea mai mare parte a elementelor de infrastructură din Malta, dislocându-le la Neapole, în Italia.

3 septembrie 1971. La Berlin se încheie *Acordul* cvadripartit privind Berlinul occidental, care asigură un climat de normalitate relativă în oraș și pe drumurile de acces către acesta.

3-5 noiembrie 1971. La Plenara *C.C. al P.C.R.*, Nicolae Ceaușescu prezintă *Expunerea cu privire la programul P.C.R. pentru îmbunătățirea activității ideologice, ridicarea nivelului general al cunoșterii și educația socialistă a maselor.* Momentul marchează reinstaurarea controlului total al partidului asupra activităților economice, politice, sociale, culturale etc., desfășurate în România, consolidarea puterii personale a liderului comunist român.

26-27 noiembrie 1971. Cu prilejul discutării, la București, a proiectului Protocolului privind destinarea trupelor române în compunerea F.A.U., generalul S.M. Ștemenko apreciază că dacă nu se va încheia protocolul România devenea doar teoretic participnată la Tratatul de la Varșovia.

30 noiembrie-1 decembrie 1971. La Varșovia, miniștrii de Externe ai S.P.T.V. discută, din nou, probleme privind convocarea conferinței general-europene.

9-10 decembrie 1971. Consiliul Atlanticului de Nord autorizează pe secretarul general al N.A.T.O. să discute cu reprezentanții guvernului sovietic și ai altor guverne interesate probleme privind *„reducerea reciprocă și echivalentă"* a forțelor armate în Europa centrală.

17 decembrie 1971. Reprezentanții R.F.G. și R.D.G. semnează un Acord prin care se garanta accesul liber spre Berlinul de vest prin intermediul unei autostrăzi, a unei căi ferate și a unui canal.

1972

25-26 ianuarie 1972. La Praga, Comitetul Politic Consultativ aprobă activitatea organizației militare a Tratatului de la Varșovia și recomandă dirijarea eforturilor spre ridicarea capacității de apărare și perfecționarea structurilor organizatorice a organelor de conducere ale F.A.U. În final, se adoptă *Declarația* cu privire la pacea, securitatea și colaborarea în Europa, care proclamă principiile inviolabilității frontierelor, nerecurgerii la forță, coexistenței pașnice, bunei vecinătăți și colaborării în interesul păcii, legăturilor reciproc avantajoase între state, dezarmării etc. Cu același prilej, se condamnă continuarea agresiunii S.U.A. în Indochina.

9-10 februarie 1972. La Berlin, Comitetul Miniștrilor Apărării analizează situația politico-militară din Europa și problemele perfecționării căilor de

comunicații și mijloacelor de transport, precum și alte aspecte ale activității F.A.U.. Se apreciază că deși s-a obținut o oarecare ameliorare a situației politico-militare în Europa, N.A.T.O. reprezenta *„principala forță agresivă în Europa"*, acordând o atenție deosebită modernizării mijloacelor strategice de atac nuclear.

27 februarie 1972. Comunicatul comun chino-american, dat cu prilejul vizitei în China a președintelui Richard Nixon, precizează că cele două state au căzut de acord că *„țările, indiferent de sistemele lor sociale, trebuie să-și bazeze relațiile pe principiile respectării suveranității și integrității teritoriale a tuturor statelor, neamestecului în afacerile lor interne, egalității, avantajului reciproc și coexistenței pașnice"*. Cu același prilej, cele două părți și-au făcut cunoscute pozițiile față de Taivan: China – Taivanul este o provincie a Chinei din care trebuiau retrase toate forțele S.U.A.; S.U.A. – problema Taivanului trebuia soluționată de către China însuși.

15 mai 1972. S.U.A. retrocedează Japoniei insula Okinawa, continuând să dețină baze militare pe teritoriul nipon.

26 mai 1972. La Moscova, Richard Nixon și L.I. Brejnev semnează Tratatul S.A.L.T. 1 (Stategic Arms Limitation Talks), cu o durată de 5 ani prin care se planifica nivelul înrmărilor strategice la nivelul convenit de ambele părți. * La Berlin se semnează acordul privind traficul între R.F.G. și R.D.G.

12 august 1972. Richard Nixon anunță retragerea ultimelor forțe terestre americane din Vietnam.

23 octombrie 1972. Sunt suspendate raidurile americane asupra Vietnamului de Nord.

24-26 octombrie 1972. Nicolae Ceaușescu efectuează o vizită de stat în Belgia.

9 noiembrie 1972. Moscova, Washingtonul, Londra și Parisul își fac cunoscut acordul de a sprijini R.F.G. și R.D.G. cu prilejul admiterii lor în O.N.U., cu precizarea că acest lucru nu trebuia să afecteze în niciun fel drepturile și responsabilitățile celor patru puteri și acordurile cvadripartite corespunzătoare.

15 noiembrie 1972. Statele N.A.T.O. propun consultări pregătitoare în vederea tratativelor privind reducerea forțelor armate și armamentelor în Europa.

8 decembrie 1972. Consiliul Nord-Atlantic propune guvernelor U.R.S.S., Cehoslovaciei, R.D.G., Ungariei și Poloniei începerea (de la 31 ianuarie 1973) convorbirilor exploratorii asupra reducerii reciproce a forțelor armate în Europa centrală.

18 decembrie 1972. Richard Nixon ordonă reluarea bombardamentelor S.U.A. asupra R.D.Vietnam și *„continuarea oricăror acțiuni navale și aeriene pe care le consideră necesare"*.

21 decembrie 1972. La Berlin este semnat *Tratatul* cu privire la bazele relațiilor dintre R.D.G. și R.F.G., care precizează că cele două state *„se vor conduce după țelurile și principiile egalității suverane a tuturor statelor, respectării independenței, autonomiei și integrității teritoriale, dreptului de autodeterminare, respectării drepturilor omului și nediscriminării"*.

1973

10-12 ianuarie 1973. Comunicatul sovieto-francez emis la Moscova cu ocazia vizitei președintelui francez Georges Pompidou în Uniunea Sovietică relevă necesitatea menținerii intangibilității frontierelor existente în acel moment în Europa.

15 ianuarie 1973. Richard Nixon suspendă bombardamentele aeriene și navale asupra R.D.Vietnam.

15 ianuarie 1973. Cu prilejul consfătuirii miniștrilor de Externe ai S.P.T.V. de la Moscova, George Macovescu exprimă poziția României față de dezangajarea militară și dezarmare în Europa.

16 iauarie 1973. Cu prilejul primirii miniștrilor de Externe ai S.P.T.V., referindu-se la unitatea țărilor socialiste, L.I. Brejnev declară: *„Am putea întoarce lumea pe dos într-un singur an, noi socialiștii"*.

27 ianuarie 1973. La Paris, S.U.A., Vietnamul de Nord, Vietnamul de Sud și Frontul de Eliberare Națională semnează un Acord de pace care pune capăt războiului din Vietnam.

30 ianuarie-28 iunie 1973. La Viena, reprezentanții a 19 state membre N.A.T.O.[773] și ale Tratatului de la Varșovia discută probleme referitoare la Europa Centrală.

6-8 februarie 1973. Comitetul Miniștrilor Apărării apreciază că imperialiștii duceau o propagandă intensă împotriva S.P.T.V., folosind *„cele mai subtile procedee, mijloace tehnice puternice și diferiite organizații dușmănoase față de socialism"*.

29 martie 1973. Ultimul contingent american părăsește Vietnamul.

10-13 aprilie 1973. Nicolae Ceaușescu efectuează o vizită de stat în Olanda.

11 mai 1973. Bundestag-ul ratifică Tratatul privind relațiile dintre R.F.G. și R.D.G.

16-17 mai 1973. Consiliul Militar dezbate, la Sofia, probleme referitoare la elaborarea palnului de dezvoltare a F.A.U. și ale armatelor S.P.T.V. în perioada 1976-1980.

21-25 mai 1973. Nicolae Ceaușescu efectuează o vizită de stat în Italia.

26 mai 1973. Papa Paul al VI-lea primește pe Nicolae Ceaușescu la Vatican.

1 iunie 1973. Grecia se proclamă Republică.

11-16 iunie 1973. La consfătuirea cadrelor de conducere din Marile State Majore ale S.P.T.V., desfășurată la Sofia, se discută probleme de artă militară și de elaborare a Statutului privind conducerea trupelor în timp de război.

[773] 11 cu drept de decizie (Belgia, Canada, R.F.G., Luxemburg, Marea Britanie, Olanda și S.U.A. – din N.A.T.O. și Cehoslovacia, R.D.G., Polonia și U.R.S.S.) și 8 cu „statut special" (Danemarca, Grecia, Italia, Norvegia și Turcia – din N.A.T.O. și Bulgaria, România și Ungaria – din Tratatul de la Varșovia), fără drept de decizie.

16 iunie 1973. La Washington se semnează un tratat de prevenire a războiului nuclear şi un acord cu privire la accelerarea negocierilor privind Tratatul SALT II. * Nicolae Ceauşescu se pronunţă pentru *„o reuniune a ţărilor balcanice la care să se discute căile pentru transformarea Balcanilor într-o zonă fără arme nucleare, într-o zonă a păcii şi colaborării".*

18-19 iunie 1973. În cadrul Plenarei C.C. al P.C.R., Elena Ceauşescu este aleasă membră a Comitetului Politic Executiv al partidului. În perioada următoare, soţia lui Nicolae Ceauşescu avea să fie numită în tot mai multe funcţii.

26-30 iunie 1973. Nicolae Ceauşescu efectuează o vizită de stat în R.F.G.

3 iulie 1973. La Helsinki începe Conferinţa pentru securitate şi cooperare în Europa.

17 iulie 1973. În urma unei lovituri de stat, Afganistanul se proclamă Republică.

18 septembrie 1973. R.D.G. şi R.F.G. sunt admise ca membrii ai ONU.

25 septembrie 1973. U.R.S.S. propune înscrierea pe ordinea de zi a celei de-a XXVIII-a sesiuni a Adunării genenrale a O.N.U. a următorului punct: reducerea bugetelor militare a statelor membre permanente ale Consiliului de Seccuritate cu 10% şi folosirea unei părţi a fondurilor pentru acordarea de asistenţă ţărilor în curs de dezvoltare.

15-16 octombrie 1973. În Ungaria se declanşează operaţia de epurare a intelectualilor contestatari, în special a filozofilor.

30 octombrie-15 decembrie 1973. La Viena se desfăşoară prima rundă de negocieri privind reducerea trupelor şi armamentelor şi măsurilor adiacente în Europa Centrală.

3-5 noiembrie 1973. Plenara C.C. al P.C.R. marchează o cotitură ideologică şi politică importantă în activitatea partidului comunist.

25 noiembrie 1973. În Grecia, forţele armate preiau puterea; preşedintele Georgios Papadopulos şi alţi demnitari sunt arestaţi.

4-7 decembrie 1973. La Washington, Richard Nixon şi Nicolae Ceauşescu discută probleme privind dezvoltarea relaţiilor americano-române, relaţiile internaţionale etc. şi semnează mai multe documente bilaterale.

11 decembrie 1973. Tratatul cu privire la normalizarea relaţiilor dintre R.F.G. şi Cehoslovacia, semnat la Praga, consideră ca nule consecinţele dictatului de la München din 29 septembrie 1938 şi recunoaşte inviolabilitatea graniţelor comune *„în prezent şi în viitor".*

1974

6-7 februarie 1974. La Bucureşti, Comitetul Miniştrilor Apărării abordează probleme referitoare la întărirea şi dezvoltarea Sistemului unic al apărării antiaeriene a teritoriului a S.P.T.V., la dezvoltarea sistemului de transmisiuni şi a sistemului de conducere a trupelor pe teatrele de acţiuni militare.

14 martie 1974. La Bonn se semnează *Protocolul* cu privire la înfiinţarea reprezentanţelor diplomatice permanente ale R.D.G. (la Bonn) şi ale R.F.G. (la Berlin)[774].

15 martie 1974. Consiliul N.A.T.O. examinează (la Bruxelles) stadiul relaţiilor dintre statele membre şi evoluţia relaţiilor Est-Vest.

28-29 martie 1974. Nicolae Ceauşescu este învestit în funcţia de Preşedinte al Republicii Socialiste România, nou creată, prin modificarea Constituţiei.

2 aprilie 1974. Încetează din viaţă preşedintele Georges Pompidou.

17 – 18 aprilie 1974. La Varşovia, Comitetul Politic Consultativ examinează probleme ale întăririi securităţii europene şi ale destinderii relaţiilor internaţionale. *Comunicatul* final reafirmă poziţia privind dizolvarea simultană a Tratatului de la Varşovia şi a N.A.T.O., sau (ca un prim pas) dizolvarea iniţială a organizaţiilor lor militare. Concomitent, se face cunoscut că atâta timp cât va exista N.A.T.O. şi nu se înfăptuiau măsuri concrete de dezarmare, S.P.T.V. considerau că era necesar să-şi perfecţioneze, în continuare, capacităţile de apărare.

25 aprilie 1974. În Portugalia are loc o lovitură de stat împotriva guvernului condus de Marcelo Caetano[775].

7 mai 1974. În urma demisiei lui Willy Brandt, cancelar al R.F.G. devine Helmut Schimdt.

16 mai 1974. I.B. Tito este ales preşedinte al Iugoslaviei pe termen nelimitat.

26 iunie 1974. Reprezentanţii statelor membre N.A.T.O. semnează (în prezenţa lui Richard Nixon) *Noua declaraţie atlantică*[776].

1-5 iulie 1974. La consfătuirea cadrelor de conducere din Marile State Majore ale S.P.T.V. de la Praga se discută probleme privind pregătirea de luptă în cadrul N.A.T.O. şi Tratatul de la Varşovia.

15-21 iulie 1974. În Cipru are loc o lovitură de stat, care agravează relaţiile greco-turce[777].

24 iulie 1974. Constantin Caramanlis, revenit din exil, depune jurământul în calitate de prim-ministru al guvernului elen. * În Cipru, Nicholaos Sampson, şeful juntei militare, demisionează în favoarea lui Glafkos Klerides, lider al comunităţii greco-cipriote[778].

---

[774] Cele două reprezentanţe permanente s-au deschis la 20 iunie 1974.

[775] La 15 mai 1974, generalul Antonio de Spinola, şeful Mişcării Forţelor Armate, a fost numit preşedinte al Republicii, iar la 30 septembrie 1974 şi-a dat demisia, fiind înlocuit cu generalul Francisco da Costa Gomes.

[776] Adoptată la Ottawa la 19 iunie 1974.

[777] La 20 iulie 1974, trupele turceşti au debarcat şi au ocupat poziţie de luptă în insulă.

[778] La 25 iulie 1974, Rauf Denktaş, vicepreşedintele Ciprului şi lider al comunităţii turco-cipriote, declară că va accepta negocierile pentru soluţionarea problemei cipriote.

27-31 iulie 1974. Camera Reprezentanților din S.U.A. decide punerea sub acuzare a președintelui Richard Nixon pentru *„împiedicarea justiției, abuz de putere și mărturii false"*[779].

8 august 1974. În urma demisiei lui Richard Nixon, Gerald Ford devine al 38-lea președinte al S.U.A. (la 10 august 1974).

31 august 1974. Guvernul de la Atena face cunoscut că Grecia se va retrage din structurile militare ale N.A.T.O., redobândindu-și astfel *„dreptul de a-și exercita pe deplin suveranitatea asupra întregului său teritoriu, a spațiului aerian și apelor teritoriale"*[780].

4 septembrie 1974. S.U.A. și R.D.G. stabilesc relații diplomatice.

9-16 noiembrie 1974. Forțe navale ale Angliei, S.U.A. Italiei și Turciei desfășoară (pentru prima dată) manevre militare în Marea Adriatică[781].

19-21 noiembrie 1974. La Berlin au loc lucrările Consiliului Militar al F.A.U. ale S.P.T.V.

23-24 noiembrie 1974. La Vladivostok, Gerald Ford și L.I. Brejnev cad de acord asupra unui plan de limitare a armelor nucleare ofensive, valabil până la sfârșitul anului 1985.

25-28 noiembrie 1974. Congresul al XI-lea al P.C.R. adoptă *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism.*

28 noiembrie 1974. Grecia revine în Consiliul Europei, pe care îl părăsise în 1967, după lovitura de stat.

1975

7-8 ianuarie 1975. La Moscova, Comitetul Miniștrilor Apărării ai S.P.T.V. discută (în cadrul celei de-a 6-a ședințe) probleme ale activității organelor de conducere ale F.A.U.

13 februarie 1975. Administrația cipriotă turcă proclamă în mod unilateral, partea de nord a Ciprului *„stat autonom federal"*.

4-9 aprilie 1975. Nicolae Ceaușescu efectuează o vizită în Japonia, fiind primit de către împăratul Hirohito și împărăteasa Nagako.

13-16 mai 1975. Regina Iuliana și Alteța sa Regală prințul Bernhard al Țărilor de Jos efectuează o vizită în România, unde au convorbiri și întrevederi cu Nicolae Ceaușescu.

14-15 mai 1975. Parlamentarii S.P.T.V. adoptă (la Varșovia) Apelul intitulat *„Pentru pace, securitate, colaborare și apropiere între popoarele Europei"*.

[779] La 10 septembrie 1974, noul președinte al S.U.A., Gerald Ford va decide *„grațierea completă, absolută și fără condiții"*, a fostului președinte implicat în afacerea Watergate.

[780] Retragerea Greciei din organismele integrate ale N.A.T.O. a afectat controlul zonei Mării Egee de către alianța nord-atlantică. Rolul său a fost revendicat de către Turcia, fapt care a afectat interesele Greciei.

[781] La 16 noiembrie 1974, Iugoslavia a declarat că Marea Adriatică trebuia să rămână *„o zonă a păcii"*.

20-22 mai 1975. În cadrul Consiliului Militar, generalul Marin Nicolescu subliniază caracterul defensiv al Tratatului de la Varșovia și relevă necesitatea întăririi laturii militare a acestuia, concomitent cu preocupările pentru dezvoltarea capacității de apărare a fiecărui S.P.T.V. și intensificarea colaborării între acestea.

8 iunie 1975. În urma unui plebiscit, în zona turcă a Ciprului este creat Statul federal turc al Ciprului.

11 iunie 1975. La Casa Albă, președintele Gerald Ford discută cu Nicolae Ceuașescu probleme ale relațiilor româno-americane.

16-20 iunie 1975. La Leipzig se desfășoară conferința cadrelor de conducere ale Statelor Majore ale S.P.T.V. în care se discută probleme referitoare la aplicațiile militare din cadrul F.A.U., situația forțelor maritime din cadrul N.A.T.O. etc. Generalul Ș.M. Ștemenko se referă la *„necesitatea concepției unice a pregătirii statelor majore"* și precizează: *„Problemele privind desființarea blocurilor militare și retragerea trupelor străine de pe teritoriile altor țări trebuie lăsate politicienilor, iar noi să ne preocupăm de ridicarea capacității de luptă a armatei fiecărei țări și a F.A.U., în general"*.

10-14 iulie 1975. Cancelarul Federal al Republicii Austria, Bruno Kreiski, efecuează o vizită în România, unde discută cu Nicolae Ceaușescu probleme ale relațiilor româno-austriece.

24 -28 iulie 1975. Jacques Chirac, primul ministru francez, efectuează o vizită în România, unde discută cu Nicolae Ceaușescu probleme ale relațiilor româno-franceze.

25 iulie 1975. Guvernul turc anunță că a decis să suspende activitatea bazelor militare ale S.U.A. pe teritoriul Turciei.

28 iulie 1975. Congresul S.U.A. votează introducerea clauzei națiunii celei mai favorizate în relațiile economice cu România.

1 august 1975. În cadrul Conferinței pentru Securitate și Cooperare Europeană de la *Helsinki,* șefii de state și de guverne din 33 de state europene, din S.U.A. și Canada, semnează trei seturi de documente referitoare la: securitatea europeană; relațiile economice și științifice; libera circulație a oamenilor și ideilor și la drepturile omului[782]. Înțelegerile din Capitala Finlandei au confirmat, încă o dată, împărțirea Europei în cele două mari blocuri, inclusiv recunoașterea și legitimitatea ocupației sovietice în Europa centrală și Estică.

2-3 august 1975. Președintele american Gerald Ford efectuează o vizită în România, unde discută cu Nicolae Ceaușescu probleme ale relațiilor româno-americane.

21 august 1975. Washington-ul decide ridicarea parțială a blocadei impusă Cubei.

[782] Prevederile documentului referitoare la drepturile omului aveau să fie respectate în foarte mică măsură de către guvernele statelor comuniste, inclusiv de către cel român.

16-18 septembrie 1975. Harold Wilson, primul ministru britanic, efectuează o vizită în România, unde discută cu Nicolae Ceauşescu probleme ale relaţiilor bilaterale.

20 octombrie 1975. Adunarea generală a O.N.U. decide ca România să fie membru nepermanent al Consiliului de Securitate.

27-30 octombrie 1975. La Bucureşti, Consiliul Militar al F.A.U. şi cadrele de conducere ale categoriilor de forţe armate discută probleme de interes reciproc în cadrul Tratatului de la Varşovia. Cu acest prilej, generalul S.M. Ştemenko afirmă (28 octombrie 1975)*: „Imperialiştii, blocul N.A.T.O. se pregătesc intens de război, iar conducătorii chinezi îi îndeamnă la aceasta şi le spun să aibă forţe suficiente pe teritoriul R.F.G.".* La rându-i, mareşalul I.I. Iakubovski atrage atenţia că pregătirea de luptă nu se face prin *„conversaţie".*

5 noiembrie 1975. La Haga, miniştrii Apărării din statele membre N.A.T.O. (cu excepţia Franţei, Portugaliei şi Irlandei) dezbat problema standardizării armamentelor şi cooperării cu S.U.A.

18-19 noiembrie 1975. La Praga, Comitetul Miniştrilor Apărării dezbate (în cea de-a 8-a şedinţe) probleme ale pregătirii de luptă a F.A.U.

20 noiembrie 1975. Încetează din viaţă generalul Francisco Franco. Peste două zile, prinţul Juan Carlos va depune jurământul de credinţă ca rege al Spaniei.

4-5 decembrie 1975. Hans-Dietrich Genscher, primul ministru şi ministru de Externe al R.F.G., efectuează o vizită în România, unde are convorbiri oficiale cu ministrul român al Afacerilor Externe.

15-16 decembrie 1975. Miniştri de externe ai S.P.T.V. discută la Moscova, probeleme ale situaţiei internaţionale.

31 decembrie 1975. România întreţine relaţii diplomatice cu 125 de state (123 la nivel de ambasadă) şi relaţii economice cu 130 de state.

Decembrie 1975. În Polonia, 59 de intelectuali cer redarea libertăţilor fundamentale. 40 000 de polonezi semnează petiţii de protest faţă de introducerea în Constituţie a principiului rolului conducător al Partidului Muncitoresc Unit Polonez.

1976

25 ianuarie 1976. Acordul cu privire la participarea României la finanţarea construirii Punctului de comandă protejat al F.A.U. din Bulgaria stabileşte contribuţia românească la 2 300 000 de ruble transferabile, virate eşalonat în bugetul Comandamentului F.A.U.

16 februarie 1976. Prin Hotărârea nr. 61, Consiliul de Miniştri aprobă Protocolul privind destinarea unor trupe române în F.A.U.

9-13 martie 1976. În R.D.G. se desfăşoară o aplicaţie sub conducerea Comandamentului armatei est-germane.

26-28 aprilire 1976. În Bulgaria se desfăşoară o aplicaţie a forţelor apărării civile la care asistă delegaţii ale apărării civile din toate S.P.T.V.

1-5 mai 1976. În cadrul aplicaţiei operativ-tactică comună pe hartă, pe două eşaloane, ministrul român al Apărării apreciază că drumul spre destindere şi colaborare *„este încă destul de fragil, departe de a constitui caracteristica principală a evoluţiei internaţionale".*

25-27 mai 1976. În cadrul celei de-a 14-a şedinţe, Consiliul Militar al Tratatului de la Varşovia se discută situaţia pregătirii militare a trupelor N.A.T.O. de pe teatrele de acţiuni militare din Europa, mareşalul I.I. Iakubovski atrăgând atenţia S.P.T.V. trebuie să fie în continuare vigilente.

1-10 iunie 1976. În Bulgaria se desfăşoară conferinţa cadrelor de conducere ale organelor pregătirii de luptă a trupelor de uscat din S.P.T.V.

29-30 iunie 1976. La Berlin, în cadrul Conferinţei partidelor comuniste şi muncitoreşti din Europa, *Nicolae Ceauşescu* insistă asupra necesităţii respectării deplinei egalităţi, a dreptului fiecărui partid de a-şi elabora linia generală politică, tactica şi strategia în conformitate cu specificul ţării respective.

30 iunie-2 iulie 1976. La consfătuirea cadrelor de conducere din marile Statele Majore ale armatelor S.P.T.V., desfăşurată la Wroclaw (Polonia), se abordează probleme referitoare la perfecţionarea acţiunilor comune în cadrul F.A.U., la sistemele de conducere a aviaţiei etc.

2 iulie 1976. Vietnamul de Sud şi Vietnamul de Nord se reunesc, Capitala fiind stabilită la Hanoi.

Iulie 1976. În Ungaria şi R.D.G. se desfăşoară câte o aplicaţie comună ungaro-sovietică, respectiv est-germană – sovietică.

3 august 1976. La Ialta, în Crimeea, L.I. Brejnev discută cu Nicolae Ceauşescu probleme bilaterale şi ale relaţiilor internaţionale.

9 septembrie 1976. În China, decesul *„marelui conducător"*, Mao Zedong, în ultimul timp bolnav şi izolat în cadrul partidului, de *„banda celor patru"* (Jian Qing- soţia lui Mao, Jang Chunciao, Wang Hangwen şi Yao Wenyuan), provoacă o luptă aprigă pentru putere, la scurt timp cei patru fiind arestaţi (*octombrie 1976*), judecaţi şi condamnaţi la ani mulţi de închisoare[783].

10-16 septembrie 1976. Trupe ale Tratatului de la Varşovia desfăşoară o amplă aplicaţie operativ-strategică în Polonia („SCUT-76"), la care participă 36 000 de militari, 758 tancuri, 750 T.A.B.-uri, 290 avioane, 148 elicoptere etc., într-un spaţiu cu o suprafaţă de 90 000 kmp.

[783] În 1978, puterea va fi preluată de o *„troikă"* formată din Hua Guofeng – prim-ministru, Deng Xiaoping şi mareşalul Ye. Peste un an, în 1979, Deng Xiaoping, cel mai influent conducător al Chinei, victimă a revoluţiei culturale şi favorit al lui Ciu Enlai (mort în februarie 1976), avea să lanseze cele *„patru modernizări"* (a agriculturii, a industriei, a apărării naţionale, a ştiinţei şi tehnicii), să reintroducă proprietatea privată şi elemente ale economiei de piaţă. Pentru a ieşi din izolarea impusă de Mao, China semnează, la 12 august 1978, Tratatul de pace şi prietenie cu Japonia, în *1979* face schimb de ambasadori cu S.U.A., multiplică acordurile economice şi comerciale internaţionale, devenind o mare putere economică, pe cale să ia locul Uniunii Sovietice, nu numai în cadrul sistemului comunist.

9 octombrie 1976. Generalul Ion Coman, ministrul român al Apărării, informează pe mareşalul I.I. Iakubovski că guvernul român era de acord cu numirea generalului A.I. Gribkov în funcţia de şef al Statului Major al F.A.U.

11-14 octombrie 1976. Regele Baudouin al Belgiei şi regina Fabiola efectuează o vizită în România, unde sunt primiţi de Nicolae Ceauşescu.

27 octombrie 1976. Comandantul-şef al C.F.A.U. apreciază că sistemul de conducere al F.A.U. trebuia apropiat de *„cerinţele din timp de război, imprimându-i-se o mai mare capacitate în conducerea nemijlocită a trupelor".*

7 noiembrie 1976. Mareşalul D.F. Ustinov, ministrul Apărării U.R.S.S., afirmă că armata sovietică se afla *„într-o stare permanentă de luptă şi, împreună cu militarii comunităţii socialiste, este gata să-şi îndeplinească cu cinste datoria sa patriotică şi internaţionalistă".*

22-29 noiembrie 1976. L.I. Brejnev efectuează o vizită în România, unde are convorbiri oficiale cu Nicolae Ceauşescu.

10-11 noiembrie 1976. Comitetul Miniştrilor Apărării decide să se urmărească cu atenţie pregătirea economiei pentru nevoile militare a statelor N.A.T.O., să se continue măsurile pentru întărirea puterii de luptă a F.A.U., pentru menţinerea unei înalte capacităţi de luptă şi mobilizare a trupelor şi înzestrării lor cu cele mai moderne tipuri de armement şi tehnică de luptă, să se continue acţiunea de unificare a armamentului şi tehnicii de luptă etc.

25-26 noiembrie 1976. La Bucureşti, Comitetul Politic Consultativ decide constituirea Comitetului Miniştrilor Afacerilor Externe şi a Secretariatului Unit şi adoptă *Declaraţia pentru noi orizonturi în destinderea internaţională, pentru edificarea securităţii şi dezvoltarea cooperării în Europa.* Comitetul Politic Consultativ însărcinează Comitetul Miniştrilor Apărării să examineze propunerea comandantului-şef al F.A.U. privind perfecţionarea structurilor organizatorice şi mărirea efectivelor structurilor de conducere ale F.A.U.

1977

15 martie 1977. Ataşatul militar al S.U.A. la Bucureşti face cunoscut că preşedintele Universităţii Naţionale de Apărare a S.U.A., generalul-locotenent Robert G. Gard Jr, doreşte să trimită în vizită în România , ca *„un gest de onoare"* cu prilejul celei de-a 100-a aniversări a independenţei de stat, o delegaţie formată din 18 persoane din Colegiul Naţional de Război (în perioada 1-5 mai 1977) şi 13 persoane din cadrul Colegiului Industrial al forţelor armate (în perioada 1-7 mai 1977).

10 mai 1977. Ministrul grec al Apărării declară: *„Locul Greciei este în N.A.T.O.".*

25-26 mai 1977. Întrunit în prima şedinţă, la Moscova, Comitetul Miniştrilor Afacerilor Externe discută probleme ale întăririi securităţii şi dezvoltării colaborării în Europa.

1-3 august 1977. Circa 35 000 de mineri români din *Valea Jiului* (în special de la Lupeni) intră în grevă, solicitând condiţii mai bune de muncă şi de trai.

5 august 1977. L.I. Brejnev discută, în Crimeea, cu Nicolae Ceauşescu probleme ale situaţiei internaţionale şi ale relaţiilor bilaterale.

17-20 octombrie 1977. În timpul celei de-a 16 şedinţe a Consiliului Militar, generalul-colonel Marin Niculescu nu este de acord cu trimiterea unui mesaj de salut lui L.I. Brejnev (cu ocazia împlinirii a 60 de ani de la „Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie", precizând că asemenea acţiuni depăşeau competenţele Consiliului Militar[784].

3 noiembrie 1977. Referindu-se la propunerile mareşalului V.G. Kulikov privind reorganizarea structurilor de conducere ale F.A.U., generalul Ion Coman ministrul Apărării, informează pe Nicolae Ceauşescu că se urmăreşte *„crearea de noi organe de conducere"* şi *„asumarea de către acestea a noi atribuţii care revin de fapt comandamentelor naţionale".*

29 noiembrie-2 decembrie 1977. În cadrul celei de-a 10-a şedinţe a Comitetului Miniştrilor Apărării de la Budapesta se discută probleme privind Sistemul unic de apărare antiaeriană a teritoriului S.P.T.V., structura, înzestrarea tehnică şi modul de lucru ale organelor de conducere ale trupelor de uscat, perfecţionarea structurii organizatorice a organelor de conducere a F.A.U., apărarea civilă, unificarea şi standardizarea armamentului şi tehnicii militare.

1978

6-7 ianuarie 1978. Helmut Schnidt, cancelarul R.F.G. face o vizită în România, unde discută cu Nicolae Ceauşescu probleme ale relaţiilor bilaterale româno- vest-germane.

3 februarie 1978. Generalul Ion Hortopan informează pe mareşalul V.G. Kulikov că românii nu consideră necesar crearea unui Comandament unificat al Flotelor din Marea Neagră.

7 aprilie 1978. Jimmy Carter, preşedintele S.U.A., ordonă anularea proiectului de dezvoltare a bombei cu neutroni, care nu fusese agreat de ţările N.A.T.O.

12-17 aprilie 1978. Nicolae Ceauşescu face o vizită de stat în S.U.A., prilej cu care discută cu Jimmy Carter probleme ale situaţiei internaţionale şi ale relaţiilor bilaterale.

24-25 aprilie 1978. La Varşovia, Comitetul Miniştrilor Afacerilor Externe al S.P.T.V. abordează probleme ale întăririi securităţii şi dezvoltării cooperării în Europa.

15-20 mai 1978. Nicolae Ceauşescu face o vizită oficială în R.P.Chineză, unde discută cu liderii de la Beijing probleme ale dezvoltării relaţiillor româno-chineze.

[784] În final, mesajul a fost trimis.

Mai 1978. La Washington se adopă un program pe termen lung pentru consolidarea N.A.T.O., decizându-se sporirea, în principiu, cu 3 % a cheltuielilor pentru înarmare.

13-15 iunie 1978. Nicolae Ceauşescu efectuează o vizită de stat în Regatul Unit al Marii Britanii şi Irlandei de Nord, unde este primit de regina Elisabeta a II-a şi de ducele de Edinburgh şi are convorbiri oficiale cu primul ministru James Callaghan.

25 iulie 1978. Într-o discuţie avută cu Erich Honecker despre Nicolae Ceauşescu, L.I. Brejnev afirmă: *„Este dificil de spus ceva despre comportamentul lui. În fond este un trădător. Naiba ştie ce altceva ar mai putea face"*[785].

7 august 1978. L.I. Brejnev şi Nicolae Ceauşescu discută, în Crimeea, probleme ale relaţiilor bilaterale româno-sovietice.

7 septembrie 1978. În cadrul unei informări referitoare la situaţia internaţională, ţinută în cadrul Statului Major al F.A.U., L.N. Andronikov, se referă la unele aspecte ale politici externe ale Chinei şi S.U.A., concluzionând aceasta vizează izolarea Uniunii Sovietice.

Septembrie 1978. În România se desfăşoară (în zona Brăila-Galaţi) aplicaţii şi exerciţii demonstrative, la care participă şi preşedintele Nicolae Ceauşescu.

16 octombrie 1978. Cardinalul polonez Karel Wojtyla este ales în fruntea statului Vatican, ca papa Ioan Paul al II-lea. Evenimentul produce multe speranţe, care aveau să fie şi împlinite, în spatele *„cortinei de fier"*.

14 noiembrie 1978. În cadrul unui sipozion cu tema *„Lenin despre internaţionalismul proletar şi contemporaneitate"*, conducerea sovietică a Tratatului de la Varşovia şi numeroşi reprezentanţi ai S.P.T.V. insistă asupra necesităţii de a se dovedi prin fapte şi nu prin vorbe ataşamentul faţă de comunitatea socialistă, critică faptul că de multe ori se justifică neparticiparea la acţiuni comune – politice, economice sau militare – invocându-se necesitatea ca statele să fie suverane şi egale când decid acest lucru, se combate *„naţionalismul îngust"*, care se ascude sub *„fraze socialiste"* poziţia *„separatistă, egoistă, limitată, izolată a unora"* şi se precizează că această atitudine duce la *„destrămarea comunităţii socialiste"* şi s-a precizat că astfel se susţine teza chineză a *„dezvoltării prin forţe proprii"* care contravenea principiilor internaţionalismului socialist.

22-23 noiembrie 1978. Comitetul Politic Consultativ adoptă (la Moscova) o *Declaraţie* prin care se pronunţă pentru încheierea de acorduri de reducere a forţelor armate şi a armamentelor, reducerea bugetelor militare, lichidarea bazelor militare de pe teritoriile străine, crearea de zone denuclearizate şi zone ale păcii, diminuarea blocurilor militare şi crearea condiţiilor pentru dizolvarea concomitentă a Tratatului de la Varşovia şi a N.A.T.O., lichidarea politicii de bloc etc.

[785] Apud Larry L. Watts, *Cei dintâi vor fi cei din urmă*, p. 114.

1979

12-15 mai 1979. În Ungaria se desfăşoară aplicaţia operativ-tactică de comandament şi stat major (SCIT-79), la care participă trupe ungare, sovietice, bulgare şi cehoslovace; România a participat cu un stat major.

2 iunie 1979. Vizita Papei Ioan Paul al II-lea în Polonia provoacă entuziasmul de nedescris al polonezilor; autoritatea regimului comunist este serios diminuată.

18 iunie 1979. Preşedinţii S.U.A. şi U.R.S.S. semnează Tratatul S.A.L.T. II.

6 octombrie 1979. În Berlinul de Est, L.I. Brejnev face cunoscut planul de a retrage din R.D.G. 20 000 de militari în anul următor.

19-23 noiembrie 1979. La Bucureşti se desfăşoară *Congresul al XII-lea al P.C.R.* În ultima zi, Constantin Pârvulescu, unul dintre fondatorii partidului, îl critică pe Nicolae Ceauşescu şi declară că nu mai este de acord cu realegerea sa în funcţia de secretar general al partidului. După ce a declarat că a fost *„uimit cum s-a desfăşurat pregătirea acestui congres şi însuşi congresul"*, că *„tovarăşul Ceauşescu şi-a permis ca să pregătească încă înainte de congres şi în tot timpul congresului şi la conferinţe, ca să fie reales secretar general al partidului"*, că acest lucru *„este fără precedent"*, după ce a fost întrerupt şi după ce din sală s-a scandat *„Ceauşescu reales la al XII-lea Congres!"*, Constantin Pârvulescu a conchis: *„Tovarăşi, eu nu votez pentru ca să aleg pe Ceauşescu în conducerea partidului!"*[786].

21-27 noiembrie 1979. Primul locţiitor al şeful Marelui Stat Major român şi primul locţiitor al şefului Statului Major al F.A.U. discută la Bucureşti proiectul de Statul al F.A.U. la război. Observaţiile românilor nu sunt acceptate.

4-6 decembrie 1979. În cea de-a 12-a şedinţă, desfăşurată la Varşovia, Comitetul Miniştrilor Apărării adoptă (cu excepţia delegaţiei române) Statutul F.A.U. la război.

5-6 decembrie 1979. Comitetul Miniştrilor Afacerilor Externe abordează probleme ale relaţiilor internaţionale.

12 decembrie 1979. Franţa şi Grecia refuză să accepte instalarea rachetelor de croazieră americane pe teritoriile lor; alţi membri ai N.A.T.O. sunt de acod cu instalarea.

24 decembrie 1979. Circa 25 000 de militari sovietici (6 divizii) invadează *Afganistanul.* În Kabul, capitala ţării, trupele aeropurtate ocupă palatul prezidenţial, staţia de radio şi de televiziune. În locul preşedintelui Hafizullah Amin, înlăturat de la putere şi asasinat (care încercase o apropiere cu opoziţia musulmană, cu Pakistanul şi Statele Unite ale Americii), este instalat Babrak Karmal, fidel Moscovei. Peste câteva zile (*29 decembrie*), guvernul de la Moscova declară că trupele sovietice fuseseră solicitate de guvernul afgan pentru a-l apăra împotriva acţiunilor contrarevoluţionare organizate de China, Pakistan şi Statele Unite ale Americii. Concomitent, Moscova avea să-şi justifice invazia în Afganistan şi prin raţiunile de securitate: apărarea republicilor din sudul U.R.S.S. de influenţa şi

[786] Teodor Brateş, *Trilogia Revoluţiei Române în direct*, vol. 2, p. 383-384.

penetrația musulmană[787]. Invazia sovietică, asemănătoare celei din R.D.G. din 1953, din Ungaria din 1956 și din Cehoslovacia, din 1968, avea să ducă, în același timp, la sfârșitul politicii de destindere dintre S.U.A. și U.R.S.S., mai ales că de această dată intervenția Armatei Roșii se producea în afara *„zonei de influență"* sovietică, stabilită și acceptată după al doilea război mondial. România s-a declarat împotriva acestei intervenții. Reacția comunității internaționale a fost, de această dată, imediată și fermă, Adunarea Generală a O.N.U. votează, la mijlocul lunii ianuarie 1980, o Rezoluție prin care se cerea retragerea imediată și necondiționată a trupelor sovietice din Afganistan. Agresiunea marchează sfârșitul politicii de destindere dintre S.U.A. și U.R.S.S.

1980

1 ianuarie 1980. Consiliul N.A.T.O. decide să atragă atenția Uniunii Sovietice că acțiunile de forță, de genul celor din Afganistan, nu mai puteau rămâne fără urmări.

4 ianuarie 1980. Ca răspuns la agresiunea sovietică în Afganistan, Jimmy Carter impune embargoul asupra tuturor relațiilor S.U.A. cu U.R.S.S. (inclusiv în ceeace privește vânzările de tehnologie și grâne către U.R.S.S.); câteva zile mai târziu, președintele american cere Congresului să amâne ratificarea Tratatului S.A.L.T. II.

24 ianuarie 1980. Președintele american își exprimă interesul privind vânzările de arme către China.

Ianuarie 1980. În discursul privind starea Uniunii, președintele american James Carter atacă politica de agresiune sovietică și adoptă în perioada următoare măsuri restrictive în ceea ce privește relațiile economice, științifice, culturale, sportive etc.

Martie 1980. În Florida se constituie comandamentul Forței de intervenție rapidă a S.U.A.

11 aprilie 1980. La Cluj-Napoca se deschide Consulatul general al Ungariei.

22 aprilie 1980. Comitetul olimpic al S.U.A. decide să boicoteze Jocurile Olimpice de la Moscova.

30 aprilie 1980. Todor Jivkov, János Kádár, Erich Honecker, Edwald Gierek, Gustav Husak și L.I. Brejnev semnează un document prin care L.I. Brejnev a fost numit comandant-suprem al F.A.U. (în caz de război). Nicolae Ceaușescu nu a fost informat, nu a participat și nu a semnat.

14-15 mai 1980. Comitetul Politic Consultativ dezbate probleme ale destinderii și securității în Europa, ale dezvoltării colaborării economice și tehnico-științifice internaționale, propune începerea negocierilor cu privire la nefolosirea forței în relațiile reciproce dintre toate statele și chiar retragerea trupelor de pe teritoriile străine. Concomitent, cere să se ia *„toate măsurile absolut necesare pentru menținerea capacității de autoapărare"*.

[787] Stelian Tănase, *op. cit.*, p. 7-8.

23-26 iulie 1980. La Paris, Valery Giscard d'Estaing și Nicolae Ceaușescu se pronunță pentru dezvoltarea relațiilor româno-franceze.

Iulie 1980. James Carter prezintă Directiva nr. 59 care sintetiza principiile noii doctrine americane: apărarea (chiar și cu forța) a intereselor americane în întreaga lume, acestea fiind considerate a fi: existența sistemului democratic pluripartid, menținerea drepturilor politice ale omului, comerțul liber etc. Noua doctrină americană prevedea introducerea în luptă a armelor nucleare în momentul considerat necesar de către partea atacată și constituirea rezervei strategice de securitate (dintr-o parte a forțelor triadei strategice), care să rămână neatinsă chiar în caz de atac nuclear neprevăzut al adversarului. * Uniunea Sovietică retrage o divizie de tancuri din R.D.G., pe care o dislocă în Afganistan, și intensifică amplasarea rachetelor „S.S.-20", cu rază medie de acțiune (o rampă pe săptămână).

Iulie-decembrie1980. Creșterea prețurilor anunțată de guvernul polonez (1 iulie) este urmată de o serie de proteste și greve declanșate de muncitorii din Poznan și Szczecin. Autoritățile intervin violent, rezultând zeci de morți și răniți.

17 septembrie 1970. La Gdansk, se constituie sindicatul liber *„Solidarnosc"/„Solidaritatea"*, unic pe întreaga țară, la care aveau să adere milioane de polonezi, inclusiv comuniști (o treime din membrii de partid) și membri ai forțelor de ordine (inclusiv din armată).

4 august 1980. În Crimeea, L.I. Brejnev și Nicolae Ceușescu discută probleme ale relațiilor româno-sovietice.

8-12 septembrie 1980. În R.D.G. se desfășoară o aplicație operativ-strategică (cu nume de cod *„Frăția de arme"*), condusă de generalul de armată Heinz Hoffmann, cu tema *Respingerea agresiunii inamicului și trecerea trupelor frontului la ofensivă în scopul nimicirii grupărilor acestuia*, cu participarea de comandamente de mari unități operative și tactice, cu trupe marcate, ale S.P.T.V. România a participat cu state majore, cu efective reduse, care au desfășurat aplicația pe hartă. Delegația română a fost condusă de generalul Constantin Olteanu, ministrul Apărării Naționale[788]. La masa comună, Erich Honecker a toastat pentru conducătorii partidelor comuniste și muncitorești din S.P.T.V., pentru militarii aliați și pentru *„comandantul nostru suprem tovarășul Leonid Ilici Brejnev"*.

10 octombrie 1980. În cadrul convocării-bilanț a cadrelor de conducere a Ministerului Apărării Naționale, Nicolae Ceaușescu afirmă: *„Avem obligația de a acționa pentru întărirea colaborării cu Armatele statelor socialiste membre ale Tratatului de la Varșovia, să realizăm acțiunile corespunzătoare de pregătire comună pentru a fi întotdeauna gata să ne îndeplinim angajamentele asumate"*.

[788] Din delegație au mai făcut parte generalul-maior Dumitru Roșu, comandantul Armatei 3, contraamiralul Ion Mușat, comandantul Marinei militare, generalul-locotenent Ion Șuța, prim-locțiitor al șefului Marelui Stat Major și șef al Direcției operații, generalul-locotenent Tiberiu Urdăreanu, șeful Direcției tehnice de tancuri și auto, generalul-maior Gheorghe Ionescu, șeful de stat major al Comandamentului aviației militare, și colonelul Victor Pariș, comandantul Școlii de maiștri și subofițeri de geniu și construcții.

19-20 octombrie 1980. La Varşovia, Comitetul Miniştrilor Afacerilor Externe al S.P.T.V. examinează probleme referitoare la pregătirea reuniunii de la Madrid şi la convocarea unei conferinţe pentru dezangajare militară şi dezarmare.

20 octombrie 1980. Grecia revine în structurile militare ale N.A.T.O., după şase ani de absenţă.

5 decembrie 1980. La Moscova, conducătorii de partid şi de stat ai S.P.T.V. fac un schimb de opinii cu privire la evenimentele internaţionale.

14 decembrie 1980. N.A.T.O. avertizează guvernul sovietic că o intervenţie în Polonia ar *„deteriora fundamental întreaga situaţie internaţională"*.

1981

1 ianuarie 1981. România recunoaşte C.E.E. ca structură distinctă.

Ianuarie 1981. Administraţia condusă de Ronald Reagan preia puterea în S.U.A. * În România se accentuează politica de austeritate, ca urmare a deciziei lui Nicolae Ceauşescu de a achita, într-un termen cât mai scurt, întreaga datorie externă (circa 10 miliarde dolari).

23 februarie 1981. Forţele de dreapta spaniole încearcă o lovitură de stat.

19 martie 1981. În Polonia, forţele de ordine intervin împotriva sindicaliştilor de la Bydgoszcz, declanşându-se astfel o profundă criză politică accentuată de desfăşurarea manevrelor militare ale F.A.U. din Tratatul de la Varşovia, denumite *„SOIUZ-81"*. La scurt timp (2 aprilie) avea să apară primul număr al săptămânalului *„Solidarnosc"*, editat în 500 000 de exemplare.

27 mai 1981. În cadrul confruntării dintre comuniştii polonezi, Stanislaw Kanya este acuzat că tolerează *„revizionismul şi contrarevoluţia"*. La rându-i, L.I. Brejnev îi avertizează pe toţi că trebuie să fie gata să apere cauza socialismului.

30 mai 1981. La Bucureşti are loc întâlnirea generalului Constantin Olteanu, ministrul Apărării Naţionale, cu delegaţia Comitetului pentru serviciile armatei al Camerei Reprezentanţilor a Congresului SUA, condusă de Melvin Price, preşedintele respectivului Comitet. În timpul discuţiilor s-au trecut în revistă relaţiile româno-americane, raporturile dintre cele două blocuri militare – NATO şi Tratatul de la Varşovia.

Mai 1981. Caspar Weinberger, secretarul american al Apărării prezintă principiile noii strategii americane, denumită *strategia confruntării directe*, conform căreia forţele convenţionale americane urmau să fie astfel organizate şi dotate încât să poată să facă faţă unui adversar de trei ori mai puternic.

Mai 1981. Iuri Andropov, şeful K.G.B., condamnă măsurile luate de conducerea S.U.A. şi N.A.T.O. pentru întărirea forţelor din Europa, apreciind că acestea creau premisele efectuării primului atac nuclear de către forţele Tratatului de la Varşovia. Cu acel prilej se pun bazele planului de invazie cu rachete nucleare, codificat R.I.A.N.

12 iulie 1981. Pentru prima dată în istoria Partidului Muncitoresc Unit Polonez alegerea organelor conducătoare se face prin vot liber şi secret. Rezultatul este dezastruos pentru conservatori: 90% din membrii vechiului Comitet Central nu mai sunt aleşi (mai mult, o cincime dintre ei sunt membrii ai sindicatului „Soldaritatea"), iar 7 din cei 11 membri ai Biroului Politic au fost schimbaţi. Cu toate acestea, P.M.U.P. rămâne în continuare incapabil să soluţioneze problemele cu care se confrunta Polonia, care, într-un timp scurt, vor radicaliza activitatea „Solidarităţii".

21 iulie 1981. Mareşalul V.G. Kulikov propune reluarea discuţiilor cu românii în vederea acceptării de către aceştia a Statutului F.A.U. la război.

8 august 1981. Ronald Reagan ordonă producerea bombei cu neutroni.

18 septembrie 1981. Moscova cere guvernului polonez să ia măsuri de descurajare a sindicatului *„Solidaritatea"*, considerând că aceasta ducea o politică antisovietică.

26 septembrie-7 octombrie 1981. Lech Walesa este ales preşedinte al „Solidarităţii".

10 octombrie 1981. La Bonn, circa 250 000 de cetăţeni protestează împotriva planului de desfăşurare a rachetelor de croazieră americane în Europa.

18 octombrie 1981. În *Polonia,* generalul Wojciech Jaruzelski, prim-ministru (de la *9 februarie 1981*) şi ministru al Apărării, devine şi prim-secretar al P.M.U.P. (în locul lui Stanislaw Kanya), concentrând în mâinile sale toate puterile în stat. Pentru a detensiona situaţia din ţară, iniţiază negocieri cu *„Solidaritatea"* şi Biserica (17 noiembrie), propunând constituirea unui *Front de Înţelegere Naţională*, dar pregăteşte şi o intervenţie în forţă, pe care o declanşează la *2 decembrie*.

27-30 octombrie 1981. În cadul celei de-a 24-a şedinţe a Consiliului Militar, mareşalul V.G. Kulikov se referă la înrăutăţirea bruscă a relaţiilor cu statele membre ale N.A.T.O., ca urmare a măsurilor luate de S.U.A. pentru sporirea cheltuielilor de înarmare şi a efectivelor N.A.T.O. din Europa, a amplasării de rachete nucleare cu rază medie de acţiune în statele N.A.T.O., a constituirii în S.U.A. a Comandamentului trupelor de intervenţie rapidă şi a deciziei preşedintelui american de a produce arma cu neutroni. A mai afirmat că *„imperialiştii"* încearcă să destabilizeze situaţia din Polonia.

30 noiembrie 1981. După ce Ronald Reagen propusese (în aceeaşi lună) reducerea efectivelor armelor nucleare strategice (S.T.A.R.T.) şi sistemele nucleare cu rază medie (INF), la Geneva încep negocierile I.N.F.

1-2 decembrie 1981. La Bucureşti, Comitetul Miniştrilor Afacerilor Externe discută stadiul negocierilor privind limitarea înarmărilor şi dezarmării, precum şi desfăşurarea reuniunii de la Madrid a C.S.C.E.

2 decembrie 1981. Spania cere oficial aderarea la N.A.T.O.

2-4 decembrie 1981. La Moscova, Comitetul Miniştrilor Apărării dezbate, probleme referitoare la starea şi capacitatea de luptă a F.A.U. şi sarcinile pentru ridicarea, în continuare, a acesteia, precum şi la *„situaţia şi tendinţele de*

dezvoltarea a forţelor armate ale blocului agresiv N.A.T.O.", care îşi sporea forţele din Europa, dotându-le cu noi tipuri de armament şi mijloace tehnice de luptă, cu rachete cu rază medie de acţiune („Perching II" şi „Cruise") şi care intenţionau să amplaseze şi arma neutronică. Cu toate că nu se afla pe ordinea de zi, în cadrul şedinţei s-a discutat şi despre situaţia din Polonia, mareşalul D.F. Ustinov, ministrul Apărării al U.R.S.S., a solicitat introducerea în *Comunicatul* final al reuniunii următoarea completare: *„Comitetul Miniştrilor Apărării sprijină acţiunile întreprinse de guvernul polonez pentru curmarea amestecului forţelor contrarevoluţionare străine şi a statelor N.A.T.O., care pun în pericol existenţa socialismului în Polonia".* Generalul Constantin Olteanu, ministrul român al Apărării, nu a fost de acord cu această propunere şi şi-a menţinut poziţia în pofida insistenţelor depuse de soviatici[789].

11 decembrie 1981. Spania semnează Protocolul de aderare la N.A.T.O.

11-12 decembrie 1981. Consiliul *„Solidarităţii"* se reuneşte la Gdansk, unde cere organizarea unui referendum în cadrul căruia populaţia să fie întrebată dacă este sau nu de acord cu metodele de guvernare; în acest timp, polonezii sunt chemaţi la grevă generală.

12 spre 13 decembrie 1981. După ce Wojciech Jaruzelski ceruse, şi primise, aprobarea lui L.I.Brejnev pentru declanşarea *„Operaţiei X"* (numele de cod pentru introducerea Legii Marţiale în Polonia), autorităţile intervin în forţă, arestând majoritatea liderilor *„Solidarităţii".*

13 decembrie. Dimineaţa, la radio, generalul Wojciech Jaruzelski proclamă *„starea de război"* pe întreg teritoriul naţional (ridicată la *22 iulie 1983*), interzice activitatea *„Solidarităţii"* şi a altor organizaţii şi asociaţii. Liderii sunt arestaţi (Lech Walesa va fi eliberat la *14 noiembrie 1982* şi va primi, la *5 octombrie 1983*, Premiul Nobel pentru Pace; alţi lideri ai *„Solidarităţii"* şi ai K.O.R. vor fi amnistiaţi la *22 iulie 1984*). Concomitent, se constituie un *Consiliu Militar de Salvare Naţională.* Cu toate că forţele de ordine au făcut zeci de mii de arestări şi au întemniţat peste 10 000 de oameni, în ţară au izbucnit zeci de greve, înăbuşite, însă, cu brutalitate de către Armată şi Miliţie. Pasive au fost şi majoritatea guvernelor occidentale, o intervenţie mai fermă înregistrându-se doar din partea preşedintelui american Ronald Reagan, care a anunţat sancţiuni economice şi instituirea embargoului pentru produsele poloneze. Argumentându-şi decizia, generalul Jaruzelski avea să afirme că, procedând astfel, a evitat ocuparea Poloniei de către trupele sovietice. Încercând să evite *„infernul"*, aşa cum avea să declare mai târziu, Jaruzelski a optat pentru dictatura militară. Prima de acest fel, instituită de un lider comunist.

22 decembrie 1981. La Debreţin se deschide un consulat al României[790].

[789] Constantin Olteanu, Alesandru Duţu, Constantin Antip, *România şi Tratatul de la Varşovia. Istoric. Mărturii. Documente. Cronologie*, Editura Pro Historia, Bucureşti, 2005, p. 231-215.

[790] A fost închis în 1988.

1982

11 ianuarie 1982. Conducerea N.A.T.O. condamnă U.R.S.S. pentru sprijinul acordat generalului Wojciech Jaruzelski în acţiunile de descurajare a manifestaţiilor de protest din Polonia.

8 martie 1982. S.U.A. acuză U.R.S.S. de folosirea gazelor toxice în Afganistan.

22 aprilie 1982. În Polonia se constituie conducerea clandestină a „Solidarităţii"[791].

26-29 aprilie 1982. În şedinţa Consiliului Militar de la Berlin se apreciază că *„statele blocului agresiv N.A.T.O. recurg tot mai mult la mijloacele războiului psihologic, desfăşurând intense acţiuni de propagandă menite să influenţeze capacitatea moral-psihologică a militarilor forţelor armate şi a populaţiei".*

17 mai 1982. La Bucureşti, mareşalul sovietic V.G. Kulikov şi generalul bulgar Dobri Djurov, discută cu generalul-locotenent Constantin Olteanu (şi cu adjuncţii acestuia) probleme referitoare la aplicaţia „Scut-82", cu tema *Pregătirea şi ducerea acţiunilor ofensive ale frontului în cooperare cu flota maritimă şi pregătirea trupelor de coaliţie din mai multe state,* care urma să se desfăşoare în Bulgaria. Apeciind că aplicaţia va fi cea mai importnată desfăşurată în acea zonă de la aplicaţia „Rodopi", desfăşurată cu aproape 15 ani în urmă, mareşalul V.G. Kulikov a făcut cunoscut că la ea vor participa 75 000 de militari, 900 tancuri, 440 maşini de luptă ale infanteriei, circa 1 000 T.A.B.-uri, 350 avioane, 100 elicoptere, 15 000 autovehicule, 80 de nave sovietice şi bulgare şi flota maritimă militară română[792], o parte dintre aceste trupe, cu tehnica din dotare, trebuind să tranziteze teritoriul României. Generalul-locotenent Constantin Olteanu, ministrul Apărării Naţionale, a informat că România va participa cu grupe operative dintr-un comandament de armată şi de divizie (nu cu trupe) şi nu va admite tranzitarea teritoriul naţional de către trupele aliate spre Bulgaria dacă nu se va încheia convenţia interguvernamentală româno-sovietică cerută de legislaţia românească. Referindu-se la poziţia României în cadrul Tratatului de la Varşovia, ministrul român al Apărării a mai subliniat: *„Noi suntem membri ai Tratatului de la Vaşovia, participăm la toate activităţile, ne îndeplinim toate obligaţiile, inclusiv pe cele care le avem cu R.P.Bulgaaria, la război, dacă aceasta va fi victima unei agresiuni imperialaiste, situaţie pe care nu o dorim niciodată. Însă şi atunci, când trupele române vor da ajutor, am explicat tovarăşului mareşal, că acesta va avea loc pe baza înţelegerii prealabile între statele noastre".* În timpul convorbirilor, răspunzând unei aprecieri făcute de generalul-colonel Marin Nicolescu referitoare la posibilitatea ca aplicaţia să fi urmărit mai îndeaporape concepţia reieşită din planurile operative (pentru a se verifica *„valabilitatea acetora, cu mai puţine*

[791] La 8 octombrie acealaşi an, Sindicatul a fost dizolvat şi declarat ilegal.

[792] 70% din trupele de marcare şi statele majore fiind reprezentate de efectivele şi tehnica de luptă ale armatei bulgare.

cheltuieli"), mareşalul V.G. Kulikov a răspuns: *„În aplicaţii, cred, că nu este indicat şi nu vrem niciodată să ne apropiem de planurile reale"*. După ce a precizat că *„fiecare om care gândeşte sănătos"* va şti că armate R.D.G. nu va acţiona spre Bosfor, a conchis că *„dacă situaţia o va cere, va merge şi pe această direcţie"*.

30 mai 1982. În urma depunerii instrumentelor de ratificare, Spania devine al 16-lea stat membru al N.A.T.O.

Mai 1982. L.I. Brejnev propune negocieri privind problemele internaţionale litigioase. La rându-i, Ronald Reagan propune reducerea reciprocă a numărului total de sisteme terestre şi navale la 850 de rampe de lansare, dar sovieticii nu sunt de acord. Ca şi în cazul propunerii privind *„varianta zero"* prin care S.U.A. se angajau să nu amplaseze noile sisteme „Phersing 2" şi „G.L.C.M." (dotate cu un cap nuclear), dacă Uniunea Sovietică îşi retrăgea din Europa sistemele terestre de rachete „S.S.-4", „S.S.-5" şi „S.S.-20" (cu trei capete nucleare). Spre nemulţumirea Parisuluiu şi Londrei, Moscova a cerut să se ia în calcul şi rachetele cu rază medie şi forţele nucleare franceze şi britanice.

1-2 iunie 1982. La Plenara lărgită a *C.C. al P.C.R.*, Nicolae Ceauşescu prezintă expunerea *Cu privire la stadiul actual al edificării socialismului în ţara noastră, la problemele teoretice, ideologice şi activitatea politică, educativă a partidului, adoptată apoi ca document-program* pentru activitatea întregului partid[793].

15 iunie 1982. La O.N.U., oficiali sovietici declară că în caz de conflict, U.R.S.S. nu va folosi prima arma nucleară.

30 iunie 1982. Încep negocierile americano-sovietice Strategic Arms Reduction Treaty/S.T.A.R.T., care viza reducerea, treptată, a mijloacelor de trasnport la ţintă pentru armele nucleare.

Iunie 1982. Consiliul Nord-Atlantic emite (la Bonn) *Declaraţia pentru pace şi libertate*, prin care N.A.T.O. solicita continuarea tratativelor de dezarmare în domeniul nuclear şi convenţional şi cerea menţinerea şi impunerea drepturilor umanitare şi juridice.

Iulie 1982. Ronald Reagan cere statelor Europei occidentale să nu părăsească statele în care fusese impus cu forţa comnismul.

11-12 octombrie 1982. La invitaţia generalului Constantin Olteanu, ministrul Apărării Naţionale, soseşte la Bucureşti, Frank Carlucci, secretar de stat adjunct la Departamentul Apărării al S.U.A. În timpul discuţiilor au fost analizate pe larg situaţia politicio-militară europeană şi mondială, relaţiile dintre cele două coaliţii militare – N.A.T.O. şi Tratatul de la Varşovia –, problema instalării rachetelor americane cu rază medie de acţiune în unele state europene, membre N.A.T.O. În context, au mai fost analizate şi bunele relaţii româno-amerricane.

[793] La scurt timp, între 24 şi 25 iunie, Congresul al II-lea al educaţiei politice şi culturii socialiste va adopta un program de măsuri ce urmau a fi luate pentru *formarea omului nou, cu o înaltă conştiinţă socialistă, constructor devotat al socialismului şi comunismului în România.*

Octombrie 1982. Ronald Reagan cere modernizarea triadei strategice a S.U.A.

10 noiembrie 1982. Moare L.I. Brejnev (decesul va fi anunţat a doua zi); pe 12 noiembrie în funcţia de secretar general al P.C.U.S. va fi numit Iuri Andropov, fost şef al K.G.B. (după decesul acestuia, la 9 februarie 1984, secretar general va deveni Konstantin Cernenko).

Noiembrie 1982. Generalul Benjamin W.Rogers, comandantul suprem al trupelor N.A.T.O. în Europa, declară că N.A.T.O. îşi întăreşte, din punct de vedere calitativ, trupele convenţionale după modelul celor americane.

9 decembrie 1982. Miniştrii de Externe ai statelor membre N.A.T.O. se pronunţă pentru sprijinirea acţiunii de instalare a rachetelor de croazieră „Pershing" în Europa[794].

1983

4-5 ianuarie 1983. Comitetul Politic Consultativ efecuează, la Praga, un schimb de păreri cu privire la situaţia internaţională. *Declaraţia* politică adoptată propune începerea de negocieri directe între S.P.T.V. şi statele membre N.A.T.O. în vederea realizării unei înţelegeri practice privind îngheţarea ccheltuielilor militare şi reducerea lor ulterioară în procente sau expresie absolută.

23 martie 1983. Ronald Regan îşi face cunoscut planul privind Iniţiativa Strategică de Apărare şi precizează că S.U.A. şi-ar putea limita instalarea rachetelor de croazieră „Pershing", dacă U.R.S.S. ar face o mişcare asemănătoare.

2 aprilie 1983. A.A. Gromîko respinge propunerea lui Ronald Reagan referitoare la rachetele de croazieră.

6-7 aprilie 1983. Comitetul Miniştrilor Afacerilor Externe al S.P.T.V. discută probleme ale situaţiei internaţionale.

28 iunie 1983. Comitetul Politic Consultativ, întrunit la Moscova, discută problema instalării rachetelor sovietice cu rază medie de acţiune în Ungaria, Cehoslovacia şi R.D.G. Delegaţia României, condusă de Nicolae Ceauşescu, se pronunţă împotrivă. Totodată, se adresează, din nou, statelor membre ale N.A.T.O. chemarea de a începe neîntârziat negocieri directe în vederea ajungerii la un acord privind îngheţarea, începând cu 1 ianuarie 1984, a cheltuielilor militare şi adoptarea de măsuri concrete de reducere a acestora în peroada următoare.

20 iulie 1983. În S.U.A., Camera Reprezentanţilor îşi dă acordul pentru alocarea sumei de 2,5 miliarde de dolari pentru dezvoltarea rachetei balistice intercontinentale „M.X."[795].

26 iulie 1983. Comitetul Politic Executiv al C.C. al P.C.R. aprobă *Programul de măsuri cu privire la îmbunătăţirea activităţii ideologice şi politico-educative în rândul comuniştilor, al tuturor oamenilor muncii de la oraşi şi sate.*

[794] Decizia putea fi revocată în situaţia în care se ajungea la un acord cu statele membre ale Tratatului de la Varşovia.

[795] Peste şase zile îşi va da acordul şi Senatul.

2 septembrie 1983. Mareşalul V.G. Kulikov apreciază că situaţia politico-militară a căpătat *„un caracter periculos"*, face cunoscut că partea sovietică, sprijinită de majoritatea miniştrilor Apărării din S.P.T.V., a ajuns la concluzia că era necesar să se convoace o şedinţă extraordinară a Comitetului Miniştrilor Apărării, la 20 octombrie 1983, la Berlin, şi roagă (printr-o convorbire telefonică) ca partea română „să aibă o atitudine pozitivă" faţă de aceste propuneri.

13 septembrie 1983. Generalul-colonel Constantin Olteanu, ministrul Apărării Naţionale, primeşte pe mareşalul V.G. Kulikov şi pe generalul A.I.Gribkov, care iau prezentat proiectele unei *Hotărâri* şi a unui *Comunicat de presă*, care urmau a fi adoptate la şedinţa extraordinară a Comitetului Miniştrilor Apărării de la Berlin din 20 octombrie 1983. Deoarece aceste documente se refereau la necesitatea adoptării unor măsuri practice de răspuns, în cazul amplasării de noi rachete cu rază medie de acţiune în unele state vest-europene pentru a nu se permite superioritatea militară a N.A.T.O. şi păstrarea unui echilibru de forţe, ministrul român al Apărării a explixat că acestea erau *„inacceptabile"* pentru România, deoarece nu ţineau seama declaraţiile de la Praga (ianuarie 1983) şi de la Moscova (iunie 1983), care se refereau la necesitatea de a se face totul pentru a se ajunge (în 1983) la o înţelegere privind neamplasarea în Europa de noi rachete nucleare şi la reducerea şi lichidarea celor existente. A mai precizat că România militează pentru *„continuarea negocierilor în scopul neamplasării de noi rachete în Europa, retragerea şi distrugerea celor existente, realizarea unui echilibru de forţe la un nivel cât mai redus"*.

18-19 septembrie 1983. George Bush, vicepreşedintele S.U.A., efectuează o vizită în România, unde este primit de Nicolae Ceauşescu.

Septembrie 1983. Încercând să deblocheze discuţiile privind rachetele cu rază medie de acţiune, Ronald Reagan prezintă varianta provizorie prin care S.U.A. se angajau să nu amplaseze mai multe sisteme cu rază medie decât cele amplasate deja de către sovietici. Cu toate că îşi păstrau superioritatea în ceea ce privea numărul de capete nucleare, sovieticii au respins şi această variantă de compromis.
* O delegaţie a Armatei române, condusă de generalul-colonel Constantin Olteanu, ministrul Apărării Naţionale, face o vizită în China, la invitaţia generalului Zhang Aiping, ministrul Apărării acestei ţări. Pe lângă discuţiile care au avut loc cu gazdele privind relaţiile româno-chineze, situaţia politico-militară globală etc., delegaţia a vizitat unităţi militare din diferite zone militare, obiective turistice. La încheierea vizitei, generalul-colonel Constantin Olteanu a fost primit de Hu Yaobang, secretar general al C.C. al P.C. Chinez. Din China, în zilele de 27 septembrie – 4 octombrie, delegaţia armatei române a vizitat R.P.D. Coreeană, la invitaţia generalului O Gin U, ministrul Apărării nord-corean. Delegaţia a vizitat unităţi militare, instituţii, întreprinderi producătoare de tehnică militară. În final, delegaţia a fost primită de preşedintele Kim Ir Sen.

13-14 octombrie 1983. Comitetul Miniştrilor Afacerilor Externe al S.P.T.V., discută, la Sofia, probleme ale situaţiei internaţionale.

20 octombrie 1983. La Berlin, Comitetul Miniştrilor Apărării constată (în şedinţa extraordinară de la Berlin) că *„evoluţia situaţiei poilitico-militare din Europa a ajuns la o încordare deosebită, în viaţa internaţională continuă să fie multe probleme complicate datorită intensificării cursei înarmărilor şi adoptării unor programe privind amplasarea de noi rachete cu rază medie de acţiune în unele state europene, care sporesc pericolul de război, în primul rând nuclear"*. Ca urmare, s-a căzut de acord ca, paralel cu continuarea tratativelor de la Geneva, în vederea *„ajungerii la un acord care să prevadă neamplasarea în Europa de noi rachete cu rază medie de acţiune şi reducerea celor existente"*, ministerele Apărării şi Comandamentul F.A.U. *„să asigure, la timp şi complet, îndeplinirea tuturor măsurilor prevăzute în protocoalele de dezvoltate a trupelor şi forţelor flotelor destinate în compunerea Forţelor Armate Unite pentru anii 1981-1985"*, să realizeze măsurile privind ridicarea potenţialului de luptă al trupelor şi flotelor prin perfecţionarea capacităţii lor de luptă şi combativă, înzestrarea cu armament şi tehnică de luptă *„actuală şi modernizată"*.

8 decembrie 1983. Moscova renunţă la negocierile S.T.A.R.T.

Decembrie 1983. Conducerea N.A.T.O. emite *Declaraţia* de la Bruxeles prin care solicită o relaţie echilibrată între Est şi Vest. Nu primeşte nici un răspuns.

1984

5 martie 1984. S.P.T.V. adresează statelor membre N.A.T.O. propunerea de a începe neîntârziat negocieri directe în problema îngheţării şi reducerii cheltuielilor militare.

Martie 1984. Pe teritoriile Bulgariei, Ungariei, României, în sud-vestul Uniunii Sovietice şi în Marea Neagră se desfăşoară o amplă aplicaţie strategică de comandament şi stat major în teren, cu mijloace de transmisiuni şi trupe de marcare, partea română acţionând numai pe hartă.

23-26 aprilie 1984. În Bulgaria se desfăşoară Conferinţa cadrelor de conducere ale apărării civile ale S.P.T.V., la care se dezbat probleme ale perfecţionării structurilor organizatorice ale Apărării civile, activitatea acesteia la pace şi război, organizarea luptei împotriva dezastrelor naturale şi avariilor mari în producţie.

4 iunie 1984. La Moscova, Konstantin Cernenko discută cu Nicolae Ceauşescu probleme ale relaţiilor bilaterale.

5-14 septembrie 1984. În Cehoslovacia se desfăşoară aplicaţia „SCUT-84", cu tema: *Pregătirea şi ducerea operaţiei de apărare şi ofensivă de front. Respingerea agresiunii inamice, executarea de contralovituri şi trecerea la ofensivă cu folosirea mijloacelor de luptă clasice, în condiţiile pericolului întrebuinţării de către inamic a armelor nucleare.* Din partea română a fost prezent generalul Constantin Olteanu, ministrul Apărării Naţionale, împreună cu un colectiv de generali şi ofiţeri, precum şi o grupă operativă din comandamentul Diviziei 18 mecanizate, care a rezolvat problemele tactic-oprative (pe hartă).

25-28 septembrie 1984. O delegaţie a Armatei române, condusă de generalul-colonel Constantin Olteanu, ministrul Apărării Naţionale, efectuează o vizită în Suedia, la invitaţia ministrului apărării al acestei ţări, Anders Thunborg. Cei doi ministri au făcut un larg schimb de păreri asupra situaţiei politico-militare europene şi mondiale, asupra relaţiilor româno-suedeze. Delegaţia a vizitat unităţi de instrucţie şi de învăţământ militar.

15-16 octombrie 1984. La invitaţia ministrului Apărării Naţionale, generalul-colonel Constantin Olteanu, amiralul John Feldhouse, şeful Statului Major al Marinei britanice, vizitează România. Pe lângă abordarea relaţiilor româno-britanice, oaspetele s-a referit pe larg la războiul anglo-argentinian din 1982, în care amiralul avusese un rol important.

15-17 octombrie 1984. Nicolae Ceauşescu efectuează o vizită de stat în R.F.G., unde discută cu preşedintele Richard von Weizsäcker şi cu cancelarul federal Helmut Kohl probleme de interes comun.

24 octombrie 1984. Declaraţia Comitetului Politic Consultativ de la Sofia reafirmă propunerea pentru începerea de negocieri directe cu statele N.A.T.O. asupra îngheţării şi reducerii cheltuielilor militare.

19-23 noiembrie 1984. Cel de-al XIII-lea Congres al P.C.R. adoptă Programul ideologic al partidului, care viza aplicarea politicii de partid în domeniile ştiinţei, culturii şi învăţământului.

3-4 decembrie 1984. La Berlin are loc şedinţa Comitetului Miniştrilor Afacerilor Externe al S.P.T.V.

Decembrie 1984. Primul-ministru britanic, Margaret Thatcher, are o întâlnire privată cu M.S. Gorbaciov, membru al Biroului Politic al C.C. al P.C.U.S.

1985

27-31 ianuarie 1985. O delegaţie a Arrmatei române, condusă de generalul-colonel Constantin Olteanu, ministrul Apărării Naţionale, efectuează o vizită în Franţa, la invitaţia ministrului Apărării francez, Charles Hernue. Delegaţia a vizitat, la Paris şi în alte localităţi, mai multe unităţi de instrucţie şi de învăţământ militar, obiective social-economice şi cultural-ştiinţificee. În discuţiile purtate, cei doi ministr au examinat situaţia politico-militară continentală şi globală, raporturile dintre N.A.T.O. şi Tratatul de la Varşovia, precum şi relaţiile franco-române.

11 martie 1985. În urma decesului lui K.U. Cernenko (10 martie), C.C. al P.C.U.S. îl alege pe Mihail Serghevici Gorbaciov în funcţia de secretar general. Momentul marchează începutul destinderii Est-Vest şi al unor mari transformări politice şi sociale în sistemul comunist[796].

[796] În cadrul noii politici sovietice, noul lider de la Kremlin va face, la 23 aprilie 1985, primul apel pentru restructurarea („perestroika") ecomomiei. A urmat lansarea termenului de *uskorenie* (accelerare) şi *glasnost* (transparenţă).

12 martie 1985. Moscova reia negocierile de la Geneva privind controlul înarmării (la toate nivelurile).

27-31 martie 1985. Generalul John W. Wessey jr., preşedintele Comitetului întrunit al şefilor de state majore al S.U.A., efectuează o vizită în România, în fruntea unei delegaţii, la invitaţia generalului-colonel Constantin Olteanu, ministrul Apărării Naţionale. Cea mai mare parte a discuţiilor care au avut loc cu demnitarul militar american a fost consacrată raporturilor dintre România şi S.U.A., subliniindu-se necesitatea dezvoltării lor. De asemenea, au fost examinate relaţiile dintre cele două coaliţii militare – N.A.T.O. şi Tratatul de la Varşovia –, ambele părţi pronunţându-se pentru intensificareaa eforturilor în vederea eliminării stărilor de tensiune, pentru apropiere şi înţelegere. Delegaţia militară americană a vizitat unităţi de instrucţie şi de învăţământ, obiective turistice din Bucureşti, Sibiu, Braşov şi Constanţa. La încheierea vizitei, oaspetele american a fost primit de Nicolae Ceauşescu, preşedintele României.

11 aprilie 1985. Moare Enver Hodja, prim-secretar al Partidului Muncii din Albania. Succesorul Ramiz Alia va iniţia un firav program de reformă de tip gorbaciovist.

8 aprilie 1985. M.S. Gorbaciov anunţă că U.R.S.S. va suspenda instalarea rachetelor cu rază medie de acţiune („S.S.-20") în Europa şi cere S.U.A. să procedeze la fel.

21-26 aprilie 1985. Generalul G.L.J. Huyser, şeful Marelui Stat Major olandez, efectuează o vizită în România.

26 aprilie 1985. Conducătorii de partid şi de stat ai S.P.T.V. semnează Protocolul prin care Tratatul de la Varşovia era prelungit cu încă 20 de ani. Comitettul Politic Consultativ se pronunţă, la Varşovia, pentru desfiinţarea concomitentă a Tratatului de la Varşovia şi a N.A.T.O.

Mai 1985. Pentru prima dată, în timpul alegerilor legislative din Ungaria, legea permite candidaturi multiple.

4-5 iulie 1985. O delegaţie militară chineză, condusă de ministrul Apărării, generalul Zhang Aiping, face o vizită în România, la invitaţia generalului Constantin Olteanu, ministrul Apărării Naţionale. Delegaţiaa militară chineză a avut ample discuţii, la Ministerul Apărării Naţionale, asupra relaţiilor bilaterale şi situaţiei politico-militare din lume, a vizitat unităţi de instrucţie şi învăţământ militar, obiective social-economice şi turistice din Capitală şi din provincie. La încheierea vizitei, generalul Zhang Aiping a fost primit de preşedintele României, Nicolae Ceauşescu.

22-23 octombrie 1985. La Sofia, Comitetul Politic Consultativ al S.P.T.V. adoptă *Declaraţia Pentru eliminarea pericolului nuclear şi pentru îmbunătăţirea radicală a situaţiei în Europa, în întreaga lume*, prin care se propunau negocieri directe cu statele membre N.A.T.O. asupra îngheţării şi reducerii cheltuielilor militasre.

19 noiembrie 1985. La Geneva, Ronald Reagan şi M.S. Gorbaciov se întâlnesc în cadrul primului Summit sovieto-american după 1979. Cad de acord asupra faptului că un război nuclear nu putea fi câştigat de nici un bloc politico-militar. Discută, în principal, despre problema limitării armamentului. Continuă însă diverdenţele în legătură cu S.D.I.

21 noiembrie 1985. La Praga, M.S. Gorbaciov informează pe conducătorii de partid şi de stat ai S.P.T.V. despre rezultatele întâlnirii sovieto-americane de la Geneva din 19-21 noiembrie 1985.

5 decembrie 1985. Cu prilejul celei de-a 18-a şedinţe a Comitetului Miniştrilor Apărării de la Berlin, generalul-colonel Constaantin Olteanu se referă la rezultatele obţinute de armata română în cadrul perfecţionării structurilor organizatorice şi de conducere, pregătirii de luptă şi înzestrării unităţilor şi marilor unităţi cu tehnică de luptă etc.

9-14 decembrie 1985. La invitaţia mareşalului Serghei Sokolov, ministrul Apărării al U.R.S.S., o delegaţie a Armatei române, condusă de generalul-colonel Constantin Olteanu, ministrul Apărării Naţionale, efectuează o vizită în U.R.S.S. În discuţiile care au avut loc cu conducerea Armatei sovietice s-au făcut ample referiri la relaţiile româno-sovietice, la relaţiile interaliate din Tratatul de la Varşovia, la raporturile dintre N.A.T.O. şi Tratatul de la Varşovia. O atenţie deosebită s-a acordat problemei cooperării româno-sovietice în domeniul producţiei de apărare. Delegaţia militară română a vizitat, la Moscova, Leningrad, Riga, Tbisili, unităţi militare de instrucţie din diferite arme, instituţii de învăţământ, obiective turistice. Şeful delegaţiei Armatei române a fost primit de Andrei Gromîko, preşedintele Sovietului Suprem al U.R.S.S.

1986

15 ianuarie 1986. Declaraţia secretarului general al C.C. al P.C.U.S., M.S. Gorbaciov privind lichidarea, până la sfîrşitul secolului, a întregului arsenal de arme nucleare şi chimice, interzicerea armelor cosmice de şoc etc.

Ianuarie 1986. În Bulgaria, Todor Jivkov anunţă un nou *„mecanism economic"*, care consta într-o nouă regrupare a ministerelor de profil.

Februarie 1986. În Uniunea Sovietică, M.S. Gorbaciov începe să atace sistemul administrativ de comandă.

19-20 martie 1986. La Varşovia, Comitetul Miniştrilor Afacerilor Externe al S.P.T.V. discută probleme ale situaţiei internaţionale.

Martie 1986. Prin referendum, poporul spaniol confirmă aderarea Spaniei la N.A.T.O., fără ca aceasta să fie angrenată în structura integrată de comandă.

4 iunie 1986. La Budapesta încep negocierile asupra proiectului apelului în problema reducerii armelor convenţionale. Sovieticii se opun categoric propunerii româneşti de a include în text o prevedere privind lichidarea bazelor militare şi retragerea trupelor străine, argmentând că problema trebuia extinsă şi în afara Europei unde S.U.A. avea baze militare.

10-11 iunie 1986. La Budapesta, Comitetul Politic Consultativ al S.P.T.V. discută probleme ale situaţiei internaţionale. Prin *Comunitatul* adoptat se fac propuneri pentru încetarea experienţelor nucleare, lichidarea deplină, pe bază de reciprocitate, a rachetelor sovietice şi americane cu rază medie de acţiune în zona europeană, realizarea unor înţelegeri concrete în cadrul tratativelor sovieto-americane privind armamentele nucleare şi cosmice, lichidarea armelor chimice şi a bazei industriale de producere a lor, reducerea forţelor armate şi a armamentelor convenţionale, realizarea unui control eficient în toate domeniiile, încheierea unui Tratat de nefolosire a forţei şi de menţinere a relaţiilor paşnice între S.P.T.V. şi statele N.A.T.O. etc. La rându-i, *Apelul* către statele N.A.T.O. şi toate statele europene milita pentru un program de reducere a forţelor armate şi armamentelor convenţionale în Europa.

11 iunie 1986. La Budapesta, Comitetul Politic Consultativ adoptă *Apelul* S.P.T.V. către statele membre N.A.T.O. cu privire la un program de reducere a forţelor armate şi armamentelor convenţionale în Europa, prin care se propunea ca măsurile luate în domeniul dezarmării nucleare, reducerii forţelor armate şi armamentelor convenţionale să fie însoţite de reducerea proporţională a cheltuielilor militare ale statelor.

21 septembrie 1986. Reprezentanţii N.A.T.O. şi ai Tratatului de la Varşovia ajung la un acord privind informarea reciprocă despre manevrele militare mai importante pe care urmau să le desfăşoare.

10 – 12 octombrie 1986. La Reykjavik (în Islanda), Ronald Reagan şi M.S. Gorbaciov nu ajung la nici un acord în privinţa reducerii armamentelor, liderul sovietic insistând pentru reducerea S.D.I. la o simplă cercetare ştiinţifică.

13 octombrie 1986. George Schulz, secretarul de stat american, propune N.A.C. acceptarea *variantei zero* în ceea ce priveşte rachetele cu rază medie de acţiune şi reducerea treptată a potenţialeleor strategice ale S.U.A. şi U.R.S.S. Propunerea va fi acceptată la sfârşitul lunii de Grupul pentru Planificarea Nucleară.

14-15 octombrie 1986. La Bucureşti, Comitetul Miniştrilor Afacerilor Externe discută probleme ale situaţiei internaţionale.

25-31 octombrie 1986. Generalul-colonel Vasile Milea, ministrul Apărării Naţionale, efectuează o vizită în S.U.A., la invitaţia amiralului William J.Crowe jr., preşedintele Comitetului Mixt al şefilor de stat major al S.U.A.

23 noiembrie 1986. În România are loc un referendum cu privire la reducerea cheltuielilor pentru înarmare cu 5 %. Cu acest prilej, Nicolae Ceauşescu se pronunţă pentru contacte şi discuţii între conducerile Tratatului de la Varşovia şi N.A.T.O..

1-3 decembrie 1986. La Varşovia se desfăşoară şedinţa Comitetului Miniştrilor Apărării al S.P.T.V.

22-23 decembrie 1986. La Bucureşti are loc prima reuniune de experţi din ţările balcanice consacrată examinării modalităţilor de realizare a iniţiativei comune româno-bulgare, la nivel înalt, privind crearea în Balcani a unei zone fără arme chimice.

Decembrie 1986. Consiliul Nord-Atlantic emite *Declarația* de la Bruxelles privind controlul armelor convenționale prin eliminarea diferențelor între Atlantic și Urali (negocierile aveau să înceapă în februarie 1987).

1987

27 ianuarie 1987. M.S. Gorbaciov face cunoscut un plan de reformă politică în U.R.S.S., care prevedea, între altele, mai mulți candidați la alegeri și votul secret. În fața plenului C.C. al P.C.U.S., liderul sovietic declară într-un discurs televizat: *„Avem nevoie de democrație ca de aer".*

24 martie 1987. La Moscova, Comitetul Miniștrilor Afacerilor Externe al S.P.T.V. discută probleme ale dezarmării și securității în Europa, inviolabilitaea frontierelor, interzicerea armei chimice etc.

30 aprilie 1987. Camera Reprezentanților S.U.A. aprobă amendamentul propus de Frank Wolf privind suspendarea, pe șase luni, a clauzei națiunii celei mai favorizate pentru România.

25-27 mai 1987. M.S. Gorbaciov efectuează o vizită în România. Nicolae Ceaușescu afirmă că în România reformele au fost făcute încă de la sfârșitul anilor '60.

Primăvara 1987. Președintele Jambîn Batmunh asigură pe M.S.Gorbaciov că va aplica *„creativ"* experiența sovietică în Mongolia. În acest spirit aveau să fie inițiate reforme economice, în special în ceea ce privește proprietatea cooperatistă.

Iunie 1987. Franța și R.F.G. ajung la un acord privind constituirea unei brigăzi mecanizate experimentale comune.

Iunie 1987. La Gdansk, Papa Ioan Paul al II-lea declară: *„Omul are dreptul la autonomie, ceea ce înseamnă, printre altele, dreptul la sindicate libere și autoadministrare... Cuvântul Solidaritate este onoarea voastră, oameni din Gdansk și Gdynia, voi care ați păstrat în memorie evenimentele din 1970 și 1980".*

1-3 iulie 1987. La Varșovia, președinții parlamentelor S.P.T.V. adoptă un *Apel* pentru securitate și pace în Europa.

7 iulie 1987. Amnesty International publică un *Raport* despre abuzurile statului român în ceea ce privește drepturile omului.

22 iulie 1987. M.S. Gorbaciov declară că U.R.S.S. era pregătită să lichideze toate sistemele de rachete cu rază medie de acțiune.

23 iulie 1987. La Geneva partea sovietică prezintă *varianta zero dublată* prin care urmau să fie lichidate toate rachetele americane și sovietice terestre cu comandă, cu rază medie (cu bătaie între 500 și 5 000 de km)[797].

Septembrie 1987. M.S. Gorbaciov declară că *„Uniunea Sovietică trebuie să fie destul de puternică ca să respingă agresiunea, dar nu atât de puternică încât să poată ataca singură".*

[797] Acordul va fi semnat de M.S. Gorbaciov și Ronald Reagan la Washington la 8 decembrie 1987.

15 noiembrie. În *România,* la Brașov, muncitorii de la uzinele de camioane *„Steagul Roșu"* se revoltă, manifestează pe străzi și scandează *„Jos cu dictatura!", „Vrem pâine!", „Jos Ceaușescu!"* etc., cântă *„Deșteaptă-te române!"* și iau cu asalt sediile Primăriei și Județenei de partid. Forțele de ordine intervin și arestează o parte din participanți și conducători. Evenimentele au un larg ecou internațional (la *1 februarie 1988,* populația din Praga, Varșovia, Berlinul de Est și din Budapesta, organizată de Opoziție, demonstrează în semn de solidaritate), în pofida încercărilor Puterii de a le *„camufla"*[798].

23 noiembrie 1987. U.R.S.S. și S.U.A. încheie un acord cu privire la Tratatul de eliminare a rachetelor nucleare cu rază medie de acțiune.

27 noiembrie 1987. Comitetul Miniștrilor Apărării al Tratatului de la Varșovia dezbate probleme referitoare la doctrina militară.

17 decembrie 1987. În Cehoslovacia, Gustáv Husák este înlocuit cu Milos Jakes.

8 decembrie 1987. La Washington, Ronald Reagan și M.S. Gorbaciov semnează Tratatul privind lichidarea tuturor sistemelor nucleare cu rază medie de acțiune (S.U.A. circa 800 de rampe de lansare și același număr de rachete, iar U.R.S.S. 2 000 de rampe de lansare și circa 3 000 de capete nucleare).

1988

8 februarie 1988. M.S. Gorbaciov anunță că Uniunea Sovietică își va retrage trupele din Afganistan. Acțiunea va începe la 15 mai 1988.

26 februaire 1988. Guvernul S.U.A. își anunță decizia de a retrage României, începând cu 3 iulie, clauza națiunii celei mai favorizate.

Februarie 1988. La inițiativa semnatarilor *Chartei '77* mai multe ambasade române sunt pichetate în semn de protest față de politica regimului de la București. * În U.R.S.S. începe să se producă o ruptură între gruparea reformistă guvernamentală și radicali.

29 martie 1988. La Sofia, Comitetul Miniștrilor Afacerilor Externe al S.P.T.V. lansează un *Apel* către statele membre N.A.T.O., către țările participante la Conferința pentru securitate și cooperare în Europa prin care se propunea: asigurarea intrării în vigoare a Tratatului sovieto-american privind lichidarea rachetelor cu rază medie de acțiune; încheierea, în prima jumătate a anului 1988, a Tratatului sovieto-american cu privire la reducerea cu 50% a armamentelor strategice ofensive și a acordului de respectare strictă a tratatului de apărare antirachetă din 1972; interzicerea completă și generală a experiențelor nucleare; începerea de negocieri separate pentru reducerea armelor convenționale Europa etc.

19 mai 1988. János Kádár demisionează din fruntea P.M.S.U., rămânând membru al Comitetui Central.

[798] *Mărturii brașovene,* în *„Caietele Revoluției"*, nr. 3/2006, p. 7-15.

22 mai 1988. În funcția de secretar general al C.C. al P.M.S.U. este ales *Károly Grósz* [799].

27 mai 1988. Senatul S.U.A. aprobă Tratatul de interzicerea armelor nucleare cu rază medie de acțiune.

29 mai 1988. Ronald Reagan și M.S. Gorbaciov confirmă (la Moscova) ratificarea Tratatului de interzicere a armelor nucleare cu rază medie de acțiune (I.N.F.). Cu acest prilej se discută despre S.T.A.R.T. și se încheie un acord privind experiențele atomice.

13 iunie 1988. Consiliul Apărării aprobă punctul de vedere al lui Nicolae Ceaușescu ca trupele române destinate în F.A.U. să nu depășească nivelul prevăzut în Protocolul în vigoare și să fie, în continuare, determinată de hotărârile de partid și de stat, precum și de prevederile acordurilor internaționale.

1 iulie 1988. Funcția de secretar general al N.A.T.O. este preluată de Manfred Wörner.

5-8 iulie 1988. Comitetul Miniștrilor Apărării analizează situația forțelor N.A.T.O. și perspectivele se dezvoltare a acestora, precum și direcțiile de perfecționare a F.A.U. La 7 iulie, cu prilejul primirii miniștrilor Apărării, M.S.Gorbaciov s-a referit la necesitatea întăririi cooperării dintre armatele aliate, și și-a exprimat dorința ca în cadrul Comandamentului Unificat, fiecare armată să aibă și reprezentanți politici. În cadrul discuțiilor cu privire la prezența trupelor sovietice pe teritoriul unor state liderul sovietic a menționat posibilitatea retragerii acestora din unele țări (s-a referit la situația din R.D.G. și Ungaria, unde au avut loc *„neplăceri"* între populațaie și militarii sovietici).

15-16 iulie 1988. În cadrul consfătuirii Comitetului Politic Consultativ, liderii S.P.T.V. se pronunță pentru reducerea forțelor armate și armementelor convenționale în Europa, acțiunea urmând a se desfășura în trei etape. M.S. Gorbaciov propune schimbarea (în următorii 2-3 ani) a structurii organizatorice a F.A.U. pornind de la principiul strategic al obținerii de maximă rezistență cu minimum de resurse folosite. Pentru reorganizarea activității organelor de conducere a Tratatului de la Varșovia s-au pronunțat și românii.

21 august 1988. La Praga, cu prilejul împlinirii a 20 de ani de la ocuparea Cehoslovaciei de către trupele a cinci state din Tratatul de la Varșovia, câteva mii de personae defilează în semn de protest.

28 august 1988. La Arad, Nicolae Ceaușescu și Károlyi Grósz, secretar general al P.M.S.U., încearcă să găsească căile *„pentru depășirea unor probleme care s-au ivit în raporturile româno-ungare"*.

15 septembrie 1988. În Polonia, Puterea este nevoită să înceapă dialogul cu Opoziția. Pentru a distrage atenția opiniei publice de la problemele economice, premierul Zbigniew Messer este înlocuit cu Mieczyslaw Rakowski, adept al reformelor în stil gorbaciovist.

[799] Deși era partizan al reformelor de tip gorbaciovist, noul lider comunist a trebuit să facă față unui curent și mai reformator din partid, acela condus de Imre Pozsgay.

18 octombrie 1988. În cadrul consfătuirii Comitetului Miniștrilor Apărării privind democratizarea și perfectionarea organizării și funcționării organismelor Tratatului de la Varșovia, generalul-colonel Vasile Milea se referă și la *„reorganizarea Comitetului Politic Consltativ și transformarea acestuia dintr-un organ al Tratatului de la Varșovia în Comitet Politic Consultativ al statelor socialiste din Europa, deschis oricărui stat socialist european, care să asigure, în principal, colaborarea multilaterală a partidelor și statelor noastre în domeniul economic și politic și, în acest context, capacitatea de apărare a acestor state"*.

23 octombrie 1988. În *Ungaria*, Puterea și Opoziția (deja acceptată) comemorează (separat) revoluția maghiară din 1956.

28 octombrie 1988. La Budapesta, Comitetul Miniștrilor Afacerilor Externe al S.P.T.V. adoptă o *Declarație* în legătură cu măsurile de întărire a încrederii, securității și dezarmării în Europa.

7 decembrie 1988. M.S. Gorbaciov anunță, în cadrul Adunării Generale a O.N.U. intenția U.R.S.S. de a reduce forțele armate cu 500 000 de militari, precum și numărul armelor convenționale sovietice.

17 decembrie 1988. La Sofia, Comitetul Miniștrilor Apărării discută probleme referitoare la efectivele forțelor armate ale celor două blocuri. Românii cer ca în declarația finală să se menționeze că în spiritul Apelului-program de la Budapesta, România a redus unilateral, încă din 1986, cu 5 % efecivele, armamentul și cheltuielile militare.

1989

26 ianuarie 1989. Autoritățile centrale ungare permit exhumarea lui Imre Nagy, conducătorul revoluției din 1956, care anunțase ieșirea Ungariei din Tratatul de la Varșovia. * Uniunea Sovietică anunță oficial retragerea celor 60 000 de militari sovietici din Ungaria. * În România, Nicolae Ceaușescu se pronunță, într-o alocuțiune, împotriva oricărei reforme politice și economice.

2 februarie 1989. La Viena încep negocierile finale referitoare la *Forțele armate convenționale în Europa* (C.F.E.).

3 februarie 1989. Guvernul cehoslovac face cunoscut că trupele sovietice urmau să părăsească țara.

6 februarie 1989. La Varșovia, Puterea și Opoziția încep dialogul în cadrul *„Mesei Rotunde"*. Peste câteva zile, la 9 februarie, P.M.U.P. va renunța la monopolul puterii.

10-11 februarie 1989. În Ungaria, P.M.S.U. acceptă trecerea *„gradată și progresivă"* la pluripartitism.

15 februarie 1989. Ultimele trupe sovietice părăsesc Afganistanul. * La întâlnirea de lucru a miniștrilor Apărării și șefii Marilor State Majore, ministrul sovietic informează despre retragerea unor mari unități sovietice din Europa centrală și partea europeană a U.R.S.S., despre restructurarea celor rămase și

despre noua fază a Conferinței pentru măsuri de încredere și securitate. Precizează, totodată, că în contextul în care inspectorii americani desfășoară activități în regiunile militare sovietice nu mai era de actualitate secretomania. Consideră util ca țările socialiste să trimită reprezentanți care să asiste la toate aplicațiile executate în țările socialiste sau în regiunile militare sovietice învecinate deaorece pe această cale se putea învăța mult unii de la alții.

6 martie 1989. Sovieticii anunță abolirea *„doctrinei Brejnev"*, afirmând că viitorul fiecărei țări est-europene se află *„în propriile ei mâini"*. * Comisia pentru Drepturile Omului a O.N.U. adoptă o Rezoluție pentru constituirea unei Comisii de anchetă privind situația din România

11 aprilie 1989. La Berlin, Comitetul Miniștrilor Afacerilor Extene al S.P.T.V. adoptă o Declarație cu privire la armamentul nuclear tactic din Europa.

12-14 aprilie 1989. Cu prilejul Plenarei C.C. al P.C.R., Nicolae Ceaușescu anunță că România a plătit, la sfârșitul lunii martie, întreaga datorie externă. Cu toate acestea situația economico-scială avea să se deterioreze.

25 aprilie 1989. În mod simbolic, U.R.S.S. își retrage o parte din tancurile aflate în Ungaria.

2 mai 1989. Ungaria distruge gardul de sârmă ghimpată de la granița cu Austria (350 km), înlesnind exodul est-germanilor spre Republica Federală a Germaniei. În *„Cortina de Fier"* apare astfel prima fisură, completată cu deschiderea frontierei dintre cele două state (*10 septembrie*).

8 mai 1989. János Kádár, este exclus din Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Socialist Ungar. Guvernul primește dreptul de a numi în funcții și nemembri de partid.

12 mai 1989. 172 de membrii ai Congresului S.U.A. cer președintelui George Bush să reviziuască relațiile cu România, care era considerată *„una din cele mai represive țări din Europa de Est"*.

Mai 1989. Șefii de stat și de guvern din țările N.A.T.O. analizează evoluțiile înregistrate în Uniunea Sovietică și în unele țări socialiste și insistă asupra necesității menținerii unor forțe capabile să asigure descurajarea oricărei agresiuni venită din Est. * George Bush declară că scopul N.A.T.O. îl repreznită *„Europa compactă și liberă"*.

4 iunie 1989. În *Polonia* au loc alegeri legislative libere (pentru Seim, parțial libere, deoarece 65% din locuri reveneau Puterii). În primul tur, *„Solidaritatea"* obține un succes neașteptat (toate locurile din Seim pentru care s-au organizat alegeri și marea majoritate a celor în Senat). Din acel moment polonezii au respins oficial regimul comunist[800]. * În China, blindatele pun capăt în mod tragic *„Primăverii"* de la Beijing, din Piața Tien-An-Men.

9 iunie 1989. În timpul vizitei în Belgia, Wojciech Jaruzelski susține expunerea *O Polonie în schimbare într-o Europă în schimbare.*

[800] Adrian Pop, *op. cit.*, p. 205-206.

10-11 iunie 1989. Șeful de stat polonez vizitează Anglia, unde Margaret Thatcher se referă și la *„fascinația"* cu care urmărește evenimentele din Polonia.

12 iunie 1989. M.S. Gorbaciov declară lui Helmuth Kohl: *„Nu vom interveni în evoluțiile nimănui. Fiecare țară decide singură asupra drumului ei"*.

13 iunie 1989. P.M.S.U. și nouă grupări din Opoziție încep negocierile, în cadrul unei *„mese rotunde"*, privind organizarea multipartitismului și a viitoarelor alegeri libere.

14-16 iunie 1989. În timpul vizitei efectuate în Polonia, președintele Franței, François Mitterand, declară: *„Aș dori ca ceea ce se întâmplă în Polonia, Ungaria și parțial în U.R.S.S. să contamineze și restul țărilor Europei de Est"*[801].

15 iunie 1989. Referindu-se la zidul Berlinului, M.S. Gorbaciov declară că *„nimic nu este etern în această lume"*.

16 iunie 189. În Ungaria, 200 000 de persoane asistă la reînhumarea lui Imre Nagy și a altor victime din 1956, într-un cimitir de la marginea Budapestei. Ceremonia este trasmisă de televiziune. Opoziția câștigă noi poziții în lupta cu Puterea[802].

18 iunie 1989. În cel de-al doilea tur de scrutin, *„Solidaritatea"* își confirmă victoria zdrobitoare obținând în Senat 99 de locuri din 100, iar în Dietă toate locurile stabilite. Succesul înregistrat în confruntarea cu regimul comunist polonez avea să fie receptat imediat și în Occident, la Varșovia sosind, la scurt timp, președintele francez, François Mitterand, și cel american, George Bush. Deocamdată, M.S. Gorbaciov a păstrat tăcerea.

23-24 iunie 1989. Plenara *C.C. al P.M.S.U.* decide instituirea unui prezidiu format din patru membri, în cadrul căruia funcția de președinte a fost atribuită lui Rezsö Nyers, care devine numărul 1 în partid, iar cea de secretar general, lui Károly Grósz.

26 iunie 1989. Generalul P.G. Lușev, comandantul-șef al F.A.U. invită (la întâlnirea cu generalul Vasile Milea) câțiva ofițeri din Comandamentul Marinei să participe *„măcar la unele momente"* ale aplicației flotelor U.R.S.S. și Bulgariei din Marea Neagră, care urma să se desfășoare în iulie 1989.

28 iunie 1989. Cu prilejul împlinirii a 600 de ani de la bătălia de la Câmpia Mierlei (Kosovo Polie), Slobodan Miloșevici, care preluase conducerea comuniștilor din Serbia în *mai 1986*, își exacerbează discursul naționalist, spre nemulțumirea Republicilor constitutive ale Federației Iugoslave.

29 iunie 1989. Miniștrii de Externe maghiar și austriac (Hyula Horn, respectiv Alois Mock) taie, în mod simbolic, bucăți din gardul de sârmă ghimpată dintre frontierele celor două state, permițând miilor de cetățeni est-germani să tranziteze Ungaria și să treacă în Austria și R.F.G.

[801] *1989. Principiul dominoului. Prăbușirea regimurilor comuniste europene* (ediție de Dumitru Preda și Mihai Retegan), Editura Fundației Culturale Române, București, 2000, p. 114.

[802] Referindu-se la acest moment, ambasadorul român la Budapesta, Traian Pop, consemnează: *„Ziua de 16 iunie 1989 poate fi considerată în Ungaria ca un moment de vârf în procesul destrămării orânduirii socialiste"*.

6 iulie 1989. Curtea Supremă din Ungaria reabilitează juridic memoria lui Imre Nagy. În aceeaşi zi moare János Kádár. * M.S. Gorbaciov declară în faţa Consiliului Europei de la Strasbourg că filosofia Casei Comune Europene era *„să excludă orice posibilitate de confruntări armate, orice posibilitate de recurgere la ameninţare cu forţa ori de folosire a forţei, în special cu forţa militară de una din alianţe contra celeilalte, în interiorul unei alianţe sau de cu totul altă factură"*. *„Doctrina Brejnev"* din 1968 era astfel abolită.

7-8 iulie 1989. La Bucureşti, în cadrul Comitetul Politic Consultativ al S.P.T.V., Nicolae Ceauşescu se pronunţă pentru dizolvarea *„simultană"* a Tratatului de la Varşovia şi N.A.T.O. (nu pentru o dizolvare unilaterală, cum greşit au interpretat unii dintre liderii S.P.T.V.), situaţie în care ţările socialiste trebuiau *„să continue să coopereze şi să acţioneze concertat, să menţină cooperarea şi acţiunile comune, inclusiv în domeniul militar"*[803]. Petăr Mladenov, ministrul bulgar de Externe, foloseşte prilejul şi obţine de la M.S. Gorbaciov simpatia acestuia pentru cauza reformistă în *Bulgaria, care* i-a spus:*„Simpatizăm cu voi, dar asta este treaba voastră"*. În final, liderii S.P.T.V. adoptă documentul *Pentru o Europă stabilă şi în securitate, fără arme nucleare şi chimice, pentru reducerea substanţială a forţelor armate, armamentelor şi cheltuielilor militare"*.

9-11 iulie 1989. Pe parcursul vizitei în Polonia, George Bush, preşedintele S.U.A., afirmă: *„Realizările voastre au întrecut orice aşteptări şi au câştigat admiraţia noastră... Recunoştinţa mea pentru ceea ce aţi reuşit să faceţi de la vizita mea anterioară: primele alegeri libere în Polonia postbelică... America este gata să ajute Polonia, pe măsura înaintării pe calea reformelor"*[804].

12 iulie 1989. Aflat în vizită la Budapesta, preşedintele S.U.A., George Bush, declară: *„Acum, pentru Ungaria a început anotimpul libertăţii"*.

14 iulie 1989. Referindu-se la vizita preşedintelui S.U.A. în Polonia şi Ungaria, „Scânteia" apreciază, în articolul *„Un preţ prea mare pentru promisiuni de trei parale"*, că aceasta a avut ca scop *„impulsionarea încercării de a împinge aceste două ţări din Europa Centrală dinspre comunism spre Occident, spre principiile pieţii capitaliste şi ale pluralismului politic"*.

19 iulie 1989. În *Polonia*, generalul Wojciech Jaruzelski este ales în funcţia de preşedinte al Republicii de către Parlamentul polonez (cu o majoritate de un singur vot), o contribuţie importantă având deputaţii *„Solidarităţii"*. Imediat, generalul se retrage din fruntea partidului comunist, în favoarea lui Mieczyslaw Rakowski.

7 august 1989. În cadrul negocierilor pentru constituirea noului guvern, după eşecul generalului Kiszczak, Lech Walésa anunţă decizia *„Solidarităţii"* de a forma noul Executiv, dar fără comunişti. Interpelat de Mieczyslaw Rakowski, noul conducător al partidului comunist polonez, M.S. Gorbaciov refuză să intervină în politica internă a Poloniei.

[803] Apud Larry L. Watts, *Cei din urmă vor fi cei dintâi* , p. 591.
[804] *1989. Principiul dominoului*, p. 136-137.

17 august 1989. În cadrul discuţiilor purtate pentru constituirea primului guvern necomunist din Polonia şi din spaţiul aflat sub influenţa Moscovei, Lech Walesa atrage atenţia că *„Polonia nu trebuie să uite unde se găseşte pe hartă şi faţă de cine are obligaţii. Suntem în Tratatul de la Varşovia. Asta nu poate fi schimbat"*.

18 august 1989. În Polonia, Tadeusz Mazowiecki devine primul prim-ministru necomunist din Europa de Est.

19 august 1989. În cadrul procesului de autoreformare, *C.C. al P.M.S.U.* (la *28 iulie* renunţase oficial la caracterul de partid ateu) adoptă documentul intitulat *Învăţămintele drumului nostru istoric*, prin care se anunţa că partidul renunţă la *„situaţia sa de monopol şi la rolul de partid al statului, considerându-se parte a democraţiei cu mai multe partide"*. *„Declaraţia-Program"*, elaborată cu acelaşi prilej, menţiona ca ţel strategic al partidului trecerea la *„socialismul democratic"*.

19 spre 20 august 1989. Într-un *Mesaj* trimis conducerilor partidelor comuniste din statele participante la Tratatul de la Varşovia, Nicolae Ceauşescu afirmă că P.C.R. nu consideră evoluţia din Polonia *„ca una strict internă"* a acestei ţări, că ceea ce se petrece acolo *„interesează toate statele socialiste"*. Prin urmare, trebuia să se adopte o poziţie care *„să nu admită ca liderii „Solidarităţii" să fie însărcinaţi cu formarea guvernului polonez"*, care să oprească *„cursul evenimentelor care urmăresc îndepărtarea socialismului în Polonia"*. A doua zi, la *21 august*, în şedinţa Comitetului Politic Executiv, Nicolae Ceauşescu avea să ceară *„elaborarea unui program de urgenţă"* pentru a se preveni *„pierderea Poloniei"*[805]. * La *Praga*, în Piaţa Venceslas, câteva mii de tineri scandează: *„Trăiască libertatea!"*, *„Trăiască Polonia!"*.

22 august 1989. M.S. Gorbaciov asigură pe Mieczyslaw Rakowski, prim-secretar al P.M.U.P., că nu va interveni în Polonia în urma numirii lui Tadeus Mazowiecki, apropiat al lui Lech Walesa, în fruntea guvernului polonez.

24 august 1989. După ce Parlamentul de la Varşovia confirmă numirea lui Tadeus Mazowiecki în funcţia de prim-ministru, polonezii primesc felicitări de la sovietici. * Premierul Németh Miklós informează pe cancelarul vest-german Helmut Kohl şi pe cancelarul austriac Franz Vranitzky că Ungaria îşi va deschide graniţa cu Austria. Informate, oficialităţile de la Berlin au protestat, iar cele de la Moscova nu au formulat nici o obiecţie[806].

27 august 1989. La Chişinău, Marea Adunare Naţională a R.S.S.Moldova adoptă Declaraţia *Despre suveranitatea statală şi dreptul nostru la viitor*, prin care se cerea restabilirea numelui de român şi a limbii române.

10 septembrie 1989. În R.D.G. se constituie *Noul Forum*, grup politic independent, dominat de intelectuali de stânga, inclusiv de comunişti, care

[805] *„Clio.1989"*, I, nr. 1-2/2005, p. 167-170.
[806] Ioan Scurtu, *Revoluţia Română din decembrie 1989 în context internaţional*, p. 114.

urmăreşte doar dialogul cu Puterea şi participarea la alegeri libere[807]. * Guvernul ungar obţine un mare prestigiu internaţional prin rezilierea Acordului bilateral cu guvernul R.D.G. privind limitarea trecerilor cetăţenilor est-germani într-o ţară terţă (s-a dat astfel posibilitatea zecilor de mii de refugiaţi din R.D.G. să treacă în Austria şi R.F.G.).

12 septembrie 1989. Cancelarul Helmut Kohl declară: *„Ceea ce Ungaria a făcut în acele zile pentru noi nu vom uita niciodată".* * În momentul în care Parlamentul votează lista noului Cabinet polonez, cel dintâi prim-ministru necomunist din statele care constituiau Tratatul de la Varşovia, Tadeus Mazowiecki, conchide: *„Cei 40 de ani de guvernare comunistă s-au încheiat".*

13 septembrie 1989. „Agerpres" publică o *Declaraţie* în legătură cu *„acţiunea ilegală a Republicii Federale Germania de ademenire şi aducere prin Ungaria a unui mare număr de cetăţeni ai Republicii Democrate Germane".*

18 septembrie 1989. În Ungaria, Puterea şi Opoziţia cad de acord asupra a şase texte de lege referitoare la tranziţia democratică. * George Bush declară într-o conferinţă de presă că S.U.A. sunt *„ferm angajate în sprijinirea procesului de reforme din Europa răsăriteană".*

19 septembrie 1989. În R.D.G., *Noul Forum* solicită legalizarea oficială; cererea îi va fi refuzată însă la 23 septembrie. * În Ungaria, discuţiile din cadrul „mesei rotunde" se finalizează fără ca SzDSz şi F.I.D.E.S.Z. să semneze acordul, acestea refuzând compromisul cu partidul comunist, la care era dispus Forumul Democrat Maghiar[808]. * La Plenara C.C. al P.C.U.S., M.S. Gorbaciov se pronunţă pentru creşterea autonomiei Republicilor din compunerea U.R.S.S., însă atrage atenţia că nu vor fi admise *„manifestările de naţionalism şi de şovinism"*[809].

25 septembrie 1989. În R.D.G., la *Leipzig*, circa 10 000 – 15 000 de cetăţeni solicită legalizarea *Noului Forum* şi scandează: *„Gorby!", „Gorby!".* Alte manifestaţii au loc în zilele următoare la Dresda, Potsdam, Jena, Halle, Magdeburg etc. Puterea mobilizează forţele de ordine, care fac arestări, însă nu trec la represiune[810]. Poziţia lui Erich Honecker se clatină tot mai mult şi mai rapid.

26 septembrie 1989. La Ministerul Federal al Afacerilor Externe al Cehoslovaciei, şefilor misiunilor diplomatice acreditate la Praga, li se prezintă expunerea *Probleme actuale ale restructurării economice în Cehoslovacia*, în cadrul căreia s-au făcut referiri şi la democratizarea societăţii cehoslovace, la

[807] Cu toate acestea Puterea îl va declara ilegal la 21 septembrie. Măsura nu va împiedica însă constituirea altor grupuri şi grupări independente care solicită reforme

[808] Pentru a evita posibilitatea ca Imre Poszgay să fie ales preşedinte al Ungariei, prin alegeri generale, SzDSz şi F.I.D.E.S.Z. au reuşit să strângă 200 000 de semnături pentru desfăşurarea unui referendum, programat la sfârşitul lui *noiembrie 1989*, prin care s-a decis ca viitorul preşedinte să fie desemnat de către parlament.

[809] M.S.Gorbaciov, *Memorii*, Editura Nemira, Bucureşti, 1994, p. 242.

[810] Referindu-se la evoluţiile politice din R.D.G., purtătorul de cuvânt al Casei Albe făcea cunoscut la 12 octombrie 1989 că americanii urmăreau evenimentele din această ţară „cu interes şi preocupare", că sperau ca guvernul est-german să găsească *„voinţa de a răspunde, în mod uman şi pozitiv, la dorinţa covârşitoare de schimbare"* şi că *„admiră pe cei care urmăresc libertăţi democratice într-un fel sau altul" (Principiul dominoului...*, p. 224).

elaborarea unei noi Constituţii care să ţină seama de prevederile declaraţiei universale a drepturilor omului. Cu acelaşi prilej s-a precizat, că *„şi în viitor se are în vedere menţinerea şi chiar creşterea rolului conducător al Partidului Comunist în societatea cehoslovacă"*[811].

2 octombrie. În principalele oraşe din R.D.G. se declanşează un şir aproape neîntrerupt de demonstraţii antiguvernamentale. Ele vor continua la Dresda – *4 şi 16 octombrie*, în Berlinul de Est – *7 octombrie, 4 şi 6 noiembrie*, Leipzig – *9, 16, 23 octombrie*, Magdeburg – *16 octombrie*), în cursul cărora se cere respectarea regulilor şi principiilor democratice, dialog cu autorităţile etc. La Leipzig, circa 2 000 de cetăţeni manifestează şi scandează: *„Gorby!", „Gorby!".* Puterea organizează represiunea însă nu dă ordinul de atac. Poziţia lui Erich Honecker se clatină tot mai mult.

3 octombrie 1989. În sediul şi în faţa ambasadei R.F.G. din Praga se află peste 4 000 de cetăţeni est-germani care încearcă să folosească teritoriul Cehoslovaciei pentru a ajunge în R.F.G.

7 octombrie 1989. În cadrul unui Congres extraordinar, Partidul Muncitoresc Socialist Ungar (P.M.S.U.) se transformă în Partidul Socialist Ungar (preşedinte: Rezsö Nyers), care renunţă la centralismul democratic şi se pronunţă pentru o societate pluralistă, pentru economie de piaţă. În cuvântul său la Congres, Rezsö Nyers a precizat că în contextul schimbărilor care aveau loc în cadrul societăţii ungare *„se încheie şi rolul istoric al P.M.S.U", fiind nevoie de „un partid nou, dar care să nu continue politica P.M.S.U.",* de *„un partid care nu putea fi comunist",* care *„să se angreneze mai puternic în realizarea reformelor în toate domeniile"*[812]. * Erich Honecker organizează sărbătorirea a 40 de ani de la înfiinţarea R.D.G., invitând la Berlin pe toţi liderii statelor membre ale Tratatului de la Varşovia. O primire deosebită i-au făcut cetăţenii est-germani lui M.S. Gorbaciov[813], care – în contextul în care a constatat că liderul est-german nu a lăsat să se întrevadă nici o speranţă de schimbare (în cuvântarea pe care a ţinut-o) – a replicat cu mult subînţeles: *„Cel care reacţionează cu întârziere este pedepsit de viaţă".* La aceasta, Erich Honecker a replicat: *„U.R.S.S.-ul este o ţară mare şi de aceea perestroika va avea nevoie de zece ani să o distrugă. În R.D.G. nu vor fi necesare mai mult de zece zile. Iată de ce spun nu"*[814]. Est-berlinezii ies pe străzi purtând lozinci prin care cereau libertate, democraţie, legalizarea organizaţiei Noul Forum etc.[815] Cu acelaşi prilej, manifestanţii s-au referit şi la unificarea Germaniei[816].

[811] 1989. *Principiul dominoului...*, p. 207.

[812] *Ibidem*, p. 215-216.

[813] În momentul în care acesta a depus o coroană de flori la Monumentul Eroilor Sovietici, mulţimea a scandat: *„Ajută-ne Gorbaciov!".*

[814] Françoise Thome, *Sfârşitul comunismului*, Editura Polirom, Iaşi, 1996, p. 66.

[815] Referindu-se la aceste manifestaţii, Agenţia est-germană A.D.N. a transmis în seara zilei că *„huliganii, în cârdăşie cu mijloacele de informare occidentale, au încercat să perturbe serbările populare ocazionate de aniversarea R.D.G." (Principiul dominoului...*, p. 118).

[816] Helmut Kohl, *Am vrut reunificarea Germaniei*, Institutul European, Iaşi, 1999, p.86.

7 octombrie 1989. P.S.M.U. se transformă în Partidul Socialist Ungar, care renunță la centralismul democratic și la dictatura proletariatului. * M.S. Gorbaciov îndeamnă pe Erich Honecker să introducă reforme în R.D.G.

10 octombrie 1989. La încheierea reuniunii la nivel înalt a C.E.E. de la Strasburg, François Mitterand precizează că *„problema unor provincii cum ar fi Silezia, Moravia, Prusia Orientală etc. trebuie să rămână intangibilă. În schimb nu trebuie să se omită problema divergențelor între Ungaria și România în problema Transilvaniei, sau problema Basarabiei... Franța și U.R.S.S. trebuie să-și reia rolul de asigurare a echilibrului în Europa, așa cum au făcut-o de secole".*

11 octombrie 1989. Cancelarul vest-german Helmut Kohl îl informează telefonic pe M.S. Gorbaciov: *„Republica Federală nu este interesată în nici un caz de existența unui haos în R.D.G. Noi sperăm ca evoluțiile de acolo să nu scape de sub control, ca sentimentele să nu debordeze. Interesul nostru este mai degrabă ca R.D.G. să se alăture cursului sovietic de reforme și restructurării și ca oamenii să rămână acolo"*[817].

11-12 octombrie 1989. La Plenara *C.C. al P.C.C.*, Milos Jakes critică pe cei care urmăreau *„destabilizarea socialismului, slăbirea rolului conducător al partidului și discreditarea acestuia"*, precum și evoluțiile din Ungaria și Polonia. Recunoaște, însă, necesitatea restructurării pentru *„dezvoltarea în continuare a societății socialiste"* și atrage atenția că nu va accepta cedarea pozițiilor *„în favoarea antisocialiste"* și nu va permite ca *„partidul să piardă influența asupra evoluției evenimentelor"*[818].

16 octombrie 1989. Prevalându-se de desfășurarea Conferinței Mediului Înconjurător, organizată de O.S.C.E, la Sofia (până la *3 noiembrie*), societatea civilă bulgară protestează intens împotriva regimului comunist bulgar.

17-20 octombrie 1989. Parlamentul *ungar* aduce unele amendamente Constituției, asupra cărora căzuseră de acord reprezentanții P.M.S.U. și ai Opoziției: schimbarea denumirii statului în Republica Ungaria (renunțându-se la cea de „Republică Populară"), adoptarea principiilor pluripartidismului și economiei de piață, sporirea atribuțiilor Adunării Naționale etc.

18 octombrie. După ce, la *12 octombrie*, Biroul Politic al P.S.U.G. reconfirmase atașamentul partidului față de valorile socialismului, Willy Stoph, prim-ministrul est-german, cere, tot în Biroul Politic, demisia lui Erich Honecker căruia M.S. Gorbaciov îi atrăsese atenția că *„viața îi pedepsește pe cei care sosesc cu întârziere"*. Pentru a nu fi umilit, liderul est-german renunță la putere, demisionând *„din motive de sănătate"*. Este înlocuit cu Egon Krenz (adept al gorbaciovismului[819]), care promite anumite schimbări, inclusiv dialog cu Opoziția[820]. Schimbarea la *„vârf"* nu duce la reformarea sistemului de conducere[821].

23 octombrie 1989. Eduard Șevarnadze, ministrul sovietic de Externe, se pronunță în fața Sovietului Suprem pentru *„absoluta libertate a popoarelor est-europene"*. * După ce, la începutul lui octombrie, Stanko Todorov, președintele Adunării Naționale a *Bulgariei*, adresase o scrisoare Biroului Politic prin care denunța încetineala cu care se desfășura procesul de reformă, liderul grupului reformist din structurile de conducere, Petăr Mladenov, își prezintă demisia din guvern[822], concomitent cu formularea unei scrisori extrem de critice la adresa situației din țară și a politicii promovate de Todor Jivkov[823]. * În *R.D.G.* sute de mii de cetățeni din Leipzig ies din nou în stradă și cer reforme democratice autentice. Vor fi urmați, la *4 și 6 noiembrie*, de est-berlinezi.

24-25 octombrie 1989. La Plenara lărgită a C.C.al P.C.R., Nicolae Ceaușescu se pronunță împotriva oricăror schimbări în sistemul politic românesc.

25 octombrie 1989. Ghenadi Gherasimov, purtătorul de cuvânt al Ministerului Afacerilor Externe sovietic, dă asigurări că *„doctrina Brejnev a murit"* și că Uniunea Sovietică va acționa conform *„doctrinei Sinatra"*.

26 octombrie 1989. La Helsinki, M.S. Gorbaciov se angajează să nu mai folosească trupe pentru a menține la putere regimurile comuniste din Europa (renunță la doctrina Brejnev).

26-27 octombrie 1989. La Varșovia, Comitetul Miniștrilor Afacerilor Externe al S.P.T.V. discută probleme ale situației internaționale.

Octombrie 1989. În Bulgaria, numeroase grupuri independente organizează demonstrații, la Sofia, pentru a atrage atenția asupra poluări, dar și asupra politicii regimului comunist bulgar. Din ce în ce mai izolat, Todor Jivkov promite reforme. La 8 noiembrie însă câțiva membrii ai Biroului Politic aveau să-i ceară să demisioneze.

8 noiembrie 1989. Câțiva membri ai Biroului Politic al Partidului Comunist Bulgar cer lui Todor Jivkov să-și depună demisia.

7 noiembrie 1989. Guvernul *R.D.G.* demisionează *„în bloc"*, Willy Stoph fiind înlocuit cu reformistul Hans Modrow, care a inclus în guvern și necomuniști. • Serviciul de Informații Externe al Departamentului Securității Statului din România informează că președintele francez François Mitterand și cancelarul german Helmut Kohl au decis *„să se intensifice aplicarea măsurilor elaborate în cadrul N.A.T.O. pentru stimularea evoluțiilor din Europa de est, îndeosebi prin constituirea unui front comun al forțelor de opoziție din țările socialiste"*.

---

[817] Pe aceeași linie de conduită, la *31 octombrie 1989*, Helmut Kohl și Egon Krenz au decis să nu se mai încurajeze emigrarea cetățenilor est-germani în R.F.G.

[818] *Principiul dominoului...*, p. 235.

[819] Noul lider est-german, școlit la Moscova, proclamă și el rolul conducător al partidului comunist, apreciind că *„socialismul este singura alternativă manifestă față de capitalism"* (*Principiul dominoului...*, p. 244).

[820] Se întâlnește și cu Werner Leich, conducătorul Bisericii Evanghelice din R.D.G.

[821] Mai mult, sunt interzise călătoriile cetățenilor est-germani în țările socialiste. Sub presiunea străzii, măsura va fi anulată la 1 noiembrie.

[822] La fel procedează Stanko Todorov, președintele Adunării Naționale.

[823] Situația lui Todor Jivkov avea să se agraveze după ce, la începutul lunii noiembrie, M.S.Gorbaciov a refuzat să-l primească, făcând cunoscut că *„problemele bulgare trebuie rezolvate de comuniștii bulgari"*.

8 noiembrie 1989. Noul guvern est-german face cunoscut că, începând de a doua zi, cetățenii est-germani puteau părăsi țara prin orice punct de frontieră.

9 noiembrie 1989. Radioul est-german anunță, fără asemntimentul Moscovei, că se deschid granițele cu R.F.G. și cu Berlinul de Vest. Momentul simbolizează căderea a zidului Berlinului (165,7 km), simbol al războiului rece. Reticent, George Bush declară: *„N-am de gând să dansez pe zidul Berlinului"*. Egon Krenz precizează lui Helmuth Kohl că reunificarea nu era o problemă prioritară pentru R.D.G.

10 noiembrie 1989. Sub presiunea străzii și a propriilor camarazi, Todor Jivkov este înlăturat din funcția de secretar general al Partidului Comunist Bulgar (la *13 decembrie* va fi eliminat și din Comitetul Central și din rândul membrilor de partid[824]). Noua conducere a partidului avea să fie asigurată de Petăr Mladenov, care a promis reforme moderate, în limitele socialismului[825]. Dorind mai mult, populația a continuat să demonstreze, solicitând instalarea imediată a unui sistem multipartit, dreptul de liberă asociere (*30 noiembrie*); la *25 noiembrie*, sindicatele își proclamaseră deja independența.

11 noiembrie 1989. M.S. Gorbaciov cere lui Helmut Kohl să nu accelereze demersurile pentru reunificarea germană pentru a nu se produce haos. În R.D.G. demisionează Biroul Politic al P.S.U.G.

13 noiembrie 1989. Serviciul de Informații Externe român informează că Administrația americană a stabilit următoarele misiuni principalelor state membre din N.A.T.O.: *„Evenimentele din Europa de Est se desfășoară cu rapiditate, fiind necesară o coordonare și mai strânsă între statele membre ale Alianței Nord-Atlantice pentru controlarea situației și accelerarea cursului favorabil intereselor Occidentului. În acest sens trebuie să se asigure o redistribuire a rolurilor statelor occidentale și o mai mare implicare a lor în acțiunile de influențare a evoluțiilor din diferite țări socialiste. S.U.A se vor concentra îndeosebi asupra situației din U.R.S.S., urmând ca R.F.G. și Marea Britanie să se ocupe mai mult de problemele legate de R.D.G., Polonia, Cehoslovacia, iar Franța și Italia de cele privind Ungaria, Bulgaria și România"*[826].

15 noiembrie 1989. La Budapesta, în fața Ambasadei române, Federația Tinerilor Democrați (FIDESZ) a organizat o demonstrație de protest față de situația din România, cu participarea a circa 400 de persoane, care purtau torțe și lumânări aprinse și care scandau: *„Jos regimul!", „Libertate Ardealului!", Dumnezeule, nu ne lăsa să pierdem Ardealul! etc."*. * La Praga populația manifestează pentru comemorarea a doi ani de la protestele muncitorilor români de la Brașov.

[824] La 18 ianuarie 1990, Todor Jivkov avea să fie pus sub stare de arest la domiciliu.

[825] La întâlnirea cu reprezentanții intelectualității, Petăr Mladenov a precizat că reformele preconizate vizau crearea *„unui stat socialist modern și al justiției"* (*Principiul dominoului...*, p. 297).

[826] Constantin Sava, Constantin Monac, *Revoluția română din decembrie 1989 retrăită prin documente și mărturii*, Editura Axioma Eddit, București, 2001, p. 104 (în continuare se va cita: *Revoluția română din decembrie 1989...*).

17 noiembrie 1989. În *Cehoslovacia* începe *„revoluția de catifea"*. Populația se îndreaptă spre piața Wenceslas din Praga, scandând: *„Libertate!", „Alegeri libere!", „Afară cu Jakes!", „Să se termine cu monopolul P.C.C.!"*. Inițial, forțele de ordine nu reacționează, însă în cadrul scenariului dinainte stabilit[827], în jurul orei 20,00, intervin cu brutalitate, fac arestări și rănesc peste 500 de manifestanți. * La Berlin, Egon Krenz este înlocuit cu Hans Modrow. Din noul guvern 11 miniștri (din 28) sunt necomuniști. * În U.R.S.S., Eduard Șevarnadze declară, în Comitetul pentru Relațiile Internaționale al Sovietului Suprem, că *„nimeni nu area dreptul să schimbe în mod unilateral realitățile din Europa"*. * În România, Ministerul Afacerilor Externe dă *„instrucțiuni precise"* șefilor de misiuni diplomatice în legătură cu modul de comportare: *„În perioada actuală, urmăriți cu foarte multă atenție evoluția evenimentelor și desprindeți, din contactele pe care le veți avea, tendințele pentru perioada următoare, poziția diferitelor partide politice din țara de reședință, precum și poziția altor state față de aceste evoluții și evenimente. Ne interesează, în mod deosebit, poziția S.U.A., U.R.S.S., Franței, Marii Britanii, R.F.G., a țărilor din Piața Comună, poziția țărilor din Orientul Mijlociu față de evenimentele din zonă, a țărilor africane față de soluționarea conflictului din Africa Australă etc; poziția marilor puteri față de situația din America Centrală și America Latină; inițiative și poziții ale țărilor din America Latină față de evenimentele internaționale și altele. Acordați atenție și fiți prudent în interpretarea ce se dă pozițiilor S.U.A. și U.R.S.S., eventuala lor «coordonare" în legătură cu perspectiva soluționării problemelor internaționale... 4. Sunt posibile unele recrudescențe și intensificări ale unor acțiuni ostile țării noastre, continuarea publicării și transmiterii unor materiale prin mijloace de informare în masă, cu caracter necorespunzător. În legătură cu aceasta, vă rugăm să urmăriți atent evoluția evenimentelor, să luați imediat poziții ferme de respingere a acestora, prezentând argumentat situația reală, politica statului și partidului nostru. Acolo unde este cazul, prezentați protest din partea ambasadei"*.

18 noiembrie 1989. Adunarea Populară din *Bulgaria* (Parlamentul) decide constituirea unei Comisii pentru elaborarea unui noi Constituții, precizând că toate măsurile ce urmau a fi luate trebuiau să vizeze consolidarea și dezvoltarea *„orânduirii socialiste"*, Partidul Comunist păstrându-și rolul de avangardă.

20 noiembrie 1989. La *București* încep lucrările Congresului al XIV-lea al P.C.R. Delegații îl aplaudă frenetic pe Nicolae Ceaușescu, care declară: *„Nu putem îngădui, sub nici o formă și în nici o împrejurare, ca cineva să aducă atingere socialismului"*[828] (la 24 noiembrie va fi reales, în unanimitate, secretar general al

[827] Urmărind înlocuirea lui Milos Jakes cu reformatorul Zdenek Mlynar, generalul Alois Lonec, șeful poliției secrete cehoslovace, și Viktor Gruşko, șeful adjunct al K.G.B., au stabilit un plan care prevedea, ca în urma intervenției în forță a poliției cehoslovace, să se anunțe că un student (în realitate un ofițer de Securitate) a fost „ucis" pentru a amplifica revolta populației. Planul a reușit parțial, deoarece adevăratul Martin Smidt a dezmințit imediat „moartea" sa, iar Zdenek Mlynar a refuzat să ia locul lui Milos Jakes (Ioan Scurtu, *Revoluția Română din decembrie 1989 în context internațional*, p. 125).

[828] La 24 noiembrie, Nicolae Ceaușescu va fi reales, în unanimitate, secretar general al C.C. al P.CR.

P.C.R.). * *„Europa Liberă"* transmite afirmația făcută de Roland Dumas, ministrul francez de Externe, în Senat: *„Ieri Budapesta, Varșovia și Berlin, și apoi Sofia! Astăzi e la rând Praga! Mâine va fi Bucureștiul!"*.

21 noiembrie 1989. În Cehoslovacia, Forumul Civic realizează primele contacte cu premierul Adamec în vederea desfășurării unei *„mese rotunde"*, după modelul polonez. * Din Moscova, ambasadorul Ion Bucur informează despre vizita la Moscova a ministrului Afacerilor Externe al Franței: *„R.Dumas a fost primit de M. Gorbaciov și a avut convorbiri cu Șevarnadze. După cum a relatat un director adjunct din MAE al U.R.S.S., R. Dumas a venit la Moscova din însărcinarea președintelui Franței pentru a efectua un schimb de păreri cu M. Gorbaciov privind evoluțiile din unele țări socialiste europene, îndeosebi cum este văzută de U.R.S.S. problema reunificării Germnaiei. Ambele părți au constatat unitatea de vederi în privința respectării granițelor postbelice în Europa, precum și în legătură cu faptul că Germnaia nu este o problemă actuală. M. Gorbaciov a atras atenția asupra lipsei de perspectivă a cererilor unor cercuri politice din R.F.G. în privința realizării unificării Germaniei, subliniind că puterile învingătoare trebuie să-și expună din nou poziția în această problemă. M. Gorbaciov a subliniat însemnătatea unor abordări echilibrate, constructive, din partea țărilor occidentale, a evenimentelor din unele țări socialiste, arătând că nu a sosit încă timpul pentru distrugerea organizațiilor politice și economice din Europa. El a repetat teza sa, potrivit căreia lumea contemporană nu reprezintă două civilizații care se exclud reciproc, ci una singură, universală, în care predomină valorile generale umane și libertatea de alegere"*. • La Washington (conform relatării ambasadorului Ion Stoichici din ziua următoare), Hans Dietrich Genscher, ministrul de Externe al R.F.G., solicită asigurări de la președintele George Bush și de la secretarul de stat James E. Baker că în timpul întâlnirii sovieto-americană la nivel înalt din 2-3 decembrie *„nu se intenționează ca cei doi președinți să convină noi hotărâri priviind viitorul Europei peste capul europenilor"*. La sfârșitul vizitei, oficiali ai Administrației americane au declarat că diplomatului vest-german i s-a promis că nu se va lua o decizie unilaterală în ceea ce privește viitorul Europei în cadrul convorbirilor la nivel înalt de la Malta. În timpul vizitei, Hans Dietrich Genscher a dat asigurări că *„în Vest există interes ca mișcările reformiste să reușească și că Occidentul nu va face nimic care să tulbure aceste mișcări reformiste"*, că *„nu vom încerca să obținem avantaje unilaterale de pe urma problemelor care ar putea apărea"*, că Occidentul înțelege și acceptă *„interesele U.R.S.S. privind securitatea și are, ca și U.R.S.S., interes pentru menținerea stabilității, în condițiile realizării procesului de reforme"*. Referindu-se la problema germană, ministrul vest-german a declarat: *„Suntem un popor, nu există națiune germnaă capitalistă și o națiune germană socialistă; această o singură națiune germană trăiește împreună în două state diferite"*.

22 noiembrie 1989. Președintele Franței, François Mitterand, declară în Parlamentul de la Strasbourg: *„Auzim apelul mulțimii de la Praga și, dacă nu*

auzim încă vocea poporului român, simțim însă că această tăcere reprezintă un fapt enorm". * Președintele S.U.A., George Bush precizează că va cere lui M.S. Gorbaciov, la Malta, *„să construim împreună o nouă lume"*, că în Europa *„a venit libertatea"*, că *„o nouă Europă trebuie să se bazeze pe valorile democratice"*, că *„pacea pe care o construim împreună trebuie să fie diferită de cea de până acum"*, că *„a sosit timpul pentru schimbări istorice"*. * Serviciul de Informații Externe român consideră că deciziile adoptate la reuniunea de la Paris a șefilor de guvern și de stat ai țărilor membre ale C.C.E. preconizează, în ceea ce privește România, *„intensificarea acțiunilor vizând crearea unor tensiuni interne destabilizatoare, prin folosirea unor stări de nemulțumire și incitări în mediul minorității maghiare, considerându-se că, în acest fel, România ar putea fi determinată să nu mai obstrucționeze procesele ce au loc în Est"*.

24 noiembrie 1989. Oleg Bogomolov, consilier economic al președintelui M.S. Gorbaciov, declară într-un interviu luat de Radio France International: *„Procesul care se desfășoară în prezent în unele țări din Europa are un caracter ireversivil și de generalitate. Anumiți lideri politici pot să nu fie conștienți de necesitatea unor asemenea schimbări, dar viața însăși le-o impune. De aceea privesc cu oarecare optimism evoluția viitoare a României"*.

27 noiembrie 1989. Greva generală din Cehoslovacia *„paralizează"* întreaga țară.

28 noiembrie 1989. Ignorând sfatul lui M.S. Gorbaciov, Helmut Kohl lansează în Bundestag (fără a se consulta cu partenerii din N.A.T.O. și cu reprezentanții R.D.G.), Planul în 10 puncte pentru reunificarea germană și atrage atenția: *„Niciodată prețul reunificării nu trebuie să fie ieșirea din N.A.T.O."* * Într-o scrisoare adresată lui George Bush, Cancelarul german apreciază că *„soarta României este prilej de mare îngrijorare"*.

29 noiembrie 1989. În urma negocierilor dintre Putere și Forumul Civic, Parlamentul cehoslovac decide suprimarea art. 4 din Constituție referitor la rolul conducător al partidului comunist. Concomitent, se acceptă multipartitismul și negocierile în vederea constituirii unui guvern de coaliție. * Ataşatul militar cehoslovac de la Belgrad atenționează pe omologul român: *„Fiți atenți că la voi vor fi demonstrații ale ungurilor"*.

30 noiembrie 1989. Guvernul cehoslovac face cunoscut că a eliminat restricțiile de trecerea frontierei cu Austria și că va introduce libertatea de a călători începând cu 4 decembrie.

Noiembrie 1989. Ramiz Alia, liderul comuniștilor albanezi, se opune reformelor de orice fel.

1 decembrie 1989. P.C.C. consideră intervenția trupelor Tratatului de la Varșovia (fără cele române) din 1968 drept *„o greșală"*. Concomitent, primul-ministru cere retragerea forțelor sovietice din țară. * Eduard Șevarnadze declară lui Agostino Casaroli, prim-ministru papal: *„Fără dvs. nimic din toate acestea nu s-ar fi întâmplat"*. * În R.D.G., Parlamentul decide abolirea prevederii constituționale

privind rolul conducător al partidului comunist. • În *România*, generalul Iulian Vlad, şeful Departamentului Securităţii Statului, informează pe Nicolae Ceauşescu că în cadrul apropiatei întâlniri dintre George Bush şi M.S.Gorbaciov se *„vor aborda cu prioritate probleme privind redefinirea sferelor de influenţă şi elaborarea unei noi strategii comune care să le asigure, în continuare, un rol dominant în toate problemele internaţionale"*. În finalul documentului se anticipa că cei doi lideri *„ar urma să discute şi problema exercitării de noi presiuni coordonate asupra acelor ţări socialiste care nu au trecut la aplicarea de reforme «reale», fiind avute în vedere îndeosebi R.P.Chineză, Cuba şi România. Cu privire la ţara noastră, Bush va releva că statele membre ale N.A.T.O. vor continua aplicarea de restricţii în relaţiile lor cu România şi vor solicita ca şi U.R.S.S. să procedeze în mod similar, mai ales prin reducerea livrărilor sovietice de ţiţei, gaz metan şi minereu de fier"*[829].

2 decembrie 1989. Serviciul de Informaţii Externe al României informează eşaloanele superioare despre aprecierile făcute de preşedintele american George Bush referitoare la situaţia din România: *„Aş dori să văd unele acţiuni şi în această ţară. Nu ştiu când se va întâmpla acest lucru. Am trimis în România un nou ambasador, Allan Green, care îmi este prieten. L-am trimis în România tocmai pentru că este un om ferm şi intransigent, ce cunoaşte bine părerile mele despre democraţie şi libertate. Cred că Alan Green a plecat la 29.11.1989 spre România şi el va prezenta punctul nostru de vedere, al meu personal, preşedintelui Nicolae Ceauşescu. În orice caz, vom încerca, dar va fi foarte greu"*[830].

2-3 decembrie 1989. La Malta, George Bush şi M.S. Gorbaciov discută probleme referitoare la dezarmare, cooperare, situaţia internaţională etc. Liderul american îşi manifestă interesul faţă de evoluţiile politice din estul Europei, iar cel sovietic declară că nu urmăreşte influenţarea situaţiei din America Centrală. Elogiind activitatea lui M.S. Gorbaciov, George Bush declară: *„Dumneavoastră sunteţi catalizatorul schimbărilor din Europa, care sunt constructive"*. La rându-i, liderul sovietic afirmă: *„Trebuie să acţionăm împreună – şi acţionăm împreună – într-un spirit real de răspundere şi cu multă ponderaţie în această perioadă, în cursul căreia Europa cunoaşte atâtea frământări"*. După reuniune, la conferinţa de presă comună, George Bush a declarat că va sprijini politica de restructurare dusă de M.S. Gorbaciov.

3 decembrie. În Cehoslovacia se constituie un nou guvern în care conducerile a cinci ministere (din 20) nu mai sunt conduse de comunişti. Opoziţia nu este de acord cu componenţa noului Executiv, *Forumul Civic* solicitând constituirea unui veritabil guvern de coaliţie. * Plenara *C.C. al P.S.U.G.* decide excluderea din partid a lui Erich Honecker, Willy Stoph şi a altor colaboratori apropiaţi; întreaga conducere a partidului demisionează.

[829] Ioan Scurtu, *Revoluţia Română din Decembrie 1989 în context internaţional*, p. 160-162.
[830] Constantin Sava, Constantin Monac, *Revoluţia română din Decembrie 1989*..., p. 106.

4 decembrie 1989. La Moscova, cu prilejul şedinţei Comitetului Politic Consultativ al Tratatului de la Varşovia, M.S. Gorbaciov informează pe liderii statelor care făceau parte din această organizaţie despre conţinutul discuţiilor avute cu George Bush la Malta, referindu-se în general la pace, dezarmare, la Europa Unită. Liderul sovietic mai condamnă invazia din 1968 din Cehoslovacia şi oferă garanţii cu privire la neamestecul în afacerile interne ale statelor membre. Nicolae Ceauşescu reaminteşte că România nu a participat la respectiva agresiune, pe care o apreciază, din nou, ca *„o încălcare gravă a suveranităţii şi independenţei unui stat, un act agresiv, contrar normelor şi principiilor relaţiilor dintre state, care a dăunat mult socialismului, inclusiv Uniunii Sovietice"*. Cu acelaşi prilej, Nicolae Ceauşescu s-a pronunţat şi pentru retragerea trupelor sovietice din Cehoslovacia (şi din alte state unde se mai aflau), fapt care l-a surprins pe liderul sovietic. * În continuare, într-o atmosferă tensionată, are loc o întâlnire între Nicolae Ceauşescu şi M.S. Gorbaciov (cu participarea primilor-miniştri Constantin Dăscălescu şi Nikolai Rîşkov), în cadrul căreia liderul român a insistat pentru organizarea unei întâlniri a reprezentanţilor partidelor comuniste (cu participare sovietică) şi pentru sporirea de către Uniunea Sovietică a livrărilor de materii prime, în special petrol şi gaz metan. Referindu-se la procesul revoluţionar din Europa, Nicolae Ceaşescu a arătat: *„Noi suntem foarte preocupaţi de ce se întâmplă în câteva ţări socialiste din Europa. Înţelegem perfecţionarea, înnoirea, însă nu de aceasta vreau să vorbesc acum, dar forma în care se acţionează pune foarte serios în pericol nu numai socialismul, ci şi existenţa partidelor comuniste din ţările respective. Dacă se lasă să se continue acest curs se va ajunge la o situaţie foarte gravă"*. * În *Cehoslovacia*, manifestanţii scandează: *„Afară cu comuniştii!"*, *„Fără comunişti!"*, *„Ruşine!"*, *„Mafia!"*, *Plecaţi!"*, *„Husák, de data asta să nu te mai bizui pe tancurile sovietice!"*. * Imre Pozsgay, ministru de stat ungar, declară la televiziunea Antenne 2 că *„Ungaria nu are altă cale de ales decât democraţia, până la capăt"*.

5 decembrie 1989. Petăr Mladenov declară, la Moscova, lui M.S. Gorbaciov că în Bulgaria *„toată lumea, cu excepţia unei pături subţiri a populaţiei, susţine cu căldură perestroika"*. Reafirmându-şi poziţia faţă de necesitatea unui *„dialog sincer şi deschis cu societatea"*, care va contribui la *„întărirea autorităţii partidului"*, liderul sovietic precizează că schimbările nu trebuiau făcute *„în pripă"*, şi-i recomandă lui Petăr Mladenov să studieze articolul său *Ideea socialistă şi perestroika revoluţionară*, care conţinea orientările sale *„pe termen lung"* şi se baza pe *„valorile noastre socialiste, pe o interpretare contemporană a clasicilor marxismului"*. * Din Washington, ambasadorul român Ion Stoichici informează că D. Quayle, vicepreşedintele S.U.A., a apreciat că *„lucrurile evoluează foarte rapid în Europa răsăriteană, într-un sens pozitiv"* şi că americanii trebuie să fie pregătiţi *„pentru evoluţii neaşteptate, în situaţia în care evenimentele vor lua o întorsătură negativă"* deoarece *„avem de a face cu guverne totalitare"*. * Un ziar din Moscova publică declaraţia lui M.S. Gorbaciov: *„Lumea părăseşte o epocă, cea a războiului rece, şi păşeşte în una nouă"*. La rându-i, Ghenadi Gherasimov, purtătorul de

cuvânt al lui M.S. Gorbaciov, declara şi el, după întâlnirea de la Malta: *„Războiul rece a fost înmormântat în străfundurile Mediteranei"*.

6 decembrie 1989. M.S. Gorbaciov abordează cu François Mitterand, la Kiev, şi probleme referitoare la situaţia politică din estul Europei[831]. • Egon Krenz demisionează din funcţiile de preşedinte al Consiliului de Stat[832] şi al Consiliului Apărării al R.D.G.

7 decembrie 1989. În Bulgaria, grupările independente se unesc în cadrul *Uniunii Forţelor Democrate* (U.F.D.), condusă de Jelio Jelev, care militează pentru democraţie de tip occidental. * În *R.D.G.*, la *„Masa rotundă"* participă nu mai puţin de 14 partide şi grupări politice de opoziţie, alături de reprezentanţii P.S.U.G. La scurt timp avea să fie dizolvată temuta poliţie politică S.T.A.S.I. * În *Cehoslovacia*, premierul Ladislau Adamec îşi prezintă demisia. Miloš Jakeš este exclus din P.C.C. * Presa din Budapesta publică textul scrisorii adresate de către Matyas Szurös lui Nicolae Ceauşescu, prin care preşedintele interimar al Ungariei făcea cunoscut că preotul reformat László Tökes *„este şicanat, ameninţat şi maltratat în mod grav"* (la fel ca şi *„membrii presbiteriului care îl sprijină"*) fapt ce provoacă *„o gravă îngrijorare în rândul opiniei publice ungare"*. În final, şeful statului ungar atrăgea atenţia lui Nicolae Ceauşescu că *„tratamentul autorităţilor române contravine spiritului cursului de la Helsinki, obligaţiilor şi principiilor în acest domeniu, semnate şi de România"* şi cerea *„insistent"* să se intervină *„în scopul încetării imediate a şicanării de către autorităţi şi a ameninţărilor împotriva lui László Tökes şi a familiei sale, pentru repunerea sa în serviciul bisericesc şi a-i face posibilă exercitarea liberă a drepturilor oficiale şi ale omului"*.

10 decembrie 1989. În Cehoslovacia se constituie guvernul condus de Márian Čalfa (în urma demisiei lui Ladislav Adamec), în cadrul căruia comuniştii nu mai sunt majoritari. A doua zi va fi înlocuit din funcţia de preşedinte al ţării şi Gustáv Husák.

10 spre 11 decembrie 1989. Pe străzile Timişoarei, persoane neidentificate împrăştie manifeste cu conţinut anticeauşist: *„Jos dictatura!"*, *„Jos tirania ceauşistă!"*, *„Moarte dictatorului!"*[833].

11 decembrie 1989. Serviciul de Informaţii Externe al României apreciază că, în ceea ce priveşte România, guvernul olandez acţionează pentru *„intensificarea campaniei propagandistice de denigrare a realităţilor din România şi*

[831] *„A doua întâlnire importantă* – apreciază Alex Mihai Stoenescu - *a fost cea din 6 decembrie 1989, de la Kiev, între Gorbaciov şi Mitterand, la care s-a convenit îndepărtarea prin forţă a lui Ceauşescu, conlucrarea informativă şi militară între Franţa şi U.R.S.S pe acest subiect (Mitterand a plusat oferind grupuri de comando ale Armatei franceze, astfel încât să fie îndepărtată posibilitatea ca o eventuală intervenţie cu trupe sovietice sau ungare să pară un atac al forţelor Tratatului de la Varşovia), precum şi confirmarea status-quo-ului teritorial, pe frontierele stabilite la Ialta, inclusiv drepturile U.R.S.S. asupra Basarabiei şi nordului Bucovinei"* (Alex Mihai Stoenescu, *Istoria loviturilor de stat în România*, vol. 4, partea I, *„Revoluţia din decembrie 1989" – o tragedie românească*, Editura RAO, Bucureşti, 2004, p. 268).

[832] Funcţia a fost preluată, interimar, de către Manfred Gerlach, preşedintele Partidului Liberal-Democrat.

[833] Sergiu Nicolaescu, *Lupta pentru putere. Decembrie 1989*, Editura All, Bucureşti, 2005, p. 54.

stimularea prin toate mijloacele, inclusiv prin posibilităţile Ambasadei Olandei la Bucureşti, a elementelor protestatare din ţara noastră", pentru *„sprijinirea în continuare a organizării în Olanda de manifestări antiromâneşti, îndeosebi pe tema pretinsei nerespectări a drepturilor omului şi a programului de modernizare a localităţilor"*, pentru *„tolerarea pe mai departe a activităţii grupurilor iredentiste maghiare din Olanda"*[834].

14 decembrie 1989. La Iaşi, autorii manifestelor/fluturaşilor şi ai documentului intitulat *„Chemare către toţi românii de bună credinţă"*[835] cheamă populaţia oraşului la o demonstraţie în Piaţa Unirii, de unde participanţii urmau să se deplaseze spre Piaţa Palatului Culturii pentru a protesta împotriva *„terorii dezlănţuite de dictatura ceauşistă"* etc. Intervenţia autorităţilor şi a forţelor de ordine, care au blocat zona şi au arestat liderii, a făcut ca acţiunea să eşueze. * Helmut Kohl asigură pe M.S. Gorbaciov că reunificarea germană nu va crea greutăţi perestroikăi şi planurilor sovietice.

15 decembrie 1989. În România, la Timişoara, în după-amiaza zilei, în zona parohiei reformate din strada Timotei Cipariu nr. 1, se adună peste 100 de persoane[836], pentru a protesta împotriva deciziei de evacuare a pastorului László Tökes. Seara se scandează lozinci anticeauşiste, se cântă *„Deşteaptă-te române!"*; la intrarea în parohie se aprind lumânări.

16 decembrie 1989 şi în zilele următoare. În România manifestaţiile de stradă se extind (la Timişoara, Cluj-Napoca, Sibiu, Lugoj, Braşov, Arad, Bucureşti etc.) în timpul cărora e scandează lozinci antidictatoriale şi cu caracter social (*„Libertate"*, *„Jos dictatura"*, *„Jos Ceauşescu!"*,*„Jos cu realesul!"*, *„Azi în Timişoara, mâine în toată ţara!"*, *„Vrem pâine!"*, *„Vrem lapte!"*, *„Vrem căldură!"* etc.), se cântă *„Deşteaptă-te române!"* şi *„Hora Unirii!"*, se incendiază steaguri roşii, portrete şi cărţi ale lui Nicolae Ceauşescu. Manifestanţii atacă sedii ale partidului comunist. Pentru restabilirea situaţiei intervin forţele de *„ordine"*, care trag în populaţie producând morţi şi răniţi.

19 decembrie 1989. Ministerul Afacerilor Externe informează (de fapt dezinformează) pe şefii misiunilor diplomatice din străinătate despre modul în care trebuiau să prezinte situaţia din România: *„În cazul în care, în cadrul contactelor de lucru, veţi fi întrebat (repetăm: numai în cazul în care veţi fi întrebat) în legătură cu aşa-zisele evenimente de la Timişoara, răspundeţi cu toată claritatea că nu aveţi cunoştinţă despre aşa ceva. După un astfel de răspuns scurt, şi fără a vă lăsa angrenat în prelungirea discuţiei pe această temă, veţi prezenta în mod ferm următoarele: Respingem cu hotărâre orice încercări de amestec în treburile interne ale României, stat liber şi independent, orice încercare de nesocotire a atributelor fundamentale ale independenţei şi suveranităţii noastre naţionale, de*

[834] Constantin Sava, Constantin Monac, *Revoluţia română din Decembrie 1989...*, p. 107.

[835] În unele variante a apărut *„Către toţi cetăţenii de bună credinţă"*

[836] În funcţie de surse şi propria percepţie, numărul manifestanţilor este prezentat diferit în istoriografie şi memorialistică.

atentare la interesele securității, de încălcare a ordinii și legilor ei. În România se vor întreprinde măsuri ferme împotriva unor astfel de încercări, împotriva oricăror acțiuni provocatoare și diversioniste, inițiate de cercuri reacționare, antiromânești, de serviciile speciale și oficinele de spionaj din străinătate. Statul socialist, societatea noastră nu vor tolera, în nici o împrejurare, lezarea intereselor vitale, a prevederilor Constituției țării și vor lua măsurile necesare pentru respectarea cu strictețe a legalității, ordinii de drept, fără de care nu ar fi posibilă desfășurarea normală a activității în toate sferele societății sale. Nimănui, indiferent cine ar fi, nu-i este îngăduit să încalce legile țării, fără a suporta consecințele actelor sale. Instruiți toți colaboratorii pentru a acționa în strictă conformitate cu indicația de mai sus. Informați imediat orice discuție pe care o aveți în legătură cu cele de mai sus"[837]. * Eduard Șevarnadze, ministrul de Externe sovietic, vizitează sediul N.A.T.O. de la Bruxelles, de unde declară că nu dispune de multe date despre evenimentele din România și că, dacă s-au înregistrat victime omenești, își exprimă *„regretul profund"*.

20 decembrie 1989. După cinci zile în care au înfruntat singuri structurile regimului, timișorenii ies, cu zecile de mii, în stradă, declanșează greva generală și constituie *Frontul Democrat(ic) Român*, prin care se cerea organizarea de alegeri libere și democratice, acordarea de drepturi și libertăți cetățenești, reforme politice, economice și sociale, eliberarea deținuților politici, a celor arestați etc. * *François Mitterand*, președintele Franței, aflat în vizită în R.D.G., face (la Televiziune) următoarele precizări referitoare la regimul politic din România: *„Nu e un regim ideologic. E un regim personal, familial, care nu are nici un motiv să subziste. Sunt convins că zilele acestui regim, într-o Europă aflată în plină evoluție, sunt numărate. Dar cu ce preț? În concluzie, condamn acest regim!"*[838]. * Ion Stoian, ministrul de Externe, invită pe ambasadorii S.P.T.V. și pe ambasadorii țărilor membre C.A.E.R. și le cere, *„cu fermitate"*, ca statele pe care le reprezintă *„să nu intervină în desfășurarea evenimentelor din România și să nu susțină o eventuală pătrundere a trupelor sovietice în România"*. * S.U.A. intervin cu forțe militare în Panama.

21 decembrie 1989. M.S. Gorbaciov declară în parlamentul sovietic: *„Urmărim cu multă atenție cele ce se petrec în România. Suntem în legătură cu Ambasada noastră din București... Avem o surpriză pe care o vom anunța parlamentului"*. * I.P. Aboimov, adjunctul ministrului de Externe sovietic, declară ambasadorului român la Moscova, Ion Bucur, că aserțiunile privind amestecul Uniunii Sovietice în treburile interne ale României *„nu au nici o bază și nu sunt conforme cu realitatea"*. * Helmut Kohl, cancelarul R.F.G., consideră represiunile din România drept *„un lucru îngrozitor"*, condamnă cu vehemență reprimarea manifestațiilor din România, își exprimă compasiunea față de familiile victimelor opresiunii, cere să înceteze violențele și să înceapă un dialog cu manifestanții:

[837] *Principiul dominoului...*, p. 456.
[838] *E un început în tot sfârșitul...*, p. 400.

„Conducerea română – precizează cancelarul vest-german – *să îndeplinească neîntârziat acele obligații pe care și le-a asumat la Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa"*[839].

22 decembrie 1989. În România, sub presiunea străzii, Nicolae Ceaușescu părăsește sediul Comitetului Central, puterea fiind preluată de Frontul Salvării Naționale, în frunte cu Ion Iliescu. În București și în alte orașe ale țării se declanșează confruntări armate între armată și „terotiști". Seara târziu, Ion Iliescu prezintă la Televiziune *Comunicatul* nou înființatului Consiliul al Frontului Salvării Naționale prin care se făcea cunoscut că din acel moment *„se dizolvă toate structurile de putere ale clanului Ceaușescu"* se demite guvernul și încetează activitatea Consiliului de Stat și a tuturor instituțiilor sale, întrega putere fiind preluată de către Consiliul Frontului Salvării Naționale. * *Casa Albă* prezintă poziția față de evenimentele din România printr-o *Declarație*, citită de Marlin Fitzwater, purtătorul de cuvânt: *„O povară teribilă a unei domnii dictatoriale a căzut de pe umerii poporului român. S.U.A. sunt alături, în bucuria lor, de poporul român, căruia i se alătură în speranța acestuia spre o tranziție pașnică spre democrație. Deplângem pierderile de vieți omenești, tragice și fără nici un rost din ultima săptămână și cerem să se pună capăt oricăror acte de violență. S.U.A. salută hotărârea reprezentanților guvernului român de a ordona o încetare a represiunii brutale și de a pune capăt dictaturii lui Ceaușescu. Sperăm că guvernul român va răspunde acum, cât se poate de repede, la dorințele poporului spre schimbări democratice și că se va angaja pe drumul unei tranziții pașnice. Tragedia de la Timișoara nu va fi uitată niciodată! Această tragedie va servi ca o aducere aminte permanentă a aspirațiilor fundamentale ale unui popor, care nu pot fi distruse prin forța armelor. S.U.A. sunt gata, așa cum au fost întotdeauna, de a stabili relații bune cu România. Dacă România merge pe drumul unei adevărate democrații, S.U.A. se angajează să sprijine puternic România și să-i dea tot ajutorul posibil. Sperăm că în curând România se va alătura celorlalte țări din Centrul și Răsăritul Europei, țări care au deschis drumul unei noi ere de colaborare între Răsărit și Apus"*[840]. * François Mitterand, președintele Franței, declară: *„Românii sunt liberi! Europa respiră ușurată; aceasta este o veste bună pentru noi toți"*. * Margaret Thatcher, prim-ministru al Marii Britanii, îi felicită pe români (pe care-i consideră *„adevărați eroi"*) pentru curajul de care au dat dovadă, apreciază că ei participă la unul din cele mai importante capitole ale istoriei lor și își exprimă speranța că noua conducere a României *„va urma exemplul celorlalte țări și va efectua alegeri libere în țară"*. * Papa Ioan Paul al II-lea își exprimă *„oroarea"* în legătură cu violențele comise de autoritățile române împotriva manifestanților și lansează un apel în favoarea unor schimbări radicale, bazate pe respectarea drepturilor omului. * M.S. Gorbaciov, secretarul general al P.C.U.S., informează Congresul Deputaților Poporului despre evenimentele din România și

[839] *Ibidem*, p. 408-409.
[840] Prezentată la radio „Europa Liberă", la ora 19,00, de către Neculai Constantin Munteanu.

supune spre aprobare următorul mesaj adresat poporului român: *„În acest moment de cotitură pentru soarta României, Congresul Deputaților Poporului al U.R.S.S. își afirmă sprijinul hotărât față de cauza dreaptă a poporului român. Îi asigurăm pe cetățenii României de sentimentele tradiționale de prietenie și bună vecinătate și reafirm dorința sinceră de colaborare strânsă în interesele socialismului și păcii"*. Primit cu aplauze, textul a fost aprobat în unanimitate. * Lech Walesa, liderul *„Solidarității"*, declară că a intuit căderea lui Nicolae Ceaușescu: *„N-a fost nici o surpriză pentru mine să aud despre răsturnarea lui Ceaușescu"*[841].

23 decembrie 1989. În România situația devine confuză, pe fondul confruntărilor dintre „terotiști" și armată * Guvernul sovietic elaborează o *Declarație* (difuzată și de Agenția T.A.S.S.) în care se arată: *„Informațiile care sosesc din România demonstrează că poporul român a rupt în mod hotărât cu regimul autoritar și a pornit pe drumul înnoirii democratice a țării. A fost creat Frontul Salvării Naționale, care unește în rândurile sale forțele progresiste ale țării. Consiliul Frontului care s-a creat și-a asumat întreaga putere și s-a adresat poporului cu apelul de a susține programul pe care l-a proclamat privind adânci transformări. În țară, cu participarea activă a celor ce muncesc, are loc procesul de formare a noilor structuri ale puterii. Adversarii schimbărilor revoluționare încearcă să opună rezistență, neezitând în fața folosirii armelor și fără a lua în considerare victimele în rândul populației pașnice. Oamenii sovietici sunt solidari cu poporul român, care apără idealurile libertății, democrației și demnității naționale. Guvernul U.R.S.S. susține eforturile Consiliului Frontului Salvării Naționale, îndreptate spre instaurarea în țară a liniștii și ordinii. Uniunea Sovietică este gata să acorde poporului român, noii conduceri a țării, un ajutor umanitar neîntârziat și efectiv pentru lichidarea urmărilor evenimentelor tragice din ultimele zile"*[842]. * *Comunitatea Economică Europeană* face cunoscut: *„Pentru ca România să-și poată urma propriul destin, Comunitatea Europeană și membrii săi își reafirmă solemn intenția de a acorda ajutor imediat poporului român"*[843].

24 decembrie 1989. Secretarul de stat american, James Beker, declară, la N.B.C., că S.U.A. nu vor obiecta *„dacă Pactul de la Varșovia va socoti necesar să intervină în România"*. A doua zi, Washingtonul a dezmințit declarația lui James Baker (propunerea secretarului de stat a fost confirmată de documente sovietice). Moscova a refuzat însă să intervină.

25 decembrie 1989. În România, Nicolae Ceaușescu și Elena Ceaușescu sunt *„judecați"*, condamnați la moarte și executați. Pentru victoria revoluției române s-au jertfit 1 104 cetățeni (126 până la 22 decembrie 1989, când Nicolae Ceaușescu a părăsit sediul C.C. al P.C.R.) și au fost răniți 3 321 (1 107 până la 22 decembrie 1989).

[841] *Ibidem*, p. 431.
[842] Ioan Chiper, *Documente privind poziția conducerii U.R.S.S. față de revoluția română (23-24 decembrie 1989*, în *Clio 1989*, nr. 1-2/2005, p. 206.
[843] *E un început în tot sfârșitul...*, p. 399.

26 decembrie 1989. În România, Petre Roman este numit (prin Decret al Consiliului Frontului Salvării Naționale) prim-ministru al guvernului.

27 decembrie 1989. Casa Albă anunță că președintele George Bush a transmis un mesaj de felicitare lui Ion Iliescu, noul șef al statului român.

29 decembrie 1989. Vaclav Havel este ales președinte al Republicii Cehoslovace. * Parlamentul polonez abolește rolul conducător al P.M.U.P. și suprimă articolul din Constituție prin care Polonia era definită ca *„stat socialist și popular"*.

1990

11 ianuarie 1990. În baza aprobării lui M.S. Gorbaciov, subunități ale Armatei și Securității sovietice pătrund în Lituania în sprijinul „Comitetului de salvare națională" (aripa radicală a comuniștilor lituanieni), înconjurând Departamentul Apărării, Casa presei etc. și luând sub pază centrala telefonică.

12 spre 13 ianuarie. Tancuri sovietice înconjuroară clădirea Televiziunii din Vilnius, în timp ce formațiuni K.G.B. o iau cu asalt. În urma ciocnirilor cu populația sunt uciși 14 civili și un militar din cadrul subunității speciale „Alfa" a K.G.B. și circa 500 de răniți[844].

20 ianuarie 1990. Grupurile reformiste din P.C.U.S. cer o evoluție mai accelerată spre pluralism politic.

24 ianuarie 1990. Se adoptă noul imn al României: *„Deșteaptă-te române"*.

Ianuarie 1990. Acord referitor la retragerea trupelor sovietice din Ungaria.

7 februarie 1990. În urma propunerii făcute de M.S. Gorbaciov (5 februarie), Plenara C.C. al P.C.U.S. adoptă decizia privind renunțarea la rolul conducător al partidului.

19 februarie 1990. În cadrul unei emisiuni televizate, Boris Elțîn acuză pe M.S. Gorbaciov de manifestări dictatoriale și-i cere demisia.

Februarie 1990. James Backer prezintă lui M.S. Gorbaciov, planul *Patru plus doi* privind unificarea germană prin discuții între cele patru mari puteri din al doilea război mondial și cele două state germane. La întrebarea secretarului de stat american *„Ați prefera Germania unită în N.A.T.O. și fără unități americane, mai mult ca sigur cu arme proprii, sau mai degrabă ați prefera ca Germania unită să fie legată de N.A.T.O. în sensul că ați fi asigurați că jurisdicția N.A.T.O. nu se mută cu nici un deget la est de poziția actuală?"*, liderul sovietic a declarat că *„orice extindere a teritoriilor N.A.T.O. ar fi desigur inacceptabilă"*.

25 februarie 1990. George Bush anunță că apartenența deplină a Germaniei la N.A.T.O. reprezentă țelul politicii americane.

[844] Evenimente asemănătoare au avut loc și în Letonia (la Riga), la 20 ianuarie 1990.

28 februarie 1990. Informat de George Bush despre hotărârea ca Germania unificată să facă parte din N.A.T.O., M.S. Gorbaciov răspunde că se va mai gândi la acest lucru.

Februarie 1990. La Ottawa, în conferința „Cerurilor deschise" miniștrii de Externe ai N.A.T.O. și Tratatului de la Varșovia discută despre controlul dezarmării și ajung la un acord în cadrul negocierilor patru plus doi și la Tratatul privind Forțele Convenționale și dezarmare în Europa (C.F.E.).

4 martie 1990. Boris Elțîn este ales deputat încă din primul tur de scrutin al alegerilor pentru Congresul Deputaților Poporului din R.S.F.S.Rusă.

9 martie 1990. Profitând de slăbiciunea puterii centrale de la Moscova, Gruzia adoptă o declarație de suveranitate, fiind urmată de Lituania (11 martie), Estonia (30 martie), Letonia (4 mai), Rusia (12 iunie), Uzbechistan (20 iunie), R.S.S. Moldovenească (23 iunie), Ucraina (16 iulie), Bielorusia (27 iulie) etc., dar și de autoritățile locale din Transnistria, Osetia de Sud, Nahorno-Karabah, ultimele nefiind recunoscute de autoritățile Republicilor respective. Referindu-se la declarația de suveranitate a Rusiei, M.S. Gorbaciov avea să aprecieze că aceasta *„a bătut primul cui în coșciugul statului unional"*.

11 martie 1990. Parlamentul lituanian se pronunță pentru restabilirea independenței, schimbarea denumirii statului în Republica Lituania și încetarea valabilității Constituției U.R.S.S. pe teritoriul Republicii. Ca urmare a tensionării relațiilor între conducerile de la Vilnius și Moscova, a presiunilor politice și sancțiunilor economice, conducerea lituaniană și-a retras în perioada următoare deputații din Sovietul Suprem al U.R.S.S. și au decis revenirea la Constituția din 1938[845].

12-15 martie 1990. În cadrul celui de-al III-lea Congres extraordinar al Deputaților Poporului, M.S. Gorbaciov este ales în funcția de președinte al U.R.S.S., cu 1 329 voturi pentru (contra au fost 495 de deputați). Cu același prilej, deputații au decis să se modifice art. 6 din Constituție care definea P.C.U.S. drept *„forța conducătoare și îndrumătoare a societății sovietice, nucleul sistemului său politic"*. În noua formulare, articolul respectiv recunoștea și dreptul altor partide politice, organizații de masă și obștești de a participa la elaborarea politicii statului sovietic și la conducerea lui[846].

14 martie 1990. În Uniunea Sovietică se acceptă revizuirea Constituției. M.S.Gorbaciov este ales președinte al Congresului Deputaților Poporului (în fapt președinte al U.R.S.S.), Legea cu privire la *„starea de urgență"* conferindu-i prerogative aproape nelimitate.

17 martie 1990. Miniștrii de Externe ai Tratatului de la Varșovia acceptă ideea existenței pașnice cu N.A.T.O.

25 martie 1990. Alegerile parlamentare din *Ungaria* sunt câștigate de Forumul Democrat Maghiar, care formează un guvern de coaliție (prim-ministru: József Antáll) la care participă și reprezentanți ai Partidului Micilor Proprietari și Partidului Creștin Democrat, care este învestit de Parlament la *23 mai*. Göncz Árpád (fost deținut politic) devine primul președinte al Ungariei democrate.

Martie 1990. Referindu-se la unificarea Germaniei, Eduard Șevarnadze declară lui James Backer: *„Nu vrem să avem o Germanie neutră. Vrem ca unitățile voastre să rămână. E o problemă de imagine. Ar părea ca și când voi ați câștiga și noi am pierde... Problema e cum să explicăm acest lucru în condiții interne"*.

20 aprilie 1990. Cehoslovacia ia denumirea de Republica Federativă Cehă și Slovacă. Alegerile legislative din iunie vor fi câștigate de Forumul Civic.

22 aprilie 1990. În București, o parte din participanții la un miting organizat de Partidul Național-Țărănesc Creștin-Democrat ocupă Piața Universității pe care o declară *„zonă liberă de neocomunism"* sau *„kilometrul 0 al democrației"* (la *29 aprilie*)[847].

28 aprilie 1990. În funcția de președinte al Sovietului Suprem al R.S.S. Moldovenești este ales Mircea Snegur. Printr-un amendament la Constituție, deputații de la Chișinău decid ca noul drapel al Republicii să fie identic cu cel românesc.

Aprilie 1990. Opoziția din Slovenia (Opoziția Democrată din Slovenia – D.E.M.O.S) câștigă alegerile legislative (același rezultat îl va obține și opoziția din *Croația* – Uniunea Democrată Croată (*în mai*) –, și din Bosnia-Herțegovina (în *decembrie* același an). • În Serbia, comuniștii, în frunte cu Slobodan Miloșevici, reușesc să-și mențină pozițiile. • După ce, în *ianuarie 1990*, comuniștii albanezi încercaseră să stopeze mersul reformei în țară, în *aprilie*, Plenara a X-a a C.C. al P.M.A. adoptă unele măsuri menite a îmbunătăți drepturile omului.

5 mai 1990. Malurile Prutului sunt unite în mod simbolic printr-un pod de flori.

20 mai 1990. Alegerile parlamentare din România sunt câștigate de Frontul Salvării Naționale (66,31% în Adunarea Deputaților și 67,02% în Senat)[848]. Alegerile prezidențiale sunt câștigate de Ion Iliescu cu 85,07%[849].

29 mai 1990. În U.R.S.S., Boris Elțîn este ales președinte al Sovietului Suprem al Republicii Ruse[850].

1-2 iunie 1990. La Moscova se desfășoară o consfătuire a șefilor Marilor Stat Majore din armatele S.P.T.V. privind participarea (procentuală) a statelor aliate cu tehnică militară și armament.

[845] Vasile Buga, *op. cit.*, p. 78.

[846] Vasile Buga, *Apusul unui imperiu. URSS în epoca Gorbaciov, 1985-1991*, București, 2007, p. 59.

[847] În continuare, în zonă au loc mitinguri de protest antiguvernamental și antiprezidențial. La *26 aprilie* se publică o *Declarație* între ale cărei prevederi se află și punctul 8 al Proclamației de la Timișoara. Unii dintre manifestanți intră în greva foamei. La *12 iunie*, Procuratura Generală cere Ministerului de Interne să ia măsuri pentru *„încetarea abuzurilor contra legalității"* comise în zona Pieții Universității.

[848] U.D.M.R. a obținut 7,23% la Adunarea Deputaților și 7,20% la Senat, Partidul Național-Liberal 6,41%, respectiv 7,06%, P.N.Ț.-C.D. 2,56%, respectiv 2,50%, P.S.D. 1,05%, respectiv 0,9%.

[849] Radu Câmpeanu a obținut 10,64% din voturi, iar Ion Rațiu 4,29%.

[850] La 7 iunie, Parlamentul Rusiei va decide că legea rusă are prioritate față de legea sovietică.

5 iunie 1990. Reuniunea N.A.T.O. decide că statele membre ale Organizației Nord-Atlantice nu vor mai considera S.P.T.V. ca adversare.

7 iunie 1990. La Moscova, Comitetul Politic Consultativ se pronunță pentru *„crearea unui nou sistem general european de securitate, pentru o Europă unită, a păcii și colaborării"*, pentru *„revizuirea caracterului și funcțiilor Tratatului de la Varșovia"*, pentru ca acesta să îndeplinească *„noile sarcini, de actualitate, privind dezarmarea și crearea unui sistem general european de securitate"*. Participanții la consfătuire (din partea României a participat președintele Ion Iliescu) au căzut de acoord cu privire la crearea Comisiei provizorii a împuterniciților guvernamentali, care să examineze funcțiile și activitatea Tratatului de la Varșovia, și care să prezinte, până la sfârșitul lunii octombrie, propuneri în legătură cu revizuirea tuturor aspectelor activității Tratatului, inclusiv în ceea ce privea restrângerea treptată a organelor de colaborare militară (pe măsura dezvoltării procesului de la Helsinki). Prin *Declarația* adoptată, participanții la consfătuire s-au pronunțat pentru *„crearea unui nou sistem general-european de securitate, pentru o Europă unită, a păcii și colaborării"*, pentru revizuirea caracterului și funcțiilor Tratatului de la Varșovia și pentru transformarea acestuia într-un *„Tratat între state suverane, egale în drepturi, constituit pe principii democratice"*. Și-au mai confirmat disponibilitatea de *„a conlucra în mod constructiv cu Alianța Nord-Atlantică, cu membrii acesteia, precum și cu statele neutre și nealiniate de pe continent, pe baze bi- și multilaterale, în interesul stabilității europene și dezarmării, al întăririi încredderii și consacrării principiului suficienței de apărare"*. În ceea ce privește examinarea aspectelor externe ale unificării Germaniei, a fost exprimată *„convingerea comună că aceasta trebuie să fie înfăptuită în contextul procesului general-european și pe baza pricipiilor acestuia, să stimuleze și să adâncească dezvoltarea lui, să țină seama de interesele legitime de securitate ale vecinilor Germanaiei, ale tuturor celorlalte state, să asigure garanții ferme pentru inviolabilitatea frontierelor europene"*.

9 iunie 1990. Reuniunea celor 7 state puternic industrializate, decid desfășurarea unei acțiuni susținute și concertate pentru sprijinirea apartenenței Germaniei unificate în N.A.T.O. și promite ajutor economic pentru susținerea reformelor economice din Uniunea Sovietică. * În cadrul unei conferințe de presă, premierul ungar, Joszef Antall, reafirmă intenția Ungariei de a ieși din Tratatul de la Varșovia, declarând că, în cursul negocierilor pe această temă, *„Ungaria va trebui să acorde atenție documentelor de la Helsinki, concepțiilor exprimate de președintele Bush privind o largă reevaluare a strategiei N.A.T.O., procesului de unificare a Germaniei și retragerii trupelor sovietice din Ungaria"*. * Premierul polonez Tadeus Mazowiecki declară că Polonia era de acord cu *„reformarea din rădăcini a Tratatului de la Varșovia"*.

10 iunie 1990. În urma alegerilor din *Bulgaria*, Partidul Socialist (fost comunist) obține 52,7% din voturi. Opoziția refuză să participe la guvernare, în

timp ce populația iese din nou în stradă și-l propulsează la conducerea țării pe Jelio Jelev, în locul lui Petăr Mladenov, obligat, la 6 iulie, să demisioneze.

13-15 iunie 1990. În dimineața zilei de 13 iunie, trupe ale Poliției intervin în forță și încearcă să degajeze *Piața Universității din București* de ultimii protestatari. Sunt efectuate arestări. Sunt atacați și studenții refugiați în Institutul de Arhitectură. Se scandează lozinci anticomuniste și antiprezidențiale. Au loc confruntări între manifestanți și forțele de ordine, alături de care acționează și persoane care scandează: *„I.M.G.B. face ordine!"*. *În cursul zilei* se produc violențe, manifestanții atacând și incendiind sediile Poliției Capitalei, Ministerului de Interne și S.R.I. *Seara*, ocupă sediul Televiziunii, emisiunea fiind întreruptă pentru un timp. *Noaptea*, forțele de „ordine" restabilesc calmul în oraș[851].

14 iunie 1990. Comitetul Miniștrilor Apărării analizează (la Berlin) probleme privind perfecționarea forțelor Tratatului de la Varșovia, conform ultimelor decizii ale Comitetului Politic Consultativ și negocierilor de la Viena. Participanții subliniază însemnătatea Tratatului ca factor stabilizator în Europa, evidențiază necesitatea depășirii situației de divizare a Europei în două blocuri militare și realizarea unui sistem de securitate la nivelul întregii Europe și precizează că Tratatul de la Varșovia va fi menținut atâta timp cât va exista N.A.T.O., că includerea Germaniei unificate în N.A.T.O. nu poate fi acceptată. A doua zi, când a primit pe membrii Comitetului Miniștrilor Apărării, primul ministrul al R.D.G., Lothar de Maizere, a subliniat că Germania, că și alte țări europene, a început, din toamna anului trecut, „o nouă eră, de schimbări radicale", s-a referit la necesitatea creării sistemului general de securitate, în care să fie incluse și S.U.A. și Canada, și a precizat că pentru întărirea încrederii și păcii trebuiau luate măsuri atât de către Tratatul de la Varșovia, cât și de către N.A.T.O., catre trebuiau să își intensifice contactele.

15 iunie 1990. Eduard Șevarnadze adresează lui James Baker o scrisoare prin care aprecia că cele două blocuri politico-militare și statele membre nu se mai considerau adversari, fiind gata să colaboreze în toate direcțile edificării și dezvoltării procesului general-european, să nu recurgă sub nicio formă la forță sau la amenințarea cu forța etc. Ministrul sovietic de Externe a mai reiterat principiile discutate cu S.U.A. privind reunificarea Germaniei: sincronizarea procesului de unificare cu procesul de creare a noilor structuri de securitate europeană și, în acest sens, sincronizarea înțelegerilor cu procesul de negocieri în formula „2+4"; stabilirea plafonului forțelor armate ale Germaniei și obligația ei de a nu poseda arme nucleare și alte arme de distrugere în masă, angajamentul de a respecta frontierele; stabilirea teritoriului R.D.G. ca neintrând sub incidența N.A.T.O.;

[851] La *14 iunie*, dimineața devreme, în București sosesc peste 10 000 de mineri din Valea Jiului, înarmați cu bâte și lanțuri, care sunt îndrumați spre Piața Universității, care este *„curățată"* cu multă brutalitate. Concomitent, sunt devastate sedii ale unor instituții din centrul Capitalei și ale unora dintre partidele politice din opoziție. Țara și lumea întreagă sunt consternate. Imaginea și reputația României pe plan internațional sunt grav afectate. Înainte de reîntoarcerea minerilor în Valea Jiului, Ion Iliescu le mulțumește pentru ce au făcut în București (*Istoria României în date*..., p. 752-753).

stabilirea statutului forţelor militare ale U.R.S.S. pe teritoriul actual al R.D.G. şi, respectiv, al forţelor militare străine pe teritoriul R.F.G. şi modalitatea de reducere treptată, paralelă, a acestor forţe[852].

16 iunie 1990. Für Lajor, ministrul ungar al Apărării, precizează, în cadrul unui interviu, că Ungaria susţine teza potrivit căreia Tratatul de la Varşovia şi-a pierdut importanţa pe care a avut-o în trecut şi, ca urmare, era hotărâtă ca până la sfârţitul anului 1991 să iasă din organismele militare ale acestuia (pe bază negociată), să nu mai participe la aplicaţiile militare pe teritoriul altor state şi să nu mai accepte desfăşurarea de manevre cu participarea trupelor altor state pe teritoriul său.

20 iunie 1990. Ion Iliescu rosteşte, în faţa Camerelor reunite ale Parlamentului, la Ateneul Român, jurământul de credinţă, ca preşedinte al României: *„Jur credinţă poporului român, idealurilor sale de libertate şi prosperitate. Jur să respect legile ţării, să apăr democraţia, drepturile şi libertăţile fundamentale ale omului, suveranitatea şi integritatea teritorială a ţării"*; cu acelaşi prilej, Petre Roman este este desemnat în funcţia de prim-ministru.

Iunie 1990. În timpul lucrărilor celui de-al XXVIII-lea Congres al P.C.U.S., Boris Elţîn îşi dă demisia din partidul comunist.

1 iulie 1990. Intrarea în vigoare a Uniunii economice, monetare şi socială între R.F.G. şi R.D.G. duce la dispariţia frontierei dintre cele două state germane.

2 iulie 1990. Reales, în cadrul celui de-al XXVIII-lea Congres al P.C.U.S. (ultimul din istoria partidului), în funcţia de secretar general (în pofida opoziţiei grupării conservatoare), M.S.Gorbaciov atrage atenţia că *„a sosit sfârşitul monopolului P.C.U.S. asupra puterii"* şi precizează că acesta trebuia câştigat numai în urma unor alegeri libere. Cu acelaşi prilej, Boris Elţîn (care fusese ales între timp preşedinte al Sovietului Suprem al R.S.F.S. Ruse) anunţă că iese din P.C.U.S. şi părăseşte ostentativ sala. * 114 deputaţi din Parlamentul din *Kosovo* adoptă o Constituţie prin care se proclamă egalitatea provinciei cu celelalte şase Republici ale Federaţiei Iugoslave. Concomitent, se intensifică şi acţiunile opoziţiei din Slovenia şi Croaţia. Situaţia se agravează prin alegerea lui Slobodan Miloşevici în funcţia de preşedinte al Republicii Serbia şi a consolidării poziţiei Partidului Socialist (fost comunist).

6 iulie 1990. La reuniunea la nivel înalt a organizaţiei nord-atlantice de la Londra se adoptă o *Declaraţie* prin care se preciza că N.A.T.O. şi Tratatul de la Varşovia nu mai erau adversare.

16 iulie 1990. După două zile de discuţii, Helmut Kohl şi M.S. Gorbaciov ajung la următoarele înţelegeri : Germania reunită (sub denumirea de R.F.G.) va include teritoriile R.F.G., R.D.G. şi Berlinului şi va dispune de suveranitate deplină şi neîngrădită; încetarea completă a drepturilor şi responsabilităţilor celor patru mari puteri europene ; încheierea unui Tratat bilateral cu U.R.S.S. privind retragerea trupelor sovietice din R.F.G. în 3-4 ani (până atunci structurile N.A.T.O. nu vor fi extinse în R.D.G.) etc.

[852] Adjunctul ministrului de Externe sovietic a făcut cunoscut că aceste propuneri fuseseră discutate de Eduard Şevarnadze cu H.D. Genscher, la Brest, acesta având o atitudine în general pozitivă.

21 iulie 1990. Generalul de armată V.N. Lobov, prim-adjunct al şefului Statului Major General sovietic şi şef al Statului Major al F.A.U., transmite generalului-colonel Vasile Ionel, secretar de stat şi şef al Marelui Stat Major român, proiectul Planului activităţilor comune pentru anul 1991 (pus anterior de acord cu Marile State Majore al S.P.T.V.), cu rugămintea de a-şi exprima (şi transmite până la 20 august 1990) părerea privind termenul de desfăşurare a activităţilor, precum şi compunerea concretă a marilor unităţi operative, tactice şi a unităţilor care urmau a fi destinate să participe la acestea.

27 iulie 1990. Parlamentul român decide ca ziua Naţională a României să fie 1 decembrie.

Iulie 1990. În *Albania,* pe fondul a numeroase greve (la Kavaje, Vlore, Berat etc) şi a situaţiei tensionate determinată de asaltul ambasadelor occidentale (4 iulie), Ramiz Alia anunţă unele schimbări în societate şi chiar intenţia de a transforma ţara într-un stat de drept.

9 august 1990. Generalul-colonel Vasile Ionel informează pe generalul de armată V.N. Lobov că, având în vedere procesul de *„reorganizare structurală şi de elaborare a unor noi reglementări"*, nu erau create condiţii favorabile pentru desfăşurarea, până la sfârşitul anului, a unor activităţi de inspectare a trupelor sau a celor practice de mobilizare şi, ca urmare, nu putea invita reprezentanţii Comandamentului F.A.U. să participe la astfel de activităţi.

4 septembrie 1990. Premierul ungar propune convocarea unei întruniri extraordinare a Comitetului Politic Consultativ în cadrul căreia să se dezbată transformarea Tratatului de la Varşovia într-o organizaţie politică.

12 septembrie 1990. La Paris se încheie întâlnirea miniştrilor de Externe din cadrul planului *„Patru plus doi"*, privind unificarea Germaniei. Conform acordului încheiat, forţele armate germane nu puteau depăşi cifra de 370 000 de oameni, Germaniei interzicându-i-se deţinerea de arme nucleare, biologice sau chimice. Cu acelaşi prilej, s-a mai stabilit că forţele armate aparţinând N.A.T.O. puteau pătrunde pe teritoriul fostei R.D.G. numai după ce Uniunea Sovietică îşi va fi repatriat ultimii soldaţi (fapt petrecut la 1 septembrie 1994).

15 septembrie 1990. Sovietul Suprem al R.S.F.S.Ruse decide separarea competenţelor Republicii de cele ale U.R.S.S.

17 septembrie 1990. Generalul-colonel Vasile Ionel, şeful Marelui Stat Major român, informează pe generalul de armată V.N. Lobov că era de acord cu activităţile prevăzute în proiectul de Plan al activităţilor comune ale F.A.U. pe anul 1991 (transmis la 211 iulie 1990), cu excepţia aplicaţiei de comandament şi stat major, de front. Având în vedere schimbările care se produceau în S.P.T.V. şi necesitatea reducerii numărului şi amplorii aplicaţiilor tactice şi a altor activităţi militare, generalul român a mai făcut cunoscut că în funcţie de evoluţia situaţiei în cadrul Tratatului de la Varşovia, Marele Stat Major român va analiza oportunitatea desfăşurării şi a altor activităţi incluse în proiectul de Plan.

Septembrie 1990. Primul-ministru ungar Joseph Antal sugerează convocarea unei reuniuni extraordinare a Comitetului Politic Consultativ care să decidă transformarea Tratatului de la Varşovia într-o organizaţie politică.

3 octombrie 1990. R.D.G. dispare de pe harta Europei. Germania reunificată este primită cu drepturi depline în N.A.T.O.

17 octombrie 1990. Premierul Nikolai Rîşkov recunoaşte că Uniunea Sovietică *„devine necontrolabilă, se află în pragul prăbuşirii"*.

25 octombrie 1990. Ismail Kadare, scriitor naţional *albanez*, autor al *Tobelor ploii*, cere azil politic în Franţa, motivându-şi gestul prin faptul că în Albania *„nu există posibilitatea unei opoziţii legale"*.

4 noiembrie 1990. Pentru prima dată după 1967, la Skhora, în Albania, se ţine o slujbă religioasă.

9 noiembrie 1990. La un an de la căderea zidului Berlinului, M.S. Gorbaciov semenează, la Berlin un Tratat de bună vecinătate şi colaborare între R.F.G. şi U.R.S.S. Cu acest prilej, declară: *„Germanii şi ruşii, Germania şi Uniunea Sovietică nu mai sunt duşmani potenţiali. Şi ei nu mai au duşmani posibili în Europa"*.

15 noiembrie 1990. Conducerea armatei poloneze anunţă că N.A.T.O. nu mai era un adversar al Poloniei, că Polonia nu va intra în N.A.T.O., dar nu va fi nici un aliat al U.R.S.S..

19 noiembrie 1990. Reprezentanţii statelor N.A.T.O. şi ai Tratatului de la Varşovia semnează, la Paris, *Acordul* privind forţele armate convenţionale în Europa (C.F.E.). Tratatul prevedea următoarele limite pentru ambele alianţe: 40 000 de tancuri, 40 000 de tunuri, 60 000 de vehicule de luptă ale infanteriei, 13 600 de avioane de luptă, 4 000 de elicoptere de luptă. Printr-o declaraţie comună, s-a afirmat că cele două blocuri politico-militare nu mai erau adversare şi respingeau recurgerea la forţă în relaţiile reciproce.

Noiembrie 1990. Prin Tratatul încheiat cu guvernul de la Varşovia, Germania reunită recunoaşte frontiera comună cu Polonia.

2 decembrie de primele alegeri pan-germane postbelice şi de restabilirea Capitalei la Berlin (1991).

9 decembrie 1990. Devenit preşedinte al Poloniei, Lech Walesa instituie pe lângă Preşedinţie un Consiliu Consultativ, alcătuit din reprezentanţi ai tuturor partidelor politice, inclusiv ai celui comunist. * În Albania, după ce autorităţile de la Tirana promiseseră în *iulie* acelaşi an reprivatizarea parţială a agriculturii, studenţii ies în stradă şi cer reforme. Ramiz Alia acceptă să pună capăt monopolului politic al P.M.A. şi permite înfiinţarea partidelor politice (*11 decembrie 1990*). La *12 decembrie*, un grup de intelectuali, printre care şi Sali Berisha, va înfiinţa Partidul Democratic, cu un program anticomunist. În următoarele luni vor mai lua fiinţă partidele Republican, Ecologist, Agrar, Social-Democrat, al Unităţii Naţionale etc. La *21 decembrie 1990*, este îndepărtată statuia lui I.V.Stalin de pe bulevardul cu acelaşi nume din Tirana. La scurt timp (*28 decembrie*) se va înfiinţa

o comisie pentru elaborarea unei legi a presei în baza căreia vor apărea primele publicaţii ale opoziţiei, se vor elibera ultimii deţinuţi politici (*ianuarie 1991*), se va recunoaşte dreptul la grevă.

13-14 decembrie 1990. O delegaţie militară română, condusă de generalul-colonel Vasile Ionel, secretar de stat şi şef al Marelui Stat Major, efectuează o vizită de lucru la Comandamentul N.A.T.O. de la Bruxelles şi la Statul major al Forţelor Armate belgiene.

17 decembrie 1990. Congresul al IV-lea al Deputaţilor Poporului al U.R.S.S. adoptă măsurile propuse de M.S. Gorbaciov privind reorganizarea puterii executive: dizolvarea Consiliului de Miniştri şi înlocuirea sa cu un Cabinet de Miniştri aflat sub controlul şefului statului; desfiinţarea Consiliului Prezidenţial şi înlocuirea sa cu un Consiliu de Securitate; introducerea funcţiei de vicepreşedinte al U.R.S.S. Cu acelaşi prilej, ministrul de Externe, Eduard Şevarnadze a atenţionat : *„Se apropie dictatura... Îmi dau demisia. Fie ca acesta să fie contribuţia mea, protestul meu împotriva ofensivei dictaturii"*. Pronunţâmdu-se pentru menţinerea U.R.S.S. şi transformarea acesteia într-un stat confederativ democratic, Congresul a adoptat hotărârea *Cu privire la concepţia generală a noului Tratat unional şi modalitatea de încheiere a acestuia* şi a decis organizarea (12 martie 1991) a unui referendum pe întregul teritoriu al Uniunii Sovietice. Evenimentele ulterioare au dovedit că nu toate Republicile mai erau dispuse să facă parte din U.R.S.S. (inclusiv Rusia, care s-a pronunţat pentru constituirea unei Comunităţi a Statelor Suverane, pe baza unei Confederaţii).

20 decembrie 1990. În Bulgaria, sub presiunea străzii, premierul Andrei Lukanov este înlocuit cu Dimităr Popov, care formează primul guvern de opoziţie de după cel de-al doilea război mondial, cu misiunea principală de a pregăti alegerile parlamentare şi prezidenţiale din *mai 1991*.

23 decembrie 1990. Referendumul din Slovenia, care urmărea obţinerea independenţei Republicii, este considerat *„neconstituţional"* de către preşedinţia iugoslavă. Tensiunea avea să se agraveze în urma Rezoluţiilor adoptate (*februarie 1991*) de către Parlamentele din Slovenia şi Croaţia.

28 decembrie 1990. Guvernul *albanez* înfiinţează o Comisie pentru o noua Lege mass-media, la 5 ianuarie 1991 apărând primul ziar al Opoziţiei („Relindja Democratie")[853].

1991

20 februarie 1991. La Tirana, zeci de mii de cetăţeni, care doreau reforme adevărate, demonstrează contra guvernului. Ciocnirile cu forţele de ordine se soldează cu victime.

[853] În ianuarie 1991 vor fi eliberaţi deţinuţii politici.

25 februarie 1991. În finalul sesiunii extraordinare a Comitetului Politic Consultativ, de la Budapesta, la care au participat miniştrii de Externe şi miniştrii Apărării Naţionale ai S.P.T.V. (prima desfăşurată la acest nivel, celelalte desfăşurându-se la nivelul şefilor de state) este adoptat *Protocolul* cu privire la încetarea valabilităţii acordurilor militare încheiate în cadrul Tratatului de la Varşovia şi lichidarea organelor şi structurilor militare ale acestuia. Documentul consemna faptul că începând cu 31 martie 1991 îşi încetează valabilitatea toate organele şi structurile militare create în cadrul Tratatului de la Varşovia: Comitetul Miniştrilor Apărării, Comandamentul Unificat la F.A.U., Consiliul Militar, Statul Major, Comitetul tehnic, Consiliul tehnico-ştiinţific militar, Sistemul unic al apărării antiaeriene a teritoriului. Din partea României, documentul a fost semnat de către Adrian Năstase, ministru de Externe, şi generalul-colonel Victor Stănculescu, ministrul Apărării Naţionale. În cadrul dezbaterilor, generalul de armată P.G. Luşev a elogiat Tratatul de la Varşovia afirmând că în cei 36 de ani de existenţă acesta s-a manifestat ca *„factor al păcii şi stabilităţii în Europa, a asigurării securităţii statelor aliate"*, al realizării *„parităţii militaro-strategice"* cu N.A.T.O. Comandantul-şef al F.A.U. a mai precizat că desfinţarea structurilor militare ale Tratatului nu trebuia să ducă la încetarea conlucrării, ci la dezvoltarea relaţiilor, în primul rând bilaterale, inlcusiv în *„problemele securităţi şi cooperării tehnico-militare"*. Fără să insiste prea mult asupra rolului şi importanţei Tratatului de la Varşovia, Eduard Şevarnadze a aprecciat că *„istoria va pune lucrurile la locul lor"*, iar Miniştrii de Externe ai Ungariei, Cehoslovaciei şi Poloniei s-au referit la obiectivele „trilateralei". Adrian Năstase a considera că hotărîrile adoptate erau „într-adevăr, istorice" şi că *„va veni, ineluctabil, vremea abolirii lui* /a Tratatului –n.n./ *cu desăvârşire*".

9 martie 1991. Boris Elţîn critică dur stările de lucruri din Uniunea Sovietică: *„Nu ne trebuie o Uniune în forma existentă în prezent. Nu ne trebuie un asemenea centru uriaş şi birocratic... Şase ani de când a început perestroika ne-au convins că vom distruge acest sistem, că păşim cu adevărat spre transformări democratice.. Aceasta s-a dovedit a fi o minciună"*.

16 martie 1991. Reprezentantul comandantului-şef la F.A.U., generalul Alfred Gaponenko, îşi încetează activitatea în România.

17 martie 1991. În cadrul Referendumului menit să stopeze tendinţele de descentralizare ale Uniunii Sovietice, alegătorii sunt solicitaţi să răspundă la întrebarea: *Consideraţi necesară menţinerea U.R.S.S. ca federaţie înnoită a republicilor suverane egale în drepturi, în cadrul căreia vor fi garantate pe deplin drepturile şi libertăţile omului indiferent de naţionalitate?"„Da" sau „Nu"?*. În conformitate cu decizia Sovietului Suprem al RSFS Ruse din 7 februarie 1991, alegătorii ruşi au trebuit să se pronunţe, în plus, şi dacă apreciază ca necesară instituirea funcţiei de preşedinte ale acestei republici (ales prin vot universal). Din cei 80% din cetăţenii prezenţi la vot (mai puţin cei din Lituania, Letonia, Estonia,

R.S.S.Moldovenească, Gruzia şi Armenia unde nu au fost organizat referendumul), 76,4% s-au pronunţat pentru menţinerea Uniunii Sovietice într-o formă înnoită[854].

26 martie 1991. Generalul de armată V.N. Lobov, şeful Statului Major al F.A.U., trasmite generalului-colonel Victor Stănculescu, ministrul Apărării Naţionale, şi generalului-colonel Vasile Ionel, secretar de stat şi şef al Marelui Stat Major, câte o telegramă (cu acelaşi conţinut) prin care exprima *„recunoştinţa sinceră pentru colaborarea, ajutorul şi sprijinul în rezolvarea problemelor care s-au referit la organizaţia militară a Tratatului de la Varşovia"* şi aprecia: *„Înţelegerea reciprocă, atitudinea dvs. personală binevoitoare şi a tuturor celor cu care am avut prilejul să mă întâlnesc, mi-au lăsat cele mai plăcute amintiri despre activitatea comună, întâlnirile noastre şi, în ansamblu, despre minunata dvs. ţară"*.

31 martie 1991. Structurile militare al Tratatului de la Varşovia (Comitetul Miniştrilor Apărării, Comandamentul Unificat al Forţelor Armate Unite, Consiliul Militar, Statul Major, Comitetul tehnic, Consiliul tehnico-ştiinţific, Sistemul unic al apărării antiaeriene a teritoriului) sunt desfiinţate, în aceeaşi zi încetând şi *„întreaga activitate militară desfăşurată în cadrul Tratatului de la Varşovia"*.

Martie 1991. Alegerile din Albania sunt câştigate de către partidul comunist, care obţine 64,5% din voturi[855], în timp ce Ramiz Alia este ales preşedinte al ţării; Fatos Nano este reconfirmat în funcţia prim-ministru (fusese numit la *20 februarie 1991*. În urma unei ample manifestaţii desfăşurate la Tirana). Instabilitatea politică se manifestă însă în continuare.

24-25 aprilie 1991. În urma criticilor ce i-au fost adresate la Plenara C.C. al P.C.U.S., M.S. Gorbaciov declară că este dispus să-şi dea demisia din funcţia de secretar general al Partidului. La propunerea Biroului Politic, acestea va fi menţinut însă în funcţie.

4 iunie 1991. După greva generală (*16 mai*) se constituie un nou *guvern albanez* (de *„salvare naţională"*) la care participă şi patru partide din Opoziţie. La 13 iunie, comuniştii albanezi se vor transforma în socialişti, care s-au pronunţat pentru economie de piaţă, privatizare, egalitate în faţa legilor. În perioada următoare avea să fie desfiinţată poliţia politică (Sigurimi) şi demolată statuia lui Enver Hodja din Girokaster (localitatea de naştere).

12 iunie 1991. Boris Elţîn este ales preşedinte al R.S.F.S.Ruse; la 20 iulie a decis interzicerea celulelor de partid comuniste la locurile de muncă.

23 iunie 1991. În urma proclamării de către Slovenia şi Croaţia a *„suveranităţii şi independenţei"*, trupele blindate ale armatei federale iugoslave pătrund în Slovenia, declanşându-se războiul civil[856].

[854] Vasile Buga, *op. cit.*, p. 87-88.

[855] În iunie 1992 şi-a luat denumirea de Partidul Socialist.

[856] Războiul civil a încetat la 7 iulie 1991, în urma medierii Comunităţii internaţionale. Rapid, războiul civil s-a extins şi în Croaţia, unde sârbii din Slavonia şi din Kajna îşi proclamaseră deja autonomia. În final, la *8 octombrie*, Croaţia şi Slovenia au fost recunoscute ca state independente. În urma proclamării suveranităţii Bosniei-Herţegovina (*16 octombrie*), pe teritoriul acesteia aveau să se proclame trei *„republici autonome sârbe"* şi să se declanşeze pentru mai mulţi ani războiul civil, finalizat în *octombrie 1995* prin acordul de la Dayton.

30 iunie 1991. La Budapesta are loc ultima sesiune a C.A.E.R. în cadrul căreia se adoptă protocolul privind desfiinţarea organizaţiei.

1 iulie 1991. La Praga se semnează Protocolul de încetare a valabilităţii Tratatului de la Varşovia, *„în lipsa de interes incredibilă a mass-media internaţionale, a Washington-ului şi Moscovei ", aşa cum aprecia* Jiri Fidler şi Petr Mares. Din partea U.R.S.S., în lipsa lui M.S. Gorbaciov, documentul a fost semnat de către vicepreşedintele Ghenadi Ianaev. Din partea României, a participat preşedintele Ion Iliescu, care a declarat: *„În 1968 ne-am împotrivit să venim aici; acum am făcut-o cu plăcere".*

30 iulie 1991. N.S. Gorbaciov, Boris Elţîn şi Nursultan Nazarbaev (preşedintele Kazahstanului) discută despre viitoarele structuri ale viitoarei Uniuni reformate. Referindu-se la înregistrarea convorbirii de către KGB, Boris Elţîn avea să consemneze: *„Poate această înregistrare a devenit trăgaciul pe care s-a apăsat în august 1991".*

31 iulie 1991. Tratatul S.T.A.R.T. I, semnat la Moscova stabileşte numerele maxime de purtătoare de rachete (1 600) şi de capete nucleare (6 000), care trebuiau atinse peste 7 ani.

2 august 1991. M.S. Gorbaciov anunţă că noul Tratat unional este gata pentru a fi semnat.

3 august 1991. M.S. Gorbaciov declară că în U.R.S.S. există *„o stare excepţională"*, că erau necesare *„măsuri excepţionale"*, că trebuia *„acţionat dur... până la capăt, până la starea excepţională"*[857].

18 august 1991. O delegaţie condusă de vicepreşedintele Ghenadi Ianaev, informează pe M.S. Gorbaciov (aflat la Foros, în Crimeea) să a fost creat un Comitet de Stat pentru Starea Excepţională şi îi cere să semneze decretul pentru instituirea stării excepţionale, sfătuindu-l totodată: *„Odihniţi-vă, vom face noi «treaba murdară», iar apoi dvs. vă veţi putea întoarce".* M.S. Gorbaciov a refuzat *„această propunere murdară".*

19-22 august 1991. În noaptea de *18 spre 19 august*, membrii Comitetului de Stat pentru Starea Excepţională, decid arestarea lui M.S. Gorbaciov la reşedinţa sa de vară din Crimeea şi introducerea stării excepţionale pe teritoriul U.R.S.S. (pe o perioadă de 6 luni). La *ora 3,* Ghenadi Ianaev, vicepreşedintele U.R.S.S., semnează decretul prin care preia provizoriu funcţia de preşedinte al Uniunii Sovietice *„ca urmare a îmbolnăvirii preşedintelui Gorbaciov".* În cursul zilei, mass-media difuzează o declaraţie a noii conduceri sovietice în care se menţiona că măsurile adoptate urmăreau depăşirea *„crizei profunde şi multilaterale, a confruntării politice, naţionale, civile, a haosului şi anarhiei care ameninţă viaţa şi*

[857] A doua zi (înainte de a decola spre Foros, în Crimeea) a cerut lui Ghenadi Ianaev ca în caz de nevoie să acţioneze cu fermitate, dar să se evite vărsarea de sânge. Conform afirmaţiilor lui Vladimir Kriucikov, a mai cerut anturajului său apropiat *„să urmărească situaţia, să facă propuneri pentru eventualitatea instituirii unor măsuri excepţionale dacă lucrurile din Uniune vor merge mai rău decât se putea presupune".*

securitatea cetăţenilor Uniunii Sovietice, suveranitatea, integritatea teritorială a ţării". Apelul către poporul sovietic (publicat în aceeaşi zi) preciza că asupra U.R.S.S. *„s-a abătut un pericol de moarte"*, existând pericolul apariţiei „forţelor extremiste care au păşit pe calea lichidării U.R.S.S.", că politica promovată de M.S. Gorbaciov *„a intrat în impas".* Un caracter *„liniştitor"* s-a dorit a avea şi *Apelul către şefii de state şi guverne, precum şi Secretarului general al O.N.U.* prin care se dăseau asigurări că măsurile luate erau provizorii şi că acestea *„nu afectează în nici un caz angajamentele asumate de Uniunea sovietică în conformitate cu tratatele şi acordurile în vigoare".* Concomitent, *Hotărârea nr. 1* a Comitetului de Stat pentru Starea Excepţională prevedea lichidarea tuturor structurilor de putere şi a formaţiunilor paramilitare care acţionau contra Constituţiei şi a legilor U.R.S.S., sistarea activităţii partidelor politice şi a organizaţiilor de masă şi obşteşti, instaurarea controlului asupra mass-media (în aceeaşi zi au fost interzise unele publicaţii considerate indezirabile). La ora 10, forţe importante[858] ale Ministerului Apărării au ocupat pricipalele căi de acces spre Kremlin. Spre surprinderea puciştilor, Boris Elţîn (şi alţi lideri ruşi) se pronunţă pentru sprijinirea lui M.S. Gorbaciov, instalându-se la sediul parlamentului R.S.F.S. Ruse („Casa Albă") de unde îşi asumă conducerea luptei împotriva forţelor fidele ale autorilot loviturii de stat. Tot el adoptă mai multe măsuri care se dovedesc decisive pentru eşuarea puciului: acuză pe membrii Comitetului de Stat pentru Starea Excepţională de trădare şi anulează măsurile acestuia pe teritoriul R.S.F.S. Ruse, convoacă parlamentul rus, trece trupele din Rusia sub comanda sa directă, emite ordine pentru arestarea puciştilor etc. şi conduce în mod direct rezistenţa, profitând şi de trecerea de partea sa a unora dintre forţele militare de desant aerian. Fermitatea cu care a acţionat Bors Elţîn, trecerea unor comandanţi militari de partea sa (inclusiv ai trupelor de desant paraşutare), dar şi sprijinul masiv primit din partea moscoviţilor au creat (începând cu 20 august) o stare de panică în rândul puciştilor (unii s-au internat în spital, alţii aveau să se sinucidă) şi au determinat pe ministrul Apărării să ordone (20 august) retragerea trupelor din Moscova (chiar dacă personal nu a părăsit clădirea Comitetului de Stat pentru Starea Excepţională). Chiar dacă M.S. Gorbaciov s-a întors la Moscova (22 august) şi lovitura de stat executată de complotişti a eşuat, aceasta a avut urmări importante atât pentru liderul de la Kremlin, cât şi pentru P.C.U.S. şi U.R.S.S.. În aprecierea istoricului Rudolf Pihoia *„U.R.S.S. a murit cu adevărat în primele zile după înăbuşirea puciului, deşi existenţa sa formală a continuat până la sfârşitul lui decembrie 1991".* La rându-i, premierul interimar Egor Gaidar a declarat că *„moartea imperiului devenise pur şi simplu inevitabilă".*

21-22 august 1991. Republicile baltice (Lituania, Letonia şi Estonia) îşi proclamă independenţa. La scurt timp sunt urmate de Ucraina – 24 august, R.S.S.Bielorusă – 25 august, R.S.S.Moldovenească – 27 august, Azerbaidjan – 30

[858] 362 tancuri, 148 transportoare blindate, 140 maşini de luptă ale infanteriei, 430 camioane grele etc.

august, Uzbekistan şi Kirkizia – 31 august, Tadjikistan – 9 septembrie, Armenia – 23 septembrie, Turkmenistan – 27 octombrie şi Kazahstan – 16 decembrie.

23 august 1991. Boris Elţîn suspendă activitatea Partidului Comunist din R.S.F.S. Rusă.

24 august 1991. M.S. Gorbaciov demisionează din funcţia de secretar general al P.C.U.S. şi propune autodizolvarea partidului.

25 august 1991. Boris Elţîn decide trecerea patrimoniului P.C.U.S. şi al Partidului Comunist din R.S.F.S. Rusă în proprietatea statului. Apoi îşi subordonează toate organele puterii executive ale U.R.S.S. care funcţionau pe teritoriul R.S.F.S. Ruse (29 august) şi îşi asumă funcţia de comandant şef al Forţelor Armate ale U.R.S.S. dislocate pe teritoriul R.S.F.S. Ruse (30 august).

27 august 1991. Parlamentul României şi guvernul de la Bucureşti recunosc independenţa Republicii Moldova, proclamată de parlamentul de la Chişinău. *„Deşteaptă-te române"* devine imnul naţional al noului stat. * M.S. Gorbaciov declară că va demisiona şi din postul de preşedinte al U.R.S.S., dacă aceasta se va destrăma.

2 septembrie 1991. În cadrul celui de-al V-lea Congres extraordinar al Deputaţilor Poporului din U.R.S.S., preşedintele Kazahstanului, Nursultan Nazarbaev, prezintă o Declaraţie elaborată de M.S.Gorbaciov (în colaborare cu conducerile a 10 republici unionale) prin care se cere semnarea de către Republicile interesate a Tratatului cu privire la Uniunea Statelor Suverane.

6 septembrie 1991. Consiliul de Stat al U.R.S.S. recunoaşte independenţa Lituaniei, Letoniei şi Estoniei.

Septembrie 1991. În pofida politicii dure duse de partidul comunist, în *Cuba* se încearcă înfiinţarea unui sindicat independent. În *luna următoare*, Fidel Castro va declara că multipartitismul este o *„multiporcărie"*, democraţia o *„mizerie"*, iar sistemul cubanez *„cel mai democratic din lume"*.

1 octombrie 1991. Preşedintele Ion Iliescu îl desemnează pe Theodor Stolojan pentru funcţia de prim-ministru.

11 octombrie 1991. În dezacord cu Boris Elţîn, M.S. Gorbaciov insistă, în prima şedinţă a Consiliului de Stat) pentru constituirea Uniunii Statelor Suverane şi încheierea unui Acord economic. Sunt de acord însă pentru menţinerea forţelor armate unite.

27 octombrie 1991. În Cecenia au loc alegeri parlamentare şi prezidenţiale în urma cărora se constituie un nou Parlament, iar generalul Djohar Dudaev este ales preşedinte. Ca urmare, la 6 noiembrie 1991, preşedintele Boris Elţîn decretează starea excepţională, anulată la scurt timp, dar reactualizată în decembrie 1994.

6 noiembrie 1991. Boris Elţîn decide încetarea activităţii P.C.U.S. pe teritoriul R.S.F.S.Ruse şi a Partidului Comunist din R.S.F.S.Rusă, le dizolvă structurile organizatrice şi le confiscă patrimoniul.

2 noiembrie 1991. Datorită gravei situaţii economice din U.R.S.S., M.S. Gorbaciov solicită acordarea de ajutoare externe.

14 noiembrie 1991. Insistând pentru un stat unional unitar (în cadrul Uniunii Statelor Suverane), M.S. Gorbaciov declară: *„Dacă vă trebuie un general adus la nunţi să facă impresie, pentru a vă şterge picioarele de el, nu v-aţi găsit omul"*.

19 noiembrie 1991. În dezacord cu M.S. Gorbaciov, preşedintele Ucrainei se pronunţă pentru o Uniune în care toate statele să fie egale în drepturi, pentru *„fără un centru politic"*.

21 noiembrie 1991. În România, cu majoritate de voturi, Parlamentul adoptă noua Constituţie a ţării, care prevedea că: *„România este stat naţional, suveran şi independent, unitar şi indivizibil. Forma de guvernământ este Republica. România este stat de drept, democratic şi social, în care demnitatea omului, drepturile şi libertăţile cetăţeneşti, libera dezvoltare a personalităţii umane, dreptatea şi pluralismul politic reprezintă valori supreme şi sunt garantate"*.

25 noiembrie 1991. Boris Elţîn cere examinarea textului Tratatului unional de către Sovietul Suprem al R.S.F.S.Ruse şi schimbarea denumirii de *„stat unional"* în *„Uniunea statelor"*.

26 noiembrie 1991. După ce Petre Roman anunţă că F.S.N. retrage sprijinul politic lui Ion Iliescu, urmează alte neînţelegeri în cadrul partidului, soldate în martie 1992, la Convenţia F.S.N., prin realegerea lui Petre Roman în fruntea F.S.N. şi constituirea de către gruparea care îl susţinea pe Ion Iliescu a unui nou partid – *Frontul Salvării Naţionale – 22 Decembrie*, denumit ulterior *Frontul Democrat al Salvării Naţionale* (F.D.S.N.).

Noiembrie 1991. Consiliul Nord-Atlantic adoptă, la Roma, o nouă Concepţie strategică prin care se stabileau principalele scopuri ale N.A.T.O. şi mijloacele de îndeplinire. De această dată principalele pericole trebuiau căutate în instabilitatea determinată de dificultăţile economice, sociale şi politice, inclusiv în *„rivalitatea etnică şi disputetele teritoriale cu care se confruntă numeroase ţări din centrul şi estul Europei"*. Din acest punct de vedere cel mai mare pericol era considertă a fi situaţia din teritoriul fostei U.R.S.S. ale cărei forţe convenţionale erau *„cu mult mai mari decât forţele oricărui alt stat european"* şi al cărui arsenal nuclear era *„comparabil numai cu arsenalul Statelor Unite"*[859].

1 decembrie 1991. Locuitorii Ucrainei se pronunţă (în cadrul unui referendum) în proporţie de 90,32% pentru independenţă. Peste câteva zile (5 decembrie) Leonid Kravciuk noul preşedinte al satului ucrainean, anunţă că Ucraina iese din Tratatul unional încheiat la 30 decembrie 1922.

3 decembrie 1991. K.G.B.-ul (480 000 de cadre în august 1991) îşi încetează existenţa.

8 decembrie 1991. Constituţia României este supusă unui referendum popular, fiind votată de către 77,3% dintre cetăţeni (opoziţia a boicotat referendumul), 20,4% dintre cetăţeni au fost împotrivă (2,3% din voturi au fost anulate). • La Minsk, preşedinţii Rusiei, Ucrainei şi Belarus constituie *Comunitatea Statelor*

[859] Jiri Fidler, Petr Mares, *Istoria NATO*, Institutul European, 2005, p. 222-223.

Independente (C.S.I.), deschisă *„tuturor statelor din fosta U.R.S.S."*. Astfel, Uniunea Sovietică își înceta existența „ca subiect de drept internațional și realitate geopolitică". Revoltat, M.S. Gorbaciov apreciază decizia drept o *„lovitură de stat"*, o *„pagină neagră în istoria Rusiei și a Uniunii Sovietice"*, apreciind că viitorul U.R.S.S. trebuia soluționat *„numai pe cale constituțională, cu participarea tuturor statelor suverane și cu luarea în considerare a voinței popoarelor lor"*. La rându-i, Alexandr Rutkoi a considerat decizia de la Minsk drept *„crimă de stat"* și apropus arestare celor care au înfăptuit un *„complot rușinos"*.

9 decembrie 1991. Nemulțumiți de situația din țară, *albanezii* ies din nou în stradă și cer înlăturarea de la putere a ultimilor comuniști. Evenimentul avea să se împlinească la *22 martie 1992*, când alegerile au fost câștigate de Partidul Democrat (62% din voturi). Concomitent, Sali Berisha va deveni, la *9 aprilie 1992*, primul președinte necomunist al Albaniei. Astfel, lua sfârșit și ultimul regim comunist din Europa. 303

12 decembrie 1991. M.S. Gorbaciov anunță că va demisiona în situația în care „se va pune cruce Tratatului unional".

18 decembrie 1991. Printr-un mesaj adresat participanților la reuniunea de la Alma-Ata, M.S.Gorbaciov încearcă, fără succes, să mențină Uniunea Sovietică, într-o formă înnoită.

20 decembrie 1991. Își începe activitatea Consiliul Nord-Atlantic pentru Colaborare (NACC).

21 decembrie 1991. Reprezentanții a 11 state din fost U.R.S.S. (Armenia, Azerbaidjan, Bielorusia, Kazahstan, Kirkizia, Republica Moldova, Rusia, Turkmenistan, Tadjikistan, Ucraina și Uzbekistan) semnează *Declarația cu privire la constituirea Comunității Statelor Independente*, în care se menționa expres că din acel moment Uniunea Sovietică *„își încetează existența"*. Pentru coordonarea activității statelor componente ale C.S.I., a fost constituit Consiliul șefilor de stat și Consiliul șefilor de guvern. Ulterior, în compunerea C.S.I. a intrat și Gruzia.

24 decembrie 1991. Locul U.R.S.S. la O.N.U. este preluat de Federația Rusă căreia îi revine și locul de membru permanent în Consiliul de Securitate.

25 decembrie 1991. M.S. Gorbaciov renunță la funcția de comandant suprem al forțelor armate în favoarea lui Boris Elțîn. Apoi telefonează președintelui George Bush și îi spune: *„Puteți serba Crăciunul liniștit"*; la scurt timp, printr-o declarație televizată își anunță demisia și din funcția de președinte al Uniuni Sovietice (oficial, Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste și-a încheiat existența în noaptea de *31 decembrie 1991*). La scurt timp, drapelul roșu cu secera și ciocanul avea să fie înlocuit cu drapelul tricolor al Rusiei.

31 decembrie 1991. Uniunea Sovietică încetează să mai existe de jure și de facto. * Referindu-se la acest lucru, Henri Kissinger avea să consemneze: *„Nici o putere mondială nu s-a dezagregat vreodată atât de total sau de rapid fără să piardă vreun război"*[860].

[860] Henri Kissinger, *Democrația*, București, Editura All, 1998, p. 665.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

*** *1989. Principiul dominoului. Prăbușirea regimurilor comuniste europene* (ediție de Dumitru Preda și Mihai Retegan), Editura Fundației Culturale Române, București, 2000

*** *Documente diplomatice române*, seria III-a, *România și Tratatul de la Varșovia. Conferințele miniștrilor Afacerilor Externe și ale adjuncților lor (1966-1991)*, Editura ALPHA MDN, București, 2009

*** *Istoria politicii externe românești*, Editura Enciclopedică, București, 2003

*** *Organizația Tratatului de la Varșovia, 1955-1975. Documente*, Editura politică, București, 1976

*** *Romania and the Warsaw Pact, 1955-1989*, I, II, Bucharest, 2002

*** *România-N.A.T.O. Parteneriat și cooperare*, București, 1999

*** *România. Retragerea trupelor sovietice. 1958* (coordonator: prof. univ. dr. Ioan Scurtu), Editura didactică și pedagogică, București, 1996.

*** *Tratatul de la Varșovia, 1955-1980*, București, Editura Politică, 1981

*** *Varșavskii dogovor. Soiuz vo imia mira i sotializma, Moskva*, 1980[861]

Achcar Gilbert, *Noul război rece. Lumea după Kosovo*, Editura Corint, București, 2002

Betea Lavinia, *Maurer și lumea de ieri. Mărturii despre destalinizarea României*, Editura Ion Slavici, Arad, 1995

Betea Lavinia, *Corneliu Mănescu – convorbiri neterminate*, Editura Polirom, Iași, 2000

Calvocoresi Peter, *Politica mondială după 1945*, Editura Alfa, 2000

Cauley Martin Mc, *Rusia, America și războiul rece, 1949-1991*, Iași, 1999

Claval Paul, *Geopolitică și geostrategie*, Editura Corint, București, 2001

Constantiniu Florin, *O istorie sinceră a poporului român*, Editura Enciclopedic Gold, București, 2010

Deletant Denis, *România sub regimul comunist*, Fundația Academia Civică, 1997

Gribkov A.I., *Sudba Varșavskogo Dogovora. Vospominania, dokumentî, faktî*, Moskva, Russkaia kniga, 1998

Duțu Alesandru, *Revoluția din Decembrie 1989. Cronologie*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura, SITECH, Craiova, 2010

Fidler Jiri, Mares Petr, *Istoria NATO*, Institutul European, 2005

[861] Sub coordonarea generală a mareșalului Uniunii Sovietice V.G. Kulikov.

Filip Corneliu, *Tratatul de la Varşovia în relaţiile internaţionale ale epocii sale. 1955-1991*, Editura Cetatea de Scaun, Târgovişte, 2007

Filip Corneliu, *Tratatul de la Varşovia. Organizaţie politico-militară sub egida Moscovei*, Editura Cetatea de Scaun, Târgovişte, 2006

Hlihor Constantin, *Armata Roşie în România. Adversar, aliat, ocupant, 1940-1948*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, Bucureşti, 1999

Kissinger Henry, *Diplomaţia*, Editura All, Bucureşti, 1998

Kulikov V.G., *Nadejdnîi şcit mira i soţializma*, Moskva, 1985

Olteanu Constantin, *România. O voce distinctă în Tratatul de la Varşovia, 1980-1985. Dialog cu Dumitru Avram*, Editura ALDO, Bucureşti, 1999

Olteanu Constantin, *Coaliţii politico-militare. Privire istorică*, Editura Fundaţiei România de Mâine, Bucureşti, 1996

Olteanu Constantin, *O viaţă de om. Dialog cu jurnalistul Dan Constantin*, Editura Niculescu, Bucureşti, 2012

Olteanu Constantin, Duţu Alesandru, Antip Constantin, *România şi Tratatul de la Varşovia. Istoric. Mărturii. Documente. Cronologie*, Editura ProHistoria, Bucureşti, 2005

Oşca Alexandru, Popa Vasile, *România. O fereastră în Cortina de Fier*, Focşani, 1997

Oşca Alexandru, Oroian Teofil, Nicolescu Gheorghe, Popa Vasile, *Tentaţia libertăţii*, Bucureşti, 1999

Parish Thomas, *Enciclopedia regimului rece*, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2002

Petcu Ion, *Ceauşescu biografie neretuşată*, Bucureşti, 1994

Pop Adrian, *Tentaţia tranziţiei. O istorie a prăbuşirii comunismului în Europa de Est*, Editura Corint, Bucureşti, 2002

Preda Gavriil, Opriş Petre, *România în Organizaţia Tratatului de la Varşovia, 1954-1968*, vol. I, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti, 2008

Rathchild Joseph, *Întoarcerea la diversitate. Istoria politică a Europei Centrale şi de Est după al doilea război mondial*, Editura Antet, Bucureşti, 1997

Retegan Mihai, *1968, din primăvară până în toamnă*, Editura RAO, Bucureşti, 1998

Retegan, Duţu Alesandru, *Război politic în blocul communist. Relaţii româno-sovietice. Documente*, vol.2, Bucureşti, 2004

Tănase Stelian, *Miracolul revoluţiei. O istorie a căderii regimurilor comuniste*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1999

Watts Larry L., *Cei dintâi vor fi cei din urmă. România şi sfârşitul Războiului Rece*, Editura RAO, Bucureşti, 2013

Watts Larry L., *Fereşte-mă, Doamne, de prieteni... Războiul clandestin al Blocului Sovietic cu România*, Editura RAO, Bucureşti, 2012

SUMAR

Cuvânt-înainte 5

Introducere 7

Termeni 52

Albania. *Neînţelegeri cu sovieticii* 52

Aplicaţii militare 57

Berlin. *Criza din 1961* 90

Cehoslovacia. *Criza din 1968* 95

Comandamentul Forţelor Armate Unite 108

Comandamentul de Front românesc 113

Comandantul-şef al Forţelor Armate Unite 115

Comisia permanentă de politică externă 119

Comitetul Minştrilor Afacerilor Externe 121

Comitetul Miniştrilor Apărării 141

Comitetul Politic Consultativ 158

Comitetul tehnic 190

Consilierii militari sovietici 192

Consiliul Militar al Forţelor Armate Unite 195

Convenţiile interguvernamentale 198

Cuba. *1962. Criza rachetelor* 205

Directiva comandantului-şef privind ridicarea capacităţii de luptă a F.A.U. 210

Doctrina militară 212

Flota militară unită a Mării Negre 220

Forţele Armate Unite 222

N.A.T.O. (North Atlantic Treaty Organization/Organizaţia Tratatului Nord-Atlantic 238

Planuri operative române 256
Polonia. *Crizele din perioada 1956-1989* 266
Protocoale de dezvoltare a armatei române 271
Relații militare românești cu armatele altor state 276
Reprezentanții comandantului-șef al F.A.U. 283
Sistemul unic de apărare antiaeriană a teritoriului 287
Statul Major al Forțelor Armate Unite 292
Retragerea trupelor sovietice din România 296
Secretariatul Unit al Tratatului de la Varșovia 302
Statutele la pace 303
Statutul Forțelor Armate Unite la război 323
Trupe române în Forțele Armate Unite 333
Ungaria. *Revoluția din 1956* 337
Documente 348
Cronologie 420
Bibliografie 561
ANEXĂ – Fotografii 565

Varșovia (mai 1955). Gheorghe Gheorghiu-Dej, președintele Consiliului de Miniștri, semnează, în numele României, documentul de constituire a Tratatului de la Varșovia

Praga (ianuarie 1956). Chivu Stoica, președintele Consiliului de Miniștri, și generalul Leontin Sălăjan, ministrul Forțelor Armate, la prima sesiune a Comitetului Politic Consultativ

Bucureşti (iulie 1966). Delegaţia României, condusă de Nicolae Ceauşescu, la şedinţa Comitetului Politic Consultativ

Moscova (martie 1970). Componenţa Consiliului Tehnico-Ştiinţific Militar

Bucureşti (aprilie 1980). Primirea mareşalului V.G. Kulikov, comandantul-şef al F.A.U., de către generalul Constantin Olteanu, ministrul Apărării Naţionale al României

Predeal (aprilie 1980). Primirea mareşalului V.G. Kulikov, comandantul-şef al F.A.U.,

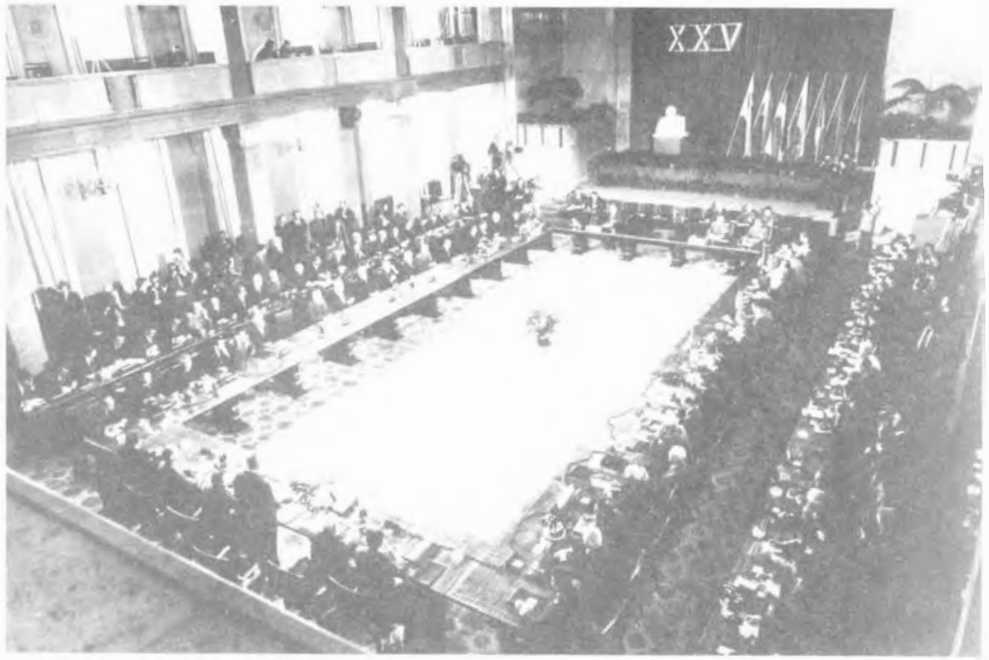

Varşovia (mai 1980). Consfătuirea Comitetului Politic Consultativ cu prilejul împlinirii a 25 de ani de la constituirea Tratatului de la Varşovia

Varşovia (mai 1980). Delegaţia României, condusă de Nicolae Ceauşescu, preşedintele României, la şedinţa Comitetului Politic Consultativ

Marea Baltică (septembrie 1980). Debarcare de tehnică blindată în cadrul aplicaţiei „SCUT-'80" din R.D.G.

R.D.G. (septembrie 1980). Erich Honecker, preşedintele Consiliului de Stat al R.D.G., mareşalul V.G. Kulikov, comandantul-şef al F.A.U., ministrii Apărării din S.P.T.V. şi alţi invitaţi, la aplicaţia „SCUT-'80"

R.D.G. (septembrie 1980). Generalul Constantin Olteanu, ministrul Apărării Naționale al României, și generalul Heinz Hoffmann, ministrul Apărării al R.D.G.

București (decembrie 1980). Delegația armatei române la ședința Comitetului Miniștrilor Apărării

București (ianuarie 1981). Semnarea Protocolului cu Comandamentul F.A.U. pentru perioada 1981-1985, de către generalul Constantin Olteanu, ministrul Apărării Naționale al României, și mareșalul V.G. Kulikov, comandantul-șef al F.A.U.

Atena (ianuarie 1981). Generalul Constantin Olteanu, ministrul Apărării Naționale al României, și Averoff Tossizza, ministrul grec al Apărării

Belarus (septembrie 1981). Coloană de tancuri sovietică în aplicația „VEST-81".

Belarus (septembrie 1981). Generalii Constantin Olteanu, Heinz Hoffmann, Martin Dzur, Lajos Czinege și Raul Castro la un punct de observare în timpul aplicației operativ-strategice *„VEST-81"*

Moscova (decembrie 1981). Sala de ședințe a Comitetului Miniștrilor Apărării din clădirea Comandamentului F.A.U. (în momentul inaugurării)

Moscova (decembrie 1981). Delegația armatei române, condusă de generalul Constantin Olteanu, ministrul Apărării Naționale al României la ședința Comitetului Miniștrilor Apărării

Belgrad (februarie 1982). Primirea generalului Constantin Olteanu, ministrul Apărării Naționale al României, de către președintele Prezidiului R.S.F.Iugoslavia, Serghei Kraigner

Neptun (martie 1981). Generalul Constantin Olteanu, ministrul Apărării Naționale, prezintă obiectivele operativ-strategice ale aplicației „Tomis-'81"

Baikonur (mai 1981). Generalul Constantin Olteanu, ministrul Apărării Naționale al României, împreună cu cosmonauții Dumitru Prunariu și Leonid Ivanovici Popov

Praga (martie 1982). Generalul Constantin Olteanu, ministrul Apărării Naționale al României, și generalul Martin Dzur, ministrul Apărării al Cehoslovaciei, primesc defilarea gărzii de onoare

București (mai 1982). Generalul Constantin Olteanu, ministrul Apărării Naționale al României, și generalul Heinz Hoffmann, ministrul Apărării al R.D.G., primesc defilarea gărzii de onoare

Budapesta (iunie 1982). Generalul Constantin Olteanu, ministrul Apărării Naționale al României, și generalul Lajos Czinege, ministrul Apărării al Ungariei, primesc defilarea gărzii de onoare

Babadag (iulie 1982). Aplicație cu trageri de luptă

Bulgaria (septembrie 1982). Generalul Constantin Olteanu, ministrul Apărării Naționale al României, întâmpinat de generalul Dobri Djurov, ministrul Apărării al Bulgariei

Bulgaria (septembrie 1982). Tancuri în ofensivă în timpul aplicației „SCUT-82"

București (octombrie 1982). Primirea generalului Alberto Joachim Chipandes, ministrul Apărării al R.P.Mozambic, de către generalul Constantin Olteanu, ministrul Apărării Naționale al României

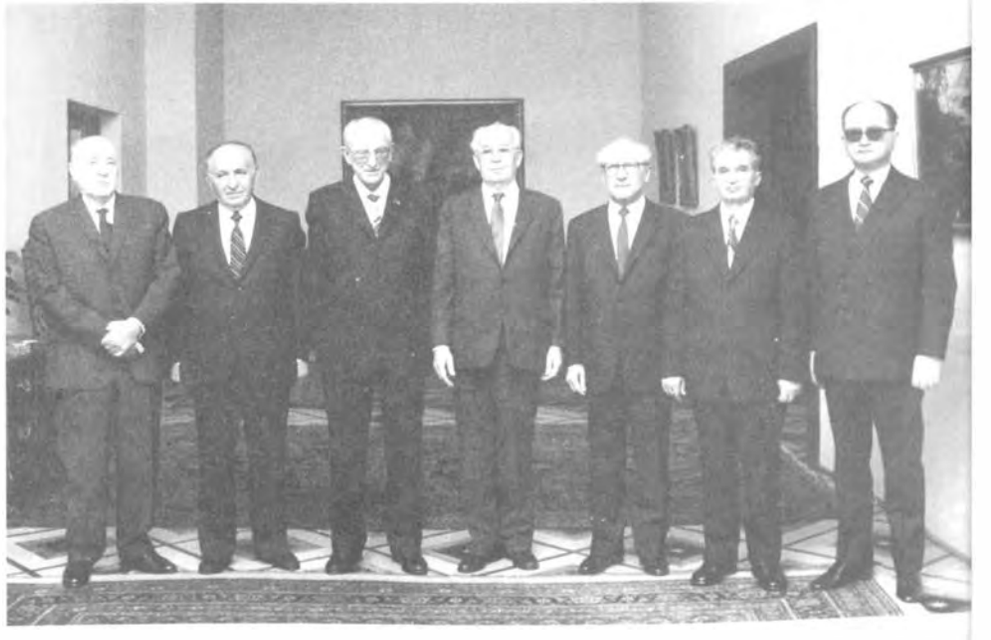

Praga (ianuarie 1983). Conducătorii statelor participante la Tratatul de la Varșovia, la consfătuirea Comitetului Politic Consultativ

Praga *(ianuarie 1983).* Delegația României la ședința Comitetului Politic Consultativ

Praga (ianuarie 1983). Miniștrii Apărării din statele participane la Tratatul de la Varșovia

Praga (ianuarie 1983). Delegația armatei române
la consfătuirea Comitetului Miniștrilor Apărării

Mangalia (aprilie 1983). Generalul Constantin Olteanu, ministrul Apărării Naționale al României, cu mareșalul V.G. Kulikov, comandantul-șef al F.A.U., generalul A.I. Gribkov, șeful Statului Major al F.A.U., și generalul Dobri Djurov, ministrul Apărării al Bulgariei

Timişoara (mai 1983). Generalul Constantin Olteanu, ministrul Apărării Naţionale al României, şi amiralul de flotă Branko Mamula, secretar federal al Apărării Naţionale a Iugoslaviei

Moscova (iunie 1983). Delegaţia României la consfătuirea extraordinară a Comitetului Politic Consultativ (generalul Constantin Olteanu, Constantin Dăscălescu, Nicolae Ceauşescu, Ştefan Andrei şi Miu Dobrescu)

Bucureşti (iunie 1983). Primirea secretarului general al Administraţiei Apărării Naţionale a Regatului Maroc, Mohamed Achahbar, de către către generalul Constantin Olteanu, ministrul Apărării Naţionale al României

Beijing (septembrie 1983). Delegaţia armatei române, condusă de generalul Constantin Olteanu, ministrul Apărării Naţionale al României, în timpul vizitei în China (împreună cu gazdele)

Sofia (decembrie 1983). Comitetul Miniştrilor Apărării din statele participante la Tratatul de la Varşovia

Sofia (decembrie 1983). Delegaţia armatei române la consfătuirea Comitetului Miniştrilor Apărării

Bucureşti (decembrie 1983). Întâlnirea generalului Constantin Olteanu, ministrul Apărării Naţionale al României, cu ataşaţii militari străini acreditaţi în România

Bucureşti (aprilie 1984). Generalul Constantin Olteanu, ministrul Apărării Naţionale al României, şi colonelul Pedro Tanha-Pedale, ministrul Apărării Angolei

Stockholm (septembrie 1984). Generalul Constantin Olteanu, ministrul Apărării Naționale al României, și Andres Thumborg, ministrul Apărării Suediei

Cehoslovacia (septembrie 1984). Blindate în cadrul aplicației „SCUT-84"

Paris (ianuarie 1985). Primirea oficială a generalului Constantin Olteanu, ministrul Apărării Naționale al României, la Ministerul Apărării al Franței

București (februarie 1985). Convocarea de pregătire a atașaților militari români

Bucureşti (martie 1985). Geneneralul John W. Vessey jr., preşedinte al Comitetului Întrunit al Şefilor de State Majore din armata S.U.A., rosteşte cuvântul de salut la un dineu oferit de generalul Constantin Olteanu, ministrul Apărării Naţionale al României

Bucureşti (iulie 1985). Generalul Constantin Olteanu, ministrul Apărării Naţionale al României, împreună cu generalul Zhang Aiping, ministrul Apărării al R.P. Chineze

Bucureşti (iulie 1985). Generalul Constantin Olteanu, ministrul Apărării Naţionale al României, împreună cu generalul Zhang Aiping, ministrul Apărării al R.P. Chineze, împreună cu soţiile

Paris (ianuarie 1985). Pagină din Albumul oferit generalului Constantin Olteanu, ministrul Apărării Naţionale al României, de către Charles Hernu, ministrul francez al Apărării

Bucureşti (iulie 1985). Generalul Constantin Olteanu, ministrul Apărării Naţionale al României, în timpul convorbirilor cu Abu Bakr Younes Jaber, comandantul general al Forţelor Armate Libiene

Berlin (decembrie 1985). Primirea miniştrilor Apărării din statele participante la Tratatul de la Varsovia la Erich Honecker, preşedintele Consiliului de Stat al R.D.G.

Moscova (decembrie 1985). Primirea generalului Constantin Olteanu, ministrul Apărării Naţionale al României, conducătorul delegaţiei române, de către garda de onoare

Leningrad (decembrie 1985). Delegaţia armatei române, împreună cu gazdele, în vizită la Regiunea Militară Leningrad

Moscova (decembrie 1989). Aspect de la întrunirea liderilor statelor participante la Tratatul de la Varşovia în care M.S. Gorbaciov, secretar general al P.C.U.S., a informat despre întâlnirea sa cu preşedintele S.U.A., George Bush, în Malta

Praga (iulie 1991). Delegaţia României cu prilejul semnării Protocolului de încetare a valabilităţii Tratatului de la Varşovia

General-colonel (ret.) dr.
CONSTANTIN OLTEANU

Autor al lucrărilor:
Patru decenii sub drapel. Generalul Alexandru Cernat, Editura Militară, București, 1971; *Masele populare în războiul de independență*, Editura Militară, București, 1977; *Contribuții la studierea conceptului de putere armată la români*, Editura Militară, București, 1979; *Evoluția structurilor ostășești la români*, Editura Militară, București, 1986; *Coaliții politico-militare. Privire istorică*, Editura Fundației România de Mâine, București, 1996; *România. O voce distinctă în Tratatul de la Varșovia*, Editura ALDO, București, 1999; *File din Istoria Bucureștilor. Însemnările unui primar general*, Editura ALDO, București, 2004; *Relațiile militare externe ale României în secolele XIX-XX*, Editura Fundației România de Mâine, București, 2008; *Instituțiile moderne și contemporane ale României*, Editura Fundației România de Mâine, București, 2008; *O viață de om. Dialog cu jurnalistul Dan Constantin*, Editura NICULESCU, București, 2012.

Coautor la peste 20 lucrări, între care: *România în războiul de independență, 1877-1878*, Editura Militară, București, 1977; *Independența României*, Editura Academiei Române, București, 1977; *România în anii primului război mondial, vol. II*, Editura Militară, București, 1987; *Comandamentul armatei române în campania din 1877-1878*, Editura Albatros, București, 1998; *România și Tratatul de la Varșovia. Istoric. Mărturii. Documente. Cronologie*, Editura Pro Historia, București, 2005; *Războiul de 2194 de zile. 1939-1945*, Editura Tritonic, București, 2011.

Colonel (r.) dr.
ALESANDRU DUȚU

Autor al lucrărilor:
Între Wehrmacht și Armata Roșie, 1941 - 1945, Editura Enciclopedică, București, 2000; *Sub povara armistițiului. Armata română în perioada 1944-1947*, Editura Tritonic, București, 2003; *Modificări ale statu-quo-ului teritorial european, 1938-1941. Preliminarii, conținut și consecințe*, Editura Fundației România de Mâine, București, 2005; *România în istoria secolului XX*, Editura Fundației România de Mâine, București, 2007; *Evoluții diplomatice și teritoriale în Europa în secolele XIX-XX*, Editura Fundației România de Mâine, București, 2008; *Revoluția din Decembrie 1989. Cronologie, Ediția II-a revăzută și adăugită*, Editura Sitech, Craiova, 2010.

Coautor la peste 20 lucrări, între care: *Drama generalilor români. 1944-1965*, Editura Enciclopedică, București, 1997; *Armata română în al doilea război mondial, 1941-1945. Dicționar Enciclopedic*, Editura Enciclopedică, București, 2000; *Eliberarea Basarabiei și a nordului Bucovinei (22 iunie-26 iulie 1941)*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1999; *România și Tratatul de la Varșovia. Istoric. Mărturii. Documente. Cronologie*, București, Editura Pro Historia, București, 2005; *Istoria românilor, vol. IX*, Editura Enciclopedică, București, 2008; *Enciclopedia Armatei Române*, Editura CTEA, București, 2009; *Războiul de 2194 de zile. 1939-1945*, Editura Tritonic, București, 2011.

www..niculescu.ro
ISBN 978-973-748-876-3
9 789737 488763
NICULESCU